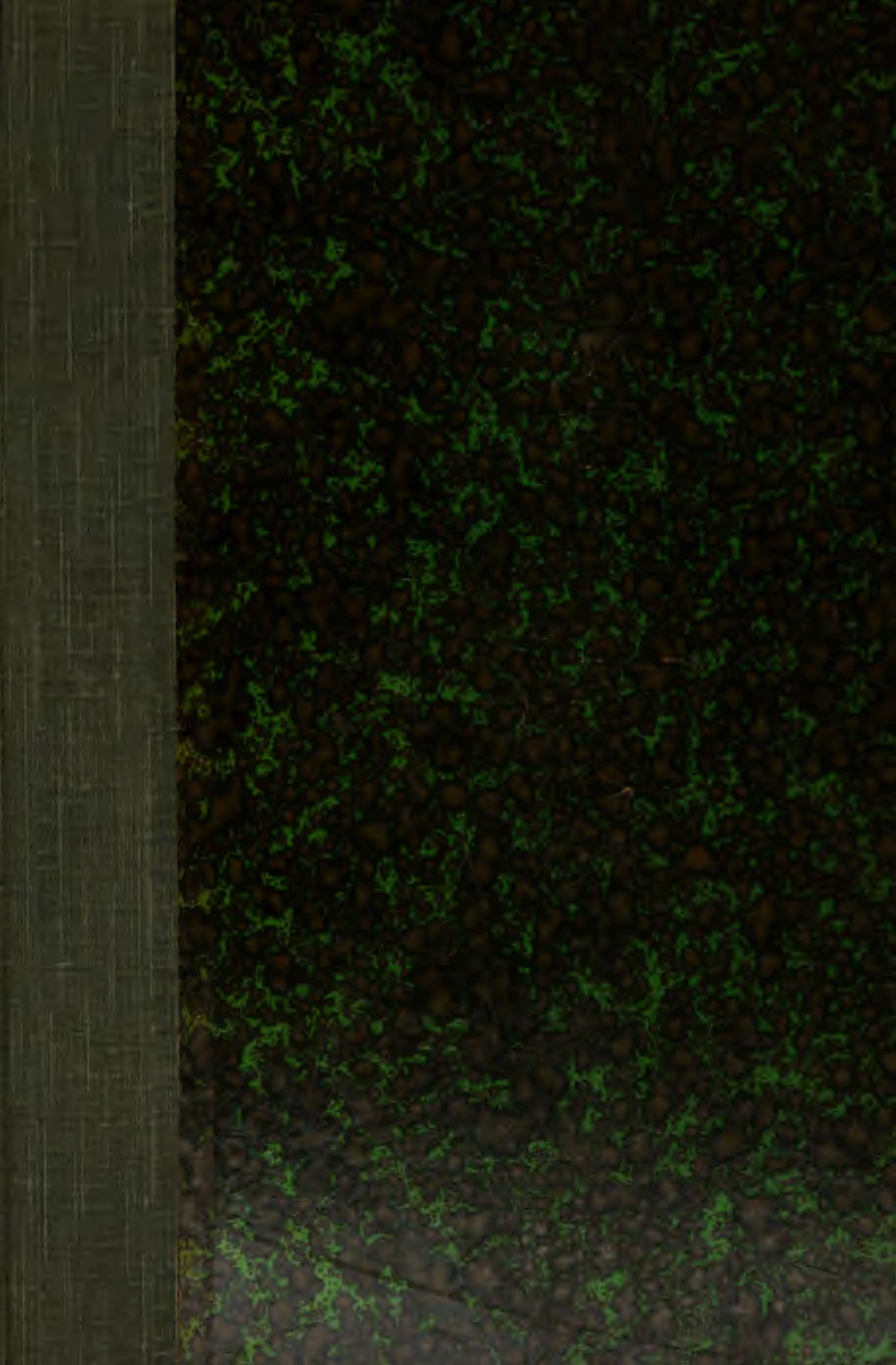

VALVOJA.

VIIDESTOISTA VUOSIKERTA.

1895.

TOIMITUS:

O. E. Tudeer. Hanna Andersin. Zach. Castrén.
Hannes Gebhard. Kustavi Grotenfelt. Mikael Johnsson. K. M. Levander.
E. G. Palmén. Th. Rein. O. Relander. E. N. Setälä.

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa.
1895.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

Ainehisto.

Valtiollisia ja yhteiskunnallisia kirjoituksia.

Tiedettä, kirjallisuutta ja taidetta.

Kaunokirjallisuutta.

Arvosteltuja teoksia.

Mythologiasta ja sen uusimmasta tutkimuksesta.

Julius Krohn, Suomen suvun pakanallinen Jumalanpalvelus. Neljä lukua Suomen suvun pakanallista jumaluusoppia. 62 kuvaa tekstissä. [Toimittanut *Kaarle Krohn*] Helsingissä 1894, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 83 osa. 193 siv. 4:o. Hinta 4: 50.

Kun meidän kansanrunoutemme aarteet ensin alkoivat tulla päivän valoon, oli oppineissa yleinen se mielipide, että niiden suurin arvo oli siinä, että niiden kautta päästiin tuntemaan ja käsittämään Suomen kansan muinaisuutta ja ennen kaikkea sen muinaista jumaluusoppia. — Tämä katsantokanta on vieläkin jotensakin yleinen. — Olikin eteviä tutkijoita, jotka antautuivat tälle alalle. Aikaisempia mainitsematta M. A. Castrén 1851 ja 1852 valmisti luentonsa Suomen mythologiasta. Häntä seurasivat sitten vielä muutamat muut tutkijat, niiden muassa Julius Krohn teoksensa »Kertomuksia Suomen kansan historiasta» ensimäisessä osassa. Mutta sen jälkeen on kulunut pitkät ajat jolloin tutkimuksen muilla aloilla yhä edistyessä mythologian alalla ei mainittavampaa ole saatu aikaan, kunnes Julius Krohn vainaja kevätlukukaudella 1887 piti yliopistollisia luentoja Suomen suvun pakanallisesta jumaluusopista. Nämä luennot on nyt hänen poikansa tohtori Kaarle Krohn julaissut, perinpohjin uudistettuaan ne ja lisättyään niihin kaikki ne runsaat tiedot, jotka viime vuosien erikoistutkimusten kautta on koottu.

Syy siihen, että tutkimus tällä alalla ei pitkiin aikoihin sen nopeammin edistynyt, on haettava useammalta taholta. Ensinnäkin oli ainehisto aikojen kuluessa karttunut niin tavattomasti, että tutkimukseen ryhtyminen vaati paljon työtä. Mutta tärkeämpää lienee, että on periaatteessa tapah-

tunut suuria muutoksia. Yleinen katsantokanta oli ennen, että ihmiskunta kaukaisina menneinä aikoina olisi ollut korkealla sopusointuisalla kannalla, että jos kohta olot ja tavat ovat olleet yksinkertaisia, ihmiset henkisessä suhteessa eivät ole olleet nykyisiä ihmisiä alhaisemmalla vaan pikemmin ylhäisemmällä kannalla, että kaukainen, mennyt aika on ollut kultainen, onnellinen aika. Tämä katsantokanta on vaikkapa vähemmin selvästi mietittynä vaikuttanut tieteelliseen tutkimukseen vielä hyvin myöhäisenä aikana. (Katso esim. Elias Lönnrot, Afhandling om Finnarnes magiska medicin). Etenkin mythologian tutkimukseen on tämä katsantokanta vaikuttanut. Esi-isien muinaisen uskonnon vähistä jätteistä on mielikuvituksen ja hartaan tunteen avulla rakennettu kaunis rakennus.

Jos pintapuolisestikin otamme tutustuaksemme vanhojen kreikkalaisten mythologiaan hämmästyttää meitä heti sen ääretön rikkaus ja niin sanoakseni hienopiirteisyys. Jumalien ominaisuudet on ihmeteltävän tarkasti määritelty, heidän elämänvaiheensa, seikkailunsa, keskinäiset suhteensa tunnetaan tarkkaan, jumaluustarusto on pienimpiä yksityisseikkoja myöten muovaeltu korurakennus. Luonnollista on, ettei kansa ole voinut itselleen muodostaa tämmöistä pakanallista uskontoa, vaan ovat suuren kansan enemmistön yksinkertaisesta raa'asta muodostuksesta runoilijat ja oppineet hioneet ja kehittäneet tämän kauniin rakennuksen. Taiteilijat käyttivät kömpelöjä, rumia jumalankuvia, joita kansa hartaasti palveli, lähtökohtana, joista he kehittivät maailman ihanimmat taideteokset. Samoin tekivät runoilijat; jokaista pienintäkin piirrettä kehitettiin ja muodostettiin. Oppineet miehet taas hakivat jumaluustarustosta kehyksen syvämietteisille ajatuksilleen. Kansan alkuperäinen jumaluustarusto siten muodostui vallan toiseksi, kuin mitä se oli ollut, eikä enää ole mahdollista erottaa mikä on ollut kansanomaista, yleistä uskontoa, mikä enemmän tai vähemmän tahallista muodostusta. Eikä tämä vanhain kreikkalaisten mythologia herennyt elämästä samalla kuin vanha Kreikka kukistui eikä sittenkään kun kristinusko oli Euroopassa yleisesti tullut tunnustetuksi, vaan se on elänyt meidän päiviimme saakka runollisena muotona, kaikkien kansojen yhteisenä omaisuutena.

Sama on suunnilleen ollut asianlaita Skandinaaviassa. Pakanallisilla skandinaaveilla, jo ennenkuin he viikingiretkiensä kautta olivat joutuneet likeisempään yhteyteen muitten kansojen kanssa, oli käsitys ylenluonnollisesta, ja tämän tahdosta oli otettava selko ja sitä noudatettava tai koetettava taivuttaa rukouksilla ja uhreilla, jumalanpalveluksen kautta. He oli-

vat huomanneet voimia, jotka olivat heitä itseään voimakkaammat ja niitä hädässä huudettiin avuksi. Mutta tässä uskonnossa ei ollut systeemiä eikä arvojärjestelmää. Ei tarkemmin ajateltu olivatko ne voimat, joita palveltiin, persoonallisia olentoja.

Näistä uskonnollisista käsitteistä muodostetaan ennen pitkää runollisen mielikuvituksen avulla eläviä, huomattavia kuvia, joita ajan pitkään ei pidetä kuvina vaan todellisuutena. Taru siten kehittyy, kasvaa, saa yhä uusia lisiä. Tämä muodostelu alkaa jo olla suureksi osaksi runoilijain työtä.

Niihin aikoihin skandinaavialaiset joutuvat likeiseen yhteyteen muiden kansojen kanssa. He perustavat valtakuntia Normandiassa, Englannissa, Venäjällä. Näissä maissa he tulevat yhteyteen toisten kulttuurimuotojen kanssa, vanhan klassillisen sivistyksen jätteiden, iiriläisten rikkaan kulttuurin ja ennen kaikkea kristinuskon kanssa. Itsekin he kääntyvät kristinuskoon. Iislanti tulee skandinaavilaisuuden ikäänkuin pesäpaikaksi. Samaan aikaan käy myöskin säätyjako suuremmaksi. On hovia, on ylimyksiä, ja on suuri kansan enemmistö. Runous kohoaa korkealle kukoistuskannalle, syntyy rikas kirjallisuus. Nämä runoilijat myöskin käsittelevät ahkeraan jumaluusoppia, muodostavat skandinaavialaisesta mythologiasta uskonnollisfilosoofisen teologian. Tarut syventyvät ja saavat eetillisen sisällyksen. Jumalat muodostetaan, heille omistetaan uusia ominaisuuksia, heille muodostetaan yksityisseikkoihin menevät elämäkerrat, laaja tarusto. Ne suuret runoilijat, jotka järjestivät pakanallisen uskonnon muistot ja traditsioonit järjestelmään, olivat kristityitä miehiä. Ensimäinen, joka tunnetaan nimeltä ja joka myös oli etevimpiä, oli Snorre Sturlason († 1241).[1]

Skandinaavialaisen mythologian on käynyt samalla tavalla kuin vanhan klassillisen. Sekin on elänyt runollisena kaunistuksena hyvin myöhäisiin aikoihin. Runsaasti käytettiin sitä viime vuosisadalla ja etenkin tämän vuosisadan alkupuoliskolla taiderunouden kehyksenä. Onpa meidänkin päivinämme yksi suuri runoilija, Viktor Rydberg, joka on mythologiasta ja vanhoista taruista etsinyt kehykset syvämietteisille, jaloille ja kauneille ajatuksilleen. Hän ei ole kuitenkaan rajoittunut yksinomaisesti skandinaavialaiseen mythologiaan.

---

[1]) *Adolf Noreen*, Fornnordisk religion, mytologi och teologi. Svensk Tidskrift 1892. Ss. 172—182.

Sophus Bugge, Studier over de nordiske Gude- og Heltesagns-Oprindelse.

Meidän aikaamme saakka on ollut yleinen se käsitys, että Snorre Sturlason ja hänen aikaistensa runoilijain kuvaus muinaisskandinaavialaisten mythologiasta täysin luotettavasti kuvaa minkälainen heidän uskontonsa on ollut jo hyvin varhaisina aikoina. Ja suuresti on ihailtu tämän muka ikivanhan uskonnon hienoutta ja ylevyyttä ja siveellisyyttä. Onpa suuren yleisön käsityksessä moni paljoa myöhempisyntyinenkin piirre sulautunut kuvaan vanhasta mythologiasta. Mutta tämä katsantokanta ei saattanut tieteellistä tarkastusta kestää. Tultiin huomaamaan, että enin siitä, mitä muinaisskandinaavialaisessa runoudessa ihaillaan moraalisen ja uskonnollisen syvyytensä vuoksi, on siihen tullut seurauksena kristinuskon opin ja legendain vaikutuksesta. Ahkera ja tarkka tutkimus on voinut näyttää lukemattomien piirteiden alkulähteen, moni runoteos on näytetty suoranaiseksi mukaelmaksi. Mainitakseni vaan yhden esimerkin:[1]) Saksalainen tutkija Elard Hugo Meyer on näyttänyt, että Völuspa niminen muinaisskandinaavialainen runoelma, jota on pidetty vanhan mythologian luotettavimpana lähteenä, on läheisesti mukailtu erään latinankielisen teoksen mukaan (Honorius, Elucidarius). Jotensakin todennäköisenä pitää hän vielä, että tämän teoksen tekijä on oppinut koulunjohtaja Sämund. Tutkimustensa tulokseksi saa Elard H. Meyer, että Völuspa on kaikkein vähimmin luotettava lähde mythologian tutkijalle.

Tämän kriitillisen tutkimuksen perustaja ja etevin toimeenpanija on norjalainen Sophus Bugge. Luonnollista on, että tämän luontoinen tutkimus, jonka on täytynyt repiä alas monta kaunista ajatusta, on herättänyt paljon vastustusta. Mutta tieteellinen tutkimus on vastustuksesta huolimatta yhä edistynyt ja varmistunut. On kuitenkin vieläkin tutkijoita, jotka jatkavat ainakin jossain määrin vanhaa tutkimussuuntaa, niinkuin Viktor Rydberg teoksessaan »Undersökningar i germansk mythologi». Hän on siinä systematiseerannut ja järjestänyt tarut sillä tavalla, että pakanallisilla skandinaaveilla tuskin on voinut olla semmoista käsitystä. Sanovatpa hänen vastustajansa, että Rydberg on jatkanut Snorre Sturlasonin työtä. Se ainehisto, jonka Snorre ja Rydberg ovat koonneet, ei ole jätteitä kauniista pakanuuden aikuisesta rakennuksesta, vaan kiviä, joista oltiin rakentamaisillaan semmoinen temppeli. »Semmoinen olisi meidän kansalliseeppoksemme voinut

[1]) *Adolf Noreen:* Ett nytt uppslag i fråga om den nordiska mytologien. Nordisk Tidskrift 1890. Ss. 201—212.

olla, jos se olisi saanut vielä elää muutamia vuosisatoja ja sillä olisi ollut käytettävänä mies, jolla olisi ollut Viktor Rydbergin monipuolinen sivistys, uskonnollinen harrastus ja runollinen nero.» [1])

Suomen mythologian tunteminen samoin kuin meidän kotoinen kulttuurimme ylimalkaan on niin myöhäistä, ettei se ole ehtinyt käydä semmoisten kehityskausien läpi kuin monen muun kansan. Mutta kuitenkin lienee muiden kansojen muodosteltu mythologia jossain määrässä vaikuttanut meidän mythologian tutkijoihin. Tarkastakaamme muutamin sanoin M. A. Castrénin kantaa mythologian tutkimuksessa, joka vakinaisesti en tutkimuksen meillä perusti.

Castrén käytti suomalaisten mythologian suhteen vakinaisena lähteenä painettua Kalevalaa, ja toisessa sijassa aikaisempien tutkijain huomioita. Kalevalan runot semmoisinaan otaksui hän lisäksi ikivanhoiksi. Mutta nyt on muistettava, että runot siinä muodossa kuin ne ovat meidän päivinämme eivät suinkaan ole ikivanhoja, vaan ovat jotensakin myöhäisinä aikoina yhä kehittyneet, muuttuneet ja saaneet lisiä. Samalla on myös niissä kuvastuva käsitys korkeammista olennoista, jumalista syventynyt ja muodostunut. Kun sen vuoksi tutkitaan jumaluusopillisia käsitteitä suomalaisilla, semmoisina kuin ne vielä elävät kansan keskuudessa, sen runostossa, taruissa, niin on muistettava, että paljon tästä on myöhäistä syntyä, on siihen tullut lisäksi vielä sen jälkeen kun kansa on luopunut pääasiallisesti vanhasta pakanauskostaan ja omistanut kristinuskon. Sen sijaan saattavat tavoissa ja ulkonaisissa menoissa säilyä paljoa vanhemmat ja alkuperäisemmät muistot, senkin jälkeen kun kansa vanhaan muotoon on pannut uudemman sisällyksen.

Mutta vieläkin suuremmassa määrässä on Castrénin tutkimuksia haitannut se, että hän on käyttänyt yksistään painettua Kalevalaa tutkimustensa perustana. Lönnrot näet vapaasti yhdisteli eri runoja, lisäsi yhdistäviä säkeitä, ja siten hän ehkä tietämättään tuli muodostelleeksi enemmän kuin oli aikonutkaan. Etenkin hän muodosteli nimiä, ja yhdisti saman nimen alle eri tahoilta koottuja piirteitä. Siten luonnollisesti painetun Kalevalan avulla muodostettu mythologia monessa suhteessa on toisenlainen kuin kansansuusta koottujen runojen perustuksella. Mainitsemme vaan muutaman tunnetun esimerkin. Painetusta Kalevalasta saamme sen käsityksen, että Ukko ylijumala katsottiin muiden jumalien hallitsijaksi. Loitsija esim. tur-

[1]) *Adolf Noreen*, Fornnordisk religion, mytologi och teologi s. 182.

haan muilta apua haettuaan viimein sanoen »kun et tuostana totelle», »kun ei tuostana apua», kääntyy Ukon puoleen ja rukoilee hänen apuaan. Tämä arvonjärjestelmä on ainoastaan Lönnrotin muodostama. — Yleisesti pidetään Ahtia pakanallisten suomalaisten veden jumalana; olen kuullut sanottavan, ettei käsikirjoituksissa olisi tähänkään riittävää tukea, vaan puhutaan niissä, veden Ahdin rinnalla, maan Ahdista ja metsän Ahdista, ja vielä muullakin tavalla käytetään Ahti nimeä.

Tutkiessaan sukulaiskansojen jumaluustarustoa Castrén suoranaisemmin perustui omiin havaintoihin, joita hän oli koonnut heidän keskuudessaan liikkuessaan. Castrén käytti myöskin sitä menettelytapaa, että hän selittämällä nimen alkujuurta koetti päästä käsittämään mitä nimellä alkujaan on tarkoitettu. Tätä tapaa on paljon käytetty, mutta sillä on se vaara, että selittäjä on helposti taipuvainen panemaan omia filosoofisia mietteitään selityksiin. Jos otamme huomioon kaikki sen mitä tässä on sanottu Castrénin tutkimustavasta täytyy meidän ihmetellä niitä verrattain varmoja tuloksia joihin hän sittenkin tuli.

Sen jälkeen kuin Castrén suoritti tutkimuksensa mythologian alalla, on folkloren tieteellinen tutkimus ylimalkaan vilkastunut ja mythologian alalla on tapahtunut se suuri uudistus josta ylempänä on puhuttu, ja jos muualla oli paljon uudistettavaa ja monesta liiallisesta kuvittelusta luovuttava, niin oli meilläkin jonkun verran korjattavaa. Näyttää sen vuoksi melkein siltä kuin olisi tutkijoilta lähtenyt lempi mythologian tutkimuksen suhteen, koska siinä syntyi meillä melkein seisaus. Kun tutkimus mythologian alalla taas on elpynyt ja tuloksiin vienyt, on se uudelle perustalle perustunut ja uusia teitä kulkenut.

Julius Krohnin suunnittelema ja aloittama »Suomen suvun pakanallinen jumaluusoppi» ei läheskään ole valmis: viime jouluksi Kaarle Krohnin toimittama »Suomen suvun pakanallinen jumalanpalvelus» käsittää seuraavat neljä lukua: Pyhät paikat, Epäjumalan-kuvat, Noidat ja uhripapit, Uhrimenot. Mutta jo tästä päättäen on menettelytapa uusi. Sijaa ei ole annettu arveluille ja syvämietteisille selityksille, vaan on kaikessa perustuttu siihen, joka varmasti ja todistettavasti on kansalta itseltään saatua. Tutkimuksen järjestäminen määrää jo sen luonteen. Aluksi on tutkittu pakanallista jumalanpalvelusta ja siitä vastaisuudessa edistyttänee mythologiaan ahtaammassa merkityksessä, tarustoon.

Niinkuin jo mainittiin, on tavoissa ja menoissa varmaan usein säilynyt paljoa alkuperäisempi ja vanhempi muisto, kun monesti niiden nykyisessä selityksessäkin. Niinpä esim. monin paikoin maatamme on karsikkoihin liittynyt leikillisiä temppuja, joihin ei sen suurempaa arvoa panna; karsikkojen valmistaminen on kuitenkin muisto vanhoilta ajoilta, johon on liittynyt paljon vakavampia tarkoitusperiä. — Ottamalla sen vuoksi jumalanpalvelus ensinnä tutkittavaksi päästänee kauvimmaksi menneisyydessä. Myöskin oikein käsittämällä jumalanpalvelus saatanee siitä hyvä perustus muulle mythologialle.

Tämä käsissämme oleva teos on siinäkin suhteessa suunniteltu hyvin laajaksi, että on otettu tutkittavaksi koko Suomen suvun pakanallinen jumalanpalvelus. Suomen sukuun tässä taas luetaan: yhteissuomalaiset, lappalaiset, Volgan suomalaiset, Permin suomalaiset ja myös ugrilaiset, vaikka niistä vähemmän puhutaan. Permin suomalaisiin luetaan myös vanhat bjarmilaiset. Tässä, samoin kuin Julius Krohnin toimittamassa kirjassa »Suomen suku», lausutaan tämä mielipide ilman muitta selityksittä varmana totuutena. Varmana eivät kaikki tiedemiehet tätä asiaa pitäne, joten ehkä olisi voinut sen mainita. Ainoa sana, joka on säilynyt näiden bjarmien kielestä, *Jomali*, jolla sanalla islantilaiset kertovat bjarmien nimittäneen jumalaansa, tavataan ainoastaan yhteissuomessa, mutta ei syrjäänin kielessä, joten voi ajatella, että skandinaavialaiset matkustajat olisivat käyttäneet väärää nimitystä tapaamastaan kansasta. [1])

Ei tarvitse kirjaa pitkälti lukea, ennenkuin lukija huomaa, kuinka edullinen tämä aineen laajaperäisyys on. Jos olisi ryhdytty ainoastaan yhteissuomalaisten jumaluusoppia tutkimaan, olisi ollut vaikea liittää yhteen eri huomioita ja moni huomio olisi irtonaisena ja yksinäisenä jäänyt arvottomaksi ehkä huomaamattakin. Nyt ne alkuperäisimmällä sivistyskannalla olevien sukulaiskansojen tapojen kautta saavat usein selityksensä ja liittyvät yhteen, me pääsemme käsittämään useita piirteitä kansamme muinaisuudesta ja opimme ymmärtämään useita meidän päiviimme säilyneitä jäännöksiä. Puhumattakaan siitä, että tämmöisellä laajaperäisellä tutkimuksella on monipuolinen arvo itsessään, kuvatessaan kokonaisen suvun jumaluusoppia, etsiessään yhteisiä ominaisuuksia suvun eri jäsenten keskuudessa, tarjoaa se samalla kannatusta ja apua tieteen muillekin haaroille.

---

[1]) *E. N. Setälä*, Om de finsk-ugriska språken.

Ainekset teokseensa on tekijä hakenut enimmäkseen omaan havaintoon perustuvista esityksistä, etusijassa suomalaisten ja venäläisten matkakertomuksista ja muista kansatieteellisistä ja historiallisista kuvauksista, vieläpä sanomalehtikirjoituksista ja pikku notiisseistakin. Missä kansanrunoutta on käytetty, on aina nojauduttu alkuperäisiin, kansan suusta muistiin pantuihin. Tästä päättäen lienevät tutkimuksen ainekset täysin luotettavia.

Esitystapa on semmoinen, että ensin kerrotaan alkuperäisemmällä pakanallisella kannalla olevien kansojen tavat ja pitämykset kulloinkin kysymyksessä olevassa asiassa, ja siitä edistytään kehittyneempiin ja lopuksi suomalaisiin. Siten lukija huomaa tapojen kehityksen, siten myöskin Suomen kansaan edistyessä ovat ainekset valmiina selittämään muuten epäselviä yksityisiä huomioita.

Tekijä on rajoittunut melkein yksinomaisesti suomensukuisiin kansoihin, vaan sivumennen hän joskus mainitsee muiden kansojen tapoja. Julius Krohn meillä laski perustuksen vertailevalle tutkimustavalle kansanrunouden alalla ja noudatti hän sitä suurella menestyksellä Kalevala-tutkimuksissaan. Mutta tuntuu siltä kuin hän olisi ollut melkein liian taipuvainen aina yhtäläisyyksien perustuksella päättämään lainaa. Tästä kannasta on tässä teoksessa mielestäni huomattavissa edistys, yhtäläisyyttä ei heti selitetä lainan kautta, vaan myönnetään yhtäläiset rinnakkaiset ilmiöt mahdollisiksi ja katsotaan tarvittavan muita syitä lisäksi ennenkuin yhtäläisyys lainaksi päätetään. Niin esim. jos joillakin Volgan suomalaisilla kansoilla tavataan joku yhteinen tapa tatarilaisten kanssa, jota ei muilla suomalaisilla tavata, otaksutaan se lainaksi. — Muuten olisi melkein toivonut, että tekijä vähän laveammin olisi puhunut rinnakkaisista ilmiöistä muilla kansoilla. Sitä tekijä luultavasti ei ole tehnyt, ettei teos liiaksi laajenisi.

Aikaisemman mythologisen tutkimuksen heikkouksia oli liika filosofeeraaminen, vastavaikutuksesta kenties on tekijä mielestäni ollut kovin niukka lausuessaan yleisempiä mietteitä. Hän on vaan kertonut selviä tosiasioita ja tehnyt niistä yhteenvetoja. Olisi toivonut kuulla hänen mielipiteensä näiden ilmiöiden kehityksestä. Saattaisi myös kirjassa kerrottujen asiain perustuksella lausua mietteitä yleisestä sivistyskannasta ja sen kulusta. Mutta siitä tekijä ehkä vielä teoksen myöhemmissä osissa lausuu mielipiteensä.

Shamanismin suhteen olisi mielestäni toivonut jonkun selittävän sanan. Noitien tainnoksiin, loveen lankeaminen, niiden näyt, niiden loihtimiset ja monet ihmeteot, niinkuin sairaiden parantaminen ja myös syyllisen ilmi-

saaminen eivät suinkaan ole pelkkää tarua, vaan ne ovat samoja ilmiöitä, joita nykyiseen aikaan kutsutaan hypnotismiksi ja suggestioniksi. Kaikilla kansoilla ja kaikkina aikoina on vastaavia ilmiöitä. Euroopassa niitä tavataan etenkin keskiajalla ja uuden ajan ensi vuosisatoina. Monet ihmeteot, noitien vainoamiset, useimmat niin kutsutut »henkiset kulkutaudit» ovat tähän luettavat. Noitien tainnoksiin lankeamiset, näyt ja muut siihen liittyvät ilmiöt ovat hypnoottisen tilan eri puolia. Heidän aikaansaamansa ihmeet ovat osaksi samalla itsesuggestioonia ja joukkosuggestioonia, osaksi suggestioonin kautta saavutettuja todellisia tuloksia. Jokainen nykyaikainen lääkäri käyttää suggestioonia jossain määrin parannuskeinona monesti melkein tietämättään. Suomalaisten ja sukulaiskansojen tietäjillä ja noidilla oli ja on vieläkin suggestiooni tärkeimpänä parannuskeinonaan. He varmaankin saavuttivat paljoa suurempia tuloksia loihtimisellaan tai muilla tempuillaan, kuin ollaan taipuvaisia luulemaan. Siinä määrässä kuin ruumiilliset ilmiöt ovat riippuvaisia sielullisista ilmiöistä, ovat ne riippuvaisia suggestiivisista vaikuttimista. Tutkimalla tietäjien, noitien, shamaanien toimintaa tältä kannalta tiede varmaan vielä on saavuttava kauniita tuloksia. [1])

Niinkuin jo sanoin, ei tekijä ylimalkaan ole antautunut yleisiä mietteitä lausumaan. Yhdessä kohdin ei hän kuitenkaan ole malttanut pysyä suunnitelmansa rajojen sisäpuolella. Puhuessaan noidista ja uhripapeista tulevat myös loitsut puheeksi, ja antavat tekijälle aihetta lausumaan muutamia mietteitä loitsujen kulusta, synnystä ja iästä.

Tekijä sanoo, että nykyisiä loitsurunojamme ei saata pitää edes yhteissuomalaisina. Suomalaisten alkuperäinen loitsurunous on arvattavasti ollut samanlaista tilapäistä kuin lappalaisten ja Aasianpuoleisten sukulaistemme. Sen luontoisia loitsuja, kuin meidän nykyiset ovat, ei ole tavattu virolaisillakaan kuin hyvin pieni määrä, vaikka heillä on koottu eepillisiä ja lyyrillisiä runoja niin suuret määrät. Ne eivät ole voineet syntyä muualla kuin Suomen rajain sisällä, ja jotensakin myöhäisinä aikoina. Kristillisiä aineksia ei tekijä arvaa myöhemmiksi kuin pakanallisia, vaan päinvastoin.

Tekijän mietteet näistä asioista ovat erittäin viehättäviä, haluaisi vaan kuulla niistä enemmän, etenkin luulen monen olevan uteliaan kuulemaan, kuinka tekijä laajemmin perustelee viimeisen lauseensa kolmannessa luvussa: »Varmaa ainakin on, että se aate, joka kannattaa koko loitsurunouttamme

[1]) *Otto Stoll,* Suggestion und Hypnotismus in der Völkerpsychologie.

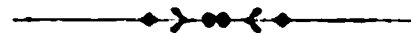
ja kohottaa suomalaisen noidan korkeammalle kaikkia hänen sukuveljiään, usko sanan sisälliseen voimaan, ja nimenomaan Herran sanan, ei ole pakanuuden aikuinen.»

Tekijä on aikonut kirjansa suurenkin yleisön luettavaksi, siinä syy sen rajoituksiin. Toivottava myös olisi, että kirja saavuttaisi laajan lukijakunnan. Mitään tämäntapaistakaan ei meillä ole entisestään. Runsaasti on siihen tietoja koottu, ne ovat selvästi ja vaikuttavasti järjestetyt ja kokonaisuudeksi muodostetut, ja kaikki ne ovat luotettavia ja tunnollisesti punnittuja. Esitystapa on selvä ja yleistajuinen, joka sekin kehoittaa runsaasti lukijoita kirjaan tutustumaan. Mutta vaikka teos onkin yleistajuinen, on sen tieteellinen arvo suuri, tekijä on yhteen koonnut kuvauksen tieteen tähänastisista tuloksista ja on varmaan innostuttava lukuisiin erikoistutkimuksiin ja antava niihin hyvää ohjausta. Kirjan loppuun liitettyä, erittäin huolellisesti valmistettua kirjaluetteloa luulisin myös monelle tervetulleeksi.

Kirjan arvoa lisäävät monet onnistuneet kuvat. Useimmat niistä ovat meidän omien tutkijaimme tuomien valokuvien ja piirustusten mukaan tehtyjä.

Vielä on sana mainittava seikasta, josta yleisö varmaan on utelias jotain kuulemaan. Kaarle Krohn kutsuu itseään kirjan toimittajaksi ja isäänsä Julius Krohnia kirjan tekijäksi. Huomattava on kuitenkin, ettei Kaarle Krohnin työ ole tavallista toimittamista vaan itsenäistä tieteellistä työtä. Vaikea on tietysti sivullisen määrätä kunkin osuutta työhön, mutta ettei Kaarlo Krohnin saata olla aivan vähäinen, voi jo siitäkin päättää, että niin runsaasti on aineksia karttunut Julius Krohnin kuoleman jälkeen. En luule sanovani ainoastaan yksityisen mielipiteeni, kun arvelen, että Kaarle Krohn olisi voinut panna nimensä vähän huomatummallekin sijalle kuin esipuheen loppuun.

O. Relander.

Vielä maisterioppimme muodollisuudesta.

Maalaiskylään oli asettunut suutarimestari. Hän oli käynyt Helsingin opissa ja ulkomaillakin, suorittanut kisällityönsä Helsingin suutariammattiyhdistyksessä ja saanut siltä hyväksytyn kisällikirjan. Hän tuli kylänsä luottamusmieheksi, ja alkoi yhä enemmän ottaa osaa kylän yhteisiin asioihin. Huolimatta siitä, että hänelle useinkin muistutettiin: suutari pysyköön lestissään, hän arvosteli milloin mitäkin asiaa kylän hoidossa. — Mutta kyläläisistä alkoivat vähitellen yhä useammat tuntea, että heidän jalkojaan kengät ahdistivat. Eikä heille alussa juolahtanut mieleenkään, että siihen olisi suutarissa vikaa, olihan hänellä kisällinkirja Helsingin suutariammattiyhdistykseltä, ja olivathan kengät aivan Pariisin uusimman muodin mukaisia, muodollisesti moitteettomia, kauniita. Asiasta ei kumminkaan päästy, mikä valitti että kenkä hankasi varpaita, mikä taasen surkeili kantapäitään.

Silloin muuan yleisöstä uskalsi julkisesti väittää, että kylän suutari teki saappaita, jotka ahdistivat, hankasivat, puristivat. Ja siitäkös suutari kauhistui. Mikä hävyttömyys! Hän istuutui suutarinmestarin istuimelleen ja ärjyi:

»Hän on väärä profeetta. Älkää uskoko häntä, pojat. Eihän hän koskaan ole hyväksytty suutarinammatti-opissa. Ja silloin hän totisesti, totisesti ei kykene arvostelemaan suutarintöitä. Hänen olisi pitänyt loogillisesti ja nöyrästi ajatella tähän tapaan: minä en ole koskaan tutkinut saappaanvalmistusteoriaa tai siihen kuuluvia tieteitä, eikä siis — Jumala paratkoon — minulla siitä ole aavistustakaan. Hänen moitteensa on vaan hassutuksia, täynnä tietämättömyyttä, ristiriitaisuutta, epäloogillisuutta y. m. y. m.»

Ja yleisöstä osa alkoi uskoakin, että eiväthän he voi todellakaan ymmärtää mitään toisen ammatista, vika lieneekin heidän omissa jaloissaan eikä saappaissa, jotka olivat mallikelpoisia, muodikkaita, moitteettomia. Mutta toiset arvelivat, että suutarimestarin oma ammattisivistys mahtaa sittenkin olla liiaksi muodollinen, koska hän ei voi sovittaa saappaantekotaitoaan eläviin ihmisjalkoihin, tekee vaan valmiitten puulestien mukaan.

Tuota vikaa olin kirjoituksessani »Maisterioppimme» (Valvojan viime marraskuun vihossa) väittänyt yliopisto-opetuksessammekin olevan. Ja sen

johdosta pani kolme yliopiston professoria, herra Werner Söderhjelm tunnetulla voimallaan etunenässä, kahdessa pääkaupungin sanomalehdessä toimeen täydellisen linjarynnäkön kirjoitustani vastaan, jossa linjarynnäkössä nuo tieteitten edustajat käyttivät noita suutarimestarin meheviä lauseita.

Ajattelin ensin ryhtyä vastaamaan kaikkiin erikseen, mutta kun sain kuulla, että Valvojan viime joulukuun numeroon tulisi vielä vastauksia, niin päätin jättää kaikki vastaukset yhteen kirjoitukseen. Tämä olikin sitä hauskempi, kun nämä jälkimäiset ovat tehneet mahdolliseksi tyynen ja asiallisen keskustelun.

Ensiksikin on *metoodiani* vastaan tehty pari muistutusta.

Herra Setälä on epäilemättä osannut oikeaan, muistuttaessaan, että se tapa, jota käytin tarkastaessani yliopisto-opetustamme, oli muodollinen, kun puhuin etupäässä luentoaineitten nimien nojalla. Sen minä tiesin jo edeltäpäinkin, ja ne vastaukset, joihin kirjoitukseni antoi aihetta, ovat näyttäneet, että tuon metoodin kautta voi tulla erehdyksiä, voipipa tehdä vääryyttä ehkä monen miehen koko opettajatoimellekin. Mutta minä katsoin tuon metoodin itselleni ainoaksi mahdolliseksi ensiksikin siitä syystä, että en olisi monessakaan aineessa pystynyt syvemmälle menemään ja toiseksi siitä syystä että jos olisin syvemmälle voinut mennäkin, niin olisin ehkä meidän pienissä oloissamme tullut persoonallisesti loukanneeksi yksityisiä henkilöitä vielä enemmän kuin nyt jo olen tehnyt. Ja tämä minusta ei ole persoona- vaan isänmaalle tärkeä kulttuurikysymys.

Tutkimustapaani vastaan tekee myöskin herra Danielson muistutuksen. Hän sanoo että minä vertaellessani opettajien lukua meillä ja ulkomailla joudun erehdyttävään esitykseen, että en ole Pariisissa Sorbonnen ja Collège de Francen rinnalla ottanut huomioon niitä kahta erikoislaitosta historiantutkimista ja arkistomiehiä varten, jotka siellä ovat olemassa, ja että Saksan yliopistot ovat ikäänkuin yhden korkeakoulun rinnakkaisosastoja, joista oppilaalla on tilaisuus hakea haluamiansa luentojaksoja, mistä parhaiten luulee löytävänsä. Tästä olen jo artikkelini alussa (siv. 485) itsekin huomauttanut. Ja että erityisesti en ole tehnyt vääryyttä historian opetukselle, käypi Saksaan nähden selville jo itsestään, ja Pariisiin nähden siitä seikasta, että siellä ei ainoastaan historiantutkijoita varten ole erikoislaitoksia, vaan, niinkuin saman artikkelini siv. 488 jo olen maininnut, useassa muussakin aineessa. Niinkuin artikkelistani näkee, en ole itsekään tahtonut antaa tuon vertailun absoluuttisille luvuille kovin ratkaisevaa merkitystä,

vaan toivonut valaisevani enemmän sitä suhdetta toisiinsa, jossa opettajamäärä eri aineissa on meillä ja muualla. Ja tässä kohden olen nimenomaan maininnut, että historianopettajain suhdeluku on muihin maihin nähden verrattain pieni.

Mutta itse asiassa se seikka, jonka herra D. esittää minua vastaan, yhtä paljo ja enemmänkin todistaa minun väitteitteni puolesta. Voipi näet resonneerata näinkin: Koska meillä ei ole erikoiskouluja yliopistomme rinnalla niinkuin Pariisissa, ja koska meidän ylioppilaamme eivät vielä voi valita useamman kotimaisen yliopiston välillä niinkuin saksalaiset, niin olisi toivottavaa, että meidän ainoan korkeakoulun opettajat koettaisivat asettaa opetuksensa niin monipuoliseksi kuin mahdollista, varsinkin kun niitä yhdessä aineessa on niinkin monta kuin viisi.

Jos nyt lähdemme tarkastamaan artikkelini *sisällystä* vastaan tehtyjä muistutuksia, niin tapaa meitä ensiksikin herra Setälän polemiikki sitä vastaan, että olin artikkelissani uskaltanut väittää että joku tiede voi meille olla eri aikana tärkeämpi kuin toinen, että siis en ollut »myöntänyt kaikille tieteille tasa-arvoa tieteiden tasavallassa.»

Tämä on vaikea prinsiippikysymys, jota mielestäni ei herra Setäläkään ole vastaväitteillään ratkaissut. Samaten kuin löytyy niitä, jotka vaativat taiteelle arvoa taiteen itsensä vuoksi (l'art pour l'art), samaten voinee löytyä niitä tiedemiehiäkin, jotka vaativat tieteelle arvoa tieteen itsensä vuoksi, huolimatta siitä missä määrin se voi olla arvosta kulttuurin edistymiselle. Missä määrin tuo kanta pitää paikkansa, toisin sanoin missä määrin voi tunnustaa »tieteiden tasavaltaa», sitä varten otettakoon pari esimerkkiä selvitykseksi:

Puolustaessaan latinan väitöskirjojemme »*De usu*»-sarjaa, jonka arvoa meille ja meidän oloissamme olin viime kirjoituksessani uskaltanut ottaa kysymyksen alaiseksi, on latinan professori myös viitannut niihin tutkimuksiin Suomen taloudellisen historian alalla, joissa näkee karjaluetteloita 1500-luvulta. Myönnän kyllä että väitöskirjan aine semmoisenaan ei ole toistaan parempi, toinen vaan pieni tiilikivi siihen rakennukseen, jota sanotaan Suomen taloushistoriaksi, samaten kuin toinen on tiilikivenä latinan kielen lauseopin historiassa. Mutta latinan kielen lauseopin historia tulee kyllä kirjoitetuksi ilman meidän (suomalaisten) esirukouksiamme, jota vastoin Suomen taloushistorian tutkimista eivät muut, varakkaat kansat, huoli kannattaa. Ja meidän sivistyksemme ei siitä paljo käyne vialle, tuleeko lati-

nan kielen lauseopin historia kirjoitetuksi tällä vai tulevalla vuosisadalla, mutta Suomen sivistys ja talous kärsii siitä, että sen taloushistoriaa ei tunneta.

Mutta löytyypä muitakin asianhaaroja, kuin kansallisuus, jotka voivat häiritä »tieteiden tasa-arvoa». Niinpä voipi kansalle eri aikoina eri tieteet käydä tärkeämmiksi. Esim. viimeksi kuluneena 5 vuotena ei kukaan suomalainen voine kieltää, että Suomen valtio-oikeuden tutkiminen on ollut kaikista tärkein.

Ja vielä yksi esimerkki. Mielestäni professori Eliel Aspelinin on onnistunut valita erinomaisen hyvä aine tutkimukselleen »Kansa Saksan kertomarunoudessa v. 1750—1850», joka teos tuskin on löytänyt tarkkaavampaa ja kiitollisempaa lukijaa kuin allekirjoittanut. Sittenkin mielestäni olisi tällä hetkellä tärkeämpi, että saataisiin selville kotimaiset maanomistusolot tällä hetkellä (joissa torppari- ja irtolaiskysymykset käyvät yhteiskunnalliselle ja valtiolliselle kehittymisellemme yhä uhkaavammiksi, vaikka ne kansankerrokset, jotka tarvitsevat vähintäin 10,000 markkaa vuosittain elääkseen, sille ehkä ummistavat silmänsä), kuin vieraitten kansojen runous muinaisina aikoina. Kun siis tällä hetkellä olisi valittavana esim. taloustieteen ja jonkun estetiikan erikoisdisipliinin professorinviran välillä yliopistossamme, niin olen varma siitä, että herra Setäläkin rupeaisi »hyödyn kannalle.»

Näin ollen näemme siis että kansallisuudet ja aikakaudet määräävät tieteitten arvoa eri lailla, että siis tieteet ovat ihmisiä varten, eivätkä itseään varten. Ja kun ihmistä sitovat aika ja aine, niin tieteetkään eivät rankaisematta voi ainakaan pitkän päälle irtautua niistä. Niitä täytyy siis arvostella »hyödyn», aineellisen ja henkisen, kannalta, tasa-arvon tulee häiriytyä, varsinkin kun on puhe tieteellisestä opetuksesta, niinkuin tässä keskustelussa on ollut asian laita.

Ja vaikka herra S. on polemiseerannut kantaani vastaan tasa-arvon puolesta, niin hän kumminkin itsekin lopuksi rikkoo tasa-arvon seuraavin sanoin: »Minäkin puolestani olen sitä mieltä, että maamme varoilla on ensi sijassa kannatettava niitä tieteitä ja niitä tutkimuksia, joissa voimme saada aikaan omaperäisintä ja itsenäisintä.» [1]).

[1]) Hänen sananse lauseen toisessa osassa: „mutta kuitenkin katsoisin vahingoksi tieteelliselle sivistyksellemme, jollei meillä myöskin olisi vähien varojemme mukaan edustettuina ne tutkimukset, jotka yhdistävät meitä muun sivistyneen maailman tieteelliseen työhön" eivät löydä vastustusta minun kirjoituksestani.

Jos nyt käännymme tarkastamaan niitä *erikoismuistutuksia,* joita eri tieteitten edustajat ovat kirjoitustani vastaan tehneet, niin tapaamme ensiksikin estetiikan edustajan.

Kun herra E. A—n ehätti laatimaan vastauskirjoituksensa (U. S. 1894, n:o 287) estetiikan opinnoista, ei hän malttanut ensiksi ottaa selkoa siitä, että puhuin erikseen estetiikan (meillä tavallisessa merkityksessä käsittävä teoreettista estetiikkaa, taide- ja kirjallisuushistoriaa) *opettajamäärästä* meillä ja muualla, ja erikseen teoreettisen eli n. k. »puhtaan» estetiikan *opetuksesta.* En ole näet koskaan väittänyt sellaista kuin esim. että »ulkomaalaisissa yliopistoissa ei muuta kuin poikkeukselta löydy estetiikan professoreja», niinkuin herra A. m. m. katsoo hyväksi selvittää toiselle lukijakunnalle, josta suurella osalla ei liene tilaisuutta ottaa selkoa kirjoituksestani.

Mitä nyt opettajamäärään estetiikassa (s. o. teoreettisessa estetiikassa, taide- ja kirjallisuushistoriassa) tulee, niin — ainakin artikkelissani mainittujen lähteitten mukaan — pysyy tosiasiana, että se useissa ulkomaan yliopistoissa on suhteellisesti pienempi kuin meillä. Esimerkiksi Oxfordissa ja Cambridgessa 1, Sorbonnessa 1, Collège de Francessa ei yhtään, Saksan yliopistoissa keskimäärin alle kolmen, meillä kolme, tahi, jos tahdomme kielimiehille mieliksi lukea kansanrunouden dosentinkin esteetikkoihin, kokonaista neljä. Ja tämä tosiasia, että meillä tätä nykyä on suhteellisesti paljon opettajia »estetiikassa», näyttää olleen herra A:lle niin vieras, että hän ei sitä ottanut uskoakseen, vaan rupeaa selittämään sen johtuneeksi minun tietämättömyydestäni.

Ja kun tämä vihdoinkin selviää herra A:lle, [1]) niin hän ehkä näkee artikkelissani johdonmukaisuuden siinä, minkä hän on vieraalle lukijakunnalle tuominnut ristiriitaisuudeksi. Sillä mitä ristiriitaisuutta on nyt siinä, jos minä, kun on valittavana anglosaksilaisen murretutkimuksen ja Danten, Molièren tahi Shakespearen tuntemisen välillä, pidän jälkimäistä yliopisto-opetuksellemme suurempiarvoisena? Ja mitä ristiriitaisuutta olisi siinä, että minä pitäisin »Oxfordissa tavallista historiallispoliitillisen tiederyhmän tutkintoa hyvänä, vaikka siihen m. m. luetaan Englannin, Ranskan ja Saksan

[1]) Siitä, että se ei heti hänelle selvinnyt, syyttää hän tietysti yksinomaan minun kirjoitustani. Mutta tässä hän on tuomarina omassa asiassaan, ja vieläpä tuomarina, jolta — hänen kirjoitustavastansa päättäen — tällä kertaa puuttuu tuomarin malttia.

kirjallisuuden historiaa»? Ensiksikään en ole tuota tutkintoa pitänyt hyvänä enkä pahana. Ja toiseksi tyynempi-mielinen lukija kuin herra A. ei voi tulkita kirjoitustani siten, että olisin tahtonut meidän yliopisto-opetuksestamme tykkänään poistaa »estetiikan» ryhmään kuuluvia aineita, niinkuin herra A. näyttää lukijakunnalleen uskottelevan.

Tulemme sitten kysymykseen »puhtaasta» eli teoreettisesta estetiikasta. Olin sanonut, että yliopisto-opetuksessa tämä aine ei enää näy paljo nimeksikään esim. Ranskan ja Saksan yliopistoissa, joissa enimmäkseen vaan näkee opetettavan taiteen ja kirjallisuuden historiaa.

Olin nimittäin useinkin kuullut tuon väitteen sellaisilta, jotka ovat ulkomailla harjoittaneet opintoja tällä alalla, ja tätä mielestäni vahvisti se seikka, että yliopisto-ohjelmissa ei näy muuta kuin poikkeukselta opetusaineena teoreettista estetiikkaa, sekin filosofian edustajan luentoaineena. Mahdollista on että tämä on erehdys, koska herra A. sen niin varmasti vakuuttaa, mutta huomattavaa on, että hän selitti yhtä suurella varmuudella vääräksi tietoni »estetiikan» (s. o. teoreettisen estetiikan, taide- ja kirjallisuushistorian) opettajain lukumäärästä ulkomaan yliopistoissa.

Vihdoin herra A. ikäänkuin privaattikolleegiossa ilmaisee minulle, että kirjallisuushistoria on »ihmiskunnassa liikkuvain aatevirtausten historia». Yhtä suurella syyllä katson minä voivani »privaattikolleegiossa ilmaista», että tuo aatevirtaus ulottuu kotimaahankin, ja että se ei ole pysähtynyt 1500—1700-luvuille, vaan kuohuu meidänkin päivinämme, vaikka yliopiston opetus meillä siitä ei ole ollut paljon tietääkseenkään. Herra A. tosin puollustaa meidän yliopisto-opetustamme sillä, että hän »luulee tietävänsä», että »puhtaan estetiikan» luennoissa säännöllisesti otetaan puheeksi taikka viitataan kotimaiseen kirjallisuuteen. Mahtuukohan niihin viittauksiin ihmiskunnassa liikkuvain aatevirtausten historiaakin?

Ja näitä pääasioita kirjoituksessani, että »estetiikan» opetus meillä on käsittänyt yksipuolisesti ulkomaan kirjallisuutta ja taidetta, niissä yksipuolisesti vanhempia ilmiöitä, sekä kotimaan kirjallisuutta käyttänyt — herra A:n oman selityksen mukaan — vaan välikappaleena teoreettisen estetiikan opetukselle, näitä pääasioita herra A. ei ole voinut kumota.

Lopuksi herra A. tahtoo nöyryyttää minua seuraavaan hänen »logiikkaansa»: »Koska niin moni ylioppilas antautuu estetiikan alalle, niin mahtaa se olla semmoinen opintoala, jolla tarjotaan 'sisällystä' eikä 'muotoa'. Täytyisihän epäillä nuorisomme sekä järkeä että tuntoa, jos se kilvan rientäisi

pureskelemaan kuivaa kuorta, huolimatta onko siinä sydäntä taikka ei». Tahtooko herra A. yhtä nöyrästi jatkaa tätä hänen omaa logiikkaansa? Silloin tultaisiin esim. seuraaviin johtopäätöksiin: Koska v. 1881—1894 ainoastaan 3 ylioppilasta on ottanut approbaturin yleisessä historiassa, mutta 44 estetiikassa, niin mahtaa nykyinen opetus estetiikassa tarjota paljo enemmän »sisällystä» kuin opetus yleisessä historiassa; tahi: koska samaan aikaan latinassa on 219 ylioppilasta ottanut approbaturin, mutta estetiikassa ainoastaan $^1/_5$ osa siitä, niin latinan approbaturi (Nipperdeyneen) tarjoo 5 kertaa niin paljon »sydäntä» kuin estetiikan. »Täytyisihän muuten epäillä nuorisomme sekä järkeä että tuntoa!»

Mutta herra A:n selän takaa kuulen jo latinan professorin (P:lehti 1894, N:o 288) huutavan minusta pojilleen: »älkää uskoko häntä» — sen johdosta, että olin artikkelissani sanonut pääosana latinan approbaturin-kurssissa olevan Nipperdeyn selitysten Cornelius Nepokseen. »Pojat» eivät tarvitsekaan uskoa minua, he tietävät sen tovereiltaan, jotka ovat tuon tutkinnon suorittaneet. Sillä kyllä kai professoriemme pitäisi tietää se, että ylioppilaat tavallisesti eivät »usko» yksistään professorien kurssiluetteloa, vaan tiedustelevat kokeneilta tovereiltaan korrehtuuria niihin. Ja latinan approbaturin suorittaneista ne, jotka minä tunnen, ja joitten kanssa asiasta olen puhunut, selittävät, että heiltä on mennyt *pääosa* tähän tentaamiin pantua aikaa juuri Cornelius Nepokseen ja Nipperdeyn selityksiin.

Syynä siihen muistuttamaani tosiasiaan, että meillä klassillisten kielten edustajat eivät tähän saakka ole pitäneet luentoja klassillisen aikakauden historiassa, niinkuin ulkomaan yliopistoissa näkee opetettavan, selittää herra F. G. olevan sen, että »ulkomaiden yliopistoissa pitävät erityisesti asetetut opettajat luentoja vanhan ajan historiassa, sellaisia meillä ei ole»; hänen nykyinen virkansako siis estäisi häntä sellaisia luentoja pitämästä? Hänen kolleegansa, herra Danielson, sanoo Valvojassa (siv. 629) että »kreikan ja latinan kielten professorit olivat selittäneet, etteivät he, ainakaan toistaiseksi, *joutaneet* — — tähän aineeseen käsiksi». Että jälkimäinen selitys on uskottavampi, voipi päättää siitä, että olen äskettäin kuullut, että molemmat kreikan kielen professorit ovat selittäneet olevansa halulliset läheisessä tulevaisuudessa ryhtymään tähän aineeseen.

Tekstikriitillisistä luennoista ja tutkimuksista, jotka meidänkin yliopistossamme ovat saaneet suuren sijan, lausuu muuan Saksan tiedemies arveluita, jotka mielestäni voivat olla meillekin opettavia. Suomennan tähän

muutamia palasia: »Katalogiseeraus, inventeeraus, rekisteröiminen on kyllä tarpeellista; mutta mikäli se tulee pääasiaksi sivistyksessä, kuolee tämä; Sapiunt ex indicibus: heillä on viisautensa rekistereistä — —, eikä kirjoista itsestään, on eräs etevä filologi sanonut muutamasta ammattiveljiensä ryhmästä; ja tämä ryhmä kasvaa tätä nykyä enemmistöksi. — — Nykyiset filologit pysyvät ainoastaan rekisteröimisessä, he eivät voi hallita yhtaikaa asiallista ja muodollista, produktiivista ja kriitillistä näkökantaa. Heidän yhä enemmän ja enemmän esiintyvä mielipiteensä, että klassillisen aikakauden todistuskappaleet ovat vaan olemassa tekstikritiikin vahvistamiseksi, on sisällisesti köyhä ja ulkonaisesti vaarallinen. Koulujen ja yliopistojen oppilaat siitä kärsivät: ei suotta tätä nykyä vaadita koulureformia. Pääasiallisimpana toimena nykyisissä Saksan gymnasioissa on se, että he oppilaissaan herättävät ikuista vastenmielisyyttä klassillisuutta vastaan. Se on turmiollinen toimi. Sillä se viepi vähintäin puolisivistykseen ja useimmiten raakuuteen; — — koulujemme opettajat tulevat yliopistoista.» [1]) — —

Historian opetuksesta lausuu herra S. minun artikkelini johdosta: »hän (allekirjoittanut) ei katso riittäväksi sitä, että uuden ajan kolmelle tai neljälle vuosisadalle on omistettu yhtä paljon opetusta kuin edellisille vuosituhansille». Jos tästä lauseesta rupeamme vetämään johtopäätöksiä, niin pitäisi esim. rautakaudelle omistaa enemmän opetusta kuin koko aikakaudelle vuodesta 1500 meidän päiviimme saakka! Tämä mielestäni varsin hyvin kuvaa juuri sitä virhettä yliopisto-opetuksessamme yleensä, mitä olen vastustanut. Vaaditaan opetuksessa »tieteiden tasa-arvoa», huolimatta elävästä ihmisestä ja hänen sekä henkisistä että aineellisista tarpeistaan. Valmistetaan saappaita puulestin mukaan.

Samaan suuntaan olen kuitenkin ymmärtänyt herra Danielsoninkin vastauksen, vaikka hän tietysti ei voine »esihistoriaa» pitää yliopisto-opetukselle niin tärkeänä kuin hänen kielitieteellinen kolleegansa.

Muuten mielestäni herra D:n ja minun mielipiteiden välillä ei näytä olevan kovin suurta eroavaisuutta. Niinpä huomautukseeni, että Kreikan ja Rooman historian esittäminen olisi pikemmin klassillisten kielten professorien kuin historian opettajan asia, hän ilmoittaa, että historian opettaja ryhtyi siihen »vasta sitten kuin kreikan ja latinan kielten professorit olivat

[1]) Rembrandt als Erzieher. Von einem Deutschen. 35:s painos. Leipzig 1891. Siv. 70—71.

selittäneet, etteivät, ainakaan toistaiseksi, joutaneet tähän ainoesen käsiksi». Siis näkee että historian opettajat ovat olleet samaa mieltä minun kanssani. Ja puhuessaan historian luennoista uusimmasta ajasta, sanoo hän itse jo vanhastaan toivoneensa päästä esittämään 19:nen vuosisadan historiaa ja lupaa että tuo toivo jo läheisessä tulevaisuudessa toteutuu. Spesiaaliluentoja, jommoisia minä olin lausunut toivottaviksi, pitää hän hyödyllisinä.

Täytyy tunnustaa, että tämän enempää en minä koskaan ole toivonutkaan. Se, että herra D. sittenkin polemiseeraa minua vastaan, johtunee siitä, että — niinkuin tavallisesti polemiikeissä — vastustaja tarttuu muutamiin lauseisiin, katsomatta niiden yhteyttä kokonaisuuden kanssa, ja panee niihin suuremman merkityksen, kuin mitä kirjoittaja on tarkoittanut. Että minä esim. olisin ehdottanut historian opetuksessa kokonaisesitykset tykkänään poistettaviksi ja niiden sijaan spesiaaliluentoja, on erehdys, jota puolueeton ja tyyni lukija ei artikkelistani voi löytää. Koko artikkelinihan yleensä on ollut polemiikkia kaikenlaisten spesiaaliaineitten valitsemista vastaan opetuksessa. Mutta kun historiassa on viisi opettajaa, niin mielestäni voisi olla virkistävää, että joskus joku opettaja lukisi sellaisia spesiaaliaineita, joita muutamia luettelin. Kaiken sen alle, mitä herra D. tässä kohden luulee kirjoittavansa minua vastaan, voisin siis mielelläni panna nimeni.

Ja kun minä olin artikkelissani huomauttanut siitä, että meillä viitenä viimeisenä vuotena historiassa enemmän kuin puolet yliopistoluennoista ovat käsittäneet vanhaa ja keskiaikaa, loput alkaneet 1500-luvulta ja ainoastaan yksi (herra D:n oikaisun mukaan kaksi) käsitellyt uusinta aikaa, niin herra D. nyt väittää, että minä pitäisin kaikkein uusinta aikaa historian opetukselle tärkeimpänä. Siihen hän ei voi saada todistusta; mutta tuommoisen äärimmäisyyden ja nykyolojen välillä on pitkä matka, jolta hyvällä tahdolla varmaankin voipi löytää kultaisen keskitien. Yleisesti tunnettu on, että kouluopetuksessa viime aikoihin saakka useinkin historia loppuu, kun päästään vuoden 1815 paikoille, ja tätä pidetään epäkohtana kouluissamme. Mutta miten koulunopettajien mieleen juolahtaisi opettaa uudempaa historiaa, kun moni heistä varmaankaan ei yliopistossamme koskaan ole kuullut sitä opetettavan? Luonnollista on että häneen jääpi yliopistoajalta se mielipide, että tämä aika on kerrassaan arvoton opetukselle. Mutta miten voi ylioppilassivistyksen saanut kansalainen ymmärtää nykyistä Eurooppaa edes vähänkään tuntematta esim. tapahtumia vuosilta 1848 ja 1870?

Kaikkeen siihen, mitä herra D. kirjoittaa tutkintojen ja historian väitöskirjojen luvuista sekä sen yhteydessä »tarmottomista ylioppilaista» y. m. s., en tahdo mitään vastata, koska sen kautta tämä kirjoitus tulisi koskettamaan liiaksi sekä opettajien että väitöskirjojen tekijäin persoonia.

N. s. uusissa kielissä olin uskaltanut ehdottaa, että nykyisiä lehtorinvirkoja vähennettäisiin ja että niissä toinen professorin virka saataisiin. Tätä vähentämistä piti nykyinen professori, herra W. S., majesteetinrikoksena ja väitti ensi kiireessä, (P:lehti 1894, n:o 285) että »*kaikissa* Euroopan yliopistoissa on paitse tieteen edustajia myös lehtoreja uusissa kielissä.»

Kun tämän sanoin erehdykseksi, tinki hän lauseensa näin kuuluvaksi: »kaikissa niissä, missä filoloogiset opinnot ovat järjestetyt kuin meillä» (P:lehti 1894, n:o 288) eli toisin sanoin: kaikissa yliopistoissa, joissa on *lehtoreita, on* lehtoreita! Molempia väitteitä seurasi, arvattavasti varmuutta enentääkseen, pitkä jono voimakkaita epiteettejä, minun artikkelini »vääristä tiedoista», »epäloogillisuuksista», y. m. s.!

Minulla ei ole ollut aikaa eikä halua ruveta tutkimaan tätä detaljikysymystä. Herra Setälä ilmoittaa, että Upsalassa on sekä tieteellisiä opettajia, että lehtoreita. Sattumalta on minulla tätä nykyä käsillä Kristianian yliopiston ohjelmia ja niistä näkee, että siellä on tieteellisiä opettajia uusissa kielissä, mutta ei lehtoreita; ja sama on laita monessa muussakin Euroopan yliopistossa.

Kun meillä olin ehdottanut lehtorinvirkojen vähentämistä, niin tarkoitin että yhdistämällä yhden vakinaisen ja nykyisen ylimääräisen ranskankielen lehtorinviran palkat saataisin ylimääräisen professorin palkka germaanilaista kielitiedettä varten. Alituisesti uudistuu kokemuksemme siitä, miten vaikea on saada uusia professorinvirkoja, mutta tuollaisen vaihdoksen kautta se olisi luultavasti mahdollista. Ja kun saksankieli on kouluissamme pakollinen, niin yliopiston oppilaat ehkä vähimmin kaipaisivat lehtorin opetusta tässä aineessa.

Suomen kielen lehtorinvirka on ainakin osaksi ollut jonkunlaisena kansallispalkkiona sellaisille miehille kuin Julius Krohnille ja Paavo Cajanderille, ja sellaisena se mielestäni on enin oikeutettu, sanottakoonpa heidän äidinkielen kirjoittamisen opetusta millä nimellä tahansa ja antakootpa he vaikka deklamatsioonitunteja lisäksi. Kysymys on vaan siitä, eikö tuon opetuksen tulisi siirtyä kouluun yliopistosta, jossa se tietääkseni ei missään muussa maassa ole.

Näemme siis yllä olevasta, että muutamat erityisseikat artikkelissani ovat tarvinneet oikaisua[1]), toiset selvitystä puoleltani, mutta siitä huolimatta väitteeni pitänevät pääasioissa paikkansa.

Vasta sen jälkeen kun olin kirjoittanut artikkelini, huomautettiin minulle, että kysymys oli Saksassa aivan päivän keskusteluna, että siellä on paraikaa vilkas harrastus yliopisto-opetuksen parantamiseksi.

Tämän parannuspuuhan sanotaan saaneen alkunsa edellisessä siteeraamastani teoksesta »Rembrandt als Erzieher», jonka pseudonyymin takana kuuluu olevan muuan Saksan etevimpiä professoreita. Tätä, kaikista sen yksipuolisuuksista huolimatta, sangen merkillistä teosta, joka ilmestyi 1880-luvulla ja silloin sai korkeaoppineitten puolelta paljo vastustusta osakseen, painettiin jo v. 1891 35:s painos.

Se keskustelu, joka täten syntyi, on etenkin viime vuosina käynyt vilkkaaksi ja saanut vihdoin yliopiston opettajat itsekin innolla ja vakavasti ottamaan siihen osaa. Lentokirjasia ja laajempia artikkeleita aikakauskirjoissa olen nähnyt siteerattavan vuosilta 1891—1894 ainakin kolmattakymmentä, mitkä käsittävät joko yliopisto-opetusta yleensä tahi erityisissä aineissa (esim. filosofiassa, juridiikassa, j. n. e.).

Niistä harvoista artikkeleista päättäen, jotka olen ollut tilaisuudessa lukemaan, [2]) on tuossa keskustelussa valitettu etupäässä seuraavia epäkohtia Saksan yliopisto-opetuksessa:

että se on viime vuosikymmenillä käynyt liiaksi paljon ammattisivistykseksi yleisen sivistyksen kustannuksella;

että se on ollut yksipuolisesti teoreettista, muodollista, niin että nykyinen tieteellinen sivistys on vienyt monessa suhteessa misèreen; ja

että yliopistopedagogiikka on ala, joka tähän saakka on melkein tykkänään unhotettu, yliopistojen ja korkeamman sivistyksen vahingoksi.

Tuosta keskustelusta olisi varmaan meidänkin yliopistomiehillämme

---

[1]) Näitä erehdyttäviä erityisseikkoja on vielä se lause (siv. 498), että lakitieteellisessä tiedekunnassa uusi apulaisopettaja „tiedekuntansa nimenomaan lausumasta tahdosta ei tule ollenkaan pitämään luentoja taloustieteessä". Asian laita kuuluu olevan se, että kun mainittu opettaja oli esittänyt valittavaksi juridisen tahi taloustieteellisen luentojakson *lukuvuodeksi 1894—1895*, niin tiedekunnan jäsenet olivat lausuneet toivottavaksi, että hän ennemmin ottaisi juridisen.

[2]) Katso „Akademische Revue", „Deutsche Rundschau" ja „Die Zukunft" viime vuodelta.

paljo opittavaa, etenkin jos ryhdytään filosoofisen tiedekunnan tutkintojärjestelmää uudistamaan, niinkuin toivottavaa olisi.

Vaikka meillä ehkä voisi luulla, että yliopistomiehistämme useat pitävät nykyolojamme joko moitteettomina tahi ainakin mahdottomina parantaa, voinee kumminkin varmasti toivoa, että yliopistopedagogiikka meilläkin tulee uusien parannusten alaiseksi, ja siten elähyttämään korkeinta sivistystämme.

Hannes Gebhard.

Öisiä vieraita.

Oli jo niin kevätpuolta, että vain sydänyöllä hämärsi. Mutta lauvantain ja sunnuntain välinen yö tuli pimeä ja kolkko kuin syksyllä. Vettä satoi, tuuli kierteli solia ja lakasi altaan kaikki mitä eteen sattui.

Tuvassa makasi väki. Keskiyön aikana heräsi joku lapsista pyytämään vettä. Äiti tapaili piimätuoppia ja löysi sen kyljellään permannolta; kissa pahanen siinä lie liikkunut. Hän sukasi ylleen hameen, otti tyhjän tuopin ja läksi unimielin aittaan päin mahlajakaljaa noutamaan.

Tuuli ruhjoi vaatteita, lumensekainen sade piiskasi kasvoja, paljaat jalat polkivat liejuista pihaa. Pärekoppa oli jäänyt tyhjäksi tallin eteen, tuuli sitä vieritteli. Lapset olivat jättäneet lehmänkellon puun oksaan riippumaan ja se soi siinä lämähdellen myrskyn äänten rinnalla surkeasti kuin hätähuuto. Vihdoin hän tuli ovelle ja ojensi kätensä pistämään avainta avaimenreikään. Sieltä tuli tyhjyys vastaan. Hän luuli tavoittaneensa ovea liian kaukaa ja astui likemmä. Kynnykselle hän lankesi, heräsi silloin vasta täydellisesti unestaan ja parkasi kimakasti.

Ovi oli selkosen selällään. Edessä oli musta aukko ja lattialta näkyi valkosia repaleita — — —. Vaimo silloin aavisti kaikki ja vaikeroimistaan tukahduttaen juoksi hän säikähtynnenä sisään.

— Kalle hoi, aitassa on liika. Vieras siellä on käynyt siivoomassa ja puhdistamassa.

Itkuksi katkesi häneltä ääni, vilusta kalisivat hampaat ja koko olento värisi.

Kalle sai vaatteet ylleen ja kahlasi kiireesti pihan poikki. Vaimo jäi ulos odottamaan, kädet painettuina rinnalle ja korva teroitettuna kuuntelemaan. Korvessa ympärillä ryski, huojuvat puut humisivat, niinkuin maailman lopun edellä Jumala olisi lähettänyt ilmansa lakaisemaan pois kaikki maanpinnalta. Kallesta ei pitkään aikaan kuulunut mitään. Vaikka olisi siellä sisällä saanut surmansa.

— Vieras on käynyt, mennyt matkaansa, kuulumatta, näkymättä. Puhtaaksi on raivannut jälkensä! kuului ääni vihdoin aitasta tyynnä kuin kaukainen huokaus.

— Ensinnäkin on korjannut kirkkovaatteeni naulastaan ja tyhjänä on orsi, jolla vasikannahka riippui kuivamassa.

Vaimo purskahti itkuun.

— Katsos, veikkonen, ovatko minun hameeni jäljellä. Jos se ne vei, niin mikä minun poloisen eteeni tuleekaan — — —!

Hän piteli käsissään hameen helmaa, johon oli pyyhkinyt silmiään, kuunteli kyyneleitä ja henkeä pidätellen ja luuli tuulen ulvonnasta erottavansa, miten miehen kädet haparoivat tyhjiä seiniä.

— Sillä on mahtanut olla vaimo tai morsian, joka tarvitsi, sillä tyhjinä ovat sinunkin naulasi.

Vaikeroiden uskalsi vaimo vihdoin mennä aittaan. Hän oli kompastua voipyttyyn, joka tyhjennettynä sekin oli kumossa permannolla. Kaikki sille olikin kelvannut!

Ne toimittivat tulta ja tarkastelivat tuhotyötä.

Kirstu oli avattu ja lattialla hajallaan sisällä: torpankontrahti, kunnankuitteja, lasten parempia leikkikaluja ja nurinkäännetty kukkaro. Muu kaikki poissa. Eipä siellä suuria ollut ollutkaan. Riepuun käärittynä oli ollut kymmenen penniä ja se hopeinen sormus, jonka Kalle kihlasormuksena kerran oli antanut morsiamelleen. Maitopytystä oli varas juonut, nurin narin se oli viskellyt vaatteet, tarkastellut taskut, ehtinyt valita parhaat paidat ja löytänyt takimmaisesta piilosta, monen huivin sisästä silkkiliinasen, jota vaimo tuskin kirkkoon oli raskinut panna päähänsä.

Aamun valjetessa löytyi veräjältä toinen saapas, yksi hameista ja hävinneen laatikon kansi.

Vaimo sai Kallen heti lähtemään naapuritorppaan. Siellä vielä maattiin, mutta Kallen kertomus pani kaikki mielet vireille. Kalle alkoi siitä,

kun heillä lauvantai-iltana oli menty kylpyyn ja puhui sitte tarkasti koko asiain kulun aina kestävään hetkeen saakka.

Miehet olivat nousseet jalkeille, naiset tekivät tulta ja panivat kahvipannun kiehumaan. Kalle istui alakuloisena penkillä. Yksin Risto virui sängyssä pitkällään imien piippuaan. Hän oli jo harmaahapsinen mies, muuten pitkä ja roteva kuin jättiläinen. Kukaan ei tiennyt neuvoa voron jälkiä. Heillä ei eilispäivänä ollut käynyt ketään vierasta. Mutta kaikesta päättäen tämä ei voinut olla ihan likeltä, koska se niin oli ollut janoissaan, että oli juonut maidon, ja vienyt leivät ja voit mukanansa. Vaan ei se taas voinut olla ihan outokaan, koskapahan oli ymmärtänyt etsiä niin tarkasti kaikki salaisimmatkin sopet. Ja arveluja tehtiin kaikkiin suuntiin. Kalle ei niistä innostunut. Hänen alakuloisuutensa oli vaihtunut tyyneksi alistuvaisuudeksi sallimuksen määräykseen.

— Mikä on poissa, on poissa, sanoi hän ja melkein rupesi estelemään varkaushuhun levittämistä.

— Jollei sinua tietäisi niin rehelliseksi mieheksi, niin voisipa melkein luulla, että olet liitossa varkaan kanssa, arvelivat naapurit.

Risto oli sillä aikaa noussut istumaan. Hän vajosi puhdistamaan tuhkaa piippunysästään ja alkoi uudestaan kysellä Kallelta, mitä kaikkia tavaraa häneltä oli viety ja mimmoiset olivat varastetut vaatteet olleet. Ja Kalle kertoi taas uudestaan kaikki, piirsi polvelleen kankaan ruutujen suuruuden, kertoi housutaskujen luvun, ei unohtanut mainita, että kuosi oli kaupunginräätälin hienoimpaa, ja että jokaisessa napissa oli saman räätälin nimi. Risto kuunteli tarkasti ja lupasi pitää silmänsä auki illalla. Hän oli nimittäin sinä iltana kutsuttu pelimanniksi kuuliaisiin Kyyhkylän kylään.

— Jos se on likeisiä, panee se tietysti ylleen ne vaatteet Kyyhkylän kuulijaisissa.

— Uskaltaisikohan tuo? Kunhan se vain ei niitä möisi — — —

— No ehkä sitte ostaja näyttäytyy niissä.

Olisihan Kallen toivon pitänyt elpymän, mutta alakuloisena hän tuli Koivulaansa ja istuutui aitanportaille eteensä tuijottamaan.

Olihan siinä olevinaan rakennuksen alkua, saunaa, aittaa ja navettaa, mutta kaikki oli pientä ja typistettyä. Tuvan ikkunasta mahtui tuskin kaksi silmää yhtaikaa katselemaan, katto tapaili miehen päätä. Pellon turpeet olivat sulamattomat ja alta näkyi ruskomulta, mutta pinnan alla vihannoi kauranoras. Aho antoi niukasti leipää ja halla korjasi joskus vielä nekin

viimeiset. Velkaa täytyi tehdä. Tuvassa istui Loviisa laulellen itkevälle lapselleen. Pian saisivat he kaikki itkeä nälkäänsä. Ja siitä sitte piti varkaille tasata. Se oli heidän sallittu osansa.

— Jaa, jaa, kuka armoton raskii tulla rosvoamaan näin köyhiin paikkoihin, kuului Loviisa vaikeroivan.

— Eivät uskalla suurempiin. Sentähden täytyy köyhien tasata heille.

— Ja sinä säästit niitä vaatteita kuin silmäterääsi, hyvän maisterin muistona. Et kirkkoonkaan pannut päällesi. Nyt voro vei! — Ja minun sormukseni ja silkkini, ainoat jotka vielä olivat säästyneet tyttöaikojen turhuudesta. Silloin sitä kokoelin vaatetta ja liinaa, piti oleman silkit ja sormukset. Ja nyt voro vei kaikki! Kunhan olisin tuon tiennyt, olisinpa saattanut muuttaa rahaksi ja itse syödä ne suuhuni. Se silkkikin, josta ennen palkkarahoistani maksoin 8 markkaa!

Mies ei virkkanut mitään. Hänen kasvoillaan oli sunnuntairauha ja kädessään virsikirja.

Vaimoa ärsytti tuo velttous.

— Eivät ne takasin tule sillä tavalla. Kylälle siitä on lähdettävä puhumaan. Sinäkö menet vaiko minä?

— Johan minä niistä puhuin. Ristokin lupasi illalla katsella Kyyhkylän kuulijaisissa. Mutta mikä on vietyä, se on poissa. Niitä ei enää tavata. Aitassahan nuo riippuivat tähänkin asti. Mitä virkaa niillä siellä oli? Tottahan se vieras ne tarvitsi paremmin, tottahan sillä oli vähemmän kuin meillä. Antaa hänen pitää saamansa!

Hän työnsi viimeiset sanat tulemaan ikäänkuin ne olisivat olleet hänen omantuntonsa ääni, jonka piti hallita kaikki hänen inhimilliset mielitekonsa. Loviisaa taas rauhoitti se, että Risto oli saanut kuulla asian. Sillä Risto, jos kukaan, saattoi vaania varkaan jäljet. Hänellä oli silmää, vaikka kolmen varaksi, liukas kieli ja puheessa sukkelat käänteet. Mutta hyvää tuulta hänessä ylläpitämään tarvittiin aina jotakin väkevää juotavaa. Sentähden Loviisa otti niuhasta jauhovarastostaan vadillisen ja vaihtoi sen viinaksi toisesta torpasta. Maanantain iltapäivänä, jolloin saattoi arvata Riston palanneen kutsuista, pisti hän pullon Kallen käteen.

— Lähde nyt Ristolta kuulostamaan.

Jo tiellä tuli Risto Kallea vastaan, matkalla Koivulaan.

— Aika kaunis on kevään alku, sanoi Kalle kun oli pistetty kättä.

— Niin on. Ja taidatpa saada housusi takaisin.

— Takaisinko?

Kalle seisahtui hämmästyneenä Riston eteen, ja Riston silmät lensivät pulloon Kallen povitaskussa. Sen johdosta hän sivumennen mainitsi, että viinavarat olivat olleet Kyyhkylässä sangen niukat. Kuokkavieraat sentään olivat tuoneet mukanansa. He eivät kajonneet itse pääasiaan ennenkuin Risto oli päässyt istumaan Koivulan tuvan peräpenkille ja täysi lasi oli hänen edessään. Eilispäivästä vielä väsyneenä hän veltosti nojausi seinään tai pöytään puhuessaan.

— Tiedäthän sinä Kyyhkylässä Mattilan talon?

Kalle nyökäytti päätään vastaukseksi. Mattilan poika oli toissa keväänä kerran poikennut heillä.

— No se poika, se Jussi kosiskelee siellä erästä Tilta-nimistä piikatyttöä. Jussi oli kuulijaisiin oikein kutsuttu, mutta Tilta tuli kuokkavieraana. Miesten sitte siinä kieputellessa polskaa sattui Jussi istuutumaan penkille minun viereeni. Pimeä siinä oli, sillä lamppu oli nostettu orren päähän, se kun aina tanssiessa tahtoi sammua, mutta — niinkuin olin katsellut kaikkien muiden vaatteisiin — vilkasin minä häneenkin.

— Mitä sinä minun vaatteistani katsot? kysyi Jussi.

— Ilman vain katson, että on hienoa kangasta ja taitaa olla kaupunginräätälin tekoa? sanoin minä.

Hiukan tutkivasti oli Jussi häntä tarkastanut ja sitte kadonnut tanssiin. Mutta Risto läksi tekemään tuttavuutta Tiltan kanssa. Ja saikin hänet houkutelluksi penkille viereensä istumaan.

— Kunhan nyt tästä Tiltaa viedään Mattilan emännäksi, niin tottahan sielläkin tarvitaan pelimannia?

Tilta punastui, rupesi nauramaan ja pyyhkimään hikeä otsaltaan.

— Mitäs turhia Risto! Saavathan ne talonpojat parempiakin.

— Ei niitä noin kauniita tyttöjä joka niityllä kasvakkaan.

Tilta jo heltyi pyytämään että Risto tulisi ensi sunnuntaiksi soittamaan heidänkin kuulijaisiinsa ja näytti salavihhaa Ristolle kättään, jossa oli kannallinen sormus.

— Aika korea sormuskin jo on! ihaili Risto.

Silloin Tilta sukkelasti peitti kätensä, haukkui sormusta rumaksi ja vanhanaikaiseksi ja hyppäsi pois. Illempänä sai Risto kopatuksi häntä käsivarresta ja kuiskatuksi:

— Tänäänkö sinä sen sait?

— Tänään.

Enempiä todistuksia Ristolla ei ollut. Mutta hän oli ihan varma siitä, että varas nyt oli hänen käsissään. Itse varkaudesta hän ei ollut puhunut yleisesti, vain kertonut luotettavimmille tuttavilleen.

— Mene sinne nyt tarkastamaan tunnetko tavarat omiksesi, kehotti hän.

Kalle oli vaipunut mietteisiinsä. Hänen mieleensä muistui se päivä kaksi vuotta sitten, jolloin he olivat muuttaneet Koivulaan. Loviisan avatessa eväitä ja Kallen hakatessa puita kahvipannun alle oli kaskeksesta tullut mies, joka oli pysähtynyt juttelemaan heidän kanssaan. Hän oli sanonut olevansa Mattilan poika, Jussi. Heidän avukseen hän oli nostellut kirstua ja muita tavaroita ja saanut kahvia heidän pannustaan. Olisiko hän silloin huomannut Kallen kirkkovaatteet ja Loviisan sormuksen?

Kallelle selveni äkkiä koko tuo mahdoton varkaus, että talon poika tulee köyhästä torpasta varastamaan morsiamelleen sormusta ja itselleen kosimavaatteita. Hän ei tullut tarvitsevana, joka hädissään ottaa kun ei itsellään ole, vaan hän oli tullut himonsa käskystä. Ja se se oli joka Kallea niin äärettömästi loukkasi. Hän oli itse koko elämänsä ajan elänyt köyhyydessä, mutta aina saanut himonsa voitetuksi kun se oli kiusannut häntä valheeseen tai varkauteen. Sen hän sentään olisi voinut ymmärtää, jos toinen äärimmäisessä hädässä ja ikäänkuin tahtomattaan olisi tullut kajonneeksi lähimmäisensä tavaraan. Ja jos hän jälkeenpäin olisi tullut tunnustamaan ja pyytämään anteeksi, olisi Kalle hänelle mielellään suonut anteeksi. Mutta tulla köyhiin ihmisiin kun oli talon poika! — Ja itse asiassa: eihän tämä ollut mitään uutta. Tapahtuihan niitä varkauksia useinkin, mutta ne eivät koskaan olleet sattuneet Kalleen niin mieskohtaisesti ja sentähden ei hän ollut tullut niitä niin syvällisesti ajatelleeksi.

Hän tunsi että hänen oli ryhdyttävä tehokkaisiin toimiin. Sentähden hän otti leivän kotoa evääkseen ja läksi kävelemään Kyyhkylän Mattilaa kohti. Varovaisesti hän vakoili tiellä ja sai tietää, että Jussi, oltuaan useampia päiviä poissa, oli palannut kotiin juuri sinä sunnuntaina. Joku oli nähnyt hänen kantavan suurta myttyä kainalossaan. Yhä varmemmaksi Kalle tuli Jussin syyllisyydestä. Totisena hän asteli ylös Mattilan kujaa ja teki johtopäätöksiä talon varallisuudesta.

Peltojen sänget olivat vielä kyntämättömät, eikä toukoa näkynyt missään tehtynä. Ojat olivat kaikki päästetyt umpeen, kolme lammasta käveli katistelemassa vanhaa nurmea pientarilta. Rakennusten katoista oli tuuli

vienyt osia mukaansa ja lovia oli parsittu uusilla päreillä, joten ne olivat mustan ja valkosen kirjavat. Piha oli kuin sotkettu likajärvi, johon jalka vajosi kuin pohjattomuuteen ja jonka rantoina olivat tuvan kuistin portaat toisella, ja navetan kynnys toisella puolella. Saarena keskeltä pihaa oli kaivo. Olisi senkin kansi sietänyt korjaamista. Tuvan portaat olivat mädät, rikkinäiset ikkunat tukitut päreillä ja rievuilla. Porstuasta tuli ulos kaksi laihaa, likaista sikaa ja likainen oli se nainenkin, joka vastasi Kallen tervehdykseen.

— Onko nuori isäntä kotona.

— Ei ole.

— Viipyyköhän se kauvankin?

— Pitäisi palata suurukseksi.

Kalle istuutui penkille ja katseli ympärilleen. Sellaiselta siellä näytti, että Kalle todellakin rupesi uskomaan, että Jussi tarvitsevana oli käynyt varkaissa. Hänen oma kotinsahan oli köyhä, mutta siellä ei ollut sitä kolkkoa, häviön ja autiuden köyhyyttä, joka täällä ikäänkuin kirkui vastaan jokaisesta raosta permannossa, särkyneistä ruuduista ja kylmästä tulisijasta, josta oli lohjennut kiviä. Ja kun Kalle katseli ulos ikkunasta olivat siat nousseet kaivokannelle ja tonkivat siinä tyhjää kaukaloa.

— Eiköhän tuota kaivonkantta pitäisi paikata. Putoovat sinne vielä nuo siat, lausui Kalle vihdoin.

— Näkyy pudonneen taas se lauta, jolla Jussi sitä paikkasi.

Ja nainen kahlasi kaivolle, ajoi elukat alas kannelta ja asetti laudanpätkän paikoilleen. Hän oli vanhanpuoleinen, mahtoi olla isännän äiti, ystävällisen näköinen, mutta likainen.

— Sinne putosi meiltä vasta — olisiko sitä nyt pari kuukautta? — varsa. Putosi illalla ja löydettiin aamulla kuolleena.

Kalle päivitteli vahingon suuruutta, jonka jälkeen akka tuli puheliaammaksi.

— Paljonpa meille onkin tapahtunut vahinkoja viime aikoina. Hukkasi syksyllä markkinamatkallaan isäntä sata markkaa hevosen hinnasta. Talvella paloi saunassa lehmä ja hieho; kun oli se navetan katto niin hajallinen ja sattui kova pakkanen, niin oli täytynyt muuttaa sinne. Ja nyt taas tämä varsa kuinka lienee hyppinyt.

— Olisi se nyt kumminkin korjattava tuo kaivonkansi.

— Niinhän se olisi.

Hetkisen ajan Kalle vielä katseli kuinka siat tonkimalla koettivat siirtää lautaa sijaltaan. Sitte hän sanoi jäähyväiset ja ajoi siat pois mennessään kaivon sivutse. Hän oli päättänyt jättää sikseen koko asian. Liiat varat eivät näkyneet painavan Jussiakaan. Talon poikana hän ei ollut kehdannut kosia ilman silkkiä ja sormusta, siitä syystä hän oli ottanut. Varkaus oli tietysti synti, mutta vastatkoon itse teoistansa. Ja Kalle käveli pää alaspainuneena mietteissään, niin ettei huomannut ennenkuin hänen edessään seisoi mies, jonka yllä Kalle heti tunsi — ryöstetyt vaatteensa.

Housut olivat hänelle liian lyhyet, sillä hän oli pitempi ja kookkaampi kuin Kalle. Uusi lakki oli hänen päässään ja kainalossa mytty. Hän ei Kallea tervehtinyt enempää kuin ventovierasta ihmistä ja jatkoi matkaansa vihellellen, kasvonpiirteitten rävähtämättä, pitkin askelin ja — Kallen mielestä — ylpeänä.

Kalle pysähtyi häneen tuijottamaan suu auki. Olisiko hän voinut näyttää noin viattomalta, jos hän olisi ollut syyllinen? Mutta vaatteet olivat Kallen. Siitä ei ollut epäilemistä. Hän katosi niin kiireesti, ettei Kalle ehtinyt häntä edes pysähdyttää. Kalle itse asteli Ristoa puhuttelemaan.

— Mennään sinne yhdessä ensi sunnuntaina, neuvoi Risto. Silloin ne kuuluutetaan ja minut pyydettiin pelimanniksi. Eipä Jussi olisi minua tahtonut, mutta oli Tilta tullut pyytäneeksi.

Ja Risto uskoi Kallelle, että hänellä itselläänkin oli »selvittämättömiä asioita» Jussin kanssa. Siitä syystä hän oli ruvennut Jussia heti epäilemään.

Seuraavana sunnuntaina Loviisa ja Kalle Riston seurassa astuivat Mattilan pihaan. Oli se hiukan kuivanut ja kuusen havuja oli sirotettu viemään pihan yli. Muutoin oli tupaakin siivottu, ikkunoita paikattu ja paistetun sianlihan haju tunki ulos asti. Risto astui soittaen sisään, morsian otti hänet hymysuin vastaan. Tiltalla oli uusi pumpulihame yllä ja valkonen huivi päässä. Hänellä oli paljon puuhaa ja edestakaisin hän juoksi tuvan ja kammarin väliä. Hetkeksi hän pysähtyi puhumaan.

Silloin Loviisa loi katseensa hänen rentoina alas riippuviin käsiinsä ja näki vasemman käden pisimmässä sormessa tutun sormuksen. Hän astui häntä likemmä, tarttui hänen käteensä ja katseli sitä likeltä.

— Minun sormukseni, minun varastettu sormukseni, jonka minä morsiamena sain, jonka Kalle markkinoilta osti juutalaiselta, huusi hän.

Hämmästyksissään antoi Tilta äänetönnä hänen vetää sormuksen sormestaan ja rupesi sitte vasta tekemään vastarintaa.

— Sehän on minun sulhaseni antama! Antakaa pois se!

— Enkä anna, kun minä kerran sain. Ennen minä sen sulhaseltani sain kuin te.

Molemmat naiset seisoivat vastatusten keskellä lattiaa, Loviisa laihana, kalpeana, kuluneessa puvussa rukoilevasti katsellen; Tilta punaposkisena, terveenä, silmissä epäilyksen väri. Hän heitti kysyvän katseen sulhaseensa, joka väkijoukon halki raivasi itselleen tietä heidän luokseen.

— Mitenkäs isäntä niin on antaunut pahan hengen valtaan, että tulee niin köyhään paikkaan varastamaan, kuin meillekin? sanoi Loviisa.

Hänen katseensa pyysi. Poskilla oli uurrettu tie ikäänkuin kyynelistä. Jussi nauroi ylenkatseellisesti ja pudisteli olkapäitään. Kalle oli käsillään ruvennut tunnustelemaan vaatteita hänen päällään. Mitenkä hän olikin saanut ne niin kulumaan sinä yhtenä ainoana viikkona! Nehän tuskin mihinkään kelpasivat enään.

— Ja mihinkäs sinä olet pannut sen havukirveen, jonka sinä kerran minun laputukiltani veit? huusi joukosta joku.

Ihmisparvi oli taajana ympärillä ja tarkasteli uhkaavana uhriaan.

— No saattehan nyt vähemmälläkin omanne, sanoi vihdoin Jussi ja repiytyi irti Kallen käsistä.

Muitta mutkitta hän heitti takin päältään ja viskasi sen Kallelle.

— Tilta, anna heille mokomakin sormus!

— Johan minä sen annoin.

— Entä minun silkkini ja Kallen housut? kysyi Loviisa.

— Silkin minä möin. Housut ovat jalassani. Pitäisin mielelläni vielä tämän illan. Huomenna saat kaikki retkusi!

Hän nauroi huolettomasti leveää nauruaan, tarttui morsiamensa käteen, pyysi pelimannia soittamaan ja ympäri huoneen he läksivät pyörimään, — sulhanen paitahihasillaan. Loviisa ja Kalle peräytyivät nurkkaan päin tieltä. Hetken kuluttua olivat he kotimatkalla.

Ilta oli tyyni ja lämmin. Upeista nupuista varisi vesihelmiä, metsäpurot lirisivät, linnut lauloivat.

Äänettöminä astelivat Loviisa ja Kalle, toisella sormus kädessä, toisella takki käsivarrella.

— Luuletko, että se tyttö tekee eron? Eiköhän hirvitä rupeaminen varkaan vaimoksi?

— Hyvätpä nuo näkyivät olleen keskenään vieläkin. Sellaiset ovat meidän aikamme nuoret. Valhetta ja varkautta eihän sitä pidetä syntinä eikä häpeänä.

Ja taas he kävelivät äänettöminä kotiin asti.

— Koska sinä menet noutamaan loppuja tavaroita? kysyi kotiveräjällä Loviisa.

Kalle ei heti vastannut, vaan ripusti ensin takin aittaan.

— Jätetään sinne koko tavarat. Ei sieltä mitään saa kuitenkaan. Köyhemmät ne ovat meitä! Minun on tuomio, sanoo Herra. Jumala heitä auttakoon, sanoi hän sitte.

Ja siihen se päättyikin.

Maila Talvio.

Kustavi Aadolfin muisto Ruotsissa.

Bernh. Rogge, Gustaf II Adolf, ett kristligt hjeltelif. Bearbetad öfversättning af H. O. P. Tukholma 1894. 120 s. 8:o. Hinta 1 kruunu.

O. V. Ålund, Gustaf II Adolf. Ett trehundraårsminne, berättadt för ung och gammal. Tukholma 1894. 348 s. 8:o. Hinta 2 kr. 75 äyr.

O. Kuylenstierna, Gustaf II Adolf och hans svenska folk. Götepori 1894. 98 s. suurta 8:o. Hinta 1 kr.

Hans Forssell, Gustaf II Adolf. En minnesteckning. Tukholma 1894. 108 s. 8:o. Hinta 75 äyr.

L. Stavenow, Gustaf II Adolf, hans personlighet och betydelse. (Föreningen Heimdals Folkskrifter N:r 16—17). Tukh. 1894. 53 s. 8:o. Hinta 30 äyr.

N. Lövgren, Gustaf II Adolf, hans person och betydelse. Tukh. 1894. 100 s. 8:o. Hinta 1 kr.

A. Lundskog, 1594 9 December 1894. Gustaf II Adolfs personlighet och lifsgärning. Tukh. 1894. 25 s. 8:o. Hinta 35 äyr.

G. Björlin, Gustaf II Adolf. Läsning för ung och gammal. Tukh. 1890. 401 s. 8:o. Hinta 5 kr. 25 äyr.

A. Fryxell, Gustaf II Adolf. Illustrerad upplaga. Tukh. 1894. 438 s. 8:o. Hinta sid. 5 kr. 50 äyr.

M. Weibull, Gustaf II Adolf. (Ur Sveriges Historia från äldsta tid till våra dagar). Tukh. 1894. 256 s. 8:o. Hinta sid. 4 kr. 50 äyr.

Gustaf II Adolf. Minnesblad på 300-årsdagen af hjeltekonungens födelse. Tukh. 1894. 24 s. fol. Hinta 1 kr.

Göteborgs handels- och sjöfarts-tidning. Vårt Gustaf Adolfs nummer. (Juhlalehti.)

Ruotsissa, samoin kuin Suomessa, on 9 p. jouluk. 1894, 300:s vuosipäivä Kustavi II Aadolfin syntymäpäivästä, kääntänyt yleisen huomion sankarikuninkaaseen ja hänen taisteluunsa protestanttisen uskonnon puolesta 30-vuotisessa sodassa, Ruotsin historian suurimpaan mailmanhistorialliseen muistoon. Ruotsissa ei tämä muiston vietto kuitenkaan tapahtunut aivan kuulematta soraääniäkin. Tosin se julkinen mielenosoitus yleistä juhlaa vastaan, jonka kerrottiin Tukholman sosialistein aikovan panna toimeen, jäi tekemättä — mikä lieneekään heidän mielensä muuttanut. Mutta useissa, yleensä vapaamielisen vasemmiston, sanomalehti-kirjoituksissa ja esitelmissä (esim. siinä jonka eräässä etupäässä sosialistisessa kokouksessa Tukholmassa piti tunnettu Ellen Key) lausuttiin selvempiä tai epäselvempiä reservatsiooneja siihen suuntaan, että meidän aika ei tosin enää voi viettää sotasankari Kustavi II Aadolfin muistoa, me kuin kammomme ja pidämme vääränä verenvuodatusta, kaikkein enimmin muka uskonnon nimessä; voimme ainoastaan tunnustaa hänen toimiansa rauhan aloilla. Tahtomatta millään lailla esittää Kustavi Aadolfia erehtymättömäksi, täytyy kuitenkin minun nähdäkseni sanoa että tuo muistutus, semmoisena kuin sitä on perusteltu, osoittaa suurta perehtymättömyyttä historiallisen kehityksen luontoon. Jokainen henkilö on arvosteltava oman aikansa mitalla. Tämä historian vaatimus ei mitenkään kumoo ikuisten siveellisten lakien tunnustusta. Se sisältää ainoastaan sen, että niitä eri aikoina on eri lailla käsitetty, ja että tämä ajan käsitys on varteen otettava arvosteltaessa henkilöitä. Ei saa ottaa sitä moitteen syyksi neitsyt Maarialle, ettei hän ajanut naisemansipatsioonin asiaa, eikä Kustavi Aadolfille, ettei hän harrastanut ikuista mailman rauhaa, — siinäkin tapauksessa että katsoisi nykypäivinä voivansa heihin näitä vaatimuksia asettaa.

Mutta hylkääkö meidän aikamme jokaisen taistelun, silloinkin kuin taistellaan ihmisen pyhimpien oikeuksien, persoonallisen ja omantunnon vapauden, puolesta? Eikö voi tapahtua meidänkin päivinä tapauksia, jotka

oikeuttavat kansaa nousemaan ase kädessä sortajaa vastaan? Minun tarvitsee vain viitata niihin hirmutöihin, joita sanomalehdet äsken ovat kertoneet Armeniasta. Niin kauvan kuin kansakuntien sortoa löytyy, niin kauvan on myöskin viimeisenä vastakeinona löytyvä sota — ultima ratio — jota ei voi moittia. Tuomioistuin, joka estää tätä kansan sortoa, se täytyy ikuisen mailmanrauhan harrastajain keksiä, jos heidän kiitettävästä harrastuksestaan pitää tulla muuta kuin löyhiä unelmia. Ei voi kieltää, että keskustelu Ruotsissa tuosta asiasta on tehnyt ulkopuolella olevaan vähän lamauttavan vaikutuksen. Toisella puolella on siellä esiintynyt vasemmiston mielipide, joka väheksyy entisyyden suuria muistoja ja kiintyy nykyhetken aineellisuuteen ja hyötyyn. Toisella puolen oikeiston kanta on muinaisuuden muistojen ihailemista, mutta ilman että sen suuret työt saattaisivat uusiin pyrintöihin omalla ajalla. Puolueet Ruotsissa seisovat kyllä yhtä kiivaina vastakkain, kuin missään muualla, mutta erotukset mielipiteissä ovat vielä vähemmän kuin muualla käytännöllistä, aktuaalista laatua. Molemmin puolin velttoutta ja innostuksen puutetta. Ja syynä tähän on lyhyesti sanottuna, että Ruotsilla on kauvan ollut liian hyvät päivät, ilman minkäänlaisten vaarojen uhkaamatta, joten suurempaa voimanponnistusta ja innostusta ei ole tarvittu. Että Ruotsin omat etevimmät kirjoittajat, niinkuin Rydberg ja Snoilsky, valittavat tuota veltostumista, olkoon kaiken väärinkäsityksen estämiseksi vielä huomautettu. Meillä suomalaisilla on ehkä sentähden tätä nykyä ollut parempia edellytyksiä innostuksella viettämään Kustavi Aadolfin juhlaa; me olemme voineet tunteakin mukana seuratessa hänen taisteluitaan vapauden ja oikeuden edestä. — Mainitut mietteet oloista Ruotsissa, joita minulla, ja tietääkseni monella muullakin suomalaisella, jo ennenkin on ollut, johtuivat pakostakin mieleeni, lukiessani Kustavi Aadolfin juhlan johdosta Ruotsissa julkaistuja lausuntoja.

Mutta kääntykäämme nyt katsomaan niitä kirjallisia tuotteita, joissa Kustavi Aadolfin juhlan vietto on saanut pysyvämmän muodon. Niistä erillaisista arvostelukannoista suuren kuninkaan elämäntyöstä, joista edempänä on huomautettu, tulee näissä luonnollisesti etupäässä näkyviin vain se, joka tunnustaa ja ihaelee häntä. Näimmehän myöskin että se puolue Ruotsissa, joka Kustavi Aadolfin juhlasta pelkäsi liiallista sotaisten muistojen ihailua, lopuksi jossain määrin malttoi mieltänsä. Ja hyvä oli epäilemättä Ruotsin vapaamieliselle puolueelle itselleen, että niin tapahtui, sillä Ruotsin ja Suomen kansoja voi todellakin sanoa onnellisiksi siinä, että hei-

dän suurin muistonsa kiintyy niin ylevään henkilöön, kuin Kustavi II Aadolfi on, jonka suuret aatteet ja jalo mieli monella tavoin korottavat hänen oman aikansa edelle, ja niin ylevään taisteluun, kuin on taistelu sorretun uskonnonvapauden puolesta.

Vaikka, kuten kirjoituksen alussa oleva luettelo näyttää, Kustavi Aadolfin juhla Ruotsissa on synnyttänyt melkoisenkin joukon kirjatuotteita, ei niiden joukossa kuitenkaan ole yhtään, joka varsinaisesti esiintoisi uusia ennen tuntemattomia seikkoja hänen aikansa valaisemiseksi. Ne ovat yleensä joko nuorisolle ja suurelle yleisölle tarkoitettuja esityksiä sankarikuninkaan elämästä, taikka arvosteluja hänen asemastansa ja merkityksestänsä Ruotsin ja mailman historialle.

Ensimäisenä olen luetellut erään kirjan, joka oikeastaan ei kuulu Ruotsin kirjallisuuteen, B. Roggen »Gustaf II Adolf, ett kristligt hjeltelif», se kun on käännös saksasta. Tekijä on preussiläinen hovisaarnaaja Potsdamissa. Että osanotto 30-vuotiseen sotaan tässä kirjassa on tullut kaikkein suurimmaksi osaksi esityksen aineeksi, on varsin luonnollista. Tahtoohan tekijä kansalaisilleen esittää Kustavi Aadolfin merkitystä. Kuitenkin alkaa hän esittämällä uskonpuhdistuksen taisteluita Ruotsissa, ja koettaa näyttää mitenkä jo Kustavi Aadolfin syntyperä (äiti oli Hessin Filipin sukua) viittasi hänelle tien protestanttisuuden taistelijaksi Euroopassa. Esitys on lämpimästi kirjoitettu, mutta ilman minkäänlaista katkeruutta katolisiakaan vastaan. Niinkuin jo nimityskin näyttää, tekijä ylistää Kustavi Aadolfia kristillisenä sotasankarina. Hänen pääansionaan käy tekijän esityksestä esiin se, joka lausutaan muistokiven sanoissa Breitenfeldin kentällä, joita tekijäkin siteeraa:

„Gustav Adolf, Christ und Held,
Rettete bei Breitenfeld
Glaubensfreiheit für die Welt."

Siitä syytöksestä, että Kustavi Aadolfissa milloinkaan olisi ollut ajatuksia painaa Saksan keisarikruunu päähänsä, tahtoo tekijä häntä vapauttaa. Että ruotsalainen kääntäjä joskus on tehnyt jonkun pienemmän muutoksen (lyhennyksen), näkyy, mutta ne tuntuvat kuitenkin olevan vähäpätöisiä.

Uudempia 30-vuotista sotaa koskevia tutkimuksia käyttämällä on hra O. V. Ålund kansantajuisella ja vilkkaalla tavalla esittänyt Kustavi Aadolfin taisteluita. Mutta jos edellisen, hra Roggen, teoksen suhteen täydellisesti

ymmärtää että tekijä kohdistaa esityksensä juuri taisteluun protestanttisen uskonnon puolesta Saksassa, täytyy oudoksua että hra Ålund esityksessään aivan yhtä yksinomaan ja melkein vielä yksipuolisemmin kiintyy ainoastaan sotamuistoihin, sitä enemmän koska hän alkulauseessaan nimenomaan sanoo esittävänsä Ruotsin suurimman kuninkaan muistoa, sen sisällisen järjestyksen luojan j. n. e. Mutta kuitenkin on esitys tullut melkein yksistään Kustavi Aadolfin sotien kuvaukseksi. Hänen merkitykselleen valtakunnan sisällisessä kehityksessä on omistettu yksi luku »Rauhan toimissa» — 10 sivua 348:asta! Että niillä ei ole voitu antaa mitään valaisevaa kuvausta niistä perinpohjaisista parannuksista, joihin ryhdyttiin valtiojärjestyksen, oikeuslaitoksen, hallinnon, elinkeinojen, kirkon, koulun aloilla, on helposti ymmärrettävä, puhumattakaan siitä muodottomuudesta, joka siinä tulee esiin. Hra Ålundin kirja on omituisena esimerkkinä siitä kuinka vielä meidän päivinämme voi käydä, että kirjailija, joka on tahtonut esittää jonkun hallitsijan vaikutusta kokonaisuudessaan, pysähtyy hänen sotatöittensä eteen. Se siis minusta ei voi vaatiakkaan ollaksensa muuta kuin esitys Kustavi Aadolfin sodantoimista, ja etupäässä osanotosta 30-vuotiseen sotaan. Semmoisena voi se lukukirjana hyvin täyttää paikkansa. Kirja on lisäksi runsaasti kuvilla varustettu, jotka tosin ovat jokseenkin karkeatekoisia, mutta hinta on myöskin erittäin huokea.

Hra O. Kuylenstiernan teos »Gustaf II Adolf och hans svenska folk» on kirjoitettu lämpimästi ja huomattavalla innostuksella teoksen esineeseen. Esityksen ja aineen järjestely on aivan toisenlainen kuin ennen mainitussa. Tekijä kuvailee Kustavi II Aadolfia enemmän persoonallisesti ja hänen suhdettansa ympäristöönsä, mutt'ei anna yhdenjaksoista esitystä tapauksista hänen hallitusajallaan. Muutamassa luvussa esitetään siten »Kustavi Aadolfin nuoruutta», toisissa »Kuningasta ja kansaa», »Päällikköä ja hänen sotajoukkoansa», »Kustavi Aadolfin jumalanpelkoa» j. n. e. Joskus lauserakennus tuntuu vähän kankealta ja siltä kuin tekijä ei olisi paljon tottunut kynän käyttämiseen, mutta tämä puute tulee hyvin palkituksi sen jo mainitun teeskentelemättömän innostuksen kautta, jolla kirjoittaja on kiintynyt aineeseensa, ja joka tekee että lukijankin sydän lämpiää. Tunne on mukana aina alusta alkaen, jolloin kerrotaan Juhani Skytten sanoista nuorelle oppilaallensa: »Poissa· niinkuin läsnäolevanakin pyydän minä Teidän Korkeuttanne entisten vuosien kaikkien vaivojen tähden, oman nimenne maineen ja isänmaan tulevan onnen tähden, ettette anna tyhjien ja turhamaisten

huvien houkutella itseänne aloittamaltanne uralta. Ajatelkaa, kuinka suurta vahinkoa ja kuinka monen ihmisen ylenkatsetta Teidän Korkeutenne hankkisitte, jos Te heittäisitte hyvät avut ja tiedot, ainoan pysyvän tässä elämässä, ja antautuisitte velttouteen ja turhamaisiin huveihin. Silloin olisin minä onneton ja minun työni hukkaan mennyt!» Ja loppuun asti, jolloin Lützenin kentällä haavoitettu kuningas vihollisen ratsumiehen kysymykseen vastaa: »minä olen Ruotsin kuningas», ja uusi pistolinluoti lopettaa hänen elämänsä. — Muutama lause tuntuu viittaavan siihen, että hra Kuylenstiernan oma näkökanta olisi jotenkin aristokraattinen, mutta jos niin on, tämä seikka ei kuitenkaan tule millään häiritsevällä tavalla esiin. Suomen osanotosta Kustavi Aadolfin taisteluihin ja voittoihin huomautetaan myöskin parissa paikassa. »Kustavi Aadolfin hautakuorin päällä Riddarholman kirkossa» sanoo tekijä lopussa, »nähdään pelikaani vuodattaen vertansa poikasilleen; niitä oli silloin kaksi, nyt on rajuilma vienyt toisen pois. Milloinka se tapahtui? Oliko se ehkä v. 1809?»

Lyhyemmän kansaa varten tarkoitetun esityksen Kustavi II Aadolfin elämästä on hra Hans Forssell kirjoittanut. Hra Forssell on tunnettu historiantutkija ja tämäkin kirja todistaa kaikessa että tekijä seisoo omatakeisella pohjalla. Onko esitystapa aina tarpeeksi kansantajuinen, voisi muutamin paikoin epäillä, mutta en tahdo siinä suhteessa varmaa mielipidettä lausua. Ehkäpä ruotsalainen talonpoika onkin tottunut vähää vaikeampaan lukemiseen, kuin suomalainen. Kustavi Aadolfin sisällisille toimille suodaan tässäkin verrattain hyvin lyhyt esitys. Muuten on, kuten voi odottaa, esitys hänen hallituksestaan ja ajastaan täsmällinen ja luotettava.

Samoin kuin hra Forssell, on myöskin hra L. Stavenow varsinainen historiantutkija. Hänen kirjasensa »Kustavi II Aadolfin persoonallisuudesta ja merkityksestä» esiintuo lyhyesti historiallisen tutkimuksen viimeiset tulokset. Mihin suuntaan ne käyvät, osoittavat muutamat lauseet hra Stavenowin kirjasta. Alussa sanoo tekijä: »Tieteen tehtävä on ollut vapautumalla historiallisesti peritystä näkökannasta, kansallisesta ylpeydestä ja subjektiivisista mielijohteista löytää Kustavi Aadolfin persoonan ja töitten todellinen kuva, tarkastamalla ilman ennakkoluuloitta alkuperäisiä lähteitä . . . Tätä vaivalloista työtä tosin ei vielä ole lopetettu, mutta niin kauvas on kuitenkin tutkimus astunut, että pääpiirteet ovat selvinä ja ratkaisevalla tavalla viittaavat kuvaan, joka paljon enemmän on kansanmuiston luoman jalon luonteen, kuin tuolla täällä ilmestyneitten irvikuvain kaltainen . . .» Kirja

antaa varsin onnistuneella tavalla kuvan Kustavi Aadolfin asemasta ja merkityksestä ajallaan. Myöskin hra Stavenow muistaa suomalaisten osanottoa Kustavi Aadolfin urhotöihin, mutta seuraavalla omituisella tavalla, jota vastaan täytyy panna vastalause. »Kustavi Aadolfin valtiota, semmoisena kuin se todellisuudessa hänen jälkeensä jäi, ei ole enää. Sen toinen puolisko *huokailee Venäjän tsaarivallan valtikan alla*». En voi uskoa että hra Stavenow todellakin luulee Suomenmaan kuuluvan Venäjän »tsaarivaltaan», tässä suhteessa olisi siis suurempi selvyys ollut tarpeen. Mitä taas tulee Suomen suuriruhtinaskuntaan Venäjän keisarikunnan yhteydessä, niin sillä ei ole ollut mitään syytä tai halua huokailemisiin, kun jalomieliset hallitsijat ovat ylläpitäneet ja kehittäneet sitä itsenäistä valtiomuotoa, joka on sille vahvistettu. Tämä ei tietysti estä meitä tunnustamasta että vielä parannuksia suurempaan kansalaisvapauteen päin ja jatkuvaa kehitystä meidän valtiollisissa oloissa on paikallaan.

Hrain Lövgrenin ja Lundskogin lyhyet esitykset Kustavi Aadolfista olkoot vain ohimennen mainittuina. Edellinen, jonka tekijä on pappismies, on vähää laajempi, jälkimäinen on ainoastaan muutamia muistosanoja. Anders Fryxellin ja M. Weibullin teoksissa Kustavi II Aadolfin historiasta minun ei myöskään tarvitse viipyä, ne kun molemmat ovat ainoastaan uusia painoksia vanhemmista kirjoista. Fryxellin, nyt kuvilla varustettu, esitys sankarikuninkaan elämästä on muutoin niin tunnettu ja on niin monelle lapsuudessaan hankkinut hänen hauskimpia hetkiänsä, että kaikki suositus on tarpeeton. Weibullin Kustavi Aadolfin historia (ylipainos n. s. Illustrerad Sveriges historia'sta) tarjoo tilaisuutta tutustumaan uudempaan, ennen mainittuja teoksia tieteellisempään esitykseen asioista.

Sitä vastoin en voi olla muutamilla sanoilla koskematta hra Gustaf Björlinin teokseen »Gustaf II Adolf, läsning för ung och gammal», vaikka se tosin ilmestyi jo v. 1890, eikä siis kuulu nyt Kustavi Aadolfin 300-vuotisen juhlan johdosta julkaistuihin kirjatuotteihin. Hra Björlin on tunnettu sotahistorian tutkijana ja esittäjänä; voisi siitä syystä ehkä luulla että hänen kuvauksensa Kustavi Aadolfista olisi ainoastaan kertomus hänen sodistaan, mutta niin on itse asiassa paljoa vähemmin laita kuin esim. hra Ålundin ylempänä mainitussa kirjassa. Eri luvuissa puhutaan »Helsingin maapäivistä», »Örebron valtiopäivistä 1617» j. n. e. Kustavi Aadolfin sodat Venäjällä ja Puolassa ovat tässä myöskin saaneet niiden tärkeyteen katsoen tyydyttävämmän esityksen. Yleensä hra Björlinin kirja näyttää anta-

van täydellisemmän ja oikeamman kuvan Kustavi Aadolfin kokonaisvaikutuksesta, kuin useat ennenmainituista. Kun esitys myöskin on miellyttävä ja luotettava, katson sen varsin kelvolliseksi lukukirjaksi »nuorille ja vanhoille», jotka tahtovat siihen aikakauteen tutustua. Lisäksi on se useilla, jotenkin hyvillä kuvilla varustettu.

Myöskin juhlalehtiä julkaistiin Ruotsissa Kustavi Aadolfin juhlan johdosta; kaksi niistä on minulla ollut nähtävänä. »Gustaf II Adolf, Minnesblad» sisältää kirjoituksia Otto Sjögreniltä, L. G. Tidanderilta y. m., sekä paljon kuvia, m. m. useammista Kustavi Aadolfin sotapäälliköistä. Göteborgs handels- och sjöfarts-tidningin Kustavi Aadolfi-numero sisältää arvokkaita kirjoituksia niin tunnetuilta nimiltä kuin Harald Hjärne, H. Schück, Karl Varburg, kaunokirjallisia palasia A. U. Bååthilta, Selma Lagerlöfiltä y. m. Onko prof. Hjärne, joka kaikella terävyydellään kuitenkin on kuivan ajatuksen mies, ollut sopivin kirjoittamaan kirjoituksen »Vårt trosarf efter Gustaf Adolf», voi tosin epäillä, mutta paljon ajateltavaa se sisältää, ja ilolla lukee tekijän loppupäätöksen, että pelkkä itsensä säilyttämisen vietti ei näy riittävän kansan ylläpitämiseksi, vaan että tarvitaan korkeampia pyrintöjä, jotka kansojen sivistyskilpailussa yhdistävät ja viittaavat edemmäs, mutt'ei taaksepäin. Lehdessä olevat kuvat olisivat mieluimmin saaneet olla poissa, sillä ne sitä ainoastaan rumentavat.

K. Grotenfelt.

Kotimaan kirjallisuutta.

Arvid Järnefelt, Heräämiseni. Helsingissä 1894, Otava. 279 siv. 8:o. Hinta 3: 50.

Sivistyselämä kehittyy usein yksipuolisuuteen sen kautta, että sillä on taipumus seurata yhtä kehitysuraa niin kauan, kuin tuloksia tältä on odotettavissa. Kun ihmiset antautuvat siihen toimintaan, jota joku erityinen yhteiskunnallinen kehitysaate vaatii, kehittävät he samalla ainoastaan sitä puolta ihmisyyttään, jota tähän toimintaan tarvitaan. Kun täten kokonaisempi käsittäminen puuttuu ahtaalta tarkoituksenmukaiselta toiminnalta, tulee sivistyselämän hajanaisuus näkyviin sitten kuin toimintaa herättänyt aate on päässyt tunnustukseen, kun voimat käytetään sen käytäntöön panemiseksi,

mutta samalla uudet tehtävät odottavat ratkaisua. Kulttuurin edistymiselle tällainen yksipuolisuus aika ajoin on välttämätön, mutta eetillinen arvostelu löytää siinä varjopuolia. Eikä kulttuurityö ajan pitkään saa olla huolimatta tästä arvostelusta, sillä siten se itse tulee ontoksi ja menettää oikean suhteensa persoonalliseen elämään.

Yksipuolisen kulttuuriharrastuksen varjokohdat ovat etupäässä siinä, että yhteiskunnan vaatima toiminta ja tuottelijaisuus syrjäyttää mielielämän kehittämistä yleisinhimillisten ja siveellisten periaatteiden mukaan. Kun toiminta, esiintyminen, ansiot tulevat kaikkivoipiksi, niin sisäinen elämä ja toiminnan motiivit kadottavat arvonsa yleisessä mielipiteessä. Tällainen arvostelutapa tuo mukanaan, että ontot »streber»-luonteet saattavat saada yhteiskunnallisessa elämässä vaikutusvaltaa käyttämällä aatteen kylttiä omaksi hyödykseen.

Sanomme, että kulttuurielämä voi joutua siveellisen arvostelun kanssa ristiriitaan. Kulttuuri on laajempi käsite kuin siveellinen toiminta, mutta toiselta puolen jälkimäisellä ei ole muuta todellista esinettä kuin kulttuurityö inhimillisessä yhteiskunnassa.

Tanskalainen filosoofi Höffding määrittelee seuraavalla tavalla eetillisen tehtävän kulttuurin suhteen: »Eetillinen päätehtävä kulttuurin suhteen on teroittaa mieliin, ettei elämää saa tehdä paljaaksi välikappaleeksi persoonattomia tarkoituksia varten. Kulttuuri on välikappale persoonallisuuksia varten eikä päinvastoin. Persoonallista elämää ei saa tuhlata turhassa taistelussa voittamatonta vastusta vastaan eikä sitä saa liian suuren monipuolisuuden tai yksipuolisuuden kautta pirstoa tai tehdä ahtaaksi. Kulttuuri sisältää *mahdollisuuden,* että ihmiset voivat kasvaa päämaalien suuretessa; tätä mahdollisuutta tahtoo etiikki käytettäväksi. Haaveksia luonnontilaa on epäeetillistä, jos se vie luopumiseen työstä. Niukka sisältö on helposti järjestettävissä; missä ei ole eroavaisuuksia ja vastakkaisuuksia, siellä on hyvin helppoa pitää henkisiä epäsointuja etäällä. Usein voi kyllä tarpeiden rajoittaminen olla ainoa mahdollisuus esteiden voittamiseksi. Mutta usein voi juuri se seikka, että tunnetaan puutetta ja kaipausta, herättää uusia voimia ja tämän kautta tehdä mahdolliseksi sellaisen tyydytyksen, joka muuten ei olisi ollut saavutettavissa. Ei kumpikaan molemmista väitteistä — että hyvinvoinnin saavuttamiseksi tarpeet olisivat rajoitettavat taikka että niitä täytyy enentää — ole sentähden ehdottomasti tosi.»

Meillä on se harrastus, joka on seurannut kansallisuusaatteen heräämistä, vaikuttanut yksipuolisesti kasvavan nuorison sivistykseen. Niin kauan kuin aate vielä oli tuore ja tunteita herättävä, eli nuoriso jossakin huumaustilassa ja teki kauniita lupauksia. Mutta hyvin monissa innostus ei saanut sitä varmaa yleisinhimillistä pohjaa, että se olisi voinut kestää vielä sittenkin, kun yksityistehtävät rupesivat vaatimaan lujaa tahtoa ja työtä asian hyväksi. Usein ja monelta taholta kuullaan nykyään valitettavan, että nuori-

son yleisharrastus on heikko. Työ näkyy siitä monesti tuntuvan kilpailulta virkauralle pääsemistä varten eikä sitä katsota arvokkaitten aatteitten valossa. Nuoriso ei yleissivistyksen puutteessa löydä oikeata suhdetta työn ja persoonallisen mielielämänsä välillä. On sattunut, että ylioppilasnuorison riveistä on puhuja noussut toveriensa puolesta pyytämään johtoa tässä suhteessa sellaiselta, jonka on luultu yhdistävän runsaaseen ja koettuun isänmaalliseen työhönsä lämpimän persoonan. Tuollainen kaipaus osoittaa, ettei nuoriso itse ole pystynyt käsittämään persoonallisuuden ja kulttuuritehtävän suhdetta.

Nuorison kesken kuullaan nykyaikoina sellaisia lauseita kuin: »eihän se mitään tee, jos mies on huono, kunhan hän vaan esittää hyviä aatteita». Ne jotka näin puhuvat ja luulevat voivansa tehdä jyrkän eron yhteiskunnallisen toiminnan ja persoonallisen elämän välillä, tekisivät hyvin, jos ottaisivat selville, ovatko aatteet, jos niitä todellakin on, miehen omia vai ovatko ne muilta lainattuja. Suomessamme oli muutamia vuosikymmeniä sitten suurten miesten aikakausi, joka toi mukanaan runsauden kansallisia aatteita. Näissä oli aate ja sen kantaja lujimmassa yhteydessä, ja ainoastaan jäljittelijöissä voi niiden abstraktinen erottaminen tulla kysymykseen. Lainatut aatteet voivat olla hyvin höllässä suhteessa siihen ihmiseen, joka niitä on kantavinaan, ja se näyttäytyy siinä, ettei hän tyydy työskentelemään aatteittensa hyväksi jollakin määrätyllä alalla, vaan yhä uudestaan yhteiskunnalleen selvittää, mitä aatteet oikeastaan tarkoittavat, mikä niiden alkuperäisten kantajain oikea ohjelma on ollut.

Näihin mietteisiin tulen Järnefeltin kirjan johdosta. Siinäkin on kysymys persoonallisen elämän suhteesta yhteiskunnalliseen kulttuuritehtävään.

Järnefelt on jo »Isänmaassaan» osoittanut, millaiselta näyttää ristiriita persoonallisen elämän ja harrastettavan asian välillä, mikä onnettomuus siitä on. Nyt hän viimeisessä teoksessaan vieläkin täydellisemmällä ponnella esiintyy tätä kaksinaisuutta vastaan.

Yhdeltä puolen on puhdas mielielämä, hyvyys tuntunut kirjan sankarista ihmisen syvimmältä tarkoitukselta. Mutta sille kaipaukselleen hän ei ole löytänyt ympäristöstään mitään vastakaikua. Kulttuuriyhteiskunnassa vaaditaan vaan tuloksia ja varmaa esiintymistä, eikä hän löydä mitään sellaista yhteiskuntaa, jossa ihmiset asettaisivat hyvyyden ja rakkauden elämän päämaalikseen. Kristillistä kirkkoa karttaa »Heräämiseni» tekijä sekä eetillisistä että teoreettisista syistä. Myötätuntoisuuden puutteessa riutuu riutumistaan hänen sisällinen elämänsä; se ei pääse kaipausta etemmäksi. Se suhde jumalaan, josta Järnefelt ennen heräämistään hakee yksinäisyydessään turvaa, on rakennettu sille pohjalle, että hän jumalalta rukoilee tarvittavaa siveellistä voimaa. Mutta jumala ei kuule tätä rukousta. Järnefelt kirjoittaa jumalastaan: »Hänen läsnäolonsa oli aivan sanaton; vaijeten se vetosi minuun itseeni antaen tuntea, etten ollut tehnyt kaikkea mitä voin. Kun

sitten aloin pyytää voimaa, niin näin, että sekin riippuu minusta itsestäni, ja kun joskus kiusauksen voitin, niin tunsin, että olin voittanut omin voimin. Jumala oli vetäytynyt syrjään». Uskonnollinen suhde ei ota syntyäkseen, niin kauan kuin tekijä tahtoo käyttää jumalata vaan oman siveellisen tarkoituksensa saavuttamista varten. Se syntyy vasta silloin, kun tekijä pitkien turhilta näyttävien taistelujen jälkeen — niillä oli kuitenkin valmistava merkityksensä — nöyrästi heittäytyy kokonaan jumalansa ohjattavaksi, ja näkee henkisen isänsä tahdon seuraamisessa elämänsä ainoan tarkoituksen. Tolstoin johdolla löytää hän Kristuksen osoittaman suhteen ihmisen ja jumalan välillä.

Mutta ennenkuin tämä suhde on löydetty, on »Heräämiseni» kirjoittaja hakenut elämälleen tyydytystä muultakin alalta, yhteiskunnallisesta työstä. Tässä hänen ei onnistu tulla mihinkään positiiviseen tulokseen. Rakkaudessa kansaan ei hän näe muuta todellista kuin että se on »se vähäpätöinen tunteen värähdys, jonka oli löytänyt äidinkielen soinnussa ja kotoisen seudun muistossa». Kansallinen harrastus ei ole hänelle muuta kuin ulkonaisen kuvan tavoittelemista. Ylioppilasaikana oli se turhaa haaveksimista; eikä asia siitä parantunut, että hän sittemmin tahtoi esiintyä »käytännöllisenä, kelpaavana ja luotettavana kansalaisena» sellaisessa piirissä, jossa »ei edes kuulunut sopivaisuuteen puhua suoraan siveellisistä vaikuttimista julkisessa toiminnassa». Mielielämä ei tullut tyydytetyksi sellaisessa puuhassa. »Sisällisen olemuksen kuva» jää tyhjäksi ja huutaa kammottavaa epätoivoa.

Kun »herääminen» on tapahtunut, astuu »heränneen» tehtäväksi myöskin rakentaa suhteensa yhteiskuntaan ja kanssaihmisiinsä paremmalle perustukselle kuin millä se oli ollut. Yksityisiin ihmisiin nähden on suhde siinä, että »herännyt» tahtoo noudattaa rakkauden lakia. Tässäkin suhteessa on mestari Leo Tolstoi osoittanut oppilaalleen tien kristinuskon perusoppiin. Lukija saa nähdä, miten tekijässä taistelevat vielä hänen heräämisensä jälkeen ojennusnuoraksi otettu rakkauden laki ja sitä vastahakoisesti seuraavat tunteet. Ehkä puhuu tekijä vähän liian abstraktisesti ja järkiperäisesti rakkauden esineistä ja vieraiden rakastamisesta. Ibsenin lyhyt sana: »Ingen sjæl kan alle favne, hvis ikke först han ælsket en» osoittaa tunteelle varmemman tien kuin minkä Järnefelt löytää yleisiä näkökohtia seuraavasta järjestään. Järki voi saada ahdasta tunnetta liikahtamaan, laajenemaan, ja sen pitää se tehdä, sen totuuden lausuu tekijä hyvin voimakkaasti. Mutta myötätuntoisuus ei kuitenkaan voi kehittyä syväksi ja hartaaksi muuta kuin pienemmissä piireissä. Välistä näyttää tekijä tahtovan jättää huomaamatta omaisrakkauden merkityksen tunteen syvyyden kehittäjänä. Se tulee ehkä siitä, että hän tahtoo panna painoa rakkauden kasvamiseen laajenemisen kautta.

Mutta samalla kuin Järnefelt siinä uudessa suhteessa jumalaan ja yksityisiin ihmisiin, jonka hänen »heräämisensä» tuo mukanaan, tuntee löytä-

vänsä tyydytystä persoonalliselle ja omantuntonsa elämälle, samalla hän myös asettuu yksilöllisen tuntonsa kannalta arvostelemaan sitä valtiollista yhteiskuntaa, jossa hän elää.

Merkillistä on nähdä, mitenkä juristi, joka sitä paitse on käynyt Hegelin koulun valtion yksinvaltaisuudesta kaikilla aloilla, moraalinkin, omistaa Tolstoin individuaalisen opin ja hylkää historiallisen valtio-oikeuden periaatteen. Jos kutkaan, niin juristit ovat taipuvia pitämään yksityisten omaatuntoa riittämättömänä puhumaan yleisen lain auktoriteettia vastaan. He eivät tahdo usein sitäkään myöntää, että kysymys yksityisen omantunnon suhteesta vallitsevaan valtio-oikeuteen todellakin on kysymys, joka voi erinäisissä tapauksissa luoda traagillisen ristiriidan.

Järnefelt ei tyydy kritikoitsemaan erityisiä säännöksiä vallitsevassa valtio-oikeudessa, joiden muuttamisesta saattaisi seurata kehitys ideaalista päärämää kohti, vaan hylkää koko oikeudellisen organitsatsioonin, tuomarit, pakkovallat, virat. Hän koettaa osoittaa, että hänen uskonnollinen suhteensa jumalaan ja siveellinen suhteensa ihmisiin johtaa tällaiseen anarkistiseen katsantokantaan.

Tähän tulokseen johtuu Järnefelt siten, että hän antaa oman indiviidielämänsä kokonaan määrätä näkökantansa valtiollisen yhteiskunnan suhteen.

Jo siinä, mikä Järnefeltin kirjassa koskee tekijän persoonallista suhdetta kanssaihmisiinsä, joita kaikkia hän sanoo tahtovansa rakastaa, vaikuttaa lukijaan monta kertaa ikävästi individuaalinen katsomistapa. Tekijä on niin takertunut omiin tunteihinsa, omiin mieli-ilmiöihinsä, että rakkauden esineet, *muut* ihmiset huolineen ja iloineen, eivät saa siinä tilaa. Voimme sanoa, että jokainen ihminen lopulta toimii ja että hänen tuleekin toimia oman itsensä tähden, sillä eihän kukaan voi päästä oman tajuntansa ulkopuolelle. Mutta kun ihminen pyrkii toimimaan sen mukaan mikä on parasta hänessä itsessään, niin hän samalla rakkauskykynsä nojalla laajentaa oman mielielämänsä siten, että siihen sisältyy *muitten* ihmisten tarpeet ja onni. Olkoonpa että tämä näkökanta teoreettisena totuutena olisikin lausuttu Järnefeltin kirjassa; kuitenkin on katsomistapa siinä henkilössä, jonka herääminen tässä kirjassa on kuvattu, kovin ahtaasti piintynyt omaan yksilöisyyteen, kovin vähän ottanut siihen kanssaihmistensä tarpeet sellaisina.

Vielä jyrkemmin astuu tekijän ahdas kanta esille, kun hän esittää anarkistiset mielipiteensä yhteiskunnallisesta elämästä.

Kun Tolstoissa heräsi tunto siitä, että yhteiskuntaelämä, jossa hän eli, ei ollut oikealla tolalla, niin hänessä vaikuttivat elävästi omin silmin tekemänsä huomiot suuren ihmisryhmän onnettomuudesta. Hänen epäluottamuksensa historialliseen kehitykseen voi ymmärtää, ja hänen negatiivisella ohjelmallaan voi olla merkityksensä hänen yhteiskunnassaan.

Mutta Järnefeltin negatiivista kantaa yhteiskuntaelämänsä suhteen ei nähdäkseni perusta muu kuin hänen oma indiviidielämänsä, hänen oma

särkynyt nuoruutensa. Hän ei ole katsonut laajemmalle tutkiakseen, missä määrin hänen yhteiskuntansa järjestys vastaa siveellistä tarkoitustaan. Sen periaatteen on tanskalainen oikeudentutkija Goos esittänyt, että positiivinen oikeus vasta siinä tapauksessa kadottaa eetillisen merkityksensä, »jos oikeuden nimessä hallitseva despotia pääsee niin korkeimmilleen, että siveellisyyden kannalta voi sanoa: parempi ei mikään oikeus kuin sellainen oikeus.»

Se joka vaikuttaa »Heräämiseni» tekijän irroittumisen omasta kulttuuriyhteiskunnastaan — tällainen tendenssi hänen kirjassaan on, vaikka tietenkin toinen kysymys on se, missä määrin tekijä itse täydellisesti voi sitä toteuttaa — on hänen kykenemättömyytensä saattaa yhteiskunnallisen kehityksen asiaa eläväksi omassa persoonassaan. Kulttuurielämä ja sen lait ovat Järnefeltistä ulkonaisia, yleistä tyyppiä edustavia siihen määrin, ettei ihminen voi niitä mitenkään oman sydämmensä asioina ajaa. Myönnettäköön että oikea suhde yksilön ja vallitsevan yhteiskunnallisen kehitysasteen välillä on ihanne, jota juuri kehityksen vuoksi ei täydelleen koskaan saavuteta; yksityisen omatunto voi vaatia toista, kuin mitä yhteiskuntamuodoissa on toteutettuna. Mutta työssä parempien olojen kehittämiseksi on sillä, joka jotakin positiivisesti parempaa näkee, arvokas tarkoitus pyrkimisilleen. Se taas, joka rajoittuu rakentamaan välittömän rakkauden suhteita yksityisiin kanssaihmisiinsä, menettää sillä tavalla hyvin varsinaisen toiminta eineen. Monien mystillisten lahkokuntain historia osoittaa, että se, joka jättää toiminnaltaan koskematta historiallisen yhteiskuntaelämän kehityksen, samalla joutuu henkisen riutumisen vaaraan. »Heräämisen» aikakausi, jolloin uudistettu persoonallinen elämä ei vielä tunne kyllin voimaa hallitakseen laajempaa alaa vasta löydetyn aatteensa mukaan, osoittautuu kernaasti päämaalien rajoituksessa. Mutta tällaisen rajoittumisen seuraukset tulevat paitse historiallisen merkityksen kadottamisessa esille myöskin siinä, että historiallista yhteiskuntaa halveksiva pian hairahtuu pitämään omaa tyytyväisyyttä, omaa mielenrauhaa elämän tarkoituksena. Työalan tyhjyyttä ei voi mikään subjektiivinen onnentila korvata. Sen seikan että Järnefelt tahtoo irroittua sellaisesta yhteiskunnallisesta kulttuurielämästä, jossa lukuisat tehtävät odottavat työvoimia ja jossa kehitysmahdollisuutta on olemassa, voi jossakin määrin selittää siten, että se on hänen siveellisen tunteensa vastavaikutus nuoruuden »turhamielisyyttä» vastaan. Mutta ainoastaan tulevaisuus voi ratkaista kysymyksen, onnistuuko hänen saavuttaa positiivinen suhde yhteiskuntaansa, sittenkuin hän on uskonnon avulla uudistanut oman persoonansa.

Kaikessa tapauksessa on »Heräämiseni» kirjoittaja kirjallaan tehnyt vaikutuksen, joka yltää kauemmas kuin hänen omaan persoonansa piiriin. Se tulee repimään nykyisen nuorisomme sydämistä sen väärän luulon, että aatteiden voima voi pysyä hyvänä, jos sisäinen mielielämä ei niitä seuraa. Se osoittaa ihmisen sisäisen suhteen omaantuntoon sellaiseksi, ettei vakaumuksen elämää yhteiskunnallisella alalla synny, jollei sitä suhdetta tyydy-

tetä. Ja Järnefelt on kirjoittanut kirjansa niin omalla sydänverellään, että sen täytyy vaikuttaa puhdistavasti.

Mutta kun Järnefelt itse ei ole voinut käyttää uskonnollissiveellistä uudistumistaan historiallisen yhteiskuntansa palveluksessa, niin tarvitsee totuutta etsivän nuorison omistaa vielä muutakin kuin mitä se Järnefeltin kirjasta voi saada. Puhdas mieli ei voi yksinään auttaa, jos ei siihen yhdisty yhteiskunnallisen kehitysasian merkitystä selvittävät aatteet. Tässä suhteessa on nuorisoa kohtaan ja sen kesken paljon syntiä tapahtunut. Kun sille aikojen pitkään on saarnattu: suomen kieli täyteen isännyyteen tässä maassa, niin kaikki muu kehitys seuraa itsestään, kun se ei tarpeeksi ole muistanut, että suomalaisuuden pääsankarit ovat ylläpitäneet kansallista aatetta yleisinhimillisten aatteitten perustuksella, niin ei tarvitse kummeksia, että yksipuolisuuteen kehittynyt nuoriso ei tarpeeksi ymmärrä tehtäviään eikä jaksa niistä innostua. Elpyäkseen ei nuoriso tarvitse ainoastaan puhdasta mieltä, sen pitää myös tehdä ponnistuksia saadakseen yleissivistyksestä niitä aatteellisia näkökantoja, joita se isänmaallisessa työssään tarvitsee. Ainoastaan sillä tavalla voi se ratkaista sen kysymyksen, jonka Järnefelt on syrjäyttänyt, miten on puhtaalla vakaumuksella osattava tehdä työtä historiallisen yhteiskunnan, isäinmaan, hyväksi.

Z. C.

Johannes Häyhä, Kylänluvut. Kuvaelmia Itä-Suomalaisten vanhoista tavoista. Neljällä Alex. Federleyn piirtämällä kuvalla. Helsingissä 1894, Otava. 103 siv. 8:o. Hinta 1: 75.

Viime vuoden Valvojan 10:ssä numerossa esitettiin lukijalle Johannes Häyhän teoksen »Kuvaelmia Itä-Suomalaisten vanhoista tavoista» kaksi ensimäistä vihkoa »Joulun vietto» ja »Maahanpanijaiset». Viime jouluksi ilmestyi tätä teosta kolmas vihko »Kylänluvut». Ikävä vaan että saman teoksen kaikki vihkot eivät ole tulleet saman kustantajan toimittamina, saman kokoisina ja muotoisina. Kansanvalistus-seura, joka kustansi ensimäiset vihkot, olisi mielestäni aivan hyvin voinut kustantaa kolmannenkin, »Kylänluvut». Syy miksi mainittu seura ei ole ottanut tätä vihkoa julkaisujensa joukkoon on nähtävästi se, että siinä kerrotaan kuinka muutamat pojat taitamattomasti lukevat isänmeidän-rukouksen. Käsittääksemme on tämä syy ollut aivan mitätön, koska teoksen hengessä ei ole mitään loukkaavaa.

Teoksen yleisestä luonteesta ja sen muodosta puhuimme jo edellisiä vihkoja esittäessämme. Tässä vihkossa tekijä jatkaa samaan suuntaan. Niemelän talossa on kylänluvut, »tukkajuhla». Erittäin huvittavalla tavalla kertoo tekijä kylänluvuista, rovastista, lukkarista, koulumestarista, isännistä

ja muusta väestä, luettajista ja luetettavista, monista hauskoista kohtauksista, kysymyksistä ja vastauksista. Se, joka vähänkin kylänlukuja tuntee, tietää, kuinka kiitollinen aine niissä on huvittavalle kuvaukselle, ja tätä kiitollista ainettaan on tekijä sangen hyvällä menestyksellä käsitellyt. Suurempaa yhteyttä ei tietysti tässäkään vihkossa ole enemmän kuin edellisissäkään, juoni on vaan ulkonaisena siteenä yhdistämässä tarkkoja huomioita niin tapojen kuin luonteiden ja huvittavien situatsioonien ja keskustelujen suhteen. Lähempänä kertomusta tämä kuitenkin on kuin edelliset; rovasti, lukkari, koulumestari ja muutamat kylänmiehet esiintyvät jotensakin eheinä ja elävinä.

»Kylänluvut» on taiteilija Alex. Federley varustanut neljällä kuvalla ja kansilehdellä. Meillä on tavallisesti tapana sanoa kuvista yksinkertaisesti, että »ne suuresti lisäävät kirjan arvoa». Ja niinhän tavallisesti onkin. Mutta kuvittamistaito ei meillä ole enää niin aivan alullaan, ettei siinä voisi ruveta enempää vaatimaan. On tapana tämän tapaisiin kuviin laittaa ylimalkaan »ukkoja», joissa ei ole paljon eloa ja ilmausta ja noudattaa enemmän dekoratiivisia, koristavia tarkoitusperiä kuin tarkkaa todellisuutta. — Mitä erittäin »Kylänluvun» kuviin tulee, myönnän mielelläni, että ne todistavat hyvää edistystä tekijässään. Useissa henkilöissä näemme hauskan oikein osatun ilmeen. Mutta monessa suhteessa olisi voinut noudattaa paljon suurempaa tarkkuutta. Tarkkuus olisi suotava etenkin tämmöisen kirjan kuvissa, jonka pääansio on etnograafinen. Kansilehdessä on käytetty valkeata, harmaata, mustaa ja punaista. Väriä on tässä nähtävästi käytetty yksistään dekoratiivisessa tarkoituksessa, samoin kuin koko kuva on valmistettu. Mutta kun näillä väreillä olisi voitu saada tuon taivalta astuvan naisen puku etnograafisesti oikeaksi, niin miksi ei sitä ole tehty? Ruokolahden naisen puvussa on nuttu valkea, hame musta tai ruskea, hameenlieve punainen ja hivuksista riippuvat nauhat punaisia, näistä ovat ainoastaan viimeksi mainitut oikein, nuttu on harmaa, hame punainen ja sen lieve harmaa. Muita kuvia vastaan mainittakoon, että kyllä rovastilla lukusille mennessä varmaankin on oma renki hevosta ajamassa, vaikka talonmiehet tulevatkin avuksi hevosia riisumaan. Viimeisessä kuvassa on ikkunan pielet tehty semmoisiksi kuin ne ulkopuolelta ovat, mutta ei tietääkseni koskaan sisäpuolelta.

Myönnän mielelläni, että kuvissa on paljon oikein huomattua, mutta toivoisin, että niiden tekijä yhä tarkemmin tutkisi oman maan tapoja, oloja ja luontoa, voidakseen yhä edistyä sillä kiitollisella työalalla, jonka hän on itselleen valinnut.

O. R.

Kirjallinen katsaus.

Harald Höffding, Den nyere filosofis historie. En fremstilling af filosofiens historie fra renaissancens slutning til vore dage. I bind. Fra renaissancens slutning til Rousseau. Köbenhavn 1894, P. G. Philipsen. XIII + 483 siv. 8:o. Hinta 8 kr.

Ne teokset, jotka tätä ennen ovat lähteneet professori Höffdingin kädestä ja joista hän itse panee siveysoppiinsa [1]) pääpainon, osoittavat yhtenä pääpiirteenä sen, että ne koettavat käsitellä nykyajan uskonnollisia, valtiollisia ja esteetillisiä kysymyksiä yhtenäisten filosoofisten perusteiden johdolla. Prof. Höffding luulee, että tuollainen prinsiippien mukainen tutkimus antaisi nykyajan henkiselle elämälle enemmän lujuutta ja syvyyttä; sellaista hän on varsinkin etiikassaan tavoitellut. Höffdingin filosofia tahtoo aivan läheisesti liittyä aikamme polttavia kysymyksiä selvittämään.

Toinen pääpiirre Höffdingin ajattelijatoimessa on se merkitys, jonka hän antaa persoonallisuudelle filosofiankin alalla. Itse hän sanoo siveysoppinsa alkulauseessa, lausuttuaan pelkonsa siitä, että hänen teoksessaan ehkä moni ajatus on muodostunut hänen oman persoonallisuutensa pohjalla ilman tarkasti tieteellistä perustelua: »minun täytyy tässä sitäpaitse lausua jotakin, joka ehkä on oleva vihattua harhaoppia ylhäisten tiedemiesten silmissä. Toivon, että filosofia ja erittäinkin siveysoppi saisi niin tieteellisen muodon kuin mahdollista, ja olen voimieni mukaan työskennellyt sitä varten; — mutta se erityisen viehättävä vaikutus, jota filosoofiset opinnot ovat minuun tehneet aina aikaisimmasta nuoruudestani asti, on kuitenkin yhteydessä sen asian kanssa, että ne aineet, joita ne koskevat, itse asiassa ovat läheisemmässä suhteessa tutkijan persoonallisuuteen kuin muiden tieteiden aineet. Tämä ei tietenkään estä sitä, että olen jokaisessa kohdassa tuntenut velvoitusta perustaa mielipiteitäni objektiivisella tavalla.»

Siinä suuressa teoksessa, jota prof. Höffding nykyään toimittaa filosofian historiassa, ovat nämät molemmat tutkimuspiirteet huomattavina ja intressiä herättämässä. Oman ajan kulttuurikysymykset saavat vasta historiasta täyden selvityksensä, ja kulttuurikehityksen yhteydessä tahtoo Höff-

[1]) Sen täydellinen nimi on: Etik: en fremstilling af de etiske principer og deres anvendelse paa de vigtigste livsforhold.

ding filosoofisten systeemien syntyä käsitellä. Toiseksi panee Höffding suurta painoa yksityisten ajattelijain persoonalliseen elämänviettoon ja luonteisiin. »Filosofiaa ei tämän kautta vedetä alas, vaan sitä kannatetaan juuri sinä tieteenä, jonka kysymykset eivät ainoastaan koske olemassaolon käsittämistä, mutta myös tämän käsittämisen suhdetta persoonalliseen elämään.»

Mielestäni tällainen käsittelemistapa on omiansa tekemään filosofian historian erittäin hauskaksi ja opettavaiseksi suuremmallekin lukijakunnalle. Joskin ei lukijalla olisi samaan suuntaan menevää maailmankatsomusta kuin mikä Höffdingin teoksissa tulee ilmi, niin ainakin voivat hänen omat näköalansa laajentua ja aatteet selviytyä, kun ne tulevat rikkaan ajatussisällön kanssa vuorovaikutukseen.

Helppotajuinen, selvä ja täsmällinen esitysmuoto enentää vielä Höffdingin teosten viehätystä.

Z. C.

S. A. Fries, Israels historia. Till studerandes tjenst framställd. Med 10 kartor på 6 blad. Upsala 1894, W. Schultz. 238 siv. 8:o. Hinta 6: —.

Meillä, niinkuin Ruotsissakin, on aina tähän asti oppikirjana Israelin kansan historiassa yleisimmin käytetty Kurtzin «Pyhää historiaa«. Tämä aikanaan kylläkin kelvollinen teos on kuitenkin nyt, Vanhan Testamentin tutkimusten nopeaan edistykseen katsoen, niin menneen ajan kannalla, ettei se, joka tahtoo tutustua tieteen saavuttamiin uudempiin tuloksiin, voi siihen tyytyä. Uudemmanaikuisia teoksia Israelin kansan historian alalla löytyy Saksassa kyllä, vieläpä eri kannallakin olevien tutkijain kirjoittamia, joten on hyvä valitsemisen vara. Ruotsissa (ja Suomessa [1]) sitä vastoin ei sellaista oppikirjaa, ennen tätä joka nyt on ilmoitettavanamme, ole ilmestynyt; voimme sentähden sanoa sen pyytävän korvata tällä tieteen alalla tunnettua puutetta.

Kirjan yleinen luonne näkyy paraiten esiteltävän aineen jaossa. Israelin kansan historia jaetaan siinä neljään aikakauteen. Ensimäinen käsittää *kansantarujen ja sankarien ajan,* vanhimmista ajoista alkaen noin vuoteen 1100 e. Kr. Tämän alkuajan historiassa ei kriitillinen tutkimus ole tuottanut mainittavampia tuloksia. Niinkuin muilla kansoilla, on Israelillakin satu- ja sankariaikansa, josta kyllä on säilynyt hyvinkin yksi-

[1]) Sillä piispa Alopaeus vainajan „Guds rikes historia" nimisellä teoksella oli toinen tarkoitus.

tyisseikkoihin meneviä tarinoita, vaan sen historiallinen kokonaiskuva ei kuitenkaan ole selvä. Vasta Samuel profeetan ajasta (n. 1100 e. Kr.) alkavat historian säteet valaista tämän kansan historiaa. Aikakauden päälähteet ovat n. k. *Jahvisti* ja *Elohisti* sekä Tuomarein kirja. Egyptologiasta ei vielä ole sanottavaa apua, mutta assyriologialla on jo merkityksensä.

Toinen aikakausi on *kuningasten ja profeettain*, 1100—586 e. Kr. — a) *Jakamattoman valtakunnan historia,* 1100—978 e. Kr. Israel astuu historian valoon, vaikkapa kuningasvallan synty, Samuelin ja Saulin historia vielä on hämärä. Davidin ja Salomoninkin hallituskaudessa on vielä kohtia, joista kaipaamme selvitystä. Vaan syy siihen, että Israelin historia kuitenkin rupeaa valkenemaan, on etenkin se, että kansa itse tähän aikaan näyttää alkaneen historiastaan huolta pitämään; toiselta puolen ei kansan mielikuvitus kuitenkaan vielä lakannut haitallisesti vaikuttamasta lähteisiin, vaikka kansantarulla onkin erityinen arvonsa Israelin senaikuisen kulttuurin ja uskonnon valaisijana. Tämän aikakauden parhaimmat lähteet ovat molemmat Samuelin kirjat ja ensimäinen Kuningasten kirja. Vuosiluvut ovat valtakunnan jakoon saakka hyvin epävarmat. — b) *Jaetun valtakunnan historia* 978—586 e. Kr. Jota enemmän molemmat valtakunnat, Efraim ja Juuda, kallistuvat häviötänsä kohti, sitä voimallisemmin ja rikkaammin kehittyy »profetismi«. Samassa määrässä kuin maailmanvallat saavat Israelin kukistetuksi, voittaa Jahve kaikki vieraat jumalat; Jahve-opin sisimmäinen pyhyys avautuu silloin, kun Jerusalemin temppeli sortuu tulen liekkeihin. Lähteinä ovat samanaikuisten profeettain kirjat ja ennen muita Raamatun Kuningasten kirjat ja osaksi Aikakirjat. Assyriologian tulokset ovat tälle ajalle hyvin tärkeät, vaikka ensimäisessä innossa näitten todistuskappalten arvoa muutamissa kohdin onkin liioiteltu. Muista lähteistä mainittakoon Mesan kivi (säilytetään Louvressa, löydetty v. 1868), ja Josephuksen »Antiquitates Judaicae«.

Kolmas on *teokratiian eli pappien aikakausi* 586—170 e. Kr.; se alkaa Babyloonialaisella maanpaolla ja loppuu makkabealaisten vapautumissodalla. Omituisen luonteen antaa tälle aikakaudelle heprealaisuuden vähitellen tapahtuva muutos juutalaisuudeksi. Israelin kansasta tulee juutalainen seurakunta; entinen valtiollinen itsenäisyys vaihtuu alamaisuudeksi Persian, Kreikan, Syrian tahi Egyptin hallitsijoille. Profeettain julistamat Jahven ilmestykset harvenevat yhä enemmän ja sijaan astuu »laki«, joka

yhä suuremmassa määrässä painaa leimansa juutalaisten elämään. Missä laki, »nomismi«, pääsee vallitsemaan, siinä voi sanoa kehityksen yleensä lakkaavan; seisahdus valtaa elämän kaikki suhteet. Sisällyksen kustannuksella tulee pääasiaksi muoto, joka tosin varjelee sisällisistä mullistuksista. Konservatismi on tämän aikakauden tunnusmerkki; tästä saapi myöskin selityksen historiallisten lähteitten puute tältä ajalta: historialla ei voi olla paljon kerrottavaa ajasta, jolloin muutoksia kammotaan. Kuitenkin on meillä tämän aikakauden alkuajoilta enemmän tai vähemmän luotettavia historiallisia lähteitä Esran ja Nehemian kirjoissa, jotka yhdessä aikakirjain kanssa tekevät Jerusalemin kirkollisen kronikan. Samanaikuisten profeettain, niinkuin Haggain, Sakarjan, Maleakin kirjat, sekä Sananlaskut, Ijob, Saarnaaja antavat joitakuita tietoja juutalaisen seurakunnan sisällisestä tilasta. Tärkeimpiä lähteitä ovat Josephuksen »Antiquitates«.

Lopullisesti seuraa *kirjanoppineitten aikakausi* 170 e. Kr. — 135 j. Kr. Tänä aikakautena herää Juudan kansa käsittämään omituisuutensa ja asettuu jyrkkään vastarintaan jokaista vierasta vaikutusta vastaan. Mutta täten riistää se itseltään kaiken elinvoiman, niin että kehitys tykkänään loppuu ja juutalaisuuden kangistuminen alkaa. Pyhän traditsioonin käsitteleminen oppineitten kouluissa synnytti enemmän tai vähemmän lahkolaisuuden tapaisia ilmiöitä, jommoista ei ennen oltu nähty; vastapainona oli kuitenkin kirjanoppineitten suunnaton auktoriteettiusko ja kivenkova vanhoillisuus. Sisällistä ja ulkonaista hätää kärsivän kansan valitukset ja harras avun ikävöiminen puhkesivat yhä innokkaampiin Messiashuutoihin; vaan kun sitten kuitenkin olivat hyljänneet Nazaretin profeetan — »hänen verensä tulkoon meidän ja meidän lastemme päälle« — nousivat uskonvimman liekit aina korkeammalle ja sammuivat vasta vuosien 70:n ja 135:n j. Kr. verivirtoihin ja sanomattomaan kurjuuteen, vaikka oikeauskoiset juutalaiset vielä tänään toivovat itselleen maailmanvaltaa, kauan odotetun Messiaksen hallitessa. — Tämän aikakauden päälähteet ovat Makkabealaisten kirjat, Josephuksen »Antiquitates« ja »Bellum judaicum«, osaksi rabbiinilainen kirjallisuus, muutamat kreikkalaiset (Polybius, Strabo, Plutarkos, Dio Cassius y. m.) ja latinalaiset (Cicero, Livius, Tacitus, Suetonius y. m.) kirjailijat. Näitten lisäksi tulevat vielä hyvin tärkeinä lähteinä Philon teokset, Uusi Testamentti ja vanhimmat kirkkoisät.

Friesin kirjan loppuun on liitetty kokonaista kymmenen hyvää karttaa Israelin historian selittämiseksi. Vaikka teoksen hinta tämän vuoksi

on noussut, ei kukaan lukija kuitenkaan voi toivoa ettei niitä olisi, niin suuri on hyöty niistä sille, joka todenperään etsii kirjasta opetusta.

Tekijän historiallinen kanta on se, joka nykyjään on yleisin Vanhan T:n tutkijoilla Saksassa ja jonka kannan perustajat ovat Reuss ja Vatke ja kehittäjät Graf, Stade ja Wellhausen. Tällä on kuitenkin vielä paljon merkitseviä vastustajiakin, esim., paitse Frans Delitzsch ja Dillmann vainajia, tunnetut ja tiedemiehinä suuressa arvossa pidetyt Kittel, Baudissin, Buhl, Niebuhr ja Klostermann. Asian näin ollen, ei ole muuta kuin luonnollista, ettei tämänlaatuinen teos saata tyydyttää kaikkia, eri kannalla olevia lukijoita, samoinkuin se suuri paljous yksityiskohtia, joista on ollut selko tehtävä vaikka niistä vielä löytyy paljon vastakkaisia mielipiteitä, luonnollisesti on vaikuttanut joitakuita erehdyksiäkin. — Ajatteleva lukija kuitenkin käsittää, ettei tälläkään alalla «merta pisaroitta soudeta«. Tekijän omaa mielipidettä tässä kohden ilmaisee näin kuuluva lause esipuheessa: »Kun uusien löytöjen ja terävämmän kritiikin perusteella yksi tai toinen seikka kirjassani ennemmin tahi myöhemmin on korjattava ja parannettava, olisi toivottavaa, että niitä varten, joille tämä kirja etupäässä on aiottu, vuosittain tahi lukukausittain joku kykenevä henkilö pitäisi lyhyen kollegiumin (tahi muuta sentapaista), jossa ne kohdat, missä tutkimus on jättänyt oppikirjani taakseen, esiteltäisiin, ja tarpeelliset selitykset ja lisäykset annettaisiin. Silloin opiskeleva nuoriso aina saisi ammentaa tieteellisen tutkimuksen ehtymättömästä totuudenlähteestä.»

Samalla kun ilmoittaja puolestaan yhtyy tässä sitaatissa lausuttuun toivomukseen, tahtoo hän lyhyesti lausua oman ajatuksensa kysymyksessä olevasta teoksesta. Vähällä vaivalla saattaa siinä tutustua niitten tulosten kanssa, joihin uusimman ajan kriitillinen tutkimus on luullut tulleensa.

Mutta teoksella on yksi puute, joka mielestäni tekee sen vähemmin sopivaksi opiskelevalle nuorisolle, kuin se muuten voisi olla. Tämä puute on siinä, ettei tekijä ole selvästi ilmaissut, mille kannalle hän on asettunut Israelin historian uskonnollisen arvon suhteen.

Esipuheessa tekijä sanoo periaatteellisesti olevansa *samalla* teoloogisella kannalla kuin esim. Upsalan meilläkin hyvin tunnettu professori *W. Rudin* — ja kuitenkin pian huomaa, ettei heidän kantansa voi olla sama. Tätä erotusta en kuitenkaan saata ruveta laveammin todistamaan; ainoastaan pari lausetta kirjasta näytteeksi: (siv. 4) «den literatur de (hebreerna)

skapat är ur estetisk synpunkt hvarken till *innehåll*[1] eller omfång af sådan storhet som öfriga folks i forntiden, om ock enskilda perlor af sällsynt skönhet finnes«; (siv. 32) «så höjde sig profetismen föga öfver den inom de fleste religioner vanlige *mantiken*[1]»; (siv. 51, muist.) «skilnaden från vanlig schamanism består framför allt däri, att profeten *ansåg sig*[1] drifven af Jahves ande, icke af de aflidnes«; (siv. 190) «sjelf (Jesus) *anande* och förutsägande sin död, hvilken han fattade som ett offer, som skulle komma hans lärjungar och hela verlden till godo i det fulländade Guds rike, som han genom sin snara återkomst skulle upprätta, intågade han på ett *demonstrativt*[1] sätt i Jerusalem«; y. m. — Päättäköön lukija itse, onko tämä Rudinin kantaa.

Eräälle meikäläiselle sanomalehdelle kirjoitettiin joku aika sitte Ruotsista, että tämän kirjan tekijä oli ainoastaan sentähden, että hän semmoisen teoksen oli julkaissut, pantu pois uskonnonopettajan virastaan eräässä Tukholman yksityisessä tyttökoulussa, ja että sikäläinen vapaamielisyydestään tunnettu pastor primarius Fehr oli vetänyt asian julkisuuteen ja sen johdosta syntyneessä sanomalehtiriidassa ruvennut tekijän puolustajaksi. *Tämmöistä* reklaamia emme kirjalle olisi suoneet; mutta varma asia on, ettei se menekkiä vähentänyt.

E. S—j.

Adolf Törneros, Bref och dagboksanteckningar. Ny upplaga utgifven af Rich. Bergström. XLIV + 615 siv. 8:o. Tukholma 1891, Fahlcrantz & C:o. Hinta 8: —.

Niille, jotka jo alkavat kyllästyä siihen »pappilan hätävara»-ravintoon, jota uusin kirjallisuus Ruotsissakin samoin kuin muualla niin suuressa määrässä meidän päivinämme tarjoo, suosittelen mielihyvällä yllä mainittua kokoelmaa.

Adolf Törneros oli Upsalan yliopistossa latinan professorina vuosina 1832—1839. Hän ei ole julaissut paljo teoksia, suurin osa hänen kirjailijatoimestaan lienee koottuna tässä mainittuun kokoelmaan, ja se on, niinkuin kokoelman nimestä näkee, yksityisiin kirjeisiin ja päiväkirjaan kätkettynä. Kirjeitten kautta tutustumme Törnerosin aikaan, miehiin semmoisiin kuin P. Afzelius, E. G. Geijer, Hugo Hamilton, Tegnér, Atterbom, Grubbe y. m., yliopisto-elämään, Ruotsin maahan ja kansaan, sillä T. matkusti joka kesä eri osiin maata, perhe-elämään j. n. e. Päiväkirja tutustuttaa meidät Törnerosin mielipiteisiin filosofiassa, politiikassa, kirjallisuudessa

---

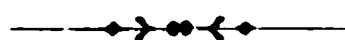
[1]) Allekirjoittaneen kursivoima.

y. m. Molemmista, sekä kirjeistä että päiväkirjasta, astuu eteemme puhdas, jalo luonne ja tavattoman monipuolisesti sivistynyt ihminen: se on ylentävää tuttavuutta, jota hänessä saamme nauttia. — Lisäksi tämä kaikki tarjotaan erittäin viehättävässä muodossa: Törnerosin stiili on ytimekäs ja kuvarikas, hän on käynyt kaikkien aikojen klassikkojen koulua.

1894 v:n Valvojan sivulla 502 olemme näyttäneet T:n mielipiteitä tieteestä; tahdomme tähän vielä suomentaa yhden hänen lausunnoistaan runoilijoista:

»Kaunokirjailijain ja käytännöllisten prosaistein välillä on useinkin olemassa molemminpuolinen vastenmielisyys, useimmiten molemmalta puolelta väärä. Molemmat tahtovat mielellään kieltää toiselta korkeampaa ihmisarvoa. Affäärimies on runoilijan silmissä pölkky-materialisti, jolta puuttuu tykkänään korkeampia ja jalompia harrastuksia; runoilijaa taas pitää toinen haaveksijana, pelimannina, narrina, hyödyttömänä ja kelvottomana todelliselle ja oikealle ihmiselämälle. Molemmat ovat mielestäni yksipuolisuudessaan täysin toistensa vertaisia. Yksipuolista affäärimiestä johtaa oikeastaan ainoastaan asianharrastus, yksipuolista runoilijaa taas sananharrastus, ja molemmat ovat yhtä kaukana oikeasta ihmisharrastuksesta. Vaikka toinen runoilee parhaimmasta, jaloimmasta, sydäntä liikuttavimmasta, niin silti ei ole varmaa, että hän sydämmessään on hellempi kuin kylmä maailmanmies, joka omissa laskuissaan pitää ihmisiä numeroina, joilla hän suorittaa laskunsa. Eikö runoilija tee juuri samaa, jos hänellä ainoastaan siinä määrässä on myötätuntoisuutta ihmisiä kohtaan, kuin hän heistä saa aiheita runollisiin havaintoihin ja esteettisiin kuvauksiin? Se suuri arvo, minkä runoilijat panevat ulkonaiselle muodolle, viepi heidät useinkin pois tuosta sydämmellisestä ja kauniista, mutta hiljaisesta seurustelusta ihmisten kanssa heidän itsensä vuoksi. He rakastuvat niin helposti Pygmalionin tavoin niitten kuvien kauneuteen, joita he taidollaan luovat; ja vaara on lähellä, että tuo rakkaus yhtä hyvin vieroittaa puhtaan ihmisrakkauden, kuin tämä valtiomiehessä, virkamiehessä, kauppiaassa heikkonee heidän jokapäiväisissä askareissaan. Ammattirunoilijat, jotka eivät tahdo olla muuta kuin runoilijoita, ja jotka pitävät itseään jonkunlaisina etuoikeutettuina olentoina, vaan sen vuoksi että he voivat kuvata inhimillisyyttä kauniissa muodossa, ovat usein yhtä suuria egoisteja kuin ne affäärimiehet, jotka eivät tahdo olla muuta kuin affäärimiehiä — ja minä en tiedä, kumpiko egoismi on enemmän anteeksi annettava: kauppiaan, joka rakastaa helisevää hopeaa lähinnä itseään, vai runoilijan, joka lähinnä itseään ihmettelee kultaisia aatteita ja heliseviä säkeitä. Runous kuuluu kyllä *humanioraan;* mutta se ei tee runoilijaa itseään, eikä sitä, joka nauttii hänen tuotteitaan, suoranaisesti ja välittömästi paremmiksi ihmisiksi kuin muut.»

Hannes Gebhard.

Ääniasteikko teoriiassa ja todellisuudessa.

Viime vuosien kuluessa on minulla kerta toisensa perästä ollut syytä huomauttaa niistä tyhjistä, ontuvista teoriioista, joita yhteiskunnallisessa elämässämme oikein vilisee. Ihmiset usein eivät näe, eivätkä edes näytä tahtovan nähdä todellisuutta, semmoisena kuin se oikeastaan on. Sen sijaan ne sokeasti uskovat johonkin abstraktiseen kaavaan, joka heidän tietoisuudessaan täyttää todellisen maailmankuvan paikan, vaan jonka elävä elämä lyö kuoliaaksi, kun se vaan on tilaisuudessa törmätä yhteen tuon kaavan kanssa.

Keskustelu ääniasteikosta näyttää uuden esimerkin tästä. Koetin viime vuoden Valvojassa (s. 440—450) vähän järkähyttää tuota teoriiaa, että varallisuus ja yhteiskunnallinen pätevyys käyvät käsi kädessä. Mutta turhaan. Yhä edelleen vakuutetaan eri tahoilta ja varmaan täydellä vakaumuksella, että kuitenkin rahanansaitsemiskyky on paras yhteiskunnallisen pätevyyden mittari.

Mistä tämä tulee? Epäilemättä siitä, että väittäjäin todellisuudentunne on liian heikko. He ovat liian paljon tottuneet abstraktiseen ajatustapaan. He ovat tottuneet liikkumaan kelmeäin järkiperäisten käsitteitten mailmassa ja uskovat enemmän niihin kuin todellisuuteen.

Ei siis auttane muu, kuin että koetetaan antaa todellisuudelle tilaisuutta tässäkin törmätä yhteen teoriiojen kanssa.

Koettakaamme saada kelmeäin kaavojen sijaan niin väririkas, elävä kuva kuin mahdollista siitä yhteiskunnasta, jossa elämme, niistä ihmisistä, joiden oikeuksista ja pätevyydestä teoreetikot puhuvat niin suurella varmuudella. Ehkä se aukaisee sokeain silmät.

I.

Olen ottanut tutkiakseni Helsingin valitsijakuntaa vuodelta 1893, ensiksi »koko laajuudessaan» s. o. kunnallisissa vaaleissa äänioikeutettuja, sen jälkeen sitä valitsijakuntaa, joka valitsee valtiopäivämiehiä. Koska mainittuna vuonna tapahtui molemmanlaatuisia vaaleja, niin tämän vuoden ääniluettelo on hyvin sopiva eri valitsijakuntain vertaamiseen.

Tutkimustapani on ollut puhtaasti objektiivinen. Ääniluettelo on kopioittu ja kopia leikattu kappaleiksi, niin että joka liuskalle tulee vaan yksi nimi. Sitten on ensin yhdistetty ne valitsijat, joille ääniluettelossa on merkitty sama tahi samanlainen ammatti tahi virka. Niin syntyneet luokat on sittemmin yhdistetty suuremmiksi ryhmiksi, jotka käsittävät kukin likeisimmin yhteen kuuluvia aliryhmiä.

Päämääränäni on ollut saada esille ryhmitteleminen, joka niin tarkasti kuin mahdollista kuvaisi yhteiskunnassa vallitsevia erotuksia varallisuuden, sivistyksen ja toimialan suhteen, ja miten nuo erotukset suhteutuvat ääniasteikkoon. Ja seuraavissa tauluissa julkaisen ensin kaikki nuo aliryhmätkin, semmoisina kuin ne ovat itsestään syntyneet. Jokainen voi siis, jos hän niin tahtoo, itse yhdistää ne toisella tapaa kuin minä olen tehnyt.

Että eri aliryhmätkin jäsenluvultaan ovat hyvin erilaisia, sitä en ole voinut auttaa. Hallinnollisten virkamiesten joukossa on esim. mahdoton tehdä muita erotuksia, kuin olen tehnyt, erottaen: a) niitä, joilla on tieteellinen toimintaala, niinkuin geoloogit, tilastomiehet, y. m.; b) niitä, joilla on teknillinen sivistys; ja c) niitä, jotka tiettävästi ovat harrastaneet kirjallisuutta tahi taidetta, vaikkapa vain kirjoittamalla jotensakin ahkeraan sanomalehtiin. — Tähän virkamiesluokkaan olen vienyt nekin, jotka palvelevat yksityispankeissa, vakuutusyhtiöissä ja muissa semmoisissa rahalaitoksissa, samoin asianajajatkin.

Muutenkin olen yhdistänyt semmoisia henkilöitä, joitten virka luettelosta päättäen on epämääräinen, siihen aliluokkaan, johon he luonnollisimmin kuuluvat. »Opettajiksi» nimitetyt olen siis vienyt oppikoulunopettajain joukkoon (musiikinopettajat taas kuuluvat luonnollisimmin yhteen erikoiskoulujen opettajain kanssa). »Entiset» yhdistetään myöskin kukin siihen luokkaan, johon hän on »nykyisenä» kuulunut. Kuitenkin olen muodostanut erityisen luokan niistä yliopiston- ja koulunopettajista, jotka nyt ovat siirtyneet

muille aloille. Entinen professori esim. on, kun yhteiskunnallinen pätevyys tulee kysymykseen, luettava professoriksi, vaikkapa hän nyt täyttää senaattorin tahi muun paikan yhteiskunnassa. Täysinpalvelleet professorit taas luetaan nykyisten yliopiston opettajain joukkoon.

Itsenäiset tehtailijat ja ammattimiehet olen koettanut erottaa työmiehistä siten, että edelliseen luokkaan olen ensiksi laskenut kaikki »tehtailijat» ja »mestarit», jälkimäiseen kaikki sällit ja semmoiset, joitten nimitys jo osoittaa, että ovat tehtaan työssä (valajat, viilaajat j. m. s.). Muista olen katsonut itsenäisiksi kaikkia niitä, joitten nimet löytyvät saman vuoden osoitekalenterissa, muut olen otaksunut, tehtaan työmiehiksi. Jälkimäinen luokka siis ei ainakaan ole liian pieni, päin vastoin on mahdollista, että siihen luettujen joukossa vielä löytyy itsenäisiä käsityöläisiä.

Naiset, joilla niinkuin tunnettu on äänestysoikeus kunnallisissa vaaleissa, olen yhdistänyt miehiin, missä heillä on virka. Muita olen mahdollisuuden mukaan järjestänyt niitten miesten säädyn mukaan, joiden leskiä tahi tyttäriä he ovat. Jälkeenjääneistä olen koettanut ottaa selkoa kaikista talonomistajista ja yhdistänyt ne muihin talonomistajiin.

Samaten olen tehnyt holhonalaisten ja kuolinpesien suhteen. Niilläkin on kunnallinen äänestysoikeus, vaikkeivät voi sitä käyttää muuta kuin holhojan tahi keskuudestaan valitsemansa edustajan kautta.

Äänivaltaiset yhtiöt olen ryhmittänyt niiden tarkoituksen mukaan, ensiksi »aatteellisia» s. o. yhdistyksiä semmoisia kuin Suomalaisen kirjallisuuden seura, Lähetysseura y. m. s., jotka äänestävät talojensa puolesta. Talon omistaviksi yhtiöiksi olen laskenut semmoisetkin (välistä tilapäiset) yhdistykset, jotka syntyvät kun kaksi tahi useampia henkilöitä yhteisesti omistaa talon.

Taulujen kaksi viimeistä ryhmää sisältää semmoisia, joilta, vaikka ovat velvoitetut maksamaan kunnallisveroa, on tilapäisesti riistetty äänestysoikeus, syystä että ovat tehneet konkurssin, tahi jättäneet maksamatta useamman kuin lähinnä-edellisen vuoden kaupunginmaksut. Nämätkin taulut valaisevat tavallansa asiaa.

Lopuksi pyydän saada muistuttaa, ettei kellään ole 3 ääntä, syystä että kaksi veroäyriä (800 markkaa) antaa yhden äänen, kolme (1,200 m.) antaa kaksi, mutta neljä veroäyriä (1,600 m.) antaa neljä ääntä, j. n. e. 25:een ääneen asti.

Äänivaltaisia Helsingin kaupungin kunnallisissa vaaleissa v. 1893.

	25	24	23	22	21	20	19	18	17	16	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	2	1	Yht.
1. Opettajia.																									
Yliopiston (paitse lääkärejä)	24	4	1	1	1	6	—	2	4	3	8	2	2	3	1	6	2	4	—	—	6	3	1	1	85
Oppikoulujen	11	—	1	2	1	4	1	1	3	1	6	2	2	7	3	7	1	7	2	7	10	13	27	66	185
Kansakoulujen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	4	1	7	12	40	33	4	102
Muitten (teknisten, taide- y. m.) kouluj.	5	—	—	—	—	4	1	—	1	1	1	—	1	2	—	1	—	—	—	—	—	4	7	13	41
Entisiä, muille aloille siirtyneitä	18	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	25
Pappeja	5	—	—	—	—	3	—	2	—	1	2	1	—	—	2	1	—	—	1	–	—	1	2	2	23
	63	4	3	4	3	18	2	5	8	6	17	6	5	12	6	17	3	16	4	14	28	61	70	86	461
2. Lääkärejä y. m.																									
Yliopiston opettajia	17	—	—	1	—	1	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	23
Muita tohtoreja	20	—	—	1	—	4	—	—	—	—	7	1	1	4	—	4	—	5	2	—	3	1	3	—	56
Hammaslääkärejä	3	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	9
Massööreja ja sairasvoimistelijoita	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	6	11
Sairaanhoitajia	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	13	15
Kätilöimiä	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	3	22	27
Apteekkareja	9	—	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2	—	—	—	16
Provisoreja, farmaseutteja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	8	—	17	2	29
Eläinlääkärejä	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2
	51	—	—	3	—	9	—	—	1	1	11	1	3	4	—	7	—	6	3	4	14	3	24	43	188
3. Muita virkamiehiä.																									
Tieteellisiä	8	—	1	—	1	1	—	1	1	2	1	—	1	3	—	4	2	2	—	3	5	—	1	3	40
Teknillisiä	8	—	—	—	—	5	1	—	2	1	1	—	—	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	21
Kirjailijoita, taiteilijoita	19	—	—	—	—	5	—	2	2	1	5	—	1	—	1	2	—	—	1	1	1	—	—	—	41
Muita	158	—	6	3	5	31	3	14	20	15	33	11	8	29	11	36	15	34	29	28	46	60	88	87	770
	193	—	7	3	6	42	4	17	25	19	40	11	10	32	12	44	17	36	30	33	52	60	89	90	872

	25	24	23	22	21	20	19	18	17	16	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	2	1	Yht.
4. Taiteilijoita ja kirjailijoita.																									
Arkkitehtejä	7	—	—	1	1	3	—	—	—	—	5	1	—	1	—	1	—	—	—	—	3	2	5	—	30
Kuvaamataiteilijoita	—	—	—	—	1	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	2	1	1	3	1	3	6	22
Soittoniekkoja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	—	2	—	1	—	1	2	—	5	7	21
Teaatterin palveluksessa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	5	2	7	18
Kirjailijoita	6	—	—	—	—	1	—	2	—	—	2	1	—	2	—	5	1	2	4	2	4	5	10	3	50
Tohtoreja, maistereja, ylioppilaita	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	1	—	1	—	2	1	4	2	4	19
	15	—	—	1	**2**	**6**	—	**2**	—	**2**	**10**	**3**	—	4	—	**10**	1	**6**	**7**	**6**	14	17	**27**	27	**160**
5. Julkisten laitosten palveluksessa.																									
Vahtimestareja	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	3	—	—	1	1	—	3	7	15	73	81	187
Sotureja (myöskin välskärejä j. m. s.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	13	61	81
Poliiseja, ulosottomiehiä, vankeinhoitaj.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	2	12	118	**136**
Rautatieliikenteen palveluksessa	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	8	7	20	18	45	104
Tulli-, satama-, majakkapalvelijoita	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2	—	2	2	3	23	10	**43**
Postiljooneja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	26	**29**
Muitten laitosten palveluksessa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	6	6	15
Yksityisten „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	23	**27**
	2	—	1	1	—	—	1	—	—	1	1	—	1	4	—	—	1	**4**	**3**	**16**	**19**	**47**	**150**	**370**	**622**
6. Kauppaa harjoittavia.																									
Kauppiaita	107	3	3	1	1	16	—	1	4	2	23	1	4	9	1	22	1	6	1	9	19	47	66	44	**391**
Agentteja	6	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3	—	3	—	1	2	4	5	—	**27**
Ruokatavarankauppiaita, teurastajia	4	1	—	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	2	—	1	—	5	4	1	9	22	74	91	**217**
Torikauppiaita	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	2	23	34	**62**
Ravintoloitsijoita	9	—	—	—	—	4	—	1	—	—	6	2	—	2	—	8	—	3	—	1	2	12	10	10	**70**
	126	**4**	**3**	1	**2**	**23**	—	**2**	**4**	**3**	**29**	**3**	**5**	**13**	1	**34**	1	17	**5**	**14**	**33**	87	178	179	**767**
7. Kaupanapulaisia.																									
Konttoristeja	1	—	—	—	1	1	—	1	2	1	4	1	—	6	—	14	2	5	4	10	17	52	58	72	**252**
Kassööreja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1	1	1	9	16	**30**
Kaupanpalvelijoita	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	1	1	—	3	2	2	10	12	28	129	**190**
Viinureja ja niiden vertaisia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	6	22	**31**
	1	—	—	—	1	1	—	**2**	**2**	1	4	1	**2**	**6**	1	**15**	**2**	8	7	14	**28**	**67**	101	**239**	**503**

	25	24	23	22	21	20	19	18	17	16	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	2	1	Yht.
8. Merenkulkua harjoittavia.																									
Merikapteeneja	3	1	2	1	—	9	—	1	1	1	2	—	—	6	1	5	—	3	4	1	3	6	5	3	58
Perämiehiä	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	7	10
Merimiehiä	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
	3	1	**2**	1	—	**9**	—	1	1	1	**3**	—	—	**6**	1	**5**	—	**3**	4	1	**3**	**6**	8	11	**70**
9. Maalaistoimia harjoittavia.																									
Maanviljelijöitä	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1	—	1	—	1	4	—	4	4	16
Puutarhureja	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	3	4	12
Kalastajia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	5	8
	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	**2**	—	1	—	**2**	4	1	9	**13**	**36**
10. Teollisuutta harjoittavia.																									
Tehtailijoita ja itsenäisiä ammattilaisia	56	1	3	1	1	11	2	3	2	5	14	2	3	14	1	23	—	18	8	21	25	41	92	114	461
Rakennusmestareja	6	1	—	—	—	2	—	—	—	2	—	1	—	1	1	5	1	—	2	—	6	8	8	2	46
Insinöörejä	13	—	—	—	—	3	1	—	4	2	10	—	—	5	—	3	2	9	2	2	5	4	4	5	74
	75	**2**	**3**	1	1	**16**	**3**	**3**	**6**	**9**	**24**	**3**	**3**	**20**	**2**	**31**	**3**	**27**	**12**	**23**	**36**	**53**	**104**	**121**	**581**
11. Työnjohtajia.																									
Kirjapainossa	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1	1	1	1	2	—	—	—	—	9
Rakennustoimessa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1	—	1	1	3	14	5	27
Muita	2	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	1	—	1	—	—	3	4	2	7	18	26	11	78
	2	—	—	1	—	—	—	—	**2**	1	1	**2**	1	—	1	**2**	1	**5**	**5**	**5**	8	**21**	**40**	**16**	**114**
12. Työmiehiä.																									
Piirustajia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3	2	3	9
Koneenkäyttäjiä	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—	3	2	6	53	14	82
Kirjaltajia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4	1	2	2	5	76	92
Olutkuskeja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	12
Muita	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	12	46	785	844
	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	**2**	4	5	5	**23**	**106**	**890**	**1.039**
13. Hevosmiehiä.																									
Ajureja	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	2	1	2	—	1	—	1	4	1	4	21	60	126	225
Kuormaajureja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	6	14	43	64
Tallimestareja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	2
	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	**2**	1	**2**	—	1	—	1	4	**2**	4	**28**	**75**	**169**	**291**

	25	24	23	22	21	20	19	18	17	16	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	2	1	Yht.
14. Omaisuudestaan eläviä.																									
Talonomistajia (ilman tunnettua virkaa)	17	—	—	1	3	1	1	—	3	2	3	5	4	6	2	9	10	15	14	11	21	19	16	9	172
Koroistaan eläviä	—	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	5
	17	**1**	**—**	**1**	**3**	**2**	**1**	**1**	**3**	**2**	**3**	**5**	**4**	**7**	**2**	**9**	**10**	**15**	**14**	**11**	**21**	**19**	**17**	**9**	**177**
15. Leskiä ja tyttäriä.																									
Opettajien	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	2	1	—	5	7	9	24	53
Lääkärien	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	1	—	1	1	—	2	4	—	5	8	26
Apteekkarien	3	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1	1	1	2	11
Hallinnollisten virkamiesten	12	—	1	1	—	3	2	1	2	—	4	1	1	3	2	5	2	9	11	5	18	24	40	57	204
Arkkitehtien, kirjailijain	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3	—	—	2	6
Kauppiasten	14	1	1	—	—	2	1	—	—	2	2	—	1	—	—	2	1	1	2	1	3	3	6	6	49
Merikapteenien	2	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1	1	—	—	3	11
Maanviljelijäin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	—	1	—	1	1	—	1	7
Teollisuuden harjottajain	17	—	1	—	—	2	—	1	—	—	1	1	1	—	1	1	—	2	1	3	1	2	2	9	46
Ajurien	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	3	4	8
Julkisten laitosten palveluksessa olevain	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	5	8
Muitten ja tuntemattomien	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	1	—	1	3	1	—	2	—	2	4	15	46	79
	52	**1**	**4**	**1**	**1**	**8**	**3**	**3**	**3**	**2**	**9**	**5**	**5**	**6**	**5**	**14**	**6**	**17**	**19**	**12**	**39**	**44**	**82**	**167**	**508**
16. Holhonalaisia ja perillisiä.																									
Opettajien	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	1	—	7
Lääkärien y. m.	3	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	5
Hallinnollisten virkamiesten	8	—	—	—	—	1	—	—	1	—	2	—	1	—	2	2	1	—	2	1	2	1	2	1	27
Kirjailijain ja taiteilijain	2	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Kauppiasten	8	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	3	—	2	—	—	1	—	18
Teollisuuden harjoittajain	7	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	2	3	—	4	—	2	—	3	1	2	1	—	28
Talonomistajain	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	3	3	—	1	—	9
Julkisten laitosten palvelijain . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	5
Merimiehen, ajurin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	2
Muitten	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	2	—	—	—	—	1	—	1	1	9
	30	**—**	**—**	**—**	**—**	**4**	**1**	**2**	**3**	**2**	**4**	**1**	**4**	**6**	**3**	**10**	**4**	**6**	**3**	**11**	**7**	**4**	**7**	**2**	**114**

	25	24	23	22	21	20	19	18	17	16	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	2	1	Yht.
17. Yhtiöitä.																									
Aatteellisia tarkoituksia varten	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—	1	—	—	1	2	1	—	1	—	1	—	—	—	—	11
Kirjapainoja, sanomalehtiä	6	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
Rahalaitoksia	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14
Asianajajia	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Kauppaa varten	15	—	—	1	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	2	4	—	—	—	27
Höyrylaivayhtiöitä	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	10
Teollisuutta varten	37	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2	1	—	2	—	2	1	—	—	—	2	2	—	1	52
Talonomistavia	12	—	1	—	—	2	—	—	—	—	3	—	—	1	—	3	—	4	1	—	4	1	—	—	32
	93	—	**1**	**1**	—	**9**	—	**1**	—	—	**8**	**1**	**1**	**4**	**2**	**7**	**1**	**5**	**2**	**3**	**13**	**3**	—	**1**	**156**
Konkurssin tehneitä.																									
Virkamiehiä	2	—	—	1	—	3	—	—	—	—	1	—	2	2	—	7	—	3	2	2	4	5	2	4	40
Kirjailijoita, taiteilijoita	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	1	1	5	2	3	15
Kauppiaita, ravintoloitsijoita	16	—	—	—	—	6	—	—	—	—	5	1	1	3	3	9	1	8	—	5	4	9	12	8	91
Kaupanapulaisia	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	3	6	7	19
Teollisuutta harjoittavia	25	—	—	1	—	6	—	2	1	—	3	—	—	4	1	10	2	1	4	4	17	17	28	21	147
Työnjohtajia, työmiehiä	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	1	3	2	8	17
Talonomistajia	3	—	1	—	—	—	—	1	—	—	2	1	2	4	—	1	1	—	1	2	2	4	1	1	27
Muita	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—	—	—	1	3	1	1	1	2	4	16
	47	—	**1**	**2**	—	**17**	—	**3**	**2**	—	**13**	**2**	**5**	**14**	**4**	**31**	**4**	**14**	**10**	**15**	**30**	**47**	**55**	**56**	**372**
Veroa maksamattomia.																									
Virkamiehiä	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	5	10	1	19
Julkisten laitosten palvelijoita	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	3	12	18
Kauppaa harjoittavia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	10	9	35	58
Teollisuutta „ ja työmiehiä	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	3	4	8	44	245	306
Talonomistajia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	2	4
Ajureja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	16	18
Muita	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	5
	—	—	—	—	—	**1**	—	—	—	**1**	—	—	—	—	—	**2**	—	—	**1**	**5**	**9**	**25**	**69**	**315**	**428**

Käymme nyt tarkastamaan yllä olevia tauluja.

Ensimäinen huomautus, joka on tehtävä, on se, että yhtiöiden ja kuolinpesien kunnallinen äänestysoikeus voi johtaa mitä kummallisimpiin seurauksiin.

Mies omistaa yksin liikkeen. Hän muodostaa siitä osakeyhtiön, vaan pitää itselleen suurimman osan osakkeista. Seuraus siitä on, että hän voi äänestää sekä omansa että yhtiön puolesta, ja jos liike on kylläksi suuri, niin tuolla miehellä on kuin onkin 50 ääntä, vaikka korkein ääniluku pitäisi oleman 25.

Mutta ei siinä kyllin. Osakeyhtiö on ehkä muodostettu siinä tarkoituksessa, että osakekirjoja voitaisiin käyttää panttina, kun tarvitaan rahaa. Siis mies, joka nimellisesti omistaa suurimman osan osakkeista, voi olla enemmän velkaantunut, siis *köyhempi*, kuin ennen yhtiön perustamista. Vaan kuitenkin hän äänestää 50:llä äänellä, kun hänellä ennen oli vain 25.

Yhtä järjettömiin tuloksiin johtaa kuolinpesien äänestysoikeus.

Mies, jolla on tuloja vuosittain 20,000 markkaa, äänestää 25:llä äänellä. Mutta hänen vaimonsa kuolee, ja alaikäiset lapset perivät toisen puolen hänen omaisuudestaan. Silloin hän lapsiensa holhojana äänestää 25:llä äänellä, ja omasta puolestaan samoin. Siis hänen yhteiskunnallinen pätevyytensä on kasvanut kaksinkertaiseksi — siitä syystä, että hän on kadottanut vaimonsa!

Mutta toinen mies, jolla on 24 ääntä, voi aivan samasta syystä *menettää* toisen puolen yhteiskunnallisesta pätevyydestään. Jos näetten vaimo kuolee ilman lapsia, niin hänen sukulaisensa perivät puolet miehen omaisuudesta ja miehellä ei enää ole kuin 12 ääntä.

Selvää on siis, että säädökset yhtiöiden ja kuolinpesien äänestysoikeudesta ovat mitä pikemmin poistettavat. Korkeintaan voisi antaa vanhemmille oikeuden äänestää lapsiensakin puolesta, kumminkin niin ettei yhteenlaskettu äänimäärä käy säädetyn äänirajan yli. Jos taas ääniasteikko poistetaan, niin ei ole tarvis säilyttää sitäkään oikeutta.

Ja luonnollisinta on tietysti, että äänestysoikeus annetaan *ihmisille*, eikä esim. talolle tahi yhtiön pääomalle. Ainoastaan jos kunnallishallituksen ainoana tehtävänä olisi kunnan raha-asiain hoito, voisi puolustaa sitä väitettä, että kaikilla jotka maksavat, myöskin olkoon äänestysoikeus. Vaan ei nytkään tätä periaatetta noudateta kaikkialla: muukalaiset esim. maksavat veroa, mutta niillä ei ole äänestysoikeutta. Siis ei niitten suhteen katsota veroa, vaan ihmisiä. Ja samaten olisi meneteltävä noitten persoonattomien

veronmaksajien suhteen, sitä ennemmin, koska kunnallishallitus päättää monesta muusta kuin raha-asioista. Kaupunginvaltuusmiesten vaaleissakin siis puolueet muodostuvat muitten kuin raha-asiain perustuksella; niin esim. taistellaan ankarasti raittiuskysymyksestä. Mutta kuka voi sanoa, onko Suomen yhdyspankki semmoisenaan taikka N. N:in alaikäiset lapset raittiuden puolella vai sitä vastaan?

Ei: ihmisillehän päätösvalta tulee, eikä kukkaroille.

Mutta kuinka ihmiset suhteutuvat ääniasteikkoon?

Jos rahanansaitsemiskyky on, niinkuin väitetään, paras yhteiskunnallisen pätevyyden mittari, niin se täyttää tämän viran kun verrataan *joko* samaan kansanluokkaan *taikka* eri kansanluokkiin kuuluvia kansalaisia. Tarkastakaamme siis nyt ensin eri luokkia erillään toisistansa.

Jos silmäilette taulujen ensimäistä riviä, niin huomaatte, että 85 yliopistonopettajaa kuuluu 21 eri ääniluokkaan. Onko nyt otaksuttava että he myöskin ovat 21 eri asteella, mitä yhteiskunnalliseen pätevyyteen tulee? Tuskin kukaan heistä itsestään ottanee väittääksensä niin olevan, tuskinpa ylipäätään kukaan heistä rohkenee julkisesti väittää olevansa toista virkaveljeänsä viisaampi tahi tyhmempi. Tahi jos joku sen — yksityisesti — tekisi, niin on yhtä luultavaa, että hän etsii suurempaa tyhmyyttä itsestänsä lukien asteikkoa ylöspäin kuin alaspäin.

Sanottaneen: vähät siitä, mitä yliopiston opettajat itse ajattelevat itsestänsä; yhteiskunta tunnustaa kuitenkin, että muutamilla on suurempi pätevyys, koska se antaa tärkeämpien virkojen hoitajille suuremman palkan.

Mutta nyt sattuu niin onnettomasti, että 25:n äänen miesten riveissä seisovat rinnatusten vakinainen ja ylimääräinen professori, dosentti, vakinainen ja ylimääräinen lehtori ja harjoitusmestari. Yhteiskunnan tunnustus ei merkitse mitään — syystä että tuo on perinyt niin ja niin paljon, tämä nainut rikkaan miehen tyttären, kolmas ahkeralla yksityisopetuksella korvaa palkkansa pienoisuuden.

Aivan sama koskee muita opettajia, lääkärejä ja yleensä kaikkia virkamiehiä. Hallinnollisten virkamiesten joukossa tapahtuu taas että 25-äänisten riveissä seisovat rinnatusten senaattori, esittelijäsihteeri, protokollansihteeri ja kanslisti. Ja kuinka monta kanslistia on, jotka myöntäisivät olevansa senaattoria tyhmempiä?

Eikä edes palkka-asteikko aina suhteudu oikein semmoiseen virkojen tärkeyteen, joka antaisi takeita miehen pätevyydestä. Jos dosentista tulee

esim. kassööri kahdenkertaisella palkalla, niin ei kukaan sentään katso häntä kaksi kertaa viisaammaksi, eikä hän edes itse sitä tee. Ja kuka ottaa väittääksensä, että yhteiskunnallinen pätevyys kasvaa, jos virkamies muitten töittensä ohella rupeaa esim. painoasiamieheksi?

Ja lopuksi on muistettava, että samaan virastoon kuuluvilla virkamiehillä tavallisesti on aivan samat opinnäytteet hakukelpoisuuden ehtona, olkoon virka ylempi tahi alempi. Joka kerran on päässyt kanslistiksi, hän voi samalla sivistysmäärällä päästä mihin siviilivirkaan hyvänsä. Päivän selvää on siis, että virkamiesluokan sisässä erotukset varallisuudessa eivät millään muotoa vastaa eri pätevyyden asteita.

Kirjallisuuden ja taiteen miehistä en tarvitse puhuakaan. Varmaan se sanomalehden päätoimittaja, jolla on 15 ääntä, ei tunnusta itseänsä muita 25-äänisiä tyhmemmäksi, ja toivottavasti nuo muutkaan eivät häntä halveksi — varsinkaan ei kun hän on ollut valtiopäivämies yhtä hyvin kuin kaikki muut.

Seuraa sitten julkisten laitosten palvelijat. Onko niittenkään välillä olemassa semmoisia erotuksia, jotka oikeuttaisivat nykyisen ääniasteikon? Tuskin. Sillä on vaikeata ymmärtää miten esim. yksi posteljooni voisi olla toista posteljoonia 6, 7 kertaa etevämpi.

Sama koskee kaupanpalvelijoita ja ajureja. Talonomistajat taas ovat varmaan usein perineet talonsa, ja samaten virattomat naiset elävät sillä, minkä heidän miehensä tahi isänsä ovat ansainneet. Ja etteivät niitten tulot ensinkään vastaa heidän miestensä säätyä, näkyy siitä, että neliäänisten joukossa löytyy senaattorin, presidentin, kuvernöörin ja kenraalin leskiä, kaksiäänisten joukossa piispainkin.

Ainoat luokat siis, missä tulot voisivat olla jonakuna pätevyyden mittarina, ovat kauppiasten ja teollisuuden harjoittajain. Niistä voi todellisesti myöntää, että tulojen suuruus ainakin *voi* merkitä jotakin kykyä. Koska rahan ansaitseminen on näillä miehillä elämäntyönä, niin voidaan otaksua, että mitä suuremmalla menestyksellä he täyttävät elämäntehtävänsä, sitä enemmän heillä on yleensä kykyä, siis yhteiskunnallistakin kykyä.

Epäilemättä esim. mies, joka köyhästä työmiehestä on omalla kyvyllään ylennyt rikkaaksi tehtaanomistajaksi, ansaitsee kunnioitustamme. Mutta eivät ensinkään kaikki 25-ääniset miehet ole semmoisia. Moni on jo isältänsä perinyt hyvän liikkeen, jota hän vaan jatkaa. Ja moni on kyllä

ylennyt, mutta jo hänen taloudellinen asemansa voi olla hyvin horjuva. Tässä kohden on konkurssitaulu hämmästyttävän valaiseva.

Äänivaltaisia kauppiaita, agentteja ja ravintoloitsijoita löytyi v. 1893 kaikkiansa 488. Mutta konkkurssin tehneitä oli 91 tahi, jos harvat ruokatavarankauppiaat vedetään pois, ainakin 85. Siis 5—6 äänivaltaista kohti tuli yksi konkurssintehnyt! Ja huomattava on, että se, joka vähän aikaisemmin on tehnyt konkurssin, veroitetaan sitä myöten mitä hänellä *nyt* on tuloja; siis kahden ja kolmen veroäyrin miesten joukossa voi löytyä monta, joilla ennen aikaan on ollut 25 ääntä. Kuka ottaa, asiain näin ollen, taataksensa kuinka suuri osa noista 122 nykyisistä 25-äänen miehistä oikeastaan omistaa muuta kuin — velkoja? Vai onko ehkä myöskin taito hoitaa velkojansa katsottava yhteiskunnallisen kyvyn mittariksi?

Teollisuutta harjoittavien asema on siinä kohden vielä arveluttavampi. Äänivaltaisten summa on 581, mutta konkurssien 147; siis yksi konkurssi neljää äänivaltaista kohti!

Siis tässäkin on kerrassaan mahdoton väittää että taksoitus on luotettava kyvyn mittari.

Ja sitä paitsi juuri näihin luokkiin nähden on muistettava sitä, mistä jo olen Valvojassa huomauttanut: että liikemiehen tulot eivät riipu yksin hänestä itsestään. Huonot konjunktuurit, muutetut tulliolot j. m. s. saattavat viedä toisen perikatoon, kun toinen rikastuu, vaikka hän ei ensinkään ole kyvykkäämpi.

Luulen siis osoittaneeni, ettei minkään ryhmän sisässä voi sanoa varallisuutta luotettavaksi kyvyn mittariksi.

Mutta vielä vähemmän voi sitä sanoa, jos verrataan eri ryhmiä toisiinsa. Varmaan eri ryhmien miehet katsovat kukin omaa ammattiansa ainakin yhtä tärkeäksi ja arvelevat että se yhtä paljon kehittää harjoittajiansa yhteiskunnan palvelukseen.

Liikemiehet sanonevat: yhteiskunnassa tarvitaan etupäässä käytöllistä älyä, ja sitä on meillä. Eipä, vastaavat tiedemiehet, yhteiskunnassa tarvitaan ennen kaikkea tietoja niistä laeista ja aatteista, jotka hallitsevat kansojen elämää, ja sitä on meillä. — Mutta tärkeämpää kuin kaikki tämä on nuorison kasvattaminen, sanovat koulumiehet, siis me kelpaamme hallitsijoiksi ainakin yhtä hyvin kuin muut.

Tätä kysymystä ei voi ratkaista muuten kuin myöntämällä, ettei yhteiskunnallinen pätevyys välttämättömästi riipu ammatista. Mutta juuri siksi

on semmoinen järjestelmä ehdottomasti hyljättävä, joka antaa yhdelle ammatille suhteettoman vaikutusvallan yhteiskunnan asioissa.

Olen laskenut kuinka suuri äänimäärä keskimäärin tulee eri luokkiin kuuluville yksilöille. Siten syntyvä arvoasteikko on hyvin merkillinen. Oppikoulun opettajalla on keskimäärin 6 ääntä, mutta agentilla on 11. Onko nyt agentin tointa katsottava lähes kaksi kertaa tärkeämmäksi yhteiskunnalle, kuin oppikoulun opettajan virka on?

Vieläpä: kansakoulunopettajalla on keskimäärin tuskin 4 ääntä, mutta ravintoloitsijalla on 9,5. Jos siis taistellaan esim. raittiudesta, niin ravintoloitsijan ääni merkitsee enemmän kuin kahden kansakoulunopettajan. Onko tämä oikeutettua?

Vieläpä: kansakoulunopettajatar, joka uutterasti työskentelee vaikeassa toimessaan, hänellä on keskimäärin 3 ääntä. Mutta kauppiaan leskellä, joka elää koroistaan, on keskimäärin 12. Hallinnollisen virkamiehen leskellä taas on keskimäärin 6, opettajan leskellä 2 ääntä. Onko kaikki tämä oikein?

Mutta vielä enemmän kuin nuo numerot merkitsee tämä vertaus.

Nykyisiä ja täysinpalvelleita yliopiston- ja koulunopettajia oli v. 1893 yhteensä 413 (paitse lääkärejä). Mutta kaikki nuo 413 miestä äänesti helposti kumoon — 138 kauppiasta, agenttia ja ravintoloitsijaa. Täsmälleen kolmas osa!

Eikö jo riitä? Vai uskaltaneeko hra Arvid Neovius Nya Pressenissä yhä edelleen väittää, että rahanansaitsemiskyky on paras yhteiskunnallisen pätevyyden mittari?

Jos hän sen todella tekee, niin en tiedä muuta neuvoa, kuin vastata hänelle: herraseni, olkaa kiltisti puhumatta yhteiskunnallisista kysymyksistä. Olette kyllä filosofiian tohtori yhtä hyvin kuin minä, mutta minulla on kaksi kertaa enemmän veroäyriä kuin Teillä, siis minä ymmärrän yhteiskunnallisia asioita kaksi kertaa paremmin.

Ja jollei hän sittenkään tottele, niin lähetän hänelle voikauppias A:n, teurastaja B:n ja vahtimestari C:n. Jokainen niistä voi verolipullansa todistaa omistavansa kolme kertaa enemmän yhteiskunnallista älyä, kuin tohtorilla on. Ehkä hän sitten nöyrtyy.

Suokaa anteeksi hra tohtori. Minä tahtoisin mielelläni puhua vakavasti vakavasta asiasta, mutta minä en voi auttaa että itse olette tehneet asian niin hirveän naurettavaksi.

2.

Mutta »ei niin pientä pilaa, ettei totta toinen puoli». Ja totuus on tässä se, ettei voida loogillisesti ajatella mitään yleistä 25-äänen miehen tyyppiä, joka olisi olennollisesti yhtäläinen kaikkialla. Ja yhtä vähän voidaan ajatella mitään semmoista yhden äänen miehen tyyppiä. Ei saa siis sanoa: 25 äänen mies on »yleensä» pätevyyteensä katsottuna semmoinen tahi semmoinen. Ja yhtä vähän saa sanoa sitä yhden äänen miehestä.

Toivottavasti ääniasteikon puolustajat myöntävätkin tämän, vaikkeivät he heikolla todellisuudentunteellaan ole itsellensä, saatikka muille, selittäneet miten tuo »mittari» oikeastaan toimittaa virkaansa.

Minä puolestani olen yhtä taipuvainen myöntämään, että tuo mittari kuitenkin toimittaa jotakin, ja yllä olevista tauluista saadaan siitäkin selkoa. Selvästi näkee, että eri ryhmät, kokonaisuudessaan katsottuina, sijaitsevat eri taholla asteikkoa. Muutamat ulottuvat tosin ensimäisestä sarakkeesta viimeiseen saakka, mutta niillä on asteikon yläpuolella suhteellisesti enemmän jäseniä. Harvat (niinkuin faktorien ryhmä) sijaitsevat asteikon keskipaikoilla, useat taas pääasiallisesti alapuolella.

Siis voidaan sanoa: ääniasteikko antaa muutamille kansanluokille enemmän vaikutusvaltaa kuin toisille. Ja kysymys on nyt: mitkä ovat ne luokat, jotka täten saavat enemmän vaikutusvaltaa, ja kuinka paljon vaikutusvaltaa kukin saa?

Edelliseen kysymykseen saamme vastauksen, jos laskemme, kuinka monta ääntä keskimäärin tulee joka henkilölle, joka kuuluu johonkin luokkaan. Mutta silloin emme saa käyttää liian pieniä luokkia. Faktorilla esim. on keskimäärin lähes 11 ääntä, kun muilla työnjohtajilla ei ole kuin 4. Mutta kun faktoreja on ainoastaan 9, muita työnjohtajia taas 105, niin vertaus tulee hyvin ontuvaksi, ja meidän täytyy ottaa lukuun ainoastaan työnjohtajain koko luokka.

Sitä paitse löytyy toinenkin syy, jonka tähden täytyy koettaa saada niin suuria luokkia kuin mahdollista. Ääniluettelossa mainitut ammatit tahi virat eivät aina ole henkilöiden varsinaisia virkoja. Niin kauas kun persoonaintuntemiseni ulottuu, olen aina koettanut siinä kohden oikaista ääniluetteloa, siis esim. lukenut teollisuuden harjoittajain joukkoon muutamia, joita ääniluettelossa sanotaan kauppiaiksi j. n. e. Mutta on mahdollista, jopa

luultavakin, että erehdyksiä luokittelemisessa vielä löytyy. Nämä erehdykset kuitenkin merkitsevät sitä vähemmin, mitä suuremmiksi luokat tehdään.

Näistä syistä olen tehnyt ryhmittelemisen seuraavain perusteitten mukaan.

Opettajain luokka on otettu kokonaisuudessaan, vaikkapa kansakoulunopettajilla keskimäärin on paljoa alhaisempi ääniluku kuin muilla. Mutta jokainen, joka tuntee olojamme, myöntänee että Helsingin kansakoulunopettajat ja varsinkin opettajattaret eivät muodosta mitään tarkoin rajoitettua luokkaa. Moni opettaa sekä oppi- että kansakouluissa, ja sivistyskanta on yleensä jotensakin sama.

Lääkärien luokasta on erotettu sairaanhoitajat ja kätilöimet, jotka sopivimmin viedään julkisten laitosten palvelijain luokkaan. Merenkulkua harjoittavien pientä ryhmää on hajoitettu niin, että merikapteenit yhdistetään kauppiaihin (moni niistä harjoittaakin kauppaa), perämiehet työnjohtajiin ja merimiehet työmiehiin. Samoin on maalaistoimia harjoittavat yhdistetty teollisuuden harjottajain luokkaan, paitse pehtoreja (2 à 5 ääntä, 1 à 2, 3 à 1) jotka on viety työnjohtajiin ja yksi torppari (à 2 ääntä), joka yhdistetään työmiehiin. — Kauppaa harjoittavista on taas erotettu ruokatavaran- ja torikauppiaat.

Täten saamme seuraavat keskiluvut:

	Ääntä.
Lääkärejä ja apteekkareja	14.
Hallinnollisia virkamiehiä	12.
Kauppaa harjoittavia	11.
Talonomistajia	9.
Opettajia	9.
Teollisuuden harjoittajia	8.
Kirjailijoita ja taiteilijoita	8.
Kaikkien näiden leskiä ja tyttäriä	8.
Työnjohtajia	4,5
Kaupanapulaisia	3.
Ruokatavaran ja torikauppiaita	3.
Julkisten laitosten palvelijoita	2.
Hevosmiehiä	2.
Työmiehiä	1.
Näiden leskiä ja tyttäriä	3.

Erinomaisen selvästi nähdään siis, kuinka ääniasteikko todellakin tekee erotuksen »yliluokan» ja »aliluokan» välillä. Ja juopa niiden välillä on päälle päätteeksi hyvin jyrkkä. Jollei oteta lukuun harvalukuista työnjohtajain luokkaa — yhteenlaskettuna työmiesten kanssa se saisikin keskiluvuksi vain 2 — niin korkein äänimäärä, joka tulee jollekin aliluokan ryhmälle, on 3, kun sitä vastoin alhaisin keskimäärä yliluokassa on 8.

Arvattavasti moni ääniastekon puolustaja on hyvin tyytyväinen tähän tulokseen. Tässä nyt itse näette, sanovat he varmaan, että ääniasteikolla on kuin onkin tarkoituksensa. Se antaa enemmän puhevaltaa juuri niille luokille, jotka sivistyksensä ja riippumattomuutensa kautta parhaiten ansaitsevat olla hallitsevina yhteiskunnassa.

Minäkin olen tyytyväinen tähän tulokseen, ainakin siinä kohden että nyt varmaan olemme löytäneet selityksen siitä, kuinka mies, jolla itsellä ei ole kuin esim. 8 ääntä, kuitenkin voi puolustaa asteikkoa. Hän varmaan ei tahdo sillä myöntää, että toinen mies, jolla on 25 ääntä, on kolme kertaa älykkäämpi kuin hän itse. Mutta hänellä on arvattavasti epäselvä tunne siitä, että asteikon avulla hänen luokkansa kuitenkin hallitsee. Ja tämä tunne voi lohduttaa sitäkin miestä, jolla ei ole kuin yksi tahi 2 ääntä, jos hän vaan tietää kuuluvansa hallitsevaan luokkaan.

Siis olemme nyt ainakin saaneet varman pohjan, jolla vastainen keskustelu voi liikkua. Epämääräisistä puheenparsista olemme tulleet tosiasioihin, ja semmoinen tulos on aina hyvin ilahuttava.

Nuo keskiluvut yksistään eivät kuitenkaan anna kylliksi tarkkaa kuvaa eri ryhmien voimista. Annan siis s. 70 yleiskatsauksen siitä, miten kaikki nuo pääryhmät ovat sijotetut ääniasteikossa.

Mutta kun nyt on saatu ryhmittely, joka todellakin jotakin merkitsee, niin annan samalla toisen taulun (s. 71), joka koskee valtiopäivämiesvaaleja.

Erotus kunnallisen ja valtiollisen valitsijakunnan välillä on melkoinen. Valtiollisista vaaleista jää näetten pois yhtiöt ja kuolinpesät ja sitä paitse seuraavat kansalaisryhmät:

1) kaikki naiset.

2) aatelismiehet ja pappissäätyyn kuuluvat.

3) kauppamerimiehet sekä »yleisten ja yksityisten laitosten vahtipalvelijat.»

4) »ne jotka toisen palveluksessa tahi alituisessa työssä ovat, tahi päiväpalkolliset tahi muut semmoiset, jotka elättävät itsensä satunnaisella työnteolla, samoin myös ne, jotka vaan omaksi elatukseksen jotakin elinkeinoa harjoittavat.»

Näitten säädösten perustuksella supistuvat eri ryhmät mikä enemmän, mikä vähemmän. Annan täällä muutamia tietoja tärkeimmistä aliryhmistä, jotka eivät tule taulussa esille. Poisvetämällä niitä suurista ryhmistä voi se lukija, joka tahtoo, saada selkoa muutamain muittenkin aliryhmien muutoksista.

Opettajain luokka tietysti supistuu hyvin paljon, kun yliopiston opettajista jää vaan täysinpalvelleet, papeista vaan kolme lähetyssaarnaajaa, oppikoulujen opettajista vaan miespuoliset yksityisopettajat. Kansakoulunopettajista jää myöskin vaan miespuoliset, yhteensä 31 (1 à 14 ääntä, 4 à 8, 1 à 7, 6 à 6, 7 à 5, 12 à 4). Apteekkarit ja farmaseutit jäävät sitä vastoin muuttumatta. Julkisten laitosten palvelijoissa tapahtuu taas suuri vähennys; pääasiallisesti jäävät vaan posteljoonit (muuttumatta) ja rautatien palvelijat (8 yksiäänistä poistuu); sairaanhoitajista jää ainoastaan 7 yksiäänistä.

Melkein muuttumatta jäävät agentit (poistuu 3 à 20, 8, 2 ääntä), merenkulkua harjoittavat (poistuu nuo 2 merimiestä), maalaistoimia harjoittavat (poistuu 1 yksiääninen puutarhuri), rakennusmestarit (poistuu yksi 10 äänen mies) ja insinöörit (poistuu 5 à 25, 15, 10, 8, 4 ääntä). Työnjohtajista jäävät faktorit ja »kvartesmannit» muuttumatta, työmiehistä samoin piirustajat. Koneenkäyttäjistä poistuu 3 (1 à 4 ääntä, 2 à 2), kirjaltajista 4 (à 1 ääni), olutkuskit kaikki tyyni, muista työmiehistä 37 (2 à 4 ääntä, 7 à 2, 28 à 1).

Nämä numerot, varsinkin viimeiset, ovat siinäkin kohden hyvin valaisevat, että nähdään kuinka Helsingissä hyvin vapaamielisesti tulkitaan yllä mainittua säädöstä niistä jotka ovat »toisen palveluksessa.»

Äänivaltaisia Helsingin kaupungin kunnallisissa vaaleissa v. 1893.

	25	24	23	22	21	20	19	18	17	16	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	2	1	Yht.
„Yliluokka."																									
Opettajia	63	4	3	4	3	18	2	5	8	6	17	6	5	12	6	17	3	16	4	14	28	61	70	86	**461**
Lääkärejä, apteekkareja	51	—	—	3	—	8	—	—	1	1	11	1	3	4	—	7	—	5	2	4	14	2	21	8	**146**
Muita virkamiehiä	193	—	7	3	6	42	4	17	25	19	40	11	10	32	12	44	17	36	30	33	52	60	89	90	**872**
Kirjailijoita, taiteilijoita	15	—	—	1	2	6	—	2	—	2	10	3	—	4	—	10	1	6	7	6	14	17	27	27	**160**
Kauppiaita y. m.	125	4	5	2	1	31	—	3	5	3	31	3	5	17	2	38	1	15	5	12	26	69	86	57	**546**
Teollisuutta harj. y. m.	77	2	3	1	1	16	3	3	6	10	24	3	3	21	2	33	3	28	12	25	38	54	111	131	**610**
Talonomistajia y. m.	17	1	—	1	3	2	1	1	3	2	3	5	4	7	2	9	10	15	14	11	21	19	17	9	**177**
Näiden leskiä ja tyttäriä	51	1	4	1	1	8	3	3	3	2	8	3	4	6	4	11	5	16	17	12	37	38	63	112	**413**
	592	**12**	**22**	**16**	**17**	**131**	**13**	**34**	**51**	**45**	**144**	**35**	**34**	**108**	**28**	**169**	**40**	**137**	**91**	**117**	**230**	**320**	**484**	**520**	**3,385**
„Aliluokka."																									
Laitosten palvelijoita	2	—	1	1	—	1	1	—	—	1	1	—	1	4	—	—	1	5	4	16	19	48	153	405	**664**
Ruokatavaran- ja torikaupp.	4	1	—	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	2	—	1	—	5	4	3	10	24	97	125	**279**
Kaupanapulaisia	1	—	—	—	1	1	—	2	2	1	4	1	2	6	1	15	2	8	7	14	28	67	101	239	**508**
Työnjohtajia	2	—	—	1	—	—	—	—	2	1	2	2	1	—	1	2	1	5	5	5	10	21	43	26	**130**
Työmiehiä	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	2	4	5	5	23	108	891	**1,042**
Ajureja	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	2	1	2	—	1	—	1	4	2	4	28	75	169	**291**
Näiden leskiä ja tyttäriä	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	1	—	1	3	1	1	2	—	2	6	19	55	**95**
	10	**1**	**1**	**3**	**3**	**3**	**1**	**2**	**4**	**4**	**10**	**7**	**6**	**14**	**3**	**23**	**6**	**27**	**30**	**45**	**78**	**217**	**596**	**1,910**	**3,004**
Yliluokka	**592**	**12**	**22**	**16**	**17**	**131**	**13**	**34**	**51**	**45**	**144**	**35**	**34**	**108**	**28**	**169**	**40**	**137**	**91**	**117**	**230**	**320**	**484**	**520**	**3,385**
Yhteensä	**602**	**13**	**23**	**19**	**20**	**134**	**14**	**36**	**55**	**49**	**154**	**42**	**40**	**117**	**31**	**192**	**46**	**164**	**121**	**162**	**308**	**537**	**1,080**	**2,430**	**6,389**

Äänivaltaisia Helsingin kaupungin valtiollisissa vaaleissa v. 1893.

	25	24	23	22	21	20	19	18	17	16	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	2	1	Yht.
„Yliluokka."																									
Opettajia	18	—	1	1	1	4	1	—	2	1	2	1	2	3	2	5	—	8	4	9	10	19	8	4	**106**
Lääkärejä, apteekkareja	30	—	—	2	—	6	—	—	—	—	8	1	1	6	—	4	—	3	1	2	11	2	20	2	**99**
Tieteellisiä virkamiehiä	5	—	1	—	1	—	—	—	1	2	1	—	—	2	—	3	2	2	—	2	3	—	1	—	**26**
Teknillisiä „	6	—	—	—	—	4	—	—	2	1	1	—	—	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	**17**
Muita „	123	—	6	3	4	28	1	13	19	12	30	10	7	23	11	32	13	25	26	23	35	44	47	26	**561**
Kirjailijoita, taiteilijoita	12	—	—	1	1	3	—	2	—	1	9	3	—	3	—	8	1	4	7	6	4	13	24	17	**119**
Kaupp., agentt., merikapt.	107	4	5	2	—	23	—	2	4	2	23	1	5	15	2	28	1	10	4	9	19	48	50	16	**380**
Ravintoloitsijoita	7	—	—	—	—	1	—	1	—	—	3	2	—	1	—	4	—	2	—	—	2	1	2	—	**26**
Teollisuutta harjoittavia	73	2	3	1	1	14	3	3	6	10	21	3	3	20	1	27	3	25	12	22	38	48	106	117	**562**
Omaisuudestaan eläviä	13	—	—	—	2	1	—	1	1	2	1	1	2	6	2	3	7	5	8	4	9	9	9	2	**88**
	394	**6**	16	10	10	84	**5**	**22**	**35**	**31**	**99**	**22**	**20**	**79**	18	**116**	**27**	84	**62**	78	**131**	**184**	**267**	**184**	**1,984**
„Aliluokka."																									
Laitosten palvelijoita	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	3	10	11	25	21	77	**152**
Ruokatavarankauppiaita	4	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	5	2	1	8	17	43	38	**124**
Torikauppiaita	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	2	13	8	**26**
Kaupanapulaisia	1	—	—	—	1	1	—	1	2	1	4	1	2	6	1	15	2	6	5	9	17	48	55	46	**224**
Työnjohtajia	1	—	—	1	—	—	—	—	2	1	2	2	1	—	1	2	1	5	5	5	10	21	42	26	**128**
Työmiehiä	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	2	4	5	5	20	98	846	**984**
Ajureja	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	2	1	2	—	1	—	—	4	2	4	27	74	168	**287**
	7	**1**	1	**3**	**3**	**2**	—	1	4	**2**	8	**5**	4	11	**2**	**20**	4	**19**	**23**	**34**	56	**160**	**346**	**1,209**	**1,925**
Yliluokka	**394**	6	16	10	10	84	5	**22**	**35**	**31**	**99**	**22**	**20**	**79**	18	**116**	**27**	84	**62**	78	**131**	184	**267**	184	1.984
Yhteensä	**401**	7	17	**13**	**13**	86	5	**23**	**39**	**33**	**107**	**27**	**24**	**90**	**20**	**136**	**31**	**103**	85	**112**	187	**344**	**613**	**1,393**	**3.909**

Nämä taulut antavat tuloksen, joka varmaan tulee hämmästyttämään lukijoita yhtä paljon kuin se on hämmästyttänyt minua.

»Yliluokka» on Helsingissä miesluvultaan enemmistönä, sekä kunnallisissa että valtiollisissa vaaleissa.

Ja koska lienee vaikeata näyttää mitään syytä, jonka tähden tätä tulosta olisi katsottava vain tilapäiseksi, niin ei, mitä Helsinkiin tulee, päästäne seuraavasta johtopäätöksestä.

Koska ääniasteikko ei kelpaa eri yksilöiden yhteiskunnallisen pätevyyden mittariksi,

koska siis ääniasteikon ainoana tarkoituksena voi olla antaa muutamille *kansanluokille* enemmän vaikutusvaltaa; mutta

koska näillä luokilla jo mieslukunsa avulla *on* enemmän vaikutusvaltaa,

niin ääniasteikko Helsingissä on osoittanut itseänsä tarpeettomaksi.

Ja yhä edelleen asettuen ääniasteikon puolustajain kannalle, tulemme vielä näihin päätöksiin.

1. Koska kunnallisissa vaaleissa enemmistö, yliluokka, on siksi suuri, että se varmaan jäisi enemmistöksi, myöskin jos siitä vedettäisiin pois kaikki aatelistoon ja pappissäätyyn kuuluvat äänivaltaiset,

niin ilman vaaraa voidaan antaa vaalioikeutta porvarissäätyynkin kaikille niille, joilla nyt on kunnallinen äänivalta.

2. Koska näiden joukossa on melkoinen luku naisia, jotka enimmiten kuuluvat yliluokkaan,

niin tämän luokan valta vahvistuisi, jos naisille annettaisiin valtiollista vaalioikeutta.

3. Koska olot Helsingissä arvattavasti ovat toisellaisia kuin ainakin monessa muussa kaupungissa,

niin on väärin pyrkiä yleisiin säädöksiin vaalitavasta, vaan joka kaupungissa tutkittakoon olevia oloja, ja päätettäköön sen mukaan.

4. Koska luokkien keskinäinen suhde kunnallisissa vaaleissa ei paljon eriä siitä, joka on olemassa valtiollisissa vaaleissa,

niin on kunnille annettava vapaus päättää kunnallisesta ääniasteikostakin samoin kuin valtiollisesta.

Ja lopuksi:

5. Koska ääniasteikon olemassaolo on voimakkain yllyke veroäyrinalentamisvaatimuksiin,

niin ääniasteikon poistaminen on paras keino säilyttää veroäyri niin korkeana kuin nyt.

3.

Voisin lopettaa tähän. Lukija nyt kai huomaa, kuinka todellisuus lyö teoriian kuoliaaksi, taikka oikeastaan kuinka teoriia lyö itsensä kuoliaaksi, jos sitä vaan katsotaan todellisuuden valossa.

Omia mielipiteitäni olen tahallani jättänyt syrjään. Olen sen sijaan koettanut ajatella ääniasteikon puolustajain ajatuksia, vetääkseni niistä välttämättömiä loogillisia johtopäätöksiä.

Mutta jälellä on vielä tehtävä, joka ei juuri ole hauskimpia, mutta sitä enemmän hyödyllinen. On katsottava mitä kaikkia on voitu väittää ja puolustaa vain siitä syystä ettei ole tutkittu todellisuutta.

Pahanpäiväisesti on sekoitettu »yleistä äänivaltaa» yhtäläiseen äänivaltaan. Ja kun on vaadittu ääniasteikon poistamista, niin varmaan moni on mielikuvituksessaan kauhulla nähnyt loppumattomia jonoja mustia tehtaantyömiehiä — kukaties ehkä vielä jätkiäkin — astuvan vaaliuurnan luo kukistaaksensa varakkaita.

Nähtävästi semmoisen tunteen valtaamana, sanoo itse professori Wrede (Finsk tidskrift 1894, II s. 358): »Ettei unelmaa (fantomet) »ääni miehelle» voitaisi meillä ilman arveluttavimpia vaaroja (utan de allvarligaste vådor) toteuttaa, on vähänkin maltillisesti ajattelevalle päivän selvää (måste äfven vid ett ringa mått af sansad eftertanke vara uppenbart)». Mutta jos mikään on vähänkin ajattelevalle päivän selvää, niin se on että, ainakin Helsingissä, juuri nuo vaarat ovat — fantoomi, niin kauan kuin meillä on 800 markan tulot vaalioikeuden ehtona.

Mutta jos siis ei ole tietty mitä on vastustettu, niin ei ole tietty mitä on puolustettukaan.

Katsokaa esim. viimeisten taulujen loppusummia. Onko mitään järkeä siinä, että määrätään 24 eri äänivallan astetta, jotka ovat semmoisia, että muutamia edustaa vain 5 tahi 7 henkilöä, kun toisissa on tuhansia?

Ja mitä järkeä on siinä että 800 markan tulot antavat yhden äänen, mutta 1,600 antaa — neljä?

Mutta paljon tärkeämpi on toinen muistutus, joka on tehtävä kun tarkastaa miten valta nyt on jaettu eri ryhmien välille. Selvän kuvan siitä saamme, jos laskemme kuinka monta ääntä kullakin ryhmällä yhteensä on,

ja kuinka suuren osan koko äänisummasta tämä yhteenlaskettu äänimäärä tekee. Vertauksen vuoksi annan myöskin kunkin ryhmän henkilöluvun semmoisenaan ja prosenttiluvussa koko henkilöluvusta.

Kunnallisissa vaaleissa.

	Äänisumma.	%	Henkilöluku.	%
Opettajia	4,272	10,5	461	7
Lääkärejä ja apteekkareja . . .	2,076	5	146	2
Muita virkamiehiä	10,586	26	872	14
Kirjailijoita ja taiteilijoita . . .	1,328	3	160	2,5
Kauppiaita y. m.	6,257	15	546	8,5
Teollisuuden harjoittajia y. m. .	5,067	12,5	610	10
Talonomistajia	1,655	4	177	3
Leskiä ja tyttäriä	3,167	8	413	6
Yliluokka	34,408	84	3,385	53
Julkisten laitosten palvelijoita .	1,397	3,4	664	10,5
Ruokatavaran- ja torikauppiaita .	766	1,9	279	4,5
Kaupanapulaisia	1,549	3,8	503	8
Työnjohtajia	584	1,4	130	2
Työmiehiä	1,353	3,3	1,042	16
Ajureja.	611	1,5	291	4,5
Leskiä ja tyttäriä	280	0,7	95	1,5
Aliluokka	6,540	16	3,004	47

Valtiollisissa vaaleissa.

	Äänisumma.	%	Henkilöluku.	%
Opettajia	1,135	4	106	2,7
Lääkärejä ja apteekkareja . . .	1,321	5	99	2,5
Muita virkamiehiä	7,868	29	604	15,5
Kirjailijoita ja taiteilijoita . . .	1,011	4	119	3
Kauppiaita j. m. s.	5,378	20	406	10,5
Teollisuuden harjoittajia y. m. .	4,709	18	562	14,5
Talonomistajia	917	3	88	2,3
Yliluokka	22,339	83	1,984	51

Julkisten laitosten palvelijoita .	445	1,7	152	4
Ruokatavaran- ja torikauppiaita .	550	2	150	4
Kaupanapulaisia	1,055	4	224	6
Työnjohtajia	557	2	128	3
Työmiehiä	1,276	5	984	25
Ajureja.	596	2,3	287	7
Aliluokka	4,479	17	1,925	49

Näistä tauluista nähdään ensiksi, kuinka suunnattoman suuri erotus äänisummassa on yliluokan ja aliluokan välillä. Yliluokalla on $^5/_6$ kaikista äänistä, aliluokalla vain $^1/_6$. Ja kuitenkin en ole kunnallisissa vaaleissa ottanut laskuun yhtiöitä ja kuolinpesiä. Sen verran kuin on mahdollista tehdä erotus niistä, voisi aliluokka niiden puolesta antaa korkeintaan noin 30 vaalilippua, yhteensä sisältäen noin 350 ääntä, kun sitä vastoin loput, 240 lippua noin 4,200 äänellä, kuulunevat yliluokalle.

Mutta sitä paitse taulut osoittavat miten valta on jaettu hallitsijain kesken. Sekä kunnallisissa että valtiollisissa vaaleissa voittavat kauppiaat nykyisen järjestelmän kautta paljoa enemmän kuin esim. teollisuuden harjoittajat. Edellisillä on kunnallisissa vaaleissa 6,5 % enemmän vaikutusvaltaa kuin niille miesluvun mukaan pitäisi tulla, kun sitä vastoin jälkimäinen, miesluvultaan suurempi ryhmä voittaa vain 2,5 %. Ja valtiollisissa vaaleissa on kauppiasryhmä vielä mahtavampi: se voittaa niissä 9,5 %, kun teollisuudenmiehet voittavat vain 3,5 %.

Samaten näkee kuinka suunnattoman paljon hallinnolliset virkamiehet voittavat tästä järjestelmästä: kunnallisissa vaaleissa 12 % ja valtiollisissa 13,5 %. Sitä vastoin opettajat, lääkärit, kirjailijat ja taiteilijat voittavat suhteellisesti vähemmän.

Onko nyt tämä oikeutettua? Ovatko, jos kerran pätevyyttä kysytään, juuri kauppiaat ja hallinnolliset virkamiehet tunnustettavat niin erinomaisen päteviksi muihin yliluokan ryhmiin verraten? Vastatkoon lukija itse.

Toiseltakin kohden nykyinen asteikko antaa hyvin merkillisiä tuloksia.

Niinkuin tunnettu oli porvarissäädyssä alkuaan äänivaltaisia vain kauppiaat, elinkeinoa harjoittavat ja talonomistajat. Vasta v. 1877 saivat kaupungin muut veroamaksavat asukkaat äänivaltaa valtiopäivämiesvaaleissa. Ei kellään ole ollut mitään aavistusta siitä, mitä tämä merkitsi. Nyt tiedämme sen: noilla alkuperäisillä ryhmillä ei ole pääkaupungissamme enää

kuin 43 % kaikista äänistä, jollei oteta lukuun niitä talonomistajia, jotka löytyvät muissa luokissa. Arvatenkin niitä ei kuitenkaan ole niin monta, ettei voisi varmuudella sanoa pienen vallankumouksen kaikessa hiljaisuudessa tapahtuneen pääkaupungissamme.

Mutta onko tämä vallankumous, joka itsestään on ollut oikeutettu, käynyt oikeaan suuntaan? Vai eikö meidän oloissamme se seikka voi tuottaa arveluttavia seurauksia, että ainakin noin kolmas osa kaikista pääkaupunkimme äänistä nyt on niitten käsissä, jotka enemmän tahi vähemmin riippuvat korkeampien käskynhaltijain tahdosta (virkamiehet ja laitosten palvelijat)? Minusta kaikki nämä muistutukset ovat kylliksi tärkeitä vaatiaksensa pikaista muutosta.

Mutta maltillista, maltillista, huutaa moni.

Katsokaamme siis mihin tuloksiin tuo »maltillinen» ehdotus veisi, että nykyinen ääniasteikko muuten säilytettäisiin, mutta korkein äänimäärä olisi kymmenen.

Silloin asia valtiollisissa vaaleissa muodostuisi näin:

	Äänisumma.	%
Opettajia	732	4
Lääkärejä ja apteekkareja	728	4
Muita virkamiehiä	4,717	27
Kirjailijoita ja taiteilijoita	693	4
Kauppaa harjoittavia	3,028	17
Teollisuutta „	3,064	17
Omaisuudestaan eläviä	634	4
Yliluokka	13,596	77
Laitosten palvelijoita	402	2,3
Ruokatavaran- ja torikauppiaita	451	2,6
Kaupanapulaisia	948	5,4
Työnjohtajia	428	2,4
Työmiehiä	1,258	7,1
Ajureja	564	3,2
Aliluokka	4,114	23

Onko nyt tämä jako sen verran parempi, että kannattaisi sitä harrastaa?

Tuskin. Mitä aliluokka voittaa, on mitättömän vähän, ja vallansuhteet yliluokassa jäävät jotensakin entiselleen. Kaupan (s. o. enemmiten puoti-) miehet ja virastokoneiston hoitajat voittavat yhä edelleen enemmän kuin teollisuuden harjoittajat ja aatteen miehet. Virkavaltakin jää aivan entiselleen, sitä tukee yhä noin kolmas osa kaikista äänistä.

Ei: selvää on että ääniasteikon poistaminen, kun »census» jää, jo on hyvin maltillinen vaatimus. Ja minäkin tahdon olla maltillinen. On siis mielestäni parempaa ensin tyytyä tähän sekä koettaa hankkia valtiollista äänivaltaa naisille y. m. ja suhteellista vaalitapaa. Sitten, kun tämä on saatu aikaan, voi ruveta ajattelemaan muita uudistuksia.

Sanotaan usein että aliluokka on ensin kasvatettava ennenkuin sille on suotava valtiollisia oikeuksia.

Minusta ainakin tässä kysymyksessä aliluokan luonnollinen yhdenvertaisuuden vaatimus osoittaa paljon enemmän yhteiskunnallista pätevyyttä, kuin yliluokan sokea usko teoriioihin.

Mutta juuri sentähden on yliluokkamme kasvatettava, ennenkuin annetaan suuria joukkoja uusia äänivaltaisia sen johdettaviksi.

Että yliluokalle on annettava johtava asema yhteiskunnassa, sitä en minäkään epäile. Mutta tätä asemaa ei ole tuettava ulkonaisilla keinoilla, se ei siis ole samaa kuin hallitseva asema.

Yliluokan tulee johtaa, valaista, auttaa, tukea aliluokkaa laveammilla tiedoillaan, suuremmilla aineellisilla varoillaan, selvemmällä tietoisuudellaan niistä tarkoitusperistä, joihin kansan ja ihmiskunnan tulee pyrkiä. Semmoinen johto ei alenna eikä ylennä ketään, yhtä vähän kuin vanhemman veljen auttava käsi häntä ylentää tahi nuorempaa veljeä alentaa.

Mutta semmoiseen johtoon nykyinen yliluokka ei vielä kykene. Se on siis siihen kasvatettava.

Ja ensimäinen askel tässä kasvatuksessa on että yliluokka oppii antamaan todellisuudelle arvoa. Ettei se nyt sitä osaa, sen näkee selvästi tästä jutusta.

Ja eikö se ole luonnollista? Sillä missä yliluokkaamme olisi kasvatettu näkemään ja kunnioittamaan todellisuutta? Ei ainakaan oppikouluissamme, eikä liioin yliopistossammekaan.

Päin vastoin: todellisuudentunne hävitetään systemaattisesti. Pienestä alkaen vastainen kansalainen oppii ylenkatsomaan elävätä elämää. Numeroita katsotaan aina tärkeämmiksi kuin sitä asiaa, jota numerot merkitsevät.

Se on muka »opettaa lapsia ajattelemaan» kun opettaa heitä olla ajattelematta asiaa, ja sen sijaan ajatella vaan numeroita. Ja yliopisto yhä vahvistaa tätä menettelyä määräämällä melkein vuosittain ylioppilastutkintoa varten tehtäviä, joita voi suorittaa ainoastaan otaksumalla mitä ei koskaan saisi otaksua (vrt. Valvoja 1893 s. 275).

Kummako siis että näin kasvatetut kansalaiset pitävät yhteiskuntaoppia mitä tavallisimpana laskuoppiesimerkkinä? Yhtä hyvin kuin koulussa ja ylioppilastutkinnossa on »otaksuttu» kaikenlaisia muita mahdottomuuksia, yhtä hyvin voi otaksua että pätevyys kasvaa samassa suhteessa kuin tulot.

Täten ovat yhteiskunnassamme numerot tulleet kaikkivaltiaiksi, mutta ihmisistä pian harva enää huolii.

Ja päälle päätteeksi kerskataan tästä. Annetaan sokeudelleen kauniita nimiä, se on muka kykyä katsoa asioita yleisyydessään ja tiesi mitä.

Tästä on tuleva muutos. Vaan se ei tapahdu muuten kuin niin että ne, jotka ovat ruvenneet näkemään, leppymättömästi ajavat takaa kaikkia semmoisia tyhjiä, mahdottomia otaksumisia.

Juuri siinä tarkoituksessa olen tehnyt tämän tutkimuksen, joka muuten ei kuuluisi alalleni.

Olen tahtonut osoittaa miten yhteiskunnallinen kysymys on käsiteltävä elävän todellisuudentunteen kannalta. Toivon että löytyy muitakin, jotka astuvat minun jälkiäni ja teolla raivaavat tietä järkevämmälle kansantotavalle.

Ja samassa varmaan raivaamme tietä sillekin uudistukselle, joka on niin tuiki tärkeä: että koulukasvatuksemme asetetaan elävän elämän kannalle, että nouseva nuoriso oppii tuntemaan sitä maailmaa, jossa se on liikkuva, tottuu avoimin silmin näkemään sitä yhteiskuntalaitosta, jota se on kutsuttu kerran kehittämään yhä täydellisempiin, oikeudellisempiin muotoihin.

Ja mikäli nousevan nuorison silmät aukenevat todellisuudelle, sikäli varmaan myöskin sydämmet tulevat aukenemaan kansalaisveljiä kohtaan. Ihmiset tulevat ymmärtämään kuinka ihana elämä on, kun siinä on niin paljon tehtävää veljiensä hyväksi ja yhteistyössä niitten kanssa. Silloin varmaan kaikki keinotekoiset aidat ja piltut ihmisten välillä itsestään raukenevat.

Valfrid Vasenius.

Alessandro Manzoni.

I.

Vanhentunutta yhteiskunta-rakennusta vastaan, joka rasitti kansoja aineellisen ja henkisen orjuuden ikeellä, nousi Ranskan vallankumous myrskynä raivoamaan; myrsky järkytti rakennusta pohjia myöten, ihmiset heräsivät ikäänkuin pitkän yön unesta, helpotuksen hengähdys kohosi ahdistetuista rinnoista ja toivon silmillä alettiin tähystellä valoisamman ajan koittoa ihmiskunnalle. Aluksi kuitenkin takatalvi peitti kevään toiveet. Revolutsioonin helmasta sukesi Napoleonin ankara despotismi sekä sen johdosta n. s. reaktsiooni, taantumus, joka entistään kireämmälle sitoi kansojen kahleet. Maailman mahtavat valtiaat löivät kätensä liitoksi, solmesivat »pyhän alliansin», tämän turvissa muka taatakseen kansoille ikuista sulorauhaa ja kauas torjuakseen veristä vallankumouskummitusta.

Mutta kun tuon ikirauhan ehdoksi oletettiin entiset olot, vanha ennen vallankumousta vallinnut yhteiskunta, perityt säätyedut ja rasittava epätasaisuus ihmisten välillä perustuksenaan; kun siis kansan enemmistö yhä oli pidettävä niin alhaisessa tilassa, ettei sen ääni saanut kuulua hallituksen ylängöille, kun se yhä oli jätettävä osattomaksi elinkysymystensä ratkaisusta, kun siis sanalla sanoen tuo kultainen ikirauha oli kaiken kehityksen seisahdusta, niin se oli historiallinen mahdottomuus. Olihan juuri vallankumous noita ikivanhoja vääryyksiä vastaan lausunut jyrisevän kieltonsa, ja samojen epäkohtain väkinäinen pysyttäminen oli siis vaan ollut uuden vallankumouksen esiin-loihtimista. Niinpä kapinanliekki leimahtelikin ehtimiseen milloin missäkin, kunnes asiat oli saatu järjen ja luonnon vaatimalle tolalle ja pahimmat vammat parannettu, vanha yhteiskunta korjattu uuteen kuntoon, josta sitte kehitykselle uusia uria aukeni. Kansat olivat jo siksi saaneet maistaa vapauden suloa, ettei heitä enää sopinut orjuudessa pitää, olipa lisäksi tuon mailmananastajan ankara ryntäys herättänyt heissä itsevarjelusaistin avulla kansallishengen eleille. Vieras valloittaja torjuttiin, mutta kansojen omatkin hallitsijat vapisivat istuimillaan ja oman turvallisuutensa takeeksi täytyi heidän myöntää kansoilleen osallisuutta yleisten asiain hoidossa. »Yhteiskunnallinen tasa-arvo ja herännyt kansallistunto olivat ne

uudet hedelmät, jotka Ranskan suuri vallankumous antoi maailmalle ja historialle.»

Näin reaktsioonin keskiaikainen haamu hiljakseen hälveni uuden ajan valjetessa. Eipä uudistustyö kuitenkaan kaikkialla käynyt yhtä helposti. Niin sai Italia siinä kestää kovemman taistelun kuin usea muu maa. Siellä oli vanha yhteiskuntalaitos niin takavuotinen, niin kansan elämään ja tajuntaan syvälle juurtunut, että sitä oli vaikea muuttaa; lahonakin seisoi rakennus arvoisan vanhuksen näköisenä.

Italiassa oli valtiollinen hajalla-olo jo miltei käynyt perinnäistilaksi; Kaarlo Suuren ajoilta asti oli maa ollut ulkomaisten valloittajain riidan esineenä ja vallan alaisena, jonka johdosta kansallinen itsetunto oli peräti heikontunut, melkeinpä kuoloksiin sammunut. Niin syvälle oli kansa vajonnut siveelliseen alennustilaansa, ettei se enää hävennytkään orjuuttansa eikä mielinyt siitä eroa. Olipa sentään aina muutamia jos harvojakin, jotka koettivat lietsoa kytevää kipinätä palamaan ja ahkeralla työllä vihdoin kipinästä syttyikin valkea.

Tässä oli kirjallisuudella tärkeä tehtävä. Kirjalijoita oli jo ennen suurta vallankumousta, jotka koettivat kansalaisissaan virittää isänmaallista intoa ja parempaa henkeä vireille, mutta vasta vuosisatamme alkupuolilla alkoi heidän kehotushuudoilleen kuulua vastakaikua — ja samalla reaktsioonin pakko tukahutti tämän ja keskeytti kaikki uudistusliikkeet. Ankarasti vainottiin varsinkin n. s. karbonaareja, jotka tahtoivat väkivallalla muuttaa olevia oloja, ja muitakin uudistelijoita ahdisteltiin. Niinpä etevän kirjailijan Silvio Pellicon [1]) täytyi kymmenen vuotta kitua Itävallan vankiloissa; hänen kertomuksestaan »Le mie prigioni» on sortohallitus saanut pysyvän häpeämerkkinsä. Monta veristä taistelua, paljo uutteraa, innokasta työtä ja ponnistusta vaati vielä useita vuosikymmeniä Italian uudistus, ennenkuin se alkoi toteutua.

Aluksi siis maailmanparantajain toiveet näyttivät hukkuneen vallankumouksen kuohuihin. Tuntui siltä kuin ihmiskunta hurmauksen valloissa olisi hairahtunut tuimiin tuhotöihin; ryntäämällä rikkomaan eteensä pantuja salliman määräämiä rajoja oli se loukannut ylhäisen luojan majesteettia ja sai nyt kärsiä ansaittua rankaisua kapinoimisestaan. Siltä tuntui monen mielestä, kun sota riehui kaikkialla, kun kauhu vallitsi ylinnä. Niinpä ala-

[1]) Vrt. Kirjalijain muotokuvia, XI (Valvoja 1884).

kuloisuus ja katumus valtasi mielet ja äsken niin räikeästi kaikunut »vapauden» huuto vaikeni. Ihmiskunta syventyi omaa itseänsä, sielunsa pohjassa asuvia hyvän ja pahan viettejä tutkimaan — tutkimus josta oli hyötyä, mikäli se näet huomasi että ulkonaisten olojen parannus on arvotonta ilman ihmisen sisällistä siveellistä uudistusta. Ja olihan todella vapauden pyrintöihin vallankumouksessa sekaantunut paljon pahaakin, rivoa siveyttömyyttä ja julkista jumalankieltoa, väkivaltaa, surmaa, pimeyden töitä, joiden varjoon noiden pyrintöjen varsinainen ylevä ihanne näytti peittyvän. Ihmiset näkivät vain lähinnä tuon synkän nurjan puolen, hirmutyöt ja niiden kamalat seuraukset — ja siitäpä syntyi katumus, murhe, alakuloisuus.

Tämä mieliala kuvastuu elävästi senaikuisessa kaunokirjallisuudessa. Eri aatesuuntain ristiaallokossa häilyi ihmishenki levotonna, epätietoisena etsien ja haparoiden ihanteitansa, niinpä sen ylevin ilmaus — runouskin. Kauan tuo Ranskassa kypsynyt »valeklassillisuus» oli tyrannoinnut runoutta, kunnes kyltyneinä sen tuskauttaviin sääntöihin ja kylmään järjellisyyteen ihmiset ikävöivät väljempiä ilmoja, vilkkaampaa, todellisempaa elämää. Vallankumouksesta ei kuitenkaan vielä ehtinyt uusia ihanteita selvitä. Vasta sen jälkikausi toi mukanaan määrätyn suunnan. Väsyneille, murtuneille mielille tarjosi yksi lähde lohdutusta, virvotusta — usko Jumalaan. Tästä nyt alkoi runouskin eloa ammennella, ylhäisen opin valossa olemuksen pulmia selvitellä. Näin syntyi n. s. *uus-romantiikka,* jonka pohjana on runollisesti kirkastettu kristinusko, etenkin katolisuus, joka tarjoo väljempää alaa mielikuvitukselle kuin protestanttinen uskonmuoto. [1]) Sentakia se etupäässä suosi keskiaikaa, ristiretkien ritarillista, uskonlujaa aikakautta, jolloin uljaat sankarit, uskonintoa hehkuen ja pannen kaikki alttiiksi Jumalan ja kunnian eteen, olivat ihmeellisiä mainetöitänsä tehneet. Salaperäisellä lumousvoimalla tuo ihmeellinen aika viehätti sydämmiä ja pian uusi suunta vallitsi joka maassa. Silloin m. m. Chateaubriand Ranskassa kirjoitti »Le Génie du Christianisme», »Les Martyrs», »Atala» ja »René» teoksensa, Lamartine »Meditations», Lamennais »Paroles d'un croyant» kirjansa.

Pian tämä suunta kuitenkin eksyi pilventakaiseen mystillisyyteen ynnä muille harhateille. Harrastaessaan entisaikaista yksinvaltaa ja vanhentuneita yhteiskunta-oloja se ei palvellut edistystä vaan taantumisen henkeä.

Italiassa oli kuitenkin toisin. Siellä romantiikka esiintyy ilahuttavam-

---

[1]) Vrt. *Sauer*, Geschichte der Italienischen Litteratur s. 498 ss.

man näköisenä. Liittäessään kristillisyyttä ja isänmaallista intoa sopusointuun se asettuu yhteiskunnallisen parannustyön puolelle. »Kristinuskoon yritti se yhdistää 18:n vuosisadan vapausaatteita, jotka eivät suinkaan tätä vastustaneetkaan, ne kun jo oikeastaan kaikki asuvatkin Kristuksen opissa. Sen ohjelmana oli siis perinnä vallankumouksen suurten ja oikeutettujen aatteiden sulatus ikmiskunnan uskonnollisen tunteen yhteyteen» (Sauer). Uusromanttisen suunnan pääedustaja Italiassa ja sen etevin runoilija yleensä on *Alessandro Manzoni* (1785—1873).

Manzoni peräytyy hänkin entisten aikain oloihin, jopa eräissä pääteoksissaan keskiajan etäisiin päiviin asti, oman kansansa historiaan, joka tarjosi hänelle otollisia kuvailun aiheita. Isänmaallista ainetta käsitellessään sai hän etsimättä sopivan tilaisuuden toisiinsa sovitella kristillistä ja isänmaallista aatesuuntaa.

Tässä tuli erityinen sattumus hänelle avuksi. Surumielin katseli isänmaanystävä kansansa surkeaa alennustilaa, maan valtiollista hajallisuutta, untunutta kansallishenkeä, ylimystön ja virkavallan harjottamaa sortoa alempiansa vastaan, suuren enemmistön aineellista ahdinkoa, siveellistä ja henkistä vaipumusta — ja hämmästyen huomasi hän, että kaikki tuo kurjuus oli kaukaisten aikain jättämää perintöä, että nykyiset valtiolliset ja yhteiskunnalliset olot olivat keskiaikaisista suoraan syntyneet sekä ihmeellisessä määrin pysyneet niiden näköisinä.

Mikä surkea näytelmä! Maa muukalaisten jaloissa kansainvaellusten ajoista asti, maa josta vieraat valloittajat riitelevät, jota raatelevat, perustellen sinne valtakuntiaan; ainainen sarja sotia ja melskeitä kautta vuosisatojen, kansa kykenemätön itseänsä puolustamaan, kohtaloitansa päättämään. Noita entisaikojen eloja kuvaillessaan Manzoni siis tavallaan ja tahollaan pukee lihaan ja vereen oman aikansa oloja. Italian alituinen sorto ja häviö, sorretun, orjuutetun kansan haikeat huokaukset, vapauden ikävöiminen, valoisamman tulevaisuuden toivo — näitä ja tämmöisiä huokuu ehtimiseen ilmi kuvauksista, puheista ja erittäinkin näytelmien niin tärkeistä lyyrillisistä osista. Teosten koko suunnasta kuultaa läpi tekijän tendenssi. Runoilijan lämmin isänmaallinen sydän sykkii runoelmissa. Tämä tunteen välittömyys luopi niihin elämää, mutta haittaa ehkä toisinaan kuvien objektiivista plastillisuutta.

Ja mistä saada selvitystä tukalaan tilaan, mistä vammoille parannuskeinoja?

Kunhan tauti on selvillä, on helpompi sitä parantaa. Manzoni tahtoo juuri parannusta ja uudistusta. Mutta siinä hän ei ensinkään hyväksy väkinäisiä keinoja, vallankumousta hän kammoo sydämmensä pohjasta. Ylipäänsä hän ei toivo ulkonaisista uudistuspuuhista paljoa hyötyä lähtevän; hän tahtoo ennen kaikkea sisältäpäin tapahtuvaa parannusta, kansansa kohottamista korkeammalle siveelliselle ja henkiselle asteelle. Siihen on hänestä ainoa tehokas keino kristinusko, elävä ja totinen uskonnollinen mieli: se yksin voi ihmisiä jalostuttaa, parantaa, kasvattaa kelvollisiksi isänmaata palvelemaan, tehtäväänsä täyttämään. Kristillinen isänmaallisuus, Jumalan valtakunta ihmisten keskelle — siihen on pyrittävä. Ylen korkea on tuo ihanne eikä täydelleen saavutettavissa täällä synnin alhossa, mutta jo sinne päin pyrkiessään on ihmishenki oikealla tiellä. Manzoni kyllä kuvaa elämätä synkiltä puolin, mutta hän tekee sitä kehottaakseen meitä nostamaan silmämme korkeuteen, etsimään ikuista totuutta, taivasta, Jumalaa. — Draamoissaan hän pääasiallisesti kuvailee juuri tuota kurjaa todellisuutta, mutta muissa runoelmissaan hän sitä elävämmin esittää ohjelmansa positiivista puolta.

»Manzoni, kuten kaikki selvänäköiset nerot, käyttää taidettaan isänmaan hyväksi — taidetta jota hän ei halvenna turhan huvituksen palvelijaksi, ei himojen irstaaksi imartelijaksi, ei jokapäiväisen siveysopin saarnaajaksi. Muutamien harvojen historiassa hän kertoo kaikkien historian; ei kiinnitä mieltämme muutamain ihmisten onnenvaiheisiin saadakseen meitä vaikeroimaan katoovia ja ihmiselle välttämättömiä kovan onnen kohtia, vaan antaakseen meidän niissä nähdä seuraukset muiden vääryyksistä ja omista erhetyksistämme, johtaakseen meitä entisissä onnettomuuksissa huomaamaan nykyisten syyt, luodakseen meille kärsivällisyyttä niitä kestämään, halua parantamaan itseämme, viisautta ja ansiota vihdoin pääsemään paremman olon perille». — »Taivaaseen päin! huutaa Manzoni. Niin taivaaseen kylläkin, mutta niitä teitä jotka sinne vievät. Taivas on viisautta, oikeutta, ääretöntä rakkautta: eikä ole toivoa sinne päästä, ellei täällä alhaalla ala rakastaa ihmisiä ja taistella vääryyttä ja valhetta vastaan. Ken tahtoo lähteä valtamerta purjehtimaan, hän astukoon ensin sen rannalle, ja taivas alkaa siinä missä on velvollisuuden tunto ja toimi.» (Scalvini).

Kokonaisen kansan uudistus ei ole yhden miespolven työtä, mutta ilahuttavasti alkoi se kuitenkin Italiassakin edistyä vapaamielisemmän aikakauden tultua. Henkiin vironnut kansa pani toimeen paljo ulkonaisiakin

reformeja, ja vielä vanhoilla päivillään sai Manzoni nähdä hartaimman toivonsa toteutuvan — Italian yhdistyneen eheäksi valtakunnaksi.

Manzonin runoilijanluonne selvenee ehkä meille, jos tarkemmin silmäilemme hänen kahta historiallista näytelmäänsä »*Il conte di Carmagnola*» (C:n kreivi, ilmestyi 1819) ja »*Adelchi*» (ilm. 1822).

2.

Carmagnola on tosi tarina lopulta keskiaikaa. Yksi noita monia pikkuvaltioita, joihin Italia silloin oli hajonneena, oli myös Milano. Tämän oli jäntevä Giovanni Galeazzo kohottanut muita pohjois-Italian valtoja vankemmaksi, mutta siinä asemassa se ei jaksanut hänen kuoltuaan pysyä. Useat kaupungit luopuivat, niin että uusi hallitsija Filippo herttua ensiltään oli miltei maaton herra. Ensi työkseen täytyi hänen valloittaa takasin pääkaupunkinsa, joka onnistui kondottierin eli palkatun sotaväen päällikön Carmagnolan avulla. Sama oiva päällikkö valloitti sitte isännälleen monet muutkin luopuneet linnat ja maakunnat, niin että tämä pian istui isänsä istuimella (v. 1424).

Miten palkitsi Filippo kenraalinsa ansiot? Ollen luonteeltaan kade ja katala hän ei osannut oivaltaa mitään jaloa, vaan luuli ihmisten, kuten hän itsekin, toimissaan tavoittelevan vain itsekkäitä päämääriä. Carmagnolan karttuva maine, se innostus, jolla sotilaat seurasivat häntä voitosta voittoon, koko hänen olentonsa herättivät ruhtinaassa kateutta ja epäluuloa. Kuinka olisikaan kaksi niinkuin yö ja päivä toisistaan eriävää luonnetta voineet toistansa ymmärtää, yhdessä viihtyä! Toinen salaperäinen, viekas, arka, toinen avonainen, vilpitön, uljas. Kohta syntyikin paha väli. Ruhtinas, kaihoten vielä saavansa mahtavasta kreivistä kilpailijan kruunustaan, koetti kaikin keinoin saada hänet syrjään sysätyksi. Kreivi ei ensin tahtonut uskoa häntä niin halvaksi; vasta huomattuaan henkeänsä väijyttävän, hän suuttuen sanoutui irti ilkeän isännän palveluksesta ja saapui Venetsiaan v. 1425. Tästä alkaa näytelmä.

Venetsia, joka juuri kaipasi kelpo päällikköä, otti Carmagnolan ilolla vastaan. Hän suostui johtamaan tasavallan sotajoukkoja, ja siitä alkoi hänen uransa lyhyt loistokausi. Senaatin neuvottelussa hän kehottaa sotaan Milanoa vastaan: mikäli hän tuntee tilaa ja Filippoa, täytyy sodan onnistua. Uusia isäntiään hän puhuttelee avonaisuudella ja ystävällisyydellä, joka

oli omansa synnyttämään luottamusta. Sen doge tunnustaakin, ja mieltyen kreivin sotatuumaan hän ehdottaa häntä maaväen päälliköksi. Senaattori Marino on ainoa, joka vastustaa tätä. Päällikön ehdokas on hänestä niin ylpeä ja arvostaan arka, niin taipumaton tottelemaan, että moinen päällikkö on yhtä arveluttava kuin itse sota. »Anna valta semmoisen palvelijan käsiin — pian hänestä paisuu isäntä! Meidän täytyy aina olla arkeillamme, varoa häntä suututtamasta, ettei hän karkaa vihollisen puolelle niinkuin hän jo kerran on tehnytkin». Doge näyttää tuon pelon perättömäksi. Jos kreivi hylkäsikin herttuan, oli hänen siihen pakko:

„— — — Jos orhi korska kerran
Tylyn, tuhman ratsumiehen satulasta
Karatessaan keikahuttaa maantien viereen,
Ei siltä mahdotont' ole viisaan, uljaan miehen
Viel' orhin selkään nousta, kiitää eespäin."

Dogen puolta pitää myös kreivin entinen sotatoveri senaattori Marco innokkaasti: »Miksi suotta luuloilla pilata hyvää alkua ja luoda kauhun kummituksia, kun on syytä sulaan iloon ja kiitollisuuteen? Jos kreivi katsoisikin omaa etuansa, saa hän sen paraiten palvelemalla meitä. Älkäämme hyljätkö jumalanlahjaa, ottakaamme se ilolla vastaan!» Tähän mieleen yhtyy enemmistö ja Carmagnola valitaan päälliköksi. Marco vie hänelle ilosanoman. Heltynein mielin kreivi vastaa: »Tahdon näyttää että olen luottamuksenne ansainnut. Tämä päivä määrää eloni onnen. Tämä maa on minulle avannut armaan äidinhelman, niinpä minä tästä lähtien olen sen poika ja miekallani varjelen emoani. Ihanaa!» Marco, ikäänkuin pahoja aavistellen, neuvoo varovaisuuteen uusia ystäviä kohtaan. »Asemasi vaikea ja arka vaatii itseäsi unohtamaan, muita auttamaan. Siinä ei ole helppo sinun luontoisesi miehen välttää harha-askelia. Katalia on aina, jotkeivät sivullaan siedä parempiansa. Näiden salaviha vaanii ja virittää ansoja arvaamatta. Sammuta noista nyreys ajoissa, älä ärsytä sitä! Ylpeän ylenkatseen ja matelevan arkuuden välitse käy varovaisen älyn tie, joka ei ole sankarinkaan liian alhainen astua. Käy sitä, niin saat kaikkien suosion!» Kreivi sanoo jo sadasti sitä keinoa tuumineensa, mutta tarvittaissa aina unohtaneensa sen. »Mutta jos mun on määräni sortua pauloihin, joita en osaa kartella, niin paras astua eteenpäin kaartelematta. Onhan kaikilla vihamiehensä.»

Carmagnola on sotakentällä. Hän näkee ilomielin sen päivän tulleen, jona hän saa kurittaa omaa ja Venetsian yhteistä vainolaista. »Tänään», lausuu hän miehilleen, »koittaa kauniin päivänne, illalla säteilee kunnian kultarusko Maclodion kentällä». Verilöyly alkaa. Tätä kuvailee komea lyyrillis-eepillinen kuorolaulu. Kuvausten väliin vuodattelee runoilija tunteitansa ja ne ovat sydäntä särkeviä. Ne kuohuvat isänmaan-ystävän rinnasta, joka itkee kansansa onnettomuutta. Kuoro näkee ja kuulee taistelun tapauksineen. Torvien räminän välistä kuuluu jalkain töminää, kavioiden kopinaa. Sakeaan soturiparvia ryntää vastatusten, keihäät suorana eteenpäin, kalpoja kiiltää, hurme hyrskii, surmaniskuja satelee, miehiä vaipuu maahan. Keitä ovat nuo hurjat? Muukalaisiako toiset? Ei, ne puhuvat samaa kieltä kaikki, ne ovat veljeksiä, saman maan lapsia, sen ihanan maan, jonka pilviin yhtyvät vuoret ja aava meri erottavat muista maista. Kuka siis ensin paljasti surman säilän pyhää veljeyttä rikkomaan? Kenen on syy ja mikä? Sitä eivät tiedä: tänne on vaan tultu tappamaan ja kuolemaan, itsensä myytyänsä. Mutta eikö hulluilla sotureilla ole vaimot ja lapset? Miks'eivät nämä, miksei harmaa taatto tule hurjia hillitsemään? Mitä vielä! Äidiltä tappeluun rientävä poika sai suutelon läksiäisiksi, tyttäret upeilevat tapettujen vaimoilta ryöstetyillä koruilla. Surkea näkö! Jo punottaa kenttä surmattujen verestä, kiljuna kiihtyy, vimma yltyy — mutta toisella puolen jo järjestys höltyy, joukko väistyy, jo kohta toinenkin, ja pako vetää tulvaansa kaikki. Ne hajoo pitkin kenttää, niinkuin viskimestä piroitettuina jyvät. Pakenevia ahdistetaan sivuilta päin ja takanansa tuntevat he jo ratsujen kuuman hengityksen. He heittäyvät polvilleen voittajain jalkain juureen, anovat armoa ja — saavat. Ilma raikuu riemuhuudoista, joihin katoo kuolevien vaikerrus. Airut ajaa viemään voiton viestiä. Tien varsilla kysäistään häneltä: mitä uutta? Kauhean sanoman saatte, että veljet surmasivat veljiä! Mutta kirkkoja koristellaan, juhlavirsiä soi. Murhamiesten huulilta kohoo kiitokset taivaan pyhyyttä pilkkaamaan! Ja näin riehuttaissa, juhlailtaissa muukalainen vuorten takaa tähystelee iloissaan, vartoen hetkeänsä. Italialaiset! juhlat sikseen, täyttäkäät rikkiöimet rivinne ja rientäkää yksin mielin rajojanne vartioimaan! Kurja maa, joka lapsistasi tunnut ahtaalta ja avaat ovesi oudoille! Vihollinen syö leivän suustasi, vääntää miekan kädestäsi. Vaan eipä sorto hänellekään onnea tuota. Jumalattoman ilo kääntyy kerran itkuksi. Me kaikki ihmiset, yhden Luojan kuvaksi luodut, yhden Lunastajan vapahtamat, millä maan äärillä

elänemmekin, olemme saman liiton lapsia, veljeksiä. Kirottu ken liiton rikkoo, ken murheella murtaa yhdenkin kuolemattoman sielun! — Siinä Manzonin ylevä usko.

Voiton ensi riemussa sotamiehet laskivat enimmän osan vankeja — useita tuhansia — vapaiksi, noudattaen vanhaa tapaa, joka perustui kondottierien omituiseen tilaan ja katsantoon. Kun he näet elivät sodasta, ei sopinut viholliselta kerrassaan lopettaa kaikkia sotimisen keinoja. Vankien päästö tapahtui Carmagnolan tietämättä, mutta eipä hänkään siitä sotureitansa moittinut. Mutta Venetsian herroja suututti omavaltainen teko, joka heistä melkoisesti vähensi voiton merkitystä. Eivätpä sentään vielä mitään virkkaneet, ennenkuin muita moitteen syitä ilmaantui.

Kaksi Venetsian lähettämää »komissariota» saapuu leiriin. He lausuvat mielihyvänsä voitosta, mutta kehottavat samalla kreiviä kohta korjaamaan sen hedelmiä valtakunnan hyväksi, kukistamaan herttuan peräti. Kreivi vastaa ylpeästi tulevansa toimeen neuvoitta. »Luottakaa minuun, joka jo olen yhden voiton teille toimittanut ja älkää lapsimaisessa voiton kiihkossa kiitäkö minun sotaratsujeni edelle!» Hän aikoi vielä jäädä eräitä linnoja anastamaan. Mutta lähettiläitä ei tämmöinen itsenäisyys miellytä. Toinen heistä oudoksuu myös sotavankien päästöä. Kreivi selittelee sitä: On suloista antaa anteeksi voitetuille, jopa viisastakin. Sillä voidaan välttää vaarallista vihan kiihkoa voitetuissa, sillä saadaan suosiota sotureilta, jossa on paras tuki. Entäs vaara, että herttualle tästä karttuu uusia voimia? Turha pelko! Häneltä pirstattiin uljas armeija; ei muutama hajallinen pakolaisparvi sitä luo entiselleen. Ei ne palaja lipun alle, jonka onni hylkäsi. Ne ovat vapaita — ostakaa ne omiksenne! — Näin kondottieri. Mutta hänen katsantotapaansa venetsialaiset kauppiassielut eivät ymmärtäneet. He moittivat »tuhmaa vallattomuutta», joka teki sodasta turnajaiset. Kun olivat ostaneet väkeä ja näille säätäneet johtajan, oli heidän mielestään oikeus tältä vaatia suoraa voittoa, rahaa, tavaraa, maita, linnoja, ihmisiä. Ja hän meni omin valloin tuhlaamaan heidän tavaraansa — nuo sotavangit! Ei sellainen kauppa kelpaa! — Carmagnola halveksii tuollaista kauppamiehen kantaa. Oikein silmin nähtävästi osoittaakseen miten vapauden lahja on suloinen antaa ja saada, laskee hän lähettilästen nähden vielä viimeisetkin vangit menemään. Ne lähtevät riemuiten.

Kreivin käytös epäilyttää pahasti toista lähettilästä. Hän sanoo: »Ehkä tahtoi tuo voittaa vain sen verran, että opettaisi entistä isäntäänsä

paremmin kunnioittamaan hänen kykyänsä ja ystävyyttänsä, ehkäpä ikävöimään näitä . . . Jotain hän juonittelee. Ei hän niin halveksien kohtelisi nykyisiä isäntiään, ellei hänellä jo olisi mielessään toisia — joko Filippo tai hän itse. Vaan olkaamme vielä hiljaa, ehkä hän aikeensa ilmaisee. Olkaamme hyväksyvinämme hänen houreitaan, niin että hän viehtyy sanomaan enemmin kuin tahtoikaan — niin hän puhuu itsensä paulaan». — »Mutta eikös tuommoinen väijyntä ole halpaa?» arvelee toinen komissario. — »Ei suinkaan, kun maamme menestys sen vaatii. Ajatteles vaan! Nuo soturit ovat Carmagnolaan niin hullustuneet, että seuraavat häntä vaikka tuleen. Jos hän käskee heitä kapinaan, niin Venetsia on hukassa. Onneksi ovat he sentään kaikki lapsia, joita voi pettää.»

Tästä alkaa V:s näytös. Lukiessa näyttävät tämän tapaukset jokseenkin välittömästi seuraavan edellisiä; mutta todellisuudessa ne sattuivat vasta noin viittä vuotta myöhemmin. Tällä välin oli sattunut muutamia tärkeitä seikkoja. Maclodion tappelun jälkeen kesti rauhaa v:een 1431. Sitten alkoi sota, joka ei oikein onnistunut Carmagnolalta. Hän kärsi tappion ja pääsi hädin vihollisten käsistä. Sitten joutui Venetsian laivasto Po'lla häviöön. Carmagnolaa syytettiin, ettei hän ollut maalta päin kyllin avustanut laivastoa. Vihdoin yritti hän valloittaa Cremonaa, mutta onnistumatta. Näistä vaurioista hän joutui epäluulon ja syytöksen alaiseksi.

Urkkijain työstä ilmestyi hedelmät. Kreivin sodankäynti on peljätyn kymmenneuvoston keskusteltavana. Kiivaimmin syyttää häntä Marino: »kreivi oli, sanoo hän, jo alusta epäiltävä. Sitten tuli uusia asioita lisää: vankien päästö, niskoittelu valtion käskyjä vastaan, lähettilästen sopimaton kohtelu, voiton pilaaminen toimettomuudessa, vihdoin laivaston onneton taistelu ja Cremonan hukka — joista kaikista käy selville että hän on kavaltaja». Kreivin ainoaa puoltajaa, Marcoa, joka syyttää sallimaa noista vastoinkäymisistä sekä surkutteli kateitten vainonalaista viatonta urhoa, soimaa Marino mielettömäksi tai viholliseksi. Muuten hänen puheensa sisältää samaa kuin 2:sen komissarion, vain ivallisemmilla sanoilla lausuttuna. Marco torjuu syytöksiä. Mutta hänen puolusteita ei mielitä kuulla, kostonhalu on noilta sokaissut järjen ja kunniantunnon. Kuullessaan että hänen ystäväänsä aiotaan kavaluudella viekoitella ansaan, vastustaa hän tätä maansa kunnian tähden. »Puolustuksenne on myöhäistä», huomautetaan Marcolle, »kreivin kohtalo on jo päätetty. Hän on tuomittu kuolemaan. Suostutteko päätökseen? Jos ette suostu, pitää valtio teitäkin kavaltajana ja olette kuole-

man oma. Mutta saatte armon, jos tottelette; saattepa vielä maatanne palvellakin itämailla sodassa uskottomia vastaan». Marco — suostuu ja piirtää nimensä kreiville lähetettävän kutsumakirjeen alle. Hengen uhalla häntä kiellettiin ilmaisemasta salaista päätöstä. Näin pelko voitti heikon ihmisluonnon, toivoipa Marco kreiville vielä armoakin suotavan. Mutta kohta selveten huumauksestaan, huomasi hän kehnosti hyljänneensä ystävän ja joutui koviin tunnon tuskiin. »Näen murhaveitsen välkkyvän ystäväni takana, enkä saa huudettua: varo! Minä kurja pelkuri! Tuo konna mainitsi armahdusta ja minä mieletön uskoin. Roistot jakelivat keskenään murhanäytelmän osat ja minä sain tyhmän tehtävät. Oi Carmagnola! sa tulet, kun kutsujain joukossa näet sen nimen, johon luotat kuin vuoreen ja — kutsun sinut kuolemaan! Se ajatus polttaa minua kuin hornan liekki.»

Viimeiseen asti Carmagnola ei aavista pahaa. Hänellä oli tosin toinen mieli kuin hallituksella sodan käynnistä ja johdosta; hän oli sen selvästi lausunutkin ja toivoi että häntä oli oikein ymmärretty. »Ylpeyteni ärtyy, kun minun ei suoda sotia omalla tavallani, kiivastun enkä osaa sanojani sukia — mutta suonevatpa sen anteeksi, kun silläkin hinnalla saavat etuja ja voittoa. Sehän heille pääasia. Ehkei tuo viekkaus ja teeskentely, josta heitä syytellään, olekaan niin vaarallista. Ihmiset liioittelevat. Onhan siellä ainakin yksi luotettava, sielu, johon ei voi katsahtaa ihastumatta». Pettävä unelma! !

Sankari kutsutaan Venetsiaan muka neuvottelemaan rauhan ehdoista. Hän tulee, iloiten tästä »luottamuksesta», ja lausuu neuvostossa mielipiteensä. »Jos herttua rauhan hinnaksi luovuttaa muutaman häneltä jo ottamani kaupungin, on tuo mitätön vaivanpalkka. Mutta jos sota on käytäväni valvonnan alaisena, niin se ei onnistu, ja parempi sitte suostua näihinkin rauhan ehtoihin. Vaan jos luotatte päällikköönne, niin rauha tehdään vasta vihollisen menetettyä valtikkansa. Antakaa minulle täysi toimivalta!» Marino: »Teillä oli, ja päästitte sotavangit menemään». — Carm.: »Jos ette olisi asiaan sekaantuneet, olisin ne ottanut palvelukseeni ja nyt olisi Filippo voitettu». — Marino: »Taisi herttua teidät lahjoa». — Carm. »Valhe ja parjaus!» — Mar. »Käytöksenne on sen mukaista». Kreivi vetoo dogeen, mutta saa vastauksen: »Kavaltajana olette täällä palkkaanne saamassa». Nyt vasta onnettoman silmät aukenevat näkemään, mihin väijyksiin hän oli vietelty. Nähdessään surmansa päätetyksi hän sanoo: »Tästä syntyy Venetsialle ikihäpeä, jonka Euroopalle julistaa valtionne vaakuna teille voitta-

mieni linnojen huipuista. Ajatelkaa toki historian tuomiota! Teitä on eksytetty». Turhaan — paatuneet eivät myönny.

Vihdoin nähdään näkymöllä myös vienoja nais-olentoja, sankarin puoliso Antonietta ja tytär Matilda. Näiden ilme, surullisuudessaan suloinen kohtaus heidän ja kreivin välillä luopi vankilan ja teloituspaikan synkeyteen sovinnollisemman, alakuloisuutta lieventävän valon. Isä lohduttelee itkeviä, vaikk' on oma sydän särkyä, ajatellessaan mikä kovan onnen myrsky kohtaa viattomia. Hän neuvoo turvaamaan orpojen isään taivaassa. »Murhepilvi pimentää elosi aamupäivän, tyttäreni, ehkä selkiää sen iltapuoli kirkkaammaksi». Hän uskoo turvattomat Gonzaga ystävänsä huostaan ja pyytää toimittamaan itselleen sielumessua aina milloin tappotanterilla kaatuneita siunataan. Hän lähtee elon taistelusta kunniansa pelastaneena, ja luottaen Herran armoon kohtaa hän kristityn tyynellä mielellä kuoleman.

„Oi tyttären'! ei kiukun halpa huuto,
Ei kosto kiroova saa nousta ilmaan
Viattomasta sielustas ja hetken
Pyhyyttä hämmentää. — On vääryys suuri,
Mut anteeks' suo — ja näet ett' tuskain alla
Viel' elää riemu autuas. Entäs kuolo?
Ei julmin vainolainenkaan voi muuta
Kuin jouduttaa sitä. — Kuolemaa ei luonut
Ole ihminen: sit' ei vois silloin kestää,
Se oisi hirmuinen. Ei! taivahasta
Se saapuu meille. Herra siihen liittää
Sielulle lohdutuksen, jot' ei mailma
Voi antaa eikä ottaa meiltä . . ."

Historia kertoo että Carmagnola kuoli mestauslavalla 5 p. toukokuuta 1432.

Ymmärtääksemme näytelmän johtoaatteita ja tarkoitusta emme saa näkyvistä jättää sen historiallista pohjaa, Italian surkeita valtiollisia oloja. Vahvan valtakunnan luopi vasta henkiin herännyt kansa, jota kauttaaltaan elähyttää yhteisyyden tunne, isänmaanrakkaus. Mutta sepä juuri puuttui Italialta silloin ja jälkeenpäin, ja se puute oli sen mätähaava. Ei ollut sisällistä ei ulkonaista eheyttä. Italian omistamisesta tappelivat sen omat asujamet tuimaa taistelua, halvat itsekkäät edut silmämäärinään, samalla

kuin muukalainen, ahnain silmin tähystellen ihanaa maata, sieppaili siitä kelpo paloja. Kansa ei ole herännyt omaa parastansa huomaamaan; se ei ikävöitsekään orjuudestaan pääsöä, vaan seuraa umpisilmin missä mitäkin ylpeitä pikkuruhtinaita, vuodattaen verensä sodissa, joilla hankitaan rikkautta ja loistoa herroille ja heidän suvuilleen. Verellään ja hiellään kansa uurastelee noille sortajilleen hauskaa huoletonta elämää ylellisyyden ja hekuman helmoissa. Ja kun herrat riitautuvat keskenään eduistansa ja vedotaan miekan ratkaisuun, silloin kansa saa siitä kulut maksaa; — saman kansan lapset, heimolaiset surmaavat toisiaan, vuodattavat vertansa, ikäänkuin suurtakin asiaa varten. Mutta minkäs eteen ne taistelisivat, kun eivät tiedä isänmaata itsellään olevan!

Tässä tapaamme noiden itsekästen etujen kiistakentällä Filipon ja Venetsian. Voitolle jäi jälkimäinen. Mutta ehkä tämä »vapaavalta» edustaakin isänmaallisuuden aatetta? Jos valtiota katsoo aatteen ja tarkoitusperän kannalta, on Venetsia valtion irvikuva.

Kun Manzoni tahtoi soimata taantumusperäisen valtion vikoja ja vammoja, saattoi hän, epäsuoraa hyökkäystä varten, tuskin löytää otollisempaa esinettä kuin Venetsian tasavallan keskiajan lopulla. Tässä selvästi näkyi, mihin tilaan joudutaan valtiossa, joka ei käsitä varsinaista aatettaan eikä täytä valtion tarkoitusta. Venetsiassa piti, kuten tiedämme, vallan ohjia eräs hallitusneuvosto, johon jäsenet alkuaan valittiin; mutta pian jäsenyys jäi perittäväksi, ja siten muutamat harvat ylimysperheet anastivat kaiken vallan käsiinsä. Näiden puolue-etujen tieltä täytyi yhteisen hyvän useimmiten väistyä. Tietysti ei voitu sallia kansan pyrkimistä valtaan ja vapauteen, vaan kansa oli painettava mitä matalimpaan aineelliseen ja henkiseen orjuuteen ja vallanalaisuuteen. Ylimystö harjotteli valtaansa ankaralla despotismilla; ja pysyäkseen pystyssä se turvausi vahvaan poliissivoimaan sekä käytteli pitkälle kehinnyttä vakoilujärjestelmää. Jos luultiin olevan vähintäkin syytä epäillä vaaraa oleville oloille, heti olivat vakoilijat liikkeellä — kuten näytelmämme niin elävästi kuvailee — ja vähinkin yritys muuttamaan asiain menoa tukahutettiin verisellä kovuudella, vääryyksiä arastelematta. Näin kansa pelotettiin pysymään kurissa ja alallaan. Mitään yksilöllistä etevyyttä ei käynyt sietäminen, kun siitä uhkasi vaaraa puolueelle. Semmoisen osaksi tuli valtamiesten puolelta epäluulo, viha, kateus, vaino. Kun ei itse tiedetty parempia syitä ja aiheita kuin itsekkäät pyyteet, oli mahdoton oivaltaa muidenkaan parempaa tarkoittavan. Ja kun omanhyö-

dyn kanta luontoaan perustuu vääryyteen ja sortoon, vaatii se säilyäkseen samanlaisia keinoja, väkivaltaa ja kavaluutta. Näin valtio on järjestetyn vääryyden ilmikuva. Mutta tuommoinen järjestelmä hairahtuu valtion varsinaisesta määrästä, jos nimittäin valtion tulee olla inhimillisen yhteiselämän muoto, semmoinen joka kunkin kansan ominaisluonnon mukaan siveellisyyden pohjalla edistyttää ihmisten kehitystä ja onnea. Tuo tarkoitustaan vastaamaton valtio oli siis Venetsiassa saanut perikuvansa, ja Manzoni osoittaa tätä kansalleen, joka juuri huokaili semmoisen nurjan järjestelmän kahleissa. Näyttämällä mihin onnettomuuteen se saattoi hänen sankarinsa Venetsiassa, näyttämällä että isänmaallisuus ei voi viihtyä semmoisen sortovallan oloissa, on hän lausunut tälle tuomion.

Toinen järjestelmä oli siis välttämättä tarpeen. Mutta mikä? Carmagnolan persoonassa ja elämässä on runoilija esittänyt ohjelmansa positiivista puolta, sillä Carmagnolassa on hän luonut oikean isänmaanystävän kuvan määrättyjen historiallisten oletusten pohjalle. Ja miten koetti siis Carmagnola isänmaallisuuden aatetta toteuttaa?

Suuri tehtävä kysyy neroa. Suuretkin nerot ovat aikansa lapsia ja elävät keskellä tapausten kohinaa, niin että harvoin hekään kohonnevat periaatteiden kannalta asioita arvostelemaan ja sen mukaan toimimaan. Niiden suuruus on etupäässä tahdon pontevuutta ja tunteen innostusta, ilmestyen vaistomaisena pyrintönä johonkin uuteen tehtävään, joka selvemmin tai hämärämmin tajuttuna jollain salavoimalla viehättää sielua. Tehtävä selvenee sitten selviämistään. Niinpä Carmagnolankin silmämääränä aluksi siinsi vain yleensä sankarielämän taivas, sen loisto ja maine. Hän oli kaikin puolin kelpo ihminen: suora, vilpitön; hellä tuntemaan muiden surua ja iloa, hyvänsuopa, valmis auttamaan muita omia vaivojansa kysymättä, jalomielinen, altis antamaan anteeksi, urhoollinen uljas soturi. Kun tähän tuli lisäksi kyky nähdä asiat korkealta kannalta sekä erityinen sotapäällikön nero, niin tämmöisellepä luonteelle täytyi laajan toimialan aueta. Olot saattoivat hänet kondottierin uralle, ja siinä hän kyllä sai kehitellä sankarielämän ihanuuksia, ihastuttaa ihmisiä mainetöillä; mutta eipä häntä ajan pitkään tyydyttänyt tämmöinen urheilu, jonka kunnia kaiken viehättävän loistonsa ohessa sentään perältään on itsekästä. Se tuntui tyhjältä ja hän halusi todellisempaa tarkoitusperää, sille miekkansa pyhittääkseen. Hänelle selveni, että hän tarvitsi *isänmaan:* tätä hän alkoi hartaasti haluta ja etsiä elonsa päämääränä. Tosin hänen uraltaan oli vaikea päästä määrän pe-

rille. Kun sota oli elinkeinona, oli vaikea aina pysyä uskollisena samalle isännälle: menipä soturi tavallisesti sinne, missä parempi palkka houkutteli, ja niin saattoi tänä vuonna taistella sitä vastaan, jota viime vuonna oli palvellut. Vaikea on myydä sydäntänsä ja palvella ketä ei rakasta, vaikea puollustaa maata joka ei ole oma. Tämmöinen tukala asema tuskastutti Carmagnolaa, hänen vilpitön sielunsa ei sietänyt mointa levotonta, koditonta seikkailijaelämää. Hän tahtoo astua kunnian suoraa tietä päivän ilmivalossa, hän tahtoo isänmaata. Filippon luona hän ei sitä saa, mutta Venetsia näyttää hänen toivoansa suosivan. Ja millä riemastuksella hän rientää uutta isänmaatansa palvelemaan, niinkuin ainakin se joka on saanut elämänsä tehtävän selville! Hän pettyi tosin, mutta se ei ollut hänen syynsä, että hän intonsa ja ansioittensa palkaksi ei Venetsialta saanut muuta kuin epäluuloa, ynseyttä, vainoa, surmaa. Jos *hän* olisi saanut määrätä, olisi hän — siihen suuntaan hän kumminkin näyttää pyrkivän — Venetsian liittoon koonnut koko Italian. Mutta siinäkin, mitä hän ehti ja sai toimittaa, hän omaantuu jalona isänmaanrakkauden esikuvana, semmoisena joka omaa etuansa kysymättä, keskellä halpojen itsekästen puuhien riehunaa, kuuntelee velvollisuuden ääntä, palvellen maatansa ja Jumalaa viimeiseen asti.

Tämmöisen sankarihahmon loi Manzoni kansalleen esikuvaksi, koska tämä hänen mielestään juuri semmoista kaipasi. Runoilija viittaa sankariinsa ja sanoo: eläkäät, pyrkikäät, rakastakaat ja kärsikäät niinkuin hän, silloin on isänmaan onni turvattuna! Hän on ihminen, kristitty, sankari, ei mikään pilventakainen haamu, vaan tosi ihminen, todella elänyt ventoverinen italialainen — siis saavutettavissa oleva esikuva. Olkaa muutkin sellaisia! Jos ette kykenekään kaikki hänen töitänsä tekemään, voitte kuitenkin yhtä alttiisti, yhtä puhtaasti ja hartaasti palvella isänmaata ja lähimmäisiänne kukin alallanne.

Vielä vähän sankarimme loppukohtalosta. Hänen itsenäinen, vapaa henkensä ei saattanut menestyä Venetsian ahtaissa oloissa. Hänen oli pakko siellä sortua. Juoni ja vehkeet hänet kaasivat. Olipa hän kuitenkin itsekin osaltaan kohtaloonsa syynä. Hänessä oli inhimilliset heikkoutensakin, erittäin juuri sankariuden varjopuolet: kiihkeä kunnianhimo, arkuus arvostaan, herkkä itsetunto. Ollen tulisen kiivas hän ei hillitse itseään, vaan loukkaa usein semminkin niitä, joiden hän luulee tahtovan hänen alalleen sekaantua. Hän ei salli solvauksia, vaan torjuu niitä ankarasti; samoin

kuin hän ylpeästi halveksii noita jokapäiväisiä maan mullassa kaivelevia pikkusieluja, onnen onkijoita, saatikka katalia ja kehnoja. Näitä hän ei milloinkaan muista säyseästi kohdella, vaikka hän joutuu enimmin tekemisiin juuri semmoisten kanssa ja hänen asemansa on niiden määrättävissä. Kun hän ei osaa tunteitansa salata, saa hän pian näistä vihamiehiä, jotka hänen itsenäisyydessään vaanivat itsevaltaisuuden oireita. Kun hän lisäksi on liian herkkä näkemään kaikki valoisalta puolen, luullen ihmisiä paremmiksi kuin he todella ovat tai ainakin pitäen heitä vähäpätöisinä ja vaarattomina, hän ei arvaa olla varuillaan, ei muista omaa luvallista etuansa valvoa. Juonen ja viekkauden aseita urho on yhtä osaamaton karttamaan kuin käyttämään, ja siksipä hän kauan kulkee ummessa silmin vaarojen keskellä. Hän luulee miekallaan vallitsevansa asemaa, mutta ei huomaakaan että häntä itseään käytetään aseena joka on »hyvä turvina, paha vastuksina». Petturin nimen ja kuoleman sai hän vaivan palkaksi maalta, jolle henkensä uhalla oli voittoa ja valtaa hankkinut. Katkera kokemus! Sankarin kunnia kirkastaa kuitenkin ijäti Carmagnolan nimeä; sitä ei parjaus saanut tahratuksi, ja petoksen syy vierähti raskaana parjaajain omalle niskalle. Kurjat kun eivät ymmärtäneet mitään jaloutta, eivät tunnustaneet miehen avuja ja ansioita; he näkivät vain hänen heikkouksiaan ja liioittelivat niitä, väärentelivät hänen aikeitaan, kaataakseen miestä jota vihasivat, niinkuin paha vieroo hyvää, kateus kammoo kuntoa. Sankari pyrkii korkean ihanteen perille, mutta kohtaa aina kovia vastuksia: harva häntä ymmärtää; yksin, ystävätönnä hän astuu kolkkoa tietänsä, ihanne peittyy pilviin ja hän sortuu kohtaloonsa. — Tämä tarina ei ole keksitty; Manzoni tapasi sen maansa historiasta ja sen kaikki päähenkilöt ovat historiallisia. Se on jo semmoisenaan niin traagillinen, niin kaunis ja surullinen, ettei runoilijan tarvinnut sitä tarkoitustansa varten paljoa somennella.

3.

Adelchi näytelmä on siltä kansainvaellusten vaihekaudelta, kun Longobardit valloittivat Italian. Tämä olikin (noin 750) jo joutumaisillaan heidän haltuunsa ja melkeinpä paavi vain yksin enää teki heille vastarintaa, kun tämä alkoi saada tehokasta apua Ranskan kuninkaalta. Pipin tuli kahdesti Italiaan ja pakotti Astolfia, Longobardein kuningasta luovuttamaan p. Pietarin istuimelta anastamiansa aloja. A:n seuraaja Desiderio viivytteli

kuitenkin yhä luovutusten toimeenpanoa, josta syystä paavi haikeasti valitti, niin että Pipinin kuoltua sota taas oli syttyä Longobardien ja Frankkien välillä. Tätä estääkseen Pipinin leski Bertrada yritti avioliitoilla sovitella sotivia ruhtinaita. Tyttärensä hän antoi Desiderion pojalle Adelchille morsiameksi ja Adelchin sisaren Ermengardan hän vei pojalleen Carlolle (= Kaarlo Suuri) vaimoksi. Eipä Adelchin avioliitosta sentään mitään tullut, ja pian Carlo myös hylkäsi puolisonsa, naiden Ildegarde nimisen prinsessan. Näin kuningasperheiden väli ei parannut, vaan paheni. Kun Desiderio yhä jatkoi valloituksiaan ja paavi hädissään huusi apua Alppein tuolta puolen, niin Carlo mielikin auttaa, etenkin koska eräät longobardi-ylimykset kuninkaansa kovaan isännyyteen ikävystyneinä häntä kehottelivat tulemaan. Näinpä Carlo v. 773 vankan armeijan kanssa seisoi »Italian suluilla» (Chiuse d'Italia). Täällä, vahvain vallisarjojen takaa Longobardein kuningaspari teki kovaa vastarintaa, ja etenkin uljas Adelchi äkkirynnäköillään levitti kauhua vastustajiinsa. — Näistä kohdin ja näistä aiheista juohtuu Manzonin trågedia.

Näytelmän alussa Desiderio ja Adelchi keskustelevat, onko paavilta anastettu alue takasin annettava, eli, toisin sanoen, onko sota vai rauha valittava, koska Ranskan kuningas epäilemättä entiseen tapaansa tarpeen vaatiessa tulisi sotavoimalla paavia auttamaan. Adelchin mielestä varovaisuus vaatii välttämään sotaa, joka saattaisi päättyä pahasti heille, heillä kun oli salavihollisia omassa leirissään, tyytymättömiä, valmiina vaaran hetkellä karkaamaan voittoisan vieraan lipun suojiin. Yleensä olisi vaarallista vastustella paavia, koska tavallisesti nähtiin niin käyvän että niskoitteleva ruhtinas nöyristyneenä polvistuu Pietarin istuimen eteen. Mutta Desideriota suututtaa sovittelun ja myöntymisen puheet, olletikin hänen tytärtään verekseltään kohdanneen häväisyn jälkeen. Onhan tuo vihollisuus Frankkeja vastaan vanhastaan perittyä, ja hylkäämällä Ermengardan on Carlo kuningas tehnyt vihollisuuden entistään katkerammaksi. Nyt on kaksinkertainen koston syy. — Hyljätty nainen rukoilee ettei hänestä, »jonka alkuaan piti oleman sovinnon valoisa airut, nyt tehtäisi sodan ja häviön hirmuhengetärtä» — mutta turhaan. Adelchi kyllä tahtoisi toistaiseksi kuulla yksin järjen kieltä ja pysyä hiljaa. Mutta kun isä oudoksuu tuon tappelussa niin pelottoman poikansa varovaisuutta ja soimaa sitä »arkuudeksi», luopuu tämä omasta mielestään ja lupaa olla isänsä kädessä miekkana. Toivoopa hän myöskin, että Jumala suosisi heitä sodassa, niin että

syyllinen saisi ansaitun rankaisunsa. Carlo tarjoo rauhaa, mutta tarjous hyljätään ja — sota syttyy uudelleen.

Mutta liiankin perää oli Adelchin luulossa, että heidän väessään vallitsi haluttomuutta sotaan, jopa liikkui kavalluspuuhiakin. Tapaamme joukon kapinallisia ylimyksiä kokoontuneena erään Svarto soturin teltassa. He miettivät: »pääsköön tässä voitolle kumpi tahansa, tappiolle jäämme *me*, ellei suurta päätöstä tehdä. Ja mitä? Sopimus Carlon kanssa!» Svarto saa sen asian ajamisen toimekseen.

Kun Carlo näki, että Italian ovisola oli tuskin suurella mieshukallakaan avattavissa, niin hän alakuloisena jo on luopumaisillaan turhista yrityksistä tunkeutua maahan, jonne Luojakin näyttää sulkeneen häneltä tien jylhillä tuntureilla hirmurotkoineen. Silloin tulee munkki Martino ja lupaa opastaa kuninkaan väkineen samoja teitä, joita hän äsken oli kulkenut. Vuorten vieriä, kallion koleita, äkkijyrkkämäin äyräitä oli hän astellut, kohisevia koskia, synkkiä kuiluja kierrellyt, kiivennyt kallioita, törmiä, vaaroja yhä ylemmäs, laskenut notkoihin, noussut nousemistaan ikilumen peittämille penkereille asti, joit' ei ihmisjalka ollut polkenut, tunturikotkien pesillä yötä maannut, laskenut laskemistaan alaspäin — kunnes retki päätyi Frankkien leiriin. [1]) Tämä kaikkien vaarojen uhalla onnistunut retki, munkin odottamaton ilmestys ikäänkuin vasta varten tulleena päästämään Carloa pulasta ja selvittämään hänen epäilyksiään, se näyttää kaikista ihmeeltä. Carlo näkee siinä Jumalan sormen viittaavan hänelle tien ja tehtävän. Ja niinpä munkki sai entisiä jälkiään myöten opastaa Frankkien sotajoukon Alppien yli Italiaan. Carloa rohkaisee tieto, että hänellä on ystäviä Longobardein seassa. Sotaan lähteviä joukkojaan hän kiihottaa, kuvittelemalla heille ihanaa voiton viettoa aaltoavilla viljavainioilla, hedelmäpuistojen sulosiimeksessä, suurten entismuistojen, laulujen sävelten kotimaassa, jonne taivas ja kristikunnan isä kutsuu heitä.

Longobardit, äkäten outoa liikettä Frankkien puolella, luulevat heidän lähtevän. Desiderio riemuitsee ja rakentelee — kohta kukistuvia — ilmalinnojansa: Carlo on sysättävä Ranskan valtaistuimelta, sijaan pantavat Carlon veljenpojat Desiderion vasalleiksi, paavi on kuritettava. Adelchi lupaa vaikka vastustelevin mielin totella isäänsä. Riitaisilla tunteilla hän

[1]) Manzonin suurisuuntainen Alppikuvaus huokuu omituisesti valtaavaa autean ärettömyyden henkeä.

katselee vihollisten luultua lähtöä: tekisi tosin mieli takaa ajaa siskonsa solvaisijaa ja kostaa konnalle, vaan siihen tarvittaisiin paljo väkeä, urhollista ja luotettavaa, mutta väki on — surkea sanoa — vihollisen kanssa salajuonissa. Paetkoon siis vihollinen näkyvistä! Onhan siitäkin kunniaa, että Italia on pelastettu, saalis siepattu kotkan kynsistä.

Mutta siinäpä kotka sieppaakin saaliinsa — Frankit ryntäävät pauhaten päälle. Syntyy sanomaton sekasorto, jota Adelchi turhaan koettaa selvittää. Longobardit — ne jotkeivät jo olleet vihollisen puolelle karanneet — kiitävät hurjaan pakoon, vetäen kuninkaat mukaansa. Helppo oli Carlon voitto. Voitonpalkintoja jaellaan — maan pettureille. Svartosta tehdään kreivi, muut saavat mikä mitäkin etuja, arvonimiä, virkoja.

Syrjäisessä metsässä levähtää Desiderio uupuneena, masentuneena, kiroten kohtaloansa. Adelchi yrittelee rohkaista toivotonta: ei ole vielä kaikki hukassa; viel' on uskollistakin kansaa, on linnat hallussamme. Niinpä päättävätkin sulkeutua isä Paviaan, poika Veronaan, Baudo päällikkö Bresciaan. Älykkäästi Adelchi laatii puollustusohjelmaa, määrää kunkin tehtävät. Niinpä Desideriokin toipuu toivomaan.

Turha toivo! Turha ponnistus pitää pystyssä horjuvaa valtaistuinta, jota niin harvat vilpittömät tukivat! Longobardi-ylimysten mielissä oli kypsynyt »isänmaallinen» tuuma: valtio tarvitsee uuden pään vanhan, kelvottoman sijaan. »Kun maa muuten saa säilyttää ominais-olonsa ja oikeutensa, on sille sulaa hyötyä kelpo hallitsijasta, jonka mahtavan valtikan suojassa sopu ja rauha viihtyy». Niinpä harvat jäävät omen hylkäämille kuninkaille uskollisiksi ja petos ryöstää heiltä viimeisetkin turvapaikat. Pavian asukkaat piiritykseen kyllästyneinä avaavat portit Frankeille ja Desiderio joutuu vangiksi. Samoin käy Baudon. Adelchia vaativat Veronassa luopiot niinikään antaumaan. Hän taistelee uljaasti viimeiseen asti, vastustellen yht'aikaa vihollisia sisällä ja ulkopuolella.

Masentuneena on Desiderio voittajansa edessä. Itse puolestaan hän ei pyydä mitään, nöyrtyen taivaan tuomion alle, mutta pojalleen hän anoo armoa. Olihan tämä varottanut isäänsä paavia ahdistamasta ja siten aihetta antamasta sodan syttymiseen. Siis armoa syyttömälle! »Sodan syy on poissa, kun paavi on saatavansa saanut. Tyydy siihen! Älä onnetonta sortamalla vihoita Jumalaa, älä anna jalon hengen riutua kahleissa! Hän soti isänsä puolesta: nyt on isä poissa, ei poika enää sodi, ei ole enää peljättäväsi. Italia on sinun, laske poikani vapaaksi!» Mutta Carlolta ei

liikene armoa niille »jotka sydämmessään suovat surmaa, vaikka edessä mairittelevat». Hän maalaa kuninkaalle kaikki tämän vehkeet, joista hän ansaitsisi kuoleman, ellei Carlo juuri jumalanpelosta (?) olisi päättänyt lieventää tuomiota ikivankeudeksi. Adelchi on tiennyt ja hyväksynyt isänsä tuumat, siis saakoon hän saman rankaisun.

Näitä vielä puheltaissa tulee tieto, että Adelchi karatessaan kaupungista muutamain uskollistensa kanssa on kuoliaaksi haavoittuneena joutunut Frankkien käsiin. Raskas isku lisää isäparalle. »Poikani kuolo on minun syyni! Koetin kaunistaa valtaistuintasi ja — kaivoin hautasi. Kuollessasi kuulet vain isäsi valitusta ja vihollisesi ilkkua!» — Carlo: »Tuskissasi lasket liikoja. Vihasin poikaasi, mikäli hän esti voittoani. Nyt näen hänessä vain ihmisen, jonka urhollisuutta kunnioitan, jonka kuoloa surkuttelen». — Desiderio sanoo katkerasti: »Säästä säälisi surkea lahja, jonka saa vasta mullassa makaaja, jota lakkaat lyömästä sitte kun et enää löydä lyötävää kohtaa. Lyöt ja säälit! Ylevä sääli!»

Liikuttava on Adelchin kuolon tilaisuus. Vaikka nuorukaiselta on kaikki kauheasti riistetty, elon ilo ja toivo, sankarinmaine, kestää hän sen tyynenä ja ylevästi, koittaapa lohduttaakin toivotonta isäänsä selittämällä hänelle »elämän salaisuutta, joka vasta viime hetkellämme meille selvenee». Yhtä Adelchi vain anoo voittajalta: isällensä lievää vankeutta, turhan tylyyden välttämistä. Carlo lupaa sen, Adelchi heittää henkensä Herran haltuun ja kuolee.

Tässä näytelmän tapaukset pääpiirteissään.

Kuten Carmagnola, niin tämäkin näytelmä kannaltaan valaisee *despotismin kirousta* ja edellyttää pohjakseen orjuuden oloja. Edessämme on riutuva kansa, joka kaihomielin muistelee entisen suuruutensa iäksi mennyttä onnelaa, ihmislauma, joka kauan huokailtuaan orjuuden ikeen alla epätoivon tympeydellä katselee tilaansa, toivomatta tulevaisuudeltakaan parannusta. Siitä ja sen maasta tappelevat vieraat valloittajat keskenään, halveksivasti tallaten kumpaakin; kansa vaihettaa isäntiä, mutta ies pysyy samana. Iestä ei kykene luomaan päältänsä kansa, joka on lakannut luottamasta Jumalaan ja itseensä, lakannut toivomasta, pyrkimästä, virkeää eloa elämästä. Mutta orjuuden maassa rehottaa sortovallan rikkaruoho. Orjastunut kansa joutuu sortajain tavaraksi, ja saa niiltä juuri sen verran arvoa mikäli se voipi niiden himoja ja haluja, niiden pohjatonta nälkää tyydytellä, tuottaa niille riistaa, rikkautta, nautintoja, maailman mainetta ja kun-

nian kiiltoa. Ja noita, jotka ryöstävät kansan köyhäksi ja paljaaksi, sortajiaan ja kiusaajiaan sama kansa imartelee, kumartelee puolijumalinaan! Se tuntee kohtalonsa olevan heidän käsissään, kun se ei itse kykene onneansakaan luomaan. Eipä se siis ansaitse parempaa kohtaloa. Se ei ole mikään nuori alaikäinen kansa, joka ei vielä ole varttunut itseänsä hoitamaan ja sentähden tarvitsisi holhojan kovaa kurinpitoa — semmoista runoilija ei ole tarkoittanut — vaan se on sairas, ikäkulu, joka kaipaa nuorennusta, herätystä uuteen elämään. — Tämä on näytelmän perussävel, jonka varsinkin mieltäkoskevasti lausuu 3:nnen näytöksen köörilaulu.

Noita kansansortajia maanryöstäjiä esiintyy tässä kaksi ottelemassa samasta saaliista. Vaikea on sanoa, kummalla on enemmin oikeutta siihen. Onhan Longobardein kuninkalla sentään jotain oikeuden varjoa. Hän oli maan perinyt isiltään, jotka olivat nähneet vaivan valloittaa sen, hänen kansansa oli siinä jo niin kauan asunut, että hän kumminkin nautimuksen oikeuden nojassa saattoi pitää Italiaa omanansa. Kuka muu olisi siellä isännöinnyt? Ei ainakaan Italialaiset itse, jotka valloitus oli saattanut orjan asemaan ja arvoon. Ne olivat »un volgo disperso che nome non ha». Näin ajatteli ainakin Desiderio, ja niinpä tuo jäykkä, jäntevä vanhus kaikella vakaumuksen innolla taistelee pyhän ja kalliin asian puolesta mielestään. Kukas häntä moittii, jos hän tahtoi valtaansa varjella, vahvistaa, laajentaa, hän niinkuin muutkin? Että siinä oli vaikea välttää vääryyttä ja sortoa, oli luonnollista, sillä valtio, joka alkuaan perustuu valloitukseen ja väkivaltaan, tarvitsee tavallisesti samoja keinoja pysyäkseen pystyssä. Väkivalta käy siinä perinnäiseksi, johdonmukaiseksi.

Jos Desiderion noudattama valtiollinen moraali siis ei olekaan moitteeton, on hän kuitenkin yksityisenä ihmisenä kunnioitettava. Hän on hellä isä, joka sydämmellisesti rakastaa lapsiaan, niinpä poikaansakin, vaikka hän ei oivalla tämän ylevää luonnetta ja kantaa. Hän ei käsitä asioita korkeammalta aatteen kannalta, mutta hän on ponteva, suora soturi, rinta täynnä nuoruuden tulta ja intoa. Vaikka periaatteeltaan valloittaja, on hän siinäkin mikäli mahdollista suora ja rehellinen; hän vihaa juonia ja mutkia ja käy mieluimmin suoraa päätä saaliinsa tai vastustajansa kimppuun. Nöyryydellä hän voitettuna altistuu taivaan tuomion alle. Desiderio on siis hänkin despootti, mutta laadullinen, inhimillinen.

Paljon epäedullisemmassa valossa esiintyy Carlo »Suuri». Hän on Manzonin näytelmässä valtioitsekkyyden ilmetty perikuva. Hän on täysi-

rotuinen despootti, »sortaja, jonka urhoutena on väen enemmyys, oikeutena kosto, kunniana säälimättömyys, verona veri». Hän ei noudata, kuten Desiderio, vaistomaisesti sortovallan aatteita, vaan kylmästi harkitsevalla järjellä suunnittelee hän niiden pohjalle mahtavaa rakennelmaa, komeaa kunniansa patsasta, jota hän kaunistaa »jumalallisen tehtävän» nimellä. Hän tulee Italiaan auttamaan kristikunnan isää, mutta se on vain tekosyy. Hän on harrastavinaan uskonnon pyhää asiaa, mutta hurskauden harsosta irvistelee halpa kunnianhimo, halu kohota mailmanvaltiaaksi Rooman keisarin kultaistuimelle; tämän turvissa kirkko muka menestyisi liitossa, jossa kirkko ja valtio aina asianhaarain mukaan uskollisesti toinen toistansa palvelevat. Kaiken muun täytyy myöntyä tämän ylevän tarkotusperän mukaan tai väistyä sen tieltä, olkoonpa se sitte oikeus, omatunto, kunnia, taivas tai maa. Väkivalta ja juoni, oikeus ja vääryys — kaikki kelpaa keinoiksi äärettömän kunnianhimon tyydyttämiseksi. Ermengardan hyljättyään Carloa ensin arveluttaa pyrkiä hänen kotimaansa valtiaaksi. Mutta kun valloitustuuma näyttää aikovan menestyä, nukuttelee hän parempaa tuntoansa ja koettaa viisastelulla väärentää syntiänsä Jumalalle otolliseksi. Ermengarda olisi — arvelee hän — estänyt häntä suuren tehtävän perille pääsemästä: pois siis se este, pois virvatuli totuuden valon tieltä! »Un re non puote correre l'alta sua via senza che alcuno cada sotto il suo piè.»

Samaa oppia tyrkyttää hän Longobardeille, vietelläkseen heitä puolelleen. Hän sanoo vain Jumalan puolesta rankaisevansa jumalatonta, kirottua ruhtinassukua, syöksevänsä valtaistuimelta tyrannin kristikuntaa ja Longobardeja kiusaamasta. »En käy sotaa germaaneja vastaan minä germaanikansojen hallitsija», lisää hän vielä kansallisuus-aatettakin esittäen. Missä eivät muut keinot auta, turvaa hän mielellään myös kavaliin juoniin. Niinpä hänen ympärillään yhä häärii ilkeitä pettureita ja kavaltajia. Kärkäs on hän kuulemaan noiden neuvoja, joko ne tarjoutuvat saattamaan häntä salapolkuja Alppisulkujen sivutse tai piiritettyjen linnojen sisään tai Longobardien ystävyyteen. Mutta onkos tuo kumma, kun hän itse on suurin veijari: hurskas, viekas, väkivaltainen, lempeä — aina mikäli asema vaatii.

Tämmöisenä — siis sangen vastenmielisenä — Carlo Suuri esiintyy Manzonin kuvauksessa. Ainoastaan silloin tällöin poikkeukselta välähtää hänessä joku jalomman ihmisyyden piirre näkyviin. Kauniimpana esiintyy kyllä hänen kuvansa historiassa. Mutta semmoisena, muuttamatta se ei olisi sopinut siihen rooliin, jonka Manzoni on Carlolleen antanut. Histo-

riallisen henkilön idealisoiminen »in malam partem» on tietysti moitittava niinkuin kaikki panettelu — vaikkei siltä tarvitse ajatellakaan »de mortuis nil nisi bene» — mutta M:n menettelyä voimme sentään hänen kannaltaan ymmärtää. Italialaisen patriootin, varsinkin semmoisen kuin Manzonin ja hänen aikansa oloissa, oli vaikeampi kuin meidän objektiivisesti arvostella Kaarloa, tunnustaa hänen suuruuttansa ja nähdä hänessä muuta kuin vieraan valloittajan ja kansallisuuden sortajan.

Ohjelman positiivista puolta kannattaa Adelchi, näytelmän nimikkö ja päähenkilöksi tarkoitettu. Jos Carlon ja osaksi Desiderionkin esimerkki varoittaa hallitsijoita välttämään sortovaltaa ja sen hirveitä hedelmiä, niin toisaalta Adelchin ylevä ilmiö antaa heille esikuvan seurattavaksi. Hän lausuu yhä sitä totuutta, että jalo ihminen ei voi olla tyranni, tyranni ei voi oikein hallita. Tulen ja miekan valta, vapauden kalliin taivaanlahjan ryöstö ei tee kansoja onnelliseksi eikä — hallitsijaakaan, jos hän ajattelee oikein. Kuollessaan sanoo Adelchi isälleen: »Kun kerran kuolet, tuntuu sinusta ihanalta se aika, jolloin et enää ollut kuninkaana, jolloin ei kyyneliä sun tähtesi merkitty taivaan kirjaan eikä kukaan nimeäsi kironnut. Kuningas ei voi tehdä hyvää, täytyy vain tehdä tai kärsiä pahaa. Maailmaa hallitsee hirmuvalta, nimeltä »oikeus», mutta se on oikeuden irvikuva. Se on vanhaa verin kasteltua synnin kylvöä, josta kasvaa vain vääryys, viha, vaino». — Oikean hallitsijan tulee olla oikea ihminen, joka kaikissa ja kaikkia kohtaan noudattaa oikeutta, totuutta, hyvyyttä. Täten kaikki despotismi, väkivaltaan ja vääryyteen perustuva hallitus käy mahdottomaksi. Tämä on näytelmämme selvä, yksinkertainen sensus moralis; mutta siinä on kuitenkin läksy, jota asianomaisten kyllä kannatti lukea runoilijamme aikoina.

Silmäilkäämme vilaukselta tätä mallivaltiasta, mimmoiseksi se on kuvattu. Reima rohkeus, järkevä maltillisuus, hellä tunteellisuus näkyvät Adelchissa omituisesti yhtyvän. Sodassa taistelee hän kuin sankari, sisarelleen on hän hellä veli, isälleen rakas poika. Hänen viisas varovaisuutensa loukkautuu usein isän huimaan kiihkomielisyyteen ja he ovat usein erimieltä asioista, niin että isä kuvailee häntä näinkin sattuvasti: »sinä vanhain päivieni kunnia ja kiusa, sodassa käteni, neuvottelussa loukkauskiveni!» Hän rakastaa hartaasti elämän aatteellisia valtoja, Jumalaa, isänmaata, perhettä, ystäviä, kaikkea kaunista, jaloa ja hyvää. Sortoa, vääryyttä, kavaluutta hän vihaa sydämmensä pohjasta. Mutta kun asema ja olot eivät ensinkään vastaa näitä jaloja periaatteita, joutuu Adelchi vaikeaan velvolli-

suuksien ristiriiraan. Totellaksen hyvän pojan tavalla isäänsä, täytyy hänen, koska isä on sortovaltias, luopua rakkaista ihanteistaan ja vastoin vakaumustaan edistää sortoa ja vääryyttä. Tämä kahdenvaiheisuus ja väärä asema on hänen sydämmensä kipein vaiva. Hän lausuu sen m. m. näinkin:

„— — Meit' Tibrin rantaan seuraa
Ilomielin kuin yks' mies koko Longobardia
Aseettomia vastaan, vielä uskoo
Saavansa saaliin helpon, varman. Anfrid,
Mi sota, mi vihollinen! Ja vielä
Kasaamme raunioille raunioita
Tapaamme vanhaan. Mökit, loistolinnat
Poltamme; ylhäiset surmattuamme
Maan haltiat ynnä ketkä sattumalta
Kirveemme iskuin tielle joutuvatkin,
Muut myydään orjiks', jaetaan keskenämme,
Ja hurjimmat ja peljätyimmät saavat
Paraimman saaliin. Oi! ma uskon sentään
Ett' olen ma luotu muuta varten varmaan,
Kuin rosvopäälliköksi, että taivas
Sääs mulle muuta tointa tässä maassa
Kuin kunniatta, vaaratta sitä raastaa. — — —
  Sydäntän', Anfrid, polttaa: sydän mielii
Jaloa tehtävää, vaan onni kolkko
Soi halvat toimet. Kahtia raasteltunna
Käyn tietä, jolle jouduin tahtomattain,
Pimeetä, määrätöntä. Sieluni nääntyy,
Kuin kuivaan peltoon sirotettu siemen."

Näin sankarimme surullinen kohtalo on se, ettei hän saa toteenpanna jaloja aatteitaan, vaan täytyy ne sulkea sydämmeensä sitä kalvamaan. Ylevällä olennollaan hän ihastuttaa meitä, mutta toiminnan menoon hän ei vaikuta. Pitkissä puheissa hän itsekseen moittii ihmisten pahuutta ja hulluutta, osoittaa miten *hän* tahtoisi maailmaa parantaa — mutta tapaukset juoksevat omaa uraansa, melkein ivaten hänen tuumiaan. Hän ei ole pääbenkilö, eikä draamassamme semmoista varsinaista olekaan. Kun Manzoni ei tosioloista saanut kyllin ainesta Adelchin kuvaan, täytyi hänen sommitella sitä teoreettisten sääntöjen mukaan: siitäpä syntyikin ideaali-ihminen, mutta liian abstraktinen, pilventakainen, epätodellinen. Tekijä tunsi ja tunnusti kyllä itsekin tämän heikkouden.

Tästä huolimatta on Adelchissa runsaasti runollista etevyyttä ja kauneutta. Toiminta edistyy reimasti ja kohoo pontevasti huipulleen; luonteet ovat yleensä plastillisen eläviä. Tunne-elämä on rikasta, lämmintä, raikasta, monipuolista. Taiten tasattu ja jaeltu herooillinen ja sentimentaalinen elementti — jälkimäistä runsaammin kuin Carmagnolassa — luo hauskaa vaihtelua lievittäen surumieltä ja tunteenjännitystä.

Kuinka surullisen suloisa on esim. se kohtaus, jossa Ermengarda, tuo kesken kevättään katkennut lilja sanoo jäähyväisensä maailmalle! Hän ei saata vihata onnensa ryöstäjää. Surun sivulla asuu sydämmessä ylevä rakkaus, joka antaa anteeksi vihollisellekin, onnen pettäjälle. Yön takaa rusottaa ijäisyyden armas aamu. Hänen henkensä kohoo ylhäisiin ilmoihin, joista nähtyinä maan ilot ja surut haimentuvat vähäisiksi. Ainoana muistona tahtoo hän viedä alttarin juurella saamansa vihkimäsormuksen mukaansa hautaan. Ehkä entisen sulhon silmässä vielä kiillähtää kyynel kun kuulee entisen morsiamensa kuolleen. Näissä haaveissa hän viipyy sulotunteella; hänen sydämmestään ei ole vielä sammunut ensilemmen kipinä, sillä rakkaus ja elämä kasvavat samasta juuresta. Suruunsa etsii hän lohdutusta Jumalasta, ja kööri laulaa viihdytellen:

Mielestäs, armahin, poista
Maallisen lempesi huolet!
Viel' iki-armokin loistaa;
Siihenpä turvaa, kun kuolet! —
Helmassa maan, joka henke
Kuoren kätkevä on,
  Muitaki nukkuvi monta
Tuskien runtelemaista
Morsiaut' onnetonta,
Leskeksi jäänyttä naista,
Äitiä, joilt' oman lapsen
Kuolema kaatanut on.

4.

Manzonin muihin teoksiin saatamme tässä vain hätäisesti vilkaista. Kuuluisin ja tunnetuin on romaani »*Kihlatut*» (I promessi sposi, ilmestyi 1827), erinomaisen tärkeä ja hauska sekä sisällykseltään että muodoltaan. Siinä liikkuu editsemme pitkä sarja elävästi esitettyjä kuvaelmia Italian yh-

teiskunta-oloista ja perhe-elämän alalta 17:ltä vuosisadalta. Kuvien pohjalla ja niiden yhdyssiteenä on soma rakkauden juttu. Tämä vaiheineen pitää lukijan huomion hereillä samalla kun hän mielihyvällä katselee niitä eloisia, kirjavia kuvia, joita runoilija sujuvalla siveltimellään loihtii ilmi luonnosta ja elämästä, joissa monien osakohtain vilinässä sentään yleensä vallitsee hyvä, selvästi ylinähtävä järjestys. Tavallisesti noiden kuvien keskustana onkin joku kertomuksen kehitykseen tehosammin ryhtyvän henkilön ilmiö. Kentiesi kertomus välisti, poiketen liian pitkälle syrjäseikkoihin, venähtää pitkäveteiseksi ja tekijä kertoo henkilöistään juttuja, joita nämä paremmin voisivat itse esittää sanoin ja töin — mutta pääasiassa ovat kuitenkin nuo henkilöt omituiskohdissaan elävästi kuvattuja tosi-ihmisiä, joita ei lukija helposti unohda niihin kerran tutustuttuansa. Nuo Abondio, Cristoforo, Perpetua, Agnes, Gertrude, don Rodrigo y. m. m. edustavat kukin omituisia puoliaan ihmissielusta, syvästi ja terävästi käsitettyinä. Sielutieteellinen silmä onkin Manzonin vahvimpia puolia. Erityisen arvon antaa kirjalle sen ylevä kristillis-siveellinen käsityskanta. Tapausten telmettä ylempänä vallitsee Jumala, joka johtaa niitä pyhän tahtonsa mukaan oikeille perille. Kovan onnen kohtausten, vaivojen, taistelojen takaa valkenee kuitenkin vihdoin voitto sille, joka rehellisesti taistelee etsien ylhäältä voimaa kulkeakseen elämänsä vaikka kuinkakin koleaa polkua. Jos maailma pettääkin toivomme ja maallinen onnemme joutuu haaksirikkoon, voimme kuitenkin pelastaa parhaan tavaran — hyvän omantunnon ja rauhan Jumalan kanssa. »Etsikäät ensin Jumalan valtakuntaa ja hänen vanhurskauttansa, niin kaikki muut teille annetaan ikäänkuin kaupan päälliseksi!» se on Manzonin sopusointuisa tunnustus, kristillinen henki, joka tässäkin säteilee, luoden kirkkaan valonsa ristiriitojen, vaiheiden, surujen laaksoon.

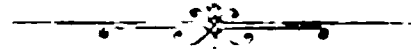
On väitetty Manzonin romaanin mukailevan Walter Scottia. Epäilemättä etevän skottilaisen hauskat historialliset kertomukset, jotka, silloin juuri ilmestyneinä, ikäänkuin raikkaalla vuori-ilmalla virkistivät Eurooppaa, myös jossain määrin vaikuttivat Manzoniinkin; mutta ovatpa tämän kuvaelmat Italian kansan elämästä kuitenkin aivan itsenäisiä. Niissä elää alkuperäisyyden tuoreus, oma virkeä tapa katsella todellisuutta, ja lisäksi tulee vakava siveellinen pohja.

Manzonin lyriikka käsittää etupäässä hengellisiä lauluja l. hymnejä (»Inni sacri»), oodeja y. m. Näistä emme muuta tiedä sanoa kuin: korkeita aatoksia, harras usko ylhäisimpään mailman johtajaan, hehkuva rak-

kaus ja syvä sääli ihmiskuntaa kohtaan runollisen kauniin, jalon, kuvarikkaan kielen asussa.

Paitsi näitä ja muita runoilujansa M. myös harjotti ahkeraa kirjoittelua useilla suorasanaisen kirjallisuuden aloilla. Näimme kuinka läheltä hänen näytelmänsä koskevat Italian historiaa, niin että niiden ymmärtäminen edellyttää tietoja tässä. Runoilutointensa takia hän tulikin tutkineeksi isänmaansa entisiä vaiheita ja on niistä julaissut tarkkaan tehtyjä, arvokkaita kirjoituksia. Niitä on esim. »Discorsi sopra alcuni punti della storia Longobardica in Italia», joka monilta puolin valaisee Italian hämäriä keskiajan oloja; niinpä on siinä hauska tutkimus »olivatko Longobardit ja Italialaiset Kaarlo Suuren valloituksen aikana jo yhdeksi kansaksi sulauneet?» — samoin »Miksi K. niin helposti valloitti Longobardein maan?» y. m. Näiden kirjain lisäksi mainitkaamme vielä muutamain muiden tittelit, joista myös voi päättää, että tekijää etupäässä innostutti uskonto ja isänmaa: »Morale cattolica» s. o. katolilainen siveysoppi ja »Scritti varii sulla lingua Italiana e sui mezzi di diffonderla» l. suomeksi: niitä näitä kirjoitelmia Italian kielestä sekä keinoista sen levittämiseksi.»

Kaarlo Forsman.

Gustaf Frödingin runoja.

Suomentanut *Yrjö Weijola.*

Kaunis ilma.

(Vackert väder).

Taivas kirkas, lahti tyyni,
Päivä helteinen,
Honkalassa leipäkello
Soittaa ruuallen.
Harjun kirkko loistaa niinkuin
Helykruunumorsian.

Päällä Ohmon koivumetsän
Häilyy pilvi, niinkuin harso
Neidin pappilan.

Ja kuin vankat lautamiehet
Kihlakunnan käräjäin,
Tummat vaarat seisoo tuolla
Veljellisnä vierettäin,
Ja kuin laivat juhlapuvuss'
Uipi saariryhmiä,
Kokass' sohisevat kuuset,
Keskiteljoillansa lepät,
Männyt perässä.

Vanha Luoti tuvan luon' on
Mäkirinteellään,
Ehkä vanhass' sydämmessään
Loistaa päivä, loistaa elo
Lämpimämmin entistään.
Vanha Luoti, vanha Luoti
Ehkä miettii hän kuin mä:
Suloista on sentään elää
— Mikä ihmeen kaunis päivä,
Äärettömän selkeä!

Mitä siellä, tirske kuuluu
Kautta saarien ja nienten,
Mitä kumman ääniä?
Lahdess' uimass' ovatkohan tytöt,
Vaiko ovat
Tytöt veneessä?
Kymmenkunta hattupäätä
Soutaa esiin kaislikosta,
Takaa salmien,
Kymmenkunta riemurintaa
Nauraa minullen.

Mokomakin naurutulva!
Tosiaankin suutun siis,
Mutta soudan lähemmäksi,
Sillä joukoss' onhan itse,
Itse, itse hän Alice.
Ja mä veneessäni nousen,
Haparoiden lakkihini
Tartun neuvoton,
Ja mä punastun ja lausun:
»Äärettömän kaunis ilma,
Kaunis ilma tänään on!»

»Sangen totta, nerokasta,
Hyvä, hyvä, hahhahhaa,
Runollista, nerokasta,
Runollista, hahhahhaa»
Tyttölauma naurahtaa
Ja ne päällein viskoo vettä
Alicekin niin kov' on että
Hellyydestään viis!
Veneessä mä kompastun ja
Lankeen polvillein ja lausun
Surkeesti kuin Caesar, — siis:
»Myöskin sinä, myöskin sinä,
Sinäkin Alice!»

Ohmon Elli.

(Elin i Hagen).

Tuoll' Ohmon tölli on mäen alla,
Asunto Anteron harmajan —
Mä muistan tyttärens' ainut, Elli,
Kuin kulki lehmineen kankahalla
Visertäin aamusta iltahan.

Iloisin hän oli iloisista,
Tansseissa, leikeissä parahin,
Kot'töissä nopsa ja riihess' uuras.
— Mut usein runneltuu kukkasista
Kauneimmin kasvava, lupaavin.

Mies vieras Ohmoon sai kiertäväinen,
Hän korvess' seurana paimenen.
Mut juorupuheet ne kiersi kylää,
Tul' Elli raukasta hourupäinen.
— Keväällä tappoi hän lapsosen.

Mä muistan hetken kun vangittihin,
Ei itkenyt hän, vaan valkeni
— Neljäksi vuodeksi tuomittiin hän
— Niin Ohmo murheesen painettihin,
Ken sinne mennä nyt raatsisi.

Ja vanha Antero, ukko parka,
Koukkuisna pirskovi halkojaan.
Hän oli vanhus, mi hymyi aina,
— Nyt ompi katseensa synkkä, arka,
Värisee huulensa aina vaan.

Hän välttää ihmisten katsehia,
Ei puhu enää hän kellekään,
Hän riutuu, sieluaan kalvaa tuska,
Hän väistyy vastahan tulevia
Ja itkee, kun ei nää yksikään.

Soi, soi kaisla.

(Säf, säf susa).

Soi, soi kaisla,
Laineet loiskikaa!
Te virkkanette, Inga pien'
Nyt missä vaeltaa.

Hän huus' kuni ammuttu sorsa, kun hukkui hän
Aikana kevään viherjän.

Ne häntä kohtaan nurjat kaikk' armotta,
Se koski mieltä hentoa.

Ne häntä kohtaan nurjat vuoks' aarteiden,
Ja lempensä vuoksi ainoisen.

Ne pistivät silmään okahan,
Ne heittivät raiskoja liljahan.

Siis murhe-, murhevirttä,
Te aallot laulakaa,
Soi, soi kaisla,
Laineet loiskikaa!

Uudenvuoden laulu.

(En nyårslåt).

Suru kullaki on,
Suru mullaki on,
Kurjuutensa vuodell' on kullaki.
Kun madot söivät,
Ja rakeet löivät,
Niin viljat aitasta hupeni.

Mut ällös itke, mun tyttöseni,
Kaikk' kyllä kääntyvi parhain päin
Ens' uunna vuonna, ens' uunna vuonna,
Ens' uunna vuonna, mun ystäväin!

Mut paloi talo
Ja onnen valo
Pakeni korpehen synkimpään.
Karvas on hätä,
Ei ystävätä
Mi auttais kurjaa, joll' ei mitäkään.
Viis' hädästämme mun tyttöseni,
Taas käymme työhön me rynnistäin!
Ens' uunna vuonna, ens' uunna vuonna,
Ens' uunna vuonna, mun ystäväin!

Maailman meno.

(Världens gång).

Myrsky merta myllerti
Lainehet vyöryivät syvyyksiin.
»Mies laivasta suistunut, kapteeni!»
Vai niin.

»Viel' auttaa voitte te, kapteeni!»
Myrsky merta myllerti.
»Voi vielä hän nuorasta saada kiinn'!»
Vai niin.

Lainehet vyöryivät syvyyksiin.
»Hän hukkui hyrskyhyn, kapteeni!»
Vai niin.
Myrsky merta myllerti.

Mikä on totuus.

(Hvad är sanning?).

Pilaatus kysyi: »mika ompi totuus?»
Vain kaiku vastasi — profeetta ei,
Ja mykkänä sen suuren selityksen
Mies Natsaretin hautaan kanssaan vei.

Jumalan kiitos, on professoreita,
Mi selityksen löytänehet tyyn'!
On legioona, sillä heit' on monta,
Mi Rooman miehen vastaa epäilyyn.

Kuitenkin oudoksun, ett' ainut totuus
Niin muuttaa muotoaan ja karvoaan.
Mi Berlinissä, Jenass' ompi totta,
Heidelbergiss' se pahaa pilaa vaan.

On, kuni Hamlet prinssi pilvilöistä
Lausuu Poloniusta ivaten:
»Minusta näyttääpi se kärpäseltä
— Kameelin minusta se näköinen.»

Suomalainen teaatteri.

Jeppe Niilonpoika. — Porvari aatelismiehenä. — Nummisuutarit. — Kavaluus ja rakkaus. — Tuulispää. — Suora-suu. — Vasantasena y. m.

Viime talven näytäntökausi suomalaisessa teaatterissa oli verrattain laimea, yleisön osanotto vähäinen. Sitä ilahuttavampaa on huomata, että tämän talven näytäntökausi näyttää muodostuvan kaikin puolin vilkkaammaksi. Yleisöä on teaatterissa käynyt ahkerampaan kuin pitkiin aikoihin ja näyttää siltä kuin suomalaisen teaatterin yleisö Helsingissä alkaisi laajeta. Seurauksena siitä on ollut, että muutamia kappaleita on voitu näytellä tavallista useampia kertoja, joka tietysti on vaikuttanut molemmin puolin innostuttavasti. Teaatterin henkilökuntaan on tänä talvena vakinaisesti kuulunut hra Lindfors, ja on hän tehnyt monen näytelmän hyvän esityksen mahdolliseksi. Vierailipa syksytalvesta teaatterissa kolmena iltana rouva Ida Aalbergkin. Hyvään menestykseen on epäilemättä myöskin suurena syynä ollut se, että on onnistuttu valitsemaan sopivia kappaleita näyteltäväksi.

Jos tarkastamme ohjelmistoa kokonaisuudessaan täytyykin meidän myöntää, että se on ollut hyvin kokoonpantu. Teaatterin etevämmät eri jäsenet ovat kukin vuorostaan saaneet suorittaa pääosia: hra Lindfors seuraavissa: »Setä Bräsig», »Jeppe Niilonpoika», »Kuninkaan alut», »Nummisuutarit», »Porvari aatelismiehenä», rva Poppius: »Papin perhe» ja »Tuulispää», nti Sainio: »Suora-suu», rva Rautio: »Vasantasena», onpa teaatterin nuoremmillekin jäsenille annettu tilaisuutta koettaa voimiaan vaikeammissa tehtävissä: näytelmissä »Kavaluus ja rakkaus» ja »Taistelujen väliajalla».

Samalla kun näin on parhaan mukaan koetettu sopivimmalla tavalla käyttää teaatterin voimia, on myös näytelmien valinnassa sisällön suhteen koetettu vaihtelevaisuutta saavuttaa; edustetuiksi ovat tulleet niin hyvin klassillinen draama kuin uudenaikainen.

Klassillista komediaa edustavat *Ludvig Holbergin »Jeppe Niilonpoika»*, joka näytettiin ensimäisenä uutena kappaleena syksyllä, ja *Molièren »Porvari aatelismiehenä»* likemmä joulua. Molempia näitä on ennenkin näytetty, vaikka kauvemmin aikaa sitten, edellistä tietääksemme viimeksi teaatterin ensi aikoina, jolloin nimiosassa oli hra Wilho. Teaatteri on aina

tuon tuostakin ottanut näyteltäväkseen näiden suurten huvinäytelmäin kirjoittajain näytelmiä, aina kun sillä on ollut käytettävinä pääosiin sopivia henkilöitä. Päättäen siitä kuinka monta kertaa kummankin tänä vuonna esitettyä näytelmää näytettiin ja kuinka paljon oli katsojia, näyttää Holberg enemmän miellyttävän meidän yleisöämme kuin Molière. Meille ovatkin ne olot, joita Molièren näytelmissä kuvataan, oudompia kuin Holbergissa, samoin ne epäkohdat, joita niissä vastustetaan. Katsojain intressi tosin molemmissa on suureksi osaksi kirjallinen, mutta vielä enemmän Molièren näytelmissä, ja aivan suurta kirjallista intressiä ei luonnollisesti suurelta yleisöltä saata vaatia. Etenkin on erotus huomattava sivuhenkilöissä. Molièren näytelmäin sivuhenkilöt eivät jaksa huvittaa ainakaan meidän näyttämöltämme, jota vastoin Holbergin huvittavat. Toisekseen on ehkä iva ja pila Holbergissa käsintuntuvampaa, joten se enemmän huvittaa ja sitä on helpompi esittää.

Molemmat nämä näytelmät ovat yleisesti tunnettuja, monet lauseet ja kohtaukset kummastakin ovat tulleet yleisen kulttuurin omaisuudeksi, niistä emme sen vuoksi tarvitse sen enempää puhua.

Kummassakin näissä näytelmissä oli pääosa hra *Lindforsin* käsissä. Jeppe Niilonpoikana saimme nähdä hra Lindforsin alalla, jolla aikaisemmin emme muista häntä nähneemme. Tavallisesti on hän näytellyt koomillisena porvarismiehenä tai ainakin hauskana kanttorina tai koulumestarina sekä myöskin hienona maailman miehenä. Tässä hän oli talonpoika ja vielä juoppo ja laiskuri. Talonpoikaista miestä esitti hra L. melkein vieläkin realistisemmin kuin porvarejaan; joskus tuntui siltä kuin hän olisi tehnyt sen liiankin realistisesti, joten koomillisuuden takana piilevä traagillisuus ei huomattavammin päässyt näkyviin. Todellisessa talonpojassa aina löytyvä hyvänsävyisyys ja kaiken raakuuden ohella säilyvä luonnollisuus eivät saaneet esityksessä sitä sijaa, jonka niille olisi suonut tulevan. Ulkonainen ja sisällinen kurjuus eivät maalla ja semmoisissa maaoloissa etenkin kun tässä näytelmässä kuvatuissa suinkaan kuulu yhteen läheskään samassa määrässä kuin nykyaikaisessa kaupunkielämässä. Mutta vaikka käsitystavan suhteen olemmekin vähän erimieltä, tunnustamme kyllä, että niinkuin hra L. oli tehtävänsä käsittänyt suoritti hän sen mestarillisesti.

Molièren kappaleessa hra L. kuvasi tutun hupaisan porvaristyypin, mutta ei hänkään jaksanut tälle näytelmälle hankkia kuin kahdeksi illaksi katsojia.

Paitse Jeppe Niilonpoikana on hra Lindfors näytellyt toista talonpoikaista rollia, nim. Mikko Vilkastuksena »Nummisuutarissa». Tässäkin hra L. käytti hyvin realistista näyttelemistapaa, kuvatessaan oikean kevytmielisen talonpoikaisen veijarin, ehkä viekkaamman ja huikentelevaisemman kuin miksi tavallisesti on Mikko Vilkastus kuvattu. Erittäin on mieleen jäänyt hra L:n mainion sattuva naamioitus ja ulkonainen käytöstapa.

»Nummisuutarista», joka on meidän kotimaiseen klassilliseen näytelmistöömme luettava, mainittakoon vaan, että sen näytteleminen yhä on edistynyt, sen hienoimpiinkin piirteisiin on huomiota pantu, joten sitä mielihyvällä saattaa aina uudestaan katsella. Eskon osa, jota vuorostaan eri näyttelijät ovat näytelleet, samoin kuin muitakin osia »Nummisuutarista», näytteli nyt hra Leino, antaen sille oman luonteensa mukaisen synkemmän värityksen, mutta hyvin välttyen raakuudesta.

Klassillisista näytelmistä kerran puhuessamme mainittakoon *Schillerin* *»Kavaluus ja rakkaus»,* joka näytettiin syksyllä. Siinä teaatterin nuoremmat jäsenet saivat esiintyä. Päähenkilöinä esiintyivät hra *Salo* Ferdinandina ja nti *Kunnas* Loviisana. Hra S:lla on kyllä äänivaroja, hän käyttää vaikuttavia ilmeitä sekä äänessä että liikkeissä, mutta vaihdokset ovat kovin jyrkkiä, ja voima, jota hra S. koettaa näyttelyynsä panna, tuntuu kovin tahalliselta. Nti *Kunnas* verrattain soveltui tehtäväänsä tässä, mutta tämän osan hieno ihanteellisuus ei kuitenkaan tullut riittävästi esille. — Yleensä ei näytteleminen tässä näytelmässä vastannut kappaleen ihanteellista henkeä, mutta joka tapauksessa on kiitettävää, että teaatterin nuoremmatkin jäsenet saavat joskus koetella voimiaan vaikeammissa tehtävissä.

Teaatterin nuoremmista jäsenistä puhuessa on mainittava nti *Rängman,* joka sai näytellä Ingan osaa *Björnsonin* suuritunteisessa näytelmässä *»Taistelujen väliajalla».* Nti R:lla on tosin paljon ja suuria vaikeuksia voitettavana, mutta hänen ansionsa on se, että hän niin kokonaan antautuu tehtäväänsä, joten hänen näyttelyssään on välittömyyden leimaa, joka seikka oikeuttaa toivomaan nti Rängmanille vielä edistymistä ja menestymistä näyttelijän alalla.

Kun kerran olemme alkaneet puhua ennen esitetyistä kappaleista, jotka tänä näytäntökautena ovat ohjelmistoon otetut, ovat mainittavat ennen muita *»Regina von Emmeritz»* ja *»Elinan surma».* Niissä suoritti rva *Ida Aalberg* pääosat, ja sai katsojat taas ihastumaan suureen taiteeseensa. — Muista repriiseistä mainittakoon *»Papin perhe»,* jossa rva *Poppius* herttai-

sesti kuvasi naiseksi varttuvaa neitosta, ja »*Setä Bräsig*», jossa yleisö aina käy ilokseen katsomassa hra Lindforsia. — Hauska oli myös uudistaa tuttavuutta »*Kuninkaan alkujen*» kanssa.

Tämän näytäntökauden uusista uudenaikaisista kappaleista oli ensimäinen *Meilhacin* ja *Halévyn* kirjoittama näytelmä »*Tuulispää*», »Froufrou». — Samaa aihetta kuin H. Ibsen »Norassaan» ovat monet kirjailijat käsitelleet, »Tuulispääkin» on sen luontoinen. Gilberte iloinen, vallaton, »tuulispää» joutuu naimisiin vakavan Sartoryn kanssa. Hänen aikansa täyttävät huvit eikä hän muuta ajattelekaan, lapselleen ja miehelleen omistaa hän niiden lomassa joskus hyvinkin tulisen ja todellisen tunteen. Mutta pohjaltaan on hän viaton ja hyvä. Hänen miehensä ei ajattelekaan, että hän voisi vaimoonsa vaikuttaa ja auttaa häntä kehittymään. Kun taloon tulee Gilberten sisar asumaan, joka on hänen vastakohtansa, alkaa Gilberte tulla kokonaan syrjään sysätyksi. Hän huomaa itsensä tarpeettomaksi ja syrjäytetyksi. Siitä tulee hänen onnettomuutensa. Hän lankeaa kiusaukseen, suostuu viekoittelijaan, lähtee hänen kanssaan miehensä luota. Onnea hän ei saavuta, vaan sairastuu ja kuolee, kotiin hän tulee vaan jäähyväisiä sanomaan. Vaimonsa kuolinvuoteella selviää Sartorylle, että hänkin on syyllinen.

Vakavaa aatetta, joka on näytelmän perustana, ei ole johdonmukaisesti viety loppuun, tavallisen ranskalaisen näytelmän juoni on tunkenut näytelmään ja pääsee sen edistyessä yhä enemmän vallalle. Onneton Gilberte lankeaa kiusaukseen, hän pakenee rakastajansa kanssa, Sartory tulee ja vaatii tämän kaksintaisteluun ja surmaa hänet. Loppu on tunteisiin sulautumista, jonka avulla kaikki ristiriidat selvitetään.

Gilbertenä näytteli rva *Poppius* ja oli hän siinä oikealla alalla, jolla hän aina suorittaa tehtävänsä hyvin. Iloinen, värähtelevä, nuori luonne, lapsellisuuden ja hiukan kevytmielisyyden alle kätketty viattomuus, ne ovat rva Poppiuksen ala. Traagillisuuttakin kuvaa hän silloin kun on esitettävänä onnettomuuden murtama nuori ja hento olento. Ja niistä aineksista oli Gilberten rolli kokoonpantu. — Hra Lindfors oli »Tuulispäässä» tilaisuudessa esiintymään toisella erikoisalallaan, hienon maailman miehenä. Siinä hän onnistuikin vallan verrattomasti. Yleensä on vaikea saada meidän teaatterissamme hienon maailman henkilöitä kuvatuksi. Hra Lindfors siinä on täysin paikoillaan, hrat Ahlberg ja Weckman myös jotensakin, niinkuin tässä näytelmässä saattoi huomata. Naispuolella

ei myöskään ole kovin monta, joita senluontoisiin tehtäviin voidaan käyttää. Viime aikoina on nti *Sainion* yhä useammin annettu esittää semmoisia osia, niinkuin »Tuulispäässä», jossa hän oli ylhäisenä, kevytmielisenä paroonitar de Cambrina. Myönnämme, että nti S. on kehittynyt yhä soveliaammaksi tämmöisiin osiin, mutta ei hän täydelleen osaa antaa oikeata väritystä, hänen kuvaamansa tuntuu pikemmin nousukkaalta. Lisäksi on nti S:lla tässä niinkuin monessa muussakin näytelmässä alituisesti palaavia yleistapoja niin sanoakseni, niinkuin esim. tuommoinen nauru, joka ei mitään erikoista tarkoita, on vaan yleisvaikutuksen vuoksi. — Näytelmän epäkiitollisin osa oli nti *Kunnaalla,* nim. sisaren, Louisen. Sen on tekijä kuvannut jotensakin epäselvästi ja epämääräisesti, joten näyttelijän on vaikea siitä mitään saada. Ei näet tule selville missä määrässä Louise tiesi häiritsevänsä sisarensa ja lankonsa onnea, vai tekikö hän sen kaikki aivan tietämättään. Siltä melkein näytti, mutta siinä tapauksessa hän oli jotenkin veretön teaatteriolento. Nti Kunnas esitti Louisen johdonmukaisesti säännölliseksi, reserveeratuksi, vaatimattomaksi, lempeäksi.

Toinen uusi nykyaikainen näytelmä oli *Victorien Sardoun* kirjoittama »*Rouva Suora-suu*», »Madame Sans-Gêne». — Tätä näytelmää sanotaan tekijänsä parhaimmaksi, ja vaikka se ei ole paljon vuotta vanhempi, on sitä jo ehditty näytellä useimmilla maailman suurilla näyttämöillä. Sardou on tosin kirjoittanut useita muita näytelmiä, jotka muodollisessa suhteessa ovat paljoa etevämpiä kuin tämä. Ranskalaisen tottuneen näytelmänkirjoittajan kirjoittamaksi se kokoonpanoltaan on jotensakin hatara. Mutta se mikä siinä viehättää niin Ranskassa kuin kaikkiallla muualla on sen raitis runollisuus; tekijä on viehättynyt työhönsä, ja sama innostuksen henkäys vaikuttaa katsojaankin. Siinä kerran taas ranskalaisessa runoelmassa kuvataan yksinkertainen uskollinen rakkaus niin viehättävän voimakkaaksi, että se voittaa suuren Napoleoninkin. Oli sen vuoksi kaikin puolin hyvä ajatus ottaa se meilläkin esitettäväksi. Se onkin miellyttänyt suuresti meidän yleisöämme.

»Suora-suu» ei ole suorastaan historiallinen näytelmä, siinä merkityksessä, että joku historiallinen tapaus synnyttäisi sen ristiriidan, jota näytelmässä kuvataan, mutta historiallinen ajankuvaus se joka tapauksessa on. Ranskan vallankumous saattoi aikaan suuria mullistuksia kaikilla aloilla. Samoin kuin Napoleon itse olivat useat hänen kenraaleistaan ja ruhtinaistaan

nousukkaita. Nämä olot epäilemättä synnyttivät useita omituisia kohtauksia ja suhteita.

»Rouva Suora-suu», marsalkki Lefêbvren vaimo, Danzigin herttuatar on entinen pesijätär. Proloogissa näemme hänet pesutuvassaan, vallankumousten kauhujen ja suurten tapausten kulkiessa hänen ovensa editse. Hänen sulhasensa Lefêbvre on kersantti ja viereisessä talossa asuu luutnantti Buonaparte, joka on jättänyt Catherinelle, »suora-suulle» pyykkilaskunsa maksamatta.

Itse näytelmässä ovat olot muuttuneet, kaikki tärkeämmät henkilöt ovat vallankumouksen kautta kohonneet korkeaan asemaan. Mutta Catherine, entinen pesijätär, joka sitten miehensä kanssa on muonakauppiaana seurannut Napoleonin armeijaa ja ollut läsnä kolmessatoista tappelussa, on nyt herttuattarena yhtä suorapuheinen ja avonainen kuin ennenkin, hän ei ole oppinut hienon maailman puhe- eikä käytöstapoja. Ei hän myöskään ole oppinut sen pahoja tapoja, miehelleen on hän uskollinen. Napoleon tahtoo heitä eroamaan, koska Catherine yksinkertaisilla ja kömpelöillä tavoillaan herättää pilkkaa ja halveksimista. Mutta he eivät siihen suostu. Catherine taivuttaa Napoleonin luopumaan aikeestaan suloudellaan, suoruudellaan ja johdattamalla hänen mieleensä entiset ajat. — Itävaltalaisen kreivin Neippergin vaiheet eivät välttämättömästi liity kappaleen pääjuoneen, joka muuten on jotensakin yksinkertainen, mutta kuvaavathan nekin ajanhenkeä. Neippergin on vallankumouksen aikana pelastanut Catherine, kun Neipperg paeten takaa-ajajiaan sattumalta tuli haavoitettuna hänen luokseen turvaa etsimään. Siitä on heidän välillä syntynyt ystävyys, joka kestää koko elämän. Toisen kerran on Catherine vielä tilaisuudessa pelastamaan Neippergin, kun hän on herättänyt Napoleonin vihan ja mustasukkaisuuden.

»Rouva Suora-suu» on menestynyt suomalaisessa teaatterissa hyvin, yhdeksään kertaan on sitä näytelty melkein täydelle huoneelle. Teaatteri onkin voinut panna kaikkiin tärkeämpiin osiin täysin soveliaita henkilöitä. — Catherinena näytteli ensinnäkin nti *Sainio,* ja onnistui hän siinä paremmin kuin missään muussa tehtävässä tähän saakka. Näyttelyssä oli suloutta ja reippautta ja vastasi se hyvästi esitettävää, oikein hyviä kohtia oli lukuisasti. Tietysti viekoitteleehan tämmöinen näytelmä aina vähän liioittelemaan, ja olivathan monet ilmeet entisestään tuttuja, mutta tässä ne' olivat enimmäkseen paikallaan. — Hra *Lindfors* antoi vallan elävän kuvan Napoleonista, puvussa, liikkeissä, käytöstavassa, ulkomuodossakin hän

muistutti Napoleonia. — Hra *Leino* oli myöskin erittäin hyvä Fouchéna, Napoleonin kaikkitietävänä poliissimestarina. — Hra *Halme* Lefêbvrenä täytti hyvin paikkansa ja osoitti hyvää edistystä.

Näyttämölle sovitus oli erittäin huolellista, puvuissa ja huonekaluissa oli noudatettu historiallista tarkkuutta niin pitkälle kuin varat riittivät.

Kolmas uusi kappale, joka tänä talvena on suomalaisessa teaatterissa erittäin hyvin menestynyt, on »*Vasantasena*», jota myöskin viime vuosina on yleisesti näytelty Euroopan suurilla näyttämöillä. Jos kohta »Vasantasena» tässä muodossaan on uusi näytelmä, on se alkuperäisessä asussaan varmaan vanhin, joka meidän teaatterissamme on näytelty. »Vasantasena» on alkujaan muinaisindialainen näytelmä, suomennoksen on nti I. Mendelin tehnyt E. Pohlin valmistaman saksankielisen mukaelman mukaan. Sen alkuperäinen nimi on »*Mritschakatika*» — »Savivaunut».

Samoin kuin Indian historiassa ylimalkaan on tämän näytelmän ikää ollut hyvin vaikea määrätä. Näytelmän tekijäksi mainitaan proloogissa kuningas Sudraka, mitään muuta ei tästä kuninkaasta tiedetä, eipä edes hänen hallitsemastaan valtakunnasta. Näytelmän ikää on kuitenkin koetettu määrätä ja arvelevat sitä uusimmat tutkijat nuoremmaksi, kuin ennen luultiin, eli noin kuudennella vuosisadalla j. Kr. s. kirjoitetuksi.

Aiheena tässä näytelmässä on rakkauden jalostuttava voima. Tscharudattaa, bramiinia rakastaa Vasantasena, joka on bajadeerin alhaista säätyä, siis syntymänsä kautta määrätty myömään nuoruutensa ja kauneutensa kukan, niinkuin hän itse sanoo. Vasantasenan puhdas rakkaus jalostuttaa häntä, ja hän saakin korkeimman palkinnon, hänet julistetaan kelvolliseksi tulemaan ihanteellisen Tscharudattan vaimoksi. Toinenkin juoni liittyy pääjuoneen. Hirmuhaltiata kuningas Palakaata vastaan nousee kuninkaallista sukua oleva paimen Ariaka, häneen liittyvät kaikki oikeutta harrastavat, ja hän onnistuukin hankkeessaan. — Näemme kuinka kaikkina aikoina ihmisillä on ollut samoja ihanteita, ja sen huomaaminen meitä suuresti viehättää tässä näytelmässä. Siinä on sitä ikuista runoutta, joka aina pysyy vanhentumattomana.

Luonnollisesti ei näytelmää saateta näytellä sen alkuperäisessä muodossa. Näyttämölliset laitokset olivat näet muinaisintialaisessa teaatterissa hyvin yksinkertaisia. Niin esim. tässä näytelmässä on alkuperäisessä muodossa eräskin näytös, jossa Maitrejalle, joka on tullut Vasantasenan luo sanaa tuomaan, näytellään kaikki Vasantasenan huoneet ja hänen puutar-

hansa, samassa näytöksessä kuljetaan huoneesta huoneeseen. Lisäksi on siinä paljon piirteitä, jotka meistä tuntuisivat oudoilta, etenkin kastilaitoksen tuottamat vaikeudet ja moniavioisuus; Tsharudattalla näet on entisestäänkin jo vaimo. Mutta alkuperäisessäkin muodossa täytyy näytelmää sanoa hyvin draamalliseksi. Se muistuttaa enemmän Shakespearen näytelmää kuin muinaiskreikkalaista sen kautta että siinä rinnakkain tavataan traagillisuutta ja koomillisuutta.

Mukailija on muodostaessaan Mritschakatikaa meidän aikamme näyttämölle ensinnäkin saanut järjestellä tapahtumia vähän toisella tavalla, sulattaa yhteen eri näytöksiä ja kohtauksia ja jättää pois sen mikä ei näin saatuun muodostukseen ole soveltunut. Mutta myös oleellisempia piirteitä on jätetty pois, silloin kun ne olisivat tuntuneet kovin oudoilta. Välistä on mukailija myös lisännyt jonkun piirteen, emmekä voi sanoa, että hän aina olisi tehnyt sen näytelmän eduksi. Nuo naista kiittävät lauseet ovat mukailijan, samoin on hänen tuumansa uudemman näytelmän malliin, samalla kuin herra ja emäntä, naittaa myös palvelijat, tässä Maitreja ja Mandanika, jotka kumpikin on saatu sulattamalla yhteen kaksi eri henkilöä. Vasantasenalle tapahtuva kunnia ja onni, kun hän kohotetaan ylhäisempään kastiin, on aivan harvinainen poikkeus, sen merkitys sen vuoksi paljon vähenee, kun sama onni tulee Mandanikankin osaksi. — Alkuperäisessä eivät Maitreja ja Mandanika mitenkään vaikuta Tscharudattan pelastukseen. Ja lopuksi mainittakoon että viimeisessä näytöksessä ei Ariaka itse tule näyttämölle, vaan yksi hänen sotapäällikkönsä.

Mutta huolimatta näistä muodostuksista, on mukaelman enin ja oleellisin osa alkuteoksesta saatu, joten siitä saamme todellisen kuvan muinaisindialaisesta näytelmästä ja hämmästyttävän korkeasta kulttuurista.

Suomalaisessa teaatterissa on »Vasantasena» niin menestynyt, että sitä on kymmenen kertaa näytelty täydelle huoneelle. Nimiosa on ollut rva *Rautiolla* ja on hän sen suorittanut koko yleisön mielihyviksi; hänen sointuva äänensä, sopusuhtaiset liikkeensä auttoivat häntä kuvaamaan viehättävän, rakkauden jalostaman Vasantasenan. — Hra *Ahlberg* antoi Tscharudattasta pateetillisen kuvan, jommoiseksi se kai oli kuvattavakin; vähän miehekkäämpi se ehkä kuitenkin olisi saanut olla. Muuten näyttää runopukuinen muoto olevan hra Ahlbergille vaarallinen, hänen vanhat lausumisheikkoutensa pyrkivät siinä enemmän näkyviin kuin suorapuheisessa. — Hra *Leino* Samsthanakana kuvasi ehkä enimmin itämaalaista sekä ulkomuodollaan että

näyttelyllään. Samsthanaka onkin itämaalainen tyyppi, intohimoinen, typerä bastaardi. — Ariakana näytteli hra *Salo*. Häntä oli vaikea uskoa siksi voimakkaaksi sotasankariksi, joksi hän kuvataan, niin aralta ja hennolta hän näytti. — Näyttämöllepanoon oli pantu paljonkin huolta; oliko kaikki niin aivan indialaista, emme voi sanoa, parastahan oli koetettu.

Niinkuin ylläolevasta näkyy ovat »Rouva Suora-suu» ja »Vasantasena» tämän talven näytelmistä enimmin miellyttäneet meidän yleisöämme. Yleisö näkyy siis ikävöivän raitista, valoisampaa runoutta. Näissä molemmissa on todellista runoutta, edellisessä runoilija todellisen lämpimästi asettaa kansanomaisen luontevuuden voittoisasti sovinnaisuuden rinnalle, jälkimäisessä näemme kuinka kastilaitoksesta huolimatta todelliset, luonnolliset tunteet pääsevät voitolle. Ilahduttavaa on nähdä, kuinka yhä vieläkin tosirunollinen kykenee yleisöä enemmän viehättämään kuin tekorunollinen.

O. Relander.

Väittelyä.

Vieläkin »estetiikasta.»

Toivomukseni että hra Gebhard kirjoituksestani U. S:ssa huomaisi joutuneensa perin oudolle alalle, kun hän on ruvennut puhumaan »estetiikan» opetuksesta meillä ja muualla, ei ole täyttynyt. Valvojan viime numerossa hän itsepintaisesti jatkaa väittelyään. — Niinkuin polemiikeissa on tavallista arvelee hra G. minun väärin käsittäneeni hänen kirjoitustaan. En tahdo, vaikka olisi syytäkin, ryhtyä sanoista ja lauseista kinaamaan, vaan käyn suoraan siihen käsiksi, mitä vastustajani luulee itsellään vielä olevan asiallista kumoomattomana.

Kun minä selvitin miten »estetiikka» sanaa meillä käytetään laajemmassa merkityksessä kuin missään muualla, niin koetin johdattaa häntä tarkastamaan numeroitansa opettajamäärästä »estetiikan» alalla ulkomaan yliopistoissa. Sitä hän ei kuitenkaan ole tehnyt, vaan väittää yhä edelleen tosiasiana pysyvän, että se ulkomaan yliopistoissa on suhteellisesti pienempi kuin meillä: »esimerkiksi Oxfordissa ja Cambridgessä 1, Sorbonnessa 1, Collège de Francessa ei yhtään, Saksan yliopistoissa keskimäärin alle kolmen — —.»

Hra G:n tiedot tässä kohden ovat niin peräti väärät, ettei niitä saata jättää oikaisematta. — Minun laskuni mukaan[1]) on näet esteettisissä tieteissä Oxfordissa vähintäin 5, Cambridgessa 17, »Sorbonnessa» 11, Collège de Francessa 7, Berlinissä 15, Leipzigissä 12 j. n. e. Saksan pikku yliopistoja en ole ottanut lukuun, sillä niillä ei ole mikään pakko koettaa tyydyttää kaikkia tarpeita. Ylioppilas, joka on alkanut opintonsa jossakin pienessä yliopistossa ja tahtoo nauttia opetusta erityistieteessä, jolla ei ole edustajaa siinä yliopistossa, muuttaa yksinkertaisesti toiseen, missä semmoinen on. Niin pieni kuin yliopistomme onkin, on se kuitenkin siinä kohden verrattava ulkomaan isoimpiin, että sen täytyy pyytää olla niin monipuolinen ja täydellinen kuin mahdollista, sillä se on ainoa maassamme eikä jokainen, joka haluaa, pääse ulkomaalle opintoja harjoittamaan.

Erotus hra G:n ja minun numerojeni välillä on niin hämmästyttävän suuri, että se ehkä vaatii selvittämistä. Eri yliopistoissa vaihtelee opetusaineiden nimitys melkoisesti. Mitä enemmän spesiaalitutkimukset ovat päässeet vallalle, sen harvemmin tavataan yleisiä nimityksiä, niinkuin kirjallisuushistoria tai taiteenhistoria tai »estetiikka». Kirjallisuushistoria on tavallisesti yhdistetty sen maan kielen opetukseen, jonka kirjallisuutta opettaja käsittelee. Siten on Cambridgessä paitse yhtä professoria vertailevassa kirjallisuushistoriassa 8 opettajaa englannin kielessä ja kirjallisuudessa, 5 saksan ja 2 ranskan kielessä ja kirjallisuudessa. Ettei näitä opettajia saa asettaa samalle kannalle kuin meidän puhtaita filoloogeja, näkee siitä että niiden rinnalla on vielä toisiakin opettajia, joilla on yksistään toinen tai toinen kieli opetusaineena. Taidehistoriaan nähden on taasen huomattava, että nimeltään arkeologiian professorit useimmiten ovat taidehistorioitsijoita. Estetiikka vihdoin kuuluu kaikille opettajille näillä aloilla, huolimatta siitä onko se mainittu heidän nimityksessään vai ei. Mainitakseni vaan yhden esimerkin, piti W. Scherer vainaja, Saksan kirjallisuuden professorina Berlinissä, luentoja runouden teoriiassa (Poetik). Muita lukuun otettavia opetusaineita ovat vihdoin runousoppi, retoriikka ja soitantotiede, joilla muutamissa paikoin on erityiset professorinsa. — Näillä ei ainoastaan kirjoihin vaan omiin kokemuksiinikin nojaavilla perustuksilla olen laskuni tehnyt. Toinen asia on, ettei sitenkään saadut numerot todellisesti osoita opettajamäärää puheena olevissa tieteissä suurten sivistysmaiden pääkaupungeissa. Paitse yliopistoissa tarjotaan näet samanlaista opetusta muissakin laitoksissa. Jos esim. ajattelemme Pariisia, niin on siellä »Sorbonnessa» (yliopiston Faculté des lettres)[2]) 11 »estetiikan» opettajaa ja »Collège de Francessa» 7; mutta sen lisäksi on »École des beaux-arts'issa» ainakin 5—6 (tässä

[1]) Lähteeni on ollut „Minerva, Jahrbuch der Gelehrten Welt“ v:lta 1892—1893.

[2]) Hra G. näyttää pitävän „Sorbonnea“ vieläkin eri oppilaitoksena niinkuin keskiaikana. Nykyään merkitsee nimi vaan sitä rakennusta, joka on yliopiston pääpaikka.

opistossa luennoitsi muun muassa H. Taine, uudemman ranskalaisen estetiikan perustaja) ja »École du Louvre'ssa» 7—8. Täten tullaan siihen päätökseen, että Pariisissa samalla aikaa vähintäin 30 opettajaa pitää luentoja semmoisissa tieteissä, jotka vastaavat meidän »estetiikkaa».

Jo edellisestä näkynee miten meillä ollaan takapajulla estetiikan opetukseen nähden. Mutta vielä selvemmäksi se käy, kun ajattelee että esim. Saksassa jo ylemmissä kouluissa annetaan kotimaan kirjallisuudessa niin laajaperäistä opetusta, että luettavat kirjat sisältävät yhtä paljon kuin täällä vaaditaan korkeinta arvolausetta varten opettajakandidaatti-tutkinnossa. Tietysti tutustuvat oppilaat samassa myöskin estetiikan peruskäsitteisiinkin, jotka meillä esitetään noissa »puhtaan estetiikan» luennoissa, joita hra G. niin kammoaa.

Alkaako hra G. jo ymmärtää, miksen minä voi yhtyä hänen mielipiteeseensä, että meillä »estetiikka» kuuluu liiaksi suosittujen tieteiden joukkoon? — Niistä neljästä opettajasta, jotka hän ottaa lukuun, on vaan *yksi* vakinainen, toisen virka on persoonallinen ja katoaa siis hänen jälkeensä, muut ovat dosentteja, joiden aseman vakavuus on tunnettua laatua. Näistä jälkimäisistä edustaa toinen kansanrunoustutkimusta, joka tiede meillä, jos missään, ansaitsisi vakinaisen edustajan, sillä harvan tieteen alalla on meillä enemmän *omaa* tarjottavana; toinen taas on antautunut yksinomaisesti taidehistorian alalle, joka kyllä on sekin yhden miehen arvoinen. Kaksi ensinmainittua edustaa siis nykyään paitse teoreettista estetiikka sivistysmaiden kirjallisuutta, toinen pitäen luentoja ruotsiksi, toinen suomeksi. — Minun mielestäni on tämä opettajamäärä liian vähäinen, kun ajatellaan, miten tärkeää meidän on seurata ja ymmärtää suurten sivistysmaiden kirjallisuutta. Yhden miehen on näet mahdoton hallita koko tätä alaa kehitykseen ja tieteelliseen tutkimukseen nähden, niin perusteellisesti kuin professorilta on oikeus vaatia.

Että opetus todella on riittämätön »estetiikassa», sen huomaakin olojemme tarkastaja helposti. Millä kannalla on esim. taiteellinen ja kirjallinen arvostelu maassamme? Sanomalehtiä on meillä kyllä monta, mutta kuinka monella on käytettävänä arvostelijoita, joiden kirjoituksilla taiteesta ja kirjallisuudesta on arvoa? Luontainen kirjoitushalu ja joku määrä »uusimman kaunokirjallisuuden» lukemista onkin tavan mukaan kaikki mitä meillä arvostelijalta vaaditaan.

Yhtä vähän kuin hra G:n numerot ovat oikeat, yhtä vähän perustetut ovat hänen mietteensä itse opetuksesta. Tässä kohden on hänen päämuistutuksensa, ettei pidetä luentoja kotimaan kirjallisuudesta, vaan vanhemmasta ulkomaalaisesta, ja erittäin hän »ilmaisee» minulle että »aatevirtaukset» ulottuvat kotimaahankin.

Aivan oikein, aatevirtaukset *ulottuvat* tänne, mutta ne *alkavat* toisaalla. Kun siis tieteellinen — ei kansanopistolaiselle tarkoitettu — käsitys noista virtauksista on ylioppilaalle annettava, niin täytyy saattaa häntä

tutkimaan niiden syntyä ja nousua ulkomaan kirjallisuudessa. Niin on tehty ja niin tehdään edelleenkin. Jos opettaja on onnistunut antamaan kuulijoilleen selvän käsityksen esim. romantismista ja realismista, miten ne yhä uudelleen esiintyvät maailman kirjallisuudessa, niin oppivat he myöskin arvostelemaan samoja suuntia kotimaan kirjallisuudessa. Tämä jo riittää osoittamaan, miten ulkomaan kirjallisuuden tunteminen (jopa vanhimmista ajoista saakka) on välttämätön ehto kotimaisen ymmärtämiseen ja arvostelemiseen.

Mitä taasen tulee kotimaisen kirjallisuuden käsittelemiseen yliopistoluennoissa, niin on se ollut ja on osaksi vieläkin mahdotonta. Kirjallisuutemme on niin nuori, ettei sen perustajatkaan vielä ole kaikki kadonneet elävien mailta. Sitä paitse on sen käsitteleminen muutenkin vaikeaa. Jollei opettajalla ole erityistä vapaata aikaa käytettävänä hajanaisista lähteistä tutkiakseen kirjallisuutemme syntyjä syviä, niin jäävät luennot pitämättä, siksi kuin sen perustukset usean miehen, samaa päämäärää tarkoittavan työn kautta vähitellen ovat selvitetyt. Eipä meillä vielä ole ainoata täydellistä Runebergin elämäkertaakaan! Estetiikan opettajat ovatkin Cygnaeuksesta alkaen kukin puolestaan, hyvästi tuntien velvollisuutensa kotimaista kohtaan, suorittaneet valmistustöitä Suomen sekä kirjallisuuden että taiteen historiaan. Ainoastaan se, joka ei itse koskaan ole luentoja pitänyt, saattaa vaatia, että heidän pitemmittä mutkitta on pitäminen luentoja näissä aineissa. Jos semmoista vaatimusta seurattaisiin, niin on peljättävä että siitä syntyisi — »pelkkää estetiseeraamista.»

E. A—n.

Selitykseksi.

Eroavaisuus herra Aspelinin ja minun esittämissäni luvuissa johtuu osaksi siitä, että olen käyttänyt toisia lähteitä (»Minervaa» ei ollut olemassakaan yliopistomme kirjastossa silloin kuin sitä kysyin kirjoitustani varten, vaan se on tilattu myöhemmin, jonka vuoksi minun täytyi tyytyä siihen, mitä sain: Oxford University examination papers, 1881, The student's guide to the University of Cambridge, 1880, Le livret de l'étudiant de Paris 1890—1891 ja Deutscher Universitäts-Kalender für das Winter-Semester 1893—94), osaksi, mitä Sorbonneen tulee, lasku-erehdyksestäni, mutta pääasiallisesti siitä syystä, jonka herra A:kin jo on selittänyt, että nimittäin minä olen laskenut kielimiesten joukkoon ne, jotka ulkomailla mainitaan opettajina uudempien kansojen sekä kielessä että kirjallisuudessa.

Muuten olen jo maisterioppimme muodollisuudesta mielestäni kirjoittanut siksi paljon, että katson voivani jättää lukijan ratkaistavaksi, missä määrin tuo numerojen eroavaisuus tahi muu, mitä herra A. tässä on kirjoittanut, kumoo väitteeni pääasiassa.

Hannes Gebhard.

Kotimaan kirjallisuutta.

Edmondo de Amicis, Sydän. Kirja nuorisolle. Mukailemalla suomentanut Maikki Friberg (Otavan helppohintainen kirjasto, N:o 18). Helsingissä 1894, Otava. 222 s. 12:o. Hinta 1: —.

Kotimaassaan Italiassa on Edmondo de Amicis'in kirja »Il Cuore» eli »Sydän» saavuttanut erinomaisen suosion, niinkuin sen kokonaista 150 siellä ilmestynyttä painosta todistaa. Myöskin sen käännökset vieraisiin kieliin, joista jo useat ovat sen itselleen omistaneet, näyttävät kaikkialla herättäneen suurta huomiota. »Deutsche Rundschau»-niminen aikakauskirja arvelee sitä muiden muassa »ensimäiseksi klassilliseksi nuorisokirjaksi Campen Robinsonin ilmestymisen jälkeen». Näyttää siis melkein siltä, kuin kirjasta oli tulemaisillaan tai ainakin aikomus tehdä jonkinlainen kansainvälinen nuorisokirja, semmoinen kuin juuri mainittu Robinson.

Tämä kirja on viime jouluksi ilmestynyt sekä ruotsalaisessa että suomalaisessa puvussa tarjoutuen meidänkin koteihimme huviksi ja opetukseksi. Ja täälläkin on se jo saanut monen sydämmellisen ja lämpimän tervehdyssanan.

Jos me kirjaan tutustumme saadaksemme selvälle, mikä sille on tämmöisen suosion hankkinut, herättää aluksi huomiota varsin omituinen seikka. Olemme tottuneet pitämään mielikuvituksen rikkauden ja vilkkauden kaiken lapsille ja nuorisolle aiotun kirjallisuuden välttämättömänä ehtona. Fantasian maailmahan on varsinainen lapsenmaailma, ja ainoastaan tarjoomalla tälle sieluntoiminnalle runsasta ja soveliasta ravintoa voi luullaksemme todellisesti ja lujasti kiinnittää lapsen mielen luettavaan kirjaan. Tämän tekevät runsaassa määrin semmoiset teokset kuin Robinson ja esim. meillä Z. Topeliuksen sadut ja kertomukset, puhumatta alkuperäisistä kansansaduista. Ja siksi juuri ne aina varmasti löytävät jokaisessa kasvavassa lapsi- ja nuorisopolvessa innokkaan kuulija- ja lukijakunnan.

Tämmöisen kertomusta kannattavan fantasian rikkautta ei Amicisin kirjassa tunnu missään erinomaisessa määrässä. Sen voisi pikemmin sanoa

tässä suhteessa köyhäksi. Mitään valtaavaa mielenkiintoa herättävää päähenkilöä ei ole, sillä kertoja itse pysyy koko ajan vaatimattomasti syrjässä ja muut henkilöt astuvat vuorotellen esiin ja siirtyvät taustaan, antaen muille sijaa, juuri kun niihin on hiukan tutustunut. Tapausten kehityksessä on vuorovaikutus ja yhtenäisyys hyvin höllä. Näin ollen tuntuvat nuo erityiset kertomukset vain kehyksiltä, joihin joku erityinen »moraali»on sijoitettu. Moraali onkin jokaisen kertomuksen pääsisällys, mutta ei semmoinen, joka huomaamatta hiipii tunteeseen, jonka lukija itse tapauksista itsenäisesti omistaa, vaan jotenkin suoraan esitetty ja kouraan tuntuva.

Tämä on kirjan heikko puoli, ja se tekee, ettei se luullakseni koskaan voi varsinaisena ratto- ja huvituskirjana saada suurempaa merkitystä ainakaan meidän nuorisolle; siksi on se tässä suhteessa liiaksi »pilattu» etupäässä Topeliuksen tuoreilla ja todellisesti hauskoilla jutuilla. Robinsonin rinnalle sitä ei olisi pitänyt laisinkaan asettaa.

Mutta tavalliseksi ratto-kirjaksi sitä ei ainakaan suomentaja näytä käsittäneenkään. »Se on hitaasti, vähitellen luettava, mieluisammin vanhempien johdolla kotona, käsitöitä tehdessä koulussa tahi opettajien ja oppilaiden muuten yhdessä ollessa. Sillä se on omiansa herättämään kysymyksiä ja mietteitä, jotka sitten voivat antaa aihetta keskusteluun ja ajatusten vaihtoon». Tämä on suomentajan käsitys kirjan oikeasta käyttämisestä, ja tältä kannalta katsoen tulee arvostelu kokonaan toisenlaiseksi.

Kirja on näet kirjoitettu erinomaisella psykoloogisella taidolla ja todistaa, että tekijä on tarkasti tutustunut lapsen ja nuorukaisijän vaiheilla olevan nuorison oloihin ja elämänpiiriin. »Se on paras analyysi koulupojan sydämmestä, mikä koskaan on kirjoitettu» sanoo eräs arvostelija, ja tällä arvostelulla voinee hyvinkin olla jotakin perää. Ainakin on siinä esitetty varsin rikas sarja eri suhteita ja tilaisuuksia, joihin koti-, koulu- ja toverielämä johtaa. Ja nämä situatsioonit ovat kaikki tyypillistä laatua, niissä löytää kukin jotain tuttua ja tavalla tai toisella omaan laitaansa soveltuvaa. Näin ollen saattavat kertomukset vanhempain ja opettajain johdolla luettuina antaa nuorisolle aihetta tarkkaamaan omaa käytöstä ja omia mielipiteitä.

Samassa määrässä kuin psykolooginen tarkkanäköisyys antaa kirjalle arvoa myöskin se viehättävän puhdas ja jalo henki, joka siinä läpi läpensä ilmestyy. Tietysti ei kukaan tahdo tarjota nimenomaan nuorisoa varten aiotussa kirjassa mitään, joka olisi siveellisesti epäilyttävää. Mutta ainoastaan sillä, jota itseänsä elähdyttää lämmin myötätuntoisuus kaikkia ihmisiä ja varsinkin heikkoja veljiänsä kohtaan, voi antaa opetuksilleen sen tunteen voiman, joka painaa opetuksen toisenkin sydämmeen. Ja ainoastaan se, jota johtaa ennakkoluuloista vapaa ja valistunut mieli, voi opastettavilleen antaa oikean näkökohdan eri suhteiden ja käytöstapojen arvostelemisessa.

Molemmissa näissä suhteissa on Amicisille tunnustettava etevä sija. Hänen oman lämpimän tunteensa ja vakaumuksensa voima korvaa monessa

kohden fantasian puutteen ja viepi lukijan mukaansa. Ja kaikkialla on puhdas ihmisyys hänen arvostelunsa perustuksena, huolimatta niistä sokaisevista rajoituksista ja erotuksista ihmisten välillä, jotka elämässä niin usein painavat leimansa yksinkertaisimpienkin siveellisten suhteiden käsittämiseen. Kun lukee ne opetukset, jotka Amicis antaa isänmaan rakkaudesta, rakkaudesta isään ja äitiin, myötätuntoisuudesta onnettomia kohtaan, arvonannosta kaikelle rehelliselle työlle ja niiden tekijöille, olkoonpa niillä päivätyöläisenkin karkeat vaatteet yllään j. m. s., ei voi muuta kuin kiittää onnelliseksi nuorisoa, jos se tämmöiset opetukset todellakin itselleen omistaa ja niille elämässä uskollisena pysyy.

Monien valitusten alainen kohta nykyaikaisessa kasvatuksessa on se, että siveellinen johto on puutteellinen, sillaikaa kuin älyllistä kehitystä pontevasti ja tarkoitusperäisesti harrastetaan. Sillä, joka itse tuntee kasvatustoimessaan heikkoutta mainitussa suhteessa ja kaipaa neuvoja enemmän tarkoitusperäiseen siveelliseen vaikutukseen, on tässä hyvä apulähde. Painakoon hän mieleensä ne monenlaiset eri taipumukset sekä hyvään että pahaan, mitkä hän Amicisin pojissa huomaa, ja verratkoon heihin omaa kasvattiansa. Ehkä hänen silmänsä silloin aukenevat näkemään yhtä ja toista, jota ei ennen ole huomannut; ja jos niin on, ottakoon sopivassa tilaisuudessa vaikkapa näiden kertomusten johdolla heikot puolet puheeksi ja pitäköön ne pitemmän ajan kestäessä johdonmukaisesti silmällä ja ojennuksen alaisena. Täten voi kirja olla yhtä paljon kasvattajan kuin kasvatin kirja. Sillä on epäilemättä käytöksen ohjaamista valaisevana teoksena myöskin pedagoogista arvoa.

Luonnollista on, että italialaisia oloja koskeva kirja aina sisältää yhtä ja toista, mikä ei aivan likeisesti sovellu meikäläisiin olosuhteisiin, jos kohta voipikin arvata, että suomentaja mukaellessaan on jättänyt paljo vierasta pois. Kokonaisuutta nämä seikat eivät sentään voi sanottavasti häiritä.

Saamme innokkaaksi lasten- ja kansanystäväksi tunnettua suomentajaa kiittää siitä, että tämä kirja on suomalaisiinkin koteihin löytänyt tiensä ja on varmaankin tulevaisuudessa kauvan sen löytävä.

M. J.

Pontus Wikner, Ajatuksia ja kysymyksiä Ihmisen Pojan edessä. Suomentanut Maila Mikkola. Tampereella 1894. H. T. Bärlund. 175 siv. 8:o. Hinta 2: 25.

Ylläoleva kirja on pidettävä Wiknerin pääteoksena. Siinä kuvastuvat kokonaisimmin hänen persoonallisuutensa ja ne eri aatekannat, jotka siihen hänen elämänsä aikana vaikuttivat.

Wiknerin elämän harrastuksena oli etsiä uskonnollisen kokemuksensa sisällykselle sellainen ajatuksellinen ilmaisu, että se tyydyttäisi samalla hänen uskonnollista tunnettaan ja järkensä vaatimuksia. Yhtä hyvin kuin hän arvosteli filosoofista järjestelmää sen mukaan, onnistuiko hänen sen aatteita toteuttaessaan tyydyttää uskonnollista taipumustaan, ja hylkäsi järjestelmän samalla kuin tuo tyydyttäminen ei näyttänyt mahdolliselta, yhtä vähän hän tahtoi antaa järkensä puhtaan kirkonopin uhriksi.

Suuresti on valitettava se seikka, etteivät historialliset olot myöntäneet Wiknerin harrastuksille niin suuria tuloksia kuin olisi voinut odottaa hänen terävän älynsä ja lämpimän uskonsa yhdistymisestä. Wikner antautui nuoruudessaan Ruotsissa vieläkin mahtavan boströmiläisen filosofian kannattajaksi ja totutti siten henkensä siihen abstraktiseen ja ihmiskunnan historiallisesta sisällyksestä väliäpitämättömään ajatuskantaan, joka tätä filosofiaa vaivaa. Ruotsin filosoofiset olot tekivät Wikneristä traagillisen persoonan. Sillä toiselta puolen oli Wiknerin persoonallisuus erittäin omaperäinen ja tosioloista ihmisyyttä tavoitteleva. Hän sanoo esim.: »persoonallisen arvo on sellainen, että pienin lapsi, joka kohtaa minua kadulla, on äärettömän paljon enemmästä arvosta kuin kaikki oikeaoppiset tai vääräoppiset systeemirakenteet, joihin on haalittu veistettyjä tai veistämättömiä kiviä hamasta Babelin tornin päivistä ja tähän asti». Tämä individuaalisen elämän tarve se oli, joka sai Wiknerin hylkäämään Boströmin filosofian, sillä hän ymmärsi, ettei hänen uskonnollinen elämänsä tämän systeemin kannalla voisi pysyä persoonallisena suhteena hänen individuaalisesti määrätyn itsensä ja eläväksi käsitetyn jumalansa välillä.

Nyt ilmoitettavanamme olevassa teoksessa ilmenee Wiknerin persoonallinen uskonelämä voimakkaimmin lausuttuna, vaikka sitäkin haittaa boströmiläisyyden muodollinen ajatustapa. Tässä teoksessa Wikner kuvaa, kuinka Boströmin oppi vei hänet panteistiseen maailmankatsomukseen ja kuinka hän tästä teoreettisesta synnistään jälleen vapautui käsittämään yhteytensä yksilöllisen jumalan kanssa sellaiseksi kuin tämän yhteyden jumalan ja ihmisten välillä välittää jumalan ainokainen poika. Wiknerin päätehtävänä tässä teoksessa on osoittaa, millaiseksi vapahtajan persoona on ajateltava, jotta hän todellakin voi olla välittäjänä ihmisen ja jumalan välillä. Käytevoimana hänen ajattelemisessaan on ihmisyksilöllisyyden arvon

tunnustaminen ja tämän aatteen pohjalla johtaa hän monta uskonnolliselle mielelle arvokasta ajatusta. Suvaitsemattomuudesta hän on kaukana silloinkin kuin hän lämpimimmin puhuu vapahtajastaan ainoana välittäjänä, ja on valmis olettamaan että ihmisissä voi elää usko tähän vapahtajaan silloinkin, kun eivät ole häntä itsetiedollisesti omistaneet.

Annan Wiknerin omilla sanoillaan selittää, keiden puoleen hän kirjallaan tahtoo kääntyä: »likinten minä tarkoitan niitä monia, jotka mielellään toivoisivat sinusta (Ihmisen Poika) saada mitä he niin hartaasti tuntevat tarvitsevansa: pelastusta synnistä, voimaa synnin voittamiseksi ja tyydytystä kaipaaville sieluilleen, mutta joitten silmiin nykyisen ajan ja sivistyksen ilma on niin paljon vaikuttanut, etteivät he yksilölliseksi elämänkuvaksi voi yhdistää kaikkia niitä piirteitä, jotka sinun käsittämisestä kirkollisen kehityksen aikana ovat hyväksytyt. Minä tiedän kokemuksesta kuinka tuo *kaikki* tai *ei mitään* voi kiduttaa ihmissielua, kun se, joka sisältyy nimitykseen kaikki, toiselta puolen merkitsee jotakin, jonka voittamiseksi tahtoisi antaa elämänsä, mutta toiselta puolen sisältää sellaista, joka vastaanottajalta hävittäisi elämän. — — — Minä voin siis helposti asettua niiden asemaan, joihin vallitsevan käsityksen käsky: »kaikki tämä sinun täytyy omaksua, jos tahdot, että sinulle olisi hyötyä Kristuksesta», vaikuttaa ihan samalla tavalla kuin muinoin tunnustajiisi Antiokiassa juutalaiskristittyjen käsky: »jollette anna itseänne ympärileikata Mooseksen tavalla, niin ette voi tulla autuaiksi». Silloin tapahtuu, että heidän sielunsa läpi liikkuu värähdys siitä hengestä, joka Paavalin kautta julisti galaateille: »jos te annatte teitänne ympärileikata, niin ei ole Kristus teille hyödyllinen.» — — — Niiden ihmisten puoleen, jotka ikävöivät Kristusta, synnin ja kuoleman voittajaa, mutta joiden omatunto kieltää heitä alistumasta ympärileikkaukseen, s. o. sitoutumaan kaikkeen siihen, joka, ainakin heidän mielestään, kirkollisen kehityksen aikana teoteettisessa ja käytöllisessä suhteessa on joutunut *Mooseksen* lain sijalle, *näitten* puoleen olen tahtonut kääntyä tällä vähäisellä kirjallani.»

Ne, jotka tahtovat tutustua Wiknerin teokseen tämän suomennoksen kautta, voivat saada edellytettäviä tietoja sen ymmärtämiseksi siitä »Kirjailijan muotokuvasta», jonka prof. *Th. Rein* on tähän aikakauskirjaan kirjoittanut (kts. Valvoja 1891, siv. 540). Tässä kirjoituksessa on myöskin katsaus sen »uuden Platon» — Boströmin — filosofiaan, joka Wikneriin niin syvästi on vaikuttanut. Koska suomennokseen ei ole liitetty mitään johdantoa tai valaisevia muistutuksia, luulen olevan aivan tarpeellista suomenkieliselle lukijalle prof. Reinin kirjoituksesta hankkia itselleen edellytyksiä teoksen ymmärtämiseksi.

Mitä suomennokseen tulee, niin olisi ollut toivottavaa, että suomentaja, joka kyllä osoittaa kielitaitoa ja kääntäjänkykyä, olisi pannut enemmän tarkkuutta työhönsä. Liian paljon olisi tietenkin vaatia, että Wiknerin omi-

tuinen stiili kuvastuisi kirjan suomenkielisessä asussa; voi antaa anteeksi senkin, että kankeita ja epäselviä lauseita rakennetaan, mutta ikävintä on se, että Wiknerin ajatuksien sisällystäkin on paikotellen loukattu, kun kääntäjä ei ole niiden merkitystä ymmärtänyt. Otan pari esimerkkiä; siv. 14 on seuraavat kaksi lausetta: »Mutta luonnollista on, että jumalana olemisesi ja ihmisyytesi nyt esiintyvät toisessa valossa kuin siihen aikaan, jolloin kristinoppia muodosteltiin vanhasta pakanallisesta sivistyksestä vastakkaiseen suuntaan, *jos kohta* ehkä useinkin sen vaikutuksen alaisena. Sillä sinä et ole ottanut ihmisiltä henkesi jatkuvaa valistusta *niiden monien kuluneitten vuosisatojen kestäessä, jolloin* määritykset sinun persoonastasi saivat vieläkin voimassa olevan muotonsa». Wikner kirjoittaa siv. 18: »Men under de många århundraden, som förflutit, sedan dogmerna om din person fingo sin ännu gällande form, har du icke undandragit menniskorna din andes fortgående upplysning, hvadan den egenskapen att vara menniska och den egenskapen att vara Gud numera måste framstå i en något annan dager än den, som fanns att tillgå i de tider, då den kristna läran formulerades i motsats mot, och väl ändå ofta under inflytelse af, den antika hedniska bildningen.»

Siinä kohdassa, jonka ylempänä esitin osoittaakseni, keiden puoleen Wikner kirjassaan kääntyy, on kääntäjä ymmärtänyt väärin sanan: »förbudna»; hän kääntää s. 171: »joiden omatunto heitä *velvoittaa* alistumaan ympärileikkaukseen». Nähtävästi on sekoitettu sanat: »förbuden» ja »förbunden», joten lauseelle on suomennoksessa annettu päinvastainen merkitys.

Korrehtuuriakaan ei ole tarpeeksi tarkasti valvottu. Sanoja on jäänyt pois esim. s. 139 sanan »tapahtuu» jälkeen sanat »maan päällä», jotka ovat aivan tarpeelliset lauseen ymmärtämiseksi. Toisena esimerkkinä mainittakoon siv. 69 löytyvä lause: »kun ne minulle valehtelevat *etten* minä ole kaikkitietävä»; ruotsiksi: »när de ljuga för mig, och jag icke är allvetande.»

Wiknerin teoksessa tällaiset virheet tekevät kahta ikävämmän vaikutuksen. Sillä toiselta puolen ne vaikeuttavat kirjan muutenkin vaikeata ymmärtämistä, toiselta puolen ne sotivat sen miehen luonnetta vastaan, joka itsestään sanoi, ettei hän »koskaan ole voinut suvaita mitään puolinaista.»

Z. C.

Ferdinand Fabre, Apotti Tigrane. Ranskan kielestä suomentanut E. J. (Otavan helppohintainen kirjasto, n:o 16). Helsingissä 1894, Otava. 224 siv. 12:o. Hinta 1: 25.

Fabressa on Ranskan katoolilainen papisto saanut mainioimman kuvaajansa. Useimmissa hänen romaaneissaan — kaikkiansa niitä on olemassa noin pari kymmentä — esiintyy joku hengellisen säädyn edustaja; milloin itsensä uhraavainen, lapsellisesti viaton sielunpaimen kaukaisessa kyläkunnassa, milloin väliäpitämätön leivänsyöjä, milloin taas ylpeä, kunnianhimoinen ja viekas piispaksi pyrkijä.

Viimemainitun lajin etevin edustaja on Rufin Capdepont, äsken suomennetun romaanin päähenkilö.

Liikanimensä »Tigrane» — tiikeri — oli hänelle tuottanut hurja, hillitsemätön luonteensa, joka, jo hänen seminaarissa ollessaan, saattoi hänet hyökkäämään kiinni niihin kumppaneihinsa, jotka häntä pilkkasivat, ja yhdellä sysäyksellä survaamaan ne maahan. Mutta pelolla, jonka hän vaikutti kumppaneissaan, ei ollut syynä ainoastaan hänen ruumiinvoimansa ja hurjuutensa, vaan ensi sijassa hänen rajaton kunnianhimonsa. »Syntyään yhteiskunnan alimmista kerroksista ja kantaen etevän neron taakkaa, pyrki hän kohoamaan alhaisen syntyperänsä alangosta tavoitellaksensa piispan — ehkäpä paavinkin — istuinta. Olihan Sixtus viides alhaisesta sikopaimenesta voinut nousta paavin valtaistuimelle, jonka vertaista ei ole olemassa korkeuteen ja loistoon nähden» . . . Sixtus viidennen esikuva mielessään alkoi Apotti Tigrane seminaarista päästyään vaivaloista pyrkimistään eteenpäin ja ylemmäksi. Luonne semmoinen kuin tuima vuoristolaisemme voittaa kaikki vastukset. Niinpä onnistui hänen viekkaudellaan voittaa asialleen mahtavia puoltajia: hän pääsi kirkkohistorian opettajaksi Lormièresiin ja joku aika sen jälkeen sikäläisen yliseminaarin ylijohtajaksi. Nyt piti hänen saada kaikki itsellensä alistumaan hiippakunnassa: hänen täytyi tulla piispaksi.

Vaan niin ei käynyt. Piispaksi tuli hänen ylhäisyytensä de Roquebrun. Kuultuansa nimityksen huudahti Capdepont vihanvimmassa: »Älkää puhuko tuosta miehestä, minä vihaan häntä». Ja siitä hetkestä saakka »*Tigrane* oli väijyksissä, valmiina minä hetkenä hyvänsä hyökkäämään saaliinsa kimppuun». Piispa, hyvänsävyinen vaikka vilkas kunnonmies, huomasi pian ylijohtajan vihan, vaan koetti karttaa kaikkea sananvaihtoa hänen kanssaan. Eipä kuitenkaan kaikki ottelu ollut vältettävissä. Siihen oli vihollinen liian vimmastunut ja liian mahtava. Papiston sai hän yllytetyksi piispaansa vastaan ja virkaveljiensä kannattamana onnistui hänen useissa tilaisuuksissa loukata piispaa niin syvästi, että tämä lähti Parisiin valittaaksensa hallitukselle. Siellä kohtasi hänet äkillisesti kuolema.

Nyt oli Capdepont ainakin joksikin ajaksi hiippakunnan päämies, hallitus kun oli määrännyt hänet varapiispaksi. Mutta alkoipa hänelle uusi taistelu: oli vaikutettava hallitukseen jotta hän tulisi piispaksi nimitetyksi. Tähän taisteluun hän ryhtyi milt'ei kamalalla innolla, sillä välin kuin sammumaton viha edeltäkävijäänsä vastaan saattoi hänet häväisemään piispavainajan ruumista kieltämällä siltä leposijaa tuomiokirkossa. Pitkällisen odotuksen tuskia kestettyään pääsi hän vihdoin maallisen vallan nimityksestä piispaksi; köyhästä mökistä syntyneestä vuoristolaisesta tuli »hänen ylhäisyytenä Rufin». Saadaksensa paavin vahvistamaan vaalia matkusti hän vihamiestensä tietämättä Roomaan, puolustautuaksensa syytöksistä, että hän oli kumartanut »mitättömälle maalliselle vallalle», voitti etevyydellään pyhän isän suosion ja sai nimityksensä vahvistetuksi.

Senjälkeen on hänen ylhäisyytensä Rufin kohonnut arkkipiispaksi. »Par'aikaa kirjoittaa hän tämän nimistä lukua tekeillä olevaan teokseensa: »kuka on tuleva Pius IX:n seuraajaksi?» ja uneksii ajasta, jolloin mahdollisesti paavin tiaari kaunistaisi hänen päätänsä.»

Tämän valtaavasti piirretyn pääluonteensa on Fabre osannut asettaa oikeaan ympäristöön. Pappeja vilisee kaikkialla, kaikenikäisiä ja -luonteisia. Vilpittömät ovat valitettavasti vähemmistönä, vallanpitäjäin horjuvat matelijat enemmistönä. Pitkin aikaa lukija liikkuu milt'ei tuntemattomalla alalla, on läsnä messuissa, pappien istunnoissa ja väittelyissä, joissa kuulee puhuttavan hengelliselle säädylle omituista juhlallista puhujan säätyä niin kuvaavaa kieltä, että eräs arvostelija on saattanut siitä sanoa: »siinä ei ole lausetta, joka ei muistuttaisi kirkosta; ei ainoatakaan, jolla ei olisi papin takki yllänsä.»

»Apotti Tigrane» eroaa suuresti tavallisista ranskalaisista romaaneista. Omituinen on aine, omituisesti voimakas, jopa hiukan raakakin on päähenkilö valtavine intohimoineen, omituista draamallista elämää hehkuvat päätapaukset, voimakas ja mehukas on kirjailijan käyttämä kieli. Mutta sama valtaava mielikuvitus, joka suo henkilöille ja tapauksille omituisen viehätyksen, vaikuttaa epäilemättä paikoittain tavattavaa liioittelua henkilöitten ja päätapausten kuvauksessa. Mainitakseni vaan pari esimerkkiä: hyvin epäiltävältä tuntuu, että tuomiokirkon papisto olisi uskaltanut kieltää kuolleelta piispalta leposijaa tuomiokirkossa ja jättää ruumisarkun yöksi kirkon edustalle, ukkosilman raivotessa. Yhtä uskomatonta on, että »Tigrane» ei voi pidättää himojansa piispavainajan ruumista katsellessaan, vaan iskee »palavan kätensä, niinkuin kotka kyntensä, vainajan jäiseen käteen», anastaaksensa hohtavan piispansormuksen.

Suomentajan työ näkyy olevan kelpo työtä. Alkutekstiä on tunnollisesti seurattu, ei kuitenkaan niin orjamaisesti, että suomalainen puku olisi siitä kärsinyt. — Nimien kääntämisessä huomaa toisinaan johdonmukaisuu-

den puutetta. Niin on sama nimi: Saint-Frumence käännetty siv. 28: Pyhä Frumentio; siv. 99: Pyhä Frume; siv. 119 käytetään vihdoin ranskalainen nimi. Saint Irénée on käännetty siv. 28: Pyhä Irene, muualla P. Ireneo. — Sivu 41 on tehty 43:ksi sivuksi ja päinvastoin, joka tuottaa hiukan hankaluutta lukijalle. — Omituiselta jopa hiukan levottomalta tuntuu lukuisten sanain kursiveeraaminen, niinkuin: *siveysopin, kirkkohistorian,* y. m. professori. Tässä kohden olisi huoletta voitu poiketa alkupainoksesta.

H. A—n.

Preussin maalaiskunnista.[1])

Maalaiskylät meillä Suomessa ovat tavallisesti siihen tapaan asutut, että jokainen talo on rakennettu omalle rinteellensä tai mäellensä, erilleen toisista. Jos joskus on samalla selänteellä rinnan useampia taloja, niin on niidenkin väliä aina jokunen kivenheitto ja ovat kullakin talolla pääpeltonsa omain akkunainsa alla. Sellaisia haja-asutuksia ovat yleensä kylät Savossa ja Karjalassa ja Keski-Suomessa. Sitä vastoin tapaa Etelä-Hämeessä, Vaasan seuduilla, ja yleensä Länsi-Suomen puolella usein kyläkunnan, jossa kaikki talot ovat rakennetut yhteen ryhmään, jossa sokkeloinen ja monimutkainen kyläntie kiertelee pihasta pihaan ja jossa pellot aukenevat vasta kyläkunnan ympärillä yhtäjaksoiseksi laajaksi viljamaaksi, missä kullakin talolla sitten on osansa. Tällainen ryhmäasutus on kyläkuntain yleisin muoto koko Saksassa.

---

[1]) Tämä kirjoitus, joka alkujaan tehtiin esitelmäksi erääseen kansanopisto-iltamaan, perustuu, paitsi omia matkahavannoita ja erinäisiä Preussin tilastollisen toimiston tilastollisia julkaisuja, seuraaviin teoksiin: *K. T. v. Inama-Sternegg*, Deutsche Wirtschaftsgeschichte bis zum Schluss der Karolingerperiode I—II. Leipzig 1879—91. — *G. L. v. Maurer*, Geschichte der Dorfverfassung in Deutschland I—II. Erlangen 1865—66. — *E. Meier*, Die Reform der Verwaltungsorganisation unter Stein und Hardenberg. 1881. — *A. Meitzen*, Ansiedelung ja *G. F. Knapp*, Bauernbefreiung teoksessa Handwörterbuch der Staatswissenschaften. — *Fr. Keil*, Die Landgemeinde in den östlichen Provinzen Preussens, Leipzig 1890 ja *H. Thiel*, y. m., Berichte über die zustände und die Reform des ländlichen Gemeindewesens in Preussen, Leipzig 1890 sekä Verhandlungen des Vereins für Socialpolitik 1890. Schriften des Vereins für Socialpolitik 43, 44 ja 47. — *M. Rade*, Unsre Landgemeinden und das Gemeindeideal. Leipzig 1891. Evangelisch-soziale Zeitfragen II,1. — *Hue de Grais*, Handbuch der Verfassung und Verwaltung in Preussen. 9 Auflage. Berlin 1893.

Niinpä tavataan Preussissäkin haja-asutuksia ainoastaan muutamissa seuduin Westfalin maakuntaa. Kaikissa muissa maakunnissa on ryhmäasutus, melkein poikkeuksetta, yleinen asutusmuoto maalla. Sielläkin ovat kyläkunnan kaikki talot rakennetut yhteen ryhmään, nurkka nurkan viereen, ja ulompana, ikäänkuin ulkopuolella koko kylää ovat talojen pellot sekä vieläkin kauvempana kylän talollisten erityiset ja kyläkunnan yhteiset metsät. Semmoisen kyläkunnan kun näkee etäämmältä, esim. jonkun mäen nyppylältä, niin luulisipa näkevänsä pienen kaupungin tuolla laakson helmassa. Varsinkin jos sattuu kylän asuinrakennukset olemaan siististi rakennettuja ja sievästi maalattuja sekä kastanja- ja lehmuspuita istutettuna runsaasti talojen pieniin puutarhoihin tai pihamaihin. Keski-Saksan puoleisissa osissa Preussiä olen nähnyt monta hyvin sievää sellaista laakson helmassa lepäävätä pientä maalaiskylää. Niissä olivat kaikki talot pienempiä, kuin tavalliset talot meillä, mutta sen sijaan kaksinkertaisiksi rakennettuja ja siististi maalattuja, usein vaalean harmaiksi tai vaalean ruskeiksi tummilla puitekoristuksilla. Kauempaa sellainen valkea laaksokylä, jota tummat kastanjalehdot varjostivat, teki hyvin idyllimäisen vaikutuksen. Ne olivat sellaisia varakkaampia vuoristokyliä, jotka elivät posliini- ja puuteollisuudella. Maataviljelevät kyläkunnat tasangoilla taikka selänteillä ovat tavallisesti yksitoikkoisemman näköisiä; talot ovat kaikki yhtäläisen keltaiseksi maalatut, huonompiakin hönniä näkee joukossa ja puita ei paljoa kasva puutarhoissa. Ja vartonaisilla tehdasseuduilla ovat kylät vieläkin yksinkertaisempia: tehtaan työväestön asunnoita, pienempiä rakennuksia, savella rapattuja, maalattuja, mutta harmaita mökkiä, joiden yläpuolella tehtaiden kivihiilisauhu leviää mustana pilvenä. Mutta kaikissa kylissä ovat talot rakennetut yhteen pyöreään tai neliömäiseen ryhmään, olipa seutu sitten selännettä, vuoriston laaksoa tai tasankoa.

Jokien rantamilla tai jonkun yleisen ikivanhan maantien varrella ovat nämä yhdeksi taloryhmäksi kasaantuneet kylät kuitenkin joskus muodostuneet vähän toisenlaiseksi. Siten nimittäin, että talot ovat rakennetut kahteen rinnakkain kulkevaan riviin, molemmin puolin kylän läpi kulkevaa vallantietä. Tämmöiset pitkähköt kyläkunnat ovat joskus hyvinkin pitkiä. Kuljin viime kevännä helluntain tienoissa yhden sellaisen kyläkunnan läpi, joka oli noin neljän kilometrin pituinen. Se oli Ruhla niminen kyläkunta Türingin vuoristossa, ja vaikka se olikin hiukan eteläpuolella Preussin rajaa, niin että kylän läntinen puoli kuuluu Weimarin ja itäinen puoli Gothan suurherttuakuntaan, niin kelpaa

se kuitenkin esimerkiksi monelle Preussissä tavattavalle samanlaiselle kyläkunnalle. Se sijaitsi kahden korkean harjanteen välillä, pienen puron partailla, niin kapeahkossa laaksossa, että oli ollutkin ihan puoli pakko rakentaa asumukset peräkkäin riviin, koska muuten ei olisi enää jäänyt loivempaa vuorenrinnettä peltojen varaksi. Semmoisen kyläkunnan läpi lähemmä tunnin ajan astellessa tuntui muuten vähän, niinkuin olisi kulkenut jonkun suurkaupungin loppumattoman pitkää pääkatua; sillä suurella erotuksella kuitenkin, että katu oli mutkikasta ja kuoppaista kylän tietä ja rakennukset kadun varrella olivat tavallisia, vieläpä huonomman puoleisia, maakylän taloja ja töllejä. Ja kaupunkilaisuus unohtui kokonaan, jos vilkasi sivulle kummallakin puolen kylää kohti taivasta kohoaviin mäkirinteisiin, jotka korkeammalla kasvoivat kaunista tammi-, lehmus-, pyökki-, kastanja- ja akaasiametsää, ja huokuivat alas laaksoon raitista tunturi-ilmaa. — Tämmöisiä pitkiä, riviin rakennettuja, kyliä tapaa Preussissä usein, ja ovat ne joskus paljoa pitempiäkin, kuin tässä kuvaamani Ruhla. Niinpä ovat yleisesti tunnettuja Langenbielaun, Peilaun ja Peterswaldaun kyläkunnat Schlesian maakunnassa, jotka ovat toista peninkulmaa pitkät kukin. Ja kun joskus, kuten esim. useissa Riesengebirgen laaksoissa, sattuu niin, että on useampia kyläkuntia jokseenkin lähellä toisiaan taikka ihan liittyvinä toisiinsa, niin saapi vallantietä vaeltaja kulkea tuntikausia yhtä, loppumatonta, penikulmia pitkää kylänraittia. Sellainen matka voipi käydä ikävänlaiseksi, vaikka tie sattuisikin olemaan koko maakunnan kunnossa pitämätä, tasaista ja hyvää viertotietä, ja vaikka saisikin istua saksalaisen majatalon isännän sievissä ja mukavissa vaunuissa.

Mutta mitä on edellä esitetyillä maalais*kylillä* tekemistä maalais*kuntain* kanssa, joista tässä piti olla puhetta? Niillä on paljonkin tekemistä toistensa kanssa. Sillä muutamia poikkeuksia, pääasiassa Schleswig-Holsteinissa, lukuunottamatta, on jokainen kylä Preussissä, suuri niinkuin pienikin, samalla myöskin kunta, jolla on oma itsehallinto kuntakokouksineen ja kunnallisine virkamiehineen. Sitä vastoin ei valtiollinen ja itsehallinnollinen asutusalue, *kunta,* ole Preussissä ollenkaan sama kuin kirkollinen *seurakunta.* Hyvin usein näkee pieniä kyliä, ja siis kuntia, joissa ei ole kirkkoa minkään näköistä. Jostain lähellä olevasta kylästä kohoaa kuitenkin kirkontorni näkyviin; ja voipi silloin arvata, että pari tai kolme pienempää kylää eli kuntaa on rakentanut yhteisen kirkon ja palkannut yhteisen papin. Aivan pienissä kyläkunnissa ei löydä kansakouluakaan,

vaikka Preussissä onkin kaikille lapsille koulupakko. Kyläkunnan kymmenkunta kouluiässä olevaa kansalaista saavat silloin käydä tepastaa naapurikunnan kouluun. — Kaikissa maalaiskylissä ei väestöllä kuitenkaan ole yhteistä kunnalliselämää ja kunnallista itsehallintoa ollenkaan, nimittäin niin sanotuissa kartanoalueissa ei.

Kun kulkee Preussin maaseuduilla, niin tapaa joskus, ja itäisissä maakunnissa useinkin, kyläkunnan, joka on hiukan erilaisen näköinen, kuin muut. Sen puolesta erilainen, että siinä ei näe ryhmään kertyneenä joukon enemmän tai vähemmän tasaväkisiä taloja, vaan joukon parempia tai huonompia, usein sentään siistinkin näköisiä, mökkejä ja käsityöläisten asunnoita sekä yhden ainoan muhkean talon niiden keskessä tai niistä hiukkasen syrjässä. Talo on komea kuin linna, eikähän se mikään tavallinen talo silloin olekkaan, vaan aatelisherran asuma hovi eli kartano (Gut, Rittergut). Tällaista kyläkuntaa sanotaan myöskin silloin kartanoalueeksi (Gutsbezirk). Monessa suhteessa ovat kartanoalueet muiden maalaiskuntain veroisia, mutta kuitenkin ovat ne tarkasti erotettavat varsinaisista maalaiskunnista. Kunnassa hoidetaan kunnallisia asioita kuntalaisten yhteisen tuuman perästä. Kartanoalueessa on hovin herra isäntänä, muut asukkaat käskyläisinä, sekä yksityisissä että kunnallisissa asioissa. Hovin herra rakentaa semmoiseen kylään kansakoulun, hän pitää huolta alueen alalle kuuluvista teistä, hän on vaivaishoidon ylläpitäjä alueessansa. Lyhyesti sanoen, hän hoitaa yksin kaikki kunnalliset asiat ja vastaa myöskin yksin kaikista kunnallisista maksuista. Itseselvää kuitenkin on, etteivät tällaiset maksut ja kulungit lopullisesti jää hovin herran kukkarota laihduttamaan, vaan tuntuvat kyllä muuallakin. Luonnollisesti näet kartanon isäntä alustalaisiltaan päivätöiden tai suoranaisten verojen muodossa kiskoo jotakuinkin tarkkaan maksut kaikista yhteisistä, n. s. kunnallisista, kulungeista, mitä hän katsoo tarpeellisiksi, mutta joiden päättämisessä hänen alustalaisillaan tietysti ei ole ollut mitään sanomista. — Tällaiset itsenäiset kartanoalueet ovat melkein kokonaan hävinneet ja sulaneet yhteen lähellä olevain maalaiskuntain kanssa kaikissa Preussin läntisissä maakunnissa, itäisissä niitä sitä vastoin vielä tapaa hyvinkin tiheässä.

On ollut kuitenkin aikoja sellaisiakin, jolloin ei muunlaisia maalaiskuntia ollutkaan, kuin tällaisia kartanoalueita. Aikoja, jolloin ei ollut vapaita talonpoikia ja tilallisia Saksan maalla muita, kuin aatelisherrat ja mahtavat papit. Jolloin kaikki muu kansa oli heidän alustalaisiansa, mökkiläisiänsä, maaorjiansa. Mutta on ollut aikoja sitä ennen, ennen mui-

noin, jolloin ei löytynyt muita herroja salojen viljellyillä aukkopaikoilla, kuin vapaat talonpojat, jotka kyläkunnassaan muodostivat vapaan yhteiskunnan monine ja monipuolisine yhteisine harrastuksineen ja pyrintöineen.

Kertomus siitä, miten Saksan maalaisolot ovat asutuksen alkuajoista tänne 19 vuosisadan iltapuhteelle kehittyneet, ja minkä kaikkien vaiheiden ja muutosten ja mullistusten alaisina maalaisväestön vapaus ja maalaiskuntain asutus- sekä yhteiskunnalliset olot ovat aikojen kuluessa olleet, kertomus siitä olisi sama, kuin Saksan yleinen taloushistoria. Vasta se voisi täydessä laajuudessaan tehdä selviksi ne vaikuttavat syyt ja perusteet, mitkä tällä kehityksellä on ollut. Tahdon vaan seuraavassa koettaa muutamalla harvalla piirteellä luoda kuvan tästä kehityksestä, mikäli se koskee maalaiskylien eli maalaiskuntien asutusta ja kunnallisia oloja sillä alueella, mikä nykyjään luetaan Preussiin. Mutta tämänkin laajan alueen eri osissa on kehityksen kulku ollut hyvinkin erilainen ja eriaikainen, etenkin mitä tulee slaavilais-vendiläiseen itään ja puhtaasti germaaniseen länteen. On sen vuoksi muistaminen, että ainoastaan se pieni maa-ala, jota Weser ja Elbe, eli oikeammin Weser ja Saale virrat rajoittavat, on kansainvaellusten alkuajoista asti ollut saksalaisten asumata; slaavilaiset maat Elben itäpuolella ovat vasta 12, 13 ja 14 sataluvuilla joutuneet saksalaisen asutuksen piiriin.

* * *

Mitenkä monta vuosisataa on kulunut siitä, kun ensimäiset perhekunnat asettuivat taloiksi Keski Euroopan suurten virtain varsilla humiseviin aarniometsiin, siihen meille tiede ei ole varmaa vastausta antanut. Emme siis voi ihan vuosiluvulleen sanoa, milloinka ensimäinen kaski on kaadettu nykyisessä Saksan maassa, yhtä vähän, kuin voimme tarkalleen määrätä sitä päivää, jona Suomen mies ensi kertaa ruuhessansa meloili Saimaan kalaisia lahdelmia tai laajoja Laatokan selkiä.

Arvellaan kuitenkin nykyisen Preussin läntisistä alueista, että noin 5:n vuosisadan alkupuolella siellä türingiläiset, frankkilaiset ja saksilaiset heimot olivat asettuneet jokseenkin pysyville asuinsijoilleen. Paljo oli silloin vielä nykyistä Saksanmaata yhtenä laajana korpena, yhtenä määrättömänä siintävänä salona, jossa joet vaan virtaili juoksuansa kohti kaukaista valtamerta, jossa karhu vihelteli poikinensa ja lintujen keväisiä laulajaisia ei

ollut kuulemassa muut, kuin korven hongat. Näillä salomailla olivat jo useampia vuosisatoja erinäiset saksalaiset heimokunnat retkeilleet ja taistelleet ja kaskimaitaan vaihdelleet, kunnekka, lukuisammiksi tultuaan ja läntisiin vanhempiin viljelysmaihinkin levittyänsä, alkoivat asettua. Alkoi sotien käynniltä kadota viehätyksensä ja teki mieli asettua pysyvämmille asuinsijoille, rakentaa pysyväisempi mökki ja viljellä vakituiseksi elatuksen antajaksi sen ympärille peltotilkka. Jäi entinen elanto pääasiassa karjanhoidon turviin ja siirryttiin vähitellen vuosittain muuttelevasta kaskiviljelyksestä pysyvän maanviljelyksen kannalle. Ja vakinaisiin asumasijoihin liittyvä maanviljelys se on ollut ensimäinen edistyksen ja sivistyksen alku kaikilla kansoilla; ja varsinkin Saksassa on pysyväinen maanviljelys myöskin ensimäisen kyläkunnan synnyttänyt ja antanut ensimäisen alun yhteiselle kunnalliselle elämälle.

Missä ryhmäasutus on tavallinen, niinkuin Saksassa, siellä kehittyy kyläkunta ihan itsestään heti synkkää saloa asumaan aljettaissa. Pienestä alusta se kuitenkin tavallisesti sielläkin alkoi. Pari, kolme perhekuntaa valitsi itselleen, tavallisesti jokien varsilta, vehmaammalta näyttävän laakson tai muun lehtomaan yhteisiksi viljelysmaiksi. Siihen rakensivat sitten metsän helmaan mökkinsä nuo perhekunnat, rakensivat rinnakkain, asumus asumuksen viereen. Ja jos niillä sattui olemaan puolikin tusinaa poikia kullakin, niin rakensi kukin näistä uuden talon isänsä talon viereen. Niin kului vuosia ja vuosisatoja, eli ja taisteli ja korpea raivaili ja viljelysmaita levitteli toinen sukupolvi toisensa perästä, väestöä lisääntyi, asutus tiheni; ja korven kaikotessa, halmemaiden ja viljavainioiden laajetessa kasvoi myöskin entisen uutisasutuksen sijalle taaja kyläkunta.

Tiheässä ei näitä ryhmään rakennettuja kyläkuntia aluksi ollut. Matka oli aina metsäistä taivalta kyläkuntain välillä Reinin ja Weserinkin varsilla, ja Koillis-Saksan puoli oli suureksi osaksi vaan yhtä siintävätä saloa ja raivaamatonta erämaata. Vähitellen siirtyi sitten sillekin puolelle maata väkeä ja perustettiin sinnekin kyläkuntia. Väestön lisääntyessä oli näet aikaisemmin asutuilta aloilta yksi ja toinen talon nuorempi poika, usein kokonainen joukko yrittelevätä nuorta väkeä, lähtenyt tuonne kaukaisiin saloihin uutisasukkaana onneaan koettamaan.

Niin tiheni asutus vähitellen. Yhä pieneni summattomana, mittaamattomana sydänmaana oleva ala. Yhä lyhenivät matkat eri kyläkuntain välillä. Syntyi polkuja metsään, raivattiin tiekin sinne ja tänne. Käytiin

vilkkaammin naapurikylissä ja laajeni siten maailma kaikkien kylien asukkaille. Syntyi liikettä ja vaihtokauppaa. Joutuivat jotkut kyläkunnat, siihen soveliaan asemansa kautta, tämän liikkeen keskustoiksi, muodostuivat vähitellen yhteisiksi markkinapaikoiksi. Tehtiin torin tapaista sellaiseen kyläkuntaan. Taikka jos — kuten usein tapahtui — tuommoisella sopivalla liikkeen yhtymäpaikalla ei ennestään varsinaista kyläkuntaa ollutkaan, niin asettui pian yksi ja toinen käsityöläinen tuollaisen kauppatorin varrelle asumaan. Näistä toripaikoista syntyivät sitten ja kehittyivät kaupungit. — Mutta pitihän minun puhua tässä vaan maalaiskunnista; jätän siis kaupungit rauhassa rakentelemaan muureja ympärillensä ja kehittymään kaiken kaupan ja rahaliikkeen ja kaikenlaisten käsityöammattien varsinaisiksi ja lopulta yksinomaisiksi tyyssijoiksi.

Siirryn takaisin maalle katsomaan, miten yhteisen kunnallisen elämän ensimäiset oraat alkoivat elpyä maalaiskunnissa.

Kun asutuksen alkaessa salon helmaan perustettiin ryhmään rakennettu kyläkunta, olivat sen asukkaat tavallisesti joko saman perheen jäseniä taikka ainakin likeisiä sukulaisia. Luonnollista silloin oli, ettei kaskiviljelyksen ja alkuperäisen karjanhoidon tautta maita eri asumussavujen kesken jaettu. Pellot ja halmeet, laaksojen luontaiset niityt ja lehtojen laitumet samoinkuin salon sankat metsät olivat kaikki yhteisenä, jakamattomana työalana. Sielläkin, missä, pian kehittyvän vartonaisen maanviljelyksen mukana, pellot kylän ympärillä jaettiin yhtä suuriin kaistaleisiin kylän tilallisten kesken, pysyivät laitumet ja metsät kylän yhteisenä omaisuutena. Oikeuksia tähän yhteiseen omaisuuteen järjestettäessä, kertyi pian joukko yhteisiä asioita ja harrastuksia, joita piti yhdessä miettiä ja yhdessä huolehtia. Näihin yhteisiin asioihin liittyy kyläkuntain alunpitäin vilkas kunnallinen elämä ja niiden luonnollinen ja alkuperäinen kunnallinen itsehallinto.

Pian karttuikin suureksi se sarja yhteisiä asioita, mikä silloisen kyläkunnan kuntakokouksella oli käsiteltävänään. Useissa kylissä olivat kaikki maanviljelys-asiat yhteisesti järjestettävät. Oli määrättävä, miten kolmijakoviljelys kylän ympärillä olevilla pelloilla oli kulloinkin kesäksensä suunniteltava. Mitkä tilkut jäisi kesannoksi, mitkä laitumiksi, mitkä käytettäisiin touon tekoon. Tarkat määräykset siitä, milloin kylvö, niitto, leikkuu tai viininkorjuu oli alettava. Miten olivat aitaukset — sikäli kuin sellaisia käytettiin — tehtävät j. n. e. — Kaikissa kylissä olivat varsinkin metsäin

ja laitumien käyttämisoikeudet yhteisiä kunnallisia asioita. Oli määrättävä, miten paljo uutispeltoa kukin saisi yhteisen metsän alalle raivata. Miten paljo rakennuspuita, muita käyttöpuita tai vaikkapa vaan kuivia oksia ja risuja polttoaineiksi tilalliset (Dorfgenossen, Bauern, Nachbaren j. n. e.) ja mäkitupalaiset (Beisassen, Hintersassen, Koter, Kossäthen j. n. e.) saivat itsekukin metsästä ottaa. Usein pidettiin huolta siitä, että jokaisen piti kaatamansa puun sijalle istuttaa uusi, samoinkuin katsottiin itsekunkin velvollisuudeksi istuttaa hedelmäpuita asuntonsa vierelle ja kylän tien varrelle. Tehtiinpä väliin siitäkin määräyksiä, miten paljo eri lajia karjaa kullakin sai olla yhteisiä laitumia ja yhteisten metsäin tammenterhoja hävittämässä. — Laitumella käyvää karjaa varten oli joka kylässä yksi tai useampi kylän paimen. Tämä sai palkakseen elatuksensa luonnon antimissa, — varsinkin oli usein määräys siitä, kuinka paljo hedelmiä hän sai kerätä metsästä ja kuinka paljo viinirypäleitä tai pähkinöitä tai omenoita ottaa yksityisten alueilla kulkiessaan —, sekä asunnokseen tavallisesti kunnan rakentaman hönnin.

Nämä paimenmajat lienevät olleet aivan ensimäisiä yhteisiä rakennuksia kyläkunnassa. Mutta pian laitettiin niitä lisää. Tavallisesti oli jo aikaiseen jokaisessa kyläkunnassa sellaisia yhteisiä rakennuksia, kuin pellavan, hampun ja hedelmäin kuivaushuoneet, kylän leipomahuoneet, myllyt ja tiilivajat. Myöskin kokoushuoneita rakennettiin siellä ja täällä, vaikka sääntönä olikin, että kuntakokoukset pidettiin jollakin julkisella paikalla taivasalla. Vasta myöhemmällä ajalla tulivat sitten vielä lisäksi pappilat ja kouluhuoneet. Kaikista näistä rakennuksista oli huoli pidettävä. Samoin olivat jokien poikki vievät sillat ja kylän tiet ja polut kunnossa pidettävät; sekä myöskin kylän kaivo, joka oli tehtävä »niin kuin vanhastaan tapa on ollut». Sivumennen sanoen on kaivo hyvin tärkeä kapine saksalaisessa kylässä jo senkin vuoksi, että tavallisessa pienemmässä kylässä ei olekkaan muuta kuin yksi sellainen. Mutta muutenkin on se tärkeä kyläläisten, varsinkin kylän tyttöjen ja kylän poikien kokous- ja tapaamispaikkana. Kuka sen tietääkään, kuinka monta rakkausjuttua sellaiset kaivot voisivat kertoa. Eikä olekkaan kumma, että kaivoja niin usein mainitaan Saksan runoudessa ja että niitä monissa vanhoissa kaupungeissa näkee keskiaikaisen taiteen koristamiksi. Mutta vielä nykyjäänkin pidetään kaivoa maalla kyläläisten kesken semmoisena hauskempana ja merkillisempänä paikkana. Kun viime helluntain tienoissa kuljin muutamissa saksalaisissa maalaiskylissä, olivat

kaikkialla kaivot koristetut limokoivuilla, ja niissä punaiset, valkoiset, keltaiset, siniset ja jos jonkin väriset paperi- tai kangaskaistaleet liehumassa.

Mutta palatakseni kunnallisiin asioihin, niin kuului niihin vielä paitsi yleisiä hallinnollisia asioita, sellaisia kuin kylä-, kenttä-, ja metsäpoliisi, koko lainsäädäntö yleensä, verotusoikeus ja sotaväen asiat, sekä oikeudenkäyttö kaikissa kunnan asioissa ilman poikkeuksetta. Kuntalaisten pitämiä käräjiä nimitettiin tavallisesti »Bauersprachen», »Erbentage» j. n. e. (talonpoikain neuvottelut eli -päivät), ja niissä samoinkuin muissakin kunnan asioissa oli johtajana kunnan esimies, jolla oli joka paikkakunnalla eri nimensä (sellaisia olivat Füerer, Bauermeister, Hun, Heimburger, Grebe, Meier ja lukemattomat muut), ja joka kyläläisten yhteiseen päätökseen vedottuansa tuomitsi kaikki rikokset, mitä kyläkunnan piirissä mahdollisesti sattui tapahtumaan. — Jo tämä oikeudenkäyttö yksin todistaa, miten laajalle ulottuva kunnallinen itsehallinto vanhoissa kyläkunnissa oli; ja edellä luettelemani seikat osoittavat, ettei kunnalliselta elämältä myöskään vilkkautta ja monipuolisuutta puuttunut.

Tästä kehittyneestä entisten aikojen kunnalliselämästä on ainoastaan muruja säilynyt muistoina meidän päiviimme. Niinpä sanotaan jätteitä kuntain entisestä itsehallinnosta vielä säilyneen muutamissa seuduin Westfalia, missä talonpojat aina ovat säilyttäneet itsenäisyytensä ja vapautensa; ja Hunsrückin selänteellä Reinin maakunnassa mainitaan saksalaisten maalaiskuntain ikivanhat omituisuudet vielä tänään tavattavan. Mutta yleensä koskee ylempänä antamani kunnalliselämän kuva maalaiskyliä pysyväisen asutuksen ensimäisinä aikoina.

Ne sukupolvet, jotka silloin kyläkunnissa elivät, olivat yleensä tasaarvoisten talollisten luokkaa kaikki. Silloin oli vielä runsaasti metsiä ja laitumia kyläkuntain ympärillä, ja takamailla riitti yllin kyllin alaa uutisviljelysten raivaajalle. Mutta väestön lisääntyessä ja asutuksen tihetessä kohosi myöskin sen oikeuden arvo, mikä alkuperäisillä tilallisilla oli kylän yhteisiin maihin. Samanlaisia oikeuksia ei enää riittänytkään kelle tahansa kylän asukkaalle antaa, ja niin alkoi yhä lukuisammaksi tulla tilallisten rinnalla tilattoman väestön luokka, jolla kunnan yhteisomaisuuteen ei ollut mitään oikeutta, korkeintaan «ottaa metsästä risuja ja koota sammalia, muuta ei mitään», niinkuin muutamassa vanhassa aikakirjassa sanotaan. Samaan aikaan, kuin kyläkunnan väestö täten jakaantui kahteen eri arvoiseen luokkaan, samaan aikaan myöskin itse tilallisten kesken vanha tasa-arvo

alkoi väistyä. Aikain kuluessa jaettiin yhden talon tiluksia useampaan kertaan perillisten kesken, toiset säilyivät enemmän ehjinä. Aikain kuluessa uutterampi suku raivasi yhteisiltä takamailta suurempia uutisviljelyksiä itselleen kuin muut. Ja niin vei tämä kehitys siihen, että kunnallisten yhteismetsäin ja yhteislaidunten sijaan tuli kunnan tilallisten yhteiset metsät ja laitumet. Tapahtuipa joskus niinkin, että kuntain yhteinen omaisuus tilallisten kesken jaettiinkin. Kaikki tämä vaikutti tietysti siihen, että yhteisten asiain ja harrastusten piiri yhä enemmin pieneni kyläkunnan asukasten kesken. Mutta varsinaisinna syynä itsenäisen ja omintakeisen kunnallisen elämän häviöön kyläkunnissa tuli kuitenkin olemaan suurten kartanoiden ja läänityslaitoksen kehitys.

Jo aikaisin oli sellaisella tilallisella, joka omisti enemmän kuin 12 lehmää, 80 lammasta j. n. e. ollut oikeus palkata oma paimen ja käyttää kylän laitumia muista tilallisista riippumatta. Täten joutuivat kylän varakkaimmat talot, joiden omistajatkin pian kohosivat aatelisiksi, etuoikeutettuun asemaan muiden kyläläisten ja koko kyläkunnankin rinnalla. Ja kun kuningasvallan varmistuessa kaikkia asumattomia salomaita alettiin pitää kuninkaalle kuuluvina, läänitti hän aatelisille sotilailleen kappaleita noilla saloilla, ja niin ilmestyi yksinäisiä asutuksia, aateliskartanoita kyläkuntain rinnalle. Siten varsinkin jo 8:lla ja 9:llä vuosisadalla kartanoherrat sekä kyläkunnissa että niiden sivussa saavuttivat yhä suurempaa merkitystä. Kun heillä sitäpaitsi oli oikeus erottaa, jos tahtoivat, tarkasti tiluksensa, maansa ja metsänsä kyläkunnan maista, niin vieraantuivat he siten vähitellen kokonaan kyläkunnan yhteisestä kunnallisesta elämästä. Mutta sodan käynnillä ja kuninkaan anteliaisuuden turvin vaurastuneina kykenivät he sen sijaan pian elättämään suuren joukon kylän tilatonta väestöä maillaan alustalaisina. Kun kartanon omat tilukset eivät riittäneet, saatiin kuninkaalta lisäläänityksiä kaukaisissa viljelemättömissä salomaissa. Sinne sijoitti kartanoherra osan alustalaisiansa; ja sinne perustettiin salolle uusi kyläkunta, missä entisen kylävapauden leima oli hävinnyt ja missä tehtiin työtä kaukaisen kartanoherran hyväksi ja huonoina aikoina hänen apuunsa turvaten. Mutta vanhemmissakin kyläkunnissa, missä suuren kartanon rinnalla vielä oli vapaita ja itsenäisiä pikkutilallisia, pitivät nämä epätasaisen kilpailun köyhdyttäminä usein parhaimpana turvautua kartanon herraan, luovuttaa hänelle talonsa ja ruveta itse viljelemään entistä maatansa kartanon alustalaisena. Jo 9:llä vuosisadalla tavataan siten suuria hengellisten ja aatelisten

herrain kartanoita, joiden haltuun kokonaiset kyläkunnat ja usein paljoa laajemmatkin alueet olivat joutuneet. Ja kun keskiajan kuluessa läänityslaitos oli korkeimmilleen kehittynyt, silloin emme enää löydä juuri ensinkään entisiä vapaita tasa-arvoisia talollisia kyläkunnista. Melkein kaikkialla ovat ne huvenneet suurten hengellisten tai aatelisten läänitysten ja kartanoiden, taikkapa sitten kuninkaan kartanoiden, alustalaisiksi, vasalleiksi, käskyläisiksi, maaorjiksi. Jonkunmoista kunnallisen elämän varjoa oli vieläkin olemassa, sillä kaikissa kyläkunnissa mainitaan sellaisia virkailijoita, kuin kunnanesimies (Schulze) ja hänen apulaisenaan kaksi eli useampi lautamiestä (Schöffen), mutta nämäkin virkamiehet asettaa kuninkaan vouti tai kartanon herra. Täten on kunnallinen itsehallinto kyläkunnissa kadottanut kaiken merkityksensä ja läänityslaitos on — käyttääkseni Maurerin sanoja — ollut se hauta, johon kyläkuntain alkuperäinen kunnallinen vapaus on hukkunut.

Vasta kun keskiaikaisen läänityslaitoksen raunioille uudenaikainen valtio oli rakentanut laajemmalti sivistystarkoituksiakin tähtäävän valtansa, vasta sitten sai myöskin uusi kunnalliselämä kyläkunnissa alulle, kunnalliselämä, joka ei enää, kuten entinen, perustunut osuuteen kunnan yhteisomaisuudessa, vaan ainoastaan asukasoikeuteen kunnan piirissä. Kylämaihin liittyvän vapaan yhdistyksen, »reaalikunnan» sijaan tulee »valtiollinen kunta», joka ikäänkuin osana valtiosta on paikallisena hallintoalueena samalla kuin sillä on omakin itsehallintonsa. Niin kaikissa niissäkin kunnallisasetuksissa, joita tällä vuosisadalla on nykyisen Preussin eri osissa tehty, kuten Hessenissä 1821, Reininmaakunnassa 1845, Westfalissa 1856, Hannoverissa 1859 ja itäisissä maakunnissa vasta 1891, joka laki 1892 ulotettiin myöskin Schleswig-Holsteiniin.

Jo aikaisemminkin oli valtion toimenpiteitten kautta uutta kunnalliselämää saanut kyläkunnissa alulle. Niinpä oli uskonpuhdistus monessa kyläkunnassa antanut kyläläisille valtaa sielunpaimenensa valitsemisessa; ainakin mainitaan sellaista vapaata vaalioikeutta Schmalkaldenin seuduilla v. 1648 ja Clevessa ja Markissa v. 1687. Etenkin olivat tässä suhteessa huomattavia kuningas Fredrik Wilhelm I:n kouluasetukset. Niinpä määrää Preussin maakunnalle 30 p. kesäkuuta 1736 annetut »Principia regulativa», että koulutalot olivat kunnan ylläpidettävät, jota vastoin kuningas antoi vapaat rakennuspuut. Myöskin koulumestarin palkkaukseen oli talonpoikain yhteisesti osaa ottaminen: oli muokattava koulumestarin pieni peltomaa ja tuo-

tava hänelle polttopuut, oli maksettava pienempi määrä rukiita ja obria kultakin manttaalilta (Hufe) ja 4 groschenia vuosittain joka koululapselta. Toinen asetus 2 päivältä tammikuuta 1738 määrää Kur- ja Neumarkille, että tähän asti talonpoikain kesken jaetut kylän tilukset olisivat enimmin tarjoovalle annettavat arennille ja arentimaksut käytettävät koulun ylläpidoksi. Täten kyläntilukset, jotka tähän asti olivat olleet yksityisten talonpoikain yhteisomaisuutta, tulivat kylä*kunnan* yhteiseksi omaisuudeksi. Myöskin vaivaishoito, joka yleensä oli kartanon herrasväen asiana, tehtiin ainakin muutamissa osissa Westfalia, joissa kartanoherruutta yleensä ei ollut, v. 1755 kyläkuntain asiaksi. Eipä puuttunut varsinaisia kunnallis-asetuksiakaan. Sellaisina ovat mainittavat esim. Preussin »kylä- ja peltojärjestys» vuodelta 1702 ja Hessenin «Grebenordnung« vuodelta 1738.

Mutta vankempaa pohjaa voi kunnalliselämä maalaiskylissä saada vasta sitten, kun maalaisväestö pääsi vapaaksi maaorjuuden kahleista. Tämän talonpoikain vapautuksen taas vaikutti vasta Ranskan vallankumouksen herättämät vapaammat aatteet ja 19:a vuosisadan kansallinen herätys sekä sen mukana pyrkimys vapaampiin yhteiskunnallisiin muotoihin. Niinpä Preussissäkin uudenaikainen kunnallinen itsehallinto maalla on kehittynyt vasta sen jälkeen, kuin maaorjuuden hävittäminen oli sille tietä raivannut ja mahdollista maa-alaa muokannut. Maaorjuus taas hävitettiin Preussissä, kuninkaankartanoiden alueilta jo vuosien 1777 ja 1808 välillä, yksityisten kartanoiden alustalaisuus n. s. agraarilainsäädännöllä vuosien 1807 ja 1850 välillä. Etenkin on tämän lainsäädännön etevimmä alkajina ja samalla kunnallisen itsehallinnon varsinaisina asianajajina Fredrik Wilhelm III:n ministereillä vapaaherroilla Stein ja Hardenberg kuolemattomat ansionsa.

Mutta kuitenkin kaikitenkin on Preussin maalaiskyläin muodostamilla maalaiskunnilla vielä tälläkin vuosisadalla ollut paljon vaikeutta päästä tasaiselle kehittymisen ja edistymisen uralle siltä kuoppaiselta taipaleelta, minkä ne edellisinä vuosisatoina olivat kartanoherruuden kahleissa kulkeneet.

* * *

Ne omituisuudet, mitä maalaiskunnilla Preussissä vielä tänään on meidän oloihimme verraten, perustuvat suurimmaksi osaksi edellä esitettyyn kyläkuntain esihistoriaan. Niinpä on kuntain hallussa vielä, tähteenä muinoin suuresta yhteisomaisuudesta, 1 miljoona hehtaaria metsää eli 16 %

kaikista Preussin metsistä. Kunnanesimiehellä on vieläkin nimenään Schulze, samoinkuin hänen apunaan olevia lautamiehiä sanotaan Schöffen — ihan niinkuin entisen kartanoherruuden aikana, sillä erotuksella kuitenkin, että nämä eivät ole enää kartanoherran, vaan kuntalaisten yhteisesti valitsemia luottamusmiehiä. Kyläkuntain alkuperäisestä ryhmäasutuksesta johtuu maalaiskuntain nykyjäänkin suuri erilaisuus alaansa ja väkilukuunsa verraten ja niiden yleinen pienuus; muistoina kartanoherruuden ajoilta ovat vielä jokseenkin tiheässä tavattavat kartanoalueet.

Hyvinkin eri suuria ovat maalaiskylät Preussissä. Jos joku onkin venähtänyt penikulman pitkäksi ja toinen kasvanut suureksi ja pyöreäksi kuin kaupunki, niin eivät ole silti kaikki jaksaneet niin ylpeitä olla. Ovat kutistuneeet jotkut hyvinkin pieniksi. Niin voi tavata kyliä, joissa ei ole kuin pari tai kolme taloa ja joku mökki tuohon yhteen ryhmään rakennettuna. Jokainen kylä, olipa se sitten suuri tai pieni, pitkä tai pyöreä, on Preussissä, kuten olen edellä maininnut, samalla myöskin kunta, ja senvuoksi ovatkin maalaiskunnat siellä hyvin eri suuria ja yleensä paljoa pienempiä kuin meillä.

Kun virallisista tiedonannoista vuodelta 1890 näemme, että Preussin kuningaskunnassa, joka pinta-alaltaan on vähän pienempi kuin Suomi, on kaikkiaan 53,743 kunnallista itsehallinto-aluetta maalla, sen sijaan, että Suomessa on vaan lähes 500, niin ymmärtää heti, etteivät ne kovin suuria voi olla Preussin maalaiskunnat, vaikka muistaneekin, että asutus siellä on paljoa tiheämpää kuin meillä. Sellaisia kuntia, joiden väestö nousisi 10,000 ja siitä yli, kuten meillä Suomessa on verrattain tavallista, ei tavatakkaan Preussissä yhtään. Schleswig-Holsteinissa mainitaan löytyvän muutamia kuntia, joiden asukasluku kohoo yli 6,000:n ja Hannoverin suurimmassa kunnassa on 5,048 asukasta, mutta yleensä ovat muiden maakuntain suurimmatkin kunnat paljoa pienempiä väkiluvultaan. Niinpä mainitaan Hessen-Nassaun puolelta korkeimpana väestömääränä 3,000, Schlesian suurimmasta kunnasta 2,960 sekä muutamista muista tehdaspiireistä kunnat sellaiset kuin Beuthen, Oppeln, Pless y. m., joissa on yli 2,000 asukasta; ja samoin on Pommerissa korkeimpana asukasmääränä 2,500. Vuonna 1875 oli Preussissä vaan 532 kuntaa, joiden asukasluku teki enemmän kuin 2,000; muut 37,081 maalaiskuntaa olivat väkiluvultaan pienempiä; ja laskettiin silloin preussiläisen maalaiskunnan keskimääräiseksi asukasluvuksi 300 henkeä. Samana vuonna mainittiin itäisissä maakunnissa löytyvän 6,322 itsenäistä

maalaiskuntaa, joiden väkiluku vaihteli 5:n ja 100:n välillä. Sanottavasti eivät kuluneet kaksikymmentä vuotta ole oloja muuttaneet. Vielä 1890 mainitsee silloinen sisäasiain ministeri Herrfurth maapäivillä 25 p. helmikuuta pitämässään puheessa, että itäisten maakuntain 24,500 maalaiskunnan joukossa on 4,800, joissa on vähemmän kuin 100 asukasta, ja 1,600 kuntaa, joissa on vähemmän kuin 50 asukasta. Samoihin aikoihin mainitaan Sachsenin maakunnasta kuntia, joissa on 20, 29, j. n. e. asukasta, ja Schlesian pienimmässä kunnassa asuu 7 henkeä. Posenissa taas kerrotaan olevan 4 neljän, 1 kolmen, 1 kahden ja 1 yhden hehtaarin suuruinen kunta. Tosin sanoo eräs maaneuvos (Landrat) ja edustajahuoneen jäsen v. Nathusius-Obornik samassa maakunnassa tuntevansa kuntia, joissa on neljännes tusina maanomistajia, vähemmän kuin 50 asukasta ja vähemmän kuin 100 hehtaaria pinta-alaa, ja joissa kuitenkin on vilkas ja elinvoimainen kunnalliselämä, mutta yleensä täytynee kuitenkin myöntää, että tällaiset kääpiökunnat sekä kunnallisen itsehallinnon että kunnallistalouden kannalta ovat pidettävät mahdottomina. Onkin senvuoksi ymmärrettävätä, että Preussissäkin varsinkin viimeisillä vuosikymmenillä on paljo puhuttu laajempain ja kyvykkäämpäin kunnallisten yhdyskuntain aikaan saamisesta maaseuduilla.

Toinen tähän kuuluva reformikysymys, joka vielä kauvemmin, oikeastaan jo Steinin ja Hardenbergin ajoilta asti, on ollut päiväjärjestyksessä, on kysymys kartanoalueiden liittämisestä maalaiskuntiin. Kuten edellä on mainittu, on näet Preussin maaseuduilla kahta lajia pienimpiä paikallisia itsehallintoalueita: varsinaiset maalaiskunnat ja itsenäiset kartanoalueet. Näitä jälkimäisiä ei ole niinkään harvassa. Virallisten tietojen mukaan lopulta vuotta 1890 oli Preussissä 1,263 kaupunkia, 37,152 maalaiskuntaa ja 16,591 kartanoaluetta. Melkein kaikki kartanoalueet ovat itäisten maakuntain piirissä, läntisissä niitä tavataan harvemmin. Niinpä on Reinin maakunnassa vaan 7 ja Westfalissa 20 kartanoaluetta, eli suhdeluvuissa laskettuna, Reininmaakunnassa 0,2 %, Westfalissa 1,3 % varsinaisten maalaiskuntain lukumäärästä. Hannoverissa kohoo kuitenkin kartanoalueiden luku 8 %, Hessenissä 12 %, Schleswig-Holsteinissa 20 %. Mutta jota enemmän siirrymme itäisiin maakuntiin sitä lukuisammiksi käyvät myöskin kartanoalueet. Sachsenissa ne tekevät 39 %, Itäpreussissä 47 %, Posenissa 61 %, Brandenburgissa 63 %, Länsipreussissä 68 %, Schlesiassa 73 %, ja Pommerissa 119 % varsinaisten maalaiskuntain lukumäärästä.

Sekä alaltaan että väkiluvultaan ovat kartanoalueet hyvin eri suuria. Suurtilat, sellaiset kuin Krotoschin ja Filehne Posenissa, joiden pinta-ala teki yli 13,000 hehtaaria, sekä Haselbach Schlesiassa (12,950 ha) ovat poikkeustapauksia. Yleensä vaihtelee kartanoalueiden pinta-ala 1,500 ja 200 hehtaarin välillä. Onpa noin 1,200 kartanoaluetta pienemmällä kuin 100 ha pinta-alalla ja 700:lla on alaa vähemmän kuin 75 hehtaaria. Väkiluvultaan suurimpina mainitsen kaksi kartanoaluetta Schleswig-Holsteinista, joissa asuu yli 3,000 henkeä, ja muutamia muita, joissa väestö nousee 2,000:een. Itä-osissa maata pidetään kuitenkin jo sellaistakin kartanoaluetta suurempana, jossa on 400 tai 500 asukasta. Yleensä on Preussissä noin 50 kartanoaluetta, joissa asuu enemmän kuin tuhat henkeä, ja noin 450, joiden väkiluku nousee yli 400. Kaikki nämä suuremmat alueet ovat usein sen vuoksi saaneet niin runsaasti alustalaisia, että niissä suurviljelyksen rinnalle on yhdistetty tehtaita, tavallisesti viinapolttimoita tai sokeritehtaita, ja lukuisa tehtaantyöväki muodostaa silloin suuren osan kartanon väestöä.

Tietysti on kartanoalueita myöskin pienempiä, sillä kaikkialla, missä vaan aatelisherra maalla asuu, olipa hänen kartanonsa ja alustalaisväkensä sitten pienempi tai suurempi, on hän tavallisesti katsonut itselleen edullisimmaksi olla liittymättä läheiseen talonpoikaiskuntaan, olemaan siinä kuntakokouksessa ainoastaan yhtenä, joskin suuriäänisenä, jäsenenä. Täten voi tavata kartanoalueen ihan maalaiskunnan vierestä, ja voipa joskus syntyä monenmoisia selkkauksia tällaisesta naapuruudesta. Niinpä on useilta tahoilta kuulunut valituksia siitä, että kartanoherrat sijoittavat työväkeänsä läheiseen talonpoikaiskuntaan asumaan, ja kun tämä väestö sitten köyhtyy, joutuu se kunnan eikä kartanon vaivaishoidon niskoille. Ei ole juuri ihme, että naapurikunnan talonpojat, jotka täten tulevat ilman korvausta elättämään herralle työvoimia, eivät ole tällaisiin oloihin täysin tyytyväisiä. Yhtä suuria selkkauksia ja epäkohtia syntyy muillakin kunnallistalouden aloilla, niin esim. tienteossa, kun kartanon tehtaiden raskaat vankkurit kuluttavat kylän tiet kunnan yhä uudelleen korjattaviksi [1]) j. n. e.

Kun kartanoalueiden itsenäisyys joka tapauksessa on jonkunmoinen

---

[1]) Esimerkkejä siitä miten tientekorasitus joskus sattuu kunnalle, jolla ei ole tiestä mitään hyötyä, tavataan kyllä muissakin maissa, niinpä Englannista vrt. W. Rathbone y. m., Local Government and Taxation. London 1885. S. 24.

jäte keskiaikaisen läänityslaitoksen ja kartanoherruuden ajoilta, on luonnollista että varsinkin vapaamielinen puolue on aina vaatinut näiden liittämistä muiden tilallisten kanssa yhdenarvoisiksi maalaiskuntiin. Toiselta puolen on kuitenkin peljätty, että mahtava aatelisherra ja suurtilallinen täten tulisi saamaan liian suurta vaikutusvaltaa kunnassa, etenkin niin kauvan kuin kunnat ovat sellaisia kääpiö-yhdyskuntia, jommoisiksi olemme ne edellä huomanneet. Mutta kuntain pienuudellakin ovat syvällä juurensa, sillä siihen on ennen kaikkia vaikuttanut alkuperäinen asutustapa yhteen kyläryhmään sekä käsitys, jonka mukaan vaan tuon samaisen yhden kyläkunnan asukkaat ovat tottuneet yhtä köyttä vetämään ja itseänsä erityisenä yhteiskunnallisena, muista erotettuna, piirinä pitämään. Reformipyrinnöitä, jotka ovat tähdänneet itsenäisten kartanoalueiden poistamista ja suurempain maalaiskuntain aikaansaamista ovat siten olleet ehkäisemässä syvälle juurtuneet mielipiteet maalaisväestössä itsessään; ja senkin vuoksi eivät ne ole sanottaviin tuloksiin vieneet. Niin on käynyt niidenkin puuhien, joihin Sosiaalipoliittinen yhdistys syksyllä 1888 päätti ryhtyä näiden kysymysten selville saamiseksi. Tosin saatiin professori Schmollerin ja pormestari Thielin toimesta kokoon ansiokas sarja tutkimuksia maalaiskunnista ja yleensä maalaisoloista Preussin eri maakunnissa. Tosin kirjoitti tohtori Keil laajaperäisen historiallisen esityksen niistä monista, aina pelkiksi ehdotuksiksi jääneistä, ehdotuksista kunnallisasetuksiksi Preussin itäisille maakunnille, mitä tällä vuosisadalla oli tehty. Mutta se keskustelu, joka yhdistyksen yleiskokouksessa syksyllä 1890 pantiin toimeen ylempänä mainituista kunnallisista reformeista, muodostui pääasiassa turnaukseksi vapaamielisten ja vanhoillisten edustamain mielipiteitten välillä, eikä vienyt mihinkään positiiviseen tulokseen. Eikä myöskään se uusi asetus kunnallishallinnosta maalla, joka itäisille maakunnille julaistiin 3 p. heinäkuuta 1891, ja jota varten Sosiaalipoliittisen yhdistyksenkin tutkimukset pääasiassa toimeenpantiin, ei tulle sekään muutamille aristeleville määräyksilleen tässä suhteessa suurempaa käytännöllistä merkitystä saavuttamaan. Epätietoista on myöskin, missä määrin se kirkollinen liike, joka tarkoittaa kunnollisten ja yhtenäisten seurakuntain aikaansaamista maalla, ja jota Schönbachin pastorin Martin Raden kirja edustaa, voisi maalaiskuntain oloihin vaikuttaa. Luultavata sen vuoksi on, että Preussin maalaiskuntain ulkopiirteet, joita tässä olen koettanut esittää, vielä kauvan tulevat pysymään sellaisinaan. Luultavata, että vielä kauvan on Preussin maaseuduilla tavattavina aatelisherrat vetäytyneinä pois talon-

poikaisen kunnan yhteydestä ja maalaiskunnat useassa tapauksessa liian pieninä ja liian kyvyttöminä kehittämään vilkkaampaa ja elinvoimaisempaa kunnalliselämää.

* * *

Suomen maalaiskunnat eivät juuri Preussin oloille sanottavasti vertauskohtia tarjoa. Nykyiset maalaiskuntamme eivät ole syntyneet alkuperäisistä asutusyhteyksistä, vaan laajoista kirkollisista seurakunnista. Hajanainen asutustapa on meillä ehkäissyt vilkkaamman yhteisen kunnallisen elämän kehittymistä aikaisempina aikoina. Se on tosin samalla epäilemättä ollut yhtenä lisäsyynä siihen, että meillä aina on ollut vapaa ja itsenäinen talollissääty, ja etteivät talonpojat meillä ole milloinkaan olleet orjia. Mutta kuitenkin tuo samainen haja-asutus vaikuttaa vieläkin haitallisesti virkeämmän kunnallisen elämän elpymiseen meidän maaseuduillamme. Sillä kun vertaa niitä äärettömän laajoja maa-aloja, minkä meikäläiset kunnat usein käsittävät, ja sitä suurta väkilukuakin, mikä niissä monasti on tavallinen, Preussin pienen pieniin kyläkuntiin, niin tulee ehdottomasti ajatelleeksi, että meillä tässä kohden varmaankin on »des guten zu viel« (liiemmälti hyvää). Varsinkin suurten vesistöjen ympärillä olevissa, laajoissa seurakunnissa, ovat matkat eri pohjakunnilta kirkonkylään useinkin niin pitkät, että kirkolla pidettäviin kuntakokouksiin tavallisesti ainoastaan lähikyläin isäntämiehiä saapuu. Kirkonkylän seudut täten pääsevät edistyksen eturintaan, laitakylät jäävät jälelle. Kirkonkyläläiset saavat ensimäisinä ja etuoikeutettuina nauttia kansakoulun tuottamia etuja. Heille ovat kunnan lainakirjastot, jyvämakasiinit y. m. laitokset likimpinä ja suurimmaksi hyödyksi. Laitakylät sitävastoin joka asiassa jäävät lapsipuolen osalle ja saavat tyytyä niihin muruihin, mitä vähitellen vaurastuneen pitäjän keskustan puolelta alkaa heillekin liietä. Tästä kaikesta kuitenkin kärsii ja lamautuu yhteistunto kunnan eri osain välillä. Olisi senvuoksi epäilemättä vilkkaamman kunnallisen elämän kehittymiselle edullista, jos meidän maalaiskuntamme yleensä olisivat pienempiä, kuin ne ovat, enkä luulisi, että kunnallistaloudenkaan voimistuminen siitä kärsisi. Ja asutuksen tihetessä näyttääkin tällainen maalaiskuntain pieneneminen melkein käyvän itsestänsä, niinkuin luonnon pakosta. Ainakin on meillä kirkollisella alalla jo olemassa pyrkimystä siihen suuntaan, että yhä useammat pitäjäin pohjakunnat rakentavat

itselleen oman kirkon ja muodostuvat omantakeisiksi kirkollisiksi seurakunniksi. Tämäkin kehityksen piirre on jo pidettävä ilahduttavana kunnallisen elämänkin kannalta, vaikka kaiketi ei olisi mahdotonta ajatella sellaisiakin itsenäisiä kuntia, jotka eivät siltä olisi kirkollisia seurakuntia.

Jos täten kuntain laajuuteen nähden jonkunmoiset toimenpiteet, vaikka tosin päinvastaiseen suuntaan kuin Preussissä, meilläkin näyttävät suotavilta, niin on sillä toisella preussiläisellä reformipyrinnöllä, joka tarkoittaa itsenäisten kartanoalueiden liittämistä maalaiskuntiin, sitävastoin tuskin mitään vastaavata meikäläisissä oloissa. Siellä, missä meillä on aatelishovi tai muu herraskartano maaseuduilla, harrastaa sen omistaja tavallisesti innokkaasti kunnallisia asioita ja on usein kuntakokouksen puheenjohtajana tai muuna kunnan luottamusmiehenä. Eikä ole ainakaan minulle tunnettua, että tällaiset kartanoherrat siltä yleensä olisivat yksipuolista ja haitallista ylivaltaa kunnassa ja sen asioissa saavuttaneet. Päinvastoin on tunnettua, että ne miehet, joita meillä pidetään etevimpinä kunnallisten asiain tuntijoina, juuri kuuluvat tähän kartanoherrain luokkaan. Tässä kohdin meillä siis ei, ainakaan Preussin oloihin verraten, ole syytä valituksiin.

Epäilemättä on meidän nuoressa kunnallisessa elämässämme kuitenkin vielä paljonkin korjattavia kohtia. Kysymykset sellaiset kuin hallinnollisten keskusvirastojen valvontaoikeus, kunnallinen äänioikeus, kunnallisverotus ja kunnallinen vaivashoito, osaksi jo ovat keskustelun alaisina, osaksi joutaisivat vielä enemmänkin, kuin tähän asti, tulla päiväjärjestykseen. Mutta kaikki nämä laajaperäiset kysymykset ovat ulkopuolella tämänkertaista ainettani. Olen tässä esittänyt Preussistäkin ainoastaan nykyisten maalaiskuntain niin sanoakseni ulkopiirteitä. En ole tahtonut kajota kunnallishallintoon enkä kunnallistalouteen, en yleensä itse maalaiskuntain sisälliseen elämään ja siinä mahdollisesti vallitseviin epäkohtiin. Ne ovat asioita, jotka vaatisivat omat erityiset tutkimuksensa ja selontekonsa sekä Preussissä että meillä.

Kyösti Järvinen.

Kansakoulu ja oppikoulu.

Niinkuin muistettanee, käsitteli viime yleinen opettajakokous kysymystä kansakoulun suhteesta oppikouluun laajassa ja vilkkaassa keskustelussa, joka lupasi parasta asian kehittymiselle kansanystävälliseen suuntaan. Kansakoulun muodostumista pohjakouluksi kannatettiin periaatteellisesti melkein yksimielisesti ja asetettiin sen johdosta komitea valmistamaan kysymystä perinpohjaisemmin ensi opettajakokousta varten.

Siitä lähtien ei kuitenkaan asiasta ole kuulunut paljo, ennenkuin hra *V. Malin* äskettäin on huomiota herättävällä tavalla ottanut asian puheeksi Kansakoulun Lehdessä (N:o 2 v. 1895), asettuen jotenkin jyrkästi sitä »ideoloogista» käsitystapaa vastaan, joka opettajakokouksessa puhkesi ilmi asian innokkaammissa puolustajissa.

Herra V. M. ansaitsee kiitosta siitä, että hän on ottanut tämän tärkeän kysymyksen uudestaan puheeksi ja antanut siitä lausunnon, joka on omiansa valaisemaan asiaa taholta, jolta sitä ei opettajakokouksessa kyllin selvästi ja voimakkaasti esitetty. Kirjoitus on sen arvoinen, että se ansaitsisi seikkaperäisen vastauksen; mutta sen on jo antanut kysymyksen pohjustaja opettajakokouksessa rehtori H. Melander Kansakoulun Lehden viime numerossa (n:o 5—6,). Ryhtymättä sentähden mainittua kirjoitusta likemmin tarkastamaan, tahdon kuitenkin minäkin puolestani, seuraamalla herrain Malinin ja Melanderin antamaa esimerkkiä, ottaa itse asian tarkastettavaksi. Vakaumukseni on näet, että tässä on esillä kysymys, jolla kouluolojemme ja koko kansallisen sivistyksemme kehityksessä on oleva suuri merkitys, ja joka sentähden vaatii niin monipuolista käsittelyä kuin mahdollista. Missä määrin käsitykseni siitä on hra V. M:n käsityksestä poikkeava, on vähitellen esityksestä selviävä. Se lienee minun kuitenkin kohta alussa sanottava, koskapa sen niin selvästi kynään tarttuessani tunnen, ettei asia mielestäni ole vielä läheskään lopullista ratkaisua varten kypsynyt eikä voine edes ensi opettajakokouksen ajaksi siksi kypsyä, tehköön sitä valmistava komitea työnsä kuinka ansiollisesti hyvänsä. Se kanta, jolta kysymystä tätä nykyä on pääasiallisesti katsottava, on käsittääkseni se, onko kansakoulun asettaminen

osaksi tai kokonaisuudessaan oppikoulun pohjaksi itsessään *suotava* ja *tarpeellinen* muutos vai ei, onko siitä odotettava todellista etua, jos se saadaan aikaan, vai ei. Vastauksesta tähän kysymykseen riippuu sitten vastaus toiseen kysymykseen, millä tavoin muutos mahdollisesti olisi toteutettavissa, jolloin luonnollisesti on tarkasti pidettävä silmällä, ettei sen kautta synny toisella taholla vaikeuksia, jotka ovat suurempia kuin toisella saavutettavissa olevat edut.

Selvyyden vuoksi otettakoot tässä erikseen puheeksi ne kaksi eri tapaa, joilla nähtävästi alusta alkaen on ajateltu kansakoulun voivan ja pitävän muodostua oppikoulun pohjaksi: 1) että *ylemmän* kansakoulun *alemmat* vuosi-osastot muodostavat pohjakoulun, joka valmistaa oppikoulujen ensimäiseen luokkaan, ja 2) että kansakoulu *kokonaisuudessaan* tehdään pohjakouluksi ja valmistaa johonkin korkeampaan luokkaan.

1.

Sitä toivomusta, että kansakoulun alempia luokkia käytettäisiin lyseoihin (ja tyttökouluihin) valmistavina kouluina, ei tietääkseni kukaan ole periaatteelliselta kannalta julkisesti vastustanut. Päinvastoin on sitä joka taholla pidetty erittäin suotavana ja yhteiskunnallisesti edullisena. Jos työmiehen ja virkamiehen lapset istuvat vierekkäin, on tämä seikka omiansa ainakin jossain määrin lähentämään eri säätyluokkia toisiinsa. Sitä teroitettiin opettajakokouksessa eikä sitä myöskään hra V. M. kiellä. Yhtä vähän kiellettävissä on se seikka, että ylempäin säätyluokkain huolenpito ja harrastus suuremmassa määrässä kääntyisi kansakoulun puoleen, jos heidän omat lapsensa niissä kävisivät. Tästä johtuisi, että esim. terveyssuhteita, tilavuutta ja siisteyttä huolellisesti valvottaisiin, ja varsinkin se, että kansakoulun opettajan yhteiskunnallinen asema yliluokan lasten kasvattajana nousisi oikeampaan suhteeseen hänen työnsä tärkeyteen ja vaikeuteen.

Mutta mikä sitten estää yliluokkaa pitämästä lapsiansa kansakoulussa ja saapi sen käyttämään aivan yleisesti erityisiä kalliita valmistavia kouluja?

Syy ei ole niinkään vaikea löytää, jos tuntee katsantotavan ja mielipiteet tässä säätyluokassa. Sen keskuudessa vallitsee jotenkin yleisesti se käsitys kansakoulusta, että heidän lapsensa joutuisivat arveluttavaan raa'istumisen, vieläpä suoranaisen siveellisen turmeltumisen vaaraan, jos he joutuisivat jokapäiväiseen likeiseen seurusteluun niiden lasten kanssa, jotka

kansakoulua käyvät. Tämä käsitys näyttää olevan niin yleinen ja juurtunut semmoisiinkin piireihin, jotka muuten ovat kansanystävällisistä riennoistaan tunnetut, että se mieskohtaisessa keskustelussa asiasta aina pannaan ensi sijaan ja muita motiiveja harvoin edes mainitaankaan.

Missä määrin tämä käsitys nyt on oikea ja tosiasioihin perustuva, on ainakin tämän kirjoittajalle vaikea sanoa. Totta kyllä on, että joskus sivistynyt perhe on koettanut pitää asianharrastuksesta lastansa kansakoulussa, mutta katunut sitä jäljestäpäin. Toisia tapauksia on taas, joissa se sanotaan onnistuneen hyvin ainakin pienissä kaupungeissa ja maaseudulla. Kansakoulun opettajain kesken näyttävät mielipiteet myöskin olevan erilaiset. Toiset ovat saaneet sen kokemuksen, että raa'at kotiolot epäilemättä painavat lapsiin leiman, jota koulun on vaikea poistaa. Toiset arvelevat, että kuori kyllä voi olla kansakoulun lapsissa karkeampaa, mutta ydin kyllä yhtä hyvä kuin oppikoulujen oppilaissa.

Tästä päättäen lienevät olot eri paikkakunnilla ja eri kouluissa samallakin paikkakunnalla erilaiset, riippuen ehkä opettajista itsestäänkin. Mutta että yliluokan pelko sentään lienee liioiteltu, jos ei olekaan kokonaan perää vailla, sen tekee luultavaksi niin hyvin kansakoulun hyväksi tunnettu ulkonainen kuri, joka voittanee oppikoulujen järjestyksen, kuin myöskin se huomattava seikka, että oppikoulut saavat ylimalkain käytökseltään vakavia, siivoja ja kaikin puolin hauskoja oppilaita kansakoulusta. Tosin voidaan sanoa tähän, että ainoastaan parhaimmat pyrkivät ja päästetään opintojaan jatkamaan; mutta siveellisen tartunnan ja raa'istumisen vaara ei sentään saata olla aivan vastustamaton, niin kauan kuin niin moni voi säilyä siitä koskemattomana. Hyvän kodin vaikutus vastapainona mahdollisille haitallisille esimerkeille luulisi yliluokankin lasten voivan tarttumaa välttää. Kaikelta pahennukselta varmat he muutoin eivät suinkaan ole omain säätyläistensäkään kesken.

Olkoot nämä arvelut enemmän tai vähemmän oikeita, joka tapauksessa on tässä kohta, joka on selvitettävä, ennenkuin kansakoulun muodostamisesta yleiseksi valmistavaksi kouluksi voi olla sen enempää puhetta. Niin kauan kuin yliluokassa on vallalla tällainen luottamuksen puute kansakoulun kasvattavaan vaikutukseen, ovat kaikki muut yritykset saada sitä tätä koulua käyttämään hyvin turhat. Että hra Malin kirjoituksessaan on kiinnittänyt huomiota tähän puoleen asiaa, siitä voimme olla hänelle kiitolliset. Toivokaamme, että yleinen keskustelu johtaa sekä kansakoulua yhä jatkuviin pon-

nistuksiin poistaakseen sen karttamisen, aiheita ja vanhempia huolellisesti itse oloihin tutustumaan, ennenkuin luovat itselleen varman mielipiteen sen laadusta ja luonnosta. Ja jos puheenalaisen pelon takana mahdollisesti piilee muutakin vastenmielisyyttä kansakoulua vastaan, niin sekin toivottavasti tulee julkisessa keskustelussa vähitellen ilmi.

Väärä on kuitenkin se luulo, että vastenmielisyys kansakoulua vastaan olisi ainoa syy, joka voi pidättää vanhempia panemasta lapsiansa siihen. Kansakoulun alemmat luokat eivät tätä nykyä ole täydelleen sopivat lyseiden ja tyttökoulujen pohjaksi, vaikka hra Malin näyttää niin arvelevan. Tosin pääsee tavallisesti ylemmän kansakoulun *toiselta* vuosi-osastolta jotenkin helposti, vaikka ei kuitenkaan aivan »ilman vaikeutta» [1]) lysein ensimäiselle luokalle. Mutta silloin on jo tavallaan hukannut yhden vuoden, jonka olisi voinut säästää, jos olisi valmistavan koulun tietä käynyt. Tunnettu asia on, että valmistavassa koulussa yleensä käydään vain *kolme vuotta,* ennen kuin otetaan pääsytutkinto lysein ensimäiseen luokkaan. Siihen voi siis päästä täältä aivan hyvin jo 10:n vuoden iässä. Mutta jos käypi kansakoulutietä, saapi — ainakin Helsingissä — ensin käydä kaksi vuotta alempaa kansakoulua ja sen jälkeen toiset kaksi ylempää, ennenkuin voi ajatella pääsyä oppikouluun. Ensimäisen luokan oppimäärät ovat siihen joka aineessa aivan riittämättömät. [2]) Siis vähintäin *nelivuotinen* kurssi. Pääsy-iäksi ylempään kansakouluun on Helsingissä säädetty 9 vuoden ikä (Helsingin kansakoulujen ohjesääntö § 9). Vasta 11 vuoden vanhana voi siis kansakoulusta lähtenyt oppilas alottaa uransa oppikoulussa. Mahdollista on, että asianlaita on toinen muissa kaupungeissa; mutta ainakin Turusta ilmoitettiin viime opettajakokouksesta, ettei kolmivuotinen kurssi vielä anna kaikkia niitä tietoja, joita lysein ensimäiselle luokalle pääsemiseen vaaditaan (ktso herrojen Melanderin ja af Ursinin lausuntoja); ja Porista ilmoitti rehtori Ad. Malin, että lyseiin pyrkivät tavallisesti ovat tulleet kansakoulun *toiselta* ja *kolmannelta* luokalta [= vuosi-osastolta]. Mitä maalaiskouluihin tulee, voi niistä vielä vähemmin päästä lyseiin ennenkuin on toisen vuosi-osaston läpikäynyt; tavallisempaa lienee, että siirrytään siihen vasta kolmannelta osastolta, jolloin se ikä, joka varsinaisesti oikeuttaa

---

[1]) Geom. muoto-oppia ei kansakoulun toisella vuosi-osastolla tavallisesti luettane.

[2]) Vrtaa „Läroprogram för Helsingfors stads folkskolor" (1891) ss. 9 ja 10 ja „Koulujärjestys" (1872) § 21.

pääsemään ensimäiseen luokkaan, jo on täpärällä. (Vrtaa hra Melanderin yllämainittua kirjoitusta Kansakoulun Lehdessä).

Myönnettäköön mielellään, että kypsyneempi ikä tekee edistyksen oppikoulussa sitä varmemmaksi. Mutta kieltää ei voi, että se viivytys, jonka kansakoulutie täten tuottaa, kuitenkin on omiansa suuressa määrin arveluttamaan vanhempia, jotka muuten olisivatkin taipuvaiset panemaan lapsensa tähän kouluun. Miksi pitentäisi lapsen kouluaikaa tarpeettomasti kokonaisella vuodella, jos hän on tavallisen voimakas ja hyväpäinen?

Katsoen köyhempien kannalta, joilla ei ole muuta tietä valittavana kuin kansakoulu, sisältää tämä viivytys vielä tuntuvamman haitan. Siinä tulee näet kysymykseen myöskin kukkaro, jota yksi kouluvuosi jo voi melkoisesti hoikentaa.

Tähän saakka olemme puhuneet ainoastaan pojista ja poikakouluista. Mutta vielä epäedullisempi on tyttöjen asema. Tyttökoulujen ensimäiselle varsinaiselle luokalle vaaditaan näet paitsi muuta myöskin »lyhyt käytöllinen kurssi toisessa kotimaisessa kielessä». Tätä opetusta ei kansakoulu anna nimeksikään, vaikka sen koko oppimäärä suoritettaisiin, ja siten on korkeampi tyttökoulu suorastaan suljettu kaikilta niiltä, jotka eivät käy erityistä »valmistavaa koulua» toisessa tai toisessa muodossa. Kansakoulun olemisesta korkeamman tyttökoulun pohjana voi sentähden nykyisissä oloissa tuskin olla puhettakaan. Viimeksi mainittu on kokonaan säätykoulu, tässä suhteessa epäkansallisin oppilaitos, mikä meillä tätä nykyä on olemassa.

Niin kuin asiat nyt ovat, on meillä siis vielä paljonkin tehtävää, ennenkuin pääsemme edes niin pitkälle, että kansakoulun *alempi* osa muodostuisi oppikoulun pohjaksi. Ylempäin säätyluokkain epäluulot ovat poistettavat ja tasoitus kansakoulun suorituksien sekä oppikoulujen pääsyvaatimusten välillä jollain tavoin saatava aikaan, niin ettei mitään ajan hukkaa synny niille, jotka tahtovat kansakoulutietä käydä. Millä keinoin se olisi tehtävä, on kysymys, jonka ratkaiseminen vaatisi tarkkaa selvitystä niin hyvin kansakoulun kuin valmistavan koulun työtavasta ja sitä paitsi siitä, kuinka tarpeellisia kaikki nykyiset pääsyvaatimukset oppikouluun ovat. Nämä seikat ovat kuitenkin siksi laajaperäiset, että niiden käsittelemiseen en tällä kertaa tahdo ryhtyä. Lausuttakoon sentähden tässä vain se toivomus, että pohjokoulu-aate ainakin tässä laajuudessa, jossa se on jo koulujärjestyk-

sessäkin lausuttu, [1]) pian saataisiin tosi-toimenpiteiden alaiseksi. Viime opettajakokouksen asettamalta valmistuskomitealta sekä ensi tulevalta opettajakokoukselta on meillä oikeus odottaa tähän voimakasta apua, joka tekee korkeille viranomaisille ainakin mahdolliseksi ryhtyä asianmukaisiin muutoksiin.

Jos komitea ja opettajakokous tässä saavat jotakin pysyväistä aikaan, on melkoinen askel astuttu oikeaan suuntaan, vaikkei vielä oltaisikaan valmiita mitään laajempaa ohjelmaa toteuttamaan.

2.

Kysymys ei kuitenkaan enää ole meillä niin rajoitettu, että vain alempia kansakoululuokkia ajateltaisiin oppikoulujen pohjaksi. Rehtori Melanderin esityksen johdosta viime opettajakokouksessa on jo ajatus kansakoulun asettamisesta *koko laajuudessaan* korkeamman opetuksen perustukseksi tullut päiväjärjestykseen.

Ilahduttavaa oli tosiaankin nähdä, kuinka paljo periaatteellista kannatusta tämäkin ajatus kohta ensi kerralla saavutti maamme oppikoulujen opettajistossa. Se osoittaa, että tällä opettajistolla on oikea ja elävä tunne tehtävästään kansansa sivistyksen palveluksessa, tunne, joka käsittää ja tunnustaa kohtuuden semmoisissakin vaatimuksissa, joiden noudattaminen tuottaa esteitä ja vaikeuksia monituista lajia.

Luonnollista kuitenkin oli, ettei kannatus voinut olla yhtä yleistä ja yksimielistä, kuin kansakoulun alempaan osaan nähden, ensi sijassa kaiketikin siitä syystä, että moni epäili, olisiko noita vaikeuksia ollenkaan mahdollista nykyisissä oloissamme voittaa. Harva ääni kohosi asiaa vastustamaan siitä syystä, ettei muutos muka olisi mistään arvosta, jos se saataisiinkin aikaan. Tähän suuntaan käypi kuitenkin hra Malinin ajatus Kansakoulun lehdessä, samoin kuin hän sen jo opettajakokouksessakin toi esiin. Lienee sentähden syytä ottaa juuri tämä puoli asiaa tyynen keskustelun alaiseksi.

Jos katsoo asiaa kokonaan yliluokan kannalta, voi helpostikin tulla samaan johtopäätökseen kuin hra Malin. Jos ei yliluokka tahdo käyttää

---

[1]) Koulujärjestys 1872 § 1: Opetus Suomenmaan yleisissä alkeisoppilaitoksissa edellyttää kansakoulun vaikutustointa.

kansakoulua pohjakouluna siinä laajuudessa kuin se nyt jo hyvällä tahdolla sentään voisi, mikä motiivi saisi sen paremmin käyttämään sitä koko sen laajuudessa, joskin siirtyminen tämän koulun ylimmältä luokalta oppikouluun tehtäisiin helpommaksi? Tähän kysymykseen on todellakin nähdäkseni vaikea vastata, niinkauan kuin pääsyy kansakoulun karttamiseen on semmoinen kuin se nykyään näyttää olevan. Huomattavaa on kuitenkin, mitä ylempänä on sanottu kansakoulutien pitemmyydestä; missä se on syynä tämän tien karttamiseen, on asia todellakin parannettavissa lainmuutosten kautta, olkoon sitte puhe koko kansakoulusta tai jostakin sen osasta. Ja huomattava on myöskin, että tämä este paljastuu paljastumistaan näkyviin sitä myöten kuin ihmiset muutoin käyvät taipuvaisemmiksi kansakoulua käyttämään. Ei siis voi kieltää, että siirtymisen helpottaminen kansakoulun ylimmältä luokalta oppikouluun ainakin tulevaisuudessa edistäisi — yliluokankin kannalta katsoen — edellämainitun muodostumista yhteiseksi pohjakouluksi.

Mielestäni on kuitenkin väärin katsoa asiaa näin yksinomaan yliluokan kannalta. Tärkeämpää on saada vastaus kysymykseen, miltä asia näyttää aliluokan, kansan suuren enemmistön kannalta.

Siltä katsoen käypi asia seuraavaksi. Lapsi tulee lain mukaan 9-vuotiaana kansakouluun. Siitä hän ehkä jo kahden vuoden päästä voi ylempänä mainitulla tavalla päästä oppikouluun. Mutta toiselta puolen joutuvat vanhemmat vaikeaan asemaan, jos heidän jo näin aikaiseen pitää tehdä ratkaiseva päätös lapsensa tulevaisuudesta. He — itse talonpoikia tai käsityöläisiä — eivät tahdo kustantaa hänelle korkeampaa oppia, ellei hänellä todella ole taipumusta lukemiseen. Mutta siitä on vielä yhdentoista vuoden ikäisistä vaikea päättää. Sitä paitsi on lähettäminen koulukaupunkiin — jos ei semmoisessa satu asumaan — kallista ja kodista poistuminen ehkä lapselle siveellisestikin vaarallista.

Mutta ainoastaan alistumalla näiden vaikeuksien ja vaarojen alaiseksi voivat he saavuttaa mahdollisuuden antaa lapselleen korkeampaa sivistystä. Sillä jos he pitävät lapsen kotonaan ja kansakoulussa, kunnes tämä on läpikäyty, on hän jo saavuttanut 13:n vuoden iän eikä enää ilman aivan erityistä armoa pääse lysein ensimäiselle luokalle. [1]) Mutta jos hän pää-

[1]) Korkein ikä tälle luokalle vastaanotettaville on säännönmukaisesti määrätty 12:ksi vuodeksi.

seekin tähän 10-vuotiasten joukkoon, *on häneltä kokonaista kolme kallista oppivuotta mennyt hukkaan!* Ylioppilaaksi hän ei voi toivoa tulevansa, ellei lue jonkun luokan yli, ennenkuin 21:n vuoden vanhana! Luokan yli lukeminen taas, samoin kuin pyrkiminen suorastaan edes toiselle luokalle, vaatii aivan harvinaista kykyä ja tarmoa sekä tilaisuutta edes jonkinlaisen yksityisopetuksen nauttimiseen ainakin vieraissa kielissä.

On siis aivan ilmeistä, että opin tie nykyisissä oloissa on kansamme suuren enemmistön lapsille varsin hankala. Kohoaminen syvistä riveistä semmoiseen vaikuttavaan asemaan, johon korkeampi sivistys voi auttaa, on meillä yhä vielä sangen vaikea. Yhdeksälle kymmenekselle Suomen kansaa, ja juuri köyhemmälle osalle, joka kuitenkin suureksi osaksi veroillansa korkeammat oppilaitokset voimassa pitää, on pantu varsin tuntuvia esteitä sivistyksen tielle, esteitä, joista ei suurin osa yliluokkaa mitään tiedä, nauttiessaan melkein ilmaiseksi sitä opetusta, joka sille takaa hyvän toimeentulon ja hallitsevan aseman yhteiskunnassa. Se ei ole kohtuullista eikä kansanystävällistä. Ja siitä yksinkertaisesta syystä on asia muutettava, on kansakoulu niin pian kuin olot sallivat, tehtävä *koko laajuudessaan* oppikoulun pohjaksi.

Tätä katsantotapaa voi nähdäkseni vastustaa ainoastaan yhdeltä kannalta, jolle tosin tätä nykyä moni onkin vankasti asettunut: siltä, ettei varattoman aliluokan tunkeutumista korkeamman opin tielle ollenkaan ole pidettävä suotavana. Olemmehan kuulleet sanottavan, ettei köyhän ole onneksi päästä oppikouluun, ellei hänellä ole aivan erinomaista taipumusta ja kykyä. Muuten hän siellä saa ensiksikin kitua aineellista puutetta ja sitten koota velkoja, joiden maksamiseen paras osa hänen ikäänsä kuluu, ellei hän jo sitä ennen tulollista virkaa odotellessaan ole kaatunut velkataakkansa alle. Kuta suurempi tulva virka-uralle, sitä useammat jäävät tielle itselleen ja muille pelkäksi rasitukseksi. Eikö siis ole parempi, että tie tämmöiseen tulevaisuuteen suljetaan heiltä kohta alussa, että pääsy oppikouluun tehdään riippuvaksi varallisuussuhteista, jotka edes ensimäiset esteet voittaa?

Missä määrin tämä olisi oikeutettua ja asianomaisille edullista, jos todella oppikouluun pyrkijöillä ei olisi muita aloja auki kuin virkamiesura, sen kysymyksen voin jättää sikseen. Sillä siitä alkaen, kun oppikoulusta on avattu ovi — reaalilyseiden pohjakoulujen muodossa [1]) — ulos

---

[1]) Preussissa on semmoinen pohjakoulu myöskin gymnaasioissa; toivottavaa on sentähden, että niitä aikaa myöten meidän klassillisiinkin lyseihimme saadaan.

käytännölliseen elämään, ei tämä pelottava tulevaisuus laisinkaan ole välttämätön niille, jotka tämänkaltaiseen oppikouluun pyrkivät. Ja siinä määrässä kuin oppikoulun oppi läpi läpensä käypi tuoreemmaksi ja astuu tosielämää likemmäksi, ei edes ylioppilaaksi päässyt ole välttämättömästi virka-uralle tuomittu. Toisin sanoen: sikäli kuin korkeammat oppilaitoksemme muuttuvat kansalaiskouluiksi virkamieskouluista, sikäli käy tuo ihmisystävällinen pelko köyhien sivistyksen kartuttamisen vaarasta yhä aiheettomammaksi.

Mahdollista kyllä on, että moni köyhä sittenkin vielä pyrkii siihen verrattain turvalliseen asemaan, jonka virka tuottaa. Mutta valtion holhous menisi epäilemättä liian kauas, jos ruvettaisiin ihmisiä estämään uralta, jolle he haluavat ja jolta he melkein miltä asteelta tahansa voivat kääntyä toisaalle, jos näkevät toiveensa pettyvän. Sitä paitsi olojen pakko pian opettaa ihmisille, että koulunkäyneidenkin täytyy antautua muille aloille ja että perusteellisempi sivistys kaikkialla on arvokas menestyksen välikappale.

Laajeneehan meilläkin päivä päivältä se käytännöllisen toiminnan ala, jolla kansakoulun antamia laajemmat tiedot ovat aivan välttämättömät. Se joka on edes muutaman vuoden saanut siitä edelleen yleistä sivistystään kohottaa, on siten varmaankin hankkinut itselleen myöskin taloudellisesti hedelmää kantavan pääoman ennen tulemistaan siihen ikään, jolloin ammattisivistys voipi parhaiten alkaa.

Oppikouluun pyrkivien oman taloudellisen edun kannalta ei näin muodoin luullakseni ajan pitkään voida köyhempäinkään pääsemistä siihen vastustaa eikä sitä ylenmääräisillä esteillä vaikeuttaa.

Mutta toiselta puolen on silminnähtävää, mihin suureen vaaraan tämmöinen esteleminen on omiansa viemään yhteiskunnan — puhumattakaan siitä suoranaisesta oikeuden ja kohtuuden loukkaamisesta, minkä se sisältää. Terveen yhteiskunnallisen elämän ehtona on kaikkialla, että hallitseva luokka imee runsaasti uusia aineksia itseensä kansan syvistä riveistä. Sehän on niin yleisesti tunnustettu asia, että sitä tuskin tarvitsee mainita. Ilman tällaista alituista uudistumista vieraantuu vähitellen virkamies- ja sivistynyt luokka kansasta, tottuu pitämään hallitsevaa asemaa yhteiskunnassa monopoolinaan ja rupeaa ajamaan luokkaetuja kykenemättä pitämään silmämääränään sitä, mitä koko kansan paras vaatii. Tästä ovat olot omassa

maassamme antaneet meille opetuksia, joiden ei luulisi voivan niinkään helposti unhottua.

Huomattava on kuitenkin, ettei vieras sivistyskieli ole ainoa este, joka voi saada hallitsevan luokan kansasta eroamaan. Sen vaikuttaa jokainen seikka, joka vaikeuttaa kohoamisen kansan riveistä korkeampaan sivistykseen. Vieras kieli on yksi semmoinen seikka; mutta samaan suuntaan vaikuttaa luonnollisesti myöskin suuri ajan tai rahan hukka, jos kansan oppilaitoksista tahtoo siirtyä korkeampaan kouluun. Missä tämä hukka on niin suuri kuin meillä, on epäkohta arveluttavaa laatua.

Kieli-ikeen poistuttua ei kansa tosin vielä — päästyään sentään entistä vapaammin hengittämään — tunne niin kipeästi jäljellä olevien siteiden puristusta. Mutta se aika ei saata olla kaukana, jolloin virkeä ja voimakas sivistyspyrintö kansassamme rupeaa ääneen vaatimaan näidenkin siteiden katkaisemista.

Vieraan sivistyskielen tuottama umpinaisuus kansan enemmistön sivistysoloissa on meillä luonut mahtavan kansallisen liikkeen, joka on pyrkinyt avaamaan vapaata pääsyä henkisen ja aineellisen viljelyksen vainioille. Tämä voitto supistuu kuitenkin melkoisesti, jos nämä vainiot kuitenkin jäävät verrattain vähälukuisen, suositun yliluokan monopooliksi. Tämmöisen vahingon tapahtumista tahtoo pyrintö asettaa kansakoulu oppikoulun pohjaksi vastustaa, ja sen vuoksi on sekin pyrintö tosi-kansallinen, samasta jalosta juuresta lähtenyt kuin harrastus asettaa suomen kieli luonnollisiin oikeuksiinsa.

Myönnettävä on, että koulupolitiikka ei suinkaan ole yhteiskunta- ja valtio-opissa helpoimpia kappaleita. Vakaumukseni on kuitenkin, ettei sille voi saada mitään muuta pohjaa, joka olisi kylliksi luja ja laaja nykyajan vaatimuksia kantamaan, kuin tämä ainoa: suurin mahdollinen määrä valistusta suurimmalle mahdolliselle luvulle kansalaisia. Kaikille on tasoitettava opin tie yhtä tasaiseksi — niin kauas kuin suinkin mahdollista. Kansan ryntäämistä eteen- ja ylöspäin tällä tiellä ei ole peljättävä, vaan päinvastoin on jokainen askel, joka otetaan, jokainen valon murunen, joka valloitetaan, pidettävä kansallisena voittona.

Tältä pohjalta ovat kaikki nykyajan koulupyrinnöt lähteneet: koulun kansallistuttaminen, koulu- ja oppivelvollisuus, koulun maksuttomuus, tyttökoulun kohottaminen poikakoulun vertaiseksi tai yhdistäminen siihen — ja niin myös kansakoulun saattaminen välittömään yhteyteen oppikou-

lun kanssa. Tässä ei ole mies eikä vaimo, ei köyhä eikä rikas, ei juutalainen eikä kreikkalainen. Hengen viljelyksessä tulee olla kaikilla samat inhimilliset oikeudet. Se on nykyisyyden ja tulevaisuuden suuri kouluprogrammi.

3.

Olen sanonut tämän kirjoituksen alussa aikovani pääasiallisesti hakea vastausta kysymykseen, olisiko kansakoulun muodostamisesta oppikoulun pohjaksi mitään todellista voittoa. Pidän itseni kuitenkin velvollisena edes muutamalla sanalla koskettaman kysymyksen toistakin puolta, onko meillä minkäänlaista mahdollisuutta saada puheenalaista muutosta toimeen siinäkin laajuudessa, että koko kansakoulu täksi pohjakouluksi tulisi. Sillä jos se osoittautuu suoraksi mahdottomuudeksi, mitä hyötyä on silloin kaikista kauneista puheista?

Selvistä syistä ei kuitenkaan tässä kohti voi tulla kysymystä seikkaperäisestä syventymisestä kaikkiin yksityiskohtiin, jotka muutosta toimeenpantaessa järjestämistä vaatisivat. Jätettäkööt sentähden syrjään ensiksikin kaikki ne seikat, joiden järjestämisen mahdollisuus ei herätä suurempia epäilyksiä, jos kohta niiden paraimmasta järjestämisestä voi olla eri mieliä. Ja mitä niihinkin kohtiin tulee, joihin välttämättömästi täytyy kajota, en tahdo sitä tehdä muussa tarkoituksessa kuin osoittaakseni *jonkun* mahdollisuuden asian järjestämiseen, väittämättä millään lailla, että ehdotettu tapa olisi paras.

Enempää kuin 6-vuotista oppikoulua 6-vuotisen kansakoulun jatkona tuskin voinemme ajatella. Varsinainen koulukurssi kestäisi siten 12 vuotta, jota pitempi se ei tätä nykyä missään maassa liene.

Kuuden vuoden ajalla tulisi meidän nyt, ellemme tahdo nykyisiä vaatimuksia muuttaa, opettaa m. m. neljää vierasta kieltä! Tässä kohti epäilemättä piilee — tai ehkä paremminkin ammottaa meitä vastaan — muutoksen suurin vaikeus, niinkuin tuon tuostakin on huomautettu.

Yksi tapa ratkaista tämä gordilainen solmu olisi nyt sen hakkaaminen poikki miekan terällä, s. o. jättämällä pois yksi noista neljästä kielestä.

Jos kieliolomme olisivat suotuisemmat kuin ovat, niin ei olisi epäilemistäkään, että tämä olisi selvin ja edullisin menettely. Harvassa maassa luettanee tätä nykyä enemmän kuin kolmea vierasta kieltä äidinkielen rin-

nalla oppikoulussa. Neljännen kielen poisjättäminen tuottaisi sitä paitsi tuntuvia pedagoogisia etuja. Äidinkieli pääsisi kauan kaivattuihin oikeuksiinsa, luonnontiedon asema voisi tulla enemmän sen arvon mukaiseksi ja ne vieraat kielet, joita luettaisiin, opittaisiin perusteellisemmin. Mutta eivätkö kaikki nämä edut nytkin yhdessä sen yleisen kansallisen voiton kanssa, joka kansakoulun tekemisestä pohjakouluksi olisi, voisi riittää vastapainoksi sille tappiolle, minkä oppilaat kärsisivät jäämällä koulussa oppimatta neljättä vierasta kieltä, — se on kysymys, joka ansaitsisi huolellista harkintaa, ennenkuin tämä keino tykkänään hyljätään. Jos sitä ei hyljätä, on puheenalaisen muutoksen mahdollisuus taattu, sillä muista vaikeuksista on kokemus osoittanut voitavan selvitä, niinkuin m. m. Sveitsin esimerkki osoittaa.

Pelkään kuitenkin, että tämä keino useimmista tuntuu liian »radikaaliselta», ettei sillä hinnalla tahdota koulujärjestelmämme yhteyttä ostaa. Mutta siinäkään tapauksessa en luulisi kaiken reformin aikaansaamisen mahdollisuuden katoavan. Vierasten kielten opetukselle on silloin raivattava enemmän tilaa ylä-asteilla, mutta sen sijaan voi yhtä ja toista suorittaa jo ala-asteilla tieltä pois. Melkoisia mullistuksia tietysti ei voi välttää, mutta kun on puhe suurien etujen voittamisesta, ei niitä tarvinne pitää niin pelottavina, jos ne vain itsessään eivät käy epäedulliseen suuntaan.

Jos lukija hyväntahtoisesti suostuu katsomaan asiaa tältä kannalta eikä tahdo alempana olevaa ehdotusta pitää muuna kuin se on, nimittäin vain osapuilleen tarkoitettuna osoituksena *yhdestä* mahdollisuudesta asian järjestämiseksi, joka kuitenkaan ei enempää kuin nykyisetkään ohjelmamme ole jättämättä pedagoogisille toivomuksille tilaa, niin rohkenen tässä esittää kaavan, josta — mitä reaalilyseihin tulee — tämä mahdollisuus jo luullakseni käypi näkyviin.

Aine.	Ylempi kansakoulu.			Oppikoulun alempi jakso.			Oppikoulun ylempi jakso.			Summa luokilla 2—4 + I—VI.
	2	3	4	I	II	III	IV	V	VI	
Uskonto	4	4	4	2	2	2	1	1	2	22
Äidinkieli	5	5	5	4	2	2	2	2	2	29
Toinen kotim. kieli	—	—	—	8	5	2	1	1	2	19
Venäjän kieli	—	—	—	—	8	6	5	5	4	28
Saksan kieli	—	—	—	—	—	5	5	5	4	19
Englannin kieli } Ranskan kieli }	—	—	—	—	—	—	3	3	3	9
Maantieto	3	3	3	—	—	—	—	—	— }	29
Historia	—	2	2	2	2	3	3	3	3 }	
Luonnontieto	2	2	2	3	3	2	2	2	2	20
Matematiikka	4	4	4	4	4	4	4	4	4	36
Kaunokirjoitus	4	1	1	—	—	—	—	—	—	6
Piirustus	—	1	1	2	1	1	1	1	1	9
Laulu	2	2	2	2	(1)	(1)	(1)	(1)	(1)	8 (13)
Voimistelu	2	2	2	3	3	3	3	3	3	24
Käsityöt	4	4	4	—	—	—	—	—	—	12
Summa	30	30	30	30	30 (31)	30 (31)	30 (31)	30 (31)	30 (31)	

Vertailun vuoksi liitettäköön tähän nykyinen lukukaava semmoiselle reaalilyseille, missä jo V:skin luokka suorittaa päättyviä oppikursseja.

	I	II	III	IV	V	S:ma siltä l.	VI	VII	VIII	S:ma
Uskonto	2	2	2	2	2	10	1	1	2	14
Äidinkieli.	4	3	2	2	2	13	2	2	2	19
Toinen k. k. . . .	6	4	4	3	1	18	1	1	1	21
Venäjän kieli . . .	—	4	3	3	3	13	5	6	6	30
Saksan kieli. . . .	—	—	4	4	4	12	3	2	2	19
Ranskan kieli . . .	—	—	—	—	—	—	4	4	4	12
Englannin kieli (vapaaeht.)	—	—	—	—	—	—	—	(2)	(2)	(4)
Maantieto ja historia	4	4	3	3	4	18	3	3	3	27
Matematiikka . . .	6	6	5	5	5	27	5	5	5	42
Luonnonoppi . . .	—	—	—	2	2	4	2	2	2	10
Luonnonhistoria . .	2	2	2	1	2	9	1	1	—	11
Kirjanpito	—	—	—	1	1	2	—	—	—	2
Kaunokirjoitus . .	2	2	—	—	—	4	—	—	—	4
Piirustus	—	—	2	2	2	6	1	1	1	9
Laulu (vapaaehtoisesti IV luokasta alkaen).	2	1	1	(1)	(1)	4 (6)	(1)	(1)	(1)	4 (9)
Voimistelu	2	2	2	2	2	10	2	2	2	16
Summa	30	30	30	30 (31)	30 (31)	—	30 (31)	30 (33)	30 (33)	—

Tarkastakaamme eri aineiden asemaa tässä ehdotuksessa. Huomattava on kuitenkin ensin, mitä kokonaisuuteen tulee, että tässä on esitetty ainoastaan se osa koulurakennusta, joka tulisi vastaamaan nykyistä reaalilyseetä kahdeksine luokkineen. Tämän pääosan edellä kävisi niinkuin nytkin kolmevuotinen valmistuskoulu; sen muodostaisi alemman kansakoulun molemmat ja ylemmän ensimäinen luokka. Reaalilyseen 8:aa luokkaa tulisi siten vastaamaan 9-vuotinen oppijakso, joista kolme vuotta kuluisi kansakoulussa ja 6 varsinaisessa lyseessä. Yhden vuoden pitennys kouluajassa on siis edellytetty, joka pitennys kuitenkaan ei koskisi niitä, jotka muutenkin kansakoulutietä kävisivät. Se, joka tätä edellytystä säikähtää, muistakoon, että suurissa sivistysmaissa 12-vuotinen koulukurssi on tavallisin. Mistä syystä me oikeastaan tahtoisimme vähemmällä päästä? Tä-

hän pitennykseen nojautuu muuten koko ehdotukseni, siitä sen mahdollisuus riippuu.

Että *uskonnon* asema muutoksen kautta tuntuvasti paranisi oppijakson kokonaisuuteen nähden, on aivan ilmeistä, sen tuntiluku kun kasvaisi enemmällä kuin $^{1}/_{3}$:lla! Kansakoulun oppilaisiin nähden sisältää ehdotus vähennyksen tuntimäärässä, mutta mallikurssien nykyiset 6 tuntia lienee jo tätä nykyä kaupungeissa tuntuvasti vähennetty (Helsingissä vain 3) ja tuntuvatkin melkein tarpeettoman monelta, jos ulkoluku vähennetään. Ja se kai olisi vain voitto sekä opetukselle että uskonnolle itselleen.

Äidin kielen asema paranisi niinikään aivan tuntuvasti, ja se voitto yksinään korvaisi mielestäni monen heikkouden muissa kohdissa.

Tulisivat sitten *vieraat kielet.* Niiden tuntimäärä tosin alenisi jossain määrin (ei kuitenkaan saksan), mutta tämän tappion korvaisi epäilemättä se tärkeä seikka, että opetus siirtyisi ikä-asteille, joilla paljo nopeampi edistys olisi mahdollinen. Ainoa kieli, joka ei tulisi tästä edusta osalliseksi, olisi ranskan kieli (jonka kanssa vaihdonalaiseksi tahtoisin englannin kielen). Tässä olisi siis ensimäinen todellinen tappio. Mutta vetoon äidinkielen voittoon ja huomautan lisäksi, että tarkoitus neljännen vieraan kielen lukemisella joka tapauksessa on muodostumaisillaan siksi, että kieltä opitaan joten kuten ymmärtämään, ei suinkaan itse kirjoituksessa tai puheessa käyttämään. Muuten olisi varsin helppo jakaa näille vieraille kielille omistettava aika sopivammin niiden kesken, jos ei muita kuin pedagoogisia ja kulttuurinäkökohtia tarvitsisi ottaa lukuun. — Saksan kielen alkaminen oppikoulun alemman osaston viimeisellä luokalla tietysti ei tuota samaa etua kuin sen nykyinen asema niille, jotka siitä eroovat, mutta onhan heillä hyötyä siitä edes sen verran, että myöhemmin omin käsin voivat kartuttaa tietojansa helpommin, kuin jos olisi tykkänään alusta aljettava. Muuten ovat hyvät tiedot äidinkielessä epäilemättä tältä asteelta eroaville paljon tärkeämmät kuin vähä suurempi edistys kielessä, joka ei kotoisissa oloissa tule suuresti käytäntöön.

Maantiedon asema ei tosin tulisi pedagoogisesti tyydyttäväksi, mutta tuskin sanottavasti huonommaksi nykyistään; se lopetettaisiin vähän aikaisemmin, mutta sitä luettaisiin suuremmalla tuntiluvulla. Historian ja luonnontiedon opettajain asiaksi jäisi tämän opin vireillä pitäminen ja jatkaminen.

Historia voittaisi pari tuntia.

Luonnontieto sitä vastoin kadottaisi yhden. Sen asema siis hiukkasen heikontuisi.

Sama olisi *matematiikan* laita vielä tuntuvammassa määrässä, ellei otettaisi huomioon, että nykyisessä ohjelmassa yksi tunti viikossa kullakin luokalla on lisättävä voimistelulle. Se on siis jostakin muusta tai joistakin muista aineista otettava. Olen puolestani täksi ehdottanut matematiikan.

Kaunokirjoitus ja *laulu* voittaisivat toinen kaksi ja toinen neljä tuntia. Varsinaiseen kasvatukseen nähden ei mielestäni tämä voitto erittäin laulun opetusajassa suinkaan olisi vähäksi katsottava.

Piirustus jäisi pääasiassa ennalleen — ikävä kyllä!

Voimistelusta on jo ollut puhe.

Niinkuin jo olen maininnut, en suinkaan epäile, että tämä luku-ohjelma voitaisiin paremmin järjestää kuin tässä on tapahtunut. Semmoisia ei suinkaan pudisteta täysin valmiina hihasta.

Mutta jos tämä on vähässäkään määrässä omiansa herättämään lukijassa uskoa siihen, että oppikoulun ja kansakoulun yhdistäminen on meidänkin oloissa mahdollisuuden rajojen sisäpuolella, on sen tarkoitus jo sillä täysin saavutettu.

Mikael Johnsson.

Aithikos Istrialaisen matkakertomus Suomesta ja Pohjoismaista.

Häviävän roomalaisvallan ajoilta on säilynyt eräs kirja, jonka nimitys, vähän vaihdellen eri käsikirjoituksissa, on »Aethici philosophi Istriæ Cosmographia abbreviata a Hieronimo presbytero», s. o. Aethicuksen, Istrian filosoofin, maailmankertomus, jonka lyhennettynä on kääntänyt pappi Hieronymus. Tässä teoksessa kerrotaan kuinka mainittu Aethicus eli Aithikos, niinkuin hänen nimensä on kuulunut hänen omalla käyttämällä kreikan kielellään, on matkustanut eri maissa, ja erittäinkin ennen tuntemattomissa,

ottaaksensa selvää niiden luonnosta ja niistä kansoista, jotka siellä asuivat. Muun muassa on hän käynyt myöskin Pohjoismaissa, eli niinkuin itse kertoo useissa saarissa Germanian pohjoispuolella, ja hän antaa verrattain laajoja tietoja niistä ja niiden asukkaista. Ei voi olla sovittamatta muutamia hänen mainitsemistaan saarista ja kansoista nykyiseen Skandinaviaan, Suomeen ja seutuihin Itämeren itäpuolella.

Kun merkillistä kyllä ei kukaan meidän maan tutkijoista ennen ole puhunut Aithikoksen matkasta ja tiedoista Pohjoismaista — ainoastaan Ignatius »Suomen maantieteessä» mainitsee ohimennen hänen nimensä — niin voinee olla syytä yleisölle vähää tarkemmin esittää hänen kirjaansa ja mitä hän kertoo pohjolan kansoista. Plinius vanhempi, Tacitus, Mela, Ptolemaios tosin kaikki jo ennen Aithikosta antavat meille joitakin tietoja saarista pohjoisessa meressä, mutta ei kukaan heistä näy itse niissä käyneen, niinkuin Aithikos Istrialainen on, jos saamme luottaa Hieronymuksen sanoihin. Aithikos on siis ensimäinen matkustaja, joka on Pohjoismaissa käynyt ja jättänyt jälkimaailmalle kertomuksen matkastaan. Mutta jos epäilisimmekin Aithikoksen matkaa, niin ovat sittenkin hänen nimissänsä käyvät tiedot Pohjoismaista vanhimpia mitä löytyy.

Syitä siihen, että historian ja muinaisuuden tutkijat niin vähän ovat Aithikosta ottaneet huomioonsa, on epäilemättä kaksi. Ensiksi epävarmuus siitä milloin hän eli ja matkakertomus on tehty, toiseksi se vaikeus, jota tarjoaa Aithikoksen tietojen sovittaminen yhteen muitten meille säilyneitten tietojen kanssa, Aithikos kun käyttää aivan omituisia ja muualla tuskin tavattavia nimiä niistä paikoista ja niistä kansoista, joita on nähnyt. Mitä aikaan tulee niin arvelee Aithikoksen kosmografian julkaisija H. Wuttke hänen eläneen 3:nnen vuosisadan lopussa tai noin v. 300 paikoilla, jota vastoin toiset tutkijat väittävät matkakertomuksen syntyneen vasta 6:nnella tai 7:nnellä vuosisadalla — myöhempi se ei voi olla koska m. m. käsikirjoituksia on säilynyt aina 8:nnelta vuosisadalta — ja Aithikos Istrialaista kokonaan olemattomaksi henkilöksi, jonka nimeä tekijä muka on käyttänyt näyttääksensä arkeoloogista oppiansa. Teos olisi siis väärennys. Saadaksemme jotain pohjaa teoksen arvostelemiseksi, täytyy meidän lyhyesti katsella esiintuotuja syitä.

Kuka on tuo presbyteri Hieronymus, joka on Aithikoksen teoksen latinaksi mukaillut? Ensinnä tulee mieleen kuuluisa kirkkoisä Hieronymus, († 420 likellä Betlehemiä), ja että useat kopioitsijat ovat pitäneet juuri häntä

kääntäjänä, näkyy siitä että Aithikoksen Kosmografia tavataan käsikirjoituksissa yhdessä jaksossa toisten Hieronymuksen teosten kanssa. Tämä nyt itsessään ei ole mikään sitova todistus, sillä olisihan voinut tapahtua että joku kopioitsija nimien yhtäläisyyden kautta olisi erehtynyt ja niin pyhän Hieronymuksen teosten joukkoon tullut joku teos, jonka eräs *toinen* pappi Hieronymus on tehnyt. Mutta useat seikat viittaavat kuitenkin juuri kirkkoisä Hieronymukseen, Vulgatan mainioon kääntäjään. Muutamat tiedot, joita kääntäjä itsestään antaa, kasvatuksestaan, oleskelupaikastaan y. m., sopivat täydellisesti häneen. Sekin seikka että Hieronymus on tunnettu erittäin ahkerana kääntäjänä ja on kääntänyt myöskin toisia samantapaisia tieteen tuotteita, niinkuin Eusebioksen Kronikan, tekee luultavaksi, että hän on voinut tämänkin kääntää. Mutta kaikki tämmöisetkin syyt tietysti eivät mitään merkitse, jos tahtoo väittää, niinkuin on tehty, että matkakertomuksen tekijä on väärennyksillä koettanut liittää ei ainoastaan erään muinaisajan oppineen Aithikoksen, vaan myöskin pyhän Hieronymuksen nimeä teokseensa. Tämä väite tuntuu tosin jo senkin tähden vähän luultavalta, että teos ei millään lailla nimenomaan mainitse »presbyteri Hieronymusta» siten että täytyisi ajatella sen nimistä kirkkoisää; nuo viittaukset kääntäjän eli mukailijan oloihin löydetään aivan ohimennen eri luvuista. Todellakin väärennys olisi tehty erinomaisella taidolla, joka sillä ajalla hämmästyttää!

Mutta ehkä kysyy lukija, niinkuin minäkin, minkätähden tahdotaan välttämättä väittää teosta väärennykseksi? Pääsyy — ja minun nähdäkseni ainoa, jolla on todistusvoimaa*) — on että teoksen latinankieli ja esitystapa muka on niin huonoa, ettei se ole voinut syntyä ennen »Merovingein aikaa»; ja mitä erittäin Hieronymuksen tekijänä oloon tulee, niin näyttävät hänen muut kirjansa hänen kirjoittaneen paljoa parempaa latinaa. Tämä muistutus, joka ensi katsannolta näyttää varsin kumoovalta, tarjoo meille kuitenkin omituisella tavalla lisäsyytä pitämään latinaista käännöstä juuri kirkkoisä Hieronymuksen tekemänä. Monet seikat näyttävät selvästi että käännös on ilman lopullista viimeistelyä — niin esim. puuttuu usein lauseen tärkeimpiä sanoja, esim. predikaatti —; vaan nyt tiedetään nimenomaan että Hieronymus loppu-iällään huonon näkönsä vuoksi saneli teok-

*) Tuo heksametri, jonka tekijä muka olisi Alcimus Avituksesta (joka eli n. 500) lainannut, voi yhtä hyvin olla lainattuna päinvastaisessa järjestyksessä, taikkapa yhteisestä vanhemmasta lähteestä.

siaan jollekulle kirjurille. Jos Aithikoksen matkakertomus juuri on niin, ehkäpä jonkun huonon kirjurin avulla, syntynyt teos, joka sittemmin on jäänyt ilman tekijän tarkastusta, on hyvin helposti ymmärrettävää miten siinä on huonompaa kieltä kuin Hieronymuksen muissa teoksissa. Wuttke koettaa näyttää että ne barbarilaisuudet kirjan kielessä, jotka muka viittaavat vasta 6 tai 7:nteen vuosisataan, olivat latinassa jokapäiväisessä kielessä olemassa jo noin v:n 400 paikoilla. Ne syyt, joita on esiintuotu väärennyksen todistamiseksi, eivät ole siis päteviä, vaan päinvastoin epäluultavia, jota vastoin useat seikat tekevät luultavaksi että kirkkoisä Hieronymus on laatinut meille säilyneen latinaisen mukailun Aithikoksen teoksesta.

Omasta puolestani kallistun minä hyväksymään Wuttken mielipiteen, pitämään meille säilynyttä latinaista laitosta syntyneenä 5:nnen vuosisadan alussa ja hylkäämään väitettä väärennyksestä. Saan vielä seuraavassa viitata muutamaan syyhyn, joka minusta antaa tukea tälle mielipiteelle. Tältä kannalta tulen siis puhumaan Aithikoksen matkakertomuksesta. Mutta tahdon kuitenkin huomauttaa, että siinäkin tapauksessa, että vastakkainen mielipide hyväksyttäisiin, on teos oikeastaan ensimäinen laatuansa, esiintuoden aikansa tietoja ja käsitystä Pohjois-Euroopasta, ja ainoastaan Jordanes antaa v:n 550 paikoilla tietoja Skandinaviasta, joita runsauden puolesta jotenkuten voi tähän verrata.

Mutta milloin on Aithikos Istrialainen itse elänyt ja kirjoittanut? Että hän on elänyt vasta klassillisen kirjallisuuden loppuaikoina näyttää sekin seikka, etteivät muut klassilliset kirjailijat häntä tunne. Mutta hänen oma teoksensa antaa meille tarkempia viittauksia ajasta. Aithikos oli näet itse harras kristitty, joka esim. Armeniassa pitkät ajat etsii Noan arkkia, mutta eli aikana, jolloin vielä pakanuus oli vallitsevana uskontona Rooman valtakunnassa. Niin Ateenassa, siihen aikaan kun siellä kävi. Kristinusko oli siis jo tunkeunut hänen kaukaiseen syntymäseutuunsa asti Tonavan rannalla, mutta pakanuus vallitsi vielä klassillisen muinaisuuden pesämailla. Arvostellessamme näitä asianhaaroja, täytyy meidän tulla siihen päätökseen, että hän on elänyt ja matkustanut 3:nnella vuosisadalla, luultavasti sen lopulla, ja viimeistään noin v:n 300 paikoilla Kr. s. j. Tähän ajanvaiheeseen sopivat myöskin ne tiedot, jotka Aithikos antaa eri paikoista ja joita voi vertailla muualta tunnettuihin. Aithikoksen kristillisyys selittää meille minkätähden Hieronymus sillä ihastuksella tarttui hänen teokseensa ja kiittää sitä.

Me tahdomme nyt seurata Aithikosta hänen matkoillensa pohjoisissa maissa ja kuulla niitä ihmeellisiä juttuja, joita hän niistä ja kansoista siellä kertoo.

Germanian päässä on kaksi saarta Viarce ja Bridinno; sieltä oli tapana lähteä pohjoiselle merelle ja sieltä aloitti myöskin Aithikos matkansa sinne. Näillä saarilla luulisin tarkoitettavan seutuja Weichselin suulla; Aithikos siirtyykin niistä puhumaan Itä-Euroopan jälkeen. *) Itse meren keskelle asettaa Aithikos sitten kuusi saarta tai saariryhmää maineen ja kansoineen: Rifargica, Bizas, Zhirisolida, Munitia sekä Myoparootein ja Gadarontein saaret. Myöskin Tylen (= Thule) nimen mainitsee Aithikos, vaan yhteydessä Britannian kanssa; luultavasti on meillä siis sillä ymmärtäminen Orkaadeja tai Fär-saaria. Sitä vastoin ovat edellä mainitut silminnähtävästi etsittävät Itämeren ympäristöltä.

Viarcen ja Bridinnon saarista tulee Aithikos matkallansa ensin Gadarontein saariin. Niiden toisella puolella ei enää ole muita maita ja niissä vallitsee suuri kylmyys ja tuulten viima. Barbarilaiskansoja siellä asuu, jotka voimakkaalla soittotaidolla, jossa ovat muita kansoja etevämmät, vaskisilla huiluilla esittävät tuntemattomia lauluja, niin että lukuisilla lauluillansa saavat liikkeille sireenein joukon. Enimmin elävät kaupasta. Ainoastaan ohraa ja vehnää on heillä. Heidän (maa-?) työnsä ovat sangen vähäpätöisiä. Rautaa käyttävät paljon ja enimmin ovat merenkulkuun taipuvaiset. *Byrro*ksi nimitetään heidän kielellänsä pieniä laivoja, eteenpäin kohoten pyramiidein muotoon ja suippoon päättyen, jotka nopeakulkuisina dromoonein (oik. juoksija kreikan kielellä, sitten eräs laivalaji) tavalla meren aalloissa kestävät tuulien rajuutta ja meren myrskyjä, niin että vaaraan joutumatta välttävät meren voimaa, ja purjehtijat pääsevät onnelliseen satamaan.

Tämän verran kertoo Aithikos Gadarontein saarista. Wuttke arvelee niillä tarkoitettavan Suomea, ja kauvas pohjoiseen näyttääkin viittaavan se että niiden toisella puolella ei enään sanota olevan muita maita. Mutta on kuitenkin huomattavaa että Aithikos Germanian päästä, arveluni mukaan Weichselin seuduilta, lähtiessään ensin saapui niihin ja sieltä vasta Skandinaviaan, nähtävästi Etelä-Ruotsiin. Tämä viittaa minun nähdäkseni eteläisempiin seutuihin, nykyisiin Itämeren maakuntiin eteläpuolella Suomen lahtea. Puhe siitä että ne ovat viimeisiä maita ei tarvitse merkitä mitään

*) Wuttke arvaa ne Usedomiksi ja Wolliniksi Oderin suulla.

muuta kuin että Aithikos ei tuntenut maita ja kansoja niiden toisella puolella. Kaupankäynnin mainitseminen kansan pääelinkeinoksi sopii epäilemättä myöskin paremmin nykyisen Kuurinmaan seuduille, kuin Suomeen. Sanaa »byrro» selittää Wuttke Renvallin sanakirjan mukaan suomalaiseksi *pursi* eli *purra* sanaksi. Sitaateilla Kalevalasta koettaa hän todistaa Suomen kansan vanhaa runo- ja soittotaitoa ja että tämä on ymmärrettävä Gadarontein kansalla. Olisikohan meillä tässä todellakin Kalevalan kansa edessämme? Väinäjoen varsilla se tähän aikaan varmaankin eleskeli. Mutta olkoon miten olleekin, niin ansaitsee mielestäni erityistä huomiota tieto Gadarontein soitto- ja laulutaidosta. Se todistaa että Aithikoksen aikana Germanian pohjoispuolella, ja nähtävästi nykyisissä Itämeren maakunnissa, oli kansa, joka oli ennen muita kansoja tunnettu runoustaidostaan. Germanit, joiden seurassa Aithikos epäilemättä teki matkansa, ja joilta hän myöskin nimenomaan sanoo saaneensa tietoja Pohjoismaista, pitivät niitä siis tässä suhteessa itseänsä etevämpinä.

Kaikkein enimmin, laajasti ja monessa paikassa kertoo Aithikos Myoparooteista ja heidän maastaan. Myoparootein saarien sanoo hän kaksoisina muodostavan kaksi ovea pohjoiseen valtamereen, ja melkoisella pituudella ulottuvan itse kuohuvan meren keskelle. Niillä asuu lukuisa ja toimelias kansa, taitava seppien ammatissa, vaan erittäinkin laivojen rakentajina ja merimiehinä. Usein he ovat niin nopeita purjehduksessa, että huomaamatta hiipivät toisten laivojen luo, kaivavat reikiä niihin ja valmistavat siten häviön niiden purjehtijoille; mutta uppoavan laivan tavaroineen anastavat, vievät satamaan ja korjaavat sitten. He ovat niin taitavia merenkulussa, että Aithikos ei missään muissa maan osissa tai saarissa sano nähneensä heidän vertaisiaan. Hämmästyttävällä taidolla rakentavat he laivojansa, joita nimitetään kolimfeiksi, siten että laivan salvattuun runkoon rautavitjoilla tai pajukutomuksella kiinnittävät raakoja pingotettuja nahkoja. Ja niin hyvin ovat nämä laivat rakennetut, ettei vesi ollenkaan pääse niihin tunkeumaan, vaikka joutuvatkin kuohujen alle. Ankkureita valmistavat he raudasta käsien ja sormien näköisiksi niin taitavasti, että missä tahansa meren kovimmissakin kuohuissa niitä lasketaan, saadaan laivat turvallisesti seisahtumaan ja vältetään haaksirikkoa. Tuulien voimaa kestävät ne ilman vaaratta. Ulapan myrskyjä, joita usein nähdään tuossa meressä, eivät pelkää, vaan semmoisella sukkeluudella kulkevat aaltojen harjalla että ilman vaivatta pääsevät tarkoitettuun satamaan. Erittäinkin kesäkuun alusta lokakuun lop-

puun asti he ovat yhtä mittaa merellä ikäänkuin saaliin haussa. Oi sinä talvinen meri, huudahtaa Aithikos, monien ihmisten turmio, pohjoisen asumapaikka, joka saatat mahtavimmatkin kansat haaksirikkoon, petät kalat ja pedot sekä ihmisetkin, vihollisten voitollinen häviö, laivojen tyyssija! Kauppiasta uhkaa alusten menetys ja pian kuolemakin, vesi kastaa tavarat ja iso emäpuu tärisee, kolmisoutu täyttyy nyyhkien vedellä ja surkeasti joutuu laiva upoksiin!

Myoparootein hyökkäykset tapahtuvat monien vahingoksi. Meren laivat huokailevat julmien merirosvojen veden alla kulkevien dromonien tähden. Barbarilaiskielellä sanotaan näet »dromu vagines pirnas» s. o. vesien veden alla kulkevat rosvot (?). Noitten kansojen tai saarien toisella puolella ei Aithikos sano toisia olevan, ja vaivalloisilla matkoillaan, etelästä tullen valtameren läpi, ei missään tavanneensa samallaisia töitä ja niin lukemattomia taitoja. Hän vakuuttaa Aleksanteri suuren sinne tulleen, solmittuaan panttivanki-liiton, ainoastaan sitä varten, että täten huomaisi merenkulkijain taitavuuden ja viisauden. Ja he kertovat hänestä mitä kummallisimpia, uskomattomia juttuja. Sanovat näet Aleksanterin menneen itse kolimfeihin, ja astuneen alas aina meren pohjaan asti, jotta saisi tietää valtameren syvyyden, mutta tämä tuntuu uskomattomalta. Aleksanteri taivutti heitä ystävyydessä puoleensa ja antoi heille paljon lahjoja, ja rakennutti siihen suuret alttarit, joita tähän päivään asti sanotaan Aleksanteri suuren alttareiksi.

Tämä kertomus Myoparooteista (Miopari, Meopari, Meoparotæ insulæ j. n. e.) merirosvoretkineen ja sepäntaitoineen johtaa väkisinkin mieleen muinaisajan skandinavilaisia viikinkejä. Heihin kääntyisi ajatus, vaikk'ei Aithikos olisi mitään kansan asuntopaikoista maininnutkaan. Mutta nyt hän nimenomaan sanoo Myoparootein saarien olevan Germanian pohjoispuolella ja muodostavan ikäänkuin kaksi ovea pohjoiseen valtamereen. Minusta on tämä kuvaus niin sattuva kuin olla voi Juutinrauman ja Ison Beltin seuduista. Aithikos tarkoittaa siis näillä saarilla likimmin Tanskan saaria ja Etelä-Ruotsia. *) Mitä Myoparootein nimeen tulee, niin on tämä selvästi Aithikoksen muodostama kreikkalaisesta sanasta *myoparoon,* joka merkitsee merirosvo-laivaa. Itse kansan nimi ilmoittaa siis heitä merirosvoiksi, ja tuntuu melkein kaiulta viikinki-sanasta. Mitään epäilystä siitä että Myopa-

*) Tanskalaiset (Dani) mainitsee Aithikos ohimennen eräässä toisessa paikassa.

rootein kansalla tarkoitetaan muinaisia etelä-skandinavilaisia siis ei mielestäni voi olla. Me näemme ainoastaan kertomuksesta, että heidän merenkulkunsa ja merirosvoamisensa olivat tunnettuja jo vuosisatoja ennen kuin varsinainen n. s. viikinkiaika alkaa.

Myoparootein maan jälkeen kääntyy Aithikos puhumaan Rifargican (l. Rifarrican) saaresta. Rifargica, Bizas ja Zhirisolida (Crisolida) ovat äärimmäiset saaret pohjoisessa, ja siinä vallitsee semmoinen myrskyjen rajuus ettei mikään ruoho tai kukka ilmanalan kovuuden takia menesty. Auringon lämpö siellä ainoastaan lyhyeksi ajaksi kesä- tai heinäkuussa sulattaa lumen ja jään. Sieltä saadaan tavattoman suuria kristallisen kiven kappaleita, joita ymmärtäväiset merimiehet kuljettavat toisiin maihin, ja niistä tehdään erittäin kauniita astioita tai maljoja, samallaisia kuin Arabiassa ja Cibro-saaressa. Rifargican kansa on rohkea ja näppärä, taitava kaupunkien ja linnoitusten hävittämisessä ja varsin oppinut seppien taidossa. Kaikellaisia sotatarpeita ja aseita taotaan siellä; itse käyttävät he tavattoman suuria miekkoja. Myöskin valmistavat he sotavaunuja ja suuria ihmeellisiä piirityskoneita, joilla kaatavat vahvimmatkin muurit. Sekä Hyrkanian, Skythian että Albanian kansat hankkivat kaupalla heiltä ja käyttävät heidän aseitansa. Heidän taitonsa on näiden kansojen luona suuressa maineessa. Saaressa on suuria metsiä ja niissä löytyy myrkyllisiä sisiliskoja ja eläviä, joiden puremasta tai paljaasta hengähdyksestäkin isommat eläimet ja ihmiset kuolevat. Siellä on myöskin melkoisia jokia, niinkuin Minervio ja Conubio, joiden hiekka kuljettaa kallisarvoista kultaa ja kalliita kiviä. Ihmisellisissä asioissa ovat viisaita, mutta jumalallisia eivät tunne. Kuningasta ei heillä ole, vaan ruhtinaita. Sillä keskenään he tekevät liittoja eivätkä käy sotia. Kuitenkin palvelevat jumalia ja uhraavat niille kurjimmassa erehdyksessä.

Läheisissä Bizaan ja Zhirisolidan saarissa asuu samoin barbarilaiskansoja Jafetin suvusta. Meren ja vuorien välillä Birrenit: typerä kansa, ilman mitään hyvää tai hyödyllistä, omistaen petojen julmuuden. Hekin osaavat suurella taidolla sotaa käydä. Muuten ovat mitä ilkeimmät, kauheat ja häijyt katsoakin. Veristä lihaa syövät. Tuuli, joka puhaltaa itse vuorista, on kovin ankara ja kylmä ja sanotaan *bizaaksi*. Kristalleja ja monenlaisia metalleja ja paljon rautaa saadaan vuorista. Näitäkin kansoja koetti Aleksanteri suuri valloittaa.

Rifargican, Bizaan ja Zhirisolidan saaret eivät voi tarkoittaa muuta kuin Skandinavian niemimaata. Siihen sopii myöskin kaikki mitä niistä

kerrotaan. Itse nimi Rifargica on nähtävästi muodostettu Rhiphaei-sanasta, jolla klassilliset kirjailijat nimittävät erittäinkin Uralia, mutta yleensä pohjoisia vuoria; se viittaa siis tässä Kööli-vuoristoon. Rifargica on sovitettava etupäässä Ruotsiin ja sen kansalla ymmärrettävä ruotsalaisia, varsinkin Sveanmaalla. Kertomus tuntuukin varsin luonnolliselta. Erittäin merkillinen on puhe heidän kauppayhteydestään Itä-Euroopan kansojen skyyttien, albaanein (= alaanein) ja hyrkaanein kanssa. Meillä on tässä historiallinen todistus ruotsalaisten vilkkaasta kaupasta itäänpäin nykyisen Venäjän kanssa jo siihen aikaan kuin Aithikos eli, noin 300 v:n paikoilla. Bizas ja Zhirisolida ovat nähtävästi nimenomaan pohjoisemmat Skandinavian osat, Bizas ehkä erittäin Norja. *) Zhirisolidassa eli Crisolidassa voisi mahdollisesti sanan alkupuolesta löytää vastakaikua tuohon Cre-, Screre- l. Skrithi-finnein nimeen, jolla vanhemman keskiajan kirjailijat sittemmin nimittävät lappalaisia.

Rifargican ja Zhirisolidan rinnalla mainitaan vihdoin Munitian saari kauvimpana pohjoisessa. Siellä asuvain ihmisten päät ovat koiranpään muotoisia — jonka tähden niitä sanotaan koirankuonolaisiksi (cynocefali) — muut jäsenet ihmisellisiä, kädet ja jalat niinkuin muilla ihmisillä, kasvu kookas, kasvot häijyt, heidän kesken nähdään kuulumattomia hirviöitä. Heidän naapurikansansa nimittävät heitä Cananealaisiksi. Ainoastaan naiset eivät näytä samallaista koiran muotoa. Ilkeä kansa, huudahtaa Hieronymus, jota ei mikään kirja tunne, paitsi tämä filosoofi! Etenkin Germanian kansat, jotka käyvät kauppaa, vakuuttavat että usein laivoillaan kulkevat mainitulle saarelle, ja nimittävät sitä kansaa Cananealaisiksi. Mainitut pakanat käyvät paljain säärin; öljyllä tai rasvalla voitelevat hiuksensa, niin että levittävät pahaa hajua. He elävät suurimmassa ruokottomuudessa ja syövät saastaisia eläimiä, hiiriä, myyriä y. m. s. Varsinaisia asumuksia ei ole, vaan huopateltoissa elävät syrjäisissä metsissä ja soissa. Karjaa, lintuja ja suuria lammaslaumoja on heillä yllinkyllin. Jumalaa eivät tunne, vaan haltioita ja noitia pitävät arvossa. Kuningasta heillä ei ole. Tinaa käyttävät enemmän kuin hopeaa ja sanovat sitä hopeaa pehmoisemmaksi ja kirkkaammaksi. Sillä noilla seuduilla sitä ei saataisi, joll'ei tuotaisi sinne muualta. Kultaa

*) Nimi Bizas luetellaan eräässä toisessakin paikassa Aithikoksen kirjassa ja siinä Orkaadein ja Myoparootein saarien välillä. Merkillistä on, että todellakin keskiajan saksan ja franskan kielissä sana bisa, bize löytyy merkitsemässä pohjoistuulta — vahvistuksena Aithikoksen kertomuksen luotettavuudelle.

löydetään heidän maansa rannoilta, hedelmiä ei kasva, eikä vihanneksia. Maitoa on paljon, mettä vähän.

Koska Rifargica ja Zhirisolida mainittiin asutun maailman äärimmäisiksi saariksi, mutta myöskin Munitia Aithikoksen kertomuksen mukaan on suunnassaan pohjoisimpana ja viimeisenä maana, täytyy meidän asettaa se idemmäs pohjoiseen Skandinaviaan tai Suomeen. Nähtävästi vastaa se maita pohjoisen Pohjanlahden rannoilla, mutta kuinka kauvas eteläänpäin se lienee ulottunut on vaikeampi sanoa. Wuttke arvelee sen käsittävän vaan Pohjois-Ruotsia ja Pohjois-Suomea; omasta puolestani olisin taipuvainen pitämään sitä Suomen puolella ulottuvana aina Suomen lahteen saakka. Molemmissa tapauksissa on siis Munitia ja Cananein maa käsittänyt osia Suomenmaasta. Tässä maassa Aithikos ei itse ole käynyt, vaan kertoo naapurikansojen, erittäinkin germanein, kertomusten mukaan. Tiedot noista seuduista ja siellä asuvasta kansasta, muutamista liiallisista sanaparsista puhumatta, eivät tunnu uskomattomilta. Todellisina koirankuonolaisina Aithikos itsekään ei näy heitä pitävän, vaikka niin nimittää, koska hän vaan sanoo heidän päänsä koiranpään kaltaisiksi. Että nämä pohjoisten metsien asukkaat näyttivät julmilta ja muodottomilta senkin ajan germanein silmissä, on muutoin helposti uskottavaa. Yleisesti levinnyt kertomus koirankuonolaisista sisältäneekin faktillista pohjaa ja johtunee siitä että useilla villeillä kansoilla on ollut tapana hartioilla ja päässä kantaa petojen nahkoja kynsineen ja turpineen. Nimi Cananeit (Cananæi) on selvästi käsitetty jossain yhteydessä tämän seikan kanssa (canis on latinaksi koira), mutta onko nimi synnyttänyt kertomuksen, vaiko päin vastoin, on vaikea sanoa. Asiallisesti enimmin oudoksuttavaa on puhe tinasta, jota tämä kansa käyttää, ja kullasta, jota maan rannoilta löydetään. Tässä voi tietysti helposti olla erehdystä. — Kansannimi Cananæi ei voi olla johdattamatta muistoon kainulaisia. Olisikohan meillä tässä vanhin säilynyt muisto Suomesta ja sen asukkaista, kainulaisten kansasta? *) Heidän mai-

*) Omituinen seikka, joka ohimennen mainittakoon, on että kuuluisa marttyyri Kristoforos legendassaan sanotaan olevan kaukaisesta saaresta koirankuonolaisten (cynocephali) eli Caninæein kansasta. Myöhemmin tehtiin hänen kotimaaksensa Kanaanin maa, mutta selvästi erehdyksestä. Vielä Ansgarion elämänkertojan Rimbertin ja Ratrammin kirjeenvaihdossa 9:nnen vuosisadan keskivaiheilla huomautetaan nimenomaan että tämä pyhä oli koirankuonolaisten maasta pohjolassa. Ehkäpä meillä siis pyhässä Kristoforoksessa on ensimäinen tunnettu kainulainen!

nitsemisensa koirankuonolaisiksi todistaa Wuttken mielipiteen mukaan etteivät he olleet skandinaveja, koska kansasta, joka tapojensa ja kielensä puolesta olisi ollut germanilaisille kauppiaille niin likeistä sukua, tuskin olisi semmoista kertomusta voinut syntyä. Merkittävä on puhe kainulaisten noidista. — Mitä suomalais-ugrilaista kansaa nämä kainulaiset olisivat olleet, jääköön ratkaisematta.

Munitia ja koirankuonolaiset ovat viimeinen maa ja kansa, joita Aithikos pohjolassa mainitsee. Samoin kuin Tacitukselle, näyttävät siis Aithikoksellekin suomalaiset kansat olleen äärimmäiset tunnetut ihmiset.

Se seikka että Aithikoksen matkakertomuksessa pohjoisista seuduista tavataan pelkästään tuiki outoja nimiä, on monesta tuntunut kovin epäilyttävältä. Minun täytyy sanoa että minusta päinvastoin olisi kummempaa, jos tässä tavattaisiin yleensä tunnettuja. Asutusolot olivat kovin eriäväisiä myöhemmistä ajoista — kansainvaellus on epäilemättä suuressa määrin vaikuttanut Pohjoismaihinkin, myöskin Skandinaviaan, niinkuin useat viittaukset näyttävät, vaikk'emme likemmin tunne millä tavoin. Jos Aithikoksen matkakertomus olisi vasta väärennys myöhemmältä ajalta, olisi päinvastoin luultavaa että tekijä kumminkin olisi keksittyihin nimityksiinsä sekoittanut jonkun niistä, joita hän ei voinut olla tuntematta toisten kirjailijain teoksista, esim. Skandia, Sveonit, Skrithifinnit y. m. Tuo nimien outous on siis nähdäkseni pikemmin todisteena teoksen vanhuudesta kuin päinvastoin. Useammat Aithikoksen kertomat yksityisseikat pohjolan kansoista ovat muutoin mielestäni sitä laatua, etteivät voi olla tekaistuja, vaan todistavat että hänellä on Pohjoismaista ollut suoranaisia tietoja, joita emme tunne mistään muusta lähteestä.

Vaikka en muutoin aiokkaan seurata Aithikosta pitemmäs matkoilleen, en kuitenkaan voi olla mainitsematta, että hän Itä-Euroopan rajoilla puhuu turkkilaisista ja kertoo heistä laajanpuolisesti. Tämä kohta on myöskin tutkijoille ollut kova loukkauskivi, koska turkkilaiset muka vasta myöhemmin esiintyvät länsimaisissa lähteissä. Heistä kertoo Aithikos että asuivat albaanein eli alaanein ja pohjoismeren rannalla eläväin Grifonein välillä, nähtävästi koilliseen Mustasta merestä Tanais- (ja Volga?) joen toisella puolella. Ne ovat mitä hirvein ja ruokottomin kansa; heidän julmuutensa on suuri. He palvelevat epäjumalia. Kerta keskellä kesää kokoontuvat turkkilaiset Tarakontan saarelle, jossa heillä on suuri ja hyvin linnoitettu kaupunki. Siellä viettävät suurta juhlaa ja ovat rakentaneet suuria kivipyl-

väitä sekä epäjumalankuvan, jolla on heidän kielellään nimi *Morcholom*, s. o. jumalien tähti. Heidän häijy sukunsa on nyt suljettuna Kaspian porttien taakse, mutta Antikristuksen aikoina on se aikaansaava suurta hävitystä. — Viimeistä mietettä saamme ehkä pitää Hieronymuksen tekemänä. Se näyttää, että kirjoittaja pelkää tämän kansan uhkaavan koko Eurooppaa ja sivistynyttä maailmaa. Mutta mikähän turkkilaiskansa voi jo tähän aikaan tuntua niin peljättävältä ja vaaralliselta? Minun nähdäkseni etenkin se kansa, joka vähää myöhemmin hunnein nimellä todellakin hyökkäsi esiin aroiltaan Itä-Euroopan rajoilla levittäen hävitystä ja pelkoa koko roomalaismaailmassa. Jos tämä selitys hyväksyttäisiin, olisi meillä siis Aithikoksen kertomuksessa suoranainen todistus hunnien turkkilaisuudesta. Että hunnein asumapaikat jo 3:nnen vuosisadan lopulla ulottuivat Tanais-virtaa kohti, katson varsin luultavaksi. *)

Outoja ja epäselviä ovat nämä Aithikoksen antamat tiedot Pohjois- ja Itä-Euroopankin kansoista, sitä en suinkaan ole tahtonut kieltää. Mutta arvelen kuitenkin että ne ansaitsevat tulla esiin siitä unohduksesta, johon näyttävät joutuneen. Jos onnistuisi pääsemään lopulliseen ratkaisuun Aithikoksen kosmografian iästä — eikähän sen pitäisi olla mahdotonta — niin saisimme epäilemättä siitä, olkoon se sitten 4:nneltä tai 6—7:nneltä vuosisadalta, eräitä varsin tärkeitä lisiä sen ajan maantiedon historiaan. Mutta nykyäänkin voi se toivoakseni antaa meille viittauksia oloista roomalaisvallan rajamailla ja sen ajan käsityksistä Suomesta ja Pohjoismaista.

K. Grotenfelt.

*) Myöskin mainitaan kerta hunnien (Chugni) nimi turkkilaisten ja alaanein rinnalla.

Mari varkaissa.

Mari oli yksin kotona ja kahviastia oli pöydällä!

Sitä oli varottu jäämästä käsille, kun Mari oli ollut ahnas paahdetuita kahvinpapuja syömään. Ja kun se näytti hänelle oikein himoksi käyneen, niin piti äidin häntä siitä kiven kovaan ja rangaistuksen uhalla kieltää.

Tuli tuima aika silloin. Jo tätä ennen oli häneltä kielletty kahvinjauhantakin ja se työ uskottu nuoremmalle sisarelle, Susannalle. Mutta tuon uhkakiellon julistettua ei hän saanut enään koota sirujakaan, joita jauhaissa pirskui myllystä. Kun yritti siihen puhtaalla aikomuksella pannakseen siruset myllyn suppiloon, niin Susanna huusi ja pikku Jussi uskollisena kaikuna jälessä:

— Äitii! Mari jo ottaa!

Sirujen kerääminen tuli Jussin yksinomaiseksi oikeudeksi. Marin eivät suvanneet sormellakaan edes etäältäkään osoittaa. Siitäkin äkäisellä tavalla kielsivät, Marilla ei ollut siihen sanomista mitään. Toisilla oli oikeus puolellaan. Koettihan vain lannistunutta mieltään kohottaa uhkamielisellä ajatuksella, että kun hän tulee suureksi ja käy rippikoulun, niin hän sitte jauhaa aina eikä anna toisten sirujakaan kerätä. Ja hän syö niin paljon kuin haluaa, kourallisen aina kerralla pistää suuhunsa!

Se ei kuitenkaan riittänyt lohduttamaan kuin siksi kertaa. Lyödyllä mielellä istui hän jo toiste Susannan jauhaessa ja nieleskeli ehtimiseen, kun kahvit myllyssä ratisivat.

Jos olisi saanut yhden pavun! Tahi yhden ainoan sirun! Sitte ei olisi eläissään tahtonut. Ei isonakaan juoda kahvia.

Aika kuitenkin oli haihduttanut vähitellen halun. Ja siitä oli jo kauan. Oli aivan kuin uneuksiin joutunut koko asia. Mutta kun nyt hänen yksinollessaan kahviastia oli pöydällä, jota ei ennen koskaan ollut tapahtunut, niin hän sen huomatessaan säpsähti. Ja heti ilahtui hän aivan kuin jotakin hyvää olisi tapahtunut. Oli niinkuin olisi muistunut mieleen jotakin viimekesäistä hyvin, hyvin hauskaa. Hän tunsi suussa miellyttävän maun ja pu-

reskeli aivan kuin jotakin ratuuttaakseen. Tuntui niin suloiselle ja hän oli melkein kuin huumauksissa.

— Mutta jos astia onkin tyhjä!

Pettymyksen viha sälähti mielessä. Kuin sen sysäämänä syöksähti hän pöydän luo ja repäisemällä kiskasi kannen auki.

Astia oli täpösen täynnä mustanruskeita kahvinpapuja. Hän riemastui, posket karahtivat kuumiksi. Hehkuvin silmin katseli hän astiaan valikoiden mielessään parhaita. Oli paljon oikein makean näköisiä ja ne aivan kuin tarjottelivat itseään. Hän rupesi jo sormellaan muuatta tapailemaan, vaan luopui yrityksestään, pisti kannen kiinni vikkelästi, pani astian pöydälle ja meni kadunpuoleisesta ikkunasta katsomaan näkyikö äitiä tahi Susannaa ja Jussia.

Palatessaan pöydän luo hiipi hän varpaillaan. Ja kannen aukasi hän ja hyvin varovasti hammasta hioen aivan kuin kaikki olisi hyvin salaisesti ollut tehtävä. Hän ei joutanut valikoimaan ollenkaan, vaan otti summassa kuin olisi ollut hirveän kiire. Siinä kiireessä hän ei tahtonut saada kantta kiinni. Se aivan kuin riiteli vastaan, ja tuntui että äiti on portilla tulossa. Hätäyksissään tuuppasi hän astian pöydälle avonaisena ja pyörähti sohvalle istumaan toinen käsi kätkössä vyöliinan alla.

Sydän löi kiivaasti, oli kauhean kuuma ja läähätytti aivan kuin olisi juossut kovasti. Hän vahtasi oveen tuijottaen. Aivan kuin päätä huimasi pelko, että äiti astuu ovesta. Kun ei ovi pitkään aikaan liikkunut, tarkisti hän korvansa ja kuunteli henkeään pidättäen. Ei vähintäkään ääntä kuulunut porstuasta eikä portailta. Hän rauhoittui vähän ja kävösi panemassa kannen kiinni. Tuntui helpommalle. Mutta kauhistutti vielä, kun ajatteli, että äiti olisi sattunut tulemaan juuri kun hän oli kahviastialla ottamassa.

Mutta jos äiti olikin kamarissa tahi Sanna ja Jussi! Se oli mahdotonta, vaan häntä pelotti kuitenkin. Yhtäkkiä tuli mieleen, että siellä on joku vieras ihminen, aivan tuntematon. Hän sitä säpsähti ja kylmä karsi ruumista. Ei tahtonut uskaltaa mennä katsomaan, vaan oli kuin pakko mennä. Parilla hyppäyksellä seisoi hän kamarin kynnyksellä ja kun tuli vakuutetuksi, että siellä ei ollut ketään, meni hän kamariin ja tarkasti pöydän ja sängyn alustan vielä kuin varmuudeksi.

Kamarissa tuntui mukavampi olla. Eihän kukaan voisi arvata hänen ottaneen kun hän täällä oli kaukana koko kahviastiasta. Hän istahti sängynpääloukkoon, jossa hänellä oli nukkensa ja lelunsa. Oli muka siinä

leikkimässä, jos joku tulisi. Ja nyt oli hän mielestään täyden turvan takana. Oli oikein hauska, ja hän nautti ajatuksestaan, että nyt saa maistaa. Hän nauraa hykersi mielessään ja puristi kouraansa, jossa kahvinpavut olivat, raskimatta ruveta vielä syömään. Mutta samassa hän muuttui vakavaksi ja kuin jollekin toiselle selittäen supatti hän hiljaa, että ei hän vasta ota, tämän kerran vain . . . Tämä yksi kerta ei haittaa . . . Jos veisi nyt takaisin, niin voisi äiti tulla juuri kun hän on panemassa takaisin ja äiti luulisi että hän on ottanut!

Hän avasi varovasti kouransa. Siinä oli kolme papua. Tuon verta se ei haittaa! Mutta hyvin epävarmasti otti hän yhden pavun ja purasi siitä puolen. Vähän aikaa makusteltuaan sylkäsi hän murut suustansa. Maistui pahalle, että puistatti.

Itkumielin katseli hän kämmenelleen. Siinä nyt hänen mielestään oli paljo. Miksi ottikin niin paljo? Miksi ei vienyt heti takasin kaikkia? Nyt ei voinut niitä panna astiaan, kun oli tuo puolisko, siitä äiti heti huomaisi. Mihin hän ne nyt panee?

Hän voivotteli tuskissaan ja oli aivan neuvoton. Kun tulisi äiti, niin sanoisi hän hänelle kaikki. Siitä tunsi kuin lohdutusta. Mutta kun kolahti ulkona joku, niin säikähti hän niin että istui kuin jähmistyneenä. Sitte tuli tuskan palava ja hirveä hätä ajatellessa, että äiti on porstuassa tulossa. Hän sieppasi muutaman koreita papereitaan, kääräsi kahvinpavut siihen, pisti myttyrän uunin väliin ja istahti nopsasti entiselle paikalleen hyvin toimessa leikkimään.

Ei tullut ketään ja hän jäi nukke kädessä kuuntelemaan pörhöllä korvin. Yhtäkkiä viskasi hän nuken lattiaan, ryntäsi kauhistuneena etuhuoneeseen paiskaten lujasti oven jälkeensä kiinni.

Paperi uunin välissä oli ratissut!

Se oli kauheaa! Hän vapisi kuin haavan lehti, ja kyyristyi sohvan nurkkaan vyöliina silmillä. Mielikuvitus oli aivan irrallaan. Tuntui että kamarissa oli uunin tausta täynnä kahvia ja että kahviastiassa ei ollut kuin vähän pohjalla. Kuvasti mieleen, että hyvin pienet olennot kantoivat kahviastiasta kamariin uunin taakse.

Hän kurkisti vyöliinan laidan alta. Näytti aivan kuin kahviastia pöydällä olisi liikkunut! Kamarin ovi oli kiinni, vaan tuntui kuin kamarissa olisi liikuttu ja tehty nukeille pahaa. Hän aivan odotti, että ovi aukiaa ja sieltä joku syöksyy etuhuoneeseen.

Silmiään räpäyttämättä tuijotti hän kamarin oven lukkoon odottaen milloin se rapsahtaa. Kuin rukoillen toivoi hän äitin tulevaksi heti. Hän tunnustaisi äidille kaikki. Ei koskaan, ei koskaan hän enään ota eikä tahdo isonakaan juoda kahvia!

Kun kuului äidin ääni kartanolta, tuntui kuin unissa painajaisesta päästyä. Hän viskasi vyöliinan silmiltään. Kaikki mielikuvituksen luomat olivat kuin puhaltamalla menneet. Ei pelottanut ollenkaan.

— Mari täällä istuu kilttinä! sanoi hän äidille heti. Mutta hän oli näkevinään äidin katseesta, että äiti ei usko, vaikka sanoikin: vai niin. Hän punastui, kävi levottomaksi ja tapaili kätkemään käsiään vyöliinan alle aivan kuin niistä olisi jotakin näkynyt.

Äiti kysyi Susannaa ja Jussia, missä ovat, ja alkoi toimia tavallisuuden mukaan. Mari seurasi hänen liikkeitään tarkkaavalla katseella ja odotti joka silmänräpäys, milloin ottaa kahviastian ja avaa sen.

Äiti kun meni kamariin, oli Mari aivan varma, että äiti kuulee paperin ratisevan. Hän meni jälessä tunnustaakseen kaikki. Kun äiti ei näyttänyt huomaavan täälläkään mitään, juolahti mieleen lohduttava ajatus, että hänen ei tarvitsekaan tunnustaa, kun hän ei kuitenkaan vasta ota . . .

Mutta pelko alkoi uudestaan vaivata, kun äiti palasi etuhuoneeseen. Se yltyi aina kun äiti meni pöydän luona toimimaan. Ja kun äiti siitä poistui kahviastiaan koskematta, niin alkoi hän toivoa, että äiti menisi ja nostaisi huomaamattaan kahviastian kaappiin.

Kun ei äiti sitä tehnyt, niin sanoi Mari yhtäkkiä mielistellen:

— Minä rupian, äiti, ihan aivan kiltiksi!

Äiti vastasi siihen jotakin, että se on mieluista hänen kuulla.

— Pankaa äiti tuo kahviastia kaappiin, sanoi Mari hätäisesti ja viekkaalla toivolla, että äiti sen tekee ja huomaamatta mitään.

— Minkä vuoksi? kysyi äiti. — Haluttaako sinulla kahvinpapuja?

— Ei haluta! Mari purskahti itkemään. — Kuulettehan, ettei haluta!

— Kuulen, kuulen vähemmälläkin, hyvä ystävä! nauroi äiti.

Susanna ja Jussi tulivat sisään, kun Mari vielä intti ja itki että hänellä ei haluta. Ja kun Susanna tiedusteli Marin itkun syytä, niin aikoi Mari selittää, että hän ei ole ottanut kahvinpapuja, vaikka astia on ollut pöydällä ja hän yksin kotona, ja ettei hänellä haluta. Mutta kun äiti samassa otti kahviastian ja avasi sen, säpsähti Mari ja jäi tuijottamaan äitiä silmiin. Poskia poltteli. Teki mieli sanoa, että hän on ottanut, vaan

mitä Sanna ja Jussi? Aivan kuin joku kuvaili hänelle miten kaunista olisi ollut, jos hän ei olisi ottanut, ja hän melkein tuli vakuutetuksi, että hän ei ole ottanutkaan. Miten ollakaan, niin Mari, kun äiti käänsi kysyvän katseen häneen, lennätti sanoiksi.

— Minä en ole ottanut. Mutta sanottuaan hän mielessään näki paperin, jossa oli kaksi ja puoli papua, kamarin uunin välissä ja itsensä ottamassa kahviastialla ja muita tapauksia sieltä täältä.

Hän tuijotti äitiä silmiin vuoroon punastuen vuoroon vaaleten.

— Onko tästä otettu? kysyi äiti.

— On, vastasi Mari aivan kuin olisi nähnyt jonkun ottavan.

— Kuka on ottanut? Sannako?

Marista tuntui kuin jotakin toivoa, kun muilta kysyttiin. Vaan Sanna, joka oli hyvin aikaihminen laatuaan, halveksi niin koko kysymystä, että pyörähti selin, meni toiselle puolen huonetta, josta vasta sanoi:

— Kaikkia sitä kuulee! En ikinä ole kahvia suuni nahalle pannut!

Mari oli aivan masennuksissa. Hän tunsi huonoksi itsensä Susannan rinnalla.

— Jussiko? tutki äiti.

Mari odotti vastausta.

— Eipä nyt valita ottajia, vastasi Susanna Jussin puolesta ja Jussi terhenteli samoilla sanoilla, vaikka ei ollut oikein selvillä mistä oli kysymyskään.

Äiti katsoi Maria pitkään ja tutkivasti. Mari syöksyi yhtäkkiä porstuaan ja huusi oven raosta itkuäänellä:

— Äiti! Tulkaapa tänne!

Teuvo Pakkala.

Kotimaan kirjallisuutta.

Kustavi Grotenfelt, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjaston luettelo. Suomalaisia kieliä ja kansoja koskeva kirjallisuus. Katalog der Bibliothek der Finnischen Litteraturgesellschaft. Litteratur über finnische Sprachen und Litteratur. (Ylipainos Suomi-kirjasta). Helsingissä 1894. XIII + 276 siv. 8:o. Hinta 3: —.

Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjasto on aarreaitta, jonne vuosien kuluessa on kokoontunut suuri osa siitä, mitä on kirjoitettu Suomen kansaa ja maata sekä yleensä suomalaisia kansoja ja kieliä koskevaa. Tutkijalle oli siis tärkeää saada täydellinen ja tarkoituksenmukainen luettelo siitä, mitä siellä löytyy. Sen toivon onkin kirjaston hoitaja t:ri Kustavi Grotenfelt yllämainitulla kirjalla täyttänyt. Tällä luettelolla on tavallista suurempi arvo sen kautta, että se kirjaston verrattain suureen täydellisyyteen nähden on samalla myöskin jonkinlainen suomalaisen ja suomalais-ugrilaisen filologian bibliografia. Tekijä on jakanut luettelemansa kirjallisuuden seitsemään pääryhmään: I vanhempaa suomenkielistä kirjallisuutta ennen v. 1809, II Suomen sanomalehtien kokoelma, III Suomen kirjallishistoriaa ja suomalaista kielentutkimusta, IV Suomen historiaa, muinais- ja maantiedettä, V Pohjoismaiden historiaa, VI Itämeren maakuntia koskevaa kirjallisuutta, VII Unkaria ja Itä-Eurooppaa ynnä Pohjois-Aasiaa koskevaa kirjallisuutta. Laajimmat ovat III ja IV ryhmä; Kalevala-kirjallisuutta esim. on jo siksi paljon, että sen luetteleminen vaatii 10 sivua.

Kuten sanottu on Kirjallisuuden seuran kirjasto puheena olevilla aloilla jotenkin täydellinen, mutta ei suinkaan *täydellinen*. Vanhemmalta ja uudemmalta ajalta puuttuu sieltä vielä yhtä ja toista. Tämä ei olekaan kumma, kun kirjasto suurimmaksi osaksi on eri kansalaisten lahjoituksista syntynyt. Sen kautta on kirjasto saanut myöskin useita harvinaisia teoksia, vieläpä unicumeja, joita ostamalla ainoastaan jonkin onnellisen sattuman kautta saa käsiinsä. Aukkoja voi ainoastaan systemaattisella täydentämisellä tukkia. Seura on kyllä kirjastoonsa uhrannut omia varojansakin, mutta mielestämme pitäisi vielä enemmän uhrata. Ja muistakoon yleisö yhä auliisti tätä kansallista kokoelmaa lahjoillansa! Eiköhän olisi syytä laittaa yleisöä varten jonkinlainen desiderata-luettelo tärkeimmistä, varsinkin harvinaisemmista puuttuvista teoksista? Ovathan Kirjallisuuden seuran kokoelmat ja kirjasto meidän todellinen kansalliskirjastomme, jota yleisönkin tulee lämpimästi vaalia.

Että yllä mainittu luettelo on tarkasti ja huolellisesti tehty, siitä on takeena uutteran tutkijan t:ri Kustavi Grotenfeltin nimi. En ole myöskään huomattavia painovirheitä tavannut, paitsi venäläisissä kirjannimissä, kuten esim. s. 273 ja 274. Saksankielisessä esipuheessa on pari kertaa käytetty sanaa *Donatar* (»die Donatare der wichtigsten geschenkten Werke», »der Name des Donatars») pro *Donator;* edellinenhän (lat. sanasta *donatarius)* merkitsee »lahjansaajaa»; »lahjoittaja» on *donator.*

J. J. M.

A. Meurman, Venäläis-suomalainen sanakirja. Русско-финскій словарь (Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia. 84 osa). Helsingissä 1895. IV + 872 s. 8:o. Hinta 10: —.

Ei ole helppo arvostella isoa sanakirjateosta heti sen ilmestyttyä. Käytännössähän vasta jonkun koetusajan kuluttua saattavat tälläisen teoksen ansiot ja puutteet tulla täydellisesti näkyviin. Sillä, joka sitä tahtoo aikaisemmin arvostella, ei ole tietysti myöskään muuta keinoa kuin koetella sitä käytännössä, ja lausua arvostelunsa tuon lyhyemmän kokemuksen tai oikeammin kokeen johdosta. Valitsin sattumuksen nojalla muutamia sivuja eri kirjailijain teoksista: Tolstoin Anna Kareninasta, Puškinin Jevgenij Onieginista ja Garšinin novelleista sekä joitakuita riviä muutamien muiden kirjoituksista ja hain jokaisen esiintyvän sanan hra Meurmanin sanakirjasta. Tähän perustuvat alla olevat huomiot:

Kirjasta en ole löytänyt esim. seuraavia sanoja: *бликъ* »valoisa, kiiltävä kohta», *боя́рышникъ* »saksan-, orapihlaja», *брашно* »ruoka» tavataan Karamzinin Historiassa ja Batjuškovin runoissa), *брегéтъ* »kello» (saanut nimensä ranskalaisesta kellosepästä Bréguet; sanaa *брегетъ* käyttää Puškin muutamia kertoja Jevgenij Onieginissa), *вынтараты* »sekaisin, nurin narin» (sanaa käyttää Tolstoi, esim. **все въ домѣ вынтараты пошло** »talossa on kaikki mennyt nurin narin») *розова́тый* »punertava», *чередова́ніе, ч. гласныхъ* »äännevaihto» (saks. »ablaut»), *ярмо́лка* »patalakki» (esim. Tolstoi käyttää sanaa). Totta kyllä, että useimmat luetelluista sanoista ovat kirjakielessä harvinaisia, mutta onhan sanakirjassa sangen monta muuta epätavallista sanaa täydellisyyden vuoksi. Sitä paitsi ei se, jonka eteen sana sattuu kirjallisuudessa, kysy, onko se tavallinen vai harvinainen; pääasia on saada selville, mitä se merkitsee.

Nimien luettelo on liian niukka. Venäläinen kirjaimisto kun on hyvin sopimaton vieraskielisten sanain merkitsemiseen, niin ne usein ovat

hyvin vaikeasti tunnettavat venäläisessä puvussaan. Kukapa esim. heti huomaisi, että *Гальціона* on Halkyone eli Alkyone, tai että *Гомерь* on Homerus? Ei edes viimemainittua nimeä löydy luettelossa. En ole sieltä niinikään löytänyt muutamia slaavilaisia paikan tai kansain nimiä, jotka suuresti poikkeavat Länsi-Euroopassa käytetyistä. Esim. Aagramin kaupunkia kutsutaan venäläisessä kirjallisuudessa tavallisesti *Загребъ*, joka on sen kroaattilainen nimi; kroaattia nimitetään *хорвáтъ*, jota samoin kuin edellistäkin nimeä saa turhaan etsiä luettelosta.

Aksentin olen huomannut väärin osoitetuksi sanoissa *состáрѣваться*, *состáрѣться*, pitää olla: *состарѣвáться*, *состарѣ́ться*, ja *óтчизна* pitää olla: *отчúзна*. Luultavasti ne ovatkin painovirheitä; väärään korotukseen *состáрѣваться* on mahdollisesti Pawlowskijn sanakirja eksyttänyt.

Merkitysten alalta pyytäisin saada huomauttaa, että esim. *заскорýзнуть* on myöskin »hyytyä», заскорýзлая кровь »hyytynyt veri», *замычать* on muutakin kuin »ruveta mylvimään»: ахъ, ахъ, ахъ! аа! *замычалъ* онъ... »ah, *ähki* hän» (Tolstoi, Anna Karenina), *пронизывать* myöskin »lävistää, käydä läpi»: »что-то острое и быстрое, какъ молнія, пронизываетъ мое тѣло», »jokin terävä ja äkkinäinen, kuin salama, käy ruumiini läpi» (Garšin); *штора* on käännetty »rulla-akutin», joka on kylläkin hyvä suomalainen sana, mutta monelle vaikea ymmärtää; ehkäpä olisi voinut lisätä »rulla-kartiini.»

Hra Meurman on teoksellaan poistanut tuntuvan puutteen leksikaalisesta kirjallisuudestamme. Huolimatta niistä huomautuksista, joita edellisessä olen koettanut tehdä, on kirjalla paljon ansioitakin. Se on huolellisesti tehty, sanainselitykset ovat valaisevia, vieläpä muutamin paikoin erittäin sattuvia, sanalla sanoen, se täyttää hyvin tehtävänsä laajempana venäläissuomalaisena sanakirjana.

Kirjan erittäin kauniista ja miellyttävästä ulko-asusta tulee kunnia Suomalaisen kirjallisuuden seuralle ja Suom. kirj. seuran kirjapainolle. Myöskin on kirjan hinta, 10 mk., katsottava halvaksi.

J. J. M.

F. J. Pätiälä, Viisi luentoa tärkeimmistä taudinsyistä. Helsingissä 1894, Otava. 95 siv. 12:o. Hinta 1: 50.

Kovin harvoin saapi nähdä lääketieteellisiä teoksia ilmestyvän Suomen kielellä. Viimme vuosina on tosin joitakin kansantajuisia kirjasia tältäkin alalta suomennettu — mutta onko niistä suomalaiselle kirjallisuudelle kunniaa, siitä ei ainakaan lääkärien piirissä olla likimainkaan varmoja.

Sitä suurempi on suomen kielen ystävän ilo saadessaan käsiinsä niin täysiarvoisen kirjasen, kuin tri Pätiälän yllä mainitut viisi luentoa.

Niissä on kirjoittaja mielestäni näyttänyt oikean suunnan, mihin lääketieteellisen kirjallisuuden meidän kielellämme pääasiassa pitää sisällöltään pyrkiä. Lääketiede on nimittäin luonteeltaan niin perin kosmopoliitillista ja — nykyjään varsinkin — alituisesti niin nopeasti kehittymässä, että täydellisempiä tieteellisiä teoksia ei voi ajatellakaan pienillä sivistyskielillä ilmestyvän. Sitä suurempi on kansantajuisen kirjallisuuden merkitys. Mutta samalla myöskin täytyy olla sitä suuremmat vaatimukset sen sisällön suhteen. Kirjoittajan täytyy olla kovin kriitillinen, ettei esitä tieteen tuloksina muutamain tutkijain ennenaikaisia julkaisuja — olkoot ne sitte kuinka viehättäviä tahansa. Ei hän myöskään saa olla luonteeltaan intoilija, joka jotakin aatetta ajaessaan ei jaksa pysyä tarpeeksi tyynessä esitystavassa ja tasapuolisessa asiain selvityksessä. Nämä viat vaivaavat valitettavasti niitä kansantajuisia lääketieteellisiä kirjoja, joita viimme vuosina on kieleemme käännetty (varsinkin Wretlindin teoksia).

Sitä vastoin on tri Pätiälä suoriutunut näistä vaikeuksista täydellisesti ja — esityksen eheästä luonteesta päättäen — helpostikin. Ja siitä huolimatta hän on saanut viiteen luentoonsa mahtumaan niin runsaasti sitä laajaa tietoa, minkä lääketiede nykyjään tuntee taudinsyistä. Ainoastaan ensimäinen luento, »terveydenhoidon yleisestä merkityksestä», näyttää tehneen hänelle vähän vaikeuksia aineen tavattoman laajuuden vuoksi. Mahdotonta onkin saada mahtumaan yhteen luentoon koko tätä ainetta, joka vaatisi yksinään koko luentosarjan. Näkeekin selvästi, että kirjoittajan on ollut sääli jättää esittämättä yhtä ja toista seikkaa, josta hänellä olisi ollut niin paljo hyödyllistä ja hauskaa kerrottavana. Sen vuoksi tuntuukin tämän osan esitys paikotellen kentiesi vähän katkonaiselta.

Sitä ehompana ja sulavampana soluu esitys seuraavissa kolmessa luennossa, joissa puhutaan bakteereista ja niitten merkityksestä taudinsynnyttäjinä sekä niistä käytännöllisistä tuloksista, joita nykyinen tiede tarjoo avuksemme taistelussa tautien syitä ja itse kuolemaa vastaan. Nämä luennot, jotka muodostavat kirjasen tärkeimmän osan jo senkin vuoksi, että niitten avulla umpisuomalainenkin saapi hiukan silmätä nykyisen lääketieteen kaikkein polttavimpaan tutkimusalaan, ovat esitetyt niin tyynesti ja kritiikillä, että ne varmaankin tulevat, ajatellen luettuina, suuresti haihduttamaan sitä bakteeriopin epäilemistä, jota vielä niin monella taholla tapaa maassamme. Sillä ajattelevassa ihmisessä täytyy herättää uskoa, kun hänelle sanotaan yhdeltä puolen: noita apuneuvoja ja menettelytapoja käyttämällä voit itse nähdä ja kokea sen, mitä tässä nyt olen kertonut, ja toiselta puolen nimenomaan huomautetaan: tätä ja tätäkin seikkaa ei nykyinen lääketiede vielä tiedä.

Kirjan lopettaa oivallinen esitys alkoholitaudeista, mitkä viime aikoina ovat alkaneet saavuttaa yhä suurempaa ja vielä paremmin ansaittua huomiota myöskin vanhojen ja suurien kulttuurimaitten lääkäristössä.

Kuten jo sanottu, on esitys kauttaaltaan sujuvaa ja täsmällistä. Jälkiä tosin paikotellen näkyy siitä, että kirjanen on kirjoitettu vapaasti lausuttavaksi (luennoiksi viimekesäisissä yliopistollisissa lomakursseissa). Sen vuoksi ovat lauseet niin lyhyitä, että monen meistä, jotka olemme niin liiaksi tottuneet saksalaisten perin täydellisiin ja pituudestaan kuuluisiin lauseisiin, tekisi mieli toisinaan sanoa kirjoittajan lauseita typistetyiksi. — Jokunen mitätön erehdys, joka on pujahtanut kirjaan, ei juuri häiritse. Niin esim. s. 37 on organiseerattujen ainetten alkuaineista happi jäänyt mainitsematta. Oikeana ei myöskään voi enää pitää väitettä, että alkoholijuomat kiihottavat hermostoa *ja ruumiin muita elimiä* hetkelliseen kiihkeämpään toimintaan (s. 83). Sillä päin vastoin, kuten seuraavalla sivulla oikein esitetäänkin, tiedetään alkoholin *lamauttavan* solujen kemiallisen toiminnan, jonka vuoksi ruumiin lämpökin alenee, mikä olisi mahdotonta, jos ruumiin kaikkien elimien toiminta kiihtyisi.

Kieli kelvollista, kuten tottuneelta suomen käyttäjältä sopiikin odottaa. Kirjasen voipi siis kaikinpuolin suosittaa.

J. J. K.

R. Kiljander, Kumarrusmatka. Huvinäytelmä kolmessa näytöksessä. (Otavan helppohintainen kirjasto N:o 11). Helsingissä 1894, Otava. 92 siv. 8:o Hinta —: 85.

Minna Canth, Spiritistinen istunto. Ilveily yhdessä näytöksessä. Kuopiossa 1894. U. W. Telén & C:o. 74 siv. 8:o. Hinta 1: —.

— Hän on Sysmästä. Huvinäytelmä yhdessä näytöksessä. Mukaillut —. (Tuhansille kodeille tuhatjärvien maassa N:o 16). Porvoossa 1893, Werner Söderström. 56 siv. 8:o. Hinta —: 35.

Martti Vuori, Seinä väliä. Yksinäytöksinen huvinäytelmä. Kuopiossa 1894, U. W. Telén & C:o. 39 siv. 8:o. Hinta —: 65.

Kuinka suosittu näytelmätaide meidän maassamme on, nähdään siitäkin, että seuranäytelmiä niin ahkeraan pannaan toimeen sekä maaseudulla että pikku kaupungeissa, vieläpä Helsingissäkin kaikenmoisten seurojen illanvietoissa. Sopivia näytelmiä näihin tilaisuuksiin on yleensä jotensakin vaikea saada. Onhan niitä koko sarja suomennettu, joista toiset on painettu, toiset kulkevat käsin kirjoitettuina lainassa. Mutta enimmät näistä on moneen kertaan joka paikassa esitetty, joten joka kerran kun on näytelmäpuuhiin ryhdyttävä on suuri vaiva saadessa sopivaa uutta näytelmää esitettä-

väksi. Hyvinkin tervetulleet ovat sen vuoksi uudet pienet näytelmät, etenkin kun ne ovat kotimaisia. Tässä on meillä esitettävänä kokonaista neljä uutta viime aikoina ilmestynyttä suomalaista näytelmää. Suuria vaatimuksia eivät ne yksikään täytä, seuranäytelmiksi ne paraiten soveltuvat, kolmea niistä on myöskin näytelty suomalaisessa teaatterissa Helsingissä.

R. Kiljander on jo kirjoittanut suuren sarjan huvinäytelmiä. Niissä hän tavallisesti ottaa kuvatakseen pikku kaupunkien tyyppejä, ja on monessa onnistunut vallan hyvin. *Kumarrusmatkassa* on toiminnan paikka Helsinki, vaikka muutamat henkilöistä kyllä ovat maaseutulaisia. Aihe, kumarrusmatka viransaantia varten, on erittäin hyvin keksitty, vahinko, ettei tekijä ole jaksanut koko ajan pitää sitä etusijassa. Itse kumartaminen viransaantia varten olisi muuten voinut antaa aihetta yleisempäänkin ivaan. Sitä ei näytelmässä kuitenkaan ole, vaan rajoittuu se situatsioonikomiikkiin. — Lukkari Kekkonen joutuu kaikenmoisiin tukaliin tiloihin erehdysten ja sattumusten kautta. Se ei sen vaarallisempaa ole. Hän ei saa tuota virkaa pääkaupungissa, johon hän luultavasti ei olisi sopinutkaan. Omien pitäjäläisten silmissä ei hänen arvonsa siitä ollenkaan kärsine, hän pysynee vastakin Alamäen luottamusmiehenä. Enemmän on sääli Viivi neitiä, joka lapsellisen mielijohteen vuoksi saa kärsiä syyttömästi melkein häväistystä omaistensa silmissä. — Hauskimpia kohtia näytelmässä on kumartajain käynti hovineuvoksen luona. Siinä saamme nähdä monta hauskaa tyyppiä. Muut vakinaisesti Helsinkiläiset tyypit eivät ole yhtä onnistuneita. Ei taideta ainakaan usein ajaa omalla hevosella Helsinkiin, ja jos tullaan niin tuskin ajetaan samaan ravintolaan, johon seikkalunhaluiset nuoret naiset ja herrat poikkeavat Alliance françaisesta palatessaan. — Kumarrusmatka on muuten jotensakin hauska, ja on siinä monta hyvää kohtausta, vuoropuhelu on myös sujuvaa, joten se kyllä kannattaa näyttelemistä. Etenkin on se seuranäytelmänä esitettäväksi suosittava.

Minna Canth on vakavamman työn lomassa viime vuosina kyhännyt kaksikin pikkunäytelmää. Toinen, *Spiritistinen istunto* on esitetty Suomalaisessa teaatterissa, ja on siihen aiheena spiritismi, josta viime aikoina on paljon puhuttu. — Nuori mies toimittaa hengen virkaa ja saa kaikki täytenä totena pitävän rouvan lupaamaan kasvattinsa itselleen morsiameksi. — Kaikessa vaatimattomuudessaan on näytelmä hauska ja näppärä ja on vallan sopiva seuranäytelmäksi, viattomana, iloisena pilana.

Hän on Sysmästä on mitättömämpi. Aihe on sama kuin ruotsalaisessa »Hon är från Grenna» ja saksalaisessa »Die Braut aus Pommern». — Nuori mies ei tahdo mennä setänsä valitseman tytön, serkkunsa kanssa naimisiin siksi, että hän on Sysmästä kotoisin ja siitä päättäen muka kaikin puolin naurettava. Tyttö, joka on hyvin suloinen ja hieno, tahtoo rangaista serkkuansa esiintymällä ensin semmoisena miksi serkku on hänet kuvaillut, puhuen hyvin rumaa kieltä ja käyttäytyen kömpelön naurettavasti,

ja saattaen sulhasensa, joka huonojen raha-asiainsa pakottamana on suostunut setänsä ehdotukseen, vallan epätoivoon. Kohta sen jälkeen esiintyy hän ylen hienona suuren maailman naisena ja viehättää vuorostaan serkkuansa. — Ihmetellä täytyy, että kun hän sitten esiintyy oikeassa muodossaan, ja serkku nyt vasta häneen oikein ihastuu, hän enää ollenkaan välittää hänestä. — Tämä näytelmä on nähtävästi aivan hetken työ, kokoonpanoltaan se on jotensakin heikko, eikä siinä todellisuutta ole paljon tavoiteltukaan. Seuranäytelmänä se nähtävästi on huvittanut, koska sitä niin ahkeraan on maaseudulla näytelty.

Martti Vuoren *Seinä välissä* on sekin pieni seuranäytelmäksi käypä yksinäytöksinen. Aihe on usein käytetty. Nuori nainen saattaa tuntemattoman naapurinsa epätoivoon pianonsoitollaan; — naapuri onkin hänen sulhasensa, joka valmistautuu tutkintoonsa. Koomillisin henkilö on vanha, arka, koiraansa rakastava neiti. — Näytelmässä on hyvin vähän itsenäistä ja on se jotensakin vähäpätöinen.

O. R.

Aina, Iltalampun ääressä. Suomensi Vihtori Peltonen (Kodin kirjasto VII). Porvoossa 1893, W. Söderström. 290 siv. 8:o. Hinta 2: 75.

— Vid aftonlampan, nya skizzer och noveller. Helsingissä 1893, Söderström & C:o. 216 siv. 8:o. Hinta 3: —.

— Vid aftonlampan. III. Helsingissä 1894, Söderström & C:o. 185 siv. Hinta 2: 50.

Keskellä sitä nykyajan valtavaa kirjallisuutta, joka silmiemme eteen asettaa todellisuuden kaikkine epäkohtineen ja harhailuineen — usein koettamatta viitata edes niiden poistamisen mahdollisuuteen — esiintyy nimimerkki Aina yllämainituissa novellikokoelmissaan edustaen toista suuntaa. Hänen kertomuksensa eivät ole minkäänlaisia nerontuotteita, eivät mitään erityisesti huomiota herättäviä, — kirjailija on ne tunnustanutkin luettaviksi vaatimattomassa piirissä »iltalampun ääressä». Mutta kaikessa vaatimattomuudessaan näillä kertomuksilla kuitenkin on arvonsa, vaikka tämä tosin ei ole pääasiallisesti taiteellista laatua. Niiden suurin ansio on nimittäin tuo varma, persoonallinen vakaumus, tuo elävä, lämmin myötätuntoisuus, joka on kaikkien näitten kertomusten pohjana ja taustana. Se herättää meissä kunnioitusta, se lämmittää meitä, vaikk'emme aina voisikaan tunnustaa hänen kertomustensa johtopäätöksiä psykoloogisesti todenperäisiksi. Hän huomaa ihmishengen horjuvaisuuden ja tyytymättömyyden, ellei sillä ole perustetta, jolle rakentaa elämän työn ja tarkoituksen; hän etsii näiden syitä ja esittää meille löytämänsä keinon niiden poistamiseen. Tämä keino on

hänestä tosiuskonnollisuus, — ja lämmöllä ja rohkeudella tuo hän esiin vakaumuksensa siitä.

Tämän aatteen mukaan hän sitte muodostaa kaikki kertomuksensa, — mutta juuri tässä on myöskin näitten heikoin puoli. Sillä näin muodoin hänen tarkoituksensa tulee liian selvästi esiin, jopa niinkin selvästi, että usein kertomusta alottaessa kohta huomaa mihin kertoja suuntaa ja kuinka siinä on käyvä. Tämän kautta kertomus usein tuntuu tehdyltä, ja sen sijaan että lukija tulisi vakuutetuksi, hän päin vastoin ei voi asettua kertojan katsantokannalle. Saman aatteen liian selvästi esiintuleminen vaikuttaa myöskin väsyttävää yksitoikkoisuutta, ja yksitoikkoisuutta lisää myös sekin seikka, että aineet näissä kertomuksissa usein ovat hyvin samanlaiset: niissä on tavallisesti joku nainen, joka edustaa kirjailijan katsantokantaa ja joka vähitellen puolelleen voittaa ympäristönsä. Tämä aineen yksitoikkoisuus poistuu kuitenkin osaksi sen kautta, että nämät hänen naiskuvansa ovat otetut eri elämän piireistä ja tällä tavoin toisistaan eroavaisia. Sitä paitsi kirjailijan kuvaava esitys ja luonnollinen dialoogi tekevät kertomukset vaihtelevammiksi.

Ensimäinen osa sisältää 6 kertomusta; niistä ovat »Uskonheimolaisia», »Magna» ja »Erään naisen vaiheet» pitempiä novelleja. Ensimäinen näistä esittää vapaamielisemmän, iloisen uskonnollisuuden taistelua toiselta puolen ahdasmielistä uskonheimolaisuutta, toiselta puolen taas maailmallisuutta vastaan. Nuoren Annan kautta tämä taistelu ratkaistaan, kun hän kotiolojensa ristiriitaisuudesta vihdoin löytää totuuden ja sopusoinnun. — Magna taas on hyvän kodin kasvattaman, luonnollisen uskonnollisuuden kuva. Täydellisenä vastakohtana niille itsekkäisyydessä kasvatetuille nuorille, joiden piiriin Magna joutuu, voittaa hän luonnollisuudellaan ja nöyrällä mielellään heidät puoleensa, — niitten joukossa myöskin tulevan miehensä, nuoren professorin. Tämä tapahtuu kuitenkin hyvin yksinkertaisesti, tuo nuori professori taipuu meistä niin kummallisen ehdottomasti, ja voitto tuntuu sentähden liian helpolta voidakseen olla oikein todenperäinen.

Päin vastoin taas on viimeisessä, »Erään naisen vaiheet» nimisessä kertomuksessa. Siinä taistelee lujamielinen, onneton nainen kovaa kohtaloansa, yleisiä mielipiteitä, yhteiskunnallisia oloja ja vihdoin itseänsä vastaan, taistelee luonteensa lujuudella ja voittaa hänkin. Taistelu on ankara, voitto kallis, ja sen viimeisenä asteena on esitetty tämän naisen palaajaminen entisen, erotetun miehensä luo, — kuitenkaan ei rakkaudesta, vaan velvollisuuden tunnosta. Emme voi uskoa tätä tosi-uskonnollisuuden vaatimusten välttämättömäksi seuraukseksi.

Toinen osa, edellisenä jouluna ruotsiksi ilmestynyt »Vid Aftonlampan, nya skizzer och noveller» tuntuu kokonaisuudessaan vähemmän rajoitetulta, vaikka kyllä näittenkin kertomusten läpi käy sama uskonnollisuuden aate. Se käsittää erilaisempia aineita, siinä katsotaan elämää useammilta näkö-

kohdilta, siinä tapaamme useampia nykyajan ihmisiä, — vieläpä emansipeerattuja naisiakin.

»Utan ansvar» on vaan lyhyt kuvaus, mutta se vaikuttaa ehdottomasti, näyttäen, mihinkä kasvatus ilman todellista perustetta vihdoin vie: hillitsemättömään elämännautintoon ja hillitsemättömään epätoivoon, kun sitte seuraukset kohtaavat. Edesvastauksen tuntoa ei ole herätetty, ei löydy voimaa työhön ja toimintaan elämän onnen päivinä, — mistä sitten voimaa kestämään sen vastoinkäymisiä? — »Pliktens väg» taas koettaa näyttää, mistä tuo voima on saatava, millä tyhjyys täytettävä, mistä elämänhalua taas löydettävä: uskonnollisuuden vaatimasta velvollisuuden täyttämisestä. Vaan juuri sen kautta, että tässä kuvattu oman onnen kieltäminen tapahtuu enemmän velvollisuuden tunnosta kuin rakkaudesta, tämä kertomus ei vaikuta mitä kirjoittaja on tarkoittanut. Lukija ei oikein pääse siihen vakaumukseen, että Edla tällä velvollisuuden tiellä on saavuttava elämänsä onnen, ja kertomus tekee sen kautta kolkon ja raskaan vaikutuksen.

»Det var en gång», ja »På landet», käsittelevät molemmat tekijän mieliainetta, nuoren miehen heräämistä lämpimämpään tunne-elämään ja uskonnolliseen maailmankatsomukseen. Edellinen on valoisa pieni kesäidylli, jossa on keväisiä tunteita, keväistä toivoa. Jälkimäinen on laajempi kertomus, — paras tämän osan kertomuksista. Tekijä kuvaa meille tässä erästä perhettä, jossa todellinen mutta ilomielinen ja valoisa uskonnollisuus vallitsee ja jonka jäsenet ovat mitä sympaatillisimpia henkilöitä. Nuori tohtori, joka Helsingistä joutuu tänne maalle näitten keskuuteen, ei voi vastustaa tämän hengen vaikutusta, — vähitellen hänkin, osaksi rakkautensa vaikutuksesta, alkaa taipua entisestä epäilevästä katsantokannastaan. Kyllä tässäkin kertomuksessa kertojan tarkoitus, tuon nuoren tohtorin ehdoton antautuminen, liian selvästi tulee esiin jo alusta alkaen, mutta tämä antautuminen ei kuitenkaan tapahdu niin vastustamatta ja niin helposti kuin tuon nuoren professorin: vasta monen sairasvuoteen ääressä seisottuaan hänessä syntyy epäilyksiä entisten mielipiteittensä pitäväisyyden suhteen. Sentähden tuntuu tämä kertomus meistä luonnollisemmalta.

Kolmas osa, joka viime jouluna ilmestyi ruotsiksi, sisältää myöskin muutamia pienempiä ja yhden pitemmän kertomuksen. Tässä osassa on kertoja meistä osoittanut paremmin osaavansa irtautua tuon edeltäpäin määrätyn aatteen siteistä, aineet ovat vaihtelevampia, jopa niinkin vapaasti valitut, että ne muutamissa kertomuksissa ovat ihan ulkopuolella kirjailijan tavallista aine-piiriä: niissä ei löydy mitään uskonnollisuuteen kääntymistä. Muutamissa kertomuksissa, — niink. »Ur kampen för tillvaron» ja »För framtiden» — kuvataan lämpimällä myötätuntoisuudella sitä taistelua, jota niin monen kansankoulunopettajan on ollut kestäminen raivatessaan vaikeissa oloissa tietä valoisammalle tulevaisuudelle. Tämän taistelun rinnalla käy viimemainitussa kertomuksessa toinenkin taistelu, taistelu jalon luonnon ja

pintapuolisen katsantotavan välillä. Ja siinä ovat mies ja nainen vaihtaneet paikkaa: mies siinä edustaa kertojan katsantokantaa, hän on vaikuttajana, ja nuori tyttö taas siinä taipuu hänen jalon aatteensa puoleen.

Aina kertoo sujuvasti ja elävästi, hänen kielensä, erittäinkin hänen dialooginsa on luontevaa, vaikka hän kuitenkin ylimalkaan käyttää liian pitkiä lauseita. Tässä suhteessa on kuitenkin viimeinen osa melkoisesti parempi.

Ensimäisen osan suomalainen käännös on kielen suhteen mitä onnistumattomimpia. Pitkät lauseet on kääntäjä saanut vielä pitemmiksi. Hänen käsissään ovat ne kasvaneet muodottomiksi lauseyhdistyksiksi, joista on vaikea löytää itse ajatusta (esim. 3:s kappale siv. 10). Hän käyttää erinomaisen kankeita lausemuodostuksia ja äärettömän joukon määräyksiä, niinkuin esim. »pieni kaappi hoikkine, arvokkailla antiikkisilla posliini muodostuksilla somistettuine kierujalkoineen» tai »tätä vierasta, kaukaisesta kotimaastaan tänne vanhalle äidilleen niukkaa leipää ansaitsemaan lähtenyttä naista». Ja kun hän tavallisesta kielestä ei löydä mielestään tarpeeksi hyviä sanoja, laittaa hän ne itse, ja siten tapaa tässä kirjassa sanoja, joita ei koskaan ennen ole kuullut tai jotka ainakin tuntuvat kovin haetuilta. Sellaisia sanoja kuin »aitohikkuus», »uuraus», »merkikkyys», »olostelu», »rukoustaa», »lysmistää», »muosimainen», »myöstävä» j. n. e. tapaa melkein joka sivulla. Tämä vaikuttaa häiritsevästi; huomio kiintyy näihin kummallisiin sanoihin, ja kankeat lauseyhdistykset tekevät vielä lisäksi, että kertomusta usein on vaikea seurata.

Toinen ja kolmas osa eivät vielä löydy suomeksi käännettyinä. Varsinkin viimeisiä kertomuksia, joista moni on luonteeltaan erittäin suomalainen ja kuvaa tosi suomalaisia oloja, lukisi mieltymyksellä varmaankin moni umpisuomalainenkin.

T. R.

Kalle Koski, Parantumassa. (Otavan helppohintainen kirjasto N:o 10). Helsingissä 1893, Otava. 120 siv. 8:o. Hinta —: 85.

Kirjan pääjuoni on seuraava: Antti Heikkinen on äskettäin lopettanut kauppakoulun. Hän on jo ennättänyt elää hurjasti pääkaupungissa ja tuntee itsensä elämään kyllästyneeksi, on veltto ja työhön kykenemätön. Hän on kotonaan maalla vanhempiensa luona — isä on maakauppias — muka lepäämässä. Aikansa kuluksi rupeaa hän mielittelemään palvelustyttöä. — Tulee silloin taloon vierailemaan Antin serkku Hilma. Hän on oikea maalaistytön ihanne. Kaunis ja reipas aivan miehevyyteen asti. Taloon tulee hän kuin tuulispää hurjalla oriilla, jota tuskin kukaan muu saa hillityksi

kuin hän. Kauppiaan kanssa puhelee hän maanviljelys- ja kauppa-asioista erittäin viisaasti ja kokeneesti. Hän on jo monta vuotta taitavasti yksin hoitanut isältään perimäänsä kauppaa ja maatilaa. Lisäksi on hän lukenut paljon kirjallisuutta, harrastaa jaloja aatteita. Kaiken tämän ohella on hän todellinen hellämielinen nainen. Hän saattaa itkeäkin serkkunsa rappeutumista. — Aluksi ei hän saavuta sukulaistensa myötätuntoisuutta. Mutta vaaran tullen he oppivat panemaan häneen arvoa, hän auttaa Anttia parantumaan ja kohoamaan ja lopulta ottaa hänet miehekseen.

Kirjan tarkoitus on hyvä, mutta melkein liian käsintuntuva. Kauttaaltaan ei kertomus jaksa tehdä todellisuuden vaikutusta. Henkilöt tuskin ovat todellisia niinkuin ne kuvataan — täydelleen veltostunut kaksikymmenvuotias mies ja maalaistytön ihanne. Kertomistapa on kutakuinkin vilkasta, mutta ulkonainen esitys monin paikoin tottumatonta — kirjanen on esim. jaettu 28:aan keskimäärin neljän sivun suuruiseen lukuun — eivätkä kaikki yksityispiirteet aina ole mielestäni sopivasti valittuja, esim. lopussa, jossa kevytmielinen ylioppilas Kaukonen saattaa Antin epäiltäväksi häijystä rikoksesta.

O. R.

Kirjallinen katsaus.

Kalevala tshekin kielellä. Eepoksemme ilmestyy nykyään tshekiksikin käännettynä nimellä *Kalevala, národní epos Finů* (Kalevala, suomalaisten kansalliseepos). Kääntäjä on kirjailija *Josef Holeček.* Tähän saakka on ilmestynyt kolme kaunista osaa, 482 sivua, jotka käsittävät Kalevalan 27 runoa. Käännös on tehty kahdeksantavuisella trokeisella runomitalla, joka toisinaan tekee hämmästyttävästi samallaisen vaikutuksen kuin alkuperäinen runomitta, koska tshekissä samoin kuin suomessakin on sanakorko ensimäisellä tavulla. Välttääkseen yksitoikkoisuutta on tekijä siellä täällä käyttänyt loppusointua, joka on kohtuudella käytettynä lisännyt käännöksen kauneutta. Käännöksen tarkkuutta en ole kuin sieltä täältä tutkinut; lukemistani paikoista päättäen näkyy hra Holeček oikein ymmärtäneen alkuteoksen, — käännös on näet toimitettu alkukielestä. Muutamat paikat

tuntuivat minusta erittäin kauniisti käännetyiltä. Viimeisten vihkojen, neljännen ja viidennen, pitäisi ilmestymän tämän vuoden kuluessa.

Hra H. on varustanut käännöksensä 11-sivuisella johdannolla. Siinä puhutaan Kalevalarunojen keräämisestä, Lönnrotista, Kalevalan käännöksistä ja Suomen henkisestä ja valtiollisesta kehityksestä tällä vuosisadalla. Kansaamme ja rientojamme kohtaan on tekijä erittäin myötätuntoinen ja sanoo meidän kehityksemme viime kuluneiden 75 vuoden kuluessa olleen niin suuren, että sellaisesta tuskin mikään muu kansa tietää. Vahinko vaan, että hra H:lla on ollut vaillinaiset ja huonot lähteet. Mistä lienee hän saanut esim. sellaisen tiedon, että senaatin puheenjohtaja kreivi Adlerberg viime vuonna on löytänyt Aleksanteri I:sen omakätisen luonnoksen Suomen perustuslaiksi! Väärä on myöskin se väite, että slaavilaisilla kielillä vielä ei olisi täydellistä käännöstä Kalevalasta; hra H. ei näy tuntevan Bielskin hyvää venäläistä käännöstä.

Käännös on kauniissa ulkoasussa ilmestynyt kääntäjän hra Holečekin omalla kustannuksella Pragissa.

J. J. M.

Tanskassa alkoi muutama kuukausi sitten ilmestyä *Sophus Müller*in kirjoittama teos »Vor Oldtid, en populær Fremstilling af Danmarks Arkæologi», jota tähän saakka neljä vihkoa on tänne saapunut. Teos on yhteensä tarkoitettu 12 à 14 vihon suuruiseksi, on kuvilla varustettu ja maksaa viholta 1 kruunun. Kun tietää mikä merkitys on Tanskan arkeologialla ei ainoastaan Pohjoismaiden, vaan yleensäkin historiantakaisen muinaisuuden valaisemisessa, niin tarjoaa tämä teos suurta intressiä jokaiselle sivistyneelle lukijalle, Tanskan ulkopuolellakin. Tekijän, tirehtööri Sophus Müllerin nimi on takeena sen kelvollisuudesta. Tosin Tanskan muinaislöydöt eivät ulotu kaikkein vanhimpaan kehitysjaksoon ihmiskunnan elämässä, jolloin mammuti, sarvikuono ja peura vielä liikkuivat Keski-Euroopan lakeilla, sillä siihen aikaan lienevät Juutinniemi ja Tanskan saaret vielä olleet veden vallassa. Mutta kovin aikaisiin aikoihin menevät kuitenkin taaksepäin nuo kuuluisat »kjökkenmöddingit», joissa eläimenluitten ja erittäinkin raakunkuorien joukosta löydetään raa'asti tehtyjä kivisiä muinaisajan ihmisten aseita. Nämä kjökkenmöddingit eli kuorikasat (»skaldynger»), niinkuin Müller tah-

toisi niitä nimitettäviksi, tavataan pitkin meren rantaa, tai muinaista rantaa, osoittaen että sen ajan ihmiset asettivat olopaikkansa tänne, jossa elivät etupäässä meren runsailla antimilla. Kuitenkin löydetään jätteistä myöskin hirven, metsäkauriin ja villisian luita. Koiranluut näyttävät että tämä ihmisen ensimäinen uskollinen kotieläin seurasi myöskin kjökkenmöddingein kansaa metsästys- ja pyyntiretkillä; mutta toisten kesytettyjen eläinten luita puuttuu kokonaan. — Tämän kehitysjakson jälkeen asettaa Sophus Müller lyhyemmän väliajan, keskisen kiviajan, ja sitten nuoremman kiviajan eli kivihautojen aikakauden. Tämmöisiä rakennettuja kivihautoja, pienempiä »runddysser» ja »langdysser» sekä suurempia »jættestuer», jotka usein ovat kokoonpantuja niin suurista kivistä, että täytyy ihmetellä kuinka sen ajan ihmiset paljaalla käsivoimalla voivat niitä liikuttaa, löytyy Tanskassa monessa paikassa. Niissä löydetyt kiviaseet näyttävät jo paljon kehittyneempiä ja somempia muotoja. Kiviajan viimeisestä ajanjaksosta ovat n. s. hauta-arkut ja yksityishaudat. Kiviajan lopun asettaa Müller 2:sen vuosituhannen loppupuoliskoon Kr. s. j. Siihen päättyvät teoksen nyt ilmestyneet 4 vihkoa. — Se, joka lähemmin tahtoo tutustua arkeologian tuloksiin ja muinaisuuden elämään, on epäilemättä saava hyvää opastusta Sophus Müllerin teoksesta.

G—t.

Viime vuoden lopussa on ilmestynyt kuudes vihko ruotsalaisen tutkijan *Hans Hildebrandin* laajaa teosta »Sveriges Medeltid, kulturhistorisk skildring», joten ensimäinen, maalais- ja kaupunkilais-elämää yleensä ja elinkeinoja esittävä osa on valmistunut. Teos on, kuten tutkijoille kyllä jo ennestään on tunnettu, välttämätön lähde jokaiselle, joka tahtoo yksityiskohdissa tutustua keskiajan kulttuurioloihin Pohjoismailla, ja sisältää tuloksena tekijänsä monikymmenvuotisista tutkimuksista koottuina, runsaammin kuin missään ennen, kaikki tiedot, joita niiden valaisemiseksi voi saada. Nyt ilmestynyt vihko sisältää lopun toisen osaston kolmannesta luvusta, tuontitavaroista, sekä luvut vuoriviljelyksestä, mitoista ja painoista, rahalaitoksesta, taloudellisista oloista, sekä kulkuneuvoista ja matkoista. Laajin on luku rahalaitoksesta. Suoranaisiakin tietoja Suomen oloista annetaan useammassa paikassa. Merkittävä seikka, joka tässä tulee puheeksi, on m. m. tuo 1400-luvulla Turussa tapahtuva rahanlyönti. Semmoisia »turkulaisia rahoja»

(moneta aboensis) löivät sekä Eerikki XIII Pommerilainen, Kristofer Baijerilainen, Kaarlo VIII Knuutinpoika että valtionhoitaja Sten Sture vanhempi (kuvia kaikista näistä rahoista on H. Hildebrandin teoksessa). Niin löi esim. viimeksimainittu Turussa rahoja, joiden toisessa puolessa on kirjoitus: Sanctus Heinrichus Eb(iscopus). Turussa näyttää siis 1400-luvulla olleen varsinainen rahapaja. Kuitenkin lienee lyönti ollut vähäinen, niinkuin voi päättää sekä siitä että nämä Turun rahat ovat kovin harvinaisia, että löytyvistä tiedoista Tallinnan ja Riian rahan yleisestä käyttämisestä Suomessa veronmaksussa y. m. Ne Sverkerin ja Eerikin sukujen ajoilta olevat brakteaatit, joita joskus on arveltu Turussa lyödyiksi, päättää Hildebrand todennäköisesti muualla lyödyn. Myöhemmin on vielä Kustavi Vaasa kahdesti (1523—24 ja 1555—56), silloin satunnaisesti, Turussa lyöttänyt rahoja, mutta sen jälkeen ei enää Suomessa lyöty rahoja ennen Suomen eroamista Ruotsista. — Valtioarkeologi Hildebrandin teos ansaitsee kyllä suurta huomiota, ja myöskin hyvää menekkiä, vaikka hinnan suuruus (esim. yksistään viimeisestä 6:nnesta vihosta 7 kruunua) tässä suhteessa lienee esteenä.

G—t.

Oikaisu Helmikuun vihkoon.

S. 58 luetellaan *maanviljelijäin* joukossa yksi 16 ja yksi 12-äänen mies. Nämä kuuluvat oikeastaan *puutarhureihin*.

S. 76 on taulun jälkimäinen osa oikeastaan näin kuuluva.

Laitosten palvelijoita	403	2,3
Ruokatavaran- ja torikauppiaita	451	2,5
Kaupanapulaisia	948	5,3
Työnjohtajia	488	2,7
Työmiehiä	1,260	7
Ajureja	564	3,2
Aliluokka	4,114	23.

Vasta löydetty syyriankielinen evankelliumikäännös.

The Four Gospels in Syriac, transcribed from the sinaitic palimpsest by *Robert L. Bensly*, *J. Rendel Harris* and *F. Crawford Burkitt*. With an Introduction by *Agnes Smith Lewis*. Cambridge 1894, University Press.

Syyrian kirkon aikaisimmat vaiheet ovat hämärän peitossa. Milloin ja miten kristinusko synnyinmaastaan levisi Euphratin varsille, jossa sijaitsi vähäinen Osroënen kuningaskunta, Edessa pääkaupunkina, emme varmuudella tiedä. Historian aukon on legenda täyttänyt. Taru, jonka Eusebios on kirkkohistoriaansa uskottavana ottanut, kertoo, että maine Jeesuksen ihmetöistä levisi Mesopotamiaan saakka ja että sen johdosta Abgar, Edessan kuningas, joka sairasti parantumatonta tautia, laittoi lähettilään viemään Jerusalemiin kirjeen, jossa Jeesusta pyydettiin tulemaan Edessaan häntä parantamaan. Siihen Jeesus vastaa — niinikään kirjallisesti — ettei hän itse jouda tulemaan, vaan on lähettävä kuninkaan luo yhden apostoleistaan, sitten kun hän on pelastustyönsä suorittanut ja taivaaseen astunut. Silloin lähteekin opetuslapsista yksi, nimeltä Addai, Edessaan, otetaan hovissa juhlallisesti vastaan ja parantaa kuninkaan. Tämä tunnustaa julkisesti uskovansa Vapahtajaan ja kutsuu kaupungin asukkaat kokoon kuulemaan Addain saarnaa, jonka valtaamana suuri joukko, juutalaisia ja pakanoita, heti paikalla kääntyy kristinuskoon.

Tässä n. k. Abgar-tarussa, jonka arvellaan syntyneen Edessassa 3:lla vuosisadalla, on sen verran historiallista totuutta, että todella Edessa Mesopotamian kaupungeista ensimäisenä avasi porttinsa kristinuskolle, pysyäksensä myöhäiseen keskiaikaan asti kristillisen kulttuurin mahtavimpana keskuksena näillä itäisillä mailla. Niin toteutuivat historiassa sanat, jotka

Jeesus tarun mukaan lausui kirjeessään Abgar-kuninkaalle: »siunattu kaupunkisi on oleva, eikä vihollisista ole sen voittajaa». Tarussa esiintyvät nimet ovat ainakin osaksi historiallisia. Ensimäisen kristityn edessalaisen kuninkaan nimenä oli todella Abgar, mutta ei ollut tarussa tarkoitettu Abgar V Oukhâma, joka eli Kristuksen aikana, vaan Abgar IX Suuri, joka hallitsi vuosien 179—214 välillä. Tiedämme, että viimemainittu hallitsija kääntyi kristinuskoon v:n 200 paikoilla, hävittäen valtakunnastaan pakanallisen epäjumalanpalveluksen. [1])

Mutta jo aikoja ennen korottamistaan valtionuskonnoksi oli kristinusko kotiutunut Edessan kaupungissa. Siellä asuvista juutalaiskristityistä oli ensimäinen syyrialainen seurakunta muodostunut. Jo 2:sen vuosisadan keskipaikoilla näkyy näillä kristityillä olleen syyriankielinen käännös Vanhasta Testamentista. Samoihin aikoihin laati syyrialainen filosoofi Tatianos, tunnetun Justinus Marttiiran († 165) ystävä, myöhemmin luettu kerettiläisten joukkoon, neljästä evankeliumista harmonistisen yhteis-evankeliumin, nimellä Diatessaroon eli Evanggelion da-Mehalletê, s. o. yhteensovitettu evankeliumi. Tämä teos, josta valitettavasti meille ei ole säilynyt muuta kuin moniaita hajanaisia otteita kirkko-isäin Aphraatesin ja Ephremin teoksissa, pääsi suureen arvoon syyrialaisessa kirkossa ja näkyy siellä pysyneen käytännössä aina 5:nen vuosisadan alkupuoleen saakka. Silloin ainakin Rabbula, Edessan piispa, (411—435) kielsi papistoaan sitä käyttämästä ja Theodoreetos, Kyrrhoksen piispa (425—457), poltatti siitä 200 hippakuntansa kirkoista kokoomaansa kappalta.

Tutkijat ovat olleet siitä eri mieltä, onko Tatianos teoksensa sommittelemisessa käyttänyt lähteenään jotakin syyrialaista käännöstä evankeliumeista vaiko kreikkalaista alkutekstiä. Ensimainittua mielipidettä edustaa prof. *Zahn*, [2]) joka arvelee Tatianoksen käyttämäksi lähteeksi vanhaa evankeliumikäännöstä, joka tunnetaan nimellä »Syrus Curetonianus», [3]) vaikka

---

[1]) Vrt. *Rubens Duval*, Histoire politique, religieuse et littéraire d'Édesse jusqu'á la première croisade. Mémoire couronné par l'Institut. Paris 1892. Siv. 81—113.

[2]) Vrt. Forschungen zur Geschichte des neutestamentlichen Kanons und der altchristlichen Literatur. I Theil: Tatians Diatessaron. Erlangen 1881.

[3]) Niin nimitetty englantilaisen oppineen Curetonin mukaan, joka ensimäisenä keksi ja v. 1858 julkaisi siitä säilyneet fragmentit. Ne löytyvät British Museumin kokoelmassa, johon ne ovat tulleet muiden käsikirjoitusten mukana erään egyptiläisen luostarin kirjastosta. — Yleisesti tunnustettu tosiasia on, että „Syrus Curetonianus" on

tämä alkuperäinen käännös myöhemmin joutui unohduksiin Diatessaroonin syrjäyttämänä.

Toista mieltä on prof. *Baethgen*, joka on julkaissut erittäin perinpohjaisen tutkimuksen Curetonilaisesta käännöksestä. [1]) Hän koettaa todistaa, että tämä käännös on tehty kreikkalaisten käsikirjoitusten mukaan vasta vuoden 250 paikoilla, siis noin sata vuotta Diatessaroonin jälkeen; tosin hän ei kiellä, että molemmilla on paljon yhtäläisyyksiä, mutta hän selittää niiden syntyneen siten, että käännöksen tekijä, kääntäessään kreikkalaisesta tekstistä, on tahtonut mahdollisimman tarkasti noudattaa kirkossaan arvossa pidetyn Diatessaroonin sanamuotoa. Baethgen on varmasti siinä oikeassa, että Curetonilainen käännös on Diatessaroonia nuorempi, johtuen vasta 3:lta vuosisadalta, mutta hänen siitä tekemänsä johtopäätös, ettei syyrialaisille ennen näitä aikoja Diatessaroonin ohella muuta täydellistä evankeliumikäännöstä ollut, ei pidä paikkaansa.

Sen todistaa toinen vanha syyrialainen käännös, joka hiljan on päivän valoon tullut.

* * *

Viime vuoden Valvojan helmikuun numerossa kerrottiin, mitenkä kaksi skotlantilaista naista, sisarukset Mrs *A. S. Lewis* ja Mrs *J. G. Gibson*, alkupuolella vuotta 1892 löysivät Sinain luostarista vanhan syyrialaisen käsikirjoituksen, jonka huomattiin sisältävän erinomaisen arvokkaan evankeliumitekstin. Englantilaiset tiedemiehet *R. L. Bensly*, *J. R. Harris* ja *F. C. Burkitt*, jotka seuraavana vuonna matkustivat Sinaille käsikirjoitusta tutkimaan, ovat nyt julkaisseet siitä tekemänsä tarkan kopian erittäin kauniissa teoksessa. Mrs Lewis on siihen kirjoittanut asiallisen johdannon, jossa hän m. m. kuvaa löytämänsä käsikirjoituksen ulkonäköä ja kokoonpanoa.

Käsikirjoitus, jonka lehdet ovat vanhaa pergamenttia, sisältää: 16 legendaa, joissa ylistellen kerrotaan huomioita pyhäin naisten Theklan,

---

vanhempi, tavallisesta Peschitâ-nimisestä raamatunkäännöksestä eroava tekstimuoto. Peschitâ, joka monessa suhteessa on verrattava latinaiseen Vulgata-käännökseen, on saanut nykyisen muotonsa myöhempinä aikoina toimitettujen „revisioonien" kautta.

[1]) Evangelienfragmente. Der griechische Text des Curetonschen Syrers wiederhergestellt von F. Baethgen. Leipzig 1885.

Eugenian, Pelagian, Eufrosynen ihmeellisistä teoista ja vaiheista, kappaleen apologiaa, jossa puolustetaan pyhää katoolista uskoa, sekä kirkkoisä Ephremin runoja paratiisin ihanuudesta. Kirjoituksen tekijä esittäiksen meille nimellä Juhana erakko p. Maarian luostarista ja sanoo päättäneensä kirjansa vuonna 1090 makedonilaisen ajanlaskun mukaan, s. o. vuonna 778 j. Kr. Siinä suhteessa ei käsikirjoitus ansaitsisi erityistä huomiotamme, sillä tuonlaatuisia teoksia löytyy syyrialaisissa käsikirjoituskokoelmissa ennestään yllin kyllin. Mutta sisältää se muutakin, kuin mitä Juhana erakon kynä on siihen piirtänyt: hänen kirjoituksensa alla nähdään näet toinen vanhempi kirjoitus, ja siinä piileilee tuo arvokas evankeliumitekstimme. Käsikirjoituksemme on sanalla sanottuna n. k. palimpsesti. Juhana erakko on ottanut kirjaansa tarvittavan pergamentin, joka meidän aikamme paperiin verraten oli varsin kallista kirjoitusainetta, toisista vanhoista käsikirjoituksista, etupäässä vanhasta syyrialaisesta evankeliumikirjasta, joka näkyy sisältäneen 157 lehteä; niistä hän on käyttänyt yhteensä 142. Näiden lisäksi on hän poiminut yksityisiä lehtiä kahdesta muusta syyrialaisesta käsikirjoituksesta — Acta Thomae ja Reqvies Mariae — sekä kahdesta kreikkalaisesta käsikirjoituksesta, joista toinen on huomattu olevan Johanneksen evankeliumin teksti 4:ltä vuosisadalta.

Tosin on kirjoittaja koettanut hävittää entisen kirjoituksen käyttämistään lehdistä, mutta kaikeksi onneksi ei hän siinä hävitystyössään täydellisesti ole onnistunut. Niin on tutkijamme taitava ja tarkka silmä voinut tieteelle vielä pelastaa suurimman osan tuosta häviön partaalle joutuneesta evankeliumitekstistä. Paikoittain, missä kirjoitus oli silmälle aivan näkymättömäksi kulunut, saatiin se palautetuksi kemiallisilla keinoilla; paikoittain ei tämä onnistunut ja siinä on tekstiin aukkoja jäänyt. Näitä vielä ikävämpiä ovat ne aukkopaikat, jotka johtuvat siitä, että alkuperäisestä käsikirjoituksesta on joutunut muutamia lehtiä kokonaan hukkaan. Ne sisältävät Matt. VI—VIII, 3; XVI, 15—XVII, 11; XX, 25—XXI, 19; XXVIII, 8—Mark. I, 12; I, 44—II, 20; IV, 18—V, 1; V, 27—VI, 4; Luuk. I, 16—38; V, 29—VI, 11; Joh. I, 1—24; I, 47—II, 15; IV, 38—V, 5; V, 27—45, XVIII, 32—XIX, 48.

Kuinka sanomattoman vaikea tehtävä herroilla Bensly, Harris ja Burkitt on ollut käsikirjoituksen lukemisessa, huomaa jo teoksen alkuun liitetystä valokuvasta, joka kuvaa pari käsikirjoituksen lehteä. Vastaako

sitte tuon tekstin arvo niitä suuria vaivannäköjä, uhrauksia ja kustannuksia, joita sen julkaiseminen on kysynyt? [1])

Asiantuntijan ei tarvitse enää vastauksesta epäillä. Kun mainitut englantilaiset oppineet ensinnä pääsivät puheena olevan käsikirjoituksen perille, luulivat siinä keksineensä uuden kappaleen Curetonilaista käännöstä. Tieto siitä, että tästä arvokkaasta käännöksestä olisi löytynyt täydellisempi kappale, oli omansa ilahduttamaan kaikkia U. T:in tutkijoita. Nyt on huomattu, että sinailaisen käsikirjoituksen sisältämä teksti on tieteelle vieläkin suuriarvoisempi: se esittää meille itsenäisen käännöksen, joka on Curetonilaista vielä vanhempi.

Sinailainen käännös eroaa nimittäin huomattavassa määrässä Curetonilaisesta. Eroavaisuudet ovat niin monet ja suuret, että ne ovat selitettävissä vain kreikkalaisten alkutekstien erilaisuudesta. Curetonilainen teksti liittyy lähemmin tavalliseen alkutekstiin, kuin sinailainen, joka poikkeaa siitä monessa kohdin varsin merkillisellä tavalla. Niin kaipaamme siinä koko joukon lauseita ja lauseosia, esim. Markuksen evankeliumin loppuosan (XVI, 9—20), jossa lyhyesti kerrotaan Vapahtajan ilmestymisistä ylösnousemisen jälkeen. Kirkkoisistä jo Eusebios Caesarealainen ja Hieronymus epäilivät tämän kappaleen alkuperäisyyttä, jonka sekä kieli että kertomistapa on Markukselle vierasta, huomauttaen, että se »puuttui miltei kaikista (kreikkalaisista) käsikirjoituksista.» [2]) Uusin epäämätön todistaja sen alkuperäisyyttä vastaan on sinailainen käännöksemme. Samoin puuttuu siinä kertomus avioliittoa rikkoneesta vaimosta, jonka fariseukset toivat Jeesuksen tuomittavaksi, Joh. VIII, 1—11. Puuttuvista yksityisistä värssyistä mainittakoon, Matteuksen evankeliumista:

V, 30: ja jos oikia kätesi pahentaa sinun, niin hakkaa se poikki, ja heitä pois tyköäs, sillä parempi on sinulle, että yksi sinun jäsenistäs hukutetaan, kuin koko sinun ruumiisi joutuisi Gehennaan;

V, 47: ja jos vain veljiänne rakastatte, mitä erinomaista sen kautta teette? Eivätkö pakanatkin samaa tee?;

XII, 47: Niin sanoi joku hänelle: katso äitisi ja veljesi seisovat ulkona ja pyytävät puhutella sinua;

---

[1]) Uhrauksista haikein oli prof. Benslyn kuolema. Pari päivää palaamisensa jälkeen Sinailta kuoli tämä arvossa pidetty tiedemies Cambridgessä, luultavasti matkan ja kiihkeän työn rasituksiin.

[2]) Vrt. *Holtzmann*, Hand-Commentar Zum Neuen Testament. I Band. Die Synoptiker, siv. 303.

XVI, 2: Niin hän vastasi ja sanoi heille: ehtoolla sanotte: tulee pouta, sillä taivas ruskottaa, aamulla: tänään rajuilma, sillä taivas ruskottaa ja on valju. Te ulkokullatut! Taivaan muodosta osaatte päättää, mutta ei ajan merkeistä;

XVII, 21: tuo laji (demoonia) ei lähde ulos paitsi rukouksella ja paastolla;

XVIII, 11: sillä ihmisen poika tuli pelastamaan sitä, mikä kadotettu oli.

Mainitut lauseet puuttuvat niinikään luotettavimmista kreikkalaisista käsikirjoituksista. Siitä päätämme, että sinailaisen käännöksen alkuteksti on ollut parempi ja alkuperäisempi kuin Curetonilaisen. Tämä seikka on jo omansa vakuuttamaan meitä sinailaisen käännöksen etevämmyydestä ijässä ja arvossa; se on kieltämättä vanhempi, alkuperäinen käännös, Curetonialainen siitä myöhempien kreikkalaisten käsikirjoitusten mukaan tehty toisinto eli »revideerattu painos.»

Tuosta niiden sukulaisuussuhteesta johtuu se seikka, että paikoittain tarkasti rivi riviltä, sana sanalta vastaavat toisiaan, paikoittain taas mitä merkillisimmällä tavalla toisistaan eroavat.

Varianteista merkillisimpiä tapaamme heti Matteuksen ensimäisessä luvussa. Curetonilaisen mukaan kuuluu 16 värssy:

Jakob siitti Josefin, jolle oli kihlattu neitsyt Maria, joka synnytti Jeesuksen Kristuksen.

Sinailaisen mukaan:

Jakob siitti Josefin. Josef, jolle neitsyt Maria oli kihlattu, siitti Jeesuksen, joka kutsutaan Kristus.

Saman luvun 25 värssy kuuluu edellisen mukaan:

Ja hän otti Maarian luokseen eikä tuntenut häntä, kunnes hän synnytti pojan, ja hän kutsui hänen nimensä Jeesus.

Sinailaisen mukaan:

Ja hän otti vaimonsa ja tämä synnytti hänelle pojan, ja hän kutsui hänen nimensä Jeesus.

Sinailaisen käännöksen ikää taidamme likemmin määrätä sen suhteesta Tatianoksen Diatessaroon teokseen. Burkitt, joka on ollut tilaisuudessa vertaamaan molempien tekstejä toisiinsa, lausuu vakaumuksenaan, että sinailainen on sitä vanhempi. [1]) Todistuksista pätevämpiä on Markuksen loppuosa, joka tavataan Tatianoksella, mutta puuttuu sinailaisesta käännöksestä. Kuitenkin arvelee Burkitt, ettei käännöksemme ole voinut syntyä paljoa aikaisemmin, sillä jos sitä olisi kauemman aikaa käytetty Syyrian kirkossa, niin ei olisi käsitettävissä, mitenkä se olisi voinut tulla syrjäyte-

---

[1]) Vrt. *E. Nestle*, Theologische Literaturzeitung n:o 25, 1894.

tyksi sellaisen teoksen tieltä kuin Diatessaroon. Kaikessa tapauksessa on käännöksemme valmistettu viimeistään 2:sen vuosisadan keskipaikoilla. Muuan saksalainen tutkija Nestle on tehnyt sen oikean havainnon, että kieli siinä lähenee palestiinalaista murretta, ja lausuu sen johdosta arvelunaan, että kaikista tähän saakka tunnetuista U. T:in käännöksistä Sinailta löydetty seisoo alkuevankeliumia (Urevangelium) lähimpänä niin hyvin syntymäaikaan kuin syntymäpaikkaan nähden.

Kuinka tervetullut tieteelle näin vanha teksti on, käsittää täydelleen vain se, joka on tutustunut sen tien vaikeuksiin ja vaivoihin, jota tekstikriitillisen tutkimuksen on taivaltaminen U. T:n alalla. Huomattava on nimittäin, että vanhimmat kreikkalaiset käsikirjoitukset — Sinaiticus, Alexandrinus ja Vaticanus — eivät ole 4:ttä vuosisataa vanhemmat. Muiden tekstikriitillisten välikappalten, etupäässä vanhojen latinaisten ja syyrialaisten käännösten avulla on yhtäkaikki 3:nen vuosisadan tekstimuodostuksia voitu pääpiirteissään valaista. [1]) Mutta 2:sen vuosisadan tekstihistoria on tähän saakka ollut »terra incognita». Siinäkin on tutkimus nyt saanut varmemman jalansijan vastalöydetyn syyrialaisen käännöksen kautta. Siinä tämä uusimman löydön suurin merkitys. Syystä on se asetettu Tischendorffin kuuluisan löydön rinnalle, joka aikanansa nosti mitä suurinta huomiota koko sivistyneessä maailmassa.

Arthur Hjelt.

[1]) Vrt. *Holtzmann*, Lehrbuch der historisch-kritischen Einleitung in das Neue Testament. Freiburg, 1892 siv. 17—55.

Parlamentarismi ja puolue-elämä pohjoismailla.

I.

Jokainen meistä tietää, että konstitutsionalismin nimellä tarkoitetaan sitä valtiollista järjestelmää, joka perustuslain kautta myöntää kansan valitsemalle edustuskunnalle määrätyn vaikutuksen hallitukseen. Johonkin määrin vaihteleva on sitä vastoin se merkitys, joka annetaan *parlamentarismille.*

Oikeastaan sisältyy tähän käsitteeseen vaan yleensä vaatimus, että hallitsijan tulee kaikissa tärkeämmissä valtiotoimissa ottaa edustuskunnan lausuma mielipide noudatettavaksi, mutta erityisesti ymmärretään mainitulla nimellä sitä järjestelmää, jonka mukaan hallitsija, Englannissa käytäntöön tulleen tavan mukaan, kulloinkin valitsee neuvonantajansa edustuskunnassa vallitsevan enemmistön riveistä.

Siihen asti kehittyneenä parlamentarismi tietysti on absolutismin eli yhdenvallan selvimpänä vastakohtana, — niinkin selvä vastakohta, että miltei jokaisella tasavallan valitulla esimiehellä on laajemmat oikeudet kuin Englannin kruunatulla hallitsijalla.

Periaatteellisesti tarkastettuna on parlamentarismi tietysti hyvin miellyttävä järjestelmä, ja useimmat meistä lienevät varmaan sen ihailijoita, tahi ovat ainakin jonkun aikaa pitäneet sitä valtioelämän luonnollisena huippuna ja ihanteena. Sillä jos kansa paraan ymmärryksensä mukaan valitsee joukostaan paraat edustajiksi, jotka sitten keskenään neuvoteltuaan antavat etevimpäin sanat tulla ratkaiseviksi, on tietysti aatteen kannalta täydet takeet siitä olemassa, että koko se kyky ja määrä tietoja, joka kansassa yleensä on olemassa, myöskin saapi olla asioita johtamassa. Täydellisyys olisi siis saavutettu — mikäli inhimillisten olojen vajavaisuus yleensä sallii.

Mutta tuo vajavaisuus ilmestyy kaikkialla, eikä suinkaan vähimmiten valtioelämässä. Suurten kansojen asema on tässä kohden melkoista helpompi kuin pienten.

Parlamentarismin kotimaan kehittyneissä ja suurenmoisissa oloissa puuttuu harvoin kansan johtajiksi kykeneviä miehiä, ja nuo Walpole, Pitt, Peel, Gladstone y. m. ovat oman kykynsä ja edustuskunnan enemmistön

kannattamina voineet kohota kansakunnan todellisiksi ohjaajiksi, niin että kruunun samanaikuiselle kantajalle ei jäänyt kuin hyvinkin vähä osallisuutta tehdyissä edistysaskeleissa.

Sellaisessakin maassa kuin Saksassa, jonka kehitys ei suinkaan näytä viittaavan parlamentarismiin päin, on kehitys sittenkin muutamissa kohden kantanut sen tunnusmerkkejä. Sillä vaikka Bismarck kyllä ei ole voittanut asemaansa kansanedustajain päätöksestä, vaan päinvastoin on ottanut ollakseen jokseenkin laajan hallitsijavallan puolustaja, on hän kuitenkin kansan sisimpiä toivomuksia toteuttamalla lopulta saavuttanut kannatusta suuremmassa määrin kuin useimmat kansanvaltaa harrastavat valtiomiehet, ja verrattuna esim. Metternichiin hän ehdottomasti on parlamentaarisen elämän kannattaja hänkin.

Mutta pientä kansaa viittaus suurten sivistyskansojen oloihin toisinaan voi masentaa enemmän kuin kohottaa.

Sillä harvoin esiintyy pienellä näyttämöllä tuota luonteen ja järjen etevyyttä, jonka maineen maailmanhistoria läpi vuosisatoja säilyttää, ja kun suuria kykyjä puuttuu on vaara lähellä, että taistelukin muuttuu pikkumaiseksi kinastukseksi, jossa itsekkäisyys, kateus, epäluulo ynnä muut ihmishengen halvemmat ominaisuudet saavat liiankin suuriksi paisua. Silloinpa puolue-elämän varjopuolet saavat voiton hyvistä, liioin jos mielettömästi koettaa suurten kansojen esimerkkiä jäljentää, — sillä helpompihan aina on matkia heikkoutta kuin etevyyttä. Samassa parlamentarismin kaunis aate pilautuu, vieläpä siihen määrin, että joskus — kuten Ruotsin valtakunnassa 1772 — vapauden rajoittaminen tulee kansan menestymisen ehdoksi.

Meille suomalaisille, jotka itse olemme pieni kansa, jonka itsenäinen valtiollinen kehitys on myöhään päässyt alkuun, ovat Skandinavian maitten historia ja tällä vuosisadalla eletty valtiollinen elämä ilmankin varsin tärkeitä, mutta liioinkin on sikäläisten kansojen pyrintö parlamentaariseen suuntaan ylen hyvä opetus, toisinaan varoituskin. Tanskan väkiluku oli 1848 noin 2 $^1/_2$ miljoonaa, 1860 noin 2,700,000, (siitä varsinaisessa Tanskassa 1,400,000 ja 1,600,000 henkeä), v. 1870 1,785,000 ja on nykyänsä 2,172,000 henkeä, — siis jotenkin tasavoimassa Suomen kanssa, ja jos Ruotsilla onkin asukkaita Suomen kahdenkertainen määrä, niin Norja ei vielä ole kahteen miljoonaan päässyt. Täydesti tunnustan sitä ennäkköä, joka varallisuuteen ja kansallissivistykseen nähden on mainituilla mailla Suo-

men edellä, on siis vertailu tässä kohden varsin luonnollinen, kaikki neljä kansaa kun täytyy pienten joukkoon lukea.

Mutta jos ulkonaiset olot tässä ja muissakin kohden ovat verrattain samanlaisia, on sittenkin kehitys hyvin erilainen ollut.

Vaikka läheinen sukulaisuus on olemassa Skandinavian kolmen kansan välillä, on niiden kehitys käynyt eri uria.

Norja saavutti jo v. 1814 valtiomuodon, joka myöntää edustukselle niin suuren vallan, ettei kuninkuudelle jää kuin pieni merkitys suurkäräjäin rinnalla. Tanska sai v. 1849 vapaamielisen perustuslain, joka samoin antoi valtiopäiville ja varsinkin niiden kansankäräjille eli alikamarille ratkaisevan vallan monessa kohden. Kaksikamarinen järjestelmä on kummassakin maassa otettu edustuksen perustukseksi, vaikka tämä jako kyllä on Norjassa pettävää varjoa vaan.

Oltuaan vuosisatoja täydellisesti yksinvaltiaitten hallitsijain hallittavina saivat siis molemmat maat tietysti luoda edustuslaitoksensa tyhjästä, — yritys, joka tietysti aina tarjoo suurenmoisia vaikeuksia, sitä huomattavampia, mitä suuremmat oikeudet vasta perustetulle parlamentille suodaan. Kummassakin maassa kysymys parlamentarismin periaatteista onkin tullut keskusteltavaksi, ja sisällinen riita on samassa syntynyt, joka Tanskassa jo vuosikausia sitten ja Norjassa varsinkin tätä nykyä on käynyt arveluttavaksi koko kansan valtiolliselle olemukselle.

Ruotsi sitä vastoin, joka jo 1743—72 oli tarpeeksi saanut edustuskunnan rajattoman vallan katkeria hedelmiä tuntea, oli v. 1809 uutta valtiomuotoa luodessaan varsin edullisessa asemassa siinäkin, että edustuslaitos oli tarjona, joka oli puoliviidettä sataa vuotta vanha, eikä siis historiallisia edellytyksiä puuttunut. Tälle perustukselle rakennettiinkin uusi valtiomuoto, ja jos kehitys ei aina ole käynyt niin nopeasti, niin se on ollut vaarallisista riidoista vapaa ja sen kautta tasaisen, lakkaamattoman edistymisen turva. Mutta v. 1866 vanha säätyedustus sai väistyä antaakseen kahdelle kamarille sijaa, ja sen jälkeen varsinainen parlamentarismi ministeripulineen on Ruotsissakin saanut entistä suuremman merkityksen, vaikkei taistelun laineet vielä ole niin korkealle kohonneet kuin Tanskassa ja Norjassa. Monta yhtäläisyyttä näkee kumminkin enteissä, joten näitten kansojen uusimman historian vertailu on hyvin paikallaan.

II.

On tunnettu väite, että julkiset rakennukset muka tulevat kauniimmiksi yksinvaltaisessa maassa kuin parlamentaarisesti hallitussa, eikä selitys ole kaukana: helpommin yksi tahto saapi sopusointuista työtä aikaan kuin useitten mielipiteet, joitten yhteensovittaminen kenties ei ole mahdollinen ilman kompromisseja ja muita hätäkeinoja. Horjuminen erilaisten mielipiteiden välillä on tällaisissa asioissa miltei kaikista pahin.

Mutta vielä tarpeellisempi on vallan jakamattomuus sekä hajanaisuuden välttäminen sodassa ja ulkopolitiikissa. Mainitsemme ne rinnatusten, sillä vaikka sodassa vuodatetaan verta, ja diplomaattien keskusteluissa vaan mustetta, on kuitenkin tehtävä molemmissa sama: valtio seisoo valtiota vastaan entisiä etujaan suojellakseen tai saavuttaakseen uusia, eikä moraalin tavallisia sääntöjä oteta suuresti lukuun. Kummassakin tapauksessa otetaan arastelematta avuksi suurempi voima, olkoonpa se sitten soturijoukkojen taidossa tai valtiomiehen viisaasti harkituissa tuumissa olemassa.

Sanomattoman suuria vaikeuksia tarjosi Tanskan ulkonainen ja sisällinen asema, kun parlamentarismin aika tämän vuosisadan keskipaikoilla alkaa. Suurinkin valtiollinen nero olisi siinä voinut joutua haaksirikkoon, saati se vaihteleva eikä aina politiikin tehtäviin edes perehtynyt hallitus, joka uuden perustuslain mukaan sai ottaa haltuunsa valtioohjakset, joita suosittu mutta veltto Fredrik VII ei kyennyt itse hoitamaan.

Suuren Napoleonin uskollisena liittolaisena sai Tanska kärsiä hänen kukistumisensa tähden, kadottaen Norjan kansan voiman ja alueen. Korvaukseksi annettu Lauenburg oli itsessään vähäpätöinen ja sen lisäksi saksalainen, joten kansallisuuksien ennestäänkin arveluttava asema vieläkin häiriytyi. Varsinainen Tanska toisella puolen, toisella herttuakunnat Slesvig, Holstein ja Lauenburg suhteutuivat asukaslukuun nähden toisiinsa kuin 3 ja 2, ja tanskalaisen kansallisuuden oli jo sentähden vaikea pysyä johtavana, liioin koska saksalainen osa eli oikeammin sanoen Slesvig-Holsteinin saksalainen ylimystö jo vanhoista ajoista saakka oli tottunut hallitsemaan itse Tanskaakin.

Sillä pitkät ajat oli mainitussa maassa sääntönä ollut että

Vieras vieri päällä niinkuin kerma,
Herana vaan kansa alla hautui,

ja mitä erittäinkin tulee Slesvigiin, olivat epäkohdat menneet niin pitkälle, että tanska, väestön alkuperäinen kieli, jota suuri enemmistö vielä omaksensa tunnusti, oli suorastaan oikeudettomana oikeuksissa, kouluissa, jopa kirkossakin. Kun tunnettu kauppias P. Hjort Lorenzen Slesvigin maakuntapäivillä v. 1842 uskalsi puhua tanskaa, vaikka tiettävästi osasi saksaa, kadotti hän sillä oikeutensa julkiseen esiintymiseen, eikä voinut itse kuninkaaltakaan saada apua, jos kohta tanskaksi puhuminen myönnettiin umpitanskalaisille luvalliseksi.

Vaikuttavina syinä tähän merkilliseen muukalaistumiseen mainittakoon ensiksi saksalaisen sivistyksen etevämmyys, mutta varsinkin Tanskan kuninkaitten läpi vuosisatoja kestänyt saksanmielisyys ynnä se läheinen valtiollinen yhteys, johon Slesvigiä oli liitetty Holsteinin kanssa, vaikka edellinen kuului Tanskan, jälkimäinen Saksan valtakuntaan.

Näiden maakuntain välillä olivat näet historialliset olot jo kuusi vuosisataa sitten synnyttäneet ystävyyttä, josta vähitellen kehittyi tuo sitten miltei uskonkappaleeksi tullut vakaumus, etteivät voisi tulla toimeen muuta kuin eroamattomassa yhteydessä. »Up ewig ungedeelt» oli tunnussanaksi tullut, jonka pätevyyttä aina viidennentoista vuosisadan keskipaikoilta oli kansainvälisissäkin sopimuksissa lukemattomia kertoja tunnustettu, joten Tanskan ikivanha historiallinen oikeus tässä kohden oli peruutettu tahi ainakin oli hyvin epävarmaksi käynyt.

Senpä tähden olojen saattaminen toiselle kannalle, jota jo tanskalaismielinen kuningas Fredrik VI († 1839) innolla oli koettanut, kohtasi suuria vaikeuksia, liioin koska hänkin tietämättömyydessä ja varsinkin hänen seuraajansa Kristian VIII tuon tuostakin suostuivat toimiin, joilla saksalaisuus vieläkin vakaantui.

Jos vaan tahdottiin talonpoikaisen kansan luonnollista oikeutta suojella tahi saattaa Slesvigiä lähempään yhteyteen Tanskan kanssa, — kaksi tointa, jotka tietysti kävivät käsitysten, — nousi Slesvigin aateli ja papisto miltei miehissä sitä vastustamaan; olipa saksanmielisyys tarttunut porvareihin sekä eteläisimpäin seutujen talonpoikiinkin. Angeln oli aivan saksalainen (pladdütsch); Flensborg-Husumista etelään löytyi sekakielinen alue, ja vähinkin saksankielen etuoikeuksien vähennys saattoi Holsteinin puolella käydä saksalaisia vastaan harjoitetusta vääryydestä ja sorrosta, — vaikkei muuta olisikaan tehty kuin vaadittu pappia saarnaamaan seurakuntalaisten kielellä. Ei

voi muuten epäillä, että monesti erehdyksiäkin tehtiin, joista täydellä syyllä valitettiin.

Ennen yksinvaltaisten hallitsijain aikoina olivat pahatkin loukkaukset saattaneet tapahtua ilman suurempaa melua, mutta uusimman ajan herännyt kansallisuudentunne ja julkisuus antoivat tämmöisille rettelöille enennetyn merkityksen, liioin koska tuo kummallinen kaksoisvaltio »Schleswig-Holstein meerumschlungen» oli saksalaisuuden rajamaana ja valloituksena tullut Saksan yleisen opinioonin helmalapseksi, jota sitä suuremmalla hellyydellä vaalittiin ja hoidettiin, mitä tuntuvampia nöyryytyksiä suuren Napoleonin ja pyhän liiton aikoina saatiin muilta kansoilta kokea. Pientä Tanskaa kohti saksalaiset eivät ainakaan tahtoneet heikomman osaan tyytyä, ja kuinka hajanaisia niiden valtiolliset laitokset olivatkin, näyttihe pian, että 33 miljoonan mielipide jo semmoisenaan ei ollut halveksittava, ei ainakaan kun vastustajalla oli toista miljoonaa henkeä takanaan.

Vahinko vaan, ettei Tanskassa tiedetty ajoissa ottaa näitä oloja lukuun. Valtiomiehetkin siinä kohden erehtyivät, ja syvään turvallisuuden uneen oli omaan itseensä tyytyvä chauvinismi tuudittanut niitä johtajia, jotka muuten olivat uuden ajan ja liberalismin airueita.

Orla Lehmann, hän joka oli lahjakkain kaikista ja uuden ajan tienraivaaja niin monessa kohden, puhui 1842 julkisesti siitä, kuinka pitäisi valloituksia himoovien saksalaisten linnustajain selkään piirtää miekalla veriset todistukset, että »Tanska ei tahdo», jolleivät muuten ottaisi järkeen tullaksensa. Ja Kaarle Ploug, Fædrelandin toimittaja, meni vielä pitemmälle, väittäen v. 1844, ettei 33 miljoonaa, eikä edes 30,000, vaan 3,000, ehkäpä oikeimmiten ainoastaan 30 tyhmänrohkeata slesvig-holsteinilaista muka oli koko sen melun takana, joka jo silloin uhkaavana jyrinänä ennusti Tanskan tuhoa. Selittipä Fædrelandet vielä 3 p. Helmik. 1848, että jos saksalaiset tahtoivatkin asiaan sekaantua, niin kyllä Ranska ja Englanti voisivat niitä hillitä.

Kolme viikkoa myöhemmin alkoi Ranskan kolmas vallankumous, ja kulovalkeana levottomuus levisi yli Euroopan. Kauvan salaa valmistettu kapina puhkesi heti Holsteinissa ilmi liekkiin, ja Slesvigin eteläiseen osaan liitto ulottui. Saksasta saatiin paljon vapaaehtoista apua, ja Preussi pani sotajoukkojakin liikkeelle. Kamppaus alkoi, jonka vaiheet tosin ovat Tanskan armeijalle kunniaksi, mutta sittenkin osoittivat, ettei sota ole leikkiä.

Samaan aikaan oli horjuvan ja vähäpätöisen Kristian VIII:nen sijaan astunut Fredrik VII, hyväntahtoinen ja kansallismielinen ruhtinas, jolta kuitenkin puuttui sekä halua että kykyä hallitustoimiin, jopa siveellistä ryhtiäkin. Yhdenvalta ei enää ollut säilytettävissä, mutta että kuningas vapaaehtoisesti siitä luopui, eikä koskaan yrittänyt lupaustaan peruuttaa, ei sittenkään, kun »das tolle Jahr» oli mennyt ohi ja häntä suorastaan kehotettiin enennetyn vallan anastamiseen, se on luettava Fredrik VII:lle, kansan rakastamalle hallitsijalle ikuiseksi kunniaksi.

Mutta ne ministerit ja kansanedustajat, jotka vuodesta 1848 eteenpäin saivat Tanskan hallitsijan kuormaa keventää, ne perivät ylen vaikean tehtävän, kun saivat ottaa selvitettäväksi vyyhdin, jonka langat edellisinä aikoina oli mitä arveluttavimpaan määrään sekoitettu toisiinsa.

Sisällisen politiikin kysymykset, jospa kohta tärkeät, eivät aluksi merkinneet niin paljoa kuin kysymys, miten Tanskan valtakunnan oleminen oli suojeltava.

Kun Tanskan onnistui ensin erottaa Preussi slesvig-holsteinilaisista kapinoitsijoista, ja kun se sitten voitti jälkimäisten heikontuneet joukot, sekä lopullisesti saavutti rauhan mitään aluetta uhraamatta, näyttää tämä loistavalta, mutta itse asiassa menestys oli melkoiseksi osaksi ulkonaisista asianhaaroista riippuva, jonka ohessa riitaiset kysymykset rauhan kautta ainoastaan syrjäytettiin, ilman että niitä saatiin ratkaistuksi.

Yli koko Euroopan ulottuvat rettelöt olivat näet 1849 ja 1850 saaneet mahtavia ponnistamaan kaikki voimansa järjestyksen palauttamiseksi, ja miten liikuttavasti Saksan kirjailijat kuvasivatkin sitä sortoa, jota Slesvig-Holsteinin »verlassener Bruderstamm» eli hyljätty veljesheimo muka oli kärsinyt tahi kärsivä, niin nuo kapinannostajat sittenkin, johtajain ruhtinaallisista tahi ylimyksellisistä taipumuksista huolimatta, olivat kansanvillitsijöitä ja rauhanrikkojia, joita ei esimerkinkään vuoksi sopinut suojella. Varsinkin Venäjän keisari Nikolai, joka näinä aikoina piti Euroopan kohtalot jäntevässä kädessään, oli tässä kohden leppymätön; hänpä oikeastaan sillä hetkellä Tanskan integriteetin pelastikin, joten tanskalaiset syystä kyllä vuosi myöhemmin hiiskumatta siihen suostuivatkin, kun hän määräsi Glücksborgin Kristianin, nykyisen Kristian IX:n Tanskan perintöruhtinaaksi.

Jos myöntääkin luonnolliseksi, ettei sitä ennen tiedetty Tanskassa ottaa kansallisen hajanaisuuden vaaroja huomioon, olisi kokemuksen vuosilta 1848—51 pitänyt olla kyllin selvä osviitta, parempaan politiikkiin. Mutta

opetusta ei tiedetty ottaa varteen, sen osoittaa 1850- ja 1860-lukujen historia.

Kaksi kantaa on tässä kohden taistellut voitosta. *Kokonais-valtion politiikin* miehet (helstatsmaend) tahtoivat, että Tanskan alue ennen kaikkea olisi vähentymättömänä pidettävä, miten vähän uskollisuutta olikin noitten äskeisten kapinoitsijain puolelta odotettava, kun sitä vastoin *Eidertanskalaisuuden* kannattajain mielestä varsinaisesti saksalaiset Holstein ja Lauenburg hätätilassa olivat uhrattavat, jotta vaan Eider voisi jäädä Tanskan rajaksi ja Dannevirke tanskalaisuuden suojelusmuuriksi kuten olivat tuhatta vuotta sitten. *

Edellinen kanta sai melkein kaikki reaktsioonin ja vanhallaolijaisuuden miehet puolellensa sekä Tanskassa että sen ulkopuolella. Tanskan jakamattomuus oli Euroopan tasapainolle tärkeä; Kielin sotasatamaa erittäinkin ei Preussi, Englanti tahi Venäjä mielellään olisi jollekin kilpailijalle suonut. Näytti sitä paitsi mahdottomalta vähentää Tanskan valtakuntaa, koska se jo muutenkin oli itsenäiseksi valtakunnaksi kovin pieni. Slesvig-Holsteinin ylimystö ja Tanskan virkamiehistö sitä paitsi näkivät kumpikin suurempaa menestymisen mahdollisuutta siinä, että laajempi valtakunta virkoineen oli tarjona. Jos vastikään saavutettu perustuslaki tämän tähden saisi vähän mukaantua ja supistua, niin ei sekään näitä kokonaisvaltion puolustajoita pelottanut, näyttipä päinvastoin tarjoovan suurempaa mahdollisuutta valtion hajanaisten osien yhdistämiseksi ja muka koko kansan menestymisellekin.

Eidertanskalaisuuden järjestelmä sitä vastoin sai yleensä vapaamieliset mutta sen lisäksi varsinaiset kansallisuusaatteen harrastajatkin puolelleen. Sillä puolen nähtiin selvästi, miten vähän oli tuohon valtiolliseen voimaan luottamista, joka perustui erilaisten osien yhdistämiseen kokonaisuudeksi; tämä käsitys oli kansallismielisten osa puolueen ohjelmassa. Koska Holstein ikimuistoisista ajoista asti oli ollut pesänä ja turvana muukalaisuudelle, jonka vaikutuksesta oma kansallisuus oli kutistunut, niin innokkaat tanskalaisuuden harrastajat eivät nähneet suurempaa onnettomuutta siinä, jos Holstein ja Lauenburg menisivätkin hukkaan. »Kotisaksalaisia» (hjemmetydskere) voisi sitten sitä paremmin kukistaa, ja olihan korvausta saatu, jos tanskalaisuus pääsi muinaista historiallista piiriänsä hallitsemaan. Kun ei tahdottu pitemmälle mennä, niin tämä muka jo oli suurta malttia.

Puolueen vapaamielinen osasto katseli asemaa toisella lailla, mutta yhtyi samaan loppuponteen. Jospa vaan valtiomuoto itse Tanskassa tulisi

hyväksi ja vapaamieliseksi, oli siinä muka takeita, että kaikki kävisi hyvin. Sitten nämä kuningaskunnassa voitetut edut lopulta, siitä puhumatta että edistivät oman maan menestymistä, houkuttelisivat Slesvigin asukkaita Tanskan puoleen ja saisi ne unohtamaan Slesvig-Holsteinismin lihapatoja, se taisi olla varsinaisten liberaalien perusajatus.

Helposti näkee, että puolueen eri ainesten välillä oikeastaan oli tuntuvakin erotus olemassa, samanlainen kuin meidän maamme puolueitten periaatteellisissa lähtökohdissa. Tanskassa nuo periaatteet kuitenkin soveltuivat aivan hyvin yhteen, — seuraus sekä oloista että niitten miesten luonteesta, jotka siellä olivat »national-liberalien» kantajoukkona. Kansallisten ja vapaamielisten välillä ei siis riitaa syntynyt; toinen näkökohta ei ajanut toista matkalle.

Mutta Tanskan kansallis-vapaamielisten ohjelmassa löytyi kuitenkin arveluttava aukko, jonka lukija jo edellisestä lienee huomannut.

Sillä mitä kieltä Etelä-Slesvigin väestön esivanhemmat muinaisina aikoina olivatkin puhuneet, niin ei ollut epäiltävissä, että se sukupolvi, joka yhdeksännentoista vuosisadan keskipaikoilla hallitsi tätä aluetta, oli sekä kieleltä että koko ajatustavaltaankin vieraantunut Tanskasta ja liittynyt Saksaan. Kapinassa runsaasti vuodatettu veri oli sekin vereksenä todistuksena, ettei tämä osa Slesvigin väestöä muuta kuin pakosta palannut Tanskan yhteyteen, vaikka uniooni edelleen saisikin jäädä yhtä hölläksi kuin se siihen asti oli ollut.

Kun Eidertanskalaisuuden miehet eli kansallis-vapaamieliset sittenkin tahtoivat entisten aikojen valtiollisten erehdysten korjaamiseksi joko hyvällä tahi pahalla saada puheena olevat kansalaiset tanskalaisiksi, niin tämä toimi, jos kohta Tanskan kansallisuuden kannalta katsoen hyvin suotava ja otollinen, ei ainakaan ollut kansallinen eikä vapaamielinen. Itse asiassa se vaan tarkoitti väkivaltaa samaan tapaan kuin Elsass-Lothringin väestön paraikaa tapahtuva saksalaistuttaminen, ja tällaisiin vaatimuksiin, joitten ainoa oikeudenperustus on aikoja sitten vanhentuneissa historiallisissa oloissa etsittävä, voipi täydellä syyllä sovittaa nuo Schillerin tunnetut sanat:

Wir, wir *leben!* Unser sind die Stunden,
Und der Lebende hat Recht.

Kysyttäneen, eikö sitten Tanskan kansallis-vapaamielisistä kukaan ole voinut seurata kansallis-vapaamielisiä periaatteita siihen selvään ja joh-

donmukaiseen loppupäätökseen, että Slesvig olisi kansallisuuksien mukaan jaettava.

Yhden sellaisen miehen me todellakin voimme mainita, *unum sed leonem*.

Rooman kielen nerokas tutkija J. N. Madvig, hän joka sen ohessa ministerinä, kansanedustajana, edustajakamarin esimiehenä ja valtiollisena kirjailijana on niin huomattavalla tavalla ollut aikansa valtiollisissa tapauksissa osallisena, on 13 p. Lokakuuta 1850 valtioneuvostolle jätetyssä memorandumissa vaatinut Slesvigin jakoa, koska siinä olisi ainoa varma keino noitten sekalaisten olojen järjestämiseksi. Vielä myöhemmin sekä viimeistään omassa elämäkerrassaan hän on esittänyt kantansa tässä kohden.

Madvigin ehdotus, se huomattakoon, oli tehty täydestä vakaumuksesta, ja eroaa siten täydellisesti siitä samaan loppupäätökseen ponsiutuvasta kannasta, jonka muutamat ministerit v. 1848 olivat hyväksyneet. Silloin Slesvigin jakoa ajateltiin keinona, jolla voisi päästä ylen uhkaavasta sodasta, jossa Tanskan kenties tulisi yksin taistella yhtä tahi paria suurvaltaa vastaan. Mutta viimeisenä hätäkeinona vaan tätä mahdollisuutta muistettiin, ja sekin riitti Maaliskuun ministeristöä kukistamaan! Seuraavina vuosina ei näy löytyneen pahempaa asetta puolueitten käytettävänä kuin juuri syytös, että vastustaja tahtoisi luovuttaa osan Slesvigia. Se muka oli samanarvoinen kuin että ajateltiin maankavallusta, mutta taistelun kiivaudessa tätä asetta on useinkin käytetty.

Jälkimaailma, joka tietää, millaiset satunnaiset seikat v. 1850 pelastivat Tanskan vaarasta, ja mikä sitten seurasi v. 1864, ei voi muuta kuin surkutella, ettei Madvigin järkevää neuvoa otettu kuuleviin korviin ennenkuin se oli liian myöhäistä. Kansallisuusaate, yleinen rauha ja liioinkin Tanska itse saivat erehdyksestä kärsiä.

Sillä joko sitten olisi ainaisesti jätetty Holstein, Lauenburg ja saksalainen osa Slesvigiä Saksalle, tahi niistä olisi muodostettu eri pikku valtio, jonka kruunu toistaiseksi olisi jäänyt Tanskan hallitsijan kannettavaksi, olisi joka tapauksessa arvaamaton etu siitä koitunut, jos kaikki sorron valittamisen aiheet olisi poistettu määräämällä raja puolueettomasti kansallisuuden mukaan. Mahdollista kyllä, että kansallistunteelle kallis Dannevirke silloin olisi jäänyt rajan toiselle puolelle, mutta siveellinen ja monta vertaa lujempi suojelusmuuri olisi samassa tullut voitetuksi. Aseman hinnalla. jota ei kuitenkaan voitu puolustaa, olisi rehellisesti päästy noista moninai-

sista vanhoista sopimuksista ja sitoumuksista, jotka vieraille valtioille, Saksalle erittäinkin, antoivat jollei kieltämätöntä oikeutta niin ainakin ylen mukavan syyn tuon tuostakin sekaantumaan Slesvigin asioihin, sorrettujen hyväksi muka. Jollei muita kuin tanskalaisia olisi Tanskaan liitetty, olisi sitä vastoin viimeinenkin aihe interventsiooniin ja selkkauksiin ollut vältetty. Mutta tästä ei välitetty: vähäväkinen meni hänkin väkivaltaan vetoomaan — saadakseen aikoinaan itse seuraukset kokea.

Ei ollut ajattelemistakaan, että Madvig tässä asiassa olisi kannatusta saanut, mutta se lisättäköön, ettei hänessä muutenkaan ollut puoluemiestä, saati johtajaa.

Itse hän elämäkerrassaan mainitsee aina etupäässä etsineensä perusteellista käsitystä asioista ynnä päivän mielipiteistä riippumatonta kantaa; siitä menestymisestä, joka edellyttää innokasta käytännöllistä työtä ja tointa, hän sitä vastoin ei ollut pitänyt niin suuresti lukua. Ollen vailla sekä kykyä että halua puolueen muodostamiseen ja koossapitämiseen hän sitä paitsi tunnustaa yleensä tyytyneensä siihen, kun sai mielipiteensä selvästi ja voimakkaasti esitetyksi, mutta arvelee liiaksi luottaneensa totuuden voimaan. Huomautukset ovat sattuvat, ja niille voipi löytää vastaavia esimerkkejä muista maista. Eipä teräväjärkinen ajattelija aina onnistu käytännöllisessä politiikissa.

Mutta pääasiaan palataksemme: jos kansanedustajat suurpolitiikin pääkysymykseen nähden seisoivat kahdessa leirissä, kunnes koko kysymys väkisin sai loppunsa, niin kahtiajako, jospa toisessa muodossa, kohtaa meitä sisällisenkin politiikin alalla, jonka näkökohtien mukaan puolueet tavallisesti muodostuvat. Tässä kohden ryhmittyivät kansanedustajat *kansallis-vapaamielisiin* ja *talonpoikaisystäviin.*

Kansallis-vapaamieliset saattoivat alussa pitää johtoa jokseenkin samalla tavoin kuin ne sitä ennen olivat hallinneet Köpenhaminan sanomalehdissä ja julkisissa keskusteluissa. Heillä oli loistavia kykyjä kuten Lehmann, Schouw, Monrad, Clausen, Hall, Krieger y. m., mutta olivat jotenkin vieraita maakansan oloille. Kaupunkien sivistyneitten piiriin rajoitettuna tämä puolue siis jäi varsin harvalukuiseksi. Sen vapaamielisyys oli joskus kyllä ontuva, kuten ylempänä olemme Etelä-Slesvigin tanskalaistuttamisen asiassa nähneet, mutta voipi toistakin valaisevaa heikkoutta tässä kohden mainita, — tarkoitamme puolueen kansanvaltaisuuden pelkoa.

Kuvaava on tässä kohden miten synkästi Orla Lehmann v. 1860, sitten kuin talonpoikia oli ruvettu yleisemmin valitsemaan kansanedustajiksi, katselee valtiopäivälaitosta. Hän valittaa, ettei se ollut läheskään sellaiseksi tullut kuin v. 1848 ja 1849 oli odotettu. »Kun Tanska uhkarohkeasti päätti jättää vallan koko kansalle», niin kuuluvat hänen sanansa, »niin se ei tapahtunut jotta hallitusvalta uskottaisiin talonpojille, saatikka pivolliselle kavaloita demagoogeja, vaan jotta kaikki lahjakkaat, sivistyneet ja rikkaat tulisivat velvoitetuksi ja pakotetuksi hellällä huolella ja kunnioituksella voittamaan yhteisen kansan luottamusta. Sillä hinnalla henkinen kyky, sivistys ja varallisuus voisivat luonnollista ratkaisuvaltaansa suojella, ja silloin valtiopäivät olisivat tarkoituksensa mukaan tulleet Tanskan paraita miehiä käsittäväksi kokoukseksi». Toisen kerran sama Lehmann puhuu »plebeijisen hengen pahoista taipumuksista», j. n. e. Tässä jo on sen muutoksen enteitä, jonka kautta vapaamielinen puolue on siirtynyt nykyisen konservatiivisen oikeiston ryhmään.

Talonpoikaisystäväin puolue oli jo 1846 tullut perustetuksi, ja oli kansallis-vapaamielisen puolueen vastakohta useimmissa kohden. Jos viimemainittu oli joukko upseereja ilman riittäviä joukkoja, oli sitä vastoin talonpoikaisystävillä runsaasti kannatusta taajoissa riveissä, mutta johtajia aivan vähän. Entisten kovempien aikojen perintönä löytyi maata viljelevässä kansassa katkeraa vihaa herrassäätyä vastaan. Senpä johdosta olikin helppo johdattaa maalaisten joukkoja vaaleissa, mutta erinomaista intoa ja kykyä johtajat, Drewsen, Balt. Christensen, J. A. Hansen y. m. sen lisäksi ovat sille toimelle uhranneet. Valtiopäivillä heidän johtaja-asemansa tuli sitä paremmin näkyviin, kun puolue muuten oli jotenkin mykkänä joukkona, tullen siitä syystä ivan esineeksi. Tämä puolue on muuten Tanskassa ensimäisenä ruvennut tuota arveluttavaa tapaa noudattamaan, että päätökset tehtiin puoluekokouksissa, ennen julkista keskustelua. Tanskan valtiopäiväin nykyisellä vasemmistolla on emäjuurensa noissa entisissä almuevenner'eissa.

Paitsi näitä joukkoja löytyi vielä *vanhalla-olijaisuuden* ja virkavallan kannattajoita lukuisastikin, jos kohta eivät aluksi tulleet julkisissa keskusteluissa näkyviin. Tuntuva oli sittenkin heidän vaikutuksensa, varsinkin sitten kun kansallis-vapaamieliset luopumalla sana-liberalismistaan rupesivat turvaa etsimään uusien lippujen alla, jolloin kaksi periaatteissaan vastakkain seisovaa ryhmää kasvoi yhteen nykyiseksi oikeistoksi.

Valtiopäivillä vähän huomattuina ovat virkavallan edustajat sitä vastoin virastoissa ja valtiotoimissa voineet merkitystään sitä paremmin osoittaa. Oli mahdotonta saada tyydyttävää ministeristöä kokoon, luottamatta edes osaksi niihin, ja varsinkin diplomaattisella alalla, — joka tietysti toistaiseksi oli tärkeimpiä, — ei näy löytyneen ainoatakaan kansallis-vapaamielistä, jota olisi sopinut käyttää. Ulkomaan hoveissa katseltiinkin siihen aikaan Tanskan valtiopäiväin suosittuja johtajia aina Madvigiin asti niitten demagoogien ja kansanvillitsijäin vertaisiksi, joita ympäri Europaa oli hirtetty, ammuttu tahi pistetty koppiin, eikä oltu siitäkään hyvillään, että vapaamielinen 1849 vuoden perustuslaki Tanskassa jäi voimaansa. Sitä suurempaa luottamusta nauttivat sitä vastoin kreivit A. W. ja Kaarle Moltke, Bluhme, Örsted, kreivi Knuth y. m., jotka kallistuivat suurempaan kuningasvaltaan ja kokonaisvaltioon. Alakynteen jouduttuansa v. 1848 tämä kanta sittenkin säilytti vaikutustaan, varsinkin vuoteen 1855 asti; mitä sillä ajalla on ulkopolitiikin alalla saavutettu, on oikeastaan noitten konservatiivien ansioksi luettava.

Helposti käsittää, miten vaikeassa asemassa Tanskan hallitus ja valtiopäivät ovat olleet näitten edellytysten vallitessa.

Ulkonaisen vaaran aikoina jos koskaan on luja kanta, nopea toimi ja kaikkien yhdysvaikutus tarpeen, mutta mistä sitä olisi saatu, kun melkein tasavoimaiset puolueet vaihtelevalla onnella taistelivat valtiopäivillä? Kotoiset pikkukysymykset ja puoluekysymykset saivat siten vaikuttaa noihin asioihin, joista koko valtakunnan tulevaisuus riippui. Kun pitkällisellä työllä oli Venäjän, Preussin, Itävallan tahi jonkun muun valtakunnan kanssa tultu johonkin päätökseen, saatiin vastusta toiselta taholta, — joko sitten valtiopäivät kielsivät hyväksymisensä ja folkethingin hajottaminen sekä uudet vaalit tulivat tarpeen, tahi itse ministeristö kukistui, tahi sanomalehtien chauvinismi ja ylioppilasten harrastama skandinavismi sekä siitä syntynyt häly herätti ulkomaan kabinettien paheksumista, antaen ainakin aihetta vitkastelemiseen.

Eikä vaarallisin naapuri, Preussi, siihen aikaan parempaa pyytänytkään kuin asiain lykkäystä tuleviin aikoihin.

Olmützin kuuluisa sopimus vuodelta 1850 oli tullut Saksan alennustilan selvimmäksi muistomerkiksi, mutta sen seuraukset tuntuivat kauan; siksipä jokainen valmistusajaksi suotu vuosi olikin Saksalle arvaamattoman tärkeä. Ja sitäpä Tanskan hyvät patriootit hankkivatkin, samassa kun luulivat palvelevansa, pelastavansa omaa isänmaataan. Kysymys Fredrik VII:nen

perillisestä sai ratkaisunsa, mutta Slesvigin kysymys jäi edelleenkin sekavaksi, sillä välin kuin Krimin sota idässä ja Italian vapautus etelässä loivat uutta elämää, ja uudet tuulahdukset poistivat 1849—50 vuosien tukehduttavan autereen.

Ja tämä epävarmuus, horjuminen, ristiriitaisuus tulivat kyllä herttuakuntiakin kohtaan ilmoille.

Kokonaisvaltiopolitiikki pääsi ensin voitolle: 28 päiv. Tammik. 1852 annetussa julistuksessa määrättiin muutamat harvat asiat yleisiksi valtakunnan eri osille, jotka muissa saisivat hoitaa asiansa itse. Mentiinpä niinkin pitkälle, että herttuakuntain eduskunnille entisen neuvovan vallan sijasta myönnettiin päätäntövalta, — aulius, jolla Slesvigissä vieläkin luotiin uusi vaikeus, koska entinen edustus ei ollutkaan oikean enemmistön mukainen, vaan antoi kaiken vallan saksalaiselle ylimystölle.

Äärettömän pitkälliset keskustelut Saksassa, herttuakunnissa ja Tanskassa tulivat tietysti tämän julistuksen seurauksiksi. Jos niistä mikään selvisi, niin se vaan oli mahdottomuus sovittaa kaikkien edut ja vaatimukset niin yhteen, että tulos kaikilta puolen olisi tullut edes välttäväksi tunnustetuksi. Niinpä täytyikin v. 1858 tulla siihen, että Holsteiniin ja Lauenburgiin nähden koko uusi perussääntö peruutettiin, joten tietysti saatiin aloittaa uudestaan. Mutta Tanskan kansallis-vapaamieliset, jotka Hallin johdolla nyt olivat ottaneet ohjakset käsiin, ja joilla Fredrik VII:nen kansallinen mieli antoi vahvaa tukea, päättivät Slesvigiin nähden saada jotakin aikaan. Oltiin kauan ja katkerasti morkattu muita saamattomuudesta, joten itse täytyi tehdä parempaa.

Asianomaiset luulivat sen lisäksi, että suurta diplomaatista sotaa oli kyllin valmistettu.

Ruotsi-Norja oli ensiksi oleva auttamassa. Skandinavismin harrastukset juhlineen, puheineen, sellaisia utukuvia kuin olivatkin, saivat valtiollisesta faktorista käydä; onpa sitä paitsi tunnettu, että Kaarle XV oli luvannut paljon, jota ei sitten ministeriensä kiellon tähden voinut täyttää. Siitä olisi pitänyt ajoissa kysyä Gripenstedtiä ja Manderströmiä, eikä herkkäuskoisesti luottaa kuninkaan persoonallisiin tunteisiin.

Sen lisäksi Tanskan valtiomiehet toivoivat saavansa kannatusta Ranskalta ja Englannilta, mutta erehtyivät tässäkin. Sillä Napoleonin penseään ystävällisyyteen ei voinut mitään rakentaa, hän kun oli aivan valmis samaan aikaan rupeamaan Preussin kanssa liittoon, jos siitä vaan jotakin etua Rans-

kalle näytti koituvan. Periaatteeltaan hän sitä paitsi oli kansallisuusaatteen kannattaja, johdonmukaisesti katsoen Slesvigin jakamista suotavaksi. Ja Englannissa nuo johtavat miehet Russel ja Palmerston kyllä taipuivat Tanskaan, mutta Viktoria kuningattarelle saksanmielisyys oli ikään kuin hänen puolisovainajansa, koburgilaisen Albertin testamenttia, ja hänen tässä kohden horjumatonta kantaansa vastaan valtiomiehet eivät huolineet viimeistä valttiansa käyttää, verrattain vähäpätöinen kuin kysymys heistä oli.

Ystäväin joukkoon Hallin ministeristö ei tainnutkaan lukea Venäjää, Tanskan pelastajaa 1850-luvulla, sillä tuskinpa muuten olisi idässä ruvettu välittäjäksi kapinallisten puolalaisten hyväksi, samaan aikaan kuin etelässä selitettiin, että muitten valtioitten sekaantuminen Slesvigin asiaan soti vastoin kansainvälistä oikeutta. Erehdykseksi täytyi joka tapauksessa tätäkin tointa katsoa. Venäjän ystävyyteen ei sitten enää sopinut vedota, ja tämä valtio saattoi viittauksella vaan pidättää Ruotsia uudistamasta 1850 vuoden avunantoa Tanskalle. Yhteiset edut entiseen Puolaan nähden olivat sitä paitsi tähän aikaan liittäneet Venäjän lähempään yhteyteen Preussin ja Itävallan kanssa.

Nämä molemmat valtiot ovat keskenään riitaisina ajaneet yhteistä asiaa, ollen muutenkin eriskummallisessa asemassa, josta kuitenkin Bismarck mestarillisesti suoriutui, luottaen omaan verrattomaan taitoonsa sekä siihen horjumattomaan kannatukseen, jonka hän hallitsijaltaan sai, Preussin valtiopäiväin katkerasta oppositsioonista huolimatta.

Se meluava agitatsiooni Tanskaa vastaan, joka jo kauan oli Saksassa pannut mielet kuohuksiin, ei itsessään ollut Bismarckille mieleen. Hän, joka säälimättä Preussissä tallasi maahan oppositsioonin, jolla oli sellaiset johtajat kuin Schulze-Delitzsch, Jacoby, Bockum-Dolffs y. m., hän ei voinut liioin ihastua sanomalehtimiesten ja kaunopuhujain myrskyisiin mielenosoituksiin, joita täydellä syyllä saattoi mainita »demagogische Umtriebe». Helppohintaista kansansuosiota oli kyllä toistaiseksi tarjona tätä liikettä ja sen lellipoikaa, Augustenburgin vähäpätöistä herttuaa suosimalla, mutta täydellisen toimintavapautensa Bismarck tässäkin tiesi säilyttää. Hän ja Itävallan ministerit sitä paitsi eivät unohtaneet ottaa lukuun, kuinka hankalaksi kansallisuusaatteen toimeenpano voisi Posenissa, Venetsiassa ja muualla käydä, eivätkä puhuneet itseään säkkiin. Jospa joku Estrup siihen aikaan olisi Tanskassa esiintynyt, niin hän olisi Bismarckin kanssa tullut erittäin hyvään sopuun; Blixen-Finecke sitä koetti, vaan ei päässyt alkuun. Ta-

vallisella avomielisyydellään Bismarck vielä Joulukuulla 1863, samoin kuin Itävallan kreivi Rechberg hänkin, kehotti Tanskan hallitusta valtiokeikkaukseen, koska muka hyvä väli Saksan (s. o. sen suurvaltojen) kanssa ei ollut mahdollinen niin kauan kuin Tanskan silloista kansanvaltaista valtiolaitosta ylläpidettiin.

Tätä neuvoa ei tietysti noudatettu; sitä vastoin Hall rupesi Slesvigin irrottamiseen Holsteinin yhteydestä, jotta kerran tulisi loppu siitä yllytyksestä, joka jo Holsteinissa tuli lähelle kapinan rajaa. Saatiin n. k. Marraskuun perussääntö valmiiksi 13 p. Marrask. 1863, ja kuinka nokkelasti sitä koetettiinkin peitellä, oli samassa, vastoin entisiä lupauksia, otettu askel Slesvigin inkorporatsiooniin päin. Mutta sattui vielä niin onnettomasti, että Fredrik VII samaan aikaan kuoli, 15 päiv. Marraskuuta, joten asia sai monin kerroin pahemman luonteen, Lontoon sopimusta perintöoikeudesta kun saattoi eri tavoin tulkita. Peräytyminen oli tärkeämpi kuin koskaan, ja uusi kuningas Kristian IX sitä ajattelikin. Mutta meluavilla paheksumisen osoituksilla tätä epäilystä kohdeltiin Köpenhaminalaisten puolelta, — ja kuningas antoi ministerien jatkaa.

Ja sitten seurasi 1864 vuoden sota, jossa kyllä urhoutta osoitettiin, mutta jonka tulos alusta asti oli päivää selvempi. Yksi kymmentä vastaan asetettiin. Oma voima oli ilmeisesti riittämätön, ja tuulen tuviksi osoittautuivat kaikki toiveet ulkomaalaisesta avusta.

Kirjoittamatta on vielä tämän murrosajan historia, ja varsinkin on muukalaisen vaikea siinä kohden tulla varmoihin päätöksiin. Luulemme siis tekevämme lukijalle paraan palveluksen, jos tässä kohden tyydymme suomentamaan sitä mielestämme ihmeen sattuvaa kuvausta, jonka noin kuukausi sitten on norjalaisessa vasemmisto-lehdessä Verdens Gangissa antanut eräs niinä aikoina keskellä tapausten kuohua elänyt henkilö, rouva Margarete Wullum, ylempänä eri kerroin mainitun Orla Lehmannin Norjaan naitu tytär.[1])

Huomautettuansa, että kovin vaarallinen epäsuhta tarkoitusten ja voiman välillä v. 1864 oli tullut ilmi, jatkaa kirjoittaja, antaakseen Norjan nykyisille politikoitsijoille opetusta:

---

[1]) Olemme tehneet suomennoksen ruotsalaisesta käännöksestä, kun ei ole onnistunut saada alkukielistä kirjoitusta käytettäväksi. Johdannosta, jota meidän sopii vastedes ottaa huomioon, olemme siirtänyt pari lausetta varsinaisesti historialliseen esitykseen, jolla sen ajatus tietysti ei muutu, vaan päinvastoin tullee paremmin näkyviin.

»Kysymys oli silloin: pitäisikö tehtyjen päätösten mukaan yhä pyrkiä ratkaisuun, vai pysähtyä? Tavalliset puheenparret saivat voiton: olisi muka kunniatonta vetäytyä takaisin; se olisi petosta kansaa vastaan; peräytyminen tulisi vielä turmiolliseksi kuin tappiokin. Kun kerran oltiin niin pitkälle menty, täytyi muka jatkaa; omassa velttoudessa ja pelonalaisuudessa oikeastaan onnettomuuden ydin olikin! Pelkurimaisuudeksi ja maankavallukseksi katsottiin jokaista mielipidettä, joka kävi toiseen suuntaan ottaen tositapausten kovakouraiset opetukset varteen. Pelkästä pelkurimaisuudesta täytyi ihmisten olla urhoollisia! Ja näköjään vahva opiniooni saatiinkin kootuksi, sillä useat tahtoivat todellakin uhrata kaikki, ja ne jotka tunsivat, ettei asiaa silläkään autettaisi, ne eivät tahtoneet asettua muitten syytösten alaisiksi.»

»Ja Slesvig meni hukkaan, — ja 200,000 tanskalaista on nyt vieraan vallan alla, ja kaikki tietävät tätä nykyä, että odottamalla olisi paremmin tultu toimeen.»

»Jokaisella ihmisellä on lähellä se ajatus, että elämää uhraamalla voipi hyvitystä saada, miten käyneekin. Joka näin ajattelee, hän asettaa aina itsensä niitten miekkoisten joukkoon, jotka pääsevät pois, eikä ajattele jäljelle jääneitä. Mutta siinäpä on kysymyksen ydin, että kansa *aina* jääpi eloon, ettei se voi kuolla, — ja siksipä urhoollisimminkin kestetty tappio on aivan toista kuin yksityinen ennakolta ajattelee.»

»Tanskan kansallis-vapaamieliset arvelivat v. 1864 kansan kunnian siitä joutuvan vialle, jollei läpi esteitä ja vaaroja mentäisi eteenpäin juuri *heidän* viitoittamaansa tietä. Mutta kansa, joka jäi eloon, se ajatteli toisin. Se lausui tuomion sille ryhmälle politikoitsijoita, joka luuli että *heidän* kunniansa ja kansan kunnia olivat yhtä ja samaa; se tuomitsi ainaiseen, auttamattomaan unohdukseen heidät, jotka uskalsivat heittää onnettomuuden koko kansan hartioille, sen sijasta että olisivat ottaneet »nyöryytyksen» itselleen. Se yleinen opiniooni, jonka tyydyttämistä johtajat sanoivat välttämättömäksi, se haihtui kuin savu tuuleen, ja jäljelle jäi joukko ihmisiä, jotka olivat antaneet toinen toistaan sitoa.»

»Meistä, jotka olimme silloin mukana ja vielä olemme elossa, tuskin lienee yhtään ainoata, joka ei tunnustaisi: kansa ei ole lapsi, joka ei ymmärtäisi, jos selvään asiaa selitetään; kansan kunnia ei ole niin hatara, että se sortuisi politikoitsijajoukon erehdyksiin ja kestettäviin vaikeuksiin. Jos politikoitsijain täytyy antaa valtiolaivan olla toistaiseksi ankkurissa kuin

myrsky käypi merellä, niin ei sillä ole sanottu, että kansa olisi mennyt levolle johonkin hiljaiseen sopukkaan.»

Selvemmin kuin tässä on tapahtunut emme luule voivamme kuvata noita surujen ja koetusten kuukausia, jotka seurasivat Marraskuun perussäännön hyväksymistä sekä Fredrik VII:nen kaksi päivää myöhemmin tapahtunutta kuolemaa. Yksityiskohdissa voisi tosin paljon piirteitä lisätä: kuinka lyhytnäköisesti yhä luotettiin vierasten apuun, silloinkin kun kaikki edelliset odotukset olivat pettäneet; kuinka lopuksi tarjottiin Slesvigin jakoa, mutta vasta sitten kun oikea hetki auttamattomasti oli kadotettu, ja kuinka kaikkein viimeiseksi on hukkuvan tavoin pidetty siitä olkikorresta kiinni, että Preussin ja Itävallan Pragissa v. 1866 tekemä rauha V:ssä artikkelissaan puhuu vapaasta kansanäänestyksestä Pohjois-Slesvigissä. Napoleonin vaikutuksesta tehtynä tämä määräys hänen kukistumisensa jälkeen tuli kumotuksi. Uusi — tosin tarpeeton — lisätodistus oli samassa saatu, kuinka vähän kansan, joka ei voi auttaa itseään, sopii luottaa muitten apuun.

Kamala on Tanskan silpominen ollut itsessään, mutta seurauksiltaan kenties vielä kamalampi. Voimme tässäkin kohden viitata rouva Wullumin esitykseen: »kaukana siitä, että nykyinen polvi eläisi 1864 vuoden sankarimuistoista, — ja silloin osoitettiin kuitenkin paljon sankariutta, — se elää päinvastoin heikkona, tappion ja sen seurausten masentamana». Kunnialla kestetty tappio voipi elähdyttävästi, ylentävästi vaikuttaa kansaan, sen osoittaa historia monestikin, vaan tässä tapauksessa jalostavat muistot rajoittuvat Dybbölin puolustukseen. Siitä jalostavasta vaikutuksesta, jota valtiollinen elämä niin suuresti olisi kaivannut, emme näe jälkeäkään. Olot ovat päinvastoin käyneet vielä entistäkin sietämättömämmiksi.

Nationalliberalien tosin kansan enemmistön kannattama mutta uhkarohkea peli suurpolitiikin kentällä päättyi täydelliseen vararikkoon sekä koko tämän ryhmän hajoomiseen, ja niinpä valtiollisten puolueitten äärimmäiset joukot jäivät kentälle ilman välittävää keskipuoluetta. Tämä oli kenties vielä tuntuvampi kuin se valtiollisen kokemuksen tappio, jonka useitten kykyjen vetäytyminen valtioelämästä toi mukanaan. Ne moninaiset katkerat syytökset, joita vuosikymmenen kuluessa oli kevytmielisesti viskattu toistensa silmiin, olivat yhä vaikuttamassa, tehden mahdottomaksi sen sopimuksen, joka suuren kansallisen onnettomuuden jälkeen olisi ollut tarpeen enemmän kuin koskaan.

Ja siihen tuli vielä eräs ylen arveluttava seikka. Toinen puolue, rikkaitten, sivistyneitten ja virkamiehistön puolue, oli yläkamarissa ehdottomasti voitolla, toinen kansan enemmistöä edustavana vallitsi alakamarissa. Niinpä puoluetaistelu sai moninaisesti suuremman merkityksen: itse perustuslaki ja sen pätevyys tulivat siihen sotketuksi, ja kuningas virastoineen seisoi tietysti yläkamarin eli landstingin puolella.

Niinpä alkaa sisällisen sodan aika, joka ei ole ulkonaista sotaa valosampi.

Sana on julkisen keskustelun ase, päätös edustajakamarin. Toinen niin hyvin kuin toinen on nuortea ja vaikuttava, jos sitä oikein käytetään: voihan sanoilla, päätöksillä ilmaista erilaisimmat tunteet, rajattomasta ihailusta katkerimpaan vihaan saakka. Mutta jos vihan vimmassa tuota keinoa käyttää, ja oma arvostelukyky saapi vaieta, niin täytyy — samoin kuin opiaatteja käytettäessä — yhä suurempiin annoksiin turvautua, jotta voisivat huumaavaa vaikutustaan säilyttää.

Mutta vihdoin tullaan kuitenkin sille rajalle, jonka yli ei enää pääse, ja silloin on toiminnan vuoro, jollei tuulen pieksemiseen tyydy.

Jos puolueriidassa kerran on niin pitkälle tultu, että toinen syyttää toista maankavalluksesta, niin ei jatketusta kinastuksesta ole apua; toimintaa vaaditaan, ja kylmässä Pohjolassa kun ei onneksi kaksintaistelu tule kysymykseen, niin laillinen syyte ja tuomio on ainoa keino, — jos noissa kovissa sanoissa on ollut perää.

Samoin parlamentaarisessakin elämässä. Voipi hylätä hallituksen ehdotukset, voipi mennä pitemmälle, nimenomaan vaatimalla ministeristön eroa, ja jos kaikki muu nähdään turhaksi sekä riitainen asia sen arvoiseksi harkitaan, voipi tietysti vihdoin viimeinkin mennä aina verojen kieltämiseen saakka, — jos vaan tietää tositoimen tulevan sanojen seuraukseksi.

Niin ei käynyt Tanskassa. Sekä puolueet että kamarit näyttävät unohtaneen tuon kultaisen säännön, ettei pidä ennen hypätä, kuin oja tulee, eikä huutaa ennen kuin hätä vaatii. Kun oli loppuun kulutettu julkiset kokoukset, puheet ja kulkueet, adressit, päiväjärjestykset ja muut epäluottamuksen osoitukset, niin ruvettiin viimeiseen keinoon: kaikki hallituksen esitykset päätettiin tappaa, jotta Estrup vihdoinkin kukistuisi.

Tietysti maltillisiakin löytyi, jotka muistuttivat, että hallituksen ja eduskunnan taistellessa jälkimäinen tavallisesti oli sortuva, koska hallituksella oli sitä, mitä suuri enemmistö semmoisenaan kaipaa, nimittäin koot-

tua, järjestettyä valtaa; muistutettiin että asema oli heikko niin kauan kuin toinen puolisko edustuskuntaa seisoi kuninkaan puolella j. n. e. Mutta nämä varoitukset halveksittiin, pelkurimaisuudesta muka lähteneinä. Kansan (s. o. puolueen) kunnia ei sallinut peräytymistä, viimeiseen asti kamppaus oli jatkettava, ja koska muka oikeassa oltiin, oli voittokin varma. Finanssilakia kiellettäessä toivottiin, ettei kukaan kunnon mies menisi veroa maksamaan.

Mutta yhtä taipumattomasti pitivät kuningas, virastot ja yläkamari puoliansa. Provisoorinen laki syntyi toisen perästä, yksistään kuninkaan päätöksestä. Tilapäisillä finanssilaeilla tultiin toimeen lähes vuosikymmenen aikaa, ja verot saatiin kruunun kassaan, ilman että edes muuta kuin joskus olisi lailliseen ryöstöön tarvittu turvautua. Köpenhaminan linnoittamiseen pantiin vasten folkethingin tahtoa miljoonia, ja se »visnepolitik», jossa Hansen ja Berg olivat viimeisen valttinsa nähneet, kääntyi alkuunpanijoita vastaan. Ei kansalla ollut halua vuosi vuodelta odottaa tarpeellisia lakeja, sentähden että herrat valtiopäivillä eivät voineet keskenään sopia.

Siinä myös syyt, minkä tähden Estrup viimeinkin saattoi vapaaehtoisesti erota — sitten kun vasemmisto ensin oli kukistunut. Jos sille onkin uutta voimaa valunut viimeisen viikon vaalien kautta, täytyy meidän kuitenkin Tanskan ja parlamentarismin tähden olettaa, ettei vastaiset johtajat ota käydäkseen entisten vasemmistolaisten viitoittamaa tietä.

Ja ennen kaikkea täytyy toivoa, että uutta raittiimpaa elämää tulisi Tanskan yhteiskunnalliseen elämään yleensä.

Sillä ovatpa kansalliset riennot monella muulla alalla näyttäneet edistymistä, vieläpä suurenmoista, samassa kuin valtiolliset puolueet, samalla paikalla tallustellen, ovat olleet suohon upota. Nimet sellaiset kuin Brandes, Thomsen, Höffding, Jacobsen, Drachmann y. m. m. jo yksinänsä riittävät muistuttamaan tieteen ja kirjallisuuden alalla saavutettuja voittoja, ja taloudellisella alalla on kaksi miestä vaikuttanut, joitten nimet ansaitsevat vuosisatojenkin perästä tulla muistetuksi. Toinen on C. F. Tietgen, kaikkien niitten suurenmoisten taloudellisten yritysten perustaja ja johtaja, jotka viime vuosikymmenillä niin äärettömästi ovat Tanskan aineellista voimaa kartuttaneet. Toinen on E. M. Dalgas, joka »det danske hedeselskab»in johtajana ja elähdyttäjänä on käytännössä osoittanut, kuinka Juutinmaan kolkkoja lentohiekkakenttiä, tuota aluetta, joka laajuudellaan puoleksi vastaa kadotettua Slesvigiä, voipi humiseviksi metsiksi, viljaviksi pelloiksi muuttaa.

Nämä voitot näyttävät miten voipi tiedolla ja työllä saada korvaus siitä mitä lyhytnäköisyydellä ja väkivaltaan luottamalla on kadotettu. Siinä myös paras perustus, jos toivoo onnellisempaa aikaa Tanskan kovaa kokeneelle, mutta hyvää ansaitsevalle kansalle.

E. G. Palmén.

Fredrika-mamseli.

Kirjoittanut *Selma Lagerlöf.*

Suomentanut Alli Nissinen.

Oli jouluyö, oikea jouluyö.

Peikot kohoittivat kalliot korkeille kultapilareille ja viettivät keskitalven juhlaa. Tonttu tanssi joulupuuron ympärillä uusi punainen myssy päässä. Vanhat jumalat vaelsivat pitkin taivaanlakea harmaat pahansäänvaipat yllänsä, ja Österhaningen kirkkotarhassa seisoi Tuonenhevonen. Se kaaputti jaloillaan jäätynyttä maata, se merkitsi uuden haudan paikkaa.

Sangen lähellä tätä paikkaa, Årstan vanhassa herraskartanossa lepäsi Fredrika-mamseli ja nukkui. Kuten tiedetään, on Årsta vanha kummitustenlinna, mutta Fredrika-mamseli nukkui hyvästi ja rauhallisesti. Hän oli nyt jo tullut vanhaksi ja oli sangen väsynyt monista raskaista työpäivistä ja monista pitkistä matkoista — olihan hän matkustanut melkein maanpallon ympäri — siksi oli hän palannut takaisin lapsuutensa kotiin saadakseen lepoa.

Linnan edustalla kajahti yöhön raikas torventoitotus. Kuolema oli istahtanut harmajan ratsunsa selkään ja ratsastanut linnanportille. Hänen väljä tulipunanen viittansa ja hatun uljas töyhtö liehuivat yötuulessa. Ankara ritari tahtoi voittaa haaveilevan sydämmen, siksi oli hän pukeutunut noin erinomaiseen asuun. Turha vaiva, herra ritari, turha vaiva! Portti on suljettu, ja sydämmesi valittu nukkuu. Etsi parempi tilaisuus ja sopivampi aika. Kohtaa hänet matkalla aamusaarnaan, ankara herra ritari, kohtaa hänet kirkkotiellä!

Vanha Fredrika-mamseli nukkui rauhallisesti rakastetussa kodissaan. Ei kukaan voinut häntä paremmin ansaita suloista lepoa. Joulun enkelin tavoin istui hän äsken lasten keskellä ja kertoi heille Jeesuksesta ja paimenista, kertoi kunnes hänen silmänsä loistivat, ja hänen kuihtuneet kasvonsa kirkastuivat. Nyt vanhoilla päivillä ei enää kukaan tehnyt muistutuksia Fredrika-mamselin ulkonäöstä. Ne, jotka näkivät tuon pienen hennon vartalon, pienet hienot kädet ja älykkäät, ystävälliset kasvot, tahtoivat päinvastoin mielellään säilyttää tuon näön ajatuksissaan ihanimpana muistonansa.

Fredrika-mamselin suuressa huoneessa oli monien pyhäinjäännöksien ja muistojen joukossa pieni kuiva pensas. Se oli Jerikonruusu, jonka Fredrika-mamseli oli tuonut kaukaa Itäiseltä-maalta. Nyt jouluyönä se alkoi kukkia aivan itsestään. Kuivat oksat peittyivät punaisilla nupuilla, jotka kimaltelivat kuin tulikipunat ja valaisivat koko huoneen.

Kipunoiden valossa voi nähdä, että eräs pieni ja hento, mutta sangen ijäkäs nainen istui suuressa keltaisessa nojatuolissa ja seurusteli vierasten kanssa. Se ei voinut olla Fredrika-mamseli itse, sillä hän nukkui hyvässä rauhassa, ja kuitenkin se oli hän. Hän istui siinä muistojensa keskellä; huone oli niitä täynnä. Ihmiset ja kodit ja esineet ja ajatukset ja keskustelut tulivat lentäen. Lapsuudenmuistot ja nuoruudenmuistot, rakkaus ja kyyneleet, kunnianosoitukset ja katkera iva, kaikki tuli suhisten kohti kalpeaa olentoa, joka istui katsellen kaikkea herttainen hymy huulillaan. Hänellä oli jokaiselle sanansa, toiselle leikillinen, toiselle surumielinen.

Yöllä saavat kaikki esineet oikean muotonsa ja näkönsä. Ja samoin kuin silloin vasta voipi nähdä taivaan tähdet, voipi silloin myöskin maan päällä nähdä paljo sellaista, jota ei koskaan päivällä näe. Niinpä voi nytkin Jerikonruusun punaisten nuppujen valossa nähdä joukon ihmeellisiä olentoja Fredrika-mamselin salissa. Siellä oli jäykkä »ma chère mère», hyväntahtoinen Beata Hvardagslag, ihmisiä Itä- ja Länsimailta, haaveileva Nina, ja tarmokas, taisteleva Hertha valkoisessa puvussaan.

»Voiko joku sanoa minulle miksi ihmisen aina täytyy pukeutua valkoiseen?» sanoi leikkiä laskien pieni nojatuolissa istuva olento, nähtyään hänet.

Mutta kaikki muistot puhuivat vanhukselle sanoen: »Katsos, miten paljo olet nähnyt ja kokenut, miten paljo olet vaikuttanut ja hyödyttänyt! Etkös ole väsynyt, etkös tahdo mennä levolle?»

»En vielä», vastasi keltaisessa nojatuolissa istuva varjo. »Minulla on vielä yksi kirja kirjoitettavana. En voi mennä levolle, ennenkuin se on valmis.»

Silloin katosivat varjot. Jerikonruusu sammui, ja keltainen nojatuoli seisoi tyhjänä.

* * *

Österhaningen kirkossa viettivät kuolleet keskiyön jumalanpalvelusta. Yksi heistä nousi kellotapuliin ja soitti joulun sisälle, toinen kulki ympäri sytyttäen joulukynttilät, ja kolmas rupesi luisevilla sormillaan soittamaan urkuja. Avattujen ovien kautta riensivät muut yöstä ja haudoistaan valaistuun, loistavaan Herran huoneeseen. He tulivat tänne aivan sellaisina kuin olivat eläessään olleet, ainoastaan hiukan kalpeampina. He avasivat penkkien ovet kalisevilla avaimilla, ja sopottivat ja kuiskasivat käytävää pitkin astuissaan.

»Ne kynttilät, jotka *hän* on lahjoittanut köyhille, valaisevat nyt Jumalan huoneen.»

»Me lepäämme lämpöisinä haudoissamme, niin kauan kuin *hän* antaa köyhille vaatteita ja puita.»

»Katso, hän on puhunut niin paljo voimakkaita sanoja, jotka ovat avanneet ihmissydämmet; ne sanat ovat meidän penkkiemme avaimet.»

»Hän on ajatellut ihanoita ajatuksia Jumalan rakkaudesta. Ne ajatukset nostavat meidät haudoistamme.»

Näin he sopottivat, ja näin he kuiskasivat, ennenkuin he istuutuivat penkkeihin ja kumarsivat kalpeat otsansa kuihtuneisiin käsiin rukoillakseen.

* * *

Mutta Årstassa tuli joku Fredrika-mamselin huoneeseen ja laski kätensä ystävällisesti nukkuvan käsivarrelle.

»Ylös Fredrikani! On jo aika lähteä aamukirkkoon.»

Vanha Fredrika-mamseli avasi silmänsä ja näki Agathen, rakkaan kuolleen sisarensa seisovan vuoteensa vieressä kynttilä kädessä. Hän tunsi hänet hyvin, sillä hän oli aivan näköisensä, niinkuin oli ollut eläessään. Fredrika-mamseli ei peljästynyt, ihastui vaan nähdessään jälleen rakastetun, jonka vierellä hän mielellään tahtoi levätä pitkän unen.

Hän nousi ja puki nopeasti päällensä. Tässä ei ollut aikaa keskusteluun; vaunut seisoivat portin edessä. Toiset olivat jo varmaan lähteneet, sillä ei kukaan muu kuin Fredrika-mamseli ja hänen kuollut sisarensa liikkunut talossa.

»Muistatko Fredrika», sanoi sisar, kun he istuivat vaunuissa ja ajoivat reippaasti kirkkoa kohti, »muistatko, miten aina ennen istuit ja odotit että joku ritari ryöstäisi sinut mukaansa kirkkotiellä?»

»Sitä odotan yhä vieläkin», sanoi vanha Fredrika-mamseli ja nauroi. »En aja koskaan tätä tietä katselematta ympärilleni, eikö ritarini jo tulisi.»

Vaikka he olivatkin kiirehtineet, tulivat he kuitenkin liian myöhään. Pappi astui juuri alas saarnastuolista, kun he saapuivat kirkkoon, ja loppuvirsi alkoi. Fredrika-mamseli ei ollut koskaan ennen kuullut niin ihanata laulua. Kuului aivan siltä, kuin sekä maa että taivas olisivat yhtyneet laulamaan, aivan kuin jokainen penkki ja kivi ja lauta olisi hyräillyt mukana.

Hän ei ollut koskaan nähnyt kirkkoa niin ylen täynnä; alttarinreunoilla ja saarnastuolin portaillakin istui ihmisiä, niitä seisoi käytävillä, niitä tunkeili penkeissä, ja ulkopuolella oli tie aivan täyteen ahdettuna kansaa, joka ei mahtunut sisälle. Sisarukset saivat kuitenkin sijaa; heidän tieltään väistyi väki syrjään.

»Fredrika», sanoi hänen sisarensa, »katsopas ihmisiä!»

Ja Fredrika-mamseli katsoi ja katsoi.

Silloin huomasi hän, että hän oli tullut, samoin kuin vaimo, josta satu kertoo, kuolleiden jumalanpalvelukseen. Hän tunsi kylmän väristyksen järsivän selkäänsä, mutta sitte kävi hänelle niinkuin usein ennenkin: hän oli enempi utelias kuin pelkuri.

Ja nyt näki hän ketä kirkossa oli. Pelkkiä naisia oli siellä: harmaita, kumaroita olentoja, kierto-kauluksineen ja haalistuneine mantiljoineen, vanhentuneine hattuineen ja käännettyine hameineen. Hän näki äärettömän joukon ryppyisiä kasvoja, laskeutuneita suita, sameita silmälaseja ja kurttuisia käsiä, mutta ei kuitenkaan yhtään kättä, jossa olisi ollut kaksi sileätä sormusta.

Niin, nyt ymmärsi Fredrika-mamseli asian. Täällä olivat kaikki kuolleet vanhat mamselit koko Ruotsinmaasta. Täällä Österhaningen kirkossa viettivät he keskiyön jumalanpalvelusta.

Silloin kumartui hänen kuollut sisarensa hänen puoleensa.

»Sisareni, kadutko sitä, mitä olet tehnyt näiden sisartesi edestä?»

»En» sanoi Fredrika-mamseli. »Mistä sitte olisin iloinen, jollen siitä, että minulle suotiin onni saada tehdä työtä heidän hyväkseen: Kerran panin kirjailija-arvoni heidän tähtensä alttiiksi. Olen iloinen, että tiesin mitä panin alttiiksi ja kuitenkin sen tein.»

»Pysähdy sitte ja kuule enempi», sanoi sisar.

Samassa kuului kuorista jonkun ääni, lempeä, mutta selvä ääni.

»Sisareni», sanoi ääni, »meidän surkuteltava sukumme, meidän tietämätöin ja ivattu sukumme katoaa pian kokonaan. Jumala on tahtonut, että meidän pitää häviämän maailmasta.

Rakkaat ystävät, me olemme pian vaan olemassa saduissa. Vanhojen mamselien mitta on täytetty. Kuolema ratsastaa kirkkotiellä kohdatakseen viimeisen meistä. Ennen tulevaa puoliyön-jumalanpalvelusta on hänkin kuollut, viimeinenkin vanha mamseli.

Sisaret, sisaret! Me olimme yksinäisiä maanpäällä. Me olimme juhlissa syrjäänsysättyinä; kodeissa palvelimme ilman kiitosta. Ympärillämme oli ivaa ja lemmenpuutetta. Vaelluksemme oli raskas, ja nimeämme pilkattiin.

Mutta Jumala on armahtanut.

Yhdelle meistä hän antoi voimaa ja neroa. Yhdelle meistä hän antoi puuttumattoman hyvyyden. Yhdelle meistä hän antoi sanan ihanan lahjan. Hän yksin oli kaikkea sitä, mitä meidän olisi pitänyt olla. Hän levitti valoa synkkään kohtaloomme. Hän tuli kodin palvelijaksi, niinkuin mekin olimme olleet, mutta hän jakoi lahjojansa tuhansiin koteihin. Hän oli sairasten hoitaja, niinkuin mekin olimme olleet, mutta hän taisteli ennakkoluulojen raivoisata kulkutautia vastaan. Hän kertoi satujansa tuhansille lapsille. Hänellä oli köyhiä ystäviä kaikissa maissa. Hän antoi täydemmillä käsillä kuin me, ja lämpimämmällä mielellä. Hänen sydämmeensä ei mahtunut vähääkään meidän katkeruuttamme, sillä hän oli rakastanut sen pois sieltä. Hänen kunniansa on ollut kuin kuningattaren. Hän on kantanut kiitollisuuden veroa miljoonilta sydämmiltä. Hänen sanansa ovat painaneet paljo ihmiskunnan suurissa kysymyksissä. Hänen nimensä on kaikunut sekä uudessa että vanhassa maailmassa. Ja kuitenkin on hän vaan vanha mamseli.

Hän on kirkastanut synkän kohtalomme. Siunattu olkoon hänen nimensä!»

»Sisar», kuiskasi Fredrika-mamseli, »etkö voi kieltää niitä tekemästä minua, syntistä ihmisparkaa, ylpeäksi?»

»Mutta, sisaret, sisaret», jatkoi ääni, »hän on kääntynyt sukuamme vastaan koko suurella voimallaan. Hänen huutaessaan vapautta ja työtä kaikille, ovat pilkatut armoilla-eläjät kuolleet sukupuuttoon. Hän on murtanut hirmuvallan sulkuaidat lasten ympäriltä. Hän on muuttanut nuoret tytöt elämän täyteen toimintaan. Hän on tehnyt lopun yksinäisyydestä, tietämättömyydestä, ilottomuudesta. Nyt ei tule enää löytymään onnettomia, halveksittuja vanhoja mamselia, joilla ei ole tehtävää ja joiden elämällä ei ole sisältöä, ei tule enää löytymään sellaisia kuin me olimme.»

Ja jälleen humisi varjojen kaiku, riemuisana kuin metsästäjän laulu lehdikossa, kuin iloisen lapsijoukon raikkaat huudot: »Siunattu olkoon hänen muistonsa!»

Sen jälkeen riensivät kuolleet pois kirkosta, ja Fredrika-mamseli pyyhki kyyneleen silmästään.

»Minä en tule mukanasi kotiin», sanoi hänen kuollut sisarensa. »Etkö sinäkin haluaisi jäädä tänne nyt samalla?»

»Haluaisin kyllä, mutta en voi. Minun täytyy ensin saada eräs kirja valmiiksi.»

»No, hyvää yötä sitte, ja varo itseäsi kun ritari kohtaa sinun kirkkotiellä», sanoi hänen kuollut sisarensa ja hymyili veitikkamaisesti vanhaan tapaansa.

Sitte palasi Fredrika-mamseli kotiinsa takaisin. Årstassa nukkuivat vielä kaikki, ja hän meni hiljaa ylös huoneeseensa, laskeusi levolle ja nukahti uudelleen.

* * *

Muutamia tuntia myöhemmin meni hän todelliseen aamujumalanpalvelukseen. Hän ajoi katetussa vaunussa, mutta hän laski alas akkunan voidaksensa katsella tähtiä; mahdollista on myöskin että hän niinkuin ennenkin katseli ulos nähdäkseen ritarinsa.

Ja tuolla olikin ritari, tuolla ratsasti hän vaunun ikkunata kohti. Komeana istui hän pöyhkeän ratsun seljässä. Tulipunainen vaippansa liehui tuulessa. Hänen kalpeat kasvonsa olivat ankarat, mutta ihanat.

»Tahdotko tulla omakseni?» kuiskasi hän.

Ja hänen vanha sydämensä ihastui, kun hän näki korkean olennon, jonka hatussa häilyi upea töyhtö. Hän unohti, että hänen tarvitsi vielä elää yksi vuosi.

»Olen valmis», kuiskasi hän.

»Siis tulen hakemaan sinua viikon kuluttua isäsi talosta.»

Hän kumartui alas ja suuteli häntä, sitte hän katosi. Mutta Fredrika-mamseli rupesi värisemään ja vapisemaan kuolon suutelosta.

Vähän ajan kuluttua istui Fredrika-mamseli kirkossa, samassa paikassa, missä oli lapsenakin istunut. Täällä unohti hän sekä ritarit että kummitukset ja istui hymyillen ajatellen ihastuneena Jumalan suloisuuden ilmestystä.

Mutta ehkä sen vuoksi, että hän oli väsynyt, kun ei ollut saanut nukkua koko yönä, tahi lämmön, raskaan ilman ja kynttiläinhäyryn vuoksi, tunsi hän itsensä uniseksi niinkuin moni muukin. Hän nukahti hiukkasen, vaan sekunnin verran, hän ei siihen voinut mitään.

Kenties tahtoi Jumala täten avata hänelle portin unelmien maahan.

Siinä ainoassa sekunnissa, minkä hän uinahti, näki hän ankaran isänsä, kauniin, sorean äitinsä ja ruman, pienen Petrean istuvan kirkossa. Ja lapsen sielua ahdisti tuska, kovempi kuin mitä aikaiset voivat tuntea. Saarnastuolissa seisoi pappi ja puhui ankarasta, rankaisevasta Jumalasta, ja lapsi istui kalpeana ja vavisten, aivan kuin sanat olisivat olleet kirveen iskuja ja käyneet läpi hänen sydämensä.

»Oi, mikä Jumala, mikä kauhea Jumala!»

Seuraavassa silmänräpäyksessä oli hän hereillä, mutta hän vapisi ja värisi aivan kuin kuolon suutelon jälkeen kirkkotiellä. Hänen sydämensä oli vielä kerran joutunut lapsuuden epätoivoisen surun valtaan.

Hänelle tuli yhtäkkiä niin kiire, että hän olisi tahtonut heti rientää ulos kirkosta. Hänen täytyi joutua kotiin kirjoittamaan kirjaansa, kaunista kirjaansa rauhan ja rakkauden Jumalasta.

* * *

Ei mitään enempää, joka nyt näyttäisi ansaitsevan mainitsemista, tapahtunut Fredrika-mamselille ennen uudenvuoden yötä. Elämä ja kuolema — samoin kuin päivä ja yö — vallitsivat hiljaisessa yksimielisyydessä maan-

pallolla vuoden viimeisellä viikolla, mutta kun uudenvuoden yö tuli, otti kuolema valtikan ja ilmoitti, että nyt oli vanha Fredrika-mamseli tuleva hänen omakseen.

Jos tämä olisi vaan tiedetty, olisi varmaankin koko Ruotsin kansa yhteisesti rukoillut Jumalaa saadakseen luonansa säilyttää puhtaimman henkensä, lämpimimmän sydämensä. Tuskaisina ja suruisina olisi silloin valvottu monessa kodissa eri maissa, kaikissa niissä kodeissa, joihin hän oli jättänyt rakastavia sydämiä. Silloin olisivat köyhät, sairaat ja hädänalaiset unohtaneet oman hätänsä muistaakseen hänen tuskaansa, ja silloin olisivat kaikki lapset, jotka nyt olivat hänen työnsä siunauksessa kasvaneet suuriksi, panneet kätensä ristiin rukoillakseen vielä yhtä elinvuotta parhaimmalle ystävälleen. Yhtä vuotta sitä varten, että hän saisi antaa täydellisen selvyyden ja laskea loppukiven elämänsä työlle.

Sillä kuolema tuli liian nopeaan Fredrika-mamselille.

Myrsky oli taivasalla uudenvuoden yönä, myrsky oli hänen sydämessään. Hän tunsi kaikkien elämän ja kuolon tuskien kamppailevan itsessään.

»Tuska!» huokasi hän, »tuska!»

Mutta tuska poistui ja rauha tuli, ja hän kuiskasi hiljaa: »Kristuksen rakkaus — paras rakkaus — Jumalan rauha — ikuinen valo!»

Niin, tätä hän juuri olisi tahtonut kirjoittaa kirjassaan, ja kenties paljo muutakin yhtä kaunista ja suloista. Ken tietää? Ainoastaan yhden asian tiedämme, sen, että kirjat unohtuvat, mutta elämä, hänen elämänsä kaltainen ei koskaan unohdu.

Vanhan tietäjättären silmät ummistuivat, ja hän vaipui näkyjä näkemään.

Hänen ruumiinsa taisteli kuoleman taistelua, mutta hän ei siitä mitään tiennyt. Hänen sukulaisensa ja ystävänsä istuivat itkien hänen kuolinvuoteensa ympärillä, mutta hän ei heitä nähnyt. Hänen henkensä oli alkanut lentoansa.

Nyt muuttuivat hänen unelmansa todellisuudeksi ja todellisuus unelmiksi. Nyt seisoi hän, niinkuin oli jo itsensä nuoruutensa aikana näyssä nähnyt, odottaen taivaanportilla, lukemattomat kuolleitten joukot ympärillään. Ja taivas aukeni. Hän, tuo ainoa, autuudentuoja, seisoi taivaan avonaisessa portissa. Ja hänen ääretön rakkautensa herätti noissa odottavissa henkiolennoissa ja hänessäkin kaipauksen saada lentää hänen syliinsä, ja heidän

kaipauksensa kannatti heitä, ja he leijuilivat avaruudessa niinkuin siivillä ylöspäin, yhä ylöspäin.

Seuraavana päivänä oli suru Ruotsin maassa, suru laajoilla aloilla koko maanpalloa.

Fredrika Bremer oli kuollut.

Suomalainen teaatteri.

Ryöstö. — Maria Stuart. — Pikku Eyolf. — Erotaan pois. — Kamelianainen. — Toverukset y. m.

»Suorasuun» ja »Vasantasenan» näytäntöjen jälkeen seurasi suomalaisessa teaatterissa tämän näytäntökauden ainoa kotimainen alkuteos *Martti Vuoren* kirjoittama 5-näytöksinen näytelmä *Ryöstö*.

Martti Vuori on ahkera näytelmäin kirjoittaja; aikaisemmin on hänen näytelmiään näytelty suomalaisessa teaatterissa »Ihmisten tähden», »Pappilan tuvassa», »Seinä väliä» ja »Naimiskauppa». Niistä onnistunein on epäilemättä »Pappilan tuvassa», jossa kuvataan vaatimattomasti pientä kohtausta kansanelämästä. Sen ansio on todelliset tyypit. Uudessa näytelmässään on tekijä myöskin ottanut aiheensa kansanelämästä. Mutta nyt hän on ottanut kuvatakseen suurta epäkohtaa, joka toisin paikoin maatamme on päässyt suureen valtaan, tuottanut paljon onnettomuutta ja synnyttänyt monta murhenäytelmää, nim. velkaantumista ja koronkiskomista. Useimmissa näissä maaseutujemme murhenäytelmissä on juoni sama kuin tässäkin. Ensin ollaan hyviä tuttavia lainanantajan kanssa, tehdään pikku velkoja, joko puotivelkoja tai muuten lainaillaan. Sitä ei sen enempää ajatella. Sattuu sitten joku onnettomuus kohtaamaan lainanottajaa, tai velat muuten hänen huomaamattaan kasvamaan yli voimien. Silloin on ystävyys lopussa. Entinen hyväntekijä käyttää tilaisuutta hyväkseen, kiskoo luonnottomia korkoja ja hakee säälimättä saatavansa syösten entiset ystävänsä onnettomuuteen, monesti melkein mieron tielle. Tämän yleisen juonen on tekijä kuvannut hyvin

todellisesti samoin kuin ne erityismuodot, joissa se näytelmässä kuvastuu. Samoin ovat useimmat näytelmän henkilöt hyviä tyyppejä. Maakauppias Sipi Rahikainen on reipas ja varma, harrastaa omaksi huvikseen kotiseudun seuroja, mutta heti kun siirrytään asioihin on hän säälimättömän kova; samalla on hän jotensakin kaunopuheinen, suurimpana kiihottimena hänellä on kunnianhimo. — Hänen uhrinsa, talollinen Antti Valkeapää ja hänen vaimonsa Sohvi ovat taas omasta kohdastaan hyviä tyyppejä, hyväsydämmisiä, naiivin herkkäuskoisia. Hilma, heidän tyttärensä taas kuvaa varakkaan talollisen tytärtä, joka on vanhempiaan jonkun verran sivistyneempi ja ennen kaikkea paljon hienotunteisempi. — Muutkin henkilöt ovat todellisuudesta saatuja, kiekaileva, maalaistytön käytöstavasta muka vapautunut Siiri neiti, hyväntahtoinen rouva Wallström, ja hullu Syrjälän Sannakin.

Heikompi on näytelmä kokoonpanoltaan. Venäläisten näytelmäin malliin on tekijä ensinnäkin sovittanut näytelmään useita sivuhenkilöitä, jotka kyllä ovat tyypillisiä, mutta eivät mitenkään vaikuta toiminnan kulkuun, korkeintaan ovat lisäämässä kulloinkin vallitsevaa tunnelmaa, niinkuin hullu Syrjälän Sanna puotikammarissa tekee ilveitään, ja antaa Sipi Rahikaiselle tilaisuutta purkamaan ylimieliseen vallattomuuteen kiihtyneen mielentilansa, ja Liisu joka kuolee keuhkotautiin juuri silloin kun hänen kotonaan on ryöstöhuutokauppa. Aivan joutava on kyllä todellisuuden mukainen aina äitinsä hameissa riippuva, mankuva poika.

Juoni kehittyy jotensakin hitaasti; suuri osa on jo tapahtunut ennen näytelmän alkua. Heti alusta näkee kuinka on käyvä: Sipi on, kylliksi imettyään uhreistaan, hylkäävä heidät; ja jo alusta näkee myös, ettei hänen tunteensa morsiantaan Hilmaa kohtaan ole todellisia, vaan että hän on valmis rikkomaan kihlauksensa milloin tahansa.

Siirillä on omituinen asema näytelmässä. Hänen esihistoriansa on aivan ulkopuolella näytelmän juonta. Mutta kaupungista kotiin tultuaan hurmaa hän iloisella, vallattomalla käytöstavallaan Sipin ja jouduttaa siten tahtomattaan hänen ja Hilman välin rikkoutumista ja Valkeapään onnettomuutta. Sipin sallii hän kyllä hienostella kanssaan, mutta ei lopulta hänestä huoli, auttaapa Valkeapään väkeä pahimmasta hädästä. Siirin vaiheet muodostavat jotensakin itsenäisen osan näytelmässä, joka ei aina täydellisesti sulaudu pääjuoneen. Joka tapauksessa on Siiri todellisuudesta temmattu ja vaikuttaa elähdyttävästi.

Suuri heikkous on näytelmässä myös se, että luonteissa ei tapahdu mitään kehitystä. Siten näytelmä ei tempaa katsojaa mukaansa, niinkuin aiheen laadusta ja hyvistä tyypeistä päättäen luulisi. Tähän tietysti vaikuttaa myös kokoonpanon hajanaisuus. — Vuoropuhelu on monin paikoin jotensakin sujuva.

Esityksessä oli ensinnä huomattava tässä, niinkuin useimmissa kotimaisissa näytelmissä erittäin todellisuuden mukainen näyttämölle sovitus. Samoin kuvattiin eri roolit enimmäkseen hyvin todellisesti. Hra *Kallio* Sipi Rahikaisena, hra *Rautio* Antti Valkeapäänä ja nti *Lähteenoja* hänen vaimonaan olivat kaikki hyvin todellisia. Erityistä kiitosta ansaitsee hra *Närhi* — maakauppias Loikkanen —, joka tästä sivuroolista teki vallan mainion tyypin. Nti *Rängman* Hilmana ja nti *Sainio* Siirinä ja rva *Poppius* Liisuna tekivät kukin osistaan jotensakin mitä niistä tehtävissä oli. Rva *Kahilainen* esitti realistisen Syrjälän Sannan mielestämme liian realistisesti.

»Ryöstön» jälkeen seurasi suomalaisessa teaatterissa *Ida Aalbergin* vierailu, jolloin taiteen ystävät saivat ihailla meidän etevimmän näyttelijämme hienoa esitystä. Kaikkiaan esiintyi Ida Aalberg neljässä eri näytelmässä, nimittäin: »Maria Stuart», »Pikku Eyolf», »Erotaan pois» ja »Kamelianainen.»

Ensimäisenä esitettiin Schillerin *Maria Stuart.* Iloksemme näimme, että Ida Aalberg oli ottanut myöskin tämän näytelmän ohjelmistoonsa, siten osoittaen kuinka suurten klassillisten runoilijain teokset yhä saattavat katsojia viehättää. Mutta Maria Stuartina Ida Aalberg onkin tilaisuudessa käyttämään suuria näyttelijälahjojaan ylevään tehtävään ja kuvaamaan yhden eheimpiä ja suurisuuntaisimpia taideluomiaan. Emme tässä voi ruveta hänen ylevää näyttelemistään tarkemmin kuvaamaan. Muistelemme vaan sitä kuninkaallista ryhtiä, joka hänen näyttelyssään oli, ja kuinka nuoren naisen hentous sen rinnalla sai täyden sijan, kuinka elämä olisi ollut kaunis elää, vaan kun siitä oli luovuttava, kuinka Maria valmistui kuolemaan ja, lähtiessään mestauslavalle, hengessään ikäänkuin jo eli toista elämää. — Schillerin ihana runollinen kuvaus sai täysin arvokkaan esityksen.

Näytelmän toisen pääosan, Elisabetin roolin suoritti rva *Rautio* ansiokkaasti. Hänen pääpyrintönään oli eheän luonteen kuvaaminen ja sen tarkoitusperänsä hän mielestämme saavuttikin, tuskin muistamme hänen en-

nen kuvanneen luonnetta niin ehyesti ja itsenäisesti. — Muut tärkeimmät osat olivat herroilla *Leino, Ahlberg, Weckman* ja *Lindfors.*

Suomalainen teaatteri on aina ottanut ohjelmistoonsa Henrik Ibsenin uusia näytelmiä, jos sen voimat siihen ovat riittäneet ja sanotaanpa, että se niissä välistä on onnistunut paremmin kuin monet muut teaatterit. Etenkin on menestys ollut hyvä, kun Ida Aalberg on esittänyt pääosaa. Niin oli myös Ibsenin uusimmassa näytelmässä *Pikku Eyolfissa.*

»Pikku Eyolf» on luonteeltaan monien muiden Ibsenin näytelmäin kaltainen. Ristiriidat tässä niinkuin niin monessa muussa ovat kokonaan sisäistä luonnetta, ulkonainen onnettomuus perustuu yksinomaisesti sisäisiin syihin. Vaikka tässä näytelmän kehitys ja sen ajatus on selvempi kuin monessa muussa Ibsenin näytelmässä, jonka vuoksi se ei katsojissakaan ole herättänyt ristiriitaisia tunteita. »Pikku Eyolfissa» on aiheena miehen ja vaimon keskinäinen suhde. Alfred Almersin elämän haluna on tutkia ja kirjoittaa ja etenkin haluaa hän kirjoittaa suurta teosta »inhimillisestä vastuunalaisuudesta». Aivan nuoresta asti on hänen suhteensa sisarpuoleensa Astaan ollut erittäin hellä. He ovat yhdessä haaveilleet, uneksineet, toivoneet. Eikä tämä suhde lopu sittenkään kuin Almers menee naimisiin. Almersin avioliiton perustana taas ei ole henkiseen myötätuntoisuuteen perustuva rakkaus, vaan kauneuden ja rikkauden viehätys. Ja ennen kaikkea on Almers halunnut menemällä rikkaisiin naimisiin turvata rakkaan sisarensa Astan tilan. Almersin ja Ritan väli ei muodostu semmoiseksi, kuin todellisen avioliiton tulee olla Ibsenin käsityksen mukaan. Almers ei päästä Ritaa osalliseksi sisällisestä sielunelämästään. Kun hän tekee työtä, »elämäntehtävätään» on Rita ulkopuolella. Hän ikävöi,hän kadehtii, hän vihaa sitä, mutta hän ei tiedäkään vaatia, että hänen pitää päästä siihen osalliseksi. He yhtyvät elämän nautinnoissa ja iloissa, mutta eivät velvollisuuden täytännässä.

Mutta sitten tulee tosi ja onnettomuus heidän elämäänsä. Heille tulee pakosta yhteisiä suruja, yhteinen syyllisyyden ja vastuunalaisuuden tunne. Kun he viettävät vallattoman ilon hetkeä, putoo heidän poikansa Eyolf pöydältä lattialle ja vioittuu. Mutta he eivät ole tottuneet vastuunalaisuuteen, eivätkä osaa sitä yhdessä kantaa. Tämä onnettomuus ei heitä yhdistä, vaan se erottaa heitä entistä enemmän. Almersissa viimein selviää, että hän siinä täyttää velvollisuutensa, että hän kasvattaa Eyolfista tyytyväisen ja onnellisen ihmisen. Mutta tähänkään työhön hän ei osalli-

seksi pyydä Ritaa. Ja siten tuntee Rita yhä olevansa ulkopuolella miehensä sisimpiä ajatuksia ja harrastuksia. Samoin kuin hän ennen on vihannut miehensä kirjaa, tuntee hän nyt vihaa Eyolfia kohtaan.

Silloin tulee uusi onnettomuus — Eyolf hukkuu. Onnettomuus masentaa molemmat vanhemmat, se saattaa heidät tuntemaan raskasta syyllisyyden tunnetta. Ja nyt kun onnettomuuden painon vaikutuksesta nuo ulkonaiset siteet, jotka ennen olivat yhdistäneet heitä, kadottavat kaiken arvonsa, on heidän välinsä aivan lopussa. Voidakseen yhdyselämää jatkaa, on heidän alettava alusta. Tälle uudelle yhdyselämälle he hakevat perustusta yhteisessä työssä onnettomien ihmisten hyväksi.

Suomalaisessa teaatterissa näytteli Ritan osaa *Ida Aalberg*. Ibsenin näytelmäin esittäminen vaatii ainakin paljon näyttelijältä ja etenkin Ritan osa, sillä tässä on vähän toimintaa ja on pääpaino sisäisessä sieluntilassa. Ida Aalbergin käsitystavassa ilmeni harvinainen syvyys ja hienous. Varmaan moni katsoja, joka oli ennen näytelmän lukenut, oli valmis tunnustamaan, että vasta näytelmän nähtyään hän sen tuli täysin käsittämään. Ja yhtä hienosti ja tehden syvän vaikutuksen hän osasi kuvata sitä sisäistä kehitystä, joka Ritassa tapahtuu. Ensinnä oli hänellä vaan epämääräinen tunne, että se joka oli hänen miehensä kalliin erotti heidät. Ja kun miehen täyttää uusi suuri ajatus, koettaa Rita intohimoisesti hurmata ja pitää kiinni hänestä. Mutta yhä ankarampana tulee elämän pakko suuntaamaan kehitystä. Täytyi todellakin ihmetellä sitä taitoa, jolla tämän kehityksen johdonmukainen edistyminen esitettiin samalla tarkoin noudattamalla luonteen perusominaisuuksia.

Hra *Ahlberg* Almersina teki vakavan, syvämietteisen miehen vaikutuksen, vaikkei kehityksen kulku tullut aina yhtä selväksi; etenkin tuntui siltä toisessa näytöksessä. — Rva *Poppius* näytteli Astana. Tästä osasta oli vaikea saada vaikuttavampaa kuvaa, koska Astan juuri silloin tuli vetäytyä pois, kuin pääjuoni yltyi. Se lämpö ja syvyys, jonka rva Poppius sai näyttelemiseensä, olivat sen paraimmat ansiot. — Hra *Salo* esitti Borgheimin osaa, joka Almersin vastakohtana toimii ja elää välittömästi. Niinkuin ainakin oli hra Salo pannut paljon työtä näyttelyynsä, vaikka hän ei voimakasta, itsenäistä personallisuutta saanutkaan kuvatuksi. — Nti *Lähteenoja* näytteli sangen vaikuttavalla tavalla omituisen, salaperäisen Rotta-Ullan osaa, joka kuvauksellaan oli lumonnut pikku Eyolfin ja saattanut hänet seuraamaan itseään rannalle ja siten oli tavallaan syynä hänen hukku

miseensa, ja joka samalla saattoi Almersin ja hänen vaimonsa elämän ankaruuden syvälle vedelle. — Kokonaisuudessaan teki näytelmä syvän vaikutuksen.

Sardoun *Erotaan pois* on vanha tuttu suomalaisessa teaatterissa. Siinä Ida Aalberg on tilaisuudessa näyttämään kuinka monipuoliset hänen näyttelijälahjansa ovat, kuvatessaan iloista, naiivia hienonmaailman naista. Miten liekin, mutta tuntui siltä kuin siinä olisi ollut joku tuttu rakas sävel kaukaisilta ajoilta. — Hra *Lindforsilla* on samassa näytelmässä yksi paraimpia osiaan aviomiehenä, ja hauska on myös hra *Weckman* koomillisena rakastajana.

Kamelianainen oli neljäs näytelmä, jonka esittämiseen Ida Aalberg otti osaa. — Tätä näytelmää ei ole ennen suomalaisessa teaatterissa näytelty, vaikka se kyllä on suurta huomiota herättänyt ja sitä on näytelty kaikilla maailman suurilla näyttämöillä. Onpa se ollut alkuna kokonaiseen sarjaan samanluontoisia näytelmiä. »Kamelianaisessa» kuvataan Parisin hienomman »demi-monden» elämää ja jotensakin idealiseeratussa muodossa. Suurin etu tällä näytelmällä on se, että se antaa etevälle taiteilijalle tilaisuutta käyttämään suurta taitoaan. Ja kun nimiosa näytellään niinkuin sen teki Ida Aalberg, niin unohtuu se mikä edeltäpäin ehkä on arveluttanut, mestarillinen näyttely tempaa katsojan ja luonnekin jalostuu taitavan näyttelijän käsissä ja katsoja uskoo sen todelliseksi. Niin kävi ainakin suomalaisessa teaatterissa. — »Kamelianainen» on siten rakennettu, että siinä kaikkein voimakkain näytteleminen on paikoillaan. Kamelianainen on intohimoisin, mitä ajatella voi, rakkaus on hänelle kaikki, se kohottaa häntä, se ylläpitää häntä, se pelastaa hänet. Sen puolesta taistellessaan taistelee hän elämästään. Ja kun hän on sen kadottanut, on hän kadottanut kaikki. Lisäksi loppuu näytelmä kuolemalla, keuhkotauti näännyttää perin onnettoman.

Ida Aalberg suoritti vaikean tehtävänsä mestarillisesti. Hän sai katsojan unohtamaan kaiken muun, kuin että ne tunteet joita kuvattiin olivat mitä syvimpiä ja mitä todellisimpia. Ja se oli rakkauden jalostuttava voima, joka saattoi katsojan antamaan demi-monde-naiselle suuren osanottonsa. Suurta taitoa kysyi myös kuolemankohtauksen esittäminen.

Hra *Salo* oli saanut vaikean tehtävän näytellessään ihanteellisen rakastajan osaa, joka Kamelianaisen vuoksi on valmis uhraamaan kaikki. Myönnettävä on että hra Salo selvisi tehtävästään verrattain hyvin.

Ida Aalbergin vierailunäytäntöjen loputtua ei teaatteri enää onnistunut saamaan ohjelmaansa mitään uutta näytelmää, joka olisi mainittavammin vetänyt yleisön huomion puoleensa. Täysiä huoneita tosin ensin tuotti Suomalaisen teaatterin hyväksi pidettyjen arpajaisten ohjelman esittäminen, jossa etenkin miellytti »Nukkekauppa» monine, kauneine tanssineen. Mutta sitten Molièren kappale »*Naisten koulu*» ei enää suuremmassa määrässä jaksanut yleisöä vetää teaatteriin. Hra *Lindfors* suoritti siinä pääosan, niinkuin niin monessa muussa Molièren kappaleessa, mutta mielestämme ei hän tässä onnistunut kuvaamaan yhtä ehyttä luonnetta kuin monessa muussa, vaan oli tuo itsekäs mies, joka tahtoo kasvattaa itselleen mieleisensä vaimon, mutta tuleekin petetyksi, kuvattu enemmän yleisen kaavan mukaan. — Rva *Poppius* esitti miellyttävästi naivisuudessaan suloista tyttöä. — Hauskoja koomillisia palvelijoita olivat nti *Sainio* ja hra *Kallio.*

Vielä esitettiin teaatterissa yksi uusi näytelmä uusimmasta ulkomaalaisesta näytelmistöstä, nimittäin *Ludwig Fuldan* »*Toverukset*» (Die Kameraden). Sitä esitettiin vaan kahdesti ja kummallakin kerralla jotensakin tyhjälle huoneelle. Emme voi muuta ajatella kuin että satunnaiset seikat olivat syynä tähän vähäiseen osanottoon.

»Toverukset» on tavallaan oppositsioonia ja pilkkaa Ibsenin näytelmien ja etenkin Noran johdosta. Useilla henkilöillä on selvät vastakuvansa Ibsenin näytelmissä ja he käyttävät Ibseniläisiä puheenparsia. — Nuori rouva lähtee miehensä luota, muka saadakseen rauhassa kehittää individualiteettiään. Mutta hän on pintapuolinen ihminen, jolla tämä kotoalähteminen on ollut vaan oikku. Ja hän antautuu jonkunlaiseen tunteiden hurmaukseen erään tohtori Wulffin kanssa, joka kuitenkin on yksinkertaisesti vaan tahtonut viekoitella nuoren rouvan. Kun hän ei siinä onnistu, välittää hän vähän heidän »toveruudestaan». Vastakohtana nuorelle rouvalle on Gertrud neiti, joka tekee työtä sekä isänsä että itsensä puolesta. Näytelmän loppu on muka varoittava esimerkki kuinka Nora-näytelmä saattaa loppua. Nuori rouva ei voi mennä naimisiin ystävänsä kanssa, koska tämä on entisestään naimisissa, eikä myöskään suostu rupeamaan hänen rakastajakseen. Miehestään hän on halunnut erota ja tämä onkin siihen suostunut opittuaan rakastamaan uhraavaa, hyvää Gertrudia. Siinä seisoo rouva yksin täydellisesti nolattuna. — Saksalaisten käsitys naisesta on toinen kuin meidän, ja Ibsenin asemaa meillä Fuldan »Toverukset» ei voi muuttaa. Mutta

näytelmässä on aika lailla pirteyttä ja sukkeluutta, ja sentähden se olisi ansainnut suurempaa osanottoa kuin se sai.

Nuorena rouvana, Theklana näytteli rva *Salo*, antaen naiivin itsekkään värityksen kuvattavalleen, ja suorittaen tehtävänsä jotensakin hyvin. Tohtori Wulffina oli hra *Halme* vallan paikallaan. Thekla rouvan miehenä näytteli hra *Rautio* reippaasti ja vilkkaasti, mutta muistuttaen enemmän suomalaista maakauppiasta kuin berliniläistä tukkukauppiasta. — Nti *Rängmanin* kuvaus Gertrudista oli kutakuinkin eheä ja johdonmukainen.

Näytäntökausi teaatterissa lopetettiin aikaiseen, jo huhtikuun 15 p:nä, jolloin oli kaksi kansannäytäntöä: »Kuinka äkäpussi kesytetään» ja »Elämä on unelma.»

Yleensä tulee myöntää tulos koko talven näytännöistä verrattain hyväksi, yleisöä on käynyt runsaanlaisesti ja ovat monet esitetyistä näytelmistä saavuttaneet suurenkin menestyksen. Lisäksi oli Ida Aalberg ylevällä taiteellaan tuottamassa yleisöllemme suurta nautintoa ja innostuttamassa sekä yleisöä että näyttelijöitä panemaan taiteen maalia korkealle.

O. Relander.

Kotimaan kirjallisuutta.

Juhani Aho, Heränneitä. Kuvauksia herännäisyyden ajoilta. Ensimäinen kokoelma. Porvoossa 1894, Werner Söderström. 141 siv. 8:o. Hinta 2: 25; koruk. 3: 25.

Viime jouluksi ilmestyneestä suomenkielisestä kaunokirjallisuudesta käsittelivät etevimmät kolme teosta, Järnefeltin »Heräämiseni», Pakkalan »Elsa» ja Ahon »Heränneitä» uskonnollisia aiheita. Tämän johdosta on lausuttu se arvelu, että tämä kysymys näyttää meillä saavuttavan kirjailijain intressiä. Mitä tähän arveluun tulee, niin on epäilemättä se oikein, että molempain edellisten teokset osoittavat tekijöissään harrastusta syventymään uskonnolliseen kysymykseen sen itsensä vuoksi. Järnefeltin teoksen suhteen tämä ajatus ei kaipaa enempää perustetta, mutta Pakkalan »Elsassakin», lämmittää lukijan mieltä se myötätuntoisuus, millä tekijä henkilöittensä kautta esittää uskonnollisen elämän kehitystä.

Juhani Ahon suhde aineeseensa ei ole niin läheinen, kuin näiden edellisten. Se elämä, joka hänen kirjassaan esitetään, ei ole itsensä kokemaa

kuten Järnefeltin eikä myötätuntoisen mielikuvituksen luomien henkilöitten, kuten Pakkalan, vaan hän on itselleen valinnut historiallisesti määrätyn alan, jolla hän on voinut liikkua objektiivisesti tarkkaavana psykoloogina. Herännäisyysliikkeen tuores uskonnollinen elämä sinä aikana, jolloin tämä liike vielä oli alkuperäisessä voimassaan, on tarjonnut kirjailijalle kiitollisia aiheita hänen huomioittensa esineiksi. Tekijä on etsinyt aiheeksensa sellaisia, joissa huomio on selvimmin tehtävänä, »heräyksiä», »heränneiden» elämän käännekohtia, joissa nämät itse ovat tunteneet tehneensä ratkaisevat kokemuksensa.

Tämä aiheiden selvyys ja yksinkertaisuus ynnä lisäksi se seikka, että Aho ei niitä ole muodostanut kokonaisuudeksi, vaan antaa meille ne sellaisina pienissä kertoelmissa, vaikuttaa kirjan objektiivisuuden. Siinä ei useinkaan näy kirjailijaa muussa kuin etevässä esitystavassa. Suurimmalla mieltymyksellä lukija tutustuu noihin rehellisesti totuutta etsiviin, surumielisiin henkilöihin ja kiitollinen on hän tekijälle, että tämä on käyttänyt sujuvaa kynäänsä näiden kauniiden aiheiden esittämiseen.

Psykoloogisesti hienoimmat näistä Ahon kuvauksista ovat minusta »Häät», »Pyhiin vaellus», »Uskontunnustus», »Vapautettu» ja »Maailman suurin syntinen». Kokoelman ensimäinen kuvaus »Kuinka minä heräsin» tekisi eheämmän vaikutuksen, jos siinä tekijä itse esiintyisi kertojana, eikä, kuten nyt on laita, olisi antanut »heränneen» itsensä esittää niin paljon hänelle ulkonaisia asianhaaroja. Ne kyllä sopisivat olemaan taustana heränneen sielunelämälle, ja ne selvittävät sitä ympäristöä, jossa hän liikkuu, mutta ne eivät semmoisina sovi hänen oman huomionsa esineiksi. »Äitien muistoksi» on merkillinen siitä, että tekijä siinä puhuu enemmän omassa nimessään, antaa yleisen käsityksensä niistä ilmiöistä, joita hän kirjassaan kuvaa. Se on kaunis ja arvokas kuvaus, ja juuri omituisen luonteensa vuoksi mainitsen sen erikseen. Muut kolme kuvausta ovat edellisiin verraten aiheittensa puolesta vähempiarvoisia.

En tee tämän enempää selkoa kuvauksien sisällöstä, sillä arvatenkin kaikki Valvojan lukijat ovat niihin tutustuneet tai ottavat niihin tutustuakseen. Mutta tahdon käyttää tilaisuutta koettaakseni selvitellä Juhani Ahon yleistä näkökantaa uskonnollisien aiheittensa käsittelemisessä. Paitse näitä hänen kuvauksiaan antaa tästä kannasta tietoja eräs Päivälehdessä hiljattain ollut kirjoitus: »Ritan ja Allmersin »heräyksestä». Mietteitä »Pikku Eyolfin» johdosta», [1]) kirj. J. A—o.

---

[1]) Sivumennen en voi jättää oikaisematta yhtä kevytmielistä erehdystä, joka tässä kirjoituksessa tehdään Ibsenistä. Siinä sanotaan: „Ibsen on seurannut aikaansa ja tuntenut tarpeen ruveta vastaamaankin. Vastaus ei ole uusi eikä liioin originellikaan. „Minne tulee meidän kääntää katseemme?“ kysyy Rita. Ennen olisi Ibsen ehkä vastannut: „Itseenne“ — „vaere sig selv nok“. — Tämä on kevytmielistä siteeraa-

Sanoin jo, että Juhani Aho lähestyy ainettaan ulkoapäin tarkkaavana psykoloogina. Uskonnollisella elämällä on tietenkin tarjottavana sielullisia ilmiöitä, joita psykoloogin silmä saattaa tarkata. Niitä löytyy varsinaisen uskonnollisen elämän alalla, mutta varsinkin voi psykoloogi saada tarkastavan silmänsä esineeksi niitä vaikuttimia, motiiveja, jotka pyrkivät ihmisiä uskonnolliseen mielialaan taivuttamaan. Näitä uskonnon motiiveja, niitä elämän kokemuksia, jotka uskontoon saattavat, onkin Juhani Aho ennen kaikkea ottanut kirjassa tarkastaakseen. Hän asettaa kysymykseen: »miten heräsitte?»

Mainitsemassani sanomalehtikirjoituksessa antaa J. A—o selonteon siitä, mitä hän psykoloogina on huomannut uskontoelämän synnystä. Hän kirjoittaa: »Jos olen oikein käsittänyt niiden ihmisten mielentilan, jotka heräystä kohden kulkevat, tulee heidän elämässään hetki, jolloin täydellinen tyytymättömyys ja tyhjyys heidät valloittaa. He vaeltavat epätoivoissaan tietämättä minne kääntyä. »Suo siellä, vetelä täällä, ei kuivaa kussaan», eikä näy olevan muuta neuvoa kuin siihen paikkaan nääntyä tai heittäytyä — suohon. Jollain ihmeellisellä tavalla avautuu kuitenkin pienonen, ahdas polku, tuo kaitanen tie, joka johtaa heidät tuntemattomille maille. Valitsemisen varaa ei enää ole — siitä yksinkertaisesta syystä ettei asianomainen voi, eikä tahdo, muuta tietää — ja hän turvautuu siihen yhteen ja ainoaan.»

Psykoloogisen tutkimisensa nojalla päättää J. A—o vielä, että uskonnon »kehoittava vaikutus» on juuri siinä, että »se omaa elämän mahdollisuuden niillekin, jotka jo luulivat sen kadottaneensa». »Herännyt» on tavallaan pakosta tullut uskonnolliseen elämäänsä, sillä muuta mahdollisuutta ei hänellä enää ollut eläākseen. Ainoastaan niille, jotka »sairastuvat», s. o. niille, joilta »kaikki muut tiet ovat suljetut», merkitsee uskonto jotakin; muut eivät sen apua tarvitse. Vapahtajallakin oli se käsitys, että uskonto on sairaiden »hospitaali», sillä hän sanoo: »terveet eivät parannusta tarvitse». »Terveisiinkin», se on, niihin jotka eivät uskontoa tarvitse, on kuitenkin, lisää J. A—o, sovitettava »suvaitsevaisuuden vanha periaate: itsekutakin uskonsa auttakoon.»

Tämän yleisen selvittelyn rinnalle panen erään otteen Juhani Ahon omista kuvauksista, jossa hän konkreettiset esimerkit edessään analyseeraa »heränneen» sielunelämää. »Äitien muistoksi» nimisessä kuvauksessa kerro-

---

mista. Ibsenistä eivät muut kuin „peikot" saa olla „sig selv nok." Hän antaa „Dovregubbein" lausua:

„Derude, under det skinnende hvælv,
mellem mænd det heder: „Mand vær dig selv".
Herinde hos os mellem troldenes flok
det heder: „Trold, vær dig selv — nok!"

taan eräästä nuoresta tytöstä, joka »omantunnon vaivoitta olisi voinut, niinkuin hänen isänsä, äitinsä ja veljensäkin, tyytyväisenä elää sitä samaa »surutonta» elämää huvituksissa ja hyvinvoinnissa, jota hekin elivät». Tämän tytön heräämisestä sanotaan sitten näin:

»Mutta hänen luonteessaan oli kuitenkin jotain, joka jäi tyydyttämättä. Oliko se suomalaisen synnynnäistä haikeaa kaukomielisyyttä, joka idätti tuota hämärää kaipausta jonkunlaisen eetillisen ihanteen toteuttamiseen, mikä aika ajoittain ilmaantuu meihin jokaiseen jostain kuka sen tietää mistä. Kenties heräsi se jonkun persoonallisen vastoinkäymisen tai satunnaisen pettymisen ja surun johdosta. Mutta ajan hengessä se myöskin oli tuo sielujen sisällinen rauhattomuus ja kyllästys kuivaan henkiseen ravintoon, koska se niin monella haaralla yhtäkkiä näyttihe.»

Nämät sitaatit antavat yleisen käsisyksen psykoloogin suhteesta uskonnollisiin aiheisiinsa sekä niistä rajoista, jotka häntä tässä sitovat. Psykoloogi ei voi ensiksikään sanoa sitä eikä tätä uskonelämän totuudesta. Se elämä, joka uskovaisen vakaumuksen ja kokemuksen mukaan virtaa hänelle hänen omistamastaan jumalasta, on psykoloogin kannalta »kuka sen tietää mistä» syntynyttä. Onko uskonelämällä todellista, objektiivistä pohjaa vai onko se vaan luulottelua, sitä kysymystä ei psykoloogi voi ratkaista.

Toiseksi tahdon sanoa, että Juhani Aho esittää paremmin ja täydellisemmin uskonnon syntymisen ehtoja kuvauksissaan kuin tuossa sanomalehtikirjoituksessa, josta tein otteita. Jälkimäisessä tulee vaan esille se, että uskontoon pyrkijässä vallitsee tyytymättömyys ja tyhjyys sekä ettei hänellä enää elämän mahdollisuuksia ole löydettävissä muita kuin tuo kaitanen tie». Mutta tuossa nuoressa tytössä, joka esiintyy »Äitien muistoksi» kirjoitetussa kuvauksessa, löytyy jotain erityistä, joka ei tavallisista elämän mahdollisuuksista saa tyydytystä. Tämä »jotain» oletetaan ehkä heränneeksi jonkun persoonallisen vastoinkäymisen tai satunnaisen pettymisen ja surun johdosta? Juhani Aho osoittaa tässä että hän voi tehdä erotuksen uskonnon satunnaisen vaikuttimen ja itse uskonnollisen tarpeen välillä. Kovat kokemukset, kadotetut elämän mahdollisuudet muodostuvat niiksi vaikuttimiksi, jotka saavat ihmisen etsimään jotakin aivan toisenlaista ja toisenarvoista elämän mahdollisuutta. Mutta nämät motiivit eivät semmoisina vielä riitä selittämään uskonsyntymistä. Ne vaan oikeuttavat sitä, johon ne ovat koskeneet, ajattelemaan kaiken luonnollisen elämän epävakaisuutta ja kykenemättömyyttä tyydyttämään ihmisen onnen kaipuuta sekä vakaumuksen kautta omistamaan sitä uutta, kaikkea muuta arvokkaammaksi katsottua sisällystä, jonka uskonto takaa ihmiselle. Uskontoelämätä ulkopuolella oleva ei voi omalta kannaltaan antaa mitään arvostelua siitä uskonelämästä, jota hän ei ole kokenut, korkeintaan voi hän yleiseltä siveelliseltä kannalta huomata uskontoelämän hyviä seurauksia. Mutta »herännyt», vaikkakin hän siinä suhteessa on valmis käyttämään »suvaitsevaisuuden vanhaa periaatetta»,

että hänestä ainoastaan vapaan henkisen toiminnan kautta ihminen voi asettua suhteeseen jumalansa kanssa, jonka tähden hän ei ulkonaisilla keinoilla tahdo toista pakottaa, tekee kuitenkin niistä, jotka pysyvät uskonnollisen elämän ulkopuolella sen arvostelun, etteivät he sittenkään ole »terveitä», vaan että arvokkain elämän mahdollisuus on heiltä jäänyt käyttämättä. Sen hän voi tehdä sitä suuremmalla syyllä, koska se käytännöllinen tarve, josta usko saa varsinaisen lähtökohtansa, »hämäränä kaipauksena jonkunlaisen eetillisen ihanteen toteuttamiseen» »aika ajoittain ilmaantuu meihin jokaiseen kuka sen tietää mistä», toisin sanoen koska uskonnollinen tarve on jotakin yleisinhimillistä eikä vaan muutamiin indiviideihin rajoitettu.

Sillä mitä olen refereerannut Ahon mainittua sanomalehtikirjoitusta ja muuten tässä puhunut psykoloogin suhteesta uskonnolliseen elämään, en ole tahtonut sanoa muuta kuin että Juhani Aho kuvauksissaan herännäisyyden ajalta on osannut hienotunteisesti pysytellä niissä rajoissa, joihin hänen psykolooginen metoodinsa on hänet sitonut. Hän on niissä kertonut objektiivisesti uskonnolliselle elämälle omituisia sielunilmiöitä jättämällä kokonaan avonaisiksi kysymykset uskonnollisen kokemuselämän totuudesta ja arvosta. Sen vuoksi uskonnolliseen elämään taipuvainen lukija voi Ahon kuvauksia lukiessaan viitata noihin kysymyksiin omalla tavallaan. Viittasin tuohon sanomalehtikirjoitukseen, jossa abstraktisempi ajattelemistapa selvästi tuo esille psykoloogisen metoodin rajoittavaisuuden, oikeastaan vaan sentähden, jotta sitä itse kuvauksiin vertaamalla kävisi paremmin selville kuinka Juhani Aho konkreettisen uskonnonelämän kuvaamisessa on voinut välttää sitä yksipuolisuutta, johon hänellä yleisen käsityksensä kannalta voisi olla taipumusta.

Z. C.

R. Hult, Grunddragen af den allmänna geografin. I. Matematisk geografi och klimatografi. Helsingissä 1894, Weilin & Göös. 215 siv. 8:o. Hinta 8: —.

Maantieteen tutkiminen on meidän maassamme, niinkuin muissakin kulttuurimaissa, tullut yhä tärkeämmäksi. Maantieteen opetus on käynyt yhä monipuolisemmaksi ja sen aineen opettajalta on vaadittu yhä laajempia tietoja. Sitä tuntuvammaksi on tullut hyvien maantieteellisten teosten tarve opettajia varten. Ne saksalaiset oppikirjat, joita enimmäkseen on käytetty, ovat olleet hyvin laajat ja ainakin muutamilta vanhemmilta opettajilta vaatineet liian suuria alkutietoja. Tämä nyt ilmestynyt ensimäinen osa T:ri R. Hultin Yleismaantiedettä täyttää siis jo kauan aikaa tunnetun suuren tarpeen, ja kaikkein maantieteen harrastajain ja opettajain' tulee tervehtiä sen ilmestymistä suurella ilolla. Olisi vaan toivottava että tämä ensimäi-

nen osa tulisi käännetyksi suomen kielelle, niinkuin myöskin että seuraavat osat piakkoin ilmestyisivät. Tekijä sanoo nimittäin esipuheessa tämän osan olevan alun sarjaan esityksiä yleismaantieteen kaikilta aloilta. Toinen osa tulisi sisältämään hydrografiaa (myöskin oceanografiaa) sekä orografiaa (käsittäen myöskin dynaamisen geologian), kolmas osa sisältäisi bio- ja antropogeografian. Jokainen osa tulee kumminkin olemaan aivan itsenäisenä teoksena.

Tässä nyt ilmestyneessä kirjassa on kaksi osaa, Johdanto ja Klimatografia. Tekijä on valinnut ilmanalan selittämisen ensimäiseksi osaksi, sillä niinkuin hän itse sanoo ei ilmaston selittäminen edellytä lukijalta muita alkutietoja kuin maan korkeussuhteiden ja meren ja maan jaon tuntemisen, jota vastoin meren ja maan selitys vaatii ilmastotieteen tuntemista.

Johdannossa on matemaatillisen maantieteen tärkeimmät seikat, kertomus maanpinnasta ja maantieteen tarkoituksesta, jaosta ja asemasta muitten tieteitten suhteen. Kahdessa ensimäisessä luvussa: »maan muoto ja suuruus» sekä »maan liikunto», esitetään matemaatillisen maantieteen tärkeimmät säännöt niin helppotajuisella tavalla, että matematiikkaan vähemmänkin perehtynyt ne ymmärtää.

Kolmas luku, paikan määräämisestä, on vähän laveampi, sillä tekijä selittää siinä miten käytännöllisellä tavalla määrätään paikkojen latituudit ja longituudit sekä niiden korkeus tai syvyys merenpinnasta laskien. Seuraavassa luvussa, maan kuvaamisesta kartalla, selitetään tarkoin eri projektsioonit; nämä valaistaan kuvioilla. Seikkaperäinen esitys antaa lukijalle tästä tärkeästä mutta verrattain vaikeasta asiasta selvän käsityksen.

Luvussa maanpinnan muodostumisesta esittää tekijä sujuvasti, osittain viehättävästi, kuinka suuri säännöllisyys on maankuoren muodostumisessa, vaikka se ensi katsannolla näyttääkin niin oikulliselta. Kuinka suuremmat mantereet kaikki ovat pohjoisella pallon puoliskolla. Kuinka suurimmat alangot ovat koottuna pohjoisnavan ympärille ja ainoastaan mannerten keskipaikoilla ulottuvat kauas etelään. Kuinka näitä alankoja ympäröivät vuorijonot, jotka kohoavat yhä korkeammiksi mitä enemmän ne etenevät alangoista ja lopullisesti ikäänkuin selkärankana kulkevat koko mannerylängön läpi alkaen Amerikasta ja jatkuen Aasian läpi Eurooppaan aina Atlantin mereen saakka. Kuinka tämän vuorijonon rannikot ja rinteet ovat hienosti rikkiuurretut ja kuinka niitä ympäröi saaret, luodot ja karit. Mutta kuinka tämän vuorijakson eteläpuoliset maat ovat kömpelömuotoisia, lahtia, saaria ja luotoja vailla. Myöskin meren pohja ja sen eri syvyydet kuvataan. Kaiken tämän säännöllisyyden perille pääseminen ja sen selittäminen on yleismaantieteen lopputarkoitus. Tätä lukua seuraa hyvä korkokartta joka selvillä väreillä kuvaa alangot, ylängöt ja vuoret, niinkuin myöskin meren eri syvyydet. Muutamia vaillinaisuuksia kartassa voi kumminkin mainita,

esim. että Atlantin meressä on syvimmän paikan merkitseminen jäänyt tykkönään pois ja että Välimeren syvyyssuhteet ovat epäselvät.

Niitä, «jotka vielä kysyvät mitä maantiede on», kehoitetaan lukemaan johdannon viimeiset luvut, joissa tekijä mitä lämpimimmällä tavalla selittää mikä maantieteen tarkoitus on ja mitä sen tutkijalta vaaditaan.

Klimatografia on laajemmin esitetty, se käsittää suuremman osan kirjaa. Tekijä on siinä käyttänyt uusimpia lähteitä, erittäin J. Hannin eteviä teoksia, varsinkin luvussa »solaarinen ilmasto», johon hän on ottanut suuren osan J. Hannin teoksesta Handbuch der Klimatologie. Ilmakehän yleiset ominaisuudet tuodaan selvästi esiin ja ne yleiskatseet ja taulut, jotka esitetään luvussa »manner- ja meri-ilmasto» ovat hyvin opettavaiset. Tarkka ilmasto-kartta Supanin ja Wildin mukaan tekee esityksen vielä selvemmäksi. Kun puhutaan ilmanlämmöstä eri korkeudella selitetään Fön-tuulen syntyminen J. Hannin mukaan seuraavalla tavalla: »Kun ilmapainominimi on länsi- tai luoteispuolella Alppeja Biscayan lahden ja Islannin välisellä linjalla, virtaa ilma Alppien pohjoispuolelta kaakkois- ja etelä-tuulena alhaisinta ilmapainoa kohden, mutta myöskin Alppilaaksojen ilma tulee vedetyksi sitä kohden, aivan kuin imettynä ulos laaksoista. Kun Alppien harju estää ilmaa etelästä tulemasta sijaan, niin täytyy ilman ylhäältä painua alas, pois imetyn korvaukseksi. Siten syntyy föntuuli». Ilman suuri lämpö kun se tulee laakson pohjaan johtuu sen suuresta pusertumisesta alas painuessa. Ilmanlämmön jako on kuvattu useilla kartoilla Hannin ja Supanin mukaan, samaten ilmapaino ja tuulet sekä kosteus ja sademäärä.

Selitys cykloneista, sähköilmiöistä ja maanmagnetismista on tarkka ja huvittava. Parhaiten tunnetut ovat cyklonit pohjoisosassa Atlantin merta. Sieltä niiden tiet haaraantuvat eri suuntiin ja yhtyvät toisiinsa useissa paikoin. Tunnetaan 10 eri yhtymäpaikkaa cyklonien radoilla Amerikan ja Euroopan välillä. 6 on ensimäisen luokan yhtymäpaikkoja, joissa on enemmän kuin 30 myrskykeskusta vuodessa ja 4 toisen luokan, joissa on 25—30 myrskykeskusta vuodessa, joista yksi Hankoniemen tienoilla. Syyt ukkosen syntymiseen sekä Suomessa että Länsi-Euroopassa selitetään, samaten kerrotaan revontulista ja maanmagnetismista.

Erittäin huolellisesti ja tyystin on tekijä suorittanut ilmastoalueiden jaon. Hän on tässä kohden menetellyt aivan itsenäisesti, Berghausin äskettäin ilmestyneen fysikaalisen atlaan perustuksella, ja jakanut maanpinnan 33 ilmastoalueeseen, jotka hän taas jakaa pienempiin ilmastopiireihin. Joka piiri saa erityisen selityksen. Täten tulee joka paikka maan pinnalla, jolla on jotakin huomattavaa, saamaan oman kertomuksensa. Vaikea on kyllä määrätä varmoja rajoja alueiden välille, kun tiedetään kuinka vähitellen ilmasto muuttuu toisenlaiseksi, mutta tämmöisellä tarkemmalla jaolla on kumminkin monet edut. Yleiskatsaus on selvempi ja ilmastoalueet tulevat paremmin huomattaviksi. Lienee aivan uutta vetää ilmastoalueiden rajat

valtamerien poikki, siten yhdistäen maat valtamerien molemmin puolin. On muutoin omituista että Norjan tunturiseudut on luettu Siperian ilmastoalueeseen; eiköhän ne paremmin voisi kuulua Golfivirran alueeseen?

Tätä lukua seuraa selvä kartta, jossa tekijä erilaisilla väreillä kuvaa eri ilmastoalueet, saaden ne siten selvästi esiintymään. Esim. Aasiassa huomaa heti ensimäisellä silmäilyksellä tundra-, metsä-, aro- ja monsuunialueet. Monsuunialue olisi vaan voinut ulottua vähän pohjoisemmaksi pitkin Kiinan itärantaa. Myöskin subtroopillinen talvisateen vyöhyke huomataan heti.

Viimeisessä luvussa, »ilmaston sekulaariset muutokset», tekijä lyhyesti puhuu ilmastoperioodeista, jotka historiallisella ajalla on huomattu, kuinka ilmanala kaikkialla on tullut kuivemmaksi, johon ei metsän haaskaaminen voi olla ainoana syynä. Iraanissa on järviä hävinnyt ja sade ei enää riitä täyttämään entisiä vesijohtokanavia. Monessa paikassa Eurooppaa peittää maanpintaa entisten virtojen sora. Näistä ilmastoperioodeista on kumminkin niin vähän ja niin epävarmoja tietoja, ettei niistä vielä voi tehdä tarkempaa jakoa.

Liite, jossa on lisäyksiä matemaatilliseen maantieteeseen, sekä huolellisesti tehty nimiluettelo päättää kirjan.

Olen tässä tehnyt lyhyen yleiskatseen nyt ilmestyneeseen osaan ja pyydän saada suosittaa sen sekä opettajille että maantieteen harrastajille. Kirja on erinomaisen opettavainen ja miellyttävä sekä todistuksena tekijän laajoista tiedoista ja uutterasta tutkimuksesta niinkuin myöskin hänen erittäin selvästä ja vilkkaasta esitystavasta. Vaikka hän toisinaan eri paikoissa koskettelee samoja asioita, niin hän aina valaisee niitä uusilta näkökannoilta, eikä esitys missään kohden ole väsyttävä ja pitkäveteinen. Kieli on sujuvaa ja helppotajuista. Kaikki muukalaiset nimitykset ovat selitetyt. Kuten jo alussa sanoimme olisi suotavaa että seuraavatkin osat pian ilmestyisivät. Kun teos kokonaisuudessaan ilmestyy, tulee sen merkitys varmaan olemaan suuri ei ainoastaan Suomessa vaan muissakin pohjoisissa maissa.

Ikävä vaan että kirjaan on tullut muutamia eksyttäviä painovirheitä. Esim. sivulla 128 rivi 17 alh. on *öster* och *vester* oleva aivan päinvastoin; sivulla 171 rivi 3 ylh. on 10—40° pitää olla 10—15° ja samalla sivulla 23 rivi ylh. on *Januari,* tulee olla *Juli.*

H. H—n.

L. Neovius, Oppikirja suomalaisessa pikakirjoituksessa. Neljäs painos. Helsingissä 1894, Tekijä. 73 + 29 siv. 8:o. Hinta 3: —.

Kaksikymmentä vuotta on kulunut siitä, kuin tohtori Neovius ensi kerran julkaisi painosta suomen kieleen sovittamansa Gabelsbergerin pikakirjoitusjärjestelmän. Nyt ilmestynyttä oppikirjaa sopii pitää 4:ntenä pai-

noksena silloin ilmestyneestä, vaikka se sekä ulkoasunsa puolesta että monessa muussakin suhteessa on ihka toinen kirja. Se jakaantuu kolmeen osaan: 1:nen tekee selkoa pikakirjaimista, 2:nen sanain kuvaamisesta ja 3:s on lyhennys-oppi. Kurrenttitekstiin on sääntöjen valaisemiseksi sovitettu tiheään pikakirjoitus-esimerkkejä, mutta sen lisäksi on teoksen lopussa vielä erityinen pikakirjoitus-osa harjoitus- ja lukukappaleineen.

Paljon on suomalainen pikakirjoitus kehittynyt näinä 20:nä vuonna, ja oppikirjan jokainen uusi painos eroaa melkoisesti edellisestä. Nyt ilmestyneessä painoksessa poiketaan useassa kohden v. 1891 ilmestyneestä kolmannesta painoksesta, ja palataan lähemmäksi vuoden 1883 painosta. Niinpä on taas otettu käytäntöön entinen *ou-* ja *öy*-diftongien merkitsemistapa; *tuo* sanan vanha siigeli on myös huomioon otettu; *jos* ja *niin* sanain merkitsemisessä on palattu vanhalle kannalle, samoin *kin* päätteen kirjoittamisessa. Tämä kaikki on mielestämme suomalaiselle pikakirjoitukselle eduksi; siihen suuntaan lausuimme ajatuksemme jo ilmoittaissamme vuoden 1891 painosta saman vuoden Valvojassa. — Muuten on kirjan järjestys kokonaan uusi ja luullaksemme edellisiä edullisempi. Yhdessä suhteessa pidämme kuitenkin edellisen painoksen esitystapaa parempana, siinä nimittäin että se esittää lyhennyksiä vähitellen jo ennenkuin saavutaan varsinaiseen lyhennysoppiin. Luullaksemme näihin tutustuminen käy siten helpommaksi.

Oppikirjassa on monessa kohden annettu käytännöllisiä neuvoja, kuinka pikakirjoitusta opeteltaissa on meneteltävä. Tämä seikka samoin kuin sääntöjen laajuus ja seikkaperäisyys vaikuttavat, että kirjan avulla saattaa ilman opettajaa saavuttaa pikakirjoitustaidon. Tämä on kirjalle eduksi niin kauvan kun pikakirjoitusta opetellaan ilman opettajan johtoa, tai kun vaan ani harvoissa oppikursseissa tavataan täysin kykeneviä opettajia. Mutta jos pikakirjoitus joskus tulee yleiseksi oppiaineeksi kouluissamme, niin pitäisimme sopivampana, että säännöt olisivat lyhemmät ja monet niistä seikoista, jotka nyt oppikirjassa esitetään, jätettäisiin opettajan selitettäväksi. Mutta silloinkin nykyisellä kirjalla on entinen arvonsa itse-oppiville ja pikakirjoituksen opettajille.

Erittäin suurena ansiona pidämme sen seikan, että harjoitusesimerkit ja lukukappaleet sisällyksensäkin puolesta ovat arvokkaat, niiksi kun on enimmäkseen valittu sopivia suomalaisia sananlaskuja sekä mainioiden miesten ajatelmia ja puheita. Ulko-asunsa puolesta kirja tekee sangen miellyttävän vaikutuksen. Toivomme tälle ansiokkaalle teokselle runsasta menekkiä.

F. O. R.

O. W. Ålund, William Ew. Gladstone, valtiomies ja kansanystävä. Suomennos. (Tuhansille kodeille tuhatjärvien maassa N:o 18). Porvoossa 1894, Werner Söderström. 58 siv. 8:o. Hinta —: 35.

Euroopan suurista valtiomiehistä tuskin kukaan on meillä niin tunnettu ja suosittu kuin Englannin vapaamielisen puolueen monivuotinen johtaja Gladstone. Ihastuksella olemme me lukeneet hänen taisteluistaan ja puheistaan ja olemme iloinneet hänen voitoistaan. On sen vuoksi kaikin puolin kiitettävä yritys tarjota suomalaiselle yleisölle tilaisuutta tarkemmin tutustumaan tämän mainion miehen elämän vaiheisiin ja hänen suureen elämäntyöhönsä. Kaikki me tunnemme hänen taistelunsa Irlannin hyväksi, moni on kuullut yhtä ja toista muutakin, mutta sitä huvittavampi on yhtämittainen esitys.

Kuvauksen Gladstonesta, joka suomennoksena nyt meidän yleisöllemme tarjotaan, on kirjoittanut ruotsalainen ahkera kansantajuisten kirjasten kirjoittaja O. W. Ålund. Pienissä luvuissa kuvataan eri aikoja ja puolia Gladstonen kehityksestä ja toiminnasta, kuinka hän vähitellen ankarasta vanhoillisesta kehittyi siksi suureksi kansanystäväksi, jona hän nyt on tunnettu koko sivistyneessä maailmassa. Kaikki ne suuret aatteet, joitten puolesta hän eri aikoina on tehnyt työtä, saavat paikkansa. Ihmetellen näkee lukija kuinka moninainen hänen työnsä on ollut, kuinka hän on harrastanut pienten kansojen oikeuksien tunnustamista, helpottanut vähävaraisten verokuormaa poistamalla suuret määrät tullia, taistellut laajennetun valtiollisen oikeuden puolesta, omantunnon vapauden puolesta, ja harrastanut niin monta muuta suurta aatetta. Lukija saa samalla tutustua Gladstonen suureen persoonallisuuteen ja hänen eteviin ominaisuuksiinsa.

Mielenkiinnolla varmaan moni lukee tämän kuvauksen Gladstonesta. Yleensä on esitys helppotajuista ja huvittavaa, toisin paikoin se ehkä voisi olla vähän yhtenäisempää ja vilkkaampaa. — Suomennoksessa on kieli hyvää, toisin paikoin on suomennos kuitenkin suoritettu vähän hätäillen. Jossakin kohden se saattaa väärinkäsitykseenkin. Esim. siv. 18 on: Vanhoilliset saivat johtajikseen — — — Benjamin Disraelin, sekä useita vuosia myöhemmin lordi Beaconsfieldin. — Se joka ei asiata entisestään tiedä, ei tästä käsitä, että Disraeli ja Beaconsfield oli sama henkilö.

O. R.

Parlamentarismi ja puolue-elämä pohjoismailla.

III.

Kääntyessämme Tanskan uusimmasta historiasta Norjan puolueolojen tarkastamiseen, saamme alusta asti ottaa huomioon, että syvällistä ulkonaista erilaisuutta miltei joka kohdassa on näitten maitten ja kansojen välillä olemassa. Että puolueoloissa sittenkin ilmestyy yhtäläisyyttä, toisinaanpa hämmästyttävääkin, tulemme pian näkemään.

Kun Tanska kääntyi konstitutsionalismin uralle, oli sillä takanaan pitkä, melkein herkeämätön valtiollinen itsenäisyys hamasta pakanuuden ajasta asti, jotenka verrattain varma pohja uudelle valtiolliselle kehitykselle oli tarjona. Norjan kansalla sitä vastoin oli samoin ylen loistava muinaisuus takanaan, mutta sitten kehityksen lanka keskiajan loppupuolella oli katkennut, ja noin puolen vuosituhannen oli sen kansa elänyt ilman valtiollista itsetajuntaa, tehdäkseen sitten v. 1814 yhtäkkiä harppauksen miltei täydelliseen itsenäisyyteen ja itsehallintoon.

Eikä erilaisuus siihen rajoitu.

Kun Tanska sai vapaan valtiomuodon, oli maassa puolueita ja kehittyneitä säätyerotuksia olemassa. Vastakkain seisoivat toisella puolen lukuisa, mutta köyhä talonpoikaisluokka, toisella puolen varakas kaupunkilaisväestö ja vähälukuinen mutta rikas ylimystö. Talonpojista kaikki vanhemmat miehet olivat maaorjuudessa syntyneet ja useimmat vielä kärsivät monenmoisia, vanhasta vapaudenpuutteesta johtuneita vastuksia, mutta kaupunkilaiset ja aateli eivät kumpikaan olleet valmiit vanhoista etuoikeuksistaan luopumaan.

Toisin Norjassa.

Se valtiollinen valpas itsetajunta, jonka kansakunta kokonaisuudessaan oli kadottanut, oli yhteisen kansan taajoissa riveissä säilynyt ylpeän

itsetunnon muodossa, joka, itsessään jokseenkin aiheetonna, vielä senkin kautta kadotti merkitystä, ettei se muodostunut yleisvaltiolliseksi harrastukseksi. Muissa kansanluokissa kansallista itsetajuntaa tuskin nimeksikään oli olemassa. Harvalukuinen sivistynyt virkamiesluokka suuremmaksi osaksi johti sukuperänsä toisesta maasta eikä edes puhunut kansan kieltä; ylimystöstä ei voi puhua. Ajan pitkään tämä pieni yliluokka tietysti ei voinut sijaansa säilyttää talonpoikien valtaavaa enemmistöä vastaan, mutta toistaiseksi se sai vapaasti edustaa kaikki muut, kun »kansasta» v. 1814 tuli kehityksen herra.

Ja eri suuntiin meni sitten vielä näitten kauan yhdessä eläneitten kansojen vaiheet sillä ratkaisevalla hetkellä, jolloin kumpikin omaa tietä kulkien sai ruveta parlamentarista hallitustapaa noudattamaan.

Valtakunnan ulkonainen turvaaminen oli kyllä Tanskassa vv. 1849—51 niinkuin Norjassa v. 1814 uuden kansanedustuksen ensi huolena, mutta siihen yhtäläisyys päättyikin. Sillä Tanska aluksi saavutti mitä se tahtoi, — olkoonpa vaan, että saadun voiton vähäarvoisuus ennen vuosikymmenen kuluttua tuli päivän valoon. Norjalta sitä vastoin toivottu, jopa jo anastettukin täydellinen riippumattomuus pian meni hukkaan.

Vaikka Eidsvoldissa suurella mielenliikutuksella oltiin luvattu uskollisuutta ja yksimielisyyttä »kunnes Dovre kaatuisi», niin samat miehet ennen kuuden kuukauden kuluttua olivat luopuneet täydellisestä itsenäisyydestä, luopuneet valitusta, kylläkin mitättömästä kuninkaastaan sekä suostuneet uuden perustuslain muuttamiseen, jotta maa tulisi eroamattomaan yhteyteen Ruotsin kanssa, — siis liittyisi valtioon, jota ammoisista ajoista asti oltiin totutut verivihollisena pitämään.

Mutta edullisen vaihdon Norjan kansa joka tapauksessa oli tehnyt, paljonkin edullisemman kuin aina siltä puolen on tahdottu tunnustaa.

Sillä läpi vuosisatoja mykkänä maakuntana oltuansa, jolta puuttui halua tai ainakin kykyä omien asioittensa johtoon, oli Norja yhtäkkiä saavuttanut ulospäin turvatun aseman, itsenäisyyttä useimmissa sisällisissä asioissa sekä sen lisäksi suurkeräjillensä suuremmat oikeudet kuin mitä Ruotsin valtiopäiville perustuslaillisesti oli myönnetty. Ja tämä kaikki oli saavutettu vaikka Norjan sotavoima oli vähälukuinen sekä kaipasi kunnollista johtoa, jonka ohessa koko maa blokaadin kautta oli vaarassa jonkun kuukauden kuluessa joutua auttamattomaan nälänhätään! Jälestäpäin on tosin viisastelemalla koetettu saada asemaa kaunistetuksi. Kongsvingerin

ottelujen ynnä muitten seikkain johdosta on tahdottu päättää, että muka Norja oikeastaan oli voittaja tahi ainakin olisi siksi tullut, jos vaan kelvottomalta kuninkaaltaan olisi päässyt miekkojen mittailuun. Mutta nämä arvelut ovat niin ilmeisessä ristiriidassa tunnettujen tosiasiain kanssa, että me huoleti voimme jättää ne silleen, viitaten vaan siihen asialliseen selvitykseen, jonka viimeistään on kysymyksestä antanut tunnettu ja taitava sotahistorian esittäjä G. Björlin. [1])

Tiedetään kyllä, mistä tuli tuo voittajan myöntyväisyys, joka salli voitetun määrätä sovinnon ehdot.

Sekä Ruotsin että varsinkin Kaarle Juhanan asema vaati sillä hetkellä pikaista ratkaisua, jollei tahdottu kaikenlaisiin tuntemattomiin mahdollisuuksiin takertua, ehkäpä joutua ilmisotaan silloin juuri voitolla olevan legitimistisen puolueen kanssa.

Vastoin Ruotsin kansan enemmistön mieltä Kaarle Juhana, Suomen valloittamisen mahdollisuudesta luopumalla, oli Venäjän ystäväksi ruvennut, jotta saisi Norjan haltuunsa. Vastustusta omassa maassa hänen ei sittenkään tarvinnut suuresti peljätä, vaikkapa tuuman toteuttaminen olisi maksanut paljon verta, — siksipä varman aseman nerokas ranskalainen marsalkki alusta asti oli uudessa kotimaassaan voittanut.

Mutta pahempia salakareja oli muualla vältettävinä. Niistä vaaroista puhumatta, jotka jäisivät ikuiseksi aiottua unioonia uhkaamaan, jos siihen olisi täytynyt väkisin ajaa Norjan kansaa, oli sekin huomioon otettava, että Tanskalla oli ylen mahtavia ystäviä suurvaltojen joukossa, kun sitä vastoin samalla taholla suurella epäilyksellä, jopa vihallakin katseltiin tuota onnen suosikkia, joka oman neronsa ja ihmeellisen sattumuksen avulla oli tullut »Jumalan armosta» hallitsevien ruhtinasten vertaiseksi.

Näitä karttuneita vastuksia vastaan ei ollut Venäjän hallitsijan lupauksissa kyllin turvaa, eikä Ruotsin voimassakaan. Yksi keino vaan oli varma: valmis työ ja kahden kansan vapaaehtoisella suostumuksella saavutettu yhdistys. Se se vasta riitti suojelemaan sekä Ruotsin että Kaarle Juhanan etua ja riistämään aseet kadehtijain kädestä. Tämän voiton rinnalla muut hankaluudet olivat vähäisiä. Liittoehtojen aukot saattoi vastedes täyttää, puutteet poistaa.

---

[1]) Kriget i Norge 1814 efter samtidas vittnesbörd framställdt af Gustaf Björlin, Tukholmassa 1893.

Tällä mielellä kuin toimittiin, saatiin tietysti suuria aikaan: 4 päiv. Marraskuuta 1814 valittiin Kaarle XIII perillisineen Norjan kuninkaaksi, ja 1815 saatiin Ruotsin valtiopäiväin ja Norjan suurkeräjäin päätöksellä toimeen varsinainen *Riksakt* eli yhteinen perustuslaki molempien valtakuntien keskinäisistä suhteista. Ja sitten sekä suorasanaisesti että runoissa lausuttiin iloa yhdystyöstä.

Mutta edessä pitkä kanto kaskessa. Ei olisi niinkään helposti voitu päätökseen tulla, jos kummaltakin puolen olisi toinen toistaan ja liittoveljen sisimpiä ajatuksia tunnettu.

Ruotsissa ajateltiin yleensä, että Norja uutena voittomaana liittyi Kustaavien ja Kaarlein mainehikkaaseen valtaan, ollakseen Suomen ja muitten kadotettujen alueitten korvauksena. Niittenkin mielestä, jotka asiaa lähemmältä tunsivat tahi ainakin olivat velvolliset sitä tuntemaan, oli yhdenmukaisuus Ruotsin olojen kanssa muka unioonin välttämättömänä ehtona, — sen osoittaa esim. taistelu aatelisarvon ylläpitämisestä, vaadittu täydellinen *veto* kuninkaalle y. m. kysymykset, joissa kohden Kaarle Juhanan kanta lopulta ei voinut mitään vasten norjalaisten sitkeätä vastarintaa.

Mutta eipä Norjankaan puolella moni voinut uutta asemaa puolueettomasti arvostella. Kun suurkeräjillä juuri ennen lopullista sovintoa oli muun muassa ehdotettu kunniapatsaan nostamista Kristian kuninkaalle Dovren tunturille, tahi vaadittu, että tuleva unioonikuningas ei saisi olla Norjan sotavoiman ylipäällikkö eikä valita neuvonantajiansa, niin tämä voinee nulikkamaisuudesta käydä, mutta yleensä taisi vastasaavutetun itsenäisyyden täydentäminen, voitettujen oikeuksien laajentaminen, siis yhdyssiteitten heikontaminen olla järkeväinkin norjalaisten varsinaisena toivomuksena.

Kaarle Juhanan osoittama suuri myöntyväisyys ei riittänyt poistamaan sitä epäluuloa Ruotsia vastaan, jonka muisto entisaikojen taisteluista oli norjalaisissa synnyttänyt sekä vastikään kärsitty tappio yhä piti vireillä. Heikommalla liittoveljellä on yleensä luonnollinen taipumus epäluuloon vahvempaa vastaan, varsinkin jos niin runsaasti on saatu sortoa ja vääryyttä kestää kuin Norja oli Tanskan aikana kokenut. Verrattoman paremmassa asemassa oltiin kyllä Ruotsin unioonissa, sen riitti pintapuolisinkin vertaus osoittamaan. Mutta kansan suuret joukot eivät kysy tosiasioita niin paljon kuin tunteita, ja niinpä muistettiin menneen ajan hyvät puolet; sen huonot sitä vastoin muodostuivat pelottimeksi siitä mitä tulevaisuus voisi tuottaa, — siis salakariksi uudelle unioonille.

Kun yhteinen elämä alkoi näillä edellytyksillä, niin ei tietysti puuttunut riidan alkuja. Varsin tärkeiksi tulivat jo ensi vuosikymmenellä kysymykset valtiovelasta ja kuuluisa Bodön rettelö.

Kielin rauhan mukaan tuli Norjan ottaa hartioilleen osa Tanskan valtakunnan silloista valtiovelkaa, mutta Norjan kansanedustus, joka ei muutenkaan tahtonut mitään tuosta sopimuksesta tietää, oli varsinkin tässä kohden valmis sanoutumaan irti sen määräyksistä.

Katsoen siihen kovaan taloudelliseen kurjuuteen, joka oli Norjan näkyvä perintö Tanskan ajalta, voipi tosin ymmärtää tätä kantaa, mutta vaikea on sittenkin sovittaa norjalaista muissa kohden niin pitkälle menevää itsetuntoa siihen halpuuteen, jolla tahdottiin työntää koko kuorma Ruotsin niskoille. Että Kaarle Juhana puolestaan kieltämättömällä nerolla käsitteli tätä vaikeata riitakysymystä, joka lopulta uhkasi tuottaa muitten valtakuntain aseellista sekaantumista Ruotsin-Norjan asioihin, ovat luullaksemme kaikki luotettavat tutkijat tunnustaneet. Norjan uppiniskaisia suurkeräjiä hän ei kumminkaan vähemmällä saanut taipumaan, kuin että lopuksi kokosi suurta sotavoimaa Etterstan leiriin; sitä paitsi hän vieläkin on ajatellut Norjan vapaan valtiomuodon väkinäistä muuttamista viimeisenä hätäkeinona ja asiassa esittänyt kantaansa ulkomaan valloillekin. Tämän merkillisen kirjeen sisällyksen norjalaiset, — viimeistään sellainenkin mies kuin tunnettu historiantutkija Sars, — ovat kertoneet tavalla, joka sisältää ilmeisiä väärennyksiä. Valtiovelka-asiassa Norjan suurkeräjät vihdoin taipuivat, mutta ne pysyivät päätöksessään aatelisarvon lakkauttamisesta, ja siihen Kaarle Juhanikin tyytyi, vaikka kyllä tiettävästi katsoi puolinaisen *veto*nsa riittämättömäksi.

Toinen riita heräsi samaan aikaan, jossa Norjan etua huonommin valvottiin.

Eräs englantilainen kauppahuone oli ruvennut salakuljetusta Bodössä (lähellä Lofotensaaristoa) harjoittamaan, käyttipä väkivaltaakin järjestyksen ylläpitäjiä vastaan. Oikeus oli ehdottomasti norjalaisten puolella, mutta he saivat lopulta maksaa lähes puolen miljoonaa englantilaisille, tapahtuneen vääryyden korvaukseksi muka. Oliko mahdollisesti Ruotsin diplomaattien puolelta osoitettu velttous ja kykenemättömyys vai Englannin hallituksen tunnettu taipumaton itsekkäisyys ja ylivoima lopputulokseen syynä, se jääköön tässä ratkaisematta; että norjalaiset valtiomiehet — sellaisia kuin siihen aikaan löytyi — olisivat vaikeuksista paremmin suoriutuneet, ei

ainakaan ole luultava, saati todistettavissa. Tapahtuneen tappion korvasi täydessä määrin ne huojennukset, jotka valtiovelka-asiassa oli saatu perille ajetuksi vastoin Tanskaa, mutta Bodön asia on kuin onkin tullut pääkappaleeksi kaikissa Ruotsia vastaan tehdyissä valituskirjoissa, — joissa useimmiten ei mainita sanaakaan Norjaa alentavasta valtiovelkakysymyksestä!

Nämä molemmat kysymykset antoivat perussäveleen seuraavan ajan keskustelemuksille unioonin kehittämisestä, joita vieläkin kestää.

Älköön kuitenkaan meiltä odotettako mitään yhtenäistä esitystä tuosta kysymyksestä. Siitä puhumatta, että se ainoastaan välillisesti liittyy aineeseemme, on se itsessään varsin vähän miellyttävä. Se vaatisi meitä esittämään — kuten norjalainen Sigurd Ibsen sattuvasti sanoo — »epäonnistuneita mietintöjä ja kesken jääneitä keskusteluja, puolinaisia myönnytyksiä, pikkaraisia voittoja ja pikkaraisia tappioita; sanalla sanoen veretöntä mutta yhäti kestävää kamppausta, jota on käyty melkoisella kiukulla, mutta sitä vähemmällä valtiomiehen älyllä.»

Tyydymme pääkohtiin vaan, koska riitakysymyksistä muutamat ovat ennen tässä aikakauskirjassa tulleet laajalti esitetyiksi. [1])

Sellaiset pikkuseikat kuin valtakuntien järjestys kuninkaan arvonimissä, vaakunan muoto, Toukokuun 17 päivän viettäminen y. m. jääkööt tässä sikseen, vaikka niistäkin on paljon turhaa melua pidetty.

Eipä kysymys Norjan lipustakaan ansaitsisi huomiota, jollei se niin selvästi osoittaisi, miten vaatimukset sukupolvien vaihdellessa voivat muuttua. Sillä kun Oskar I v. 1844 myönsi Norjalle oman sotalipun, riemuittiin siitä aivan äärettömästi, koska muka sillä oli täydelliseen tasa-arvoon Ruotsin kanssa tultu, mutta nyt se Björnstjerne Björnsonin mielestä on orjuuden merkkiä ja häväistystä, jos vähinkin paikka Norjan lipussa jääpi Ruotsin väreille; ainoastaan »puhdas lippu» kelpaa. Ettei mikään väri itsessään suojele sotavaaraa vastaan, ja että Norjan sotalaivasto yksinään ei kykenisi vähimmässäkään määrässä maata tahi sen suurta kauppalaivastoa vihollisista suojelemaan, sitä herrat kaunopuhujat eivät näy ottavan lukuun, — kunnes joskus kokemuksen kovakouraista opetusta saadaan.

Suurempaa merkitystä tunnustettaneen *valtionhoitajan* (rigsstatholder) viran omistaneen, sillä periaatteessa se epäilemättä saattoi loukkaavalta

[1]) Katso 1883 vuoden Valvojaa, prof. Danielsonin kirjoitusta Valtiollinen taistelu Norjassa, erittäinkin sivv. 116—118 ja 230—240.

tuntua, että siksi saattoi ruotsalaisia nimittää, ja nimitetyistä (von Essen, Mörner, Sandels ja von Platen) pari joutuikin norjalaisten kanssa retteloihin. Niinpä sitten nimitettiin norjalaisia (Wedel, Lövenskiold) ja vihdoin jätettiin koko virka avoimeksi, tarpeeton kuin se havaittiin olevan.

Mutta mitä kauhein kinastus syntyi, kun sen lakkauttaminen tuli puheeksi.

Sillä koska puheena olevat määräykset löytyivät Norjan perustuslaissa, tahtoivat norjalaiset saada muutoksen vahvistetuksi Norjan valtaneuvostossa, mutta Ruotsin ministerit ja valtiopäivät arvelivat — eivätkä aivan ilman syytä, — että kysymys johonkin määrin koski Ruotsiakin, siis oli yhdistetyssä valtaneuvostossa käsiteltävä. Tiettävästi ei kukaan katsonut tätä vanhentunutta oikeutta Ruotsille tarpeelliseksi, saati välttämättömäksi, mutta muodolliset seikat tulivat riidanalaisiksi, jonka johdosta valtakuntain väli vv. 1859—60 tuli ylen kireäksi.

Asiaa otollisempaan aikaan lykkäämällä päästiin kuitenkin pulasta, ja v. 1873 koko riitakapula kaikessa hiljaisuudessa saatiin haudatuksi norjalaisessa valtaneuvostossa. Ruotsalaisista tämä ei ollut oikein, vaan ei huolittu puhtaasti muodollisten epäilysten takia repiä haavat auki.

Norjan *valtaneuvoston* asema on myös antanut pitkille keskustelemuksille aihetta, liioinkin kysymys saisivatko sen jäsenet virkansa puolesta istua suurkeräjissä hallituksen kantaa esittämässä.

Aina vuodesta 1821 oli Norjan hallitus tätä vaatinut, ja kansallinen puolue vastustanut, mutta v. 1872 molemmat yhtäkkiä muuttivat asemaa: vastustuspuolue Juhana Sverdrupin johdolla rupesi puolustamaan mitä se siihen asti oli hyljännyt, ja hallitus, Fredrik Stang päämiehenä, sitä vastoin *kielsi* suostumusta! Ennen suurkeräjäin enemmistö oli pelännyt ministereitä ja niiden suurempaa kykyä; nyt ministerit pelkäsivät alakynteen joutuvansa edustuskunnan enemmistöä vastaan.

Eikä siinä kyllin. Suurkeräjät uudistivat kaksi kertaa päätöksensä, mutta hallitus yhä vaan kielsi.

Ja niin tultiin v. 1880 siihen, että täytyi päättää, oliko kuninkaalla tässäkin kohden ainoastaan suspensiivinen veto eli lykkäysvalta, vai saattoiko hän, tässä kun oli perustuslainmuutos eikä vaan tavallinen lakiasia edessä, ainaisesti estää muutoksen toimeenpanoa. Pakottamalla pakotettiin *veto-kysymys* esille asian johdosta, jossa ei tosiaankaan voi hallituksen kantaa kiittää, se kun vastustuspuolueen viisastuessa oli mennyt takaperoiseen suuntaan.

Pintapuolisesti tarkastettuna koko kysymys saattoi puhtaasti norjalaiselta näyttää, koska ainoastaan Norjan perustuslaki oli muutoksen alaisena, mutta mitä lähemmin asiaan tutustuu, sitä selvemmäksi käypi mielestämme, että se vaikutti unioonin perustuksiin asti.

Sillä yhteisten etujen perustukselle, molempain hyödyksi koko liitto oli perustettu, ja hallitsija oli laillisesti velvoitettu kummankin maan oikeutta valvomaan, mutta jos toisen maan edustuskunta saisi oikeudekseen yksipuolisella päätöksellä pakottaa hallitsijaa hyväksymään mitä hän ja toinen liittokansa arvelivat olevan jälkimäiselle ehdottomaksi haitaksi sekä liiton alkuperäisiä edellytyksiä vastaan sotivan, mihin jäisi sitten toisen oikeus? Unoooni oli silloin rikottu, vaikkei suoraa tietä myöten. Ehdottomassa yhteydessä olivat perustuslaki ja liittokirja ainakin tärkeissä asioissa, mutta senpätähden olikin yhteinen asia, jos tahdottiin Norjan perustuslakiin tyrkyttää niin uusi ja kauas vaikuttava muutos kuin suurkeräjäin ehdoton valta perustuslain muuttamiseen.

Aivan yksimielisesti, kaikista puolue-erotuksista huolimatta ovatkin Ruotsin ministerit ynnä valtiopäivämiehet arvelleet, että kuninkaan tässä kohden tuli suojella Ruotsin oikeutta. Sitä vaatimusta kuningas ei voinut jättää varteen ottamatta.

Monen muistossa lienee vielä kysymyksen seuraava kehitys.

Varomattomasti kyllä sekaantui kuningas asiaan kahdenkertaisesti, ensiksi kieltämällä vahvistuksensa, — jonka hän teki norjalaisen ministeristön vastuulla — ja toiseksi pitämällä ankaran valtaistuinpuheen suurkeräjille 21 päiv. Kesäk. 1882. Jälkimäisellä hän tietysti persoonallisesti asettui tarkastuksen alaiseksi, vaikka Norjan perustuslaki konstitutsionalismin periaatteitten mukaisesti määrää, että »kuninkaan persoona on pyhä; häntä ei saa moittia eikä oikeuden edessä syyttää». Mutta vaitioloa ei voitu vaatia, kun kuningas oli tällä lailla puhunut, ja suuressa kokouksessa, joka pidettiin 4 päiv. Heinäkuuta 1882 Lilleströmissä (lähellä Kristianiaa), vastustuspuolueen johtaja Johan Sverdrup mitä purevimmalla tavalla moitti ja sätti kuninkaan vastamainittua lausuntoa, sekä tuli palkituksi tuhansien myrskyisillä suosionosoituksilla.

Seuraavana vuotena syytettiin ministeristöä valtiorikoksesta, ja se tuomittiin asemansa menettämään. Ja sitten kuningas sai »mennä Canossaan» sekä v. 1884 ottaa pääministeriksi juuri saman Sverdrupin, joka enemmän kuin kukaan muu oli tehnyt hänet vihan ja ivan alaiseksi.

Kysymys kuninkaan ehdottomasta kielto-oikeudesta saatiin sillä lailla riidasta erotetuksi, että Norjan edustus teki uuden päätöksen (samallaisen kuin ennen kolme kertaa), ja *tämänpä* kuningas sitten vahvisti! Keino oli sukkela, mutta eipä sillä kuitenkaan saatu kätketyksi, että kuninkuus oli tuntuvan tappion kärsinyt.

Ruotsalaiset ovat hekin puolestaan eri kerroin nostaneet ehdotuksia uniooniehtojen tarkastamisesta, ja kysymys on varsinkin 1839 ja 1865 ollut pitkällistenkin valmistusten esineenä. Tietysti ei ole tarkoitettu sitä vaan, että selvyyttä ja johdonmukaisuutta saisi noihin tärkeihin asiakirjoihin, joita v. 1814 kyllä hopulla tehtiin. Pääasiallinen toivomus on ollut että suurempia velvollisuuksia, esim. puolustukseen nähden, saisi säädetyksi Norjan kansan kannettaviksi, koska sen oikeuksia yhä on lisäilty.

Mutta Norjan suurkeräjäin puolesta on näitä vaatimuksia vastaan pantu jyrkkä kielto, jota tietysti ei voi mahtisanalla kumota. Siinäpä niiden oikeus kieltää on yhtä kieltämätön kuin se kuuluisassa *veto*asiassa on epäiltävä.

Maailman menoon kuuluu yleensä, että vahvempi voittaa, heikompi joutuu tappiolle, mutta me näemme siis, että tässä kohden on käynyt aivan päinvastoin: norjalaiset ovat melkein aina saaneet toivomuksensa perille ajetuiksi, ruotsalaiset ovat peräytyneet. Mikä on tähän omituiseen ilmiöön syynä, toisenko suurempi kyky vai itse vaatimusten kohtuullisuus?

Jos kaukana olevan tarkastajan sopii tässä kohden lausua päätös, vaikka hän ainoastaan lukemisen kautta on asiaan perehtynyt, on kyky kummallakin puolen ollut varsin pieni, kuten jo S. Ibsenkin myönsi. Mutta mitä yllä mainittuihin toivomuksiin tulee, ovat norjalaiset enimmältään olleet oikeassa. Poikkeuksena on tuo toistaiseksi ratkaisematon *veto*kysymys.

Valtiomiehen tahi puolueenjohtajan tulee tietysti ennen taisteluun rupeamista tutustua kysymykseen täydellisesti, nähdäkseen muun muassa, onko saavutettava voitto sotakustannusten arvoinen. Varsinkin kun kahden naapurikansan keskinäinen hyvä väli on puheena, täytyy aina tyystin muistaa, että kiistassa lausutut kovat sanat ja viritetyt katkerat tunteet usein ovat pahempi hankaluus kuin koko riidanalainen myönnytys. Noitten sanojen ja tunteiden vaikutus ulottuu pitkälle tulevaisuuteen, mutta vastenmielisesti ja vitkastelemalla annettu suostumus ei lopulta herätä vastaanottajassa kiitollisuuttakaan.

Mutta tätäpä eivät näy kyllin ottaneen huomioon ne miehet, olkootpa sitten norjalaisia tai ruotsalaisia, jotka riidanalaisissa asioissa ovat hallitsijoita neuvoneet. Jos eivät pyydetyt parannukset aina niin ylen tärkeitä olleetkaan, niin kansan tyytyväisyys oli sitä tärkeämpi. Ja sitä paitsi, mitäpä kiellosta, josta kuitenkin rauhan vuoksi oltiin valmiit lopuksi luopumaan? Jos ajoissa ja tinkimättä olisi suostuttu kohtuullisiin vaatimuksiin, niin molempain kansojen väli nyt olisi verrattoman paljon eheämpi kuin se valitettavasti on.

Mutta vielä vähemmin voipi kiittää niitä keinoja, joita monesti on norjalaisten puolelta käytetty. Niissä tapaa nimittäin usein kieroutta ja tahallista mutkikkaisuutta, jotka ovat hämmästyttävänä vastakohtana norjalaisen kansallisluonteen teeskentelemättömälle suoruudelle.

Koko valtiokanne Selmerin ministeristöä vastaan ja se tapa, jolla se yksityiskohdissa ajettiin, ansaitsee tulla muistetuksi ainoastaan pelottavana esimerkkinä siitä, miten *ei* sovi valtiollista vastuunalaisuutta järjestää, jollei tahdo tehdä oikeudelle mitä raa'inta väkivaltaa. Tämä näytelmä on täysiarvoinen rinnakkaisilmiö Ruotsin vapauden ajan rumimmille esimerkeille oikeuden nimessä harjoitetusta puoluevainosta.

Ei voi tarkasti pitää ajanjärjestyksestä kiinni näitä asioita esitellessä, ja niinpä olemme jo kahdesti kosketelleet viime vuosikymmenen tapauksia, vaikka oikeastaan on vuosisadan edellisestä puoliskosta puhuttu. Mutta nyt meidän tulee huomauttaa, että noin 1860-luvulta asti Ruotsin niin hyvin kuin Norjankin puolueolot järjestyvät uudelle kannalle, jonka johdosta useita kysymyksiäkin ruvetaan aivan toisella tavalla käsittelemään.

Sekä Ruotsissa että Norjassa oli edustuskunta ensin kokoontunut harvemmin (joka 5 tai 3 vuosi), mutta vuodesta 1867 alkaen on Ruotsissa ja vuodesta 1871 Norjassa pidetty valtiopäiviä vuotuisesti.

Sillä ei suinkaan kuninkaan puolelta tarkoitettu hänen valtansa vähentämistä, sen Kaarle XV erityisesti on valtaneuvostossa huomauttanutkin, mutta seuraukseksi tuli joka tapauksessa, että edustuskunta tästä lähin on saanut suuresti enennetyn vaikutuksen julkisiin asioihin. Vuotuisesti myönnetyistä budgetistä seuraa miltei vastustamattomasti, että ministerit säännöllisesti eroavat, kun eivät saa tahtoaan perille, ja silloin ollaan hyvällä tiellä parlamentarismiin päin.

Sitä paitsi ovat erityiset asianhaarat samaan aikaan vaikuttaneet edustuslaitokseen ja puolueoloihin.

Ruotsin nelijakoiset valtiopäivät, joitten uudistamisesta oli ollut puhetta 1840-luvusta asti, näyttivät 1860-luvulla vanhentumisen merkkejä, jotka myöskin selittävät sitä meille suomalaisille muuten tuiki outoa kiivautta millä siihen aikaan moitittiin säätylaitosta kelvottomaksi.

Kun esim. aatelissa kurja kymmenkunta nuorukaisia joskus sai istua päättämässä; kun pappissääty oli siksi tarmoton, ettei uskaltanut äänestää vanhan säätylaitoksen puolesta, vaikka kieltämätön enemmistö arveli sen poistamisen olevan isänmaalle turmioksi, niin sekin — säätyjen keskinäisistä riidoista puhumatta — osoittaa, että uutta todellakin tarvittiin.

Mutta omituisen erehdyksen lainsäätäjä teki, kun meni ihkasen uutta luomaan, — erehdyksen ainakin siinä kohden, että aivan toista syntyi kuin hän odotti ja tarkoitti.

Porvarissääty imarteli itseään sillä ylpeällä toivolla, että se oli laajeneva tulevaksi kansanedustukseksi ja saava koko johdon käsiinsä: »borgareståndet blir medborgareståndet», kuten siihen aikaan käytetty lauselma kuului. Talonpojilla oli oikeampi käsitys asiasta, josta ei niin suuresti puhuttu, mutta syystä kyllä he aina olivat muutoksen hartaimpia kannattajoita.

Tulokseksi tuli, — kuten jo varallisuustilaston avulla olisi voinut ennustaa — että entiset talonpojat saivat ehdottoman enemmistön kaksikamarisilla valtiopäivillä. Aluksi ja varsinkin ensi kamariin valittiin muitten säätyjen jäseniä paljon, mutta sitten varsinainen maalaisluokka on varmentanut asemaansa sekä vaaleilla ja lujalla puoluemuodostuksella että viimeistäänkin joku vuosi sitten pysyväistä suhtaa maalais- ja kaupunkilaisedustajain lukumäärälle säätämällä, jotta kaupunkien nopeasti karttuva väestö ei saisi vastedeskään suurempaa sananvaltaa valtiopäivillä, kuin sillä tätä nykyä on.

Kaikesta tästä on seurannut, että monikin, joka 1860-luvulla erittäin innokkaasti työskenteli edustusmuutoksen palveluksessa, nykyänsä samoin kuin Orla Lehmann Tanskassa (ks. siv. 215), haikeasti valittelee sen tuloksia. Valitukseen on sitä enemmän syytä, koska Ruotsissa oli verrattomia historiallisia perustuksia tarjona, joita ei suinkaan olisi ollut tarvis heittää käyttämättä, kun edustuskunta oli uudistettava.

Olkoon tämän laita miten on, uudet olot syntyivät Ruotsissa kun suuri maalaispuolue 1860-luvun lopulla kreivi Arvid Possen, Kaarle Ivarssonin y. m. johdolla otti valtiopäivillä vallan käsiinsä.

Me puolestamme emme ole havainneet, että Ruotsin lainsäädäntö muissa kohden olisi kaksikamarijärjestelmän avulla edistynyt niin paljon

paremmin kuin ennen neljän säädyn välityksellä; näyttää päin vastoin siltä, että edellä v. 1867 monesti on Ruotsissa yhdessä vuodessa saatu aikaan enemmän kuin tätä nykyä useissa. Mutta se täytyy tunnustaa, että kyllä maanviljelijäin veroja ja rasituksia sen jälkeen kuin valta joutui uusiin käsiin on äärettömästi saatu huojennetuksi, mikä kyllä olikin tarpeen. Eroa on siinäkin, että ministerimuutokset ovat hyvin tiheiksi käyneet, joten valtiollisen vaikutuksen pääpaino yhä enemmän on siirtynyt valtiopäiviin, erittäinkin niiden toiseen kamariin.

Mutta löytyypä oloja, joissa edistys on pysähtynyt.

Epätietoista on, voiko edistykseksi katsoa sitä suojelusjärjestelmää, johon Ruotsin nykyiset valtiopäivät ovat joutuneet kiinni, ja mitä puolustuslaitoksen parantamiseen tulee, joka jos mikään oli kansallinen pääkysymys, näytti se jääneen auttamattomasti suohon, sillä jokaiseen ehdotukseen vastattiin kieltämällä, — kunnes vihdoin joku vuosi sitten ylimääräisillä valtiopäivillä odottamatta tehtiin suuri askel eteenpäin. Kuvaava kyllä tapahtui tämä Norjan rettelöjen vaikutuksesta! Tosiaankin omituinen seuraus kahdeksan vuosikymmenen unioonista, että asianomaiset rupeavat varustautumaan toinen toistaan vastaan.

Norjassakin on tällä vuosisadalla yhtämittainen kehitys tapahtunut, jonka seurauksena on, että nykyiset suurkeräjät ovat jotakin aivan toista, kuin Eidsvoldin miehet ikinä olivat ajatelleet.

Valitsijain joukossa suurena enemmistönä ollen talonpojat 1814 vuoden suurkeräjillä olivat aivan ilman merkitystä. Edustajat olivat parhaasta päästä virkamiehiä, ja virkamiesten ansioksi täytyy lukea mitä Eidsvoldissa ja paljon myöhemminkin tehtiin Norjan etujen valvomiseksi. Sitä paremmin eivät talonpojat tienneet uutta valtiolaitosta pitää arvossa, kuin että levottomuuksia heidän välillään syntyi Hedemarkissa v. 1818, jotta kuningas saisi yksinvallan takaisin!

Mutta tämä muuttui.

Lukkari Ole Gabriel Ueland tuli suurkeräjiin v. 1832, maanviljelijä Sören Jaabæk v. 1845, moni muu heidän kanssaan, ja jos tästä taajasta joukosta sopikin sanoa samoin kuin Tanskan ja Ruotsin valtaavista puolueista, että se oli ryhmä mykkiä äänestäjöitä, jos itse johtajatkin välistä saattoivat tuoda esiin pelkkiä hassutuksia — niinkuin esim. Ueland kerran, paremmalla painolla vastustellakseen muka turhia sotamenoja, uskalsi väittää, että suuri Napoleon ei koskaan olisi tykistöstä huolinut! — niin Nor-

jan maalaispuolue joka tapauksessa pian oli se, joka suurkeräjäin päätöksiä hallitsi vastoin »intelligenssiä.»

Mutta v. 1850 Juhana Sverdrup sai sijansa suurkeräjillä, hän joka pian tiesi verrattomalla nerollaan kohota koko Norjan mieheksi ja antaa entiselle talonpoikaispuolueelle uudet ja laajemmat tehtävät. Uelandin ja Jaabækin ohjelmasta säilyi säästäväisyys, epäluulo Ruotsia vastaan y. m., mutta sen lisäksi Sverdrup otti ajaaksensa tärkeitä tulevaisuuden kysymyksiä, jotka olivat koko kansan edistyksen ehtona. Entisen konservatiivisen maalaispuolueen sijaan tuli valpas vapaamielinen vasemmisto, jolla oli suuri enemmistö koko Norjassa.

»Intelligenssi» eli oikeisto tällaista vastustajaa vastaan taistellessa kutistui jokseenkin negatiiviseksi vastustuspuolueeksi, virkamiesryhmäksi, jolla sitä paitsi aina unioonikysymyksissä oli ylen arka kohta tarjona. Sillä koko maassa vallitsi yleinen pelko, ettei vaan uhrattaisi Norjan oikeutta Ruotsin hyväksi, ja kyllä Sverdrup tiesikin vastustajan vaikeata asemaa hyväksensä käyttää. Joskus epäilykset menivät lapsellisuuteen asti: niinpä norjalaiset itsenäisyytensä vuoksi eivät ensin suostuneet ehdotettuun rahayksikköön Ruotsin kanssa. Mutta kun Tanska v. 1873 teki sopimuksen tästä asiasta, ilman että se enemmän kuin Ruotsikaan olisi sillä uhrannut mitään valtiollista itsenäisyyttään, uskalsi Norjakin v. 1875 seurata perästä.

Samassa määrässä kuin kehittyneempi valtiollinen elämä kummallakin puolen Kööliä pääsi voitolle, samassa määrässä keskustelut uniooniasiastakin, joka yhä edelleen jäi varsin tärkeäksi ja arkaluontoiseksi, siirtyivät ministerien ja valtaneuvostojen suljetulta alalta julkisuuteen, valtiopäiviin ja kirjallisuuteen. Silloin saatiin uusi todistus siitä, mitä jo Tanskasta puhuessamme näimme, että suuri edustuskunta on varsin sopimaton forum suurpolitiikin kysymysten käsittelemiselle.

1814 vuoden tapauksista puhumatta, jolloin miekka ja sodan pelotus tiettävästi oli se voima, jonka edestä sellaisetkin itsenäisyydenharrastajat kuin Falsen, Christie, G. Sverdrup, Rein y. m. taipuivat, oli vuosisadan keskipaikoilla kyllä ollut Ruotsin ja Norjan välillä riidan aiheita selvitettävinä, mutta niiden sovittaminen oli melkoista helpompi, kun välittäjinä olivat esim. Sandels, Hamilton tahi De Geer toiselta, ja Lövenskiold, Stang tahi Sibbern toisella puolen. Persoonallinen tuttavuus, hieno sivistys ja kehittynyt valtiollinen taito olivat yhteentörmäyksiä lieventämässä, ja ennen

kaikkea — kummaltakin puolen tunnustettiin, että valtakuntain yhteys ja tasa-arvo olivat keskustelujen päätarkoitus.

Mutta tuli toinen aika, ja johto joutui toisten miesten käsiin.

Kun valtiopäivämiehet ja kirjailijat sellaiset kuin Anckarsvärd, Dalman, J. J. Nordström, Bergstrand, Alin y. m. ottivat Ruotsin asiaa ja oikeutta valvoaksensa, ja Norjan puolelta Sverdrup, Björnstjerne Björnson, Sars, Steen, Ullman, Sigurd Ibsen y. m. vastasivat, väheni sovinnon mahdollisuus suuressa määrin. Asiaa silloin ajettiin suurella kiihtymyksellä, joka useimmiten tarkoitti suurten joukkojen herättämistä riidan osallisuuteen. Samassa jäivät valtiollisen varovaisuuden, joskuspa yksinkertaisen kohteliaisuudenkin vaatimukset syrjälle. Ei ole voitu, tokkohan edes aina lienee tahdottukaan, ottaa lukuun mille perille päivä päivältä katkerammaksi käyvä sananvaihtelu oli vievä.

Ja niin pitkälle on vihdoin tultu, että tätä nykyä nähtävästi kohtaa suurempia vastuksia parsia ja paikata yhdyssiteet kuin saada ne ainaisesti repeämään.

Kaksi pääkysymystä on nykyään riidan alaisena, kaksi tahi ehkä oikeammin sanoen yksi. Norja vaatii itselleen omia *konsuleja* ja omaa *ulkomaanasiain hoitoa*. Koska konsulilaitos kaikissa maissa on ulkoasiain ministerin alaisena, ovat vaatimukset oikeastaan kaksi puolta samaa asiaa, ja luonnollisinta olisi alkaa pääkysymyksestä.

Mutta sivukysymyksestä eli konsuliasiasta on aljettu, eikä ole vaikea arvata minkätähden. Sigurd Ibsen tunnustaakin suoraan, että tämä on tapahtunut *taktillisista* syistä, koska siinä asiassa oli toivo saada useampia kokoontumaan vasemmiston ohjelman ympäri.

Jos asiaa olisi ajettu asian tähden sekä sillä suoruudella, joka varsinkin liittovaltojen välillä on ehdoton velvollisuus, niin puhtaasti norjalainen konsulilaitos arvatenkin jo olisi vaikuttamassa tahi ainakin päätetty asia. Mitä pääasiaan tulee ei näy olevan esteitä Ruotsin puolelta odotettavissa. Mutta kun suurkeräjäin enemmistö siitä yhteisyydestä huolimatta, joka tässä kohden on unioonin alusta ollut olemassa, katsoi oikeudekseen ilman muuta ja Ruotsin kanssa keskustelematta *tehdä päätöksensä,* eli niinkuin Skarnäsissä lausuttu tunnussana kuuluu: »ottaa asian omaan käteensä», niin asia sai suuren muodollisen merkityksen.

Suostumalla siihen tapaan olisi nimittäin luotu entispäätös tahi avattu takaportti, joten vastedes olisi samaa mukavaa tietä saada säädetyksi oma

ulkomaanministeristö ja Jumala tiesi mitä, ilman että Ruotsi, jonka asemaan se syvästi koskee, saisi hiiskuakaan.

Sitäpä juuri norjalaisten puolelta olikin tarkoitettu. Muutenhan vasemmisto, joka sodan välttämiseksi tahtoisi sovinto-oikeuksia eri valtioitten välillä käytäntöön, tietysti ei olisi niin kovasti pelännyt rauhallista keskustelua, joka kaikkien itsenäisten valtioitten välillä, suurten tahi pienten, on luonnollinen ja välttämätön keino tulla selvyyteen.

Mutta ruotsalaisia ja kuningasta oli kokemus opettanut, mitä merkitystä noilla toisinaan hyvin diplomaattisilla päiväjärjestyksillä ja päätöksillä voisi olla, joitten tekemisessä Norjan vasemmiston miehillä on mestaritaito. Moursundin ehdotus vuodelta 1891 ja Lövlandin vuodelta 1893 antoivat tuoreet todistukset siitä, että noilla kaksimielisillä lausunnoilla ennen kaikkea tarkoitettiin väljää mahdollisuutta semmoisiinkin toimiin, joita ei päätöstä tehtäessä ajateltu, ei ainakaan mainittu.

Mitä kahteen ulkomaanministeriin tulee, joka tässä tapauksessa tiettävästi on »des Pudels Kern», niin se näyttää olevan selvin asia maailmassa, että aate on uniooniaatteeseen soveltumaton sekä ehdottomasti sotii vastoin voimassa olevia uniooniehtoja.

Sillä siitä puhumatta, että Norjan vasemmiston johtajat pari vuotta sitten itse tunnustivat tämän aatteen mielettömäksi, — vaikka se sitten yhtäkkiä on asiaksi tullut, jonka Norjan kansan »Æresfölelse» muka välttämättömästi vaatii, — niin tuosta päättämisvallan jakamisesta ei voi muuta seurata kuin

joko se, että yhdistyneet valtakunnat tekevät erilaiset päätökset sotaan nähden, jolloin samassa, vaikkei verenvuodatukseen tultaisikaan, ovat ikään kuin sodassa keskenään, ja unioonì tietysti on rikottu,

tahi se, että päätösvalta siirtyy vastuunalaisista ministereistä itse kuninkaaseen, joka ei ole eikä laillisesti voi olla toimistaan vastuunalainen, ja silloin on tässä tärkeässä asiassa palattu yksinvaltaan.

Ja vielä on tähän lisättävä tärkeä epäilys. Koska huuto: »ulos unioonista!» usein — vaikkapa ehdollisesti — on kaikunut muutamien johtajien suusta, täytyy meidän lopullisesti pitää ainakin mahdollisena, että *Ruotsista eroaminen* ja *tasavallan perustaminen* oikeastaan ovat asianomaisten viimeiset lopputarkoitukset. Olkoon, että sellaiset johtajat kuin Qvam, Gunnar Knudsen, Lindboe, Prahl ja Rinde eivät itsessään niin paljon merkitse, mutta kyllä historia ennenkin on osoittanut, että — kuten

Louis De Geer oivallisissa muistoonpanoissaan sanoo — puolueissa häntä usein hallitsee päätä eikä päin vastoin.

Ihmisten aikomuksia on vaikea arvostella, mutta sitä paremmin voipi ottaa punnittavaksi mitä keinoja he käyttävät. Ja tässä kohden Norjan vasemmiston toimet puhuvat ylen selvää kieltä.

On jo huomautettu, että avonaista ja lojaalista keskustelua on vältetty ja sen sijasta turvattu diplomaattisiin keinoihin, jotka lievimmiten sanottuna ovat verukkeita. Mutta suoria hyökkäyksiäkin on tehty. On uhattu kieltää kuninkaalta vuosiraha, ja kruununperilliseltä onkin jo vähennetty hänen rahamääräyksensä, — sillä tästä ruhtinaasta arvellaan, että hän on horjuvan isänsä kantaa vahvistanut, samoin kuin eräässä tapauksessa Kustaa III sai Adolf Fredrikiä päätöksessään pysymään. Sitä paitsi on tehty toinenkin erehdys, josta Norjan ystävätkin ovat häpeissään: diplomaattisia tarpeita varten myönnettyjä rahamääräyksiä on ilman muuta vähennetty. Vihdoin on koetettu saada maata siihen tilaan, ettei järjestettyä hallitusta olisi. Muistossa ovat myös viime vuoden salaiset urkkimiset, josta niin kurjaa tulosta saatiin.

Tämä kaikki on kuin onkin saanut ruotsalaiset suuttumaan siihen määrään, ettei ole helppo tulevaisuutta ennustaa.

Kerrotaan pari vuotta sitten tapahtuneen, kun kaikkialta vaadittiin tietoja mobiliseeraukseen vaadittavasta vähimmästä ajasta, että Ruotsin sotaministeri olisi jostakin piiristä saanut vastaukseksi: »48 tuntia, mutta jos pitää mennä norjalaisia vastaan, olemme ennen 24 tunnin kuluttua valmiit joka ainoa mies.»

Tämä juttu — muita voisi lisätä — on kuvaava ja hirvittävä, sillä se ei ole pilaa. Ja löytyyhän sitä paitsi painavampiakin todistuksia.

Ruotsin uudesta asevelvollisuuslaista jo puhuttiin, mutta meidän tulee lisätä, että äsken yhtäkkiä sotakreditiivit korotettiin 15 miljoonaksi eli kolmekertaiseen määräänsä, ja että valtiopäivät päättivät sanoutua irti kauppasopimuksesta Norjan kanssa (n. k. mellanrikslagen). Kun näinä päivinä vanhan hyvänsävyisän kreivi Lewenhauptin sijaan nuori kreivi Douglas, jolla kuuluu olevan melkoista ankarampi kanta, on tullut ulkomaanministeriksi, niin tämä kaikki merkitsee paljon. Boströmin ministeristö ei suinkaan suojelusjärjestelmänsä vuoksi istuisi aivan varmasti satulassa, mutta se näkyy ylen taitavasti ottaneen yltyneen kansallishengen avuksensa, ja on sillä saanut voiton liittymään lippuihinsa.

Uusimmat viestit mainitsevat nyt, että Norjan vasemmisto vihdoin on peräytynyt vaarallisesta asemastaan, suostuen »vapaasen keskusteluun» Ruotsin kanssa.

Sanoma ei ole odottamaton, kun ottaa vasemmiston nykyistä kantaa lukuun. Pikemmin on ihmeellistä, että puolue näinkin kauan on voinut pysyä koossa aivan mahdotonta ohjelmaa puolustamassa vastoin toista puoliskoa Norjan kansaa sekä yksimielistä Ruotsia.

Sillä suuresti ovat Norjan puolueolot 1880-luvulta muuttuneet; suuresti on ennen niin mahtava vasemmisto ehtinyt vanheta.

Syitä siihen ei ole vaikea luetella.

Poissa on Juhana Sverdrup, tuo jättiläiskyky, joka merkitsi enemmän kuin tuhannet äänestäjät; ratkaistut ovat useat kysymykset, jotka aikoinaan antoivat vasemmistolle kannatusta yli koko maan. Ne lukuisat vääryydet, se epäsuora käytös, josta olemme muutamia esimerkkejä maininneet, eivät myöskään ole puoluevoimaa lisänneet, jos kohta hetkeksi ovat tarjonneet etuja. Luonnotonta se sitä paitsi on, että maalaisten suuri joukko, joka luonnollisesti taipuu konservatismiin, on liitossa kaupunkien radikaalien ja sosialistien kanssa. Etevät kirjailijat, jotka yhteen aikaan antoivat puolueelle voimaa, ovat vaienneet, joku Björnstjerne Björnsonin tavoin suorastaan paheksuen kykenemättömäin johtajain tyhmän rohkeata menetystä, toiset muista syistä, kuten Kielland, Garborg y. m.

Näyttää siltä kuin iltahämärä olisi vasemmistolle lähestynyt. Noin kymmenen äänen enemmistöllä taisteltiin viimeisissä suurkeräjissä; nyt on ylivoima kutistunut neljään ääneen. Valitsijoissa ei taida olla kuin tuhatluku puolueita erottamassa. Kansa seisoo siis tasaisiin puoliskoihin jaettuna, ja kun oikeisto yhä on alaa voittanut maaseudulla, jolla on paljon suurempi merkitys kuin kaupungeilla, niin voipi helposti ennustaa lähimmän tulevaisuuden tapaukset.

Mutta viimeisiin asti rautainen puoluekuri sittenkin on voinut vasemmiston ulkonaista suuruutta ylläpitää. Henki on poissa, mutta ruumis yhä liikkuu.

Suurkeräjäin päätökset on viimeiseen asti määrännyt vasemmisto, mutta vasemmiston päätökset valmistetaan salaisissa puoluekokouksissa, pienen valiokunnan — sanokaamme sobranien — kautta. Tässä pikku sobraniessa johon kuuluu kymmenkunta tahi tusina, voipi tapahtua — kuuluu tapahtuneenkin — että on suurta eripuraisuutta.

Ja niinpä yksi tahi pari ääntä lopulla määrää pikku sobranien, tämä määrää ison sobranien eli vasemmiston päätökset; vasemmisto vuorostaan hallitsee suurkeräjissä, ja suurkeräjät hallitsevat Norjaa.

Yksi mies on siis laillansa yksinvaltias. Ja epäilemättä Ullmanin yksinvalta, jos siksi tulee, on pahempi kuin Oskar II:n.

Voipi kummastella, ettei oikeistossa ole löytynyt miestä, joka näitten olojen vallitessa ottaisi seuratakseen Estrupin esimerkkiä Tanskassa. Mutta täytyy huomata, että jos hän millään lailla saisi Ruotsista kannatusta tahi vaan näyttäisi palvelevan Ruotsin asiaa, olisi samassa suuri enemmistö häntä vastaan valmis. Ruotsia vastaan ovat varmaan vasemmisto ja oikeisto yhtä valmiit vastustukseen. Siinä on myös selitys kuninkaallisen aseman heikkouteen. Jos Ruotsi tavalla tai toisella rupeaa väkivaltaan tahi sitä edes uhittelee, niin varmin keino samassa on löydetty Norjan puolueitten yhdistämiseen.

Toisaalta täytyy vapautuksen tulla. Norjan miesten täytyy itse vapautua, yhteisen rauhan ja järjen tähden.

Rauha ja järki ovat jo sillä saavuttaneet suuren voiton, että vasemmiston miehistä useat ovat asettaneet oman vakaumuksensa yli johtajain käskyjä ja puoluekuria. Olkoon että se itse puolueelle, s. o. sen kelvottomille johtajille, on nöyryyttävää, että täytyy »Skarnäsin suunnasta» eli väkivallan ja uhkarohkeuden tiestä luopua, mutta tämä luopumus on kunniaksi asianomaisten rehelliselle vakaumukselle, rohkeudelle ja isänmaanrakkaudelle. Se lupaa vapautusta niistä painajaisista, jotka niin kauan ovat vaivanneet Norjan valtiollista elämää.

IV.

Niin pitkäksi on esityksemme Tanskan, Norjan ja Ruotsin parlamentarismista ja puolue-elämästä venynyt, että lukija lienee kiitollinen, jos supistamme vähimpään määrään loppumietteemme siitä, millaisia opetuksia me Suomeen nähden voimme edellä sanotusta saada. Emme kuitenkaan malta olla tähän liittämättä muutamia mieleemme johtuneita mietteitä, vaikka ne kyllä ovat vanhoja totuuksia.

Meidän maassa on parlamentarismi niin pilventakainen, että se olisi aivan ennenaikaista ruveta sen mahdollisista väärinkäytöksistä murehtimaan.

Muutamista edustuskunnan vaikutusta koskevista seikoista sopinee sitä vastoin tehdä huomautuksen.

Nelijako tuottaa suuria hankaluuksia, se on aivan kyllä tietty, mutta ei käy kieltäminen, että se yhdessä kohden voipi tuottaa etua. Sillä jos kaksi kamaria seisoo vastatusten kuin Tanskassa, voipi liiankin helposti tulla siihen, että »minä herra, sinä herra; kuka meistä kontin kantaa?» Toisin yksikamarijärjestelmän mukaan, joka vallitsee Norjassa, sekä laillansa Ruotsissakin (yhteisäänestysten kautta), mutta silloin yksi ääni lopulta ratkaisee, ja sepä puoluetaistelujen kiivaiksi tultua ikäänkuin pakottaa äärimmäisyyksiin.

Toisin on meillä, jossa nelijaon johdosta joka kamarille tulee kylläkin vaatimaton osa valtaa ja vaikutusta. Jos kohta siitä on vastusta, on se hyvä lääke vastoin liiallista jyrkkyyttä, jolla yhteinen asia joutuisi vaaraan.

Senpä kokemuskin näyttää.

Suomalaisuuden asiassa milloin aateli, milloin porvarissääty on horjunut, yleisvapaamielisissä kysymyksissä samoin joko pappis- tahi talonpoikaissääty, mutta kaksi säätyä vastoin kahta muuttuu paljon helpommin lailliseksi enemmistöksi, kuin yksi vastoin yhtä. Seuraus onkin usein ollut sovinnollisuudelle erittäin hyödyllinen, ja se on hyvä asia, liioinkin kuin Tanskan ja Norjan esimerkistä näkee mihin asti sovinnon puute voipi viedä.

Yhteisissä valiokunnissa on meillä (ja Ruotsilla) sitä paitsi suuri ja kieltämätön etu edellä useimpia, ehkä kaikkia muita parlamentteja. Jos eri kamarien jäsenet kuten Tanskassa vasta sitten tulevat yhteen, kun kamarin päätökset jo ovat menneet eri suuntiin, on yhdysvaikutuksen mahdollisuus paljoa vähempi, kuin jos alusta asti on asiaa yhteisesti käsitelty.

Pitkä väliaikamme säätykokousten välillä, sekin itsessään ilmeinen hankaluus, voipi samoin omistaa hyviäkin puolia, jos työtä tekee oikealla tavalla. Kovaa hoppua se tosin usein tuottaa, mutta omituista kyllä on Ruotsin jokavuotisilla valtiopäivillä aina viime viikoilla samallaista tulista kiirua kuin ikinä meidän kolmen vuoden väliajalla kokoontuvilla valtiopäivillä, joilla sitä paitsi kaksikielisyydessään on aivan ääretön lisätaakka. Sitä vastoin tieto siitä, että tärkeä asia jääpi kolme vuotta odottamaan, jollei sitä käsitellä loppuun, voi joskus olla hyvä jouduttaja. Ei meillä ole kuultu, nähty sellaista vallattomuutta kuin Norjassa, jossa kahden kuukauden sijasta istutaan puolen vuotta, ikään kuin palkan vuoksi, ilman että mitään sillä välin saadaan aikaan.

Olemme tahtoneet näistä seikoista huomauttaa, emme sentähden, ettei olot meillä sietäisi parannuksia, vaan osoitteeksi, miten oikealla mielellä työtä tehden voipi vaillinaisemmillakin laitoksilla tulla toimeen. Tästä edusta on syytä pitää tarkasti vaaria.

Ylen paljon opetuksia edistyneempäin maitten *puolue*olot tietysti antavat, ja siinäpä kohden meillä vertauskohdat ovatkin lähempänä, — ehkä niinkin lähellä, että lukija muistuttamatta jo on sovittanut useat opetukset omiin oloihimme.

Ennen kaikkea on meille tätä kirjoitusta tehdessä astunut silmien eteen, kuinka puolue on samojen olojen alaisena, — kuolevaisuudenkin, kuin yksityinen ihminen. Hyvä olisi toisen kuin toisenkin pitää tätä muistossa. Tehtyjen erehdysten tunnustaminen, totuuden ja siveyden lakien noudattaminen ovat tietysti puolueitten yhtä hyvin kun yksityistenkin velvollisuutena, sillä mikähän puolue on, jollei ryhmä ihmisiä, joilla on siveellinen oikeus yhdistää voimansa samaan suuntaan, jos he ovat elävästi vakuutetut tehtävänsä kohtuudenmukaisuudesta sekä samoin käytettävien välikappaleitten puhtaudesta.

Pienessä kansassa, pienessä puolueessa nerokas yksilö tietysti voipi merkitä ylen paljon, mutta tässäkin sisällinen kunto, henkinen etevyys on kaikki. Huonosti käypi sille, joka turhaan pukeutuu suurten edelläkävijäin tamineihin. Norjan vasemmiston uusin historia antaa siinä kohden mitä varottavimmat esimerkit.

Ja vielä selvemmät opetukset antaa mielestämme Tanskan ja Norjan kehitys siitä, miten haitalliseksi edelläkävijäin matkiminen voipi tulla, kun pidetään ulkonaisista seikoista, puoluekurista ja puolueen päätöksistä kiinni sittenkin, kun se vakaumus ja henkinen voima, joka näille välikappaleille oikeuden antaa, on poissa. Yhtä hyvin voisi asettaa kirkossakäynnin uskon vertaiseksi, rikosten ulkonaisen välttämisen sen siveyden rinnalle, joka tekee oikeata oikean tähden.

Skandinavian maitten esimerkki ei näytä meille, miten voipi suhdevaaleilla ja muilla konstitutsionalismin tarjoomilla keinoilla helpottaa niitä yhteentörmäyksiä, jotka kiivas puoluetaistelu aina tuopi mukanaan. Siinä saamme siis astua omaa tietä — jos ymmärrämme ja uskallamme. Mutta mihin maltittomuus, itsekkäisyys ja puolueviha voivat viedä, sen olemme ylempänä kylläkin selvästi nähneet, ja siitä on riittämiin asti syytä ottaa opetusta, ennenkuin on myöhäistä. Keskenään eripuraisen, vihan kautta

hajoitetun edustuskunnan ei ikinä ole mahdollista säilyttää sitä sijaa, joka sille perustuslaillisesti tulee, — sen osoittaa kaikkien aikojen historia. Siitä ei ole syytä omaa kovaa kokemusta odottaa.

E. G. Palmén.

Ulkopuolelle keskustelua.

I.

Udenom, sa' Böjgen.

»Me kunnioitamme teidän jaloja periaatteitanne, mutta me soisimme, että ne toistaiseksi jäisivät ulkopuolelle keskustelua.»

Tämän hurskaan toivomuksen lausui Uusi Suometar lauantaina Toukokuun 18 p. armon vuonna tuhatkahdeksansataayhdeksänkymmentäviisi.

Siihen siis olemme joutuneet.

Me vanhanaikuiset idealistit olimme luulleet, että kysymys äänirajoituksesta oli kysymys vähävaraisten ihmisarvon tunnustamisesta. Me olimme luulleet äänirajoituksen puolustamisen tunnustukseksi siitä, että »aliluokan» tila voidaan saada parannetuksi vasta silloin kuin tämä luokka itse voi tehokkaammin ottaa osaa valtiolliseen elämään.

Mutta ei. »Emme tahdo, sanoo Suometar, ennustaa tästä muutoksesta mitään tuntuvaa valtiollisen vaikutuksen lisääntymistä varsinaisen työmiesluokan eduksi.»

Siis kansanvaltaisuus — ulkopuolelle keskustelua.

Mutta olihan äänirajoituspuuha saanut alkunsa juuri työmiesten piireistä?

Aivan niin. Mutta »kuinka vähän tämä kysymys koskee työmiesluokan asiaa, käy aivan selväksi siitä, että tohtori Lille eräässä »Työn ystävien» kokouksessa peittelemättä julkilausui, että jos ääniasteikko alennetaan, niin pääsevät fennomaanit valtaan.»

Niin, niin. Onhan tohtori Lille sen sanonut. Miksei siis Suometar peittelemättä julkilausuisi aivan samaa?

Siis omatakeinen asian käsittäminen — ulkopuolelle keskustelua.

Mistä siis oli kysymys? Siitä »onko porvarissäädyn edusmiesten oleminen tämän säädyn valitsijain enemmistön vaiko heidän vähemmistönsä edustajia.»

Niin sanottiin lauantaina. Mutta sunnuntaina näytettiin, että koko valitsijaluku oli 3,705, ja että kysymys oikeastaan oli siinä, edustaisivatko edusmiehet noista 3,705:stä (25 äänen mukaan) 566 miestä, vaiko (10 äänen mukaan) 882 miestä, siis joka tapauksessa vähemmistöä.

Johdonmukaisuus — ulkopuolelle keskustelua.

Ja tuo enemmistön ja vähemmistön laskeminen oli sekin omituista laatua.

Allekirjoittanut oli näyttänyt, kuinka eri kansanluokat ryhmittyvät keskiääniluvun mukaan yliluokkaan ja aliluokkaan. Mutta, muistutettiin Suomettaressa, tämä jako ei vastaa sitä, joka todellisuudessa on olemassa erilaisissa yhteiskunnallisissa kysymyksissä. Se tunnustettiinkin. Mutta nyt Suometar itse tekee toisen jaon. Nykyään 566 »pohattaa» voi äänestää kumoon kaikki muut eli 3,139! Tämä jako siis vastaa todellisuutta?

Mutta noitten »pohattojen» riveissä on Suomettaren päätoimittajakin. Hänkö siis aikoo äänestää kumoon 24 työmiestä? Varmaan ei. Kuinka siis? Jo tiedämme: todellisuus ulkopuolelle keskustelua.

Ja lopuksi: olkoonpa niin, että kärsimme tappiota. »Mutta ei sittenkään ole yhdentekevää, kohtaako tappio vaatimuksia, joita oikeutetuiksi tunnustavat kaikki ne, jotka johonkin määrin avoin silmin näkevät, taikka kohtaako se niin keskustelun-alaista kysymystä, kuin on yleinen äänivalta vielä tänä päivänä.»

Mutta ei ollutkaan kysymys yleisestä äänivallasta. Ei ole äänivaltaa muilla kuin niillä, joilla on vähintäin 800 markan tulot, eikä edes kaikilla niilläkään. Mutta vähät siitä. Selvät käsitteet — ulkopuolelle keskustelua.

Mutta mitä jää siis keskustelun sisäpuolelle, kun suljetaan pois periaatteet, johdonmukaisuus, kansanvaltaisuus, omatakeinen asian käsittäminen, todellisuus ja selvät käsitteet?

Mitäkö jää? Sen on tohtori Lille sanonut: fennomaniia.

Tämä oli siis »vanhojen» programmi. Entäs «nuorten»?

Se oli lyhyesti: me tahdomme itse jäädä ulkopuolelle keskustelua. Me annamme muitten keskustella Päivälehdessä, pistämme välisti kirjoituksien alireunaan jonkun pienen muistutuksen, jossa vastustamme 10 ääntä,

mutta muutamia päiviä myöhemmin me huomaamme, että ainoa mahdollinen ehdotus on kuin onkin nuo 10 ääntä.

Sitten vanhat ja nuoret yhtyvät puoluekokoukseen keskustelemaan asiasta. Mutta ennen kaikkea päätetään, että kaikki raastuvankokouksessa äänestävät samoin — siis ne, jotka mahdollisesti jäävät vähemmistöön, lupaavat ennakolta äänestää vastoin vakaumustaan.

Tavallinen ihmisjärki ei ymmärrä, miksei raastuvankokouksessa olisi voitu esittää kolmea ehdotusta yhtä hyvin kuin kahta.

Mutta onhan tässä kysymys fennomaniiasta. Varma on, sanoi Suometar, että ruotsalainen puolue tulee esiintymään ehjänä. Olisi voinut lisätä: me olemme usein pilkanneet sitä puoluetta tuosta sen eheydestä. Mutta nyt — vahinko olisi jollei suomalainen puolue esiintyisi yhtä ehjänä.

Siis: vakaumuksen vapaus — ulkopuolelle keskustelua.

Ja kun Suometar täten noudatti hra Lillen programmia, niin oli luonnollista, että hra Lille noudatti Suomettaren ohjelmaa.

Me ruotsinmieliset olemme vapaamielisiä, sen kaikki tietävät. Ja vapaamielisyyteen kuuluu kaikkialla ettei äänioikeudessa käytetä varallisuuteen perustuvaa asteikkoa. Mutta nyt ei ole kysymys siitä, vaan svekomaniiasta. Onhan Suometar niin sanonut. Ja onhan Suometar näyttänytkin, ettei alennuksesta kymmeneen ole mitään apua kansanvaltaisuudelle.

Siis — vapaamielisyys ulkopuolelle keskustelua.

Ja lopuksi »Suomen suurin ja enin levinnyt sanomalehti, itsenäinen ja vapaamielinen.»

Mitä te lörpötätte ihmisarvosta? Valtiopäiväjärjestys on selvä: oikeudet edellyttävät velvollisuuksia. Joka maksaa enemmän, hänellä olkoon enemmän oikeuksia. Oikeastaan siis jokahinen äänirajoitus on valtiopäiväjärjestyksen periaatteita vastaan.

Se on, toisin sanoen: yhteiskuntamme on kukkarojen yhteiskunta. Mutta ihmiset — ulkopuolelle keskustelua.

Siihen siis olemme joutuneet.

Ja ratkaiseva päivä tulee. Iloisella mielellä äänivaltaiset kokoutuvat. Tuntuu niin helpolta, niin juhlalliselta, kun on viskannut kotinurkkaan nuo periaatteen ryysyt ja repaleet ja pukeutunut valtioviisauden juhlavaippaan.

Ja kaikki käykin oivallisesti. Onpa pääkaupungissa 3,705 äänivaltaista. Mutta niin hyvä järjestys on olemassa, ettei yksikään niistä tule hiiskumaan sanaakaan tuommoisesta roskasta, kuin ihmisarvosta. Kaikki

he ovat ymmärtäviä miehiä. Onhan tässä kysymys puolueista. Mutta ihmisarvo — ulkopuolelle keskustelua.

Ja senaatinkanslistit menevät julkisesti tunnustamaan, että ovat alaikäisiä, koskei heillä vielä ole 25 ääntä. Mutta he toivovat kerran saavansa.

Ja kansakoulunopettajat menevät hekin julkisesti tunnustamaan, että hekin ovat alaikäisiä, koskei heillä ole 10 ääntä. Mutta heillä ei ole toivoakaan koskaan niitä saada.

Ja 10 äänen miehet pilkkaavat senaatinkanslisteja.

Ja 25 äänen miehet pilkkaavat kansakoulunopettajia.

Mutta yhdessä kohden kuitenkin ollaan yksimielisiä. Helsinki on muille kaupungeille antanut loistavan esimerkin valtioviisaudesta.

2.

On muutamissa tilaisuuksissa »vaikeata olla satiiria kirjoittamatta». Mutta tämä tapaus jo melkein kuuluu niiden joukkoon, joista sanotaan, että »joka ei tämmöisessä tilaisuudessa menetä järkeänsä, hänellä ei ole järkeä menetettävänä.»

Tietysti en sano mitään siitä, jos joku äänivaltainen täydestä vakaumuksesta äänesti 25 tahi 10 äänen puolella. Mutta että tästä suuresta humaniteettikysymyksestä tehtiin puoluekysymys, että sen kautta tiettävästi saatettiin kansalaisia äänestämään vastoin heidän vakaumustaan, ja ettei kukaan uskaltanut asettautua valtapuolueitten ulko- tahi yläpuolelle — se se on joka on niin surkeata.

Olen puhunut tästä useain kanssa. Niiden joukossa on molempien puolueitten eri ryhmien edustajia, mutta yksimielisesti he ovat tunnustaneet: se on surkeata.

Mutta kun nuo arvostelijat, samoin kuin minäkin, eivät kuulu porvarissäätyyn, niin voisi sanoa: mitä koko asia teitä koskee?

Mitäkö koskee? Hyvin paljon. Sillä tuossa kuuluisassa kokouksessa äänestettiin itse asiassa kysymyksestä: periaatteitako vai valtioviisautta?

Näennäisesti me periaatteitten miehet jouduimme tappiolle, ja valtioviisaus voitti. Mutta ainoastaan näennäisesti.

Itse asiassa valtioviisaus aikaan sai paljoa suuremman mieshukan omalla puolellaan. Niin suuren kuin suinkin voi ajatellakaan.

Puolustamalla yksimielisesti 25 ääntä on »vapaamielinen» puolue tehnyt valtiollisen itsemurhan.

Ja puolustamalla yksimielisesti 10 ääntä on »kansanvaltainen» puolue tehnyt valtiollisen itsemurhan.

Olkoon että ihmisiä löytyy, jotka luulevat noitten puolueitten vielä elävän. Se on vain semmoista »vainajainpalvelusta», josta hra Varonen äskettäin on kirjoittanut. Monessa kansassa on olemassa usko etteivät kuolleet ole oikein kuollcita, ennenkuin ruumiit ovat kokonaan mädänneet. Niin on kai tässäkin. Kuolleet kummittelevat muutamien mielikuvituksessa; mutta tervejärkinen ihminen ei usko niitä kummituksia.

Mutta mikä se on, joka on tappanut nuo tähänastiset puolueet?

Epäilemättä juuri tuo niin kehuttu valtioviisaus.

Ajatelkaa että olisi 25:n ja 10:n ohessa ehdotettu myöskin 2 ääntä ylirajaksi (jos muodollisista syistä koko ääniasteikon poistaminen nyt olisi ollut mahdoton). Mikä silloin olisi tapahtunut?

Luonnollisinta olisi silloin ollut asettaa ensimäiseksi kysymykseksi: alennustako vai ei? Olihan kokousta pyydetty alennusta varten.

Jos *ei* olisi voittanut, niin olisi ainoastaan »vapaamielinen» puolue tehnyt itsemurhan. »Kansanvaltainen» puolue taas olisi ainakin näennäisesti jäänyt eloon, koska kaikki sen jäsenet kai olisivat äänestäneet alennusta.

Jos taas *jaa* olisi voittanut, niin »vapaamielinen» puolue olisi ainakin näennäisesti jäänyt eloon, sillä ilman sen myönnytystä ei semmoista päätöstä olisi voinut saada aikaan. Silloin kaikki olisivat saaneet äänestää kysymyksestä: kymmenenkö vai kaksi? Ja jokainen todellakin kansanvaltainen olisi voinut huoleti äänestää kahta; olihan kuitenkin »vapaamielisten» ja »maltillisten» vallassa säätää kymmenen. Todellinen kansanvaltaisuus olisi siis sekin jäänyt eloon, ja sen ohessa olisi muodostunut »maltillis-vapaamielinen» ryhmä.

Aivan sama olisi kansanvaltaisuuden asema ollut, jos olisi ensin haettu vastaehdotusta 25 ääntä vastaan. On kyllä hyvin mahdollista, ettei äänestys silloinkaan olisi osoittanut oikeata asian laitaa. »Vapaamieliset» olisivat näetten voineet ensin äänestää kahta ja sitten lopullisesti 25. Katsotaanhan tämmöistä menettelyä valtiopäivilläkin erinomaisen valtioviisaaksi.

Mutta silloin olisi ainakin tuo kymmenen äänen ehdotus saatu hengiltä pois. Ja siten olisi tätäkin tietä luonnollisempi ryhmitys saatu toi-

meen. Asia olisi edistynyt, ja »kansanvaltaiset» olisivat voineet kahden äänen perustuksella alkaa uudestaan.

Nyt sitä vastoin kaikille oli pääasiana nykyisen ryhmityksen säilyttäminen. Ja siten ensiksi pääkysymys ei edistynyt laisinkaan, ja toiseksi sekä »vapaamielisyys» että »kansanvaltaisuus» moraalisesti tapettiin. Molemmat ovat nyt kaatuneet ilman kunniata ja ovat hiljaisuudessa haudatut.

Veljellisessä yhteydessä siis molemmat puolueet ovat toimineet luodaksensa — täydellistä tyhjyyttä.

Mutta tähän tyhjyyteen emme me, periaatteitten miehet, tahdo tyytyä. Sen tähden ennen kaikkea vaadimme:

Ulkopuolelle keskustelua tuo valtioviisaus, joka ei ole muuta kuin rikkiviisautta.

Mutta mikä on saattanut ihmisiä nöyryttämään itseänsä niin, että äänestävät vastoin vakaumustansa?

Siihen vastaamme: ihmisiä on siihen kasvatettu »olevien olojen» vaikutuksen kautta.

Ensiksi vaalitapa kasvattaa ihmisiä orjuuteen. Kun vähemmistö (olkoon se sitten henkilöin tahi äänien vähemmistö) jää aivan edustamatta, silloinkin kun useampia valitaan, niin ei ole sijaa useammalle kuin kahdelle puolueelle, ja jokaisen on pakko liittyä jompaankumpaan.

Nyt oli tässä »vapaamielisille» kysymys tulevista vaaleista. Luonnollista oli siis että he noudattivat ankaraa kuria. «Kansanvaltaiset» taas, niinkuin äsken näytettiin, eivät olisi tarvinneet tässä olla alusta alkaen yksimielisiä. Mutta he taas ovat niin tottuneet tappioihin, joissa ainoa voitto on heidän voimansa näyttäminen, että nytkin nähtävästi eivät huomanneet sitä erotusta, joka on vaalin ja päätöksen välillä, vaali kun tehdään kerrassaan, jota vastoin esim. kahden äänen puolustajalla olisi ollut mahdollisuutta, jos tämä ehdotus olisikin raukennut, sittemmin äänestää kymmentä.

Mutta vaikkapa puoluekuri onkin selitettävissä, niin juuri tämä tapaus osoittaa kuinka helposti sitä käytetään luvallisten rajojen ulkopuolellakin, ja kuinka turmiollinen se silloin on. Sillä kun valmistavissa kokouksissa päätetään miten on äänestettävä yhteisessä kokouksessa, niin tämä ei merkitse muuta kuin että itse tahtoo olla ja otaksuu vastapuolueen tahtovan olla kuurona kaikille syille ja perusteille. Mutta tämä ei ole muuta kuin yleinen vaatimus: keskustelu ulkopuolelle keskustelua. Se on nyrkkivalta.

Mutta me periaatteitten miehet, jotka tahdomme elää yhteiskunnassa, missä oikeus ja totuus hallitsee, eikä nyrkit, me vaadimme ja koetamme kaikilla keinoilla toteuttaa vaatimuksen:

Ulkopuolelle keskustelua puoluekuri, joka tekee sivistyneitä kansalaisia nyrkkijunkkareiksi.

Ja kun kerran on tultu nyrkkeihin, niin on askel lyhyt myrkkyyn tahi puukkoon. Ja niitä käytetäänkin ahkerasti. Säännöllisesti joka sunnuntai ja tilapäisesti viisi arkipäivää viikossa istutetaan ihmisiin puoluevimman myrkkyä ja koetetaan salaa murhata toisten kansalaisten yhteiskunnallista arvoa ja mainetta. Ja nekin, joilta voitaisiin toivoa rauhan ja rakkauden puolustamista, ne tekevät samoin. Pitkin kevättä ovat »Vartija» ja »Evangelisk kristendom» olleet täynnä herjauksia semmoisia, jotka täyttävät tervejärkisen ihmisen sydämen kauhulla. Tässäkin on nähtävästi periaatteet, kristillisyys, pantu ulkopuolelle keskustelua.

Mutta me periaatteitten miehet, me käsitämme ettei tällä uralla käy enää jatkaminen. Sentähden me puolestamme vaadimme:

Ulkopuolelle keskustelua puoluevimma, joka tekee ihmisiä pedoiksi.

Mutta puoluemuodostuksen syvin syy on siinä, että muutamat ihmiset katsovat itseänsä luoduiksi hallitsemaan ja muita luoduiksi tottelemaan. Ja muutamat taas katsovat itseänsä luoduiksi tottelemaan ja muita hallitsemaan.

Hallitusta, johtoa, sanotaan, täytyy olla. Eihän kaikki voi kaikkia asioita ymmärtää. On siis aivan oikein että muutamat ihmiset ottavat johtaaksensa muita, ja että nuo muut taas luottavat johtajien määräyksiin.

Mutta tämä ei ole ehdottomasti oikein. Kelvataksensa johtajaksi täytyy miehen osata tehdä jotakin sen asian hyväksi, jonka menoa hän ottaa ohjataksensa. Mutta jos hän sen tekee, niin se on juuri hänen työnsä, eikä hänen johtajakykynsä, joka saattaa ihmisiä seuraamaan häntä.

Semmoisia johtajia ovat olleet Lönnrot, Castrén, Ahlqvist, Krohn. Monta monituista kansalaista on seurannut heidän johtoaan positiivisessa työssä suomalaisuuden hyväksi. Eikä kuitenkaan kukaan heistä ole itsellensä vaatinut johtajan arvoa. Mutta he ovatkin olleet periaatteitten miehiä, ja periaatteet ovat olleet heidän, samoin kuin muitten johtajina.

Samaa saattaa varsin hyvin tapahtua valtiollisella alalla. Johtajan asia on sielläkin tehdä työtä, se on hankkia asiallista selvitystä, ja sitten koettaa tehdä johdattavat osallisiksi siihen tietoon, joka hänellä asiasta on.

Mutta jos nämä ehdot täytetään, niin silloin eivät enää johtajat ole johtamassa, vaan totuus. Ja sen johdon alle jokainen saattaa alistua; kuka taas on totuuden löytänyt, se on syrjäseikka.

Tässäkin ovat siis periaatteet johtajina, sillä totuus ja periaatteet ovat samaa.

Ja tässäkin meillä taas on suuri mies esimerkkinä: Snellman. Hän ei tahtonut esim. nuorisosta tehdä vain äänestyskoneita. Ei: itsenäisiä persoonallisuuksia, omatakeista vakaumusta hän vaati. Mutta hänkin oli ankara periaatteitten mies.

Jos taas, niinkuin tässä on tapahtunut, periaatteet syrjäytetään, silloin asia muuttuu. Jos on kysymys vain vallasta, niin ei tarvita totuutta, asiantuntemista, vaan ainoastaan vallanhimon kiihoittamista. Yleisen mielipiteen johtajaksi uskaltaa silloin ruveta mies, joka kyllä osaa puoluevimmaa kiihoittaa, mutta jolla itse asia ei ole sen selvempänä, kuin että sekoittaa yleisen äänioikeuden yhtäläiseen äänioikeuteen. Ja kun ulkoapäin tarjotaan asiallista selvitystä, niin tehdään aivan tarpeettomia kumarruksia selvityksen antajalle, mutta itse selvityksestä huolitaan viis.

Tämmöinen johto on alentava sille, joka sen alle nöyrtyy. Jokaisella on oikeus, jopa velvollisuuskin nostaa kapina sitä vastaan. Ja siis me periaatteitten miehet taas vaadimme:

Ulkopuolelle keskustelua kaikki semmoinen johto, joka ei perustu totuuteen, asialliseen selvitykseen.

Mutta juuri asiallisen selvityksen halveksiminen on tehokkaimpia syitä valtiolliseen rappeutumistilaamme. Tyhjiä sanoja latelemalla luulee moni voivansa ratkaista minkä kysymyksen hyvänsä. Tekaistaan teoriioja »yhteiskunnallisesta pätevyydestä», jotka eivät todista muuta kuin teoriiojen tekijäin yhteiskunnallisen pätevyyden puutetta. Koetetaan määrätä eri kansanluokkien suurempi tahi pienempi »riippumattomuus», vaikka kokemus osoittaa, että kaikkien luokkien miehet ovat valmiit orjallisesti noudattamaan »valtioviisauden» rikkiviisaita neuvoja.

Katsellessaan tätä leikkiä ei voi tulla muuhun päätökseen, kuin että »kaikki olemme hölmöläisiä Herramme edessä» ja että on naurettavaa koettaa määrätä hölmöläisyyden asteita.

Ulkopuolelle keskustelua siis kaikki teoriiat toisen tahi toisen kansalaisen paremmuudesta. Iloitkaamme, jos löydämme jonkun, joka on muita vähemmin hölmöläinen; mutta älkäämme luulko, että hölmöläisyys hupe-

nee mitä enemmän kukkaro paisuu. Luottakaamme siihen, että vähemmän hölmöläisellä kansalaisella jo on sen verran vaikutusvaltaa muihin, ettei hän tarvitse lisä-ääniä, ja että juuri mitä enemmän hölmöläisyys hupenee, sitä vähemmän ihminen pyytääkään ulkonaista valtaa toisten ylitse.

3.

Kansat eivät elä ainoastaan leivästä:
ne tarvitsevat elääksensä suuria ajatuksia.

Mutta tehtyämme täten yhteiskuntarakennuksemme puti puhtaaksi kaikesta valtioviisauden romusta, saamme varmaan kuulla, että rakennus samassa on tullut typö tyhjäksi, että tuloksemme ovat paljastaan kieltoperäistä laatua.

»Kritiikin tehtävä tässä matoisessa maailmassa on varsin helppo, sillä kaikki inhimilliset laitokset ovat puutteenalaisia. Vaikeudet syntyvät vasta kun on keksittävä, mitkä käytännölliset parannukset ovat saatavat varteen ja millä tavoin.»

Niin on väitetty periaatteita vastaan. Mutta tuo väite on luullakseni sekin perätön.

Kritiikki, joka ansaitsee kritiikin nimeä, ei ole niinkään helppo. Asialliseen kritiikkiin tarvitaan paljo työtä. Mutta samassa kuin kritiikilleen hankkii asiallista pohjaa, samassa saadaan vankka pohja positiivisille uudistuksille, aseita joilla saattaa voittaa nuo »käytölliset vaikeudet.»

Sillä mitkä käytölliset vaikeudet löytyivät esim. äänirajoituskysymyksessä?

Ensiksi tietysti vastustajain vastustus, mutta toiseksi epäilemättä myöskin kannattajain epävarmuus siitä mikä oikeastaan oli oikeata.

Ovatko nyt valtioviisaat ensinkään voineet vähentää näitä vaikeuksia? Eivät suinkaan. Vastustus on lujempi kuin ennen, ja kannattajain joukko »hajan, pirstaleina, on valmis kuolohon, vaan voittoon ei.»

Mutta toista olisi ollut, jos rohkeasti olisi käyty asiallisen kritiikin osoittamaa tietä, otettu tunnussanaksi: varallisuus ei kelpaa yhteiskunnallisen kyvyn mittariksi. Silloin asia olisi esiintynyt aivan toisessa valossa. Olisi kohotettu ihmisarvon lippua markkojen lippua vastaan. Ja ihmisarvo on asia, jonka edestä kannattaa sotia; ja semmoinen asia voittaa tappioissakin. Huolimatta äänestyksen tuloksesta olisi aate elänyt ja innostuttanut yhä uusia sotureita.

Ja vastustus taas olisi ollut paljoa vähemmin luja. Sillä ihmisarvon puolustajat eivät voi alentamatta omaa ihmisarvoaan käyttää noita pahan sisuksen purkauksia, joihin sen täytyy turvautua, joka syrjäyttää asialliset ja aatteelliset perusteet. Mutta juuri nuo vihaiset sanat enentävät vastustajain voimaa, antavat heille enemmän syytä vastustukseen.

Siis tuo niin halveksittu periaatteellisuus on itse asiassa paljoa käytöllisempi kuin valtioviisaus. Ja se on paljoa tuotteliaampikin.

Ainakin omasta puolestani uskallan sanoa, että tästä taistelusta olen voittanut hyvin paljon, vaikka puolustamani mielipiteet ovat joutuneet niin »musertavan enemmistön» tallattaviksi. Tuo ulkonäöltään paljastaan negatiivinen työ, jonka olen pannut asian selvittämiseen, se on tuottanut minulle entistä elävämmän tunteen ihmisarvon merkityksestä. Ja tuo periaatteitten syrjäyttäminen valtioviisaitten puolella, se on herättänyt minussa entistä elävämmän tunteen siitä, kuinka sorrettu ihmisarvon aate nykyisessä yhteiskunnassamme on. Ja jos minun on onnistunut ainakin muutamissa lukijoissa herättää samoja tunteita, niin varmaan siitä on lähtevä käytöllisiä tuloksiakin.

Ihmisarvon tunnustaminen, samoin kuin kaikki suuret periaatteet, voi innostuttaa ahkeraan työhön. Ja ahkerata työtä tarvitaankin, ennenkuin sisäpolitiikkamme kohoaa siitä rappeutumistilasta, johon se on joutunut.

Työtä tarvitaan niiden kysymysten asialliseksi selvitykseksi, joista kansalaisten on päätettävä. Työtä tarvitaan noitten tutkimusten tulosten levittämiseen. Työtä tarvitaan ennen kaikkea jokaisen kansalaisen sielussa. Ennenkuin muita voidaan voittaa, on tarpeen itse voittaa itseään. On tarpeen voittaa vihan valta omassa sydämessään, tunnustaa lähimmäisiänsä veljiksi, uskoa heidän tarkoittavan hyvää silloinkin kuin erehtyvät keinoista hyvän saavuttamiseen.

Tämmöisessä työssä opitaan ymmärtämään mitä nyt niin usein unhotetaan, että »kansat eivät elä ainoastaan leivästä» — saatikka täydestä tyhjyydestä — vaan että »ne tarvitsevat elääksensä suuria ajatuksia, voimia työtä tekemään, rohkeutta taistelemaan ja luottamusta tulevaisuuteen.»

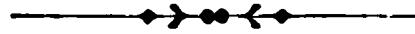
Ja ne, jotka tämän ymmärtävät, ne eivät tarvitse puolueeksi ryhmittyä. Taistelkoot yksitellen taikka ryhmittäin, heillä on yleisenä johtajana suuri aate, heillä on yhteinen ohjelma, *veljellisyyden* suuri ohjelma.

Joka tahtoo asettautua tämän lipun alle, hän varmaan pian huomaa, kuinka veljellisyyden tunne hänessä ja muissa yhä syventyy, lämmittää sy-

dämiä, puhdistaa sieluja, jalostuttaa tarkoituksia ja tekoja, voittaa vastuksia, jotka ovat näyttäneet voittamattomilta.

Eikä siis ole tämän ohjelman miehillä tarvis vihatakaan sitä kansalaista, joka mieluisemmin tahtoo yhä edelleen tallustella valtioviisauden kuivia maita. Jos hän luulee sitä tietä paraiten hyödyttävänsä isänmaata, niin koettakoon parastaan. Mutta kerran, se on vahva uskomme, on hän ihmeekseen huomaava, että näkymätön käsi on vetänyt suuren ristin kaikkien hänen viisaitten arviolaskujensa yli. Veljellisyyden suuri aate on silloin kaikessa hiljaisuudessa pannut kaikki valtiopuolueet ja vallanaatteet ulkopuolelle keskustelua.

Valfrid Vasenius.

Jaakko Teitin valitusluettelo Suomen aatelistoa vastaan.

Jaakko Teitin valitusluettelo Suomen aatelistoa vastaan v. 1555—1556. Jakob Teitts klagomålsregister emot adeln i Finland år 1555—1556. (Todistuskappaleita Suomen historiaan, julkaissut Suomen historiallinen seura. V). Helsingissä 1894. 388 siv. 8:o. Hinta 4: —.

1500-luku on historiamme tärkeimpiä ajanjaksoja. Sen kuluessa keskiaikaiset olot vähitellen väistyivät ja perustus laskettiin uuden ajan kehitykselle. Kustaa Vaasan hallitus on tässä kohden tärkein ajanvaihe. Keskiajan omituiset lait ja laitokset ovat vielä yleisten olojen pohjana, mutta kuninkaan jäntevä käsi pukee jo näitä oloja uusiin muotoihin. Aikakausi tarjoo siis tutkijalle paljon viehätystä, se kun samalla luo valoa taaksepäin historiamme menneisiin vuosisatoihin sekä johtaa eteenpäin seuraavien aikojen oikeaan käsitykseen.

Mutta tähän tärkeään aikaan tutustumista on suuresti vaikeuttanut painettujen tietolähteiden puute. Paitsi Arvidssonin »Handlingareissa» julkaistut asiakirjat 1500-luvulta sekä ne muutamat, Suomea koskevat todistuskappaleet, jotka tavataan Thyseliuksen lähdekokoelmassa uskonpuhdis-

tusajan valaisemiseksi, tuskin kysymyksessä olevalta aikakaudelta löytyy muuta julkaistuna kuin Kustaa Vaasan registratuuri, joka jo on painettu vuoteen 1544, sekä muutamia etupäässä maan kameraalisia oloja koskevia tilikirjoja.

Sitä tärkeämpää on siis että painosta saadaan julkaistuksi etevimmät niistä asiakirjoista, jotka ovat omiansa luomaan valoa tuohon vaiherikkaaseen aikaan. Sellaisten joukossa on epäilemättä Jaakko Teitin n. s. valitusluettelo arvokkaimpia. Vaikkei meidän tarkoituksemme olekaan seikkaperäisesti tehdä selkoa tuon nyt julkaistun asiakirjanidoksen sisällöstä, tahdomme kuitenkin lyhyesti huomauttaa sen tarjoomista uusista tietovaroista sekä luoda lyhyen silmäyksen niihin oloihin, joita se kuvailee.

Etupäässä antaa kirja tietoja niistä tutkimuksista aateliston ja virkakunnan väärinkäytöksistä, joita Teitti kuninkaan käskystä vuosina 1555—56 Suomessa toimitti. Se on todellakin jonkinlainen Suomen silloisen aateliston syntiluettelo ja valaisee sellaisena synkillä väreillä tuon juuri tällä ajalla kohoavan säädyn tapoja ja pyrinnöitä. Käsittääksemme tämän valitusluettelon merkitystä ovatkin ensin huomioon otettavat ne muuttuneet suhteet, jotka uuden ajan alussa olivat tulleet aatelistomme osaksi.

Keskiaikana kotimainen aatelistomme vielä oli ollut suhteellisesti heikko ja sen vaikutus maan yleisiin asioihin jotenkin vähäarvoinen. Nimismiehinä, kihlakunnan vouteina ja tuomareina täyttivät Suomen rälssimiehet kotimaisen virkakunnan alimmat, tai korkeintaan keskimäiset asteet. Ainoastaan poikkeustilassa joku heistä kohosi laamannin tai linnanpäällikön arvoon, sillä korkeimmat virat samoin kuin täkäläiset linnat ja läänit olivat miltei koko keskiajan kuluessa ruotsalaisten vallanpitäjien käsissä.

Mutta 1500-luvun alkupuolella, etenkin juuri Kustaa Vaasan hallitessa, tapahtui tässä kohden täydellinen muutos. Kuninkaan hallitus tarkoitti tosin kaiken ylimysvallan masentamista, ja Ruotsissa hänen epäilemättä onnistuikin jossakin määrin hillitä noiden ennen niin röyhkeiden ylimysten vallanhimoa ja riehunaa. Mutta Suomessa asianhaarat sekä toisellaiset olosuhteet olivat omiansa juuri siihen aikaan kohottamaan aatelistoa mahtavammaksi, kuin mitä se koskaan ennen oli ollut. Varsinkin kirkko- ja luostaritalojen reduktsiooni enensi sen rikkautta ja arvoa suuressa määrässä. Maan syrjäinen asema, joka teki sen, ettei keskushallituksen vaikutus täällä voinut tuntua yhtä tehokkaalta kuin Ruotsissa, antoi myöskin meidän ylimyksillemme tilaisuutta suuresti enentämään valtaansa ja vaikutustansa.

Niin syntyi kotimainen aatelisto, joka ei ainoastaan vetänyt vertoja Ruotsin ikivanhalle ylimyskunnalle, vaan jonka jäsenistä yksi ja toinen jo kohosi johtavaan asemaan valtakunnan hallituksessa.

Tästä kotimaisen aatelin kohoamisesta oli tietysti maalle se etu, että täkäläiset virat ja toimet uskottiin omille kansalaisille, jotka paremmin kuin vieraat tunsivat maan olot ja tarpeet. Mutta toiselta puolen oli keskiaika, jonka »järjestetty epäjärjestys» meidänkin maassamme, varsinkin kuningas Albrektin ja unioonisotien aikoina, oli ollut yhteiskunnallisten olojen tunnusmerkkejä, jättänyt kohoavalle ylimyskunnallemme perinnöksi siksi piintyneen taipumukseen väkivaltaisuuksiin ja itsekkäisten tarkoitusten ajamiseen, ettei tätä taipumusta ankarankaan hallitsijan käsi helpolla saattanut hillitä. Aatelisten kilpien heleät värit himmentyivät kolkkojen varjojen kautta, joita heidän omistajiensa ilkityöt ympärilleen loivat.

Tätä synkkää varjopuolta silloisen aatelistomme ja virkakuntamme oloissa kuvaavat elävästi ne monet tutkimukset ja niistä sepitetyt oikeudelliset asiakirjat, joita siihen aikaan toimitettiin sen tuhotöistä, ja joista Jaakko Teitin tutkimukset juuri olivat etevimmät. Tällaisten tutkimusten uudistuminen todistaa vaan, ettei niistä mitään parannusta seurannut. Me näemme syytettyjen joukossa esiintyvän milloin kuuluisilla nimillä varustettuja ylimyksiä, niinkuin Flemingit, Hornit, Finket, Kurjet y. m., milloin alemmissa viroissa toimiskelevia vapaamiehiä ja heidän kaltaisiansa, kuten vouteja, kihlakunnan kirjureita, nimismiehiä j. n. e.

Muutamat esimerkit Jaakko Teitin luettelosta valaisevat paremmin kuin laveat selvitykset näiden tutkimusten syitä ja tarkoituksia, jonka tähden tässä mainitsemme joitakuita sellaisia.

Erik Fleming, mahtavin kaikista Suomen herroista, Kustaa kuninkaan oikea käsi, teki itsensä tunnetuksi suurena talonpoikain sortajana ja heidän tilojensa armottomana ryöstäjänä. Kerrankin oli eräs porvari Turussa lunastanut muutamia rälssitiloja kanssaperillisiltään ja senvuoksi lainannut rahoja eräältä papilta, Lauri Savolaiselta, jolle pani yhden näistä tiloista, Kutilan, pantiksi. Mutta Fleming, joka oli iskenyt ahnaat silmänsä samaiseen tilaan, kutsui papin luokseen ja sanoi hänelle: »sinäpäs vasta mies; olet tullut niin mahtavaksi, että rahoillasi tahdot sysätä aateliset heidän perinnöstään. Mutta malta, kun kuningas saa siitä tietää, etpäs silloin suurta kiitosta ansainne», josta pappi niin säikähtyi, että jätti tilan Flemingille. Kun sitten porvari tuli Flemingille valittamaan ja pyytämään tilaansa takai-

sin, antoi Erik herra hänelle sellaisen löylytyksen, minkä selkä suinkin kesti (gaf honom så många hugg, han någon tid bära kunde). Myöskin osasi Fleming nuorten aatelistyttöjen holhojana hankkia itselleen joukon tiloja, siten, että naitti holhottinsa kirjureilleen ja muille palvelijoilleen, suutareilleen ja rengeilleen. Tuskin olivat nimittäin häät olleet, niin luki Fleming tyttöparoille asiata koskevan paikan »kuninkaan kaaresta», jossa sanotaan: »kun neitonen ottaa talonpojan pojan, älköön rälssiä nauttiko», ja pakoitti heidät sitten polkuhinnasta luopumaan heidän tiloistaan.

Myöskin Kustaa Fincke, Savonlinnan haltija, oli anastanut itselleen joukon kruununverotiloja, ja pannut talonpoikien maksettavat toisten talonpoikien niskoille, niin ettei huomattaisi kruununveroa vähentyneeksi. Kun hän piti käräjiä, ei kukaan talonpoika päässyt oikeuden eteen, ennenkuin oli hänen »sänkykammariinsa tuonut jonkun erityisen lahjan», ja »tapahtuu useimmiten» — lisää Teitti — »että hänelle tuodut lahjat kohoavat korkeammalle, kuin kuninkaalle tulevat sakko-äyrit». Hän oli salaisissa neuvoissa linnanvoudin kanssa, ja nämät molemmat herrat ajoivat asiansa niin, että heidän osalleen tuli kokonainen sudennahka tai upea karhuntalja, vaikkei riitapuolten asia olisi ollut kuin kolmen markan arvoinen; ja kun voudit, jotka talonpojilta kiskoivat liikoja veroja, lahjoittivat linnanvoudille hevosen ja haarniskan, toimi tämä niin, ettei talonpoikien valituksia ensinkään otettu kuuleviin korviin.

Maunu Niilonpoika, Viipurin linnan päällikkö, eleli venäläissodan aikana iloisesti Viipurissa, möi kuninkaan kiellosta huolimatta vihollisille hevosia ja muuta tavaraa vähintäin 3,000 markan arvosta, pitipä heille vielä hyviä pitojakin, vaikka kuninkaalle kiven kovaan vakuutti ja vannoi, ettei hän ole venäläisten kanssa ollut missään tekemisissä eikä heiltä neljää penninkiäkään saanut.

Kun korkeat herrat näin yleisissä asioissa rohkeasti uskalsivat lakia polkea, ei ole ihmettäkään jos yksityishenkilöinä useinkin antoivat aihetta yhtä ankariin syytöksiin. Pietari Fleming, Friskalan herra, »oli lyönyt viisi kuusi miestä kuoliaaksi, niinkuin kaikki Turussa tietävät, eikä koskaan siitä maksanut kuninkaalle sakkoa penninkiäkään, tuskinpa antanut mitään hyvitystä murhattujen sukulaisille edes». Klaus Djeknistä — nähtävästi Teitti tässä erehtyy, tarkoittaen Elinan surmasta tunnettua Klaus Kurkea — sanotaan: »mitä väkeä hänen sukulaisensa olivat, sen tietäköön Jumala, mutta

hän oli tiranni ja konna, sillä hän poltti oman vaimonsa syyttä suotta — se on totta».

Näin kohtasivat syytökset maan mahtavimpia miehiä, sen kuuluisimpien sukujen jäseniä. Teitin luettelosta päättäen näkyy tosiaankin olleen niin, että kuta mahtavampi mies oli, sitä suurempi oli myöskin se ilkitekojen taakka, joka rasitti hänen hartioitaan. Mutta ei siltä suinkaan vähemmän arvoiset vapaamiehetkään syytöksistä vapaiksi päässeet. Yleisenä valituksena oli, että hekin ryöstivät itselleen tiloja ja veroja, minkä jaksoivat, ja kun heillä oli asiaa Tukholmaan tai muualle, sanoivat he matkustavansa kuninkaan toimissa, ottaen sillä varjolla talonpoikien hevoset, joilla ratsastivat yöt päivät, kunnes juhdat kaatuivat, »joka oli suurin syy siihen, että pellot jäivät kyntämättä ja vero rästille». Erittäinkin tekivät voudit ja muut alemmat virkamiehet itsensä syypäiksi vilppiin ja kaikenlaiseen petokseen. He käyttivät vääriä mittoja, nostivat verot kukkuramitalla, mutta suorittivat kruunun maksut pyyhkäistyllä, ja harjoittelivat kaikellaista keinottelua virkatoimissaan, jota saattoivat sitä helpommin tehdä, maan eri seuduissa kun vielä käytetttin erilaisia mittoja ja puntareita.

Eivätkä valitukset suinkaan rajoittuneet yksin rälssisäätyyn ja varsinaiseen virkakuntaan. Paha esimerkki oli, näet, tarttunut muihinkin säätyluokkiin. Oli pappeja, jotka, kuten herra Henrik Espoossa hakkasi talonpoikia, niin että toisinaan tärveli heiltä kädet ja silmät, ja jonka puntari oli niin kankea, ettei lailliset veromäärät siihen lainkaan tuntuneet, ja jotka kuten herra Paavali Sääksmäellä riisti talonpojilta heidän niittujansa ja poltteli heidän latojansa. Porvarit taas harjoittelivat luvatonta kauppaa ja tekivät naapuripitäjien asukkaille kaikenlaista väkivaltaa, kaataen puita heidän metsistään, pettäen heitä kaupassa ja kanssakäymisessä, niin että toisinaan vääryyksien välttämiseksi erityisiä sopimuksia täytyi tehdä kaupunkilaisten ja lähiseutujen maakuntalaisten kanssa kaupasta ja tavarain hinnasta y. m. Eivätpä vihdoin naisetkaan päässeet vapaiksi tuon ankaran tutkijan syytöksistä. Rouva Kaarina Lepaalla, Björn Klaunpoika Leyonin leski, ja rouva Hebla, Erik Flemingin leski, olivat hekin karkoitelleet talonpoikia heidän tiloiltaan, anastaaksensa heidän tiluksensa. »Höks Ramborg» Hammarlandin pitäjässä oli seudullaan niin tunnettu vehkeilemisistään, että hänestä sanottiin: »se joka tietää varoa itsensä Höks Ramborgilta ja Vastebölen akalta, hän pysyy kyllä syytöksistä vapaana Ahvenanmaalla».

Kun yllämainittuun vielä lisäämme, että myöskin äveriäämmät talonpojat usein olivat tehneet itsensä vikapäiksi väkivaltaan heikompia naapureitansa kohtaan, näemme jo näistä esimerkeistä, kuinka lain ja järjestyksen tajunta vielä oli heikolla kannalla kansassa. Kuten valitusluettelon nimi osoittaa, oli tosin etupäässä maan johtava luokka tunnettu yhteiskunnallisen järjestyksen ylenkatsomisesta. Mutta olot olivat siihen aikaan semmoiset, että tuollaiset pahat tavat helposti voittivat alaa vapaasäädyn ulkopuolellakin. »Säätykierros» oli silloin ehkä vireämpi kuin nykyään; sillä raja vapaasäädyn ja rälssittömien kansanosien välillä oli vielä varsin epämääräinen ja heikko. Jokainoa, joka jollakin palveluksella vapautti tilansa veroista, kuului rälssiin, niin hyvin valtaneuvos, joka turkiksilla reunustetussa nutussaan istui kuninkaan neuvostossa, kuin halvin liberiknaappikin, joka kuten »Ättä Jussi» Lapvedellä otsansa hiessä viljeli kurjaa torppaansa, köyhyydessäänkin kerskaillen olevansa »rälssimies, eikä mikään verotalonpoika». Tähän arvossa pidettyyn säätyyn tunki paitsi sitä luvallisilla ja luvattomilla keinoilla kaikenlaiset muutkin henkilöt, tehden huomaamattomaksi kaiken eroituksen vapaasäätyläisen ja rälssittömän kansalaisen välillä. »Jokainen nimismies, jokainen kirjuri», sanoo Teitti, »jokainen lukkari, sanalla sanoen, olkoon hän kuinka halpa tahansa, niin pian kuin hän on saanut knaapin tyttären vaimokseen, tahtoo heti olla aatelismies ja pidetään myöskin sellaisena». Valitusluettelossaan kutsuukin Teitti toisinaan tuota kirjavaa kokonaisuutta, jonka yleinen rälssi muodosti, omituisella nimellä »villi-aateli» (ville-adelen), jolla hän ikäänkuin tarkoittaa sekä sen mielivaltaista tunkeumista vallassäätyyn, että sitä melskeistä riehunaa, joka oli sen yleisenä tunnusmerkkinä. Sen vuoksi kantaa myöskin hänen tutkimuskirjansa, jos kohta se koskeekin kaikkia kansanluokkia, nimen valitusluettelo aatelia vastaan.

Tarkoituksena kai oli saattaa syytetyt edesvastaukseen heidän teoistaan ja rangaistukseen. Mutta tällaista tavaksi tullutta epäjärjestystä eivät mitkään tutkimukset ja tavalliset tuomiot voineet korjata. Sakkorahat, jotka paitsi sitä usein jäivät maksamatta, eivät paljon merkinneet. Ainoa keino paremman järjestyksen saavuttamiseksi näkyi olevan ankarimman lain, kuolemanrangaistuksen, käyttäminen. Mutta siihen harvoin ryhdyttiin koska sekä ajan katsantotapa vielä näkyi puoltavan noita keskiajan oloista säilyneitä sakkorangaistuksia, että myöskin hallituksen oli varovaisuudella liikkuminen näissä usein varsin arkaluontoisissa asioissa, semminkin kun oli kysymys

ylhäisemmistä rikoksentekijöistä. Ainoastaan poikkeustilassa Kustaa Vaasa, ikäänkuin esimerkin vuoksi, rankaisi pahimmat syylliset lain koko ankaruudella. Niin esim. Hollolan vouti Matti Laurinpoika, Vesilahden Hietaniemen herra, vuonna 1553 Tukholmassa mestattiin harjoittamastaan vilpistään ja petollisuudesta. Mutta useimmiten näkyvät syylliset päässeen varsin helpolla. Niinpä arvaten kävi Teitin luettelossa mainittujen rikoksentekijäin. Ainoastaan muutamista voudeista näkyy, hänen tutkimustensa johdosta, pidetyn linnakäräjiä Turussa talvella 1556, ja ne tuomittiinkin menettämään kaulansa, mutta tietoa ei ole pantiinko tuomio toimeen.

Kysymys voi vielä olla missä määrässä Teitin muistoonpanoille voi luottamusta antaa. Teoksen päätarkoituksena oli esille tuoda ne väärinkäytökset, joista nimenomaan aatelistoa ja virkamiesvaltaa syytettiin, ja tähän toimeen käytti kuningas miestä, joka tosin, kuuluen alhaisimpaan aateliin, kuitenkin on jonakin uusikkona pidettävä ja sellaisena saattoi kantaa vihaa maan ylhäisiä vastaan. Hänen syytöksensä eivät tiettävästi koskaan tulleet minkään tarkastuksen alaisiksi, eikä liioin tiedetä käyttikö kuningas niitä asianomaisia rangaistaksensa. Luultavasti onkin Teitti monessa kohden liioitellut, mutta jos kohta itse syytökset toisinaan saattoivatkin olla erehdyttäviä, kuvaavat kuitenkin Teitin muistoonpanot epäilemättä todellisia tapahtumia sen ajan elämästä ja luovat sellaisina verrattoman valon hänen aikansa kirjaville oloille yleensä.

Paitsi sitä noihin valituksiin liitetyt varsin elävästi kerrotut sivuseikat ja moninaiset huomautukset antavat kirjalle paljon yleisemmän merkityksen, kuin mitä sen nimestä päättäen luulisi sillä olevan. Sillä keskellä tutkimuksiaan aateliston ja muiden väärinkäytöksistä ennätti Teitti myöskin koota tietoja kaikellaisista muistakin asioista ja pani ne heti kirjaansa, joka sillä tavalla on tutkijalle arvokas opas, tarjoten selvitystä moneen sen ajan hämärään kysymykseen. Genealoogi löytää siinä sukuselvityksiä ja sukutauluja useasta maamme silloisesta aatelissuvusta, kameraalisten olojen tutkija tapaa siinä joukon selvityksiä maan hallinnollisesta jaosta, verotuksen perusteista, ynnä muista asioista, joista tietääksemme ei muualta voi tietoja saada. Myöskin Naantalin luostarin tiluksista on kirjassa luettelo, samalla kuin Teitti kertoo miten ne kirkollisen reduktsioonin aikoina joutuivat aateliston ryöstettäväksi. Milloin tavataan kirjassa luettelo kihlakuntien voudeista tai voudeiksi kelpaavista miehistä, milloin luettelo kaikista tärkeämpien maanteiden varsilla olevista kestikievareista sekä niitten välisten mat-

kojen pituudesta. Myöskin herttua Juhanan majapaikat, joita hän matkustaessaan maassa käytti, ovat tarkasti kirjaanpantuina. Yhdessä paikassa luetellaan kaikki kalansaaliille kelvolliset joet Viipurista alkaen Turkuun saakka, toisessa mitkä rannikkopaikat ja saaret käytettiin satamina Suomen lahden rantaa purjehtiessa. Venäjänpuoleisten karjalaisten ikivanha kulkutie Laatokasta Pohjanlahden rannoille ja Lappiin on myöskin selvitetty. Sanalla sanoen tuskin on sitä alaa silloisen yhteiskuntaelämän piirissä, johonka tämä merkillinen asiakirja ei loisi jotakin valoa.

Mitä lopuksi valitusluettelon painatukseen tulee, on teoksen julkaisija, t:ri *Kustavi Grotenfelt*, suurella tarkkuudella ja huolella suorittanut tehtävänsä, niin ettemme ole siinä suhteessa havainnut syytä erityisiin muistutuksiin. Ainoa huomautus, johonka ehkä voisi syytä olla, on ettei käsikirjoituksen sivulukuja ole jollakin tavalla merkitty kirjaan. Siten olisi näet monessa kohden itse alkuteoksessa noudatettu järjestys tullut paremmin näkyviin, koska Teitti, valitusrekisteriänsä tehdessään, nähtävästi käytti sitä tapaa, että hän useimmiten uudella sivulla alkoi uutta asiaa selvittämään. Muutoin on julkaisija varustanut kirjan asiallisella ja valaisevalla johdannolla, josta erittäinkin silloisten aatelisten sukujen genealogian harrastajilla on joukko uusia tietoja saatavana. Myöskin on teokseen liitetty tarkat, niin henkilö- ja paikannimien luettelot, kuin myöskin tärkeimpien tai oudompien sanojen asialuettelot. Siten on julkaisija suuresti helpottanut teoksen käyttämistä tutkijoille, joille se monessa kohden on rikkaana aarreaittana tuon historiamme tärkeän käänneajan selvittämiseksi.

J. W. Ruuth.

Mitenkä voi puolueasema selvitä?

Ei ole mikään hauska asia kirjoittaa meidän nykyisistä puolueoloistamme. Hamletin kanssa tekee mieli huudahtaa »Tanskassa on jotain mädännyttä». Että jotenkin yleinen tyytymättömyyden ja viihtymättömyyden tunne on olemassa, todistavat laillansa myöskin ne lukuisat lentokirjaset, kirjoitukset sanomalehdissä ja ohjelmat, joita edellisenä ja tänä vuonna eri leireistä on julkaistu. Mutta ihmisen tavan mukaan heitetään syy aina toisen niskoille, tunnustamatta että ainakin jossain määrin hairahdusta lienee ollut myöskin omalla puolella. Tämän kirjoittaja ei suinkaan voi olla hänkään arvelematta, että syy pääasiassa on *toisella* puolella, mutta tahtoo kuitenkin ottaa tarkastettavaksi, eikö mahdollisesti voisi siinä tavassa, jolla puoluetaistelua meillä viime aikoina on käyty, keksiä nykyään vallitsevaan katkeruuteen myötävaikuttavia asianhaaroja, joihin yleensä kaikki puolueet ovat tehneet itsensä syypäiksi.

Jotenkin yleisesti kaikkialla, missä puoluetaistelua on olemassa, kuultu moite vastapuoluetta vastaan on, että se tarpeettomilla hyökkäyksillä ärsyttää ja lietsoo ahjoon tulta. Varsinkin kuullaan tätä usein vanhoillisen puolueen taholta: jos uudistusten ja mullistusten miehet eivät vain yhä metelöisi, niin elettäisiin suloisessa rauhassa ja kaikki kävisi hyvin. Mutta nuo raiviot eivät vaan tahdo kuulla varoitusta. Tuossa moitteessa on tunnustettava sen verran perää olevan että *tarpeettomat* hyökkäykset eivät voi muuta kuin ainoastaan kiihoittaa mieliä, ja siis olisivat jätettävät. Mutta mikä on tarpeeton? Uudistuksen harrastajat eivät voi luopua ajamasta — mitä pontevammin sitä parempi — vaatimuksiansa. Ja sovittakaamme tämä periaate suorastaan meidän oloihimme: suomalaisuuden ystävät eivät voi laata ponnistuksistansa, ennenkuin virallisesti kansan enemmistön kieli on pääkielenä tässä maassa, ja ennenkuin sosiaalisesti suomenkielinen kaikissa oloissa empimättä tunnustetaan ruotsinkielisen vertaiseksi. Taistelun täytyy siis jatkua, sillä, niinkuin Snellman karakteriseerasi sitä, tässä suhteessa ei kysymys ole mistään muusta, kuin tuosta vanhasta »otez-vous en, que je m'y mette».

Mutta vaikka näinkin on, luulen kuitenkin että meilläkin on tarpeettomia hyökkäyksiä tehty. Tämmöisiksi tarpeettomiksi hyökkäyksiksi lukisin semmoiset vaatimukset, joita kyllä meilläkin on nähty esitettävän, jotka eivät ole tähdänneetkään nykyaikaa vaan kaukaista tietämätöntä tulevaisuutta, mutta kuitenkin ovat olleet omansa vastapuoluetta kiihoittamaan. Eräs etevä valtiomies on lausunut että tämmöisten tulevaisuuden tuumien esiintuominen puoluetaistelussa todistaa olojen rappeutumista, todistaa että puolueilla ei ole todellisia elinkysymyksiä, joista taistelevat. Ja tässä lausunnossa on epäilemättä perää. Semmoinen tarpeettomasti pahaa mieltä herättävä riidanaine on meillä esim. kysymys ruotsin kielen asemasta tulevaisuudessa. Jos joku arvelisikin sen ajan tulevan jolloin ruotsin kieltä ei tarvitsisi vaatia yleistä sivistystä varten meidän maassa, niin on kuitenkin hyödytöntä nykyään siitä riidellä, ja pysyttävä siinä että vallitsevissa oloissa sitä tarvitaan. Sillä hra *Neuter*in ehdotusta [1]) että maamme jaettaisiin kahtia, suomalaiseen ja ruotsalaiseen osaan, ja virkamiehiltä vaadittaisiin paitsi keskusvirastoissa ainoastaan toisen kielen taitoa, pidän sekä teoreettisesti hyljättävänä, että epäkäytännöllisenä, vaikka tekijä siinä luuleekin löytäneensä parannuskeinon koko kieliriidalle. Se ei myöskään näy saaneen mitään kannatusta. Toisiakin suomalaiselta puolelta lennähtäneitä väitteitä, jotka ovat olleet omansa nostattamaan vastapuolueen suuttumusta, voisi mahdollisesti löytää.

Ruotsinmielisten puolelta on tosin jo vaiennut 1840-luvun irokeesiystävien puhe siitä kuinka Suomen kansan ijäksi päiviksi on mahdoton omalla kielellään mitään sivistystä omistaa. Sitä ahkerammin kuullaan yhäti saarnaa odottamisesta ja suomen kielen kehittymättömyydestä, vaikka todistus, ainoa joka voisi tälle väitteelle vähintäkin arvoa antaa, aina jää sikseen — ehkä väittäjäin puuttuvan kielitaidon tähden. Eikä peljätä suuremman vaikutuksen aikaansaamiseksi pientä tosiasiain vääristämistäkään. En olisi odottanut vielä näinä päivinä ruotsinmielisen puolueen päälehdessä tarjottavan sen lukiojoille esitystä siihen suuntaan, että suomalaista sivistynyttä luokkaa ei ole olemassa eikä kaukaan aikaan voi olla. Ja kuitenkin Nya Presseninkin pitäisi tietää että löytyy suomenkielisiä sivistyspiirejä, jotka ovat korkeammallakin ajan sivistyksessä kuin sen toimituspaikka. Vaan

---

[1]) Om rätta förståndet af svenskans och finskans likställighet. Ett förslag till språkfrågans definitiva lösning af *Neuter*. Helsingfors 1894. 52 s. 8:o. Hinta —: 80.

lyhyet ovat valheen jäljet! luultavasti moni Nya Pressenin lukijakaan ei voi olla sitä huomaamatta. Mutta olettakaamme hetkeksi että väite olisi ollut oikea: silloinkin olisi se tullut noiden äsken mainitsemieni ärsyttävien ja moitittavien väitteitten joukkoon.

Toinen puolueoloissamme vallalle päässyt surkuteltava tapa on se ettei pidetä lukua vastustajain työstä ja toiminnasta — muutoin, kuin koska voi käyttää sitä aiheeksi suoranaiseen rynnäkköön vastapuoluetta vastaan. Meidän suuret ruotsinkieliset lehdet tuskin mainitsevat suomeksi ilmestynyttä kirjallisuutta, ja päin vastoin (Päivälehti on kuitenkin jossain määrin poikkeuksena). On ikäänkuin peljättäisiin jotain vaaraa itselleen siitä, että tunnustettaisiin mitään positiivista työtä toisellakin taholla tehtävän. Tämä on todellakin mitä surkeinta pikkumaisuutta. Ja kuitenkin luulisi että meidän vielä niin monessa suhteessa takapajulla olevassa maassa kannattaisi seurata ja yleisölle esiintuoda kaikkea sitä sivistystyötä, jota tehdään, tapahtukoon millä kielellä tahansa. Tunnustettakoon toisenkin todellista työtä ilolla, ja kritiseerattakoon siinä, missä katsotaan olevan syytä. Yhteydessä tämän kanssa on se viha, jota esiintuodaan yhteisiä koko kansaamme käsittäviä pyrintöjä (juhlia y. m.) vastaan, ja josta näinä päivinä laulujuhlien johdosta on ollut loistava esimerkki ruotsalaisen puolueen äänenkannattajassa. Harrastettakoon mielellään ylentäviä kansanjuhlia erikseen ruotsin- ja suomenkielistä kansaa varten, mutta älköön unohdettako, että näiden yläpuolella on yhteinen isänmaa. Että käytetään tämmöisiä tilaisuuksia, niinkuin äsken Helsingissä, sitä varten että kansaan tyrkytetään kiihottavia runoja »meistä ruotsalaisista» on valitettavaa. Että tämä on voinut tapahtua ilman että kukaan niistä piireistä, jotka luulevat erittäinkin edustavansa ruotsinkielistä, J. L. Runebergin ja Fredr. Cygnæuksen, muita mainitsematta, sivistystä meidän maassamme, on pannut vastalauseensa sitä vastaan, se todistaa parhaiten kuinka kauvas nuo piirit ovat vieraantuneet vuosisatamme alkupuolen suurista miehistä. — —

N. s. »nuori puolue» julkaisi viime vuoden lopussa ohjelman niistä asioista, joita se tahtoi harrastaa. Tämän ohjelman ansioksi on luettava, että se koetti määrätä ne faktilliset kysymykset, joita oli ajettava, ja varsin kiitettävä on että uusi puolue näin selvittää asemansa. Pääasia ei kuitenkaan ole ohjelma, vaan itse tapa, jolla asiaa ajetaan. Ohjelma yksistään ei riitä, asia perustaa valtiollisen puolueen. Mitä ohjelman ponsiin tuli, voi minusta jokainen kansanmielinen pääasiassa kirjoittaa niiden alle.

Liian radikaalisia vaatimuksia, joita mahdollisesti olisi voitu peljätä, on vältetty. Muutamassa kohdassa kajotaan enemmän kuin yleiselle puolueohjelmalle on suotavaa yksityiskohtiin, mainittakoon esim. kysymys yhteiskasvatuksesta. Tämä kai on pedagooginen kysymys, eikä mikään vapaamielisyyden asia. Korkeintain voi tältä kannalta vaatia että myöskin yhteiskasvatuksen tilaisuus annetaan, mutta tämä on jo maassamme olemassa eikä siis sitä tarvittu mihinkään ohjelmaan ottaa. Puolueohjelman luonteeseen kuuluu että se on vissille ajalle tarkoitettu. Se sentähden kulloinkin asettaa ainoastaan muutaman kysymyksen ajettavaksi. Tässä suhteessa nykyajan tapahtumat muissa enemmän kehittyneissä maissa, erittäinkin Englannissa, voisivat olla meille johdoksi. Me näemme siinä puolueitten, whigien ja toryjen, jotka ovat olleet olemassa kolmatta vuosisataa, yhä taistelevan toisiansa vastaan. Mutta riitakysymykset ovat yhäti vaihdelleet, ainoastaan puolueitten suunta on ollut sama. Ja me näemme eri puolueitten melkein aina liittyvän yhden kysymyksen ympärille. Pari jo katsotaan liiaksi. Juuri nykyhetki tarjoaa Englannissa tässä suhteessa varsin intressantin esimerkin. Vapaamielisen puolueen heikkeneminen riippuu epäilemättä siitä että sille yhtaikaa on ilmestynyt kaksi asiaa: Irlannin itsehallinto ja ylähuoneen vallan supistaminen, ja johtajissa vallitsee jonkunlainen epäröisyys, mikä on asetettava ensi sijaan, millä sotahuudolla on lähdettävä liikkeille. Morley vaatii yhä Irlannin kysymyksen ratkaistavaksi ensin, Rosebery nähtävästi olisi taipuva sen rinnalla ottamaan ylähuoneen kysymyksen esiin. Tämän esimerkin pitäisi meille olla osviittana siitä, kuinka välttämättömäksi muualla katsotaan, ettei liian monta kysymystä yhtaikaa oteta puoluejaon määrääjiksi. Asian laita onkin että kanta vähemmissä kysymyksissä sitten tulee itsestään. — Että »nuori puolue» on julkaissut ohjelmansa on luullakseni ollut hyödyksi, ja erittäinkin on tämä kiitettävää sentähden, että siinä on asetuttu puhtaasti asialliselle pohjalle.

Tämänkin kirjoittajan mielestä on tärkein juuri se että asiat asetetaan ensi sijaan. Jätetään siis pois turhat ja ärsyttävät soimaukset ja pikkumaisuus, ja otetaan tosi kysymykset ratkaistaviksi! Tokkohan vain sen kautta rauha palaa, kysynee joku. Tuskin, sillä elämä on taistelua. Mutta epäilemättä kuitenkin siten asema selviää, ja tulee paremmaksi; sillä saadaan kuitenkin muutamat paljastaan kiihoittavat riidanaineet syrjäytetyiksi. Ymmärrettävä tosin on, että kysymys valtiollisten oikeuksien ja tasa-arvon laajentamisesta aatelittomissa säädyissä, ja etupäässä porvarissäädyssä, ei ole

itsessään ruotsinmieliselle puolueellemme sen hauskempi asia. Mutta tästä kysymyksestä ei voi päästä. Se on nykyhetken tärkein kysymys, jonka rinnalla itse kielioloissa vielä vallitseva tasa-arvon puutekin astuu syrjemmäs, ja suomalaisen, kansanmielisen puolueen tehtävä on sentähden koko voimallaan ryhtyä sen suorittamiseen. On vältettävä vähintäkään varjoa siitä, että tätä kansamme valtiolliselle kehitykselle välttämätöntä asiaa ajettaisiin vaan puoluetarkoitusten hyväksi, ja sentähden täytyy suomalaisen puolueen osoittaa taipuvaisuuttansa myöskin mahdolliseen vaalioikeuden laajentamiseen pappissäädyssä ja äänivallan tasoittamiseen talonpoikaissäädyssä, jos kohta nämä puutteet eivät ole vielä tehneet itseänsä tunnetuiksi sillä lailla, kuin korkea ääniasteikko porvariston valtiopäivämiesvaaleissa. Tämä kysymys on sittenkin etummainen ja sepä jakaa puolueet. Ruotsalaisen puolueen halu sitoa näitä kolmea asiaa lähtemättömästi kiinni — siinä toivossa, että kaikki kolme siten helpoimmin menisivät myttyyn — on tosin tullut useammat kerrat ilmi ja voisi ehkä nytkin saada sekaannusta aikaan, jollei valtiopäiväjärjestyksen 51 § selvillä sanoilla tekisi kaikki tämmöiset hankkeet tyhjiksi: »älköön samaan kirjoitukseen useampia erilaatuisia asioita yhteenpantako». Jos ruotsalainen puolue siis aikoo sekin esiintuoda jotain ehdotusta porvarissäädyn vaaliasiassa, täytyy sen tuoda se erikseen. Mutta sittenkin vahvistaa jokainen epäröisyys suomalaiselta taholta muitten säätyjen suhteen vastapuolueen asemaa porvarissäädyn asiassa. Talonpoikaissäädyn suhteen yhdyn kaikin puolin niihin syihin, joilla t:ri *Ståhlberg* ensin Päivälehdessä julkaistussa ja sitten erikseen painetussa kirjoitussarjassa näyttää, että tässäkin korjaus on tarpeellinen. Pappissäädyssä olisi yliopiston ja koulun opettajain edustus lisättävä niin että valitsijat tulisivat suhteellisesti edustetuiksi samassa määrässä kuin papit, s. o. yliopistossa, Turun ja Porvoon hiippakunnissa lisättävä 3:ksi, Kuopiossa 2:ksi. Mahdollisesti olisi sija valmistettava tuomarien ja lääkärien maalla edustajille, sekä seminaarein opettajille.

Mutta puoluekannan määrääjänä tulee sittenkin olemaan porvarissäädyn asia. Yhdyttäköön tämän pohjalla kaikki, jotka tahtovat maamme edistymistä vapaamieliseen ja kansanmieliseen suuntaan. Sillä että kaikkien sitä kehitystä harrastavain täytyy tätä asiaa ajaa, on niin selvä, että niidenkin vastustajain, jotka tahtoisivat sitä kieltää, täytyy tunnustaa että ainoastaan itsekkäät syyt heitä pidättävät. Mutta tämmöisen kannan puolustus on jo tuomittu. Riemuitkoot ruotsinmielisen puolueen johtajat kuinka pal-

jon tahansa siitä loistavasta voitosta, jonka saavuttivat äänestäessään ilman muuta kumoon Helsingissä tehdyn ehdotuksen nykyisen kohtuuttoman ääniasteikon rajoittamisesta, — »la mort sans phrases», — ajattelevalle on kuitenkin selvä että he tällä ovat ainoastansa heikontaneet oman puolueensa asemaa, lyöneet uuden naulan ruotsalaisuuden ruumisarkkuun, käyttääkseni erästä lentävää sanaa.

Mutta ruotsinmielinen puolue on lisäksi käytöksellään ainoastaan hyödyttänyt niitä, jotka tahtovat asian radikaalisemmin ratkaistuksi. Kuten tunnettu kuului tälläkin kertaa monilta haaroilta vaatimuksia ääniasteikon täydellisestä poistamisesta, mutta maltillisempi ehdotus voitti ja niin äänestettiin Helsingissäkin ainoastaan sen alentamisesta kymmeneen. Ovatko parannuksen harrastajat ensi kerrallakin tyytyvät tähän? Vaikea tietää; epäilemättä se suuressa määrin tulee riippumaan siitäkin, kuinka kauvan piintynyt vastarinta voi parannusta viivyttää. Mutta mitä kauvemmaksi asia lykkäytyy, sitä suuremmaksi tulee mullistus. Se on ihmiskunnan historian epäämätön laki, jota »beati possidentes» eivät vaan tavallisesti tahdo muistaa.

T:ri *Vasenius* on tästä asiasta keskusteltaessa ensin Valvojassa, sitten erikseen painetussa kirjoituksessa [1]) osoittanut sen odottamattoman tosiasian, että jos kaikki nykyään äänioikeutetut saisivatkin Helsingissä äänestää yhdellä äänellä, varallisemmat, yläluokka, miesluvun puolesta sittenkin voittaisi. Mitään pelkoa alhaison vallasta siis ei voi olla. Tällä ja oikeuden perustuksella vaatii hän ääniasteikon täydellistä poistamista. Omasta puolestani olisin kyllä nykyisissä oloissa taipuvainen menemään pitemmäksikin rajoituksessa, kuin kymmeneen; mutta sanottakoon se suoraan: minua epäilyttäisi ilman muuta määrätä yksi ääni jokaiselle äänestäjälle. Kysymys on oikeudesta, mutta onko valtiollinen oikeus niin helposti määrätty, kuin toht. Vasenius luulee, on toinen asia. Tuo väärinkäytetty sanaparsi »yksi mies, yksi ääni» ei ole mikään oikeudenperuste. Oikeus on että se joka kykenee saa antaa äänensä yleisissä asioissa. Mutta mielestäni voipi epäillä, ovatko kaikki, tai enemmistö, niistä, jotka meillä nykyoloissa voivat omistaa yhden äänen, valtiollisesti täysin kypsyneet. Niin ollen täytyy ajatella joko jotain ääniasteikkoa, taikka äänioikeuden ottamista semmoisilta, joilla se nykyään on. Luullakseni voisi ilman vaaraa ja vääryyttä

[1]) *V. Vasenius*, Ääniasteikko teoriiassa ja todellisuudessa. (Eripainos Valvojasta). Helsingissä 1895. Hinta —: 75.

alentaa äänimäärää neljään tai viiteen. — Tällä tietysti ei kielletä että nykyinen perustus ääniasteikolle, varallisuus, on varsin huono valtiollisen kunnon määrääjä, ja varsin suotavaa olisi että sen sijaan voitaisiin asettaa joku sivistysmäärä, vaikka asialla on vaikeutensa. Mutta että varallisuudella on *joku* merkitys näkyy siitäkin, että melkein kaikki yleisenkin äänioikeuden harrastajat siinä suhteessa asettavat jonkun vaatimuksen, tavallisesti veronmaksun valtiolle. Mennään siis liiallisuuteen kun kokonaan kielletään varallisuuden merkitys äänioikeutta määrättäessä.

Mutta kysymyksessä siitä kuinka pitkälle on meneminen ääniasteikon supistamisessa voi olla eri mieliä. Se sattuva vastaus, jonka eräs vapaamielinen englantilainen poliitikko joku aika sitten antoi vastustajalle, joka moittien näytti Englannin vapaamielisessä puolueessa olevia eri aatevirtauksia: »olette oikeassa, eteenpäin voi astua monella tavalla, paikallaan seistä ainoastaan yhdellä», se sopii tähänkin seikkaan. Mutta siitä huolimatta voivat kaikki, jotka valtiollisen tasa-arvon laajentamiseksi tahtovat työskennellä, liittyä yhteen, ja rajoitettakoon porvarissäädyn ääniasteikko niin alhaalle kuin saadaan, enkä juuri pelkää että meillä tulee mentäväksi liian pitkälle. Ja jos tulee kysymys joko 25:stä tai 1:stä, on sittenkin 1 parempi, sillä vääryys ja vaara siitä on kuitenkin epäilemättä vähempi, kuin asiain nykyisellä tilalla.

Tämä kysymys on siis se, jonka ympärille suomenmielisen, kansan puolueen nykyään tulee kokoontua, jonka kautta taas on päästävä virkeään, innostuttavaan toimintaan siitä innottomuuden suosta, johon meillä kumminkin jossain määrin on jouduttu, sittenkuin pahimmat suomenkielistä kansaa kahlehtivat epäkohdat on katkottu. Että suomenmielinen puolue sen ohessa tulee ajamaan entistä vaatimustansa, suomen kielen täydellistä yhdenvertaisuutta ruotsin kanssa kaikilla aloilla, on luonnollista ja siihen on jo viitattu.

Olen jo lausunut etten pidä suotavana kovin monen asian ottamista yhtaikaa ohjelma-asioiksi. Tietysti tulee puolue, joka asettaa kansan suuren joukon edut määrääviksi toiminnalleen, yleensä harrastamaan eteentulevien kysymysten ratkaisemista vapaamieliseen- ja kansanvaltaiseen suuntaan. Erittäinkin on yksi nykyään puheena ollut kysymys, joka on hyvin likeisessä yhteydessä valtiollisen äänioikeuden laajennuksen kanssa, koska se varsinaisesti koskeekin samaa asiaa. Tämä on kysymys suhteellisesta edustuksesta. Herrat *V. Vasenius* ja *Th. Homén* ovat kosketelleet tätä

kysymystä useammassa kirjoituksessa ja kirjasessa. [1]) Jos, niinkuin on varsin luultavaa, päätös ääniasteikon supistamisesta tai poistamisesta tulee tehtäväksi yhteydessä toistenkin vaalitapaa koskevien muutosten kanssa, niin tulee itsestäänkin kysymys suhteellisista vaaleista esille. Minusta puolue, joka asettuu kansanvaltaiselle kannalle ja harrastaa kansan mielen esiintulemista valtiolaitoksessa ja edustuskunnassa, ei voi muuta kuin hyväksyä sitä että edustuskunnassa vähemmistölle mikäli mahdollista annetaan sananvalta suhteellisesti lukumääräänsä katsoen. Tämä ei voi muuta kuin tarjota takeita siitä että asiat enemmistönkin kannalta tulevat valppaammin ja paremmin ajetuksi. Suomenmielisen puolueen tulee siis kannattaa suhteellisia vaaleja, missä ne tulevat kysymykseen. Mitä niihin eri suhteellisiin vaalitapoihin tulee, joita hrat Vasenius ja Homén ovat ehdottaneet ja joista varsin kiihkeä ottelu näyttää olevan heidän välillä, niin on tämä kysymys minusta toisarvoinen. Luullakseni on valtiollisessa elämässä tämän maan päällä mahdoton saada matemaattisesti täysin jokaisen yksilöisyyttä turvaavaa vaalitapaa. Tulkoon mikä suhteellinen vaalitapa tahansa, silloinkin yksityinen saa suuremmassa tai vähemmässä määrässä mukaannuttaa mielipidettänsä pääasiassa samoin ajattelevain mielen mukaan. Suhteellisen vaalitavan merkitys on siinä, että se turvaa jommoisellekin vähemmistölle oikeutensa saada äänensä julkisesti kuuluville asioista päätettäessä. Painava todistus siitä edullisesta kokemuksesta, joka on saavutettu suhteellisen vaalitavan käyttämisestä, on se nopeus, jolla kansan mielipide toisessa Sveitsin kantoonissa toisen jälkeen on kääntynyt sen puolelle, niin ettei tarvinne odottaa kovin kauvan ennenkuin se on kaikissa kantooneissa toimeenpantu.

Varsin kipeä epäkohta meidän nykyisissä oloissamme on monella eri lailla kukoistava virkavaltaisuus. Yksi sen ilmiö on korkeampien virkamiesten suuret palkat, joita menemättä toiseen liiallisuuteen voisi melkoisesti alentaa. Toinen turmiollinen katsomistapa, jota en muista nähneeni viime aikoina vastustetun sillä ankaruudella, kuin se ansaitsee, on se, joka tulee esiin tunnetussa lauseessa: jolle Jumala viran antaa, sille antaa hän myöskin kyvyn sitä hoitaa. Ja meidän oloissamme on sen erityinen muoto: jolla on sotamiestakki, sillä on kykyä vaikka mihin virkaan. Ja kuitenkin olisi

[1]) *Th. Homén*, Suhteellisista vaaleista. Ylipainos Päivälehdestä marraskuulla 1894.

V. Vasenius, Suhteellisesta edustuksesta. (Yhteiskunnallisia kysymyksiä 6). Helsingissä 1895. 8:o. 76 s. Hinta 1: 25.

V. Vasenius, Om proportionell representation. Hels. 1895. 8:o. 78 s. Hinta 1: 25.

suomalaisella puolueella Arvidssonin ajoista asti pyhät traditsioonit vastustaa erittäinkin tätä väärinkäytöstä. Ei ole mikään salaisuus, että yleisesti arvellaan ylhäiset virat joskus tulleen täytetyiksi vähemmän hakijan ansioitten perustuksella, kuin halusta saada hakijan entinen virka avoimeksi. Itse Venäjälläkin, jossa kuitenkin, toisin kuin meillä, viime aikoihin asti on voitu sanoa, että upseerikunta on ollut sivistynein luokka, on viime aikoina tuosta tavasta luovuttu. Meillä lisäksi itse perustuslaki nimenomaan asettaa ainoastaan kunnon ja ansiot määrääviksi virkaylennyksissä, suomatta siinä mitään etuoikeutta sotilassäädylle tai muulle. Kun siitä huolimatta meillä yhä käydään vanhaa polkua, uutterammin kuin ennen, emme voi katsoa sitä muuksi, kuin todistukseksi siitä, etteivät yleinen mielipide ja asianomaiset kyllin selvästi ole koettaneet ehkäistä tätä epäkohtaa. Kuinka peräti turmiollinen ja vaarallinen se on, pitäisi kuitenkin olla jokaiselle selvää, paitsi että se herättää syrjäytettyjen piirien oikeutettua tyytymättömyyttä, jota tietysti hallitus ei voi tahtoa. Tämän asian ajaminen tarmokkaammin kuin on tapahtunut olisi mielestäni mitä tärkeintä, ja suomalaiselle puolueelle kunnianasia.

Niinkuin edempänä sanotusta näkyy, on siis mielipiteeni se, että suomenmielisen puolueen tulee asettua selvemmin kuin tähän saakka kansanvaltaiselle ja vapaamieliselle kannalle. Meidän olojen oma kehitys johtaa välttämättömästi siihen. Suomalainen puolue on se, joka on ajanut *kansan* asiaa, mutta puhtaasti kansalliset parannusvaatimukset ovat jossain määrin kadottaneet aktuaalista tärkeyttänsä. *Kansan* etu vaatii tällä hetkellä ensi sijassa valtiollisten oikeuksien laajentamista niille vähemmin varakkaille luokille, jotka kuitenkin jo ovat päässeet semmoiselle sivistyskannalle, että varakkaampien rinnalla voivat harrastaa yleisiä isänmaan asioita. Ainoastaan tämmöinen suuri, nykyajalle tärkeä, yhteinen asia voi taas koota ja innostuttaa kaikkia, jotka todellakin kansamme edistymistä harrastavat. Ja se kysymys, joka itsestään tarjoutuu sekä entisajan perintönä että tulevaisuuden asiana, on valtiollisten oikeuksien tasoittaminen eri luokille, ensi sijassa ääniasteikon rajoittaminen porvarissäädyssä.

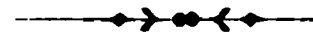
Vielä pari sanaa ruotsinmielisestä puolueesta. Suomalaisen puolueen kannalta tietysti ei voi olla muuta kuin edullista, mitä hurjemmin se menettelee, ja siihen sen äänenkannattajat, kuten on nähty, ovat osoittaneet yhä suurempaa taipumusta. Ilolla olkoon kuitenkin tunnustettu että itse ruotsinmielisessäkin puolueessa löytyy henkilöitä, jotka eivät hyväksy ny-

kyistä johtoa, ja toivoa vaan sopii että hetki on tuleva, jolloin nämät katkaisevat yhteytensä puolueen kanssa. Että sen uskollisemmissakin piireissä muutamalla taholla on ruvettu huomaamaan laivan »ohjautuvan» vaarallisille kareille, näkyy hra »*Kaukosilmän*» broshyyristä.[1]) Hra Kaukosilmä huomauttaa että mikään puolue ei voi tulla toimeen pelkästään negatiivisella ohjelmalla, ja »ruotsalaisen» puolueenkin täytyy pontevammin ryhtyä positiiviseen toimintaan. Tämä on kaikki hyvä, mutta kun hra Kaukosilmä sitten tulee asioihin, »ohjataan» hänet aivan harhaan. Porvarissäädyn vaalitavassa täytyy maltillis-vapaamielisen puolueen — näin tahtoo tekijä sitä nimitettäväksi —, vastustaa jokaista rajoitusta, joka voi olla sille vaarallinen (!). Pappissäädyssä on maallikko-edusmiesten luku lisättävä, m. m. kansakoulu-opettajilla — joiden asema talonpoikaissäädyssä kuitenkin on paljoa luonnollisempi ja epäilemättä heille itselleenkin edullisempi. Talonpoikaissäädyssä olisi vaalioikeus laajennettava kaikille kuntien jäsenille. Ainoa asia, jota hra Kaukosilmä innokkaasti ajaa on kuitenkin että »ruotsalainen» puolue luopuisi ruotsalaisesta nimestään, koska se estää sitä pääsemästä hallitukseen! Näin todellakin tehdään kiitettävä harrastus naurunalaiseksi. Toivon sittenkin että »ruotsalainen» puolue ymmärtäen oman etunsa seuraisi tätä viisasta neuvoa — Nya Pressen on kuitenkin jyrkästi kieltäytynyt — mutta eivät mitkään semmoiset pintapuoliset parannushommat, joita hra Kaukosilmä ehdottaa, voi suinkaan hankkia ruotsinmieliselle puolueelle mitään olemisen oikeutta ja voimaa tulevaisuudessa. Siihen tarvitaan perinpohjaisemmat lääkkeet.

K. Grotenfelt.

[1]) Hvilken kurs styra vi? Ett upprop och ett förslag af *Framsynt*. Helsingfors 1895. 8:o. 34 s. Hinta —: 75.

Mihin ohjaamme. Huomautus ja ehdotus, kirj. *Kaukosilmä*. Hels. 1895. 8:o. 29 s. Hinta —: 75.

Väliaita.

Kallinen ja Wäistö olivat yhtä sopuisia kuin likeisiäkin naapureita. Heidän talonsa olivat samalla tontin puoliskolla, ja pihamaat olivat ilman väliaitaa.

Isännät olivat molemmat timpereitä ja kulkivat kumppanuksissa samoissa töissä. Työstä tullessa he kulkivat paremmin niin kuin jälekkää, Kallinen edellä ja Wäistö jälessä, vaan se tuli siitä, että Kallinen oli ropsaliikkeinen niinkuin oli vilkasluontoinenkin, Wäistö taas raskasjalkainen ja astui säntillisesti kuin tarkka kello. Hän hidasti vain kulkuaan määrätyllä kohtaa kotinsa lähellä laatiessaan piippunsa palamaan. Senkin hän teki yhtä täsmällisesti aina samalla kohdalla ja siinä hommassa jäi hän Kallisesta enemmän jälelle, niin että tuli jotakin hetkeä myöhemmin kotiaan.

— Milloin sieltä tulee meidän mustaparta? kysyi Wäistön emäntä aina nauraen Kalliselta, jos sattui pihalle Kallisen tullessa. Emäntä tiesi kyllä, milloin ukkonsa tulee, vaan pilanpäite kysyi, ilvehtien että mustaparta, kun isännät kutsuivat toisiaan partansa mukaan.

Kallisella oli punanen parta ja Wäistöllä musta. Ja parroillaan toisiaan ivattiin — kaikessa leikissä ja ystävyydessä. Kun esim. toinen oli ehtinyt talvella luoda jonakin aamuna lumen toisen katuosalta, niin puisti toinen uhkaavasti nyrkkiä ja sanoi:

— Elä huoli sen mustaparta, tuiskuu sitä toisenkin kerran.

Ja sekö nauratti toista. Wäistö oli aina niin mielissään, ja nauroi sydämestään, kun ehti tekemään sellaisen kepposen Kalliselle. Mutta Kallinenkin oli toisella kertaa valpas. Niin että kun Wäistö aamunpimeässä jonkun tuiskuyön jälestä tuli lapiokädessä ulos, niin oli pihamaallakin käytävät avattu.

— Katso sitä, sen punapartaa! mutisi hän silloin itsekseen.

Emännät olivat parhaita ystävyksiä. Heitä sanottiin sisaruksiksi. Ei sen vuoksi, että olisivat yhdennäköiset olleet. Wäistön emäntä oli pitkähkö ja laiha, Kallisen emäntä lyhyehkö ja lihava, sekä olivat kaikessa muodoltaan melkein vastakohdat. Ja teittelivätkin toisiaan. Vaan kirkkoon

mennessä he kulkivat aina käsikynkässä, jota vastoin isännät silloinkin jälekkää.

He olivat myös aina yhtä mieltä kaikesta. Molemmat olivat pitäneet enimmän kirkkoherrasta, vaan sitte kun tuli kaupungin kappalaiseksi Pyttinen, joka oli köyhä poika ollut ja jonka Wäistön emäntä oli pienuudesta asti tuntenut, niin piti Wäistön emäntä häntä parempana saarnamiehenä, ja Kallisen emäntä oli heti samaa mieltä.

Sen vuoksi puolusti Kallisen emäntä von Kumblitzin Anna neitiäkin, kun nämä sisarukset riitausivat. Molemmat sisarukset, Anna ja Sofie, olivat ennen pitäneet enimmän pastori Siranderista, toisesta kaupungin kappalaisesta. Mutta kun Pyttinen tuli toiseksi kappalaiseksi, mieltyi Anna neiti häneen. Ja sisarukset riitausivat siitä niin, että eivät voineet lopulta toisiaan suvaita. He rakennuttivat sen vuoksi taloonsa toisen sisäänkäytävän, että kummallakin oli omansa. Sitä olivat rakentamassa Kallinen ja Wäistö. Ja he kotosalla naureskelivat »jumalisille» sisaruksille, jotka eivät sopineet samasta etehisen ovesta kulkemaan! Mutta emännät olivat Anna neidin puolella, joka piti pastori Pyttisestä. Sillä mikä oli pastori Sirander! Toistahan oli kirkkoherrakin, saati pastori Pyttinen. Ja v. Kumblitzin sisarusten riitautumiseen oli Kallisen emännänkin mielestä kerrassaan Sofien syy, vaikka hän, joka tunsi ja oli tuttu sisarusten kanssa, oli aina enemmän pitänyt juuri Sofie neidistä.

Isännät nauroivat, että on toki hyvä kun heidän emännillään on yhteinen pappi, muuten pitäisi rakentaa väliaita, niin tiheä ja korkea, että toisiaan eivät näkisi!

— Ei tulisi riitaa, vakuuttivat emännät. Siihen tarvittaisiin paljon enemmän. Eivätkä he osanneet ajatella sitä ihmettä, mikä riidan tekisi.

Toisinaan emännät keskenään tuumivat leikillä, kun muut naapurit riitelivät lastensa tähden, että kuka sen tietää jos hekin riitelisivät, jos heillä olisi lapsia.

— Ei tarvitsisi riidellä lasten vuoksi, sanoi kuitenkin lopuksi vakavasti ja vakuuttavasti Wäistön emäntä, jolla oli ollut lapsi, vaan kuollut.

— No niin minäkin luulen, arveli siihen Kallisen emäntä, jolla ei ollut lasta ollutkaan.

Ja tämä leikki päättyi aina lopuksi huokaukseen. Wäistön emännällä usein norahti kyyneliä silmiin, ja Kallisen emäntä joutui kallelle päin ja käsi poskelle.

Vaan joskus samasesta seikasta puhuessa sattui Malla, Wäistön kissa, äärelle ja naukasi. Silloin hymähtivät molemmat. Wäistön emäntä selitti, että Malla ymmärtää ja sanoo, että onhan tässä hän. Se oli niin viisas kissa Wäistön emännän mielestä. Ja Kallisen emäntä tunnusti, että hän ei ole nähnyt niin viisasta kissaa toista. Hän oli nauranut mielessään monasti, kun Malla juoksi Wäistön jälessä aamuilla kun miehet työhön menivät, pitkän matkaa saattoi.

— Ja joka väliin menee vastaankin, selitti Wäistön emäntä kaikki aina uudelleen, kun puhe kantausi Mallaan. — Se pitää niin isännästä, että ei minusta ole tietävinäänkään, kun isäntä on kotona. Monasti ei syö maitoakaan minun tarjoamalla, vaan odottaa että isäntä houkuttelee ja maanittelee syömään. Mutta isäntä pitääkin Mallaa aivan kuin silmäteräänsä.

Kallisen emännästä se oli niin liikuttavaa. Tuntui että Wäistöllä oli melkein kuin lapsi, vaan heillä oli niin tyhjää. Hänkin olisi ottanut kissan, mutta heidän isäntä ei pitänyt kissasta. Siitä hän miestään melkein kuin nuhteli useinkin.

— Semmoinen jurrisko, joka ei välitä eläimistä. Et sinä välittäisi lapsistakaan, se on varma. On toki hyvä, ettei olekkaan lapsia!

Vaan Kallisen emäntä ihan hämmästyi, kun heille oleusi kerran muuan pieni koira ja miehensä mieltyi siihen niin sanomattomasti.

Se oli pienen pieni rakkikoira, niitä jotka juoksevat kolmella jalalla ja värisevät kuumimmallakin kesäpäivällä. Sitä säälitttiin Kallisella kodittomana, nälkäisenä, eksyneenä, turvattomana raukkana. Pidettiin sen vuoksi hyvänä. Eikä rakki hyleksinyt sitä hyvyyttä, vaan koteusi Kalliselle ja sai nimekseen Nakke.

Nakke oli Kallisen isännän mielestä viisain koira maailmassa. Kun hän työstä tullessaan osti muutamia piparikakkuja Nakelle — tavallisesta nisusta se ei välittänyt! — niin oppi Nakke pian niitä joka ilta vaatimaan. Isäntä kun sitte aina varsin ei ollut kotia tullessaan tietävinään Nakesta, niin se rupesi isäntää raapimaan, vinkui ja haukahteli:

— Väyh, väyh.

Se merkitsi, että anna nyt piparikakkua. Ajatella kuinka viisas luontokappale voi olla!

Jos emäntä nyki isäntää ja sanoi: »jo vien», niin Nakke ärisi vihasesti. Ja jos vieras koski isäntää, niin nosti Nakke sellaisen metelin.

että luuli sen syövän suuhunsa koko vieraan. Se oli Nakke niin isännän puolesta!

Kun isäntä oli kerran ottanut Mallan syliinsä ja hyväillyt sitä Naken nähden, niin oli emäntä huomannut Naken silmät vesissä! Ja Nakke sen jälkeen oli niin vihanen Mallalle, että ei suvainnut silmiinsä, vaan syöksi ajamaan sitä, missä vain näki.

Sitä näytti Wäistön emäntä pitävän pahana. Ja se oli joutavaa Kallisen emännän mielestä. Eihän Nakke kuitenkaan koskaan purrut Mallaa, ajoi vain. Ja kyllähän kissa neuvonsa keksii.

Kerran näkikin Kallisen emäntä, että Wäistön emäntä ajoi Nakkea pois siltä puolen pihaa. Kallisen emäntäkin hyssytti sitte aina Mallan pois heidän pihaltaan, vaikka ei Nakkekaan ollut ulkona.

Mutta sitte kuuli hän Naken kerran pahasti vinkasevan ulkona. Sitä varmaan joku löi! Ja vaikka hän ei nähnyt Wäistön emäntää ulkona, niin päätti hän että Wäistön emäntä oli lyönyt Nakkea, sillä mitä se muuta olisi niin kipeästi vinkassut!

— Jos minä näkisin sinua jonkun lyövän, kenen tahansa, niin auta armias! sanoi Kallisen emäntä siinä portailla Nakelle, vaan hän tarkoitti, että sen kuulisi Wäistön emäntä, jonka luuli seisovan omassa porstuassaan, minne oli piiloutunut lyötyään Nakkea.

Ja mieli kuohuksissa syöksyi hän ulos muutamana sunnuntaina, kun kuuli Wäistön emännän karjuvan Nakelle. Kun hän tuli ulos, näki hän naapurin isännän ja emännän olevan kaivon ääressä.

Ovat pudottaneet varmaan Naken kaivoon!

Ei jumalan kiitos! Malla se vain oli kaivossa. Ja Kallisen emäntää nauratti, kun pääsi selville, että Malla Naken ahdistaessa oli hypännyt kaivon kannelle, vaan sattunutkin hyppäämään suoraan kaivon reikään. Ja vielä enemmän nauratti häntä, kun Malla nostettiin kaivosta niin kurjan näköisenä!

Mutta Wäistön emäntä oli melkein itkeä. Ja hän, huomaamatta Kallisen emäntää, joka seisoi portaillaan, äkäsesti puhui Nakesta, jotakin, että kaikkia kulkulaisia tähän kootaan ihmisten ristiksi ja kiusaksi.

Kallisen emäntä ei voinut olla vastaamatta Naken puolesta.

— Mikä se sitte kissa on! huusi hän Wäistön emännälle.

Sananvaihto, mikä siitä syntyi, ei ollut tosin pitkä, vaan kiihtyneinä ja mielet kuohuksissa erottiin. Kallisen emäntä oli sanonut Mallaa var-

kaaksi ja se Wäistön emännän mielestä merkitsi, että hän ei anna tarpeeksi ruokaa kissalleen, niin että sen pitää käydä varastelemassa. Ja Wäistön emäntä oli sanonut Nakkea sikaseksi, joka oli omiaan sikoläättiin, ja Wäistön emäntä oli Kallisen emännän mielestä tarkoittanut sillä, että heillä on kuin sikoläätissä.

Tämän jälkeen ei lainattu mitään toisiltaan, vaikka ennen oli joka päivä jotakin toisiltaan tarvittu. Ja aina oli kernaasti toinen auttanut toista. Olipa tapahtunut niinkin, että kun kerran, Wäistön emännän pyytäessä lainaan kupillisen paahdetuita kahvia, Kallisellakaan ei sattunut olemaan paahdetuita, silpasi Kallisen emäntä salaa lainaamaan toisesta naapurista. Mutta nyt tuli kumpikin emäntä toimeen omillaan.

Ensi sunnuntaina, jolloin oli pastori Pyttisen saarnavuoro, menivät vain Wäistön emäntä ja isäntä kahden kirkkoon. Ja toisista naapureista tuli muuan emäntä Kalliselle katsomaan kumpi siellä, isäntäkö vai emäntä on sairaana, koska eivät menneetkään kirkkoon naapureinsa kanssa. Ihmeekseen tapasi hän molemmat terveinnä, emäntä nykimässä isäntää, että »jo vien», Nakke siitä äsäkkänä emännälle ja isäntä sulu leveässä naurussa. Naapureissa naurettiin sitte, että punaparran pariskunta on niin mieltynyt koiraansa, että eivät malta kirkkoonkaan mennä. Se oli kuitenkin erehdys, sillä he menivät seuraavana pyhänä, jolloin saarnasi kirkkoherra ja mustaparran pariskunta oli silloin kotona.

Mikä ihme ja kumma? Ovatko ehkä riitautuneet? Sitä ei voisi uskoa! Vaan uskoa se piti, kun kerran kuultiin emäntien riitelevän kartanolla.

Silloin oli taas Mallalla ja Nakella ollut ottelu.

Malla oli ulkona pienokaisensa kanssa, jolle oli hankkinut hiiren herkuksi. Tämän kanssa pienokainen leikki kaikessa rauhassa, ja onnellinen äiti katseli tyytyväisenä pienokaisensa iloa. Wäistön emäntä seisoi portailla ja hymysuin nautti kissainsa onnesta.

Äkkiä syöksyi siihen sitte Nakke. Mutta Malla olikin pätevä puolestaan. Se oli vimmoissaan. Ja Nakke huusi kauheasti Mallan kynsissä. Se koetti pyrkiä pakoon omalle puolelleen, vaan Malla oli jälessä ropsien käpälillään alinomaa.

Wäistön emäntä luuli, että Nakelta ihan henki lähtee kun se niin vinkui ja huusi, vaan hän oli siitä vain hyvillään. Mallan kaivoon putoaminen oli kostettu!

— Ähä, kutti parahiksi! Saatpa kerran!

— Minä hukutan tuon nartun! huusi Kallisen emäntä kartanolle syöstyään, ja hän potkasi Mallan erilleen Nakesta.

— Minä tapan sen viheliäisen rakin! huusi Wäistön emäntä tarttuen luudan varteen ja meni se kädessään aivan kuin todellakin täyttääkseen uhkauksensa. Vaan hän otti vain syliinsä Mallan, joka seisoi Kallisen portaitten edessä, siinä mihin oli potkastu, selkä köyryssä, häntä tuuheana ja nurisi kauheasti uhaten Nakkea.

Kun emännät olivat saaneet kumpikin elukkansa syliin, seisoivat he vastatusten ja vaihtoivat ankaria sanoja, minkä suinkin kumpikin voi.

Syrjäisistä, joita kokousi porteille, oli se hassua. He tyrkkivät toisiaan ja nauroivat. Mutta riitelevät olivat sanoneet toisilleen kauheita, hävyttömiä sanoja, kunniaa ja arvoa alentavia, nimittäin Kallisen emännän mielestä Wäistön emäntä hänelle ja tämän mielestä toinen hänelle, ja kumpikin mielestään oli vain ensin siivosti sanonut niin ja niin. Eikä Kallisen emäntä voinut käsittää, miten Wäistön emäntä, jota hän on pitänyt järkevänä ihmisenä, voi niin menetellä ja sanoa, ja Wäistön emäntä ei olisi voinut uskoa Kallisen emäntää niin hassuksi, että raivostuu kuin mielipuoli siitä, että kissa vähän kurittaa koiraa.

Molemmat kertoivat miehilleen miten riita oli syntynyt ja mitä hän oli sanonut ja miten toinen.

Miehet olivat vielä silloin samassa työpaikassa, tohtori Koverolla laittamassa uuden väliaidan Koveron ja lehtori Timolan talojen välille. Entinen oli ollut sälöaita, nimeksi vain erottamassa molempien puistot, ja aidassa vielä portti. Vaan aidan raosta kulki lehtorin kukko ja kanat tohtorin puolelle, ja kun tohtorille otettiin koiranpenikka, niin se ajeli kanoja ja kerran repi kukolta muutaman purstohöyhenen. Siitä syntyi riita lehtorin ja tohtorin välillä. Ja vielä sittekin, kun jo oli tiheä aita, ja lehtorin kanat ja kukko enään kuulivat vain joskus tohtorin koiran haukkuvan ja tämä lehtorin kukon kiikaavan, jatkui riita tohtorin ja lehtorin välillä. Pidettiin yllä sapekasta kirjevaihtoa siitä, minkä arvoisia kumpikin on. Ja kun tohtori ja lehtori sitä tekivät, niin Kallinen ja Wäistö kylätöitten jo loputtua rakensivat yhteisesti pihamaittensa välille tiheän ja korkean aidan, vaan sanaa virkkamatta toisilleen. Ja se oli heidän viimeinen yhteistyö.

Teuvo Pakkala.

Kotimaan kirjallisuutta.

Leo Tolstoi, Kristuksen opin henki. Suomentanut Arvid Järnefelt. (Otavan helppohintainen kirjasto N:o 8). Helsingissä 1894, Otava. 74 siv. 12:o. Hinta —: 50.

Leo Tolstoilla on käsikirjoituksena valmiina neliosainen teos, jonka sisällys on sitä laatua, ettei se voi kokonaisuudessaan tulla Venäjällä julkaistuksi. Ilmoitettavana oleva kirjanen on lyhennetty ote sen kolmannesta osasta, jonka tekijä sanoo olevan edellisistä osista riippumattoman tutkimuksen. Tutkimusesineenä on siinä Kristuksen oppi, jonka henkeen tekijä on koettanut syventyä. Siitä lyhyestä otteesta, jonka kysymyksessä oleva kirjanen muodostaa, on jätetty pois alkuperäisessä esityksessä olevat todistelut, ja sisältää se vaan tutkimusten tulokset. Niiden loppuresultaatti on kirjan johdannon ja päätöksen mukaan se, että Kristuksen oppi on oppi elämän ymmärtämisestä, josta seuraa rakkaus kanssaihmisiimme. Itse esityksen mukaan määriteltynä se on taas siinä, ettei saa millään ehdolla vastustaa pahaa.

Laajassa, viidentoista sivun pituisessa alkulauseessa Tolstoi tekee selkoa kirjasestaan sekä polemiseeraa hänen mielestään vääriä Kristuksen opin käsityksiä vastaan. Varsinainen osa teosta on jonkunmoinen konkordanssikirja, joka, niin kuin tekijä luulee, sisältää pääkohdat Kristuksen opista esitettyinä Kristuksen omien eikä apostolein lausuntojen mukaan. Poikkeuksen tekevät kuitenkin johdanto ja päätös, joissa molemmissa tekijä oman ilmoituksensa mukaan seuraa apostoli Johannesta eikä Kristusta. Itse esitys on jaettu kahteentoista lukuun ja muodostaa järjestelmän, joka tekijän mielestä on juuri sama kuin »Isä meidän»-rukouksessa. Näitä kahta »järjestelmää», joiden yhtäläisyyden Tolstoi vasta työnsä suoritettua ihmeekseen havaitsi, näyttää hänen itsensäkin olleen vaikea yhteen sovittaa. Tavalliselle lukijalle taas on niiden yhtäläisyyden näkeminen sula mahdottomuus. Vaikeutta on tekijällekin tuottanut jo se seikka, että »Isä meidän»-rukouksessa ei ole kahtatoista alaosastoa niin kuin hänen järjestelmässään. Pulasta päästäkseen on hänen täytynyt ylenmäärin paloitella rukousta ja, kuin ei sekään ole auttanut, panna sama (kuudes) rukous vastaamaan kahta alaosastoa (yhdeksättä ja kymmenettä). Siten tuli kuin tulikin »Isä meidän»-rukouksesta kaksitoistaosainen systeemi, niin kuin Tolstoinkin järjestelmä.

Esityksen ulkoasun muodostuminen kuvaa sattuvasti sen sisällyksenkin syntyä. Niin kuin Tolstoi laatii »järjestelmän» ja sen tehtyään *ihmeek-*

seen näkee, että »Isä meidän»-rukouksessa on juuri sama järjestelmä, niin hän luopi itselleen maailmankatsantokannan ja sitten hämmästykseen havaitsee, että Kristuksella oli aivan samat mielipiteet kuin hänellä. Kun hän esimerkiksi liittyen Sutajeffiin ynnä moneen muuhun Venäjän uskonnollis-yhteiskunnalliseen reformaattoriin ajaa äärimmäisen altruismin asiaa, niin hän huomaa Kristuksen tehneen ihan samalla tavalla. Vaikka hänen on vääränä hylkääminen Kristuksen omien oppilaidenkin käsitys hänen opistaan, vaikka hänen pitää asiaan kuulumattomina jättää kirjastaan pois hänelle vastenmieliset kohdat evankeliumeista, vaikka hänen täytyy niitäkin Kristuksen lauseita, jotka hän teokseensa ottaa, pintapuolisten ja omavaltaisten eksegeesein avulla mieleisikseen vääntää, vaikka hänelle on välttämätöntä ryhtyä kaikkiin noihin epäoikeutettuihin pyrinnöihin saadakseen Kristuksen oppia oman käsityksensä mukaiseksi, niin hän on yhtä kaikki vakuutettu siitä, että Kristus on saarnannut aivan samaa oppia kuin hän. Ja ihan häikäilemättä hän panee Kristuksen lausumaan omia mielipiteitään. Niinpä hän siteeraa Kristuksen sanoina seuraavia lauseita: »— — totinen elämä juuri on omaisuuden antamisessa toisille». (s. 37), »— — kaikki inhimillinen viranomaisuus on saava loppunsa — —» (s. 58), »— — minä tahdon Sinun tahtomaasi, niin etten ole pahaa vastaan» (s. 61). Jokaisen pitäisi kohta huomata, että nämä ovat Tolstoin omia lauseita, jotka hän on pannut Kristuksen suuhun.

Koska ei Kristuksen opin ennakkoluuloton tutkiminen ole saattanut Tolstoita sen henkeä tuntemaan, vaan koska hän on ensin, niin kuin hän itse on vakuutettu, tullut ymmärtämään sen hengen ja sitten selittää oppia valmiin käsityksensä mukaan, niin hän on seurannut väärää metoodia, joka asianhaara vie hänen tutkimuksiltaan varsinaisen arvon. Mutta saattaahan ajatella, että Tolstoin maailmankatsantokanta on kyllin perusteltua, vaikkapa ei voitaisikaan todistaa sen yhtäpitäväisyyttä Kristuksen opin kanssa. Ei ole tässä tehtävänä ryhtyä tarkastamaan niitä lukuisia kysymyksiä, jotka puheena olevassa teoksessa lukijaa kohtaavat ja Tolstoin maailmankatsantokantaa kuvaavat. Kiinnitettäköön vaan hetkeksi huomiota niiden ydinkohtaan, Tolstoin lain neljänteen käskyyn, joka säätää, *ettei saa vastustaa pahaa.* Lähempää perustelua ja selitystä ilmoitettavanamme olevassa kirjassa ei ole tähän kysymykseen enemmän kuin muihinkaan. Mutta teoksesta, jonka nimi ruotsalaisessa käännöksessä on: Hvari min tro består, saa selvitystä kysymyksessä olevaan kohtaan. Käsky perustuu Kristuksen sanoihin: »*Älkää olko pahaa vastaan*» (Math. V, 39). Vastustaen kaikkia edellisiä kommentaatoreja Tolstoi väittää, että Kristus tuossa lauseessa »sanoo juuri sitä, mitä hän sanoo», että siis kysymyksessä oleva määräys on ihan ehdoton. Mutta kuinka onkaan, vastustamisen käsite saa kohta lähemmän määräyksen: ei saa vastustaa pahaa *väkivallalla,* ja niin Tolstoi itse harjoittaa kommenteeraamista. Hänen olisi vaan pitänyt sitä tointa

jatkaa ja selittää myöskin, mikä se paha on, jota ei saa väkivallalla vastustaa, onko se esimerkiksi paha ihminen vai paha eläin vai molemmatko. Selvää on, että Tolstoin mukaan ainakin paha ihminen on tämmöinen objekti. Silloin täytyy edelleen kysyä, onko se paha ihminen sekä normaali- että abnormitilassa. Siihen on Tolstoi vastannut ensin kieltävästi, sitten myöntävästi. Tunnettu on nimittäin, että mainitun »Hvari min tro består» nimisen kirjan Englannin kieleen kääntäjä kysyi Tolstoilta: »Oletetaan, että juopumuksen vaikutuksesta järkensä menettänyt mies hyökkää lapseni päälle murhatakseen sen. Kaikki protestit ovat näyttäytyneet turhiksi. Niin pian kuin mies on selvinnyt, on hän katkerasti katuva sitä ilkityötä, jonka hän juopumuksen raivossa on tehnyt. Hän on tehnyt murhan ja hänen täytyy mennä mestauspölkylle. Enkö silloin menettelisi oikein, jos tekisin tälle miehölle samoin, kuin varmaan soisin hänen itselleni tekevän, jos olisin hänen sijassaan — nimittäin käyttäisin mitä väkivaltaa tahansa, joka olisi välttämätöntä estämään häntä saastuttamasta käsiään lapseni verellä hänen siinä tilaisuudessa ollessaan juopumuksen vaikutuksesta järkensä menettänyt?» Siihen kysymykseen vastasi Tolstoi: »Niin, siinä tapauksessa olisi ehkä oikein käyttää väkivaltaa, mutta ei muutoin». Tolstoi katui kuitenkin myönnytystään ja selitti sittemmin: »Minä erehdyin. Sinulla ei ole mitään oikeutta käyttää väkivaltaa edes estääksesi humalaista tappamasta lastasi. Tein virheen myöntäessäni poikkeuksen». Saman vastauksen pakottaisi tietysti Tolstoin konsekventtisuus antamaan, jos tekisi saman kysymyksen asettamalla vaan humalaisen sijaan täydellisen mielipuolen. Mutta silloin on aivan lähellä kysymys, eikö saa mainitussa tapauksessa käyttää väkivaltaa julmaa petoakaan kohtaan. Viimeiseen kysymykseen ainakin täytyy Tolstoin myöntävästi vastata, jos hän tahtoo ihmisen nimeä kantaa. Mutta eipä silloin väite olekaan kaikissa tapauksissa ehdottomasti oikea. On siis rajoitettava se objekti, jota ei saa vastustaa. Mutta mitkä ovat rajat? Jos järkevällä tavalla rajaviiva vedetään, jos esimerkiksi myönnetään, että mielipuolta tai kauheaa petoa saa edellä kerrotussa tapauksessa väkivallalla vastustaa, niin on Tolstoin oppi katkaissut kärkensä, ja ilmoitettavanamme olevan teoksen lukuisat jalot ajatukset kuontuvat ihmiskunnalle siunaukseksi.

Tolstoin usein aasialaiseen hämäryyteen peittyvien mielipiteiden ymmärtämistä vaikeuttaa muutoin hyvässä suomennoksessa joskus esiintyvä kankeus. Esimerkkinä siitä mainittakoon seuraava lause sivulla 16: »Julistamallaan opilla asetti Jeesus Kristus käsitteen elämän tarkoituksesta ulkonaiseen Jumalaan uskon sijaan.»

M. P.

E. W. Wretlind. Miesten siitinelo säännöllisessä ja kivulloisessa tilassa. Suomentanut Vihtori Peltonen. Porvoossa 1893, Werner Söderström. 246 siv. 8:o. Hinta 3: 40.

— Naisten siitinelo säännöllisessä ja kivulloisessa tilassa. Suom. Vihtori Peltonen. Porvoossa 1894, Werner Söderström. 216 siv. 8:o. Hinta 3: 40.

Ihmisen sukuvietillä on epäilemättä äärettömän suuri merkitys hänen sielunelämässänsä. Mihin suuntaan se on kehittynyt, siitä on pääasiallisesti riippunut niin hyvin indiviidin kuin koko kansakuntainkin kehitys. Ja epäilemättä on meidän annettava sille se arvo ja omistettava sen tutkimiselle vaivaa ja työtä siinä määrässä kuin se ansaitsee. Mutta tässä suhteessa ollaan varmaan paljon laiminlyöty. *Kraft-Ebing* esim. huomauttaa sitä seikkaa, että filosoofit ovat verrattain vähän kiinnittäneet huomiotansa sukuviettiin.

Seurauksena siitä on ollut, että tällä alalla ei tapaa kunnollista, tieteellisiin tutkimuksiin perustuvaa kirjallisuutta. Sen sijaan on saanut rikkaruohona rehoittaa kaikenlainen roskakirjallisuus, joka käsittelee näitä kysymyksiä mitä kevytmielisimmällä tavalla. Mimmoisia seurauksia siitä saattaa olla, siitä antaa esim. Arvid Järnefeltin Heräämiseni hyvän ja varoittavan esimerkin. Tuollainen »lääkärin» kirjoittama sepustus saattaa määrätä nuoren miehen kehityksen suunnan moneksi vuodeksi eteenpäin, välisti ehkä koko iäksi. On siis äärettömän tärkeäksi katsottava, että tässä suhteessa parannus saadaan toimeen. Me tarvitsemme teoksia, jotka tarkoin tekevät selkoa tieteellisistä tutkimuksista ja samalla joka hetki säilyttävät hienotuntoisuuden kaikki vaatimukset. Niillä ei saa olla muuta tarkoitusta kuin hyvä asia. Ei saa uhrata mitään halulle olla lukijoille miellyttävä, intressantti, niinkuin useat kansantajuiset kirjailijat tekevät. Tieteen pitää saada säilyttää vakavuutensa ja totuutensa sinänsä, esitettäköön sitä sitten täysin tieteellisessä tai yleistajuisessa muodossa.

Ja tätä on vaadittava etenkin sukusuhteita käsitteleviltä kirjallisuudelta. Suureen edesvastaukseen menee sen vuoksi se, joka ottaa niissä lähimmäisiänsä ohjatakseen. Siinä on suuri vaara tarjona tuottaa enemmän vahinkoa kuin hyötyä.

Ja minun täytyy heti lausua ylläolevista *Wretlind*in teoksista, että ne eivät tässä suhteessa likimainkaan täytä hyvän kansantajuisen esityksen vaatimuksia. Hänen kirjansa ovat kompilatsiooneja, joihin hän on koonnut kaikkialta sellaista, minkä on luullut huvittavan lukijaa. Mitään johdonmukaisesti itsenäistä kantaa ei tekijällä ole. Ja monessa tärkeässä kysymyksessä, jossa hän menee lausumaan tuomionsa, tekee hän sen ehdottomasti väärin. Ylimalkaan puuttuu hänen esityksestänsä puhdasta ja lämmintä sydäntä. Moraalia on kyllä, mutta se on muualta lainattua. Ja usein ovat hänen arvelunsa niin pintapuolisia, että melkein tuntuvat joutavalta lörpötykseltä.

Oikeastaan on hyvin vastenmielistä käydä lähemmin tarkastelemaan teoksia, mutta todistaakseni väitöstäni on minun se tehtävä. Käsittelen molempia kirjoja samalla kertaa, koska niiden sisällys on järjestetty samaan kaavaan.

Teoksissa annetaan ensiksi anatoominen esitys, jossa siinäkin esiintyy halu erittäin tuoda esiin hauskempia puolia. Ja on tekijä siinä halussansa mennyt varmaan väittämään esim. *Bartholin*in rauhasista (Naisten siitinelo siv. 43) jotain, joka ei pidä paikkaansa. Hän sanoo niiden erityksen olevan yhteydessä hekkumallisten tunteiden, itsesaastutuksen y. m. s. kanssa. Ainakin niiden tieteellisten oppikirjain mukaan, mitä meikäläiset lääkärit käyttävät, ei niillä ole muuta merkitystä kuin liman eritys. Ylimalkaan niiden tehtävä on hyvin vähäinen, mutta tekijä on niille uhrannut kirjastansa melkein kokonaisen sivun. Sen sijaan hän ei ole katsonut tarvitsevansa mainita sanallakaan virtsarakkoa, jonka läheinen yhteys naisen siittimien kanssa on näille monta kertaa tärkeämpi kuin Bartholinin rauhasten. Mutta ehkei se ollut tarpeeksi intressanttia.

Tämän jälkeen seuraa psykoloogiinen kuvaus miehen ja naisen luonteesta sekä heidän kehitysajastansa täysi-ikäiseksi. Pojan kehityskauden esittää hän melkein sanasta sanaan *Israel Hvasser*in mukaan, ja se onkin mainio paikka hänen kirjassansa. Mutta se mitä hän itse kirjoittaa, ei ole juuri suuriarvoista. Hyviä neuvoja sinne tänne, ilman mitään johtavaa lankaa. Ja hänen neuvonsa naisille ovat usein hyvinkin omituisia. Otan tähän näytteeksi erään kohdan, jossa hän teroittaa naisen mieleen aviottomuuden etuja: »Eikä hänen pidäkkään luottaa avioliittoon, sillä eiväthän kaikki avioliitot suinkaan ole tavoiteltavia. Syystä kyllä ei naisen tule koskaan ajatella avioliittoa muuna kuin perin kaukaisena utukuvana. Sillä ensinnäkin on naisia enemmän kuin miehiä; toiseksi jää suuri osa miehiä joko vapaasta tahdosta tai pakosta naimattomiksi; kolmanneksi on vallan epätietoista tokko se mies, joka mahdollisesti tarjoutuu, myös ansaitsee suostumusta. Naimattoman naisen pitäisi jotenkin helposti voida tyytyä kohtaloonsa ajatellessansa: 1:ksi miten vaikeata lieneekään aina alistaa tahtonsa, tapansa, itselöisyytensä ja elämänsä miehen tahdon mukaan, joka voi muuttua aivan toisenlaiseksi kuin hän alkujaan on tai näyttää olevan, 2:ksi kuinka paljon vastuksia äidiksi tuleminen tuottaa, 3:ksi kuinka paljon murhetta on yhdistettynä lastenkasvattajan ja perheenemännän velvollisuuksiin, 4:ksi miten katkeralta tuntuukaan saada vanhoilla päivillään surua niistä, joita on rakastanut, joiden eteen on elänyt, työskennellyt, taistellut ja kärsinyt». Puhuessansa miesten aviottomuudesta, koittaa hän siinäkin osoittaa, kuinka miehen on verrattain helppoa elää puhtaana naimattomana saaden lisäksi nauttia suuria etuja naineiden rinnalla. Hän tuo esiin kuitenkin Lutheruksen vastaisen mielipiteen: »Kun luonto on semmoinen, miksi Jumala sen on luonut, on mahdotonta säilyä puhtaana avioliitotta». Mutta

tähän panee tekijä vastalauseensa: »Tuo suuri kirkkoisä tunsi kuitenkin, siinä tapauksessa että hän tällä tarkoittaa puhtautta elämässä ja töissä, liian vähän näitä asioita, voidakseen sen perusteella tehdä mainitun johtopäätöksen». — Ja yhtä syvä ja ylevä elämänviisaus uhkuu hänen teoksensa joka riviltä, kun on kysymys ihmisen sielunelämästä. Sopivissa paikoin sekoitetaan vielä uskontoa joukkoon.

Kun tekijän on kuvattava paheita, tekee hän sen niin kaikkea hienotunteisuutta vailla olevalla tavalla, että se vaikuttaa inhottavasti. Suorastaan rivo on esim. hänen antamansa kuva porttolasta (Miesten siitinelo siv. 60). Ja tällaisen kirjan nimilehdellä ovat ensimäiset sanat: kirja miehille ja *äideille!*

Nimilehdellä lupaa tekijä tehdä selkoa ihmisen sukuelämän sekä säännöllisestä että kivulloisesta tilasta. Selvän käsityksen minkä arvon hän on pannut kumpaisellekin näistä puolista, saamme tarkastellessamme kuinka paljon tilaa hän on suonut niille esim. miesten sukueloa käsittelevässä teoksessa. Se sisältää 246 sivua, joista 64 sivua on omistettu säännölliselle sukuelämälle (miehen luonne, naimaikä, aviottomuus ja avioliitto); sen sijaan on kivulloinen puoli saanut osaksensa 149 sivua (onania 46, veneeriset taudit[1]) 50 (sic), prostitutsiooni 25 siv. j. n. e. Teosta olisi voinut paremmin kutsua suorastaan jonkinlaiseksi opastukseksi sukuelämän taudeissa, sillä kyllä kaikissa lääketieteellisessä tautien oppikirjoissa puhutaan verrannollisesti yhtä paljon normaalistakin tiloista kuin Wretlind on tehnyt teoksissansa.

Mutta siitä ei olisi mitään pahaa sanottavaa, jos nämä kivulloiset tilat olisivat hyvin esitetyt. Mutta ne ovat esitetyt vielä huonommin kuin säännöllinen tila, ja saattavat matkaan suorastaan turmiota. Varsinkin on itsesaastutus esitetty sillä tavoin. Ensinnäkin loukkaa tässä taas kirjoitustavan raakuus, jossa ei ole vähääkään jäljellä tieteellistä arvokkaisuutta. Mutta lisäksi opetetaan paljo, joka on suorastaan turmiollista.

Itsesaastutus on epäilemättä hyvin yleinen pahe. Mutta useimmilla sen harjoitus on rajoittunut muutamaan harvaan kertaan. Eikä heidän terveydellensä siitä ole ollut mitään haittaa. Mutta löytyy paljon ihmisiä, jotka jo perinnöllisesti ovat hermoheikkoja ja joita ei saata viettiensä puolesta pitää täysin terveinä, ja ne ovat tällaiset, jotka joutuvat itsesaastutuksen uhreiksi. Heissä se muodostuu erityiseksi taudiksi, jota voisimme kenties parhaiten nimittää seksuali-hypokondriaksi. Heillä on luulosairaan kaikki merkit, alituinen vaivojen huolehtiminen ja liioitteleminen. Tällaisia ihmisiä ei saa pitää paheenharjoittajina, vaan todellisina sairaina ja lisäksi vielä hyvin onnettomina. Nyt on huomattava että tällaiset sairaat ovat

---

[1]) Wretlind on ensimäinen, jonka olen nähnyt lukevan veneerisetkin taudit sukuelon sairauksiin; muut ovat lukeneet ne tarttuvien tautien joukkoon.

erittäin alttiit suggestioonille, se on hypnoottiselle luulottelulle. Ja tällä lääkäri voi paljon auttaa näitä onnettomia, koittaessaan aina rohkaista heidän mieltään. Tällainen psyykillinen hoito on ainoa, mikä näissä tapauksissa auttaa.

Mutta suggestioonia tässä suhteessa harjoitetaan myöskin aivan väärään suuntaan, kun saarnataan kuinka peräti turmeltuneita itsesaastuttajat ovat sekä sielun että ruumiin puolesta. Tällä tavalla pahennetaan tauti useinkin siihen määrään että sairaat tulevat mielipuoliksi. Ja tällaista turmellusta saattavat aikaan etenkin tuhansissa kappaleissa leviävät huonot kirjat. Wretlindin teokset eivät tässä suhteessa ole hituistakaan paremmat muita sellaisia. Siteeraan tässä hänen lopputuomionsa itsesaastuttajille: »Kaikkina aikoina on käynyt selville, että kohtuuton siemenen tuhlaus, tapahtukoon se sitte tavalla tai toisella, jättää syvempiä ja vaikeaparanteisempia jälkiä niin hyvin yksilöön kuin jälkisyntyiseen sukuun kuin kenties mikään muu pahe. Syömärit ja juopot saavat kyllä pian takaisin jotakuinkin hyvän terveyden irtaumalla paheestaan sekä rupeamalla kohtuullisiksi ja raittiiksi. Mutta ruumiillisesti rappeutunut hekkumoitsija ei ole yhtä toivehikkaalla kannalla. Hitaasti, tavattoman hitaasti eikä useimmiten milloinkaan onnistu hänelle saada kerran tuhlattua elontarmoaan takaisin. Kieltämättä hän joskus voi päästä melkeän pitkälle, mutta tavallisittain on elämä taakaksi hänelle itselleen ja läheisilleen. Koston hengettärenä vainoilee tämä tieto häntä, ja salainen omantunnon vaiva, joka häntä kalvaa, vielä kuorman painoa lisäilee». Keskiajalla ei liene kuvattu helvetin vaivoja kauheammiksi.

Minä tahdon kertoa tässä tapauksen praktiikistani, joka todistaa, minkälaisia hedelmiä tuollainen kirjoitustapa tuottaa. Tuonoin tuli luokseni eräs käsityöläinen, joka kertoi olleensa itsesaastuttaja, mutta oli siitä lakannut ja tuntenut itsensä jotenkin terveeksi. Tätä aikaa oli kestänyt noin vuosi, ja oli hän aikeissa mennä naimisiin. Mutta sitten tuli hän lukeneeksi Wretlindin kirjan ja sai siitä sen käsityksen että hän on avioliittoon aivan kelvoton. Hänen synkkämielisyytensä puhkesi uuteen vauhtiin ja hän tuli aivan toivottomassa tilassa luokseni. Sitä oli kestänyt pari vuotta. Itsesaastutusta ei enää ollut harjoittanut. Tästä näkee, mitä kirousta saattaa näiden arkaluontoisten asiain kevytmielinen ja ymmärtämätön käsitteleminen synnyttää.

Eikä yllä mainitsemani tapaus ole ainoa, mikä on yhteydessä Wretlindin teoksien lukemisen kanssa. Olen itse tavannut niitä muitakin ja lisäksi kuullut muilta täkäläisiltä lääkäreiltä, että heidänkin praktiikissansa niitä on esiintynyt.

Puhuessansa naisten itsesaastutuksesta pyytää tekijä niitä, joilla mahdollisesti ei ole mitään tietoja näistä asioista, menemään sen luvun ohitse. Tämä lujan karakteerin vaatimus tuntuu vähän oudolta sen jälkeen kuin

on lukenut hänen kuvauksensa naisen luonteesta, joka ei ole erittäin naisten avuja ylistävä. Mutta toiselta puolen onkin tämä osa kirjasta, joka koskettelee naisten itsesaastutusta, kaikista ilettävin. Sille ei saata sopia mikään muu nimeksi kuin: esimerkeillä valaistu opastus itsesaastuttamisen harjoittamiseen. Tekijä julkaisee siinä sairaskertomuksia 13 kappaletta, useimmat sairaiden omia kirjoittamia, joissa kyynillisellä seikkaperäisyydellä selitetään itse manipulatsioonitkin. Ja kuitenkin julkenee tekijä väittää tätä osaa tieteellisessä suhteessa arvokkaimmaksi. Mutta jos niin olisikin, niin ne olisivat esitettävät tieteelliselle forumille eikä viattomille tytöille. »Joka turmelee yhden näistä pienimmistä — —».

On aivan mahdotonta jatkaa tätä arvostelua. Lukijakin jo on saanut varmaan kylliksensä. Tahdon tehdä kuitenkin muutamia viittauksia kirjan muusta sisällyksestä.

Aivan liikanainen ja tarpeeton on teoksessa veneeristen tautien selitys, etenkin kun se on niin lavea, että se vastaa melkein sitä tilaa mikä on annettu itse pääaineelle. Sekin osa on lisäksi perin huonosti kirjoitettu ja sellainen, joka ei ole lääketieteeseen perehtynyt, saapi siitä hyvin hämärän ja paikoittain väärän käsityksen. Mutta ehkä tekijä on tällä tahtonut osoittaa lämmintä sydäntään niitäkin kohtaan, jotka hairahduksiensa takia ovat joutuneet näistä taudeista kärsimään. Ja hän on kai tehnyt sen niin hyvin kuin on osannut.

Avioelämästä annetaan myöskin lyhyitä neuvoja, jotka kuitenkin nekin enimmäkseen tähtäävät sukuvietin käytännöllisempiin puoliin. Onpa oikein ohjesääntöjä yhdyselämän intiimimmistä seikoista. Ne olisivat huoletta saaneet jäädä pois. Luonto on siinä suhteessa ollut tähän asti luotettava opettajamme, ja kun emme riko sitä vastaan, silloin emme kaipaa kirjoitettuja sääntöjä.

Lisäksi löytyy naisten kirjassa vielä esitettynä raskauden, synnytyksen ja lapsivuoteen pääpiirteet. Ne ovat jotenkin vähäistä kritiikkiä osottavaa kompilatsioonisepustusta, johon tekijä on koittanut saada mahtumaan kaikki tiedot, mitä tavallisissa näitä seikkoja koskevissa teoksissa löytyy.

Miesten kirjassa annetaan jotenkin laaja esitys prostitutsioonista, jossa suomentaja on lisännyt Suomen oloista vastaavat kohdat. —

Tässä olen nyt esittänyt mielipiteeni Wretlindin tunnetuista teoksista. Lopputuomiona täytyy minun lausua se ajatus, että ne ovat suorastaan yhteiskunnalle vahingolliset, varsinkin siihen osaan katsoen, joka koskettelee itsesaastutusta. Eivätkä ne missään kohdassaan täytä niitä vaatimuksia, mitä vaaditaan kelvolliselta yleistajuiselta tieteelliseltä teokselta.

Kirjojen kelvollisuuden todistukseksi on huomautettu sitä tavatonta menekkiä, mikä niillä on ollut kotimaassansa. Se ei todista muuta kuin että ne voitollisesti ovat kestäneet kilpailun muiden yhtä huonojen esitysten kanssa samalta alalta.

Mitä suomennokseen tulee, on se hyvä, jollei ota huomioon suomentajan halua käyttää omituisia ja kummallisia sanoja ja sananmuotoja. Sitä paitse useat tiedesanat ovat epäonnistuneita, mutta niistä ei ole tarvis huolia, sillä arvattavasti eivät nämä kirjat anna ohjeita kielenkäytännölle vastaisissa teoksissa. Kuitenkin tahtoisin nimilehdellä käytettyä sanaa »siitinelo» vastaan tehdä sen muistutuksen ettei se vastaa ruotsalaista käsitettä »släktlif», vaan olisi siinä ollut käytettävä sanaa *sukuelämä*. Sillä en ensinkään tahdo väittää, ettei sanaa siitinelo juuri olisi sopivin käyttää Wretlindin teoksien nimissä.

F. J. Pätiälä.

August Ramsay. Suomi, Matkaopas. Käytännöllinen käsikirja. Helsingissä 1895, Suomen matkailijayhdistys. 400 siv. 12:o. Hinta 5: —.

— Vägvisare i Finland. Praktisk resehandbok. Helsingissä 1895, Suomen matkailijayhdistys. 399 siv. 12:o. Hinta 5: —.

Suomi. Kartasto. — Kartbok. Finland. XXII karttaa + IX kaupunginasema-karttaa. Helsingissä 1894, Suomen matkailijayhdistys. Hinta 5: 25.

Turisten. Tidtabeller och turlistor. Turistl. Aikatauluja ja kulkuneuvoja kesäk.— syysk. 1895. Helsingissä 1895, Suomen matkailijayhdistys. 116 siv. 12:o. Hinta —: 75.

Suomen matkailijayhdistyksen vuosikirja, 1895. Helsingissä 1895. 153 siv. 8:o. Hinta 2: —.

Kun matkailijayhdistyksemme aikoinaan ryhtyi toimittamaan »Matkasuuntia», niin sillä ei ollut valmista ainehistoa eikä kokeneita toimittajia. Sen täytyi ainakin suureksi osaksi turvautua apumiehiin (nuoriin ylioppilaihin ja maistereihin), jotka itse olivat matkustaneet verrattain vähän ja tuskin koskaan nähneet kunnollisia matkakäsikirjoja. Täten saatiin kyllä verrattain pian aikaan kokoelma julkaisuja, joitten yhteensä piti olla täydellinen käsikirja matkailijoita varten, ja tämä aluksi otettiin hyvinkin suurella tyytyväisyydellä vastaan (vertaa esim. Valvoja 1891 siv. 315—330). Mutta parin vuoden perästä alkoi jo nähdä ja kuulla monelta taholta valituksia siitä, että tuo esikoinen ei enää tyydyttänyt ajan tarvetta (esim. Valvoja 1893, siv. 394). Ja siihen oli epäilemättä suurena syynä asianomaisten tietojen kokoojien kokemattomuus. Kirjaan oli näet useasti otettu nuorten kotiseutunsa ihailijain matkaoppaaseen kuulumattomia kertomuksia ja superlatiivisia arvosteluja asioista, jotka vähässä ajassa voivat muuttua, tahi toisen mielestä ovat ihan toisenlaisia, ja sen sijaan oli siitä useinkin jäänyt pois sellaisia asioita, joita matkailija tarvitsee ja jotka ovat pysyvämpiä pitemmänkin ajan kuluessa. Siihen oli lisäksi otettu m. m. sellaisia laivojen lähtöaikoja ja kosketuspaikkoja, jotka muuttuvat kesästä kesään, jopa keskellä kesääkin, ja jotka siis ovat ainoastaan haitaksi ja harmiksi sille,

joka muutaman vuoden perästä luottaa käsikirjaan. Toinen syy käsikirjan pikaiseen vanhentumiseen oli se, että meidän nuoressa maassamme uudet rautatiet ja höyrylaivareitit joka vuosi avaavat uusia aloja matkailijalle sekä muuttelevat teitä ja majataloja.

Tämän vuoksi ryhtyikin Matkailijayhdistys jo v. 1892 valmistaviin toimiin saadakseen uuden ja paremman käsikirjan Suomesta, ja sen onnistuikin herra Ramsayssa saada toimittaja, joka itse on maassamme matkustellut enemmän kuin moni muu ja monen matkailijajulkaisunsa kautta näyttäytynyt olevan todellinen Suomen »Baedeker» tahi »Yngvar Nielsen». Uusi teos tarjottiin yleisölle tänä keväänä.

Kun vertaa tätä uutta »Matkaopasta» edellisiin »Matkasuuntiin», niin saapi jo ensi katsaukselta sen käsityksen, että uusi on todellinen *opas*, vanha neuvoi vaan *suunnille*.

Uusi ei ole tosin paljoa laajempi (400 siv., edellinen yhteensä 334 siv.), mutta se sisältää enemmän tietoja, pysyviä, sattuvia, tarkkoja tietoja, ja on yleensä jättänyt entiset asiaan kuulumattomat arvostelut kunkin matkailijan omaksi asiaksi.

Joku tieto siellä täällä puuttuu vielä. Esim. Ätsärissä (siv. 180 ja 183) ei »Matkaopas» tiedä Albergin vekselistä mitään, vaikka se on matkustaville paljoa mukavampi kuin Ätsärin asema, sillä se on lähempänä kirkonkylää, sen luona on kestikievari ja se on koko Virtain pitäjän liikkeen välittäjänä. Samaten ei ole Kiannalla (siv. 364—365) mainittu Ämmän rautaruukkia, joka kuitenkin on paikkakunnan tärkein katsottava. Näkeepä väliin, vaikka hyvin harvoin, vääriäkin tietoja. Esim. siv. 234 kehotetaan matkailijaa Iisalmesta Kajaaniin menemään yöksi »toiseen», Sukevan, kestikievariin, jonne matkailijayhdistyksen kerrotaan hankkineen sänkyjä. Toinen kestikievari Iisalmesta ei ole Sukeva vaan Hirvijärvi ja täällä ainakin varemmin olivat nuo mainitut sängyt. Sukevan kestikievariin ei sitä paitsi useinkaan ehtine Iisalmesta laivan tulon jälkeen yöksi. Siv. 358 annetaan se varmaankin asianomaisille paikkakuntalaisille uusi tieto, että Oulunjärven tienoilla »*kaikki talot* harjoittavat tervanpolttoa». Siv. 356 sanotaan Vuokatin juurella olevan Jäätilön talon *pro* Jäätiön.

Vaikka, kuten jo mainittiin, yleensä on poistettu joutavat arvostelut, näkee kuitenkin vielä siellä täällä joitakuita tähteitä; niinpä sanotaan muuattakin kestikievaria »hyväksi», vaikka se ainakin allekirjoittaneen mielestä on ollut huonoimpia, ja Imatran hotellille annetaan näin kuuluva päästökirja: »Kiskomisen alaiseksi ei matkustaja joudu, joka tässä ilmoitettakoon yleisen luulon oikaisemiseksi» (siv. 251). Tämäkin arvostelu olisi mielestäni voinut jäädä pois, sillä se mikä 10,000 markan vuosituloille ei tunnu kiskomiselta, on usean matkustajan mielestä kumminkin ollut sellaista.

Tämä yksityistiedoista. Että tänlaatuisessa teoksessa aina tulee olemaan joku virheellinen tahi puutteellinen yksityisseikka tahi joku arvostelu,

joka ei kaikkia voi tyydyttää, on aivan luonnollista. Että allekirjoittanut, joka on voinut tarkastaa tietoja useasta osasta maata oman kokemuksen nojalla, ei ole löytänyt tämän enempää muistuttamista, todistanee osaltaan sekin teoksen yksityistietojen tarkkuutta ja tyydyttävää täydellisyyttä.

Kun muuten Matkaoppaan sisällystä tarkastaa, niin ei voi olla tekemättä sitä huomiota, että yleensä on kaupungeistamme kerrottu suhteettoman paljon. Jos vertaa tätä Suomen käsikirjaa esim. Yngvar Nielsenin tunnettuun käsikirjaan Norjasta, joka sivuluvultaan on melkein kaksi kertaa Matkaopastamme suurempi, niin näemme, että Norjan kolmesta suurimmasta kaupungista on ainoastaan 21 sivua, Suomen kolmesta suurimmasta 52 sivua. Pienet kaupungit Norjassa mainitaan ainoastaan $^1/_8$—$^1/_4$—$^1/_2$ sivulla, meillä omistetaan niille useita sivuja, esim. vähäpätöiselle Pietarsaarelle 4 sivua (siv. 325—328).

Syy, miksi meidän kaupunkiemme esitykset ovat paisuneet noin laajoiksi, on suurimmaksi osaksi siinä, että koko Matkaoppaassamme yleensä on »suurinta huomiota pantu» historiallisten tietojen esittämiseen, kuten esipuheessakin lausutaan. Tämä osa oli jo edellisessä laitoksessa monessa kohti liiaksi suuren sijan saanut ja ainakin allekirjoittanut toivoi, että uudessa käsikirjassa kuivien historiallisten faktojen luetteleminen tulisi supistumaan suuressa määrin. Mutta monessa paikoin ovat juuri historialliset muistutukset ainoat, mitkä ovat uutta edelliseen verraten. En vieläkään voi käsittää, mitä intressiä matkailijalla siitä tiedosta on, että esim. Pietarsaaren kaupunki sai v. 1652 lahjaksi »muutamia taloja Pietarsaaren pitäjän kirkonkylästä, jotka kuitenkin jälleen 1685 otettiin pois», tahi että sama kaupunki »sai vuonna 1765 tapuli-oikeuden Kokkolan tullikamarin alaisena sekä vihdoin oman tapulioikeuden 1795» (siv. 325), tahi että Kaskisten kaupunkia perustaessa olivat seuraavat vastukset: »Jo 1738:n vuoden valtiopäiville esitti Pohjanmaan maaherra Karl Frölich — — että tapulikaupunki perustettaisiin Kaskisiin. 1740-luvulla uudistettiin sama pyyntö, mutta nytkään tulematta kuulluksi. Vasta vuonna 1785 toteutettiin tämä tuuma — —». (siv. 303). Tällaisia tietoja ei tarvita tällaisessa teoksessa, eikä niitä hetikään tuossa määrässä näe muitten maitten matkailijakirjallisuudessa.

Edellisessä laitoksessa olivat luonnollisista syistä eri maanosat saaneet aivan suhteettomasti laajoja tahi niukkoja esityksiä osakseen. Tämä epätasaisuus on tässä uudessa kirjassa mahdollisuuden mukaan poistettu. Uusimaa on tietysti vielä nytkin suhteellisesti laveasti esitetty, mutta ainakin muutamin paikoin ovat herraskartanoitten esitykset lyhyemmät kuin ennen (esim. siv. 36), ja sen sijaan on hankittu täydellisempiä kuvauksia etempänä olevista, mutta matkailijalle intressanteista seuduista, kuten esim. Valamon saariryhmästä (siv. 276—284), uuden Porin radan tienoilta (siv. 116—122) j. n. e.

Sisällykseltäänkin on siis uusi Matkaopas edelläkäviästään suuresti eroavainen. Kumminkin olisi väärin sanoa, että edellisestä työstä ei ole ollut tälle suurtakin hyötyä. Monet paikat ovat otetut vanhasta jokseenkin valmiina (esim. siv. 143—148 ja 364—367), toisissa on vanha aines ainoastaan uudelleen järjestetty (esim. siv. 325—328), ja useissa niissäkin kohdin, joissa yksityistietoja on suuressakin määrin korjattu, on kuitenkin päärunko kelvannut käytettäväksi.

Vielä enemmän kuin sisällykseltään on mielestäni teos kumminkin voittanut muodollisesti.

Tuo kirjava, monimiehisen toimituksen työstä lähtenyt, ilman minkäänlaista yhtenäistä johtoa ja kaavaa kokoon haalittu aineskokoelma, jommoiseksi »Matkasuuntia» on katsottava, on »Matkaoppaassa» sulautunut selvästi suunnitelluksi, johdonmukaisesti järjestetyksi kokonaisuudeksi, joka ainakin tätä nykyä tyydyttää suurimpiakin vaatimuksia ja tuottaa kiitosta sekä Matkailijayhdistykselle että varsinkin toimittajalleen, tohtori Aug. Ramsaylle. Teos ei ole ainoastaan »Matkaopas» vaan myöskin hyvä *kotiopas*, käsikirja kaikkia kansalaisia varten, jonka hyötyä kukin oppii näkemään sitä enemmän kuta tarkemmin hän siihen tutustuu.

Erityisesti vielä on mainitseminen, että lopussa oleva aakkosellinen paikannimistö on hyvin tarkka ja käytännöllinen sekä että teoksen ulkoasu ansaitsee myöskin kiitosta selvyytensä ja miellyttäväisyytensä vuoksi. Tässä kohden suomalainen laitos voittaa ruotsalaisen, jota paikoittain rumentavat rivien epätasaiset välit. Edellinen on painettu Kuopion Uudessa kirjapainossa, jälkimäinen Helsingin sentraali-kirjapainossa. — Kannet voisivat ehkä olla vieläkin pehmeämmät.

»Matkaoppaaseen» liittyy eri osana jo viime vuonna ilmestynyt matkailijayhdistyksen »Kartasto», joka sekin on toinen, monessa suhteessa parannettu laitos.

Se on edelliseen (vuoden 1890) karttajulkaisuun verrattuna täydellisempi, sisältäen uusia erikoiskarttoja esim. Uudenmaan rannikosta, (kolme karttaa), Heinolan, Käkisalmen ja Vaasan [1]) tienoilta sekä Ahvenanmaalta. Tämän kautta on kartastossakin samaten kuin osaksi käsikirjassa Uusimaa saanut etusijan; olisivat muutamat muutkin seudut mielestäni voineet jo ansaita erikoiskarttoja, kuten esim. Kokemäen jokivarsi, Jyväskylän ja Mikkelin tienoot.

Toinen etevämmyys uudella karttajulkaisulla edelliseen verraten on siinä, että se on eheämmin ja selvemmin kokoonpantu, niin että sen erikoiskarttojen ohjaamana pääsee nyt matkustamaan esim. Viipurista Lappeenrannan (tahi Käkisalmen, Sortavalan) ja Savonlinnan kautta Ouluun saakka,

[1]) Vaasan seutujen kartta on samoin kuin Lappeenrannan asemapiirros lisätty painoksen 3:nteen tuhanteen.

Helsingistä rannikkoa myöten Naantaliin ja Hämeenlinnasta Virtaille (tahi Keuruulle).

Vielä ovat uudet kartat siinäkin kohti entisiä ehommat, että niissä ovat värillisesti merkityt kaikki maantiet, kyläntiet ja ne polutkin, joita yleisesti kunnossa pidetään. Ne ovat tietysti piirretyt virallisten karttalaitosten mukaan, ja nämät, kuten tunnettu, ovat välistä yksityiskohdissaan eksyttäviä, niin että ei matkailija voi niihin aivan ehdottomasti aina luottaa. Mutta tästähän ei voi matkailijayhdistystä moittia.

Edistys edellisestä julkaisusta on sekin, että uudessa kartastossa on 3 karttaa, joissa näkee maan epätasaisuudet värivaihdoksilla osoitettuna. Toivottavaa olisi vaan, että tätä tapaa ulotettaisiin vasta ulkopuolelle Uudenmaan rannikkoakin. Vielä parempi on täydellinen topografinen kartta Helsingin itäpuolisesta seudusta, joka erittäin monipuolisesti ja yksityiskohdissaan valaisee seudun luonnetta, kuvastaen sekä korkeussuhteita että metsää, puistoja y. m.

Erittäin hauskat ja hyvät oppaat ovat kaupunkien asemapiirrokset, joita on Helsingin, Turun, Viipurin, Tampereen, Vaasan, Oulun, Porin, Kuopion ja Lappeenrannan. Ne täyttävät ainoastaan 1—2 sivua kirjassa kukin, mutta näyttävät hyvin selviltä ja kyllin riittäviltä. Useimmissa ovat katujen nimet ainoastaan ruotsinkielisiä, ja tässä kohden on varsinkin Viipurin kaupungin asemakartta hauska, jossa näemme sellaisia nimiä kuin Repola-gatan, Kaleva-gatan. Suotavaa olisi ollut, että muutkin paitse Helsingin kartta olisivat olleet kaksikielisiä.

Näillä Matkailijayhdistyksemme pääjulkaisuilla, »Matkaoppaalla» ja »Kartastolla» tulee tietysti olemaan varma menekki ja kiitolliset ostajat.

Näillä kirjoilla matkailija ei kuitenkaan vielä tule toimeen, hän ei niistä saa tietoja rautateittemme aikatauluista eikä höyrylaivojemme kulkuvuoroista, jotka suureksi osaksi muuttuvat vuosi vuodelta; ne tiedot kokoaa matkailijayhdistys vuosittain eri kalenteriin, nimellä »Turisti», josta tämän vuoden laitos ilmestyi 1 p:nä kesäkuuta. Se on jokseenkin mukava, hyvin helppohintainen ja matkailijalle tuiki välttämätön julkaisu. Edellisiin vuosikertoihin verraten on tehty se jo varemmin toivottu parannus, että juhannukseksi laaditaan lisävihko, joka sisältää ne kulkuvuorot, joista ei vielä ole saatu tietoja, taikka jotka mahdollisesti muutetaan. Se matkailijayhdistyksen talouden kannalta erityisenä etuna pidettävä uutuus on vielä mainittava, että julkaisu tänä vuonna on tehty kaksikieliseksi, josta ei mielestäni pitäisi olla suurta haittaa. Toivottavaa vastaisuuden varalle olisi tässä suhteessa se, että koetettaisiin seurata Suomen Maantieteellisessä Seurassa ehdotettua paikkainnimiemme yksikielisyyttä. Se olisi sekä itse »Turistille» eduksi että todellisuudenmukaista. Joutavaa on näet oikean nimen rinnalle painattaa sellaisia muka »ruotsalaisia» toisintoja kuin Sor*d*avala,

Maksl*aks,* Ikal*is,* Vir*dois,* Laht*is*. Näitä nimiä ei sitä paitse löydä »Turistiin» liitetystä kartasta, joka tässä suhteessa on ajanmukainen.

Matkailijayhdistyksen vuosikirja, joka ilmaiseksi jaetaan yhdistyksen jäsenille, on edellisten kaltainen, sisältäen vuosikertomuksia, pöytäkirjoja, tilejä, jäsenluettelon ynnä useita kirjoituksia turistielämän alalta. Viimeinen vuosi on yhdistyksen keskustoimiston puolelta ollut uuttera työvuosi samaten kuin useimmat edellisetkin, haaraosastojen puolelta on se varojen vähyyden vuoksi jättänyt verrattain pieniä jälkiä. Matkailijaliike on yleensä vielä jokseenkin pieni niistä muutamista tiedoista päättäen, jotka ovat saatavina. (Esimerkiksi Kajaanin kautta kulki v. 1894 ainoastaan noin 180 matkailijaa, vaikka tätä reittiä pidetään aina yhtenä matkailijaliikkeemme tärkeimmistä). Ainoastaan Imatralla on matkailijain luku kasvanut runsaasti, v. 1887 oli se 5,000, v. 1893 16,000 ja v. 1894 lähes 20,000. Matkailijayhdistyksen jäsenluvusta ei näy myöskään saavan täyttä selkoa, ei ainakaan ole tehty vertailevaa tilastoa eri vuosilta, mikä tällaiselle julkaisulle olisi luonnollista. Näyttää kumminkin siltä kuin se ei olisi kasvanut. Ja se on hyvin omituista, kun pitäisi olla jokseenkin tunnettua, että yhdistyksen jäsenkortti, joka maksaa ainoastaan 3 markkaa vuodessa, oikeuttaa melkoisiin aineellisiin etuihinkin. Niinpä tänäkin vuonna jäsenillä on 10—25 % hinnanalennus 60 höyrylaivalla, 37 ravintolassa ja hotellissa, 4 kirjakaupassa, 3 valokuvaajalla, 1 sporttimakasiinissä sekä 25 % alennus matkailijayhdistyksen julkaisuja ostaessa.

Vuosikirjan artikkeleista ovat huomattavampia teoksestaan »På skogs- och fjällstigar» tunnetun ruotsalaisen metsänhoitajan ja turistikirjailijan Hugo Samzeliuksen matkakertomus »Från Torneå till Helsingfors», jonka kirjoittaja on voinut tehdä hyvin viehättävän kuvauksen niin ikävästä aineesta kuin Oulun—Helsingin rautatiematkasta, osoittaen Suomen luonnon ymmärtämistä (esim. sivulla 24 oleva selitys kansanlaulumme synnystä) ja Suomen olojen tuntemista, sekä nimimerkki G. S—n'in kirjoitus »Järnvägar och järnvägsprojekt i Finland ur turistsynpunkt», jossa on ruvettu ajamaan »turistipolitiikkaa». Muut ovat vähemmin merkillisiä, minkä voipi arvata siitäkin, että Matkailijayhdistys ei ole katsonut voivansa jakaa niitä kirjailijapalkintoja, jotka se oli tätä varten julistanut haettaviksi. Eräs kynäilijä kertoo »Jalkamatkailijan muistelmia» matkalta Oulusta Kuusamon, Venäjän-Karjalan, Sotkamon ja Kajaanin kautta takaisin Ouluun tavalla, joka tuntuu jokseenkin ikävältä sen kautta että siinä hyvin vähän huomataan kansaa; pääasiana ovat korkeat kukkulat ja ruoka. Kahdella sivulla mainitaan kolme eri kertaa, miten »mieli teki *oikean viilin ääreen*», miten »toivo saada *hyvää ruokaa* virkisti mieltä» ja miten »hupaiselta tuntui, kun tiesi olevansa niiden rajojen sisällä, jossa saa *hyvää ruokaa kylläkseen!*»

Hannes Gebhard.

O. A. *Forsström*, Kuvia Raja-Karjalasta. (Kansanvalistus-seuran toimituksia, 91). Helsingissä 1895. 172 siv. 8:o. Hinta 1: 50.

Kansanelämän, kansantapojen, synnyinmaan eri seutujen, syrjäisimpienkin harras tuntemisen halu on varmaan sekin kansallisen liikkeen muassaan tuoma. Tämä halu yhdessä viime aikoina yhä yleisemmäksi käyneen matkustamisen, liikkumisen halun kanssa on saattanut etenkin nuorisomme samoilemaan kaikkialla laajassa kauniissa Suomessamme. Syrjäisinkin seutu on saanut tutkijansa ja tuntijansa, jotka ovat etsineet sen kauneudet ja omituisuudet niin kansanelämän kuin luonnon suhteen, jotka ovat niitä ihailleet, niihin perehtyneet ja kertomusten ja kirjoitusten kautta saattaneet löytämänsä muidenkin tietoon. Ja näyttää siltä kuin meidän maassamme olisi vielä paljon löydettävää, paljon uutta opittavaa.

Kaukainen Karjala on niitä seutuja maassamme, jotka myöhään on löydetty. Karjalaa, etenkin itäisintä osaa siitä, rajapitäjiä, on kauvan pidetty osana maastamme, jolla on hyvin vähän tarjottavana niin toisessa kuin toisessakin suhteessa, jossa kansa on suurimman raakuuden vallassa, ja joka lisäksi on melkein tietöntä, asumatonta maata. Mutta Raja-Karjalakin on saanut ystävänsä, jotka ovat siihen syvästi kiintyneet, ovat oppineet sitä tuntemaan ja rakastamaan. Ja he ovat voimiensa mukaan koettaneet kohottaa Karjalan kansaa ja ovat koettaneet toiselta puolen saattaa muitakin tuntemaan sitä ja mieltymään siihen. Tohtori O. A. Forsström on ensimäisiä, jotka ovat innostuneet Raja-Karjalaan niin että hän on ruvennut sekä toimimaan sen kohottamiseksi että kuvaamalla sitä saattamaan sitä yleisemmin tunnetuksi. Entisestään on hän Valvojan lukijoille tuttu, jo vuoden 1886 Valvojassa on häneltä muutamia huvittavia kirjoituksia Itä-Karjalasta. Ilmoitettavanamme olevaan Kansanvalistus-seuran julkaisusarjassa ilmestyneeseen kirjaan on hän nyt koonnut, mitä hänellä enimmin mielenkiintoa herättävää ja huvittavaa on ollut sieltä kerrottavana.

Kirjan tekijä on ottanut kuvattavansa jotensakin laajasti. Hän on tahtonut antaa lukijalleen monipuolisen käsityksen Raja-Karjalan maasta ja kansasta. Muutamin piirtein on hän ensin kuvannut luontoa Laatokalla ja sen rantamilla ja sieltä siirtyen suurten salojen ja soiden yli aina Venäjän rajalle asti. Hartaalla mielin on tekijä huomannut mitä kansanelämässä on omituista, hän kertoo kuinka se etnograafisessa suhteessa on erittäin huvittava ja opettava. Kaikissa suhteissa on siitä jotain kerrottavaa. Yksinkertaiset, ja monesti ensi silmäykseltä typeriltä näyttävät olot ja tavat ovat usein hyvinkin alkuperäisiä ja itsenäisiä. Hauskalla tavalla kertoo tekijä vielä esineiden ja tapojen nimityksiä. Sovittamalla ne monesti kokonaisiin Karjalan murteen mukaisesti muodostettuihin lauseisiin välttää hän yksitoikkoista luettelemista.

Erityisiä lukuja mainittakoon »Runo- ja taikamailla». Siinä kuvataan vähän laveammin muun ohella karjan metsään ajoa, uhritapoja, hää- ja hautajaistapoja ja -itkuja. Etenkin itkuista kerrottu lienee monelle uutta, samoin kuin käännökset kirjakieleen esimerkkeinä mainituista itkuista ovat valaisevia. Sortavalan viimeisestä runolaulajasta Ontrei Vannisesta kerrotaan laveammin. — »Karjalan aatelia» on tekijän mukaan Raja-Karjalassa kuuluisa Shemeikan tietäjä-, laulaja- ja metsästäjäsuku. Hauskasti kerrotaan suvun historiaa, sen jäsenten mainetekoja ja mainitaan sen nykyjään elävät jäsenet. — »Kovan onnen Karjala» nimisessä luvussa tekijä kertoo piirteitä niistä kovista vaiheista, joita Karjala vuosisatojen kuluessa on saanut kestää. Siinä tulevat mainituiksi maanjako, maan hävitys, lahjoituslaitos, sen monet hankaluudet ja seuraukset, sotaväenotot, vieläpä koronkiskominenkin. Samalla kun tekijä kuvaa näitä kärsimyksiä ja epäkohtia, antaa hän myös selityksen niihin varjopuoliin Karjalaisen luonteessa, jotka aikojen kuluessa olojen vaikutuksesta ovat syntyneet. — Viimeisessä luvussa kuvaa tekijä huvittavasti pienissä toistensa suhteen itsenäisissä pikku kertoelmissa karjalaisia »tapoja ja luonteita.»

Kuvaukset ovat yleensä hauskasti kerrotut, ja silloinkin kun kuvataan epäkohtia, joita tekijä peittelemättä tuo esille, tuntee lukija pohjakaikuna sen syvän myötätuntoisuuden tunteen, joka koko teoksessa lämmittää. — Koska ilmoittajan tehtävänä on tuoda esille myös muistutuksia, mainittakoon niinä vain, että toisin paikoin, etusijassa ensi luvussa, on esitys hiukan hajanainen sen vuoksi että tekijä ei ole rahtinut heittää mitään pois, vaan on tahtonut kaikesta jotain kertoa; myöskin toisin paikoin ei selitys ole niin onnistunut, että se, joka ei asiaa entisestään tunne, ei voisi saada väärää käsitystä. Mutta nämä muistutukset ovat vähäpätöiset. Toivomme että kirja saa runsaasti lukijoita ja että se laajoissa piireissä opettaa Raja-Karjalaa tuntemaan ja rakastamaan, että se hankkii sille ystäviä, jotka tahtovat oppia sitä tuntemaan, eivätkä pelkää tulla sinne oleskelemaan ja asumaan, vaikuttamaan sinne maanviljelijöinä, opettajina ja virkamiehinä. Jos niin käy on kirja varmaan paraimman tarkoituksensa saavuttanut, ja toivokaamme sitä.

Kirja on varustettu lukuisilla hauskoilla kuvilla, enimmät valokuvan mukaan piirustettuja ja puuhun leikattuja. Työ ei ole erikoisen hienoa, mutta täyttää paikkansa. Kansilehden kuva on kuitenkin liian karkea. Runolaulajien muodosta ei näy muuta kuin kömpelöt, hölmöt ukonrahjukset, siitä luontaisesta intelligenssistä, joka karkeiden piirteiden takaa pitäisi näkyä, ei ole jälkeäkään. Ei meistä kansilehden ulkoasu muutenkaan ole erikoisen aistikas.

O. R.

Yleisen kehitysopin alalta.

Viime vuoden Valvojan elokuun vihkossa olevassa »katsauksessa kehitysoppiin» koetimme yleistajuisesti selvitellä muutamia kehitysopin aatteita ja kysymyksiä johtuen siinä nykyaikana uudestaan heränneeseen riitaan n. s. *preformatsiooni-* (evolutsiooni-) ja *epigenesis*-teorian välillä: edellisen mukaan näet kehitystapahtumuksessa esiintyvään moninaisuuteen jonkun eläimen rakenteessa on jo olemassa määrätyt aiheet itse hedelmöityssä munasolussa, jälkimäisen mukaan taas tuo moninaisuus vasta solukasvamisen ja lisääntymisen kautta vähitellen syntyy eli muodostuu.

Ennenkuin lähdemme jatkamaan tätä katsausta, tahdomme muistiin johdattaa pääkohdat edellisessä kirjoituksessa.

Eri eläinten kehityksessä naaraksen munasolusta täyskasvaneeseen tilaan huomataan eroavaisuuksia, jotka vaativat tieteellisen selityksensä.

Polveutumisopin mukaan nykyään elävät eläinlajit johtuvat ennen eläneistä, korkeammat muodot alhaisemmista, niin että jokaisella lajilla on pitkä sukuhistoria, joka ulottuu siihen saakka kuin elämä ensin alkoi maapallolla.

Yksilön kehittymisen välillä yksinkertaisesta munasolusta täyskasvaneeseen tilaan ja lajin historiallisen kehittymisen välillä alkuperäisistä muodoista huomataan merkillinen parallellismi, s. o. ne asteet ruumiin rakennuksessa, joiden kautta täydellisempi eläin kulkee kehittyessään hedelmöidystä munasolusta lopulliseen muotoonsa, vastaavat niitä alhaisempia eläinmuotoja, joista kysymyksessä oleva laji otaksutaan kehittyneen. Niin esim. osoittavat sammakon toukat suurta yhdenkaltaisuutta sammakkoeläinten otaksuttujen esivanhempien, kalojen kanssa.

Tämä ilmiö on tunnettu rekapitulatsioonin nimellä, s. o. indiviidin kehityksessä uudistuu lyhennetyssä muodossa lajin historiallinen kehityskulku.

Parallellismi molempien kehityssarjojen välillä ei koskaan ole täydellinen, vaan nuo yksilön kehityksessä toisiaan seuraavat muutokset rakennuksessa ovat aina enemmän tai vähemmän vajanaisia, jopa usein suuresti väärennettyjäkin toisintoja lajin historiallisista kantamuodoista.

Yksilön kehityksessä täytyy senvuoksi tehdä erotus niitten ruumiinominaisuuksien välillä, jotka ovat seurauksia ikivanhasta perinnöllisyydestä, ja niitten, jotka ovat syntyneet myöhemmin sen johdosta, että kehittyminen tapahtuu uusissa muuttuneissa olosuhteissa. Poikkeuksiin perinnöllisyyden viittaamasta tiestä vaikuttaa esim. pienempi tai suurempi ravintoaineen paljous munassa ja tämän pyrintö kehittyä niin pienillä muodonmuutoksilla kuin mahdollista täyskasvaneeseen tilaan.

Joskin voi sanoa, että kehityksessä esiintyvät eri muotoasteet ovat seurauksia perinnöllisyydestä ja mukaantumisesta, jää vielä tutkittavaksi kehityksen mekaniikka, yleiset vaikuttimet perinnöllisyyden ja mukaantumisen nimellä tunnettuihin ilmiöihin, näitten ilmiöitten varsinainen luonto ja fysikaalis-kemialliset syyt niihin.

Toiselta puolen ovat n. s. evolutsionistit *(Weismann, Roux)* alkaneet väittää, että ne uudet elimet ja ruumiinosat, jotka munasolun kehittyessä tulevat näkyviin, ovat jo määrättyinä aiheina olemassa itse munassa. Kehitys ei täten olisi muuta kuin munassa kätkettyjen erilaisuuksien tulemista aistimillamme havaittaviksi eläin-alkion kasvaessa ja lisääntyessä. Munan protoplasman rakenne on pidettävä äärettömän moninaisena mosaikkityönä, määrätyt aineosat siinä ovat aiheita määrättyihin ruumiin osiin ja elimiin eläimen täyskasvaneessa tilassa.

Epigenesisteoriian puoltajat *(O. Hertwig)* taas kannattavat sitä mielipidettä, että kehityksen kautta todella ilmestyy uutta, uusia elimiä ja osia ja ominaisuuksia, joihin ei vielä ollut erityisiä aiheita munasolun aineessa. Munasolua voi pitää organismina, joka jakaantumisen kautta lisääntyy lukuisiksi samankaltaisiksi organismeiksi, ja vasta näitten alituisesta vuorovaikutuksesta ja keskinäisistä suhteista jokaisella kehitysasteella samoin kuin niitten suhteista ulkonaisiin voimiin (painoon, lämpöön) muodostuu vähitellen kokonaisorganismi. Moninaisuus, joka yksilön kehityksessä esiintyy, on siis todella uutta, johon ei itse munassa ja siitä syntyvissä alkusoluissa ollut erinäisiä aiheita.

Kumpiko näistä molemmista teoriioista on todennäköisempi, siitä voi kauvan keskustella, niin kauvan kuin itse tosiasioista, joihin ne vetoovat, on eri mieliä.

Jyrkimmässä muodossaan ei kumpanenkaan teoriia saavuttane paljo kannatusta. Suurimmat kannatuksen toiveet saavuttanee tulevaisuudessa kompromissi molempien välillä, joten kehitys on katsottava osaksi preformatsiooni-, osaksi epigenesis-ilmiöksi.

Fysioloogisiin kokeisiin on erinomaisen sovelias sammakko, joka onkin vanhoista ajoista asti ollut »fysioloogien kotieläin». Myös kehitysmekaanillisiin kokeisiin antaa sammakko sopivan esineen, nimittäin hyytelömäisen aineen ympäröimän mätinsä, jota keväällä tapaa niittylätäköissä. Hyytelöstä irroitetut munat ovat verrattain suuria ja kestävät mainiosti niitä eri vivisektoorisia menettelytapoja, joiden avulla kokeitten tekijät koettavat saada selville, onko munan ensimäisissä jakosoluissa tai jo itse jakamattomassa munassa määrättyjä aiheita määrättyihin ruumiin osiin ja kudoksiin.

Kuten edellisestä kirjoituksesta muistamme tuli prof. *Roux* kokeittensa mukaan siihen päätökseen, että munan jakaannuttua kahtia se samalla eroittuu kahdeksi kvalitatiivisesti erilaiseksi osaksi, joista toinen on määrätty antamaan aineen toista, toinen toista ruumiinpuoliskoa varten. Jos esim. kuumennetulla neulalla tappaa vasemman niistä kahdesta alkusolusta, joiksi se ensiksi jakaantuu, kehittyy aluksi epätäydellinen toukka (hemi-embryo), jolta vasempi ruumiinpuolisko puuttuu. Kun sellaista toukkaa kuitenkin pitää kauvemman aikaa elossa, niin kasvaa sille helposti puuttuva ruumiin puolisko, ilmiö, joka *Roux*in mukaan on samankaltainen tapahtumus kuin se uudistuminen, joka esim. kohtaa poikkileikattua sammakontoukan häntää.

Tätä vastaan prof. *O. Hertwig* sanoo, että tulokset hänen tekemistään kokeista eivät vie yhtäläisiin johtopäätöksiin kuin *Roux*in. *Hertwig* on litistänyt hedelmöittyjä sammakon munia kahden hienon lasilevyn välillä ja on antanut niiden kehittyä siinä. Munan jakaantuessa alkusoluiksi eli kehityksen tapahtuessa on lasilevyjä pidetty milloin vaakasuorassa, milloin pystysuorassa tai vinossa asennossa. Tai on hän muuttanut munien muotoa ja luonnollisia olosuhteita pistämällä ne hienoon lasiputkeen tai vielä muilla tavoin muuttanut munien muodon ja asennon kehityksen tapahtuessa, joten solujen keskinäinen asento kehityksen tapahtuessa on ollut aivan toinen kuin luonnollisissa oloissa.

Jos nyt, sanoo *Hertwig*, todellakin ensimäiset jakosolut tai oikeastaan niiden solutumat olisivat, kuten *Roux* ja *Weismann* väittävät, tarkasti edeltäpäin määrätyt lisääntymisen kautta muodostamaan määrättyjä osia toukan ruumiista, niin minkälaisia epämuodostumia syntyisikään yllä mainitulla tavalla käytellyistä aiheista, joissa jakosolujen keskinäinen asento oli aivan toisellainen kuin säännöllisesti luonnossa. Kumminkin kehittyi niistä säännöllisiä toukkia.

Tästä ynnä muista kokeista *Hertwig* tekee sen johtopäätöksen, että mosaikista ei voi olla puhetta, että ensimäiset jakosolut ovat laadultaan aivan samallaiset; ne eivät ole ennakolta määrätyt jättämään ainekset määrättyihin ruumiin osiin, vaan ne kehittyvät ja erilaistuvat ainoastaan vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.

Samantapaisia kokeita kuin *Hertwig* on eräs *Driesch* tehnyt merisiilin *(echinus)* munien kanssa ja tullut samanlaiseen päätökseen: jakosolujen keskinäistä asentoa voi muutella yhtä paljo kuin kourallisen herneitä kupissa ja niistä muodostuu yhtä kaikki ehjä ja täydellinen eläimenalku eli toukka.

Näitä kokeita *Roux* myöhemmässä kirjoituksessa koskettelee ja osoittaa, että erään apu-hypoteesin avulla tuloksia voi selittää pysymällä hänenkin evolutsionistisella kannallaan. Kuitenkin on itse kokeittenkin ja tuloksien laadusta erimielisyyttä, ja niin kauvan kuin niin on, ei voi toivoa mitään yksimielisyyttä johtopäätöksien suhteen. Tarkoituksemme onkin pääasiallisesti vaan tehdä selkoa itse riitakysymyksen prinsiipeistä.

*Hertwig*in käsitystä kehitystapahtumuksen laadusta, erittäinkin aiheen ja siitä syntyvän tuloksen keskinäisestä suhteesta, valaisee hänen vertailunsa organismin ja ihmisvaltion välillä.

Niinkuin ihmisaihe muodostuu yhdestä solusta solu-jakautumisen ja erilaistumisen kautta, niin valtiolla taas, ollen vielä korkeampi organismi, on yksityiset ihmiset lähtökohtana ja perustuksena.

Mitä nimitämme kulttuuriksi on erinomaisen monipuolinen tulos, syntynyt useitten yhteiskunnaksi yhdistettyjen ihmisten yhteistoiminnasta. Juuri lisääntymisen ja toisiinsa liittymisen kautta ihmiset valtiossa ovat synnyttäneet korkeamman moninaisuuden, jonka yksityinen ihminen itsekseen jätettynä ei olisi omista ominaisuuksistaan voinut kehittää.

Samalla tavoin on organismin aiheen kasvaminen ja solulisääntyminen loppumattomana vaikuttimena uuden moninaisuuden muodostumiseksi. Solut

lisääntyvät, liittyvät systeemeiksi ja kudoksiksi, jotka joutuvat yhä uusiin suhteisiin toisiinsa ja niin muodoin synnyttävät uusia voima-yhdistyksiä, uusia ominaisuuksia.

Molemmissa tapauksissa, sekä munasolun kehittyessä täydelliseksi organismiksi että yksityisihmisten kehittyessä valtioksi, kehitystapahtumus on epigenesistä eikä evolutsioonia.

Vertailua voi vielä pitemmälle jatkaa.

Korkeampi ja monipuolisempi organisatsiooni ihmisellisessä yhteiskunnassa johtuu siitä, että lukuisista yksityisindiviideistä toinen kehittää enemmän toista, toinen toista taipumusta. He niin muodoin myös toimittavat eri töitä. Erilaistuminen, jonka alaiseksi kukin yksilö joutuu, johtuu etupäässä siitä erikoisesta asemasta, joka hänellä kokonaisuuden suhteen on eikä erityisestä, syntyperäisestä, varsinaisesti eriävästä organisatsioonista. Paitsi niitä ominaisuuksia ja taipumuksia, jotka etupäässä ovat tulleet kehitetyiksi, pysyvät muutkin ihmiselle ominaiset ominaisuudet enemmän tai vähemmän käyttämättöminä tallella. Toisissa oloissa, toisissa elämänehdoissa ne voivat tulla kehitykseen.

Samalla tavoin tapahtuu erilaistuminen kaikissa monisoluisissa elimistöissä. Niistä moninaisista aiheista, jotka jokainen solu alkuaan tasa-arvoisen jakautumisen kautta alkuperäisestä munasolusta on perinyt, saattaa milloin tää, milloin tuo tulla käytäntöön ja kehitykseen aina paikan mukaan, johon se kehitystapahtumuksen aikana joutuu kokonais-organismissa, ja niitten erityisten suhteitten mukaan, joissa se kokonaisuuteen katsoen on. Tässä se saattaa muuttua lihas-soluksi, tuossa verisoluksi, tässä se saa hermosolun ominaisuudet, tuossa rustosolun, »olojen mukaan.»

Niin muodoin *Hertwigin* mukaan ulkoapäin vaikuttavat asianhaarat, solun suhde ulkomailmaan ja kokonais-organismiin painavat siihen määrätyt ominaisuutensa.

Tässä on vielä erityisesti huomioon otettava, että eläimessä ja kasvissa solujen riippuvaisuus kokonaisuudesta on verrattoman suurempi, niiden itsenäisyys paljoa pienempi kuin yksilöjen ihmisvaltiossa, jossa eri indiviidit eivät ole kiinteästi toisiinsa yhdistetyt kuten solut, vaan ovat tilan suhteen vapaita.

Vielä erästä kohtaa valaisee tämä vertailu, nimittäin suhdetta aiheen erityisen laadun ja aiheen tuloksen välillä.

Eri eläinvaltioitten toisistaan eroavaa järjestystä ja laatua voi selittää niitten eläinlajien erävistä ominaisuuksista, joista ne ovat kokoonpannut, muurahais- ja mehiläisvaltion muurahaisista ja mehiläisistä, ihmisvaltion ihmisten ominaisuuksista. Tämä taas on erilainen riippuen kansoista, jotka sen muodostavat, romaanilaisista, germaanilaisista, kiinalaisista, neekerikansoista j. n. e.

Tällä tavoin on ymmärrettävä, kuinka solun erityisestä organisatsioonista riippuu, mikä eläinlaji siitä on syntyvä.

Hertwig väittää, että erilaisten ulkonaisten vaikuttimien alaisena sama aihe voi kehittyä erilaisiksi lopputuloksiksi.

Niistä esimerkeistä, joilla hän koettaa tukea tätä väitettään, valitsemme tässä yhteiskunnalliset hyönteiset, jolloin saadaan tilaisuutta kertomaan, miten preformistinen suunta samoja ilmiöitä selittää. Eroitus molempain katsantotapojen välillä on silmäänpistävä.

Valtioita muodostavilla hyönteisillä syntyy munista paitsi sukupuolellisia naaraksia ja koiraksia myös sukupuolettomia, jotka toisinaan muotonsa ja erittäin yhteiskunnallisten vaistojensa puolesta suuressa määrässä saattavat edellämainituista erota.

Niin on mehiläisillä emo eli ruhtinatar s. o. sikiävä naaras, työmehiläisiä, joissa naaraksen sukupuoli-osat ovat surkastuneet ja muutamat ruumiin osat kuten pistin, siivet, takajalat eri lailla muodostuneet, ja kuhnuria eli koiraksia.

Vielä suurempia eroavaisuuksia osoittavat muurahais- ja termiittivaltioitten jäsenet. Paitsi koiras- ja naarasyksilöjä niissä on myös sukupuolettomia työntekijöitä, oikeastaan surkastuneita naaraksia, jotka taas useilla lajeilla esiintyvät kahden muotoisina, tavallisina työntekijöinä ja sotilaina. Erilaisuudet näitten kolmen neljän muodon välillä esiintyvät usein ruumiinkoossa, siinä että siipiä on tai puuttuu, eroavaisuuksissa aistimissa, aivoissa, päänrakennuksessa y. m.

Havainnoista ja kokeista on käynyt ilmi, että mehiläisruhtinattaren hedelmöityistä munista voi kehittyä niin hyvin työmehiläisiä kuin ruhtinattaria riippuen siitä, mihin soluihin munat pesässä tulevat asetetuiksi ja millä tavalla toukat ravitaan. Erityisissä suurissa soluissa ja runsaasti ravittuina munista tulee ruhtinattaria, niukalla ravinnolla ja pienissä soluissa niistä syntyy työmehiläisiä.

Samalla lailla saa muurahaisten ja termiittien munista mielen mukaan sukupuolellisia koiraksia ja naaraksia tai sukupuolettomia työntekijöitä ja sotilaita kaikkine omituisine tuntomerkkeineen riippuen ravinnon paljoudesta tai muista aivan ulkonaisista seikoista.

Siis, sanoo *Hertwig* (ja *Spencer),* näemme tässä, että samoista aiheista voi eri ulkonaisten olojen vaikutuksesta syntyä aivan erilaisia lopputuloksia. Ne ominaisuudet (surkastuneet sukupuoli-elimet, suuret leuat ja aivot ja siivettömyys), joiden kautta työntekijät eroavat vastaavista sukupuoli-eläimistä, eivät siis ole synnynnäisiä, vaan myöhemmin saavutettuja. Tähän on lisättävä vielä, että *Hertwigin* mukaan niukka ravinto vaikuttaa suoranaisesti vaan sukupuoli-elinten surkastumiseen, jota vastoin nuo muut työntekijä-muurahaiselle omituiset tunnusmerkit taas ovat seurauksia tästä.

Osoittaakseen ettei *Hertwigin* (ja *Spencerin*) selitystapa pidä paikkaansa, *Weismann* on tehnyt tarkkoja kokeita kärpäsien kanssa, jotka kehityksessään ja elämäntavoissaan osoittavat suuriakin yhtäläisyyksiä mehiläisten kanssa. Hän on jakanut saman kärpäsnaaraksen *(musca vomitoria)* laskemia munia kahteen osastoon ja antanut niiden kehittyä, toisen aina runsaan ravinnon keskessä, toisen niin niukalla ruoalla kuin mahdollista. Jälkimäiset toukat eivät kehittyneet niin suuriksi kuin edelliset ja kun ne olivat muuttuneet koteloiksi, niistä tuli pienempikokoisia kärpäsiäkin kuin edellisistä. Lopputuloksena kokeista kumminkin oli, että »nälkä-kärpäsetkin» sikisivät aivan yhtä täydellisesti kuin tavalliset ja ettei siis niukka ravinto vaikuttanut minkäänlaista sukupuoli-elinten surkastumista.

Myöntämällä että kärpäset ja mehiläiset ovat sangen erilaisia elimistöjä, jotka siis eri lailla reageeraavat ulkonaisille vaikuttimille, täytyy kumminkin tunnustaa, *Weismann* sanoo, ettei niukka ravinto vaikuta joka hyönteislajiin samalla lailla kuin mehiläisiin, vaan että se vaikuttaa jälkimäisiin aivan erityisellä tavalla.

Toisekseen, jatkaa *Weismann,* tulee huomata, että työntekijäin sukupuoli-elimet eivät ole vaan kooltaan pienemmät kuin ruhtinattaren, vaan niissä on sellaisia vaillinaisuuksiakin, joita kokemuksemme mukaan eläinkunnasta emme voi mitenkään pitää suoranaisina niukan ravinnon vaikuttamina seurauksina. Sellaiset tapaukset, että joku tyypillinen elin puuttuu, eivät milloinkaan ole seurauksia pelkistä ravintosuhteista, jotka ovat kohdanneet yksilön kehitystä, vaan ne ovat seurauksia muutoksista jo itse alkuaiheissa.

Otaksuminen että heikko ravitseminen olisi suoranaisena syynä työntekijäin siitoselinten surkastumiseen ja niitten vaillinaisuuteen, ei tarjoa riittävää selitystä. Ennemmin meidän täytyy olettaa, että munassa jo on olemassa aiheet kaksiin aivan erilaisiin sukupuoli-elimiin, ruhtinattaren ja työntekijän.

Kun ruhtinattareksi aiottu muna tai toukka kehittyessään vähällä ravinnolla muuttuu työntekijäksi (= surkastuneeksi naarakseksi), niin *Weismann* selittää tämän niin, että munassa oleva aihe työntekijäksi yksinomaan pääsee kehittymään ja että vähäinen ravitsemus on vaan alkuunpanevana *kiihottimena* siihen. Aiheella työntekijäksi tarkoittaa hän silloin ei vaan sukupuoli-elinten aihetta, vaan kaikkien muittenkin ominaisuuksien, joiden kautta työntekijä eroaa ruhtinattaresta.

Saattaa alussa kenties kuulua kummalle, sanoo *Weismann,* että sama muna sisältäisi kahdellaiset aiheet lukuisiin ruumiin osiin, mutta hämmästys vähenee kun ajattelemme, että useimpien eläinten kaikissa munissa on kahdellaiset aiheet, nimittäin naaraksiksi ja koiraksiksi (— evolutsiooniteoriian mukaan). Lukuisissa tapauksissa nämä aiheet ovat kätketyt kahteen eri munalajiin, niinkuin rataseläimillä, ja tällaisissa tapauksissa ei voi olla epäilystä siitä, että kummallakin sukupuolella on omat aiheensa. Jos näin on, en voi käsittää, mikä estäisi meitä olettamasta, että yleensä eläinten munissa on kahdellaiset aiheet rinnakkain ja silloinhan voi myös olettaa yhteiskunnallisten hyönteisten suhteen, joissa on kolme tai neljä indiviidilajia, että niiden munissa on kolme tai neljä eri aihetta. Ulkonaisista vaikuttimista riippuu sitte, mikä näistä aiheista rupeaa kehittymään. Ulkonaiset olosuhteet vaikuttavat vaan alkuunpanevina kiihottimina toiseen tai toiseen kehityssuuntaan.

K. M. Levander.

Kirjailijain muotokuvia.

XXIV.

Teuvo Pakkala.

Kymmenen vuotta takaperin ilmestyi Oulussa kaksi pientä kertomusta: »Lapsuuteni muistoja, kirjoittanut *T. P.*» ja »Oulua soutamassa, kirjoittanut *Teuvo Pakkala.*» Arvostelu otti ne suosiollisesti vastaan, kiitti etenkin niiden »rikasta kieltä», mutta suurempaa huomiota ne eivät herättäneet.

Kului sitten kuusi vuotta, ennenkuin tekijä taasen muistutti yleisöä olemassaolostaan. Mutta silloin hän jo lähetti julkisuuteen noin kolmen sadan sivun nidoksen, ja päälle päätteeksi luettiin sen viimeisellä sivulla »Jatko seuraa». Tuo kirja oli »Vaaralla, kuvia laitakaupungilta.»

Luvattua jatkoa ei kuitenkaan tekijä hätäillyt antaa lukijoille. Se ilmestyi vasta viime jouluksi ja silloin nimellä »Elsa, kuvauksia elämästä Vaaralla». Siis samassa jatkona edelliseen ja uutena kirjana. Ja lopuksi on Elsaa seurannut »Lapsia», vihko »novelleja lasten parista.»

Ei tekijä siis vielä ole ehtinyt kovin paljoa kirjoittaa, varsinkin jos vertailee häntä esim. Juhani Ahoon, jonka ensimäiset itsenäiset teokset eivät nekään ole vanhempia kuin vuodelta 1884.

Mutta, sanokaamme se suoraan, »Elsan» kautta on Teuvo Pakkala epäilemättä astunut kaunokirjailijaimme ensimäisen rivin miesten joukkoon.

On siis syytä koettaa määrätä uuden tulokkaan paikka nykyisessä kirjallisuudessamme. Vertailuun muitten kirjailijain kanssa emme kuitenkaan aio ryhtyä, tahdomme ainoastaan koettaa kuvata Pakkalan kirjailijaluonteen silmiinpistävimpiä ominaisia piirteitä.

Ulkonaisesti on helppo määrätä hänen alansa. Sillä jollemme ota lukuun »Oulua soutamassa», joka onkin enemmän katsottava etnograafiseksi kuvaukseksi kuin oikeaksi novelliksi, niin kaikki Pakkalan teokset käsittävät samaa ainetta. »Lapsuuteni muistoja» on ikään kuin proloogina suuremmille teoksille ja »Lapsia» on liitteenä niihin: jopa ovat muutamat näistä pikkukuvaelmista suorastaan (vaikka vähän muutettuina) otetut »Vaaralla» kirjasta.

Laitakaupungin köyhälistön ja varsinkin sen lapsien ja nuorison elämää kaikki nämä kirjat kuvaelevat. Jo tämä seikka antaa tekijän kirjalliselle persoonallisuudelle varmat ominaiset piirteet. Lukija tuntee kaikkialla että Pakkala opastaa häntä alalle, jolla tekijä on perehtynyt.

Jopa sarjan alkukirjassa »Lapsuuteni muistoissa» on »minä» kertomassa, ja nähtävästi kirja täydellä oikeudella kantaa nimensä. Sitä enemmän voinemme luottaa siihen, että yleensä tekijän tapa käsittää ja kuvailla ainettansa on omatakeinen.

Erilaista on kuitenkin eri kirjoissa esittämistapa. »Lapsuuteni muistoissa» tuo seikka, että »minä» on kertomassa, tietysti vaikuttaa paljon esittämistapaan. Kertoja ei voi kertoa muuta kuin mitä itse on nähnyt, ja hänen omat elämänvaiheensa ovat siis kertomuksen pääjuonena. Esiintyypä kyllä koko joukko muitakin henkilöitä, varsinkin kertojan tuttavia, poikia ja tyttöjä, joitten vaiheista kerrotaan kaikenlaista. Mutta kertomus niistä on usein enemmän anekdootin tapaista, nuo henkilöt ovat ikään kuin sattumalta tulleet kirjaan, ja heidän tehtävänsä välistä ei ole muuta kuin kuolla esimerkkinä vallitsevasta kurjuudesta.

Mutta näiden sivuhenkilöiden kuvaamisessa ilmaantuu alku siihen tehtävään, johon »Vaaralla» tähtää. Se on nähtävästi koko kansankerroksen kuvaaminen. Useita perheitä esiintyy, koko liuta poikia ja tyttöjä. Erityistä sankaria ei ole; huomio kääntyy melkein yhtä paljon useampiin henkilöihin.

Tästä esittämistavasta on taas »Elsassa» vielä jälkiä jäljellä. Mutta yleisestä taustasta astuvat täällä muutamat henkilöt selvemmin esiin, etupäässä kirjan sankaritar. Luonteenkuvaus on siis tässä saanut paljon enemmän sijaa. Mutta nuo päähenkilöt ovat kuitenkin samassa yhä edelleen luokkansa edustajia, niiden kautta kuvaellaan yhä edelleen köyhälistön sisällistä ja ulkonaista elämää.

Tämä täytyy lukijan pitää muistissa, jos hän tahtoo saada näistä teoksista sen mitä ne voivat tarjota. Jos esim. »Elsassa» katsotaan tarpeettomaksi kaikkea mikä ei välittömästi kuulu päähenkilöiden luonteenkuvaamiseen, silloin varmaan löytyy kirjasta paljon liikanaista. Mutta silloin vika on suureksi osaksi arvostelijan puolella, hän kun ei ole mitannut kirjaa sen omalla mitalla vaan muualta otetulla esteettisellä kaavalla.

Nykyaikainen kaunokirjallisuus näetten etupäässä kallistuu kuvaamaan vain eri henkilöiden luonteita. Jos koko kansanluokka tahi koko yhteis-

kunta on kuvattavana, niin tämä tehtävä katsotaan suoritetuksi, jos vain kuvaillaan yhtä tahi harvoja edustavia henkilöitä. Mutta järkähtämätön uskonkappale nykyisessä estetiikassa on että koko kuvaus oikeastaan on olemassa vain näitten harvojen henkilöiden kuvaamista varten.

Mutta kysymys on nyt, eikö tässä teoriiassa ole koko joukko yksipuolisuutta. Onpa omassa kirjallisuudessamme teos, joka epäilemättä on mestariteos, mutta jonka tehtävä on aivan toisellainen. Tarkoitan tietysti »Hirvenhiihtäjiä». On kovin vaikea sanoa, kuka siinä on päähenkilö, jollei semmoiseksi sanota — Suomen kansaa. Ja samaten sopii kysyä: tekisivätkö »Vänrikki Stoolin tarinat» meihin saman vaikutuksen yksitellen luettuina, se on jollei kutakin henkilöä ymmärrettäisi yhteydessä muitten kanssa, jäsenenä suuressa kokonaisuudessa? Eikö siis sankari tässäkin ole Suomen kansa?

Tähän ehkä vastataan, että kuitenkin eri henkilöt sekä »Hirvenhiihtäjissä» että »Vänrikki Stoolin tarinoissa» ovat mestarillisesti kuvatut, ja että kompositsiooni molemmissa hyvin ankarasti pitää huolta teoksen yhteydestä. Mutta silloin sopii mainita toinen esimerkki: Bellman.

Häntä kaikki esteettiset teoreettikot, niinkuin tunnettu, suuresti ihailevat. Mutta uskallan kysyä kaikilta noilta hänen ihailijoiltaan: oletteko koskaan saaneet tarkan kuvan kaikista lauluissa esiintyvistä henkilöistä ja niiden eri luonteista? Eikö päin vastoin luonteitten kuvaus ole niin paljon sivuseikkana Bellmanin lauluissa, että olisi melkein yhdentekevä mikä nimi missäkin laulussa on? Missä siis hänen etevyytensä on? Epäilemättä situatsioonien, elämäntapojen, sanalla sanoen koko kansankerroksen kuvaamisessa.

Näihin esimerkkeihin nojaten täytyy siis pitää aivan oikeutettuna, jos tekijä sankarikseen ottaa laitakaupungin köyhälistön kokonaisuudessaan. Ja jos hänen, tätä tehtäväänsä suorittaessaan, täytyy uhrata jotakin, jonka toinen kirjailija toisia tarkoituksia tavoitellen voi saavuttaa, niin häntä ei ole moitittava siitä.

Varsinkin ei, jos hänen kirjansa niinkuin Pakkalan ovat olemassa »ei vain huviksi», jos ne esteettisen nautinnon ohessa tarjoavat paljon opettavaistakin.

Kauhea sana on sanottu, ja näen jo, kuinka moni »moderni» henkilö pudistaa päätänsä semmoiselle vanhanaikuiselle katsantotavalle. Kaunokirjallisuudesta olisi mitään opittavaa? Pois se.

Mutta malttakaa toki vähäsen mieltänne, hyvät herrat. Tutkikaamme ensin tyynesti Pakkalan kirjoja; ehkä tästä tutkimuksesta esiintyy tulos, joka, oikein katsottuna, ei olekaan niin hirveätä.

Tarkastakaamme ensin sitä alaa, jolla Pakkalan esittämiskykyä jo voidaan sanoa mestarilliseksi: lapsien sieluelämän kuvaeleminen.

»Lapsia» näyttää meille useita kappaleita mitä hienoimmin tajuttua lasten psykologiiaa, mutta samassa pienet kuvaukset ovat kerrotut tavalla, joka kiinnittää ne lujasti lukijain tietoisuuteen ja muistoon.

Esim. kertomus »Mahtisana». Teliinin Ville on kolme kertaa voittanut muita poikia kilpajuoksussa. Hän kehuu itseään ja komeilee. Tavalliset arvosanat eivät enää hänelle kelpaa. Hän tekasee itse uuden mahtisanan.

— Tässä on stiiknafuulia!

Pojat hämmästyvät. Ei kukaan tiedä mitä tuo sana merkitsee, mutta juuri sentähden jokaisella menee suu umpeen, jokaisen täytyy tunnustaa Villen etevyys.

Mutta sitten tulee Maija ja kysyy »kuin varkain» eikö hänkin saisi koittaa. »Ei tammoja!» on Ville heti vastaamassa. Mutta muut suostuvat, ja Ville tulee häpeällisesti voitetuksi. Tietysti nyt Maijaa huudetaan stiiknafuuliaksi. Mutta silloin Ville rupee selittämään, että stiiknafuulia ei ole mitään kieltä, ei venäjää eikä amerikkaa!

Toisessa kertomuksessa »Valehtelijoita?» kuvataan lapsien taipumus pitää mielikuvituksensa luomia kuvia täytenä totena. Kaksi tyttöä menee kävelemään, puettuina äitinsä röijyihin ja he vakuuttavat vähitellen itseään, että nuo röijyt ovatkin uusia kevättakkeja. Ja tämä heidän luja vakaumuksensa tarttuu lukijaankin, niin että hänkin kertomuksen lopussa miltei kysyy itseltään, eivätkö tytöt kuitenkin ole oikeassa.

Tämmöisiä sattuvia piirteitä lasten sieluelämästä tavataan kaikkialla «Lapsissa» ja monessa paikoin muissakin kirjoissa. Mutta huomattava on, että lapsien rinnalla esiintyvät niiden vanhemmatkin, milloin ankarina, milloin leppyneinä, käsitettyään että se, mitä ovat pitäneet rikoksena, ei ollutkaan muuta kuin lapsellisuutta.

Muutamat lukijat kyllä arvattavasti eivät huoli muusta kuin tuosta taiteellisesta vaikutuksesta, jonka synnyttää ankaruuden ja lapsellisuuden kontrasti. Mutta varmaan nämä kuvaukset moneen kasvattajaan vaikuttavat toisellakin tavalla. Ne herättävät kysymyksen: olemmeko aina oikein tajunneet lasten sieluelämää? Olemmeko sovittaneet kasvatustamme siihen?

Emmekö ole tehneet väkivaltaa lasten kehitykselle, sen sijaan että meidän olisi pitänyt luonnonmukaisesti auttaa sitä?

Onko nyt tekijä vähemmän taiteilija sentähden että hän, taiteellisen vaikutuksen ohessa, herättää semmoisia kysymyksiä?

Varmaan ei. Päin vastoin pitää meidän tunnustaman, että esteettinen vaikutus sen kautta enenee.

Sillä minusta toki esteettinen vaikutus enenee mitä enemmän tekijä voi puhua lukijan koko persoonallisuudelle. Mitä johdonmukaisimmin kuvailtu luonteenkehitys ei miellytä meitä, jos se on tehty kylmästi ja kuivasti. Tunteemme vaatii myöskin itsellensä jotakin. Tämän tietysti kaikki myöntävät. Mutta miksei siis sanottaisi samaa tahdostakin?

Vanha romantikoista peritty teoriia opettaa kyllä, ettei esteettisellä alalla tahdota mitään. Ja epäilemättä tämä teoriia sopii mainiosti meidänkin ajan »kauniille sieluille», jotka ylpeilevät siitä, etteivät ensinkään huoli aikansa »maailmanparannuspuuhista». Mutta luonnotonta on vaatia, että tämä teoriia kaikille kelpaisi.

Mies tahi nainen, jonka elämä on täynnä työtä, päälle päätteeksi työtä muitten hyödyksi, häntä ei tyydytä vain yksityisten henkilöiden luonteenkuvaus, vaikkapa se olisikin tehty mitä hienoimmalla myötätuntoisuudella. Hän vaatii jotakin, joka puhuu hänen tahdolleenkin, joka enentää hänen haluansa ja voimaansa taistelemaan oikeuden ja hyvyyden edistämiseksi. Jos semmoista kirjoista puuttuu, niin kokonaisvaikutus vähenee, jos semmoista on, niin kokonaisuusvaikutus enenee.

Ja sama, mikä on sanottava Pakkalan lasten kuvauksista, voidaan myöskin sanoa siitä tavasta, jolla hän kuvaelee köyhälistön oloja.

Nikkilässä, jossa eletään »nikarasta nikaraan», on juuri päästy yhdestä nikarasta, uunin korjuusta. Mutta uusi nikara on taas, velkakirja, jossa on maksettava kahden hengen viiniraha à 12 penniä hengeltä = 24 penniä; 1 miehenpuoli à 2 markkaa, 1 vaimonpuoli à 1 markka, kuitin lunastus 4 penniä. Summa 3 markkaa 28 penniä. Kuinka emäntä on huolissaan tämän velkakirjan johdosta! Lopuksi tulee kuitenkin Latun emäntä ja tuo Liisansa säästöjä, hopeaa ja kolikkaa yhteensä 3 markkaa 16 penniä. Ne ovat vielä ihan penniä nuo kuusitoista. No tuohon saa täytteen, sen 12 penniä, jos ei muuten, niin pennin aina talosta tahi kahdesta talosta.

Tämän kertomuksen esteetikkokin ehkä tunnustaa hyvin liikuttavaksi. Mutta on mahdollista että hänestä samassa tämä yksityiskohta on saanut liian suuren sijan kokonaisuuteen katsoen. Jopa kertomus siitä kuinka emäntä käy Karenin rouvan luona apua pyytämässä ehkä arvostelijan mielestä vilahtaa »tendenssiin.»

Mutta kansalaiseen, joka tahtoo elämää ja tehtäväänsä käsittää, semmoinen kertomus tekee vielä syvemmän vaikutuksen. Jännityksellä hän seuraa emännän ponnistuksia, ja kun asia on selvitetty, niin hän panee pois kirjan ja rupeaa omin päin miettimään. Onko kaikki tämä oikein? Onko oikein, että Nikkilä maksaa veroa valtiolle yhtä paljon kuin maan mahtavin pohatta? Onko oikein että Karenin rouva kieltäytyy apua antamasta ottamatta ensinkään selkoa asiasta? Mutta eivätkö useimmat rikkaat tekisi aivan samoin? Eikö siis tällä alalla ole paljon tehtävää, paljon korjattavaa?

Teoriian mukaan kaikki tämä on hyvin epäesteettisiä tunteita. Vieläpä yksi ja toinen jo niissä ehkä vaanii »sosialismiakin».

Mutta ei auta. Aikana semmoisena, kuin meidän aikamme on, ei tulla toimeen vain esteettisellä uinailulla. Elämä on täynnä tehtäviä, joitten suorittamiseen täytyy kuin täytyykin ryhtyä. Ja kaunokirjallisuudellakin on tässä kohden tehtävänsä.

Tämän Teuvo Pakkala on ymmärtänyt, ja sentähden ne, jotka tahtovat olla kansalaisia eivätkä vain »kauniita sieluja», ovat hänelle kiitolliset.

Pakkalan tehtävä on siis ensiksi antaa yliluokalle tarkka ja elävä kuvaus köyhälistön elämästä. Varmaan monelle yliluokan jäsenelle usea kohta tässä elämässä on aivan tuntematon, ja siitä syystä hän usein väärin arvostelee aliluokkaa.

Että semmoista opetusta kyllä tarvitaan, se nähdään jo muutamista tapauksista, jotka Pakkala kertoo. Varmaan moni yliluokan nainen on samaten kuin Karenin rouva Vimparin emännälle sanonut, nähdessään köyhän likaisia lapsia: »Jos sitä on köyhäkin, niin ei siltä ole pakko liassa olla.» Mutta harva on ajatellut, että köyhälistön olosuhteet toki välisti saattavat olla semmoisia, että puhtaus on suorastaan mahdoton.

Toinen valaiseva esimerkki on tuo kertomus »Syntisestä joulupuurosta». Pikku Elsa muistaa, että viimeisenä jouluna isän eläessä oli riiskryynipuuroa. Ja tässä suloisessa muistossa hän kutoo nauhoja ansaitaksensa niin paljon, että taas kerran voitaisiin keittää samallaista puuroa. Mutta

rouvat, joille hän kaupittelee nauhansa, suuttuvat kuultuaan mihin tarkoitukseen tyttö aikoo käyttää rahojansa. He tietysti eivät tiedä mitään Elsan isästä, vaan heistä on tytön aikomus vain halua ylellisyyteen.

Kun nyt siis Pakkala on ottanut kuvataksensa aliluokan olosuhteita sekä sen ja yliluokan keskinäistä väliä, niin on luonnollista että hän, saavuttaaksensa tämän tarkoituksen, tarvitsee monta eri tapausta ja henkilöä. Muuten ei lukija saisi sitä käsitystä, että kuvatut olot ovat yleisiä. Tästä seuraa, että kokoonpano ei tule olemaan kovin ankara, varsinkin ei edellisissä teoksissa. Mutta siitä huolimatta tekevät kirjat yhteydessään mahtavan vaikutuksen. Ja niinkuin sanottu tämmöinenkin vaikutus saattaa minun mielestäni sekin olla yhtä paljon, jopa enemmänkin esteetillinen kuin yksityisen henkilön luonteen kuvaileminen.

Sillä vaikka aine on niin valittu, että se lukijan mielessä herättää yhteiskunnallisia ajatuksia, niin ei silti ole sanottu, että täytyy syrjäyttää taiteen vaatimuksia. Ainakaan ei Pakkala ole sitä tehnyt.

Olen jo viitannut siihen, kuinka köyhälistön elämän kuvailemisessa huomataan edistys edellisistä kirjoista viimeisiin: luonteenkuvaus saapi yhä enemmän sijaa. Mutta huomattava on myös toiselta puolelta, että tuo niin peljätty »tendenssi» aikaa myöten saapi yhä vähemmän sijaa.

»Lapsuuteni muistoissa» tendenssi välisti esiintyy hyvin selvästi: eräs suutarinvaimo löylyttää siinä yliluokan rouvaa aika lailla, ja samaten on siinä pisteliäs ukko, jonka ainoana toimena on sanoa »komesrootille» kaikenlaisia karvaita totuuksia. Itse komesrootikin, joka nälkävuoden aikana pitää suuret kestit, samoin kuin kertomus kuinka »herrat ovat viime yönä tapelleet seurahuoneella aika lailla» y. m. ovat nähtävästi olemassa aivan välittömästi osoittamaan rikkaiten sydämettömyyttä ja muita puutteita.

Mutta yhä enemmän tekijä myöhemmissä kirjoissaan käsittelee ainettaan toiselta näkökohdalta. Nuo rikkaitten viat esiintyvät etupäässä, niinkuin äsken mainittu tapaus, ymmärtämättömyydestä lähteneinä ja pääpaino pannaan niiden vaikutukseen aliluokan katsantotapaan.

Yhteydessä tämän kanssa uusi puoli aineesta saa yhä suuremman sijan: aliluokan uskonnollisen elämän kuvaeleminen.

Tämä kohta on esim. »Elsassa» hyvin tärkeä. Elsan historia on itsessään sama kuin on luettu monessa kirjassa ennen; mutta yhteydessä hänen ja hänen äitinsä hengellisen kehityksen kanssa se saa omituisen värityksen.

Mutta tässäkin kohden tekijä tarkoittaa kokonaisvaikutusta, koko kansanluokan kuvailemista. Tämä on uusi syy laveaan esittämistapaan. Lukijalle on annettava käsitys siitä, että ne uskonnolliset kysymykset, joista kirja puhuu, ja se tapa, jolla ne ratkaistaan, ovat yleisiä aliluokan keskellä.

Monella eri piirteellä uskonnollinen elämä siis valaistaan Pakkalan kirjoissa, lapsien »enkelinleikistä» alkaen Nikkilän ja Viion lesken keskusteluihin saakka. Mutta »Elsassa» tämäkin puoli kohdistuu määrättyyn keskustaan, joka samassa yhdistää uskonnolliset kysymykset luokkakysymykseen.

Alhaison silmien eteen astuu tuo kamala kysymys: minkätähden Jumala on luonut tyttäremme sortumaan? Sillä että alhaison tyttäret sortuvat, se on Nikkilästä yhtä varma kuin että miehet kaatuvat sodassa.

Näin asetettuna tuo kysymys on samassa ankara ja tavallansa »tendenssista» vapaa. Sitä käsitellään miltei niinkuin keskustellaan luonnonlaista: sen muuttamisesta ei ole kysymystä, ainoastaan sen selittämisestä.

Mutta ajattelevan lukijan mielessä nämä keskustelut herättävät taas kysymyksen: eikö todellakin yliluokka kokonaisuudessaan ole syypää siihen, että aliluokka hengellisestikin sortuu epäilyksiin ja epätoivoon?

Ja tähän kysymykseen meidän paha kyllä täytyy kuin täytyykin vastaa myöntävästi.

Tietysti eivät kaikki asioitsijat ja papit ole viettelijöitä niinkuin Montinin Jori ja Vimparin Aappo. Mutta varmaan yliluokalta yleensä puuttuu se myötätuntoisuus alhaisoa kohtaan, joka yksin voisi estää tuommoisien kamalien kysymysten syntymistä.

Paljon tehdään epäilemättä köyhälistön aineellisen kurjuuden lieventämiseksi. Mutta yhtä epäilemätöntä on, että hyvin usein annetaan kädellä vain, eikä sydämmellä. Paras ulkonainen todistus siitä on, että harvoin hyväntekeväistä tarkoitusta varten voi saada kokoon rahoja muuten kuin huvittelemishaluun vetoomalla. Ja varma on, että moni semmoinenkin, joka kovempionnisten lähimmäistensä hyväksi uhraa paljon vaivaa ja työtä, samassa arvostelee auttamiansa veljiään sydämettömästi, eikä juuri paljo huoli oppia heitä oikein tuntemaan ja ymmärtämään.

Mitä taas uskonnolliseen alaan tulee, niin siinä vasta varakkaammat ovat oikea köyhälistö. Mitä tukea, lohdutusta heillä, papeilla yhtä hyvin kuin maallikoilla, on tarjottavana noille kovaonnisille? Kuluneita puheenparsia, joihin useimmat eivät enää itse usko.

Ja ne jotka uskovatkin, eikö usea niistä ole samalla kannalla kuin Elsan äiti alussa on, hän kun rukoilee Jumalaa vain oman tyttärensä puolesta, unhottaen muita, jotka yhtä paljon kaipaavat suojelusta? Mutta — ja tämä on merkillisimpiä kohtia »Elsassa» — tuo Viion lesken uskonnollinen itsekkäisyys murtuu lopuksi ja veljellisyydentunne saapi voiton. Onko varma että kävisi samoin kaikkien niiden sieluissa, jotka eivät ole niin kuin Vaaran asukkaat käyneet tuon yhteisen kovan onnen ankaraa koulua? Vai eikö juuri tämä koulu ole omiansa tukehuttamaan itsekkäisyyden, opettamaan ihmisiä, että ovat luodut toinen toistansa auttamaan?

Tämä ei ole aiottu miksikään syytökseksi yliluokkaa vastaan. Tälläkin luokalla on ollut kova taistelu taisteltava: tuskallisen mutta välttämättömän henkisen murrosajan taistelu. Emmekä siis myöskään ole oikeutetut syyttämään tendenssista tekijää, joka näyttää meille nykyisen aseman kaikessa alastomuudessaan. Päin vastoin: mitä yleisemmäksi tämä asianlaita kuvaillaan, sitä enemmän katkaistaan tendenssin kärki. Jollei lukija voi pitää juuri ketään, eikä siis itseäänkään, poikkeuksena yleisestä arvostelusta, niin hänellä ei ole syytä vihata ketään; ja vihan herättäminen sepä se juuri on, joka tekee tendenssin epäoikeutetuksi.

Mutta, voitaisiin sanoa, eikö tietoisuus tuommoisesta yleisestä kurjuudesta saata lukijaa kovin synkkään mielialaan, jopa epätoivoon?

Siihen vastaan, että se riippuu kokonaan lukijasta itsestään.

Lukija voi sanoa, niinkuin tosiaan moni sanookin: jos olemme kaikki niin kurjia, niin en minä ole muita huonompi, eikä kannata yrittääkään parempaan päin; mitähän yksi henkilö voi aikaan saada?

Semmoinen lukija on samassa tietysti taipuvainen kannattamaan teoriiaa taiteen tahdottomuudesta; ja seuraus siitä arvattavasti on, ettei hän noissa kirjoissa näekään muuta kuin mitä tähän teoriiaan soveltuu. Ja silloin hän ei myöskään juuri vaivaa päätänsä miettimällä maailman menoa, vaan jääpi siivosti istumaan esteettiseen kotinurkkaansa.

Mutta toiset taas sanovat: jos olemme kaikki yhtä kurjat, niin en tosin yksin saata paljoa vaikuttaa. Mutta jos on muitakin, jotka ymmärtävät tämän asianlaidan, niin voimme yhdessä sotia yhteistä kurjuutta vastaan. Ja silloin on meillä suuri tehtävä, rakentaa uutta maailmankatsomusta vanhan rauenneen sijaan, poistaa epäkohtia, joista meidän nyt täytyy hävetä, luoda uusi ykteiskunta, jossa kaikki tuntevat olevansa veljiä ja sisaria.

Nämä lukijat tervehtivät ilolla kirjoja semmoisia kuin Pakkalan. Ei ainoastaan siitä syystä, että ne antavat suoranaisia viittauksia siihen, missä paikoin on rupeaminen uudistuksiin ja parannuksiin. Vaan etupäässä siitä syystä, että semmoiset kirjat osoittavat kuinka uusi kehityssuunta meillä on yhä enemmän varttumassa.

Minusta on väärin moittia tekijää siitä syystä, että hän käsittää ainettansa niin tahi näin. Kirjalijoista voidaan sanoa samaa kuin hallitsijoista on sanottu: ne ovat semmoisia kuin kansa ansaitsee. Esteettiset suunnat, samoin kuin esteettiset teoriiatkin, riippuvat henkisestä ilmanalasta. Kirjat semmoiset kuin Pakkalan ovat siis merkkinä siitä, että kansassamme on kerroksia, jotka käsittävät uusien yhteiskunnallisten tehtävien tärkeyttä ja aikovat pontevasti ryhtyä semmoisten tehtävien suorittamiseen.

Valfrid Vasenius.

Arvid Järnefeltin Ateisti.

Arvid Järnefelt, Ateisti. Kokoelma pienempiä kirjoituksia. Porvoossa 1895, Werner Söderström. 173 siv. 12:o. Hinta 2: 75.

Kun Arvid Järnefelt »Heräämiseni» kirjassaan esitti sen perinpohjaisen muutoksen maailmankatsomuksessa ja siitä johtuvassa käytännössä, johon hänen kokemuksensa oli hänet saattanut, niin tuli tietenkin esitys hänen omasta persoonallisesta elämästään pääasiaksi ja ainoastaan viittauksia voitiin tässä kirjassa antaa itse uuden maailmankatsomuksen sisällyksestä ja sen vaatimista johtopäätöksistä. Että tekijältä niin kohtaikaan on ilmestynyt uusi teos, osoittaa hänen tunteneen tarvetta selittää asemataan itselleen ja muille. »Ateistissa» on Järnefelt tehnyt tutkimuksia sekä uskonsa periaatteista että niistä johtopäätöksistä, jotka niistä ovat muutamissa yhteiskohdissa käytäntöön sovitettavat.

Varmaan on tärkeätä nykyisenä uskonnon ja tieteen murrosaikana kääntää huomionsa siihen tapaan, millä kotimainen kirjailija, joka tietää omasta kokemuksesta puhua, koettaa päästä vaikeuksista. Eri tahoilta meille

vakuutetaan, että aikamme puolinaisuus ja tyytymättömyys aiheutuu siitä ristiriidasta, joka on olemassa nykyaikaisen tieteellisen tajunnan ja uskon välillä; naturalisti, joka mitä pikemmiten tahtoisi kaiken hänen mielestään valheellisen uskonelämän pois ihmisten mielistä, yhtyy omalla tavallaan tässä kohden dogmaatismielisten valituksiin ajan särkyneestä tilasta. Miten kotimainen kirjailija käsittelee tätä kysymystä, mihin tuloksiin hänen ajattelemisensa ja kokemuksensa on johtanut?

Siinä kahdeksan eri kirjoitusta sisältävässä kokoelmassa, joka »Ateistin» nimellä on ilmestynyt, käsitellään uskonnollista kysymystä seuraavassa neljässä, jotka kaikki ovat ennen julkaisemattomia: »Ateisti», »Usko ja järki», »Kasto», »Syöminen». Tavallaan kuuluu tähän ryhmään myöskin kirjoitus »Kallionkielekkeellä», vaikka se on enemmän niin sanoakseni filosoofinen tunnelmakirjoitus. Kokoelman muut kolme kirjoitusta: »Kosto ja rangaistus», »Isännät ja torpparit» sekä »Enkelin matka» ovat ennen julaistuja Päivälehden jouluалbumeissa.

Ennenkuin ryhdymme siihen varsinaisesti uuteen, jonka tämä Järnefeltin kirja sisältää, luomme silmäyksen mainittuihin ennen julaistuihin kirjoituksiin.

Järnefeltin yleisen ajatuskannan valaisemiseksi ovat näistä »Kosto ja rangaistus» sekä »Enkelin matka» huomioon otettavat. »Isännät ja torpparit» on sangen hauska kirjoitus: tekijä siinä ivansekaisella kirjoitustavalla kuvailee talokkaiden voitonhalua ja heidän juriidisia temppujaan vähäväkisiä torppareita kohtaan, — ulottuupa hänen ivansa yhteiskunnan lainlaadintaan ja lainkäyttöönkin. Mutta kirjoitus ei kuitenkaan sisällä mitään suoranaista tekijän yleisen ajatuskannan selventämiseksi.

»Kosto ja rangaistus» sitä vastoin antaa varsinaisia tietoja tekijänsä mielipiteistä valtiollisella alalla. Sillä on vastikkeensa »Heräämiseni» kirjan 15:ssä luvussa, jolla on otsakirjoituksena: »Mistä syystä en ruvennut tuomariksi?» Kirjoitustapa on molemmissa kuitenkin erilainen. Mainittu luku tekee persoonallisella kirjoitustavallaan lukijaan syvän vaikutuksen ja siinä luodut perusteet ovat sellaisia, että niitä vastaan ei mihinkään teoreettisiin vastaväittelyihin tahdo ryhtyä. Yksityisiin kokemuksiin ja yksityiseen oikeudentuntoon ei tuollainen vastaväittely mitenkään pysty. Mutta »Kosto ja rangaistus» kirjoituksessa ei tekijä tyydy vaan osoittamaan, miksi ei hän itse ruvennut tuomariksi, vaan hän on ottanut koko rangaistusaatteen filosoofisen ja historiallisen tutkistelun alaiseksi sekä antaa sen perus-

tuksella seuraavan neuvon jokaiselle: »lakkaa opettamasta, että rangaistus on välttämätön, luovu tuomarin toimesta, jos olet tuomari, syyttäjän toimesta, jos olet syyttäjä, vanginvartijan toimesta, jos olet vanginvartija, äläkä rupea näihin toimiin, vaikka sinulle tarjottaisiin kuinka suurta maksua tahansa.»

Tekijä on alustanut tutkimuksensa laajanpuoleisella historiikilla rangaistuskäsitteen kehityksestä ja rangaistusteoriioista, joka sisältää paljon opettavaa vaikkei tekijän yksipuolisuuksia hyväksyttäisikään. Tässä on meillä tärkeintä saada selville mitä tekijä itse ajattelee rangaistuksesta.

Rangaistus on kostoa, se on tekijän pääväite. Kehityksen alkuaikoina kostivat yksilöt itse toisilleen; nyt suorittaa yhteiskunta kostamisen ja kutsuu sitä rangaistukseksi.

Yhtä hyvin kuin yksityinen kostonhimo, sotii rangaistus rakkauden ja anteeksiantamuksen evankeeliota vastaan. Siis on yhteiskunnan, jos se tahtoo oikein menetellä, heti lakkauttaminen kaikki rankaisutoimensa.

Tähän perusteluunsa yhdistää tekijä huomautuksen nykyisen yhteiskunnan puutteellisuudesta ja siitä, kuinka kaukana se itse on siitä oikeellisuuden ihanteesta, jota se rangaistusjärjestelmällään sanoo tahtovansa määrätä noudatettavaksi. Järnefeltin lausunnot tässä kohden kuvaavat hänen ajatuskantaansa niin hyvin, että tahdon siitä jonkun siteerata. Hän sanoo siv. 84—85:

»Puhumattakaan sen (yhteiskunnan) kykenemättömyydestä varallisuuden tasaisempaan jakamiseen jäsentensä kesken, mainitsen esimerkiksi vaan sen vasta alkanutta taistelua viinan valmistusta vastaan. Se on yhä pakotettu muutamille jäsenilleen pitämään auki tuota rikastumisen uhkuvaa lähdettä ja näkemään, kuinka siitä leviävään paheesen sortuu laumoittain yhteiskunnan tarpeellisimpia työmiehiä, tietäen sen ohella että $^3/_4$ kaikista rikoksista on saman viinan tuotteita. Jos se ei pysty keksimään esteitä sille tosiasialle, että yhdet sen jäsenistä nääntyvät nälkään silloin kuin toiset lennättelevät samppanjan korkkeja, että yhdet eivät voi saada osaa sivistyksen hedelmistä, vaikka kuinka ahkeroitsisivat, silloinkuin toiset eivät tiedä, mihin niitä enää käyttäisivät, — niin kuinka pystyy silloin tämä kapalostaan heräävä yhteiskunta punnitsemaan jäsentensä tekoja oikeellisuuden mittakaavalla ja kasvattamisen aikomuksessa ottamaan heitä kurittaakseen?

Ja toiseksi:

Jos yhteiskunta tarkoittaisi rangaistuksellaan vaan jäsentensä isällistä kurittamista, mistä tulisi tuo kolkon sovittamattomuuden leima, joka lepää kaikissa sen ankarammissa rangaistuksissa?»

Tekijän käsityskantaa valaisevana tahdon vielä mainita, mitä hän sanoo rangaistuksen käyttämisestä kasvatuksessa.

»Kasvatuskeinona, sanoo tekijä, useat pedagoogit hyväksyvät ruumiillisenkin rangaistuksen, jos se näin tapahtuu sisällisen *rakkauden vaikuttimesta,* jos sitä käytettäessä noudatetaan ehdotonta mielentyyneyttä, joka muodostaa ehdon *sine qva non.*»

Mutta tekijä huomaa tämän ehdon mahdottomaksi täyttää. »Kokemus näet, sanoo hän, osoittaa yhdeltä puolen että vanhemmat ryhtyvät rankaisijan tehtävään melkein poikkeuksetta sisällisestä vihastuksesta, ja toiselta puolen, että kun joku kuje sattumalta ei olekaan herättänyt heidän vihastustaan, rangaistuskin jää antamatta. — — Sentähden on jo pedagoogienkin joukossa kuuluisia opettajia, jotka kokonaan kieltävät rangaistuksen kasvatuskeinona, koska teoriiat tekevät välttämättömäksi ehdoksi sen, mikä käytännössä on mahdottomuus.»

Tekijä ei suorastaan sano, että hänkin tahtoo olla niitä, jotka vaativat rangaistuksen pois kasvatuksesta, mutta sille puolelle tuntuu kuitenkin hänen mielipiteensä kallistuvan ja on se yhteydessä sen kanssa, mitä hän muuten hyväksyy.

Kun tekijän kanssa tarkastamme nykyistä yhteiskuntaa, niin varmaan saamme nähdä hänellä olevan syytä muistutuksiinsa sitä vastaan. Ja kyllä kai samalla tavalla saamme kasvatuksenkin alalla nähdä väärää kohtelua kasvatteja kohtaan.

Mutta onko meillä oikeus luopua siitä siveellisestä vaatimuksestamme, että vanhempien on rakkaalla kädellä rankaiseminen tottelematonta lasta, jos olemmekin huomanneet hyvin monia rikoksia tätä vaatimusta vastaan? Ja onko koko yhteiskunnallinen rangaistusprinsiippi jätettävä, sentähden että se käytännössä monta kertaa näyttää niin kolkkoja kuvia?

Jos emme Kantin kanssa asetu sille kannalle, että siveellinen vaatimus sisältää sen, minkä »pitää tapahtua, joskin ei se koskaan tapahtuisi», ja siis emme vaan siveellisen vaatimuksen itsensä vuoksi siinä pysy, vaan vaadimme sille noudattamisen mahdollisuuttakin ihmisluonteessa, niin on juuri kysymys siitä, paljonko voi ihmisluonteeseen ja sen kehitykseen luottaa.

Järnefelt ei rangaistuksen suhteen luota vanhempiinkaan. Mutta hän ei kuitenkaan sano, että nämät *aina* käyttävät rangaistusta väärin, vaan »melkein poikkeuksetta». Ehkä hän yhteiskunnallisesta rankaisujärjestyksestäkin löytäisi muutamia oikeudenmukaisia rangaistuksia. Tämä perustaisi ainakin pienen mahdollisuuden rangaistuksen oikeelliselle olemassaololle ja — kehittymiselle, jos yleensä kehitykseen uskomme.

Kysymys siitä voimmeko luottaa elämään ja kehitykseen, vaikkakin näemme niin paljon vääryyttä, esiintyy siis rangaistusprinsiipinkin käytäntöönpanon suhteen. Se kysymys, kysymys pessimismistä ja optimismista, riippuu lopullisesti siitä yleisestä maailmankatsomuksesta, jonka omistamme. Järnefeltillä ei ole mielestäni oikeutta panna tässä kohden niin paljon painoa pessimistiselle maailmankatsomuskannalle, koska hän yleensä ei sille asetu. Tässäkin kokoelmassa kyllä on kirjoituksia, joissa puhutaan luottamuksesta ihmisen hyviin taipumuksiin.

Mutta Järnefelt ei ole ainoastaan epäillyt rangaistusaatteen oikeata käytäntöönpanoa, hän on myöskin kieltänyt koko aatteelta kaiken arvon. Rangaistus on sama kuin kosto; tähän tulokseen tulee tekijä tarkastaessaan n. s. rangaistusteoriioja, filosoofisia kokeita perustaa rangaistuksen oikeutus.

Järnefelt tarkastaa melkein yksinomaan yhteiskunnallisen rangaistuksen oikeudenmukaisuutta. Mitä tähän tulee, niin emme rupea tässä laajemmin osoittamaan, miksi ei tekijä individualistiselta kannaltaan voi nähdä yhteiskunnallisen oikeusjärjestyksen välttämättömyyden kaiken inhimillisen kehityksen ehtona. Tärkeämpi on mainita, mikä tekijän lausunnoissa on syvästi oikeutettua, se että yhteiskunnallisen rankaisuvallan tulisi kehittyä enemmän tunnustamaan ja respekteeraamaan rangaistavan ihmisarvoa eikä sitä kolkoilla rangaistustavoilla loukkaisi. Tämänsuuntainen vaatimus tuntuu tekijällä olevan hyvin sydämen asiana.

Varmaan olisi tekijä saanut tutkimukselleen positiivisempia tuloksia, jos hän antautumatta kritikoimaan useinkin ontuvia rangaistusteoriioja olisi käyttänyt psykoloogista kykyään tutkiakseen niiden ehkä harvojen rikoksellisten sieluelämää, jotka myöntävät rangaistuksen ansainneensa. Kyllä tämä tapahtuu useammin lasten parissa, joissa oikeaksi ymmärretty rangaistus voi luoda elävän harrastuksen hyvään päin, harrastuksen, jota ei muut kuin rangaistuksen tuottama kipu olisi voinut aikaansaada; mutta on yhteiskunnallista oikeusjärjestystä rikkoneissakin joskus niitä, jotka rangaistus on voinut voittaa yhteiskuntajärjestystä kunnioittaviksi jäseniksi uudelleen. Ihmi-

nen, joka väärästä teostaan tahtoo ottaa kärsimystä päällensä, osoittaa juuri sillä, että tahtonsa pyrkiä parempaan päin on totinen. Tämä olkoon tarpeeksi muistutusta Järnefeltin liian negatiivista rangaistusoppia vastaan.

»Enkelin matka» nimistä kirjoitusta vastaan ei tarvitse tehdä muistutuksia. Siinä on se lämpö, millä Järnefelt kaipaa rakkautta yhteiskunnalliselle elämälle, saanut kauniin ilmaisun. Yhteiskunnassa löytää »enkeli matkallaan» kuumeentapaista kilpailua ja rahanhimoa, mutta ei rakkautta. Ihmiset palvelevat toisiaan, mutta motiivina ei ole rakkaus.

»Metallipalasia he tahtoivat, voidakseen sitten toteuttaa omaa tahtoansa. He luulivat että kun he saavat niitä anastetuksi suuremman määrän, niin he tulevat vapaiksi ja saavat vallan tehdä mitä tahtovat.

Mutta siinähän se juuri onkin, että vapaus on mahdoton oman tahdon perustuksella. Oman tahdon ahtaus sen rajoittaa. Sillä omaa tahtoa johdattavat kuolleet luonnon lait, — intohimot, vietit, jotka syntyvät vapaudettomasta välttämättömyydestä.

Oman tahdon seuraaja voi vapaasti toteuttaa tahtoansa, mutta hän ei voi vapaasti tahtoa!

Vapaa tahto on mahdollinen ainoastaan sille, joka on luopunut omasta tahdostaan ja noudattaa Jumalan tahtoa. Joka tuntee rakkautta itsessään, hän tuntee Jumalan tahdon, ja joka rakkaudesta palvelee hän täyttää Jumalan tahdon. Ja on vapaa.»

Yhteiskunnassa ihmiset selittävät palvelevansa toisiaan, »koska on olemassa semmoinen taloudellinen laki, että rikastua voi vain se, joka parhaiten keksii ja palvelee toisten tarpeita». Tämäkin asiain tila kuitenkin herättää muuten niin kriitillisessä tekijässä positiivisen ajatuksen. »Kuinka ääretön on se viisaus, joka pitää vapauden tien alituisesti avoinna ihmisille! Joka on opettanut heitä, keskellä heidän itsekkäisyyttään, palvelemaan toisiansa! Että heillä olisi ulkonaisesti kaikki valmiina, jos he tahtoisivat kerran tehdä sisällisen muutoksen ja vaihtaa oman tahtonsa Jumalan tahtoon!»

Kirjoituksen lopussa esitetään runollisen kauniisti, kuinka aate Vapahtajan todellisesta ihmisyydestä lähentäisi häntä ihmisten sydämiin ja jalostaisi heidän työnsä. Nyt »he ovat julistaneet hänet Jumalaksi, mutta pitävät mahdottomana seurata häntä», kuten kirjoituksen loppusanat kuuluvat.

»Enkelin matka» on kokoelman ehein kuvaus.

Kuten lukija on huomannut, on tekijä refereeraamissani kuvauksissa enimmäkseen kosketellut yhteiskunnallisia kysymyksiä. Tulemme nyt niihin tämän kokoelman kirjoituksiin, jotka ovat uusia ja puhuvat varsinaisesti tekijän uskonnollisesta ajatuskannasta.

Molemmat kokoelman ensi kirjoitukset, »Ateisti» ja »Usko ja järki» tekevät selkoa tekijän periaatteellisesta kannasta, hänen ajatuksistaan uskonnon olemuksesta. »Kaste» ja »Syöminen» käsittelevät kysymystä kirkon sakramenttien arvosta.

Järnefelt puhuu kahdenlaisesta jumalankäsitteestä. Toinen on se, johon hän on kasvatettu, mutta joka hänen on täytynyt hyljätä, koska se osoittautui sotivan järkeä ja laajenneita tietoja vastaan. Tekijä kutsuu tätä käsitystä käsitykseksi ulkonaisesta jumalasta ja sanoo siitä, että se on hänelle ollut hänen »vaikeasti koossapysyvä mielteensä ulkonaisesta jumalasta, taivaan ja maan luojasta ja johtajasta, jonka muut ominaisuudet, kaikkivaltiuus, kaikkitietäväisyys, kaikkialla läsnäolevaisuus, persoonallisuus, olivat niin valmiit hajoomaan ja jättämään vaan kummallisen mielikuvituksen ihmisennäköisestä olennosta».

Tällaista jumalaa ei tekijä voinut luonnosta löytää; siinä vallitsivat järkähtämättömät lait, eikä Jumalaa ollut missään. Mutta vaikka järki tuomitsi Jumalan pois viralta, rupesi tekijä kuitenkin ajan oloon taas tarvitsemaan häntä, ja tämä tarve kasvoi niin suureksi, että hän jo oli »melkein valmis tekemään väkivaltaa järjelleen ja ruveta uskomaan silmät ummessa semmoista, joka oli kokonaan hänen järkeänsä vastaan.»

Silloin päättyi taistelu siihen, että tekijälle tarjoutui uusi käsitys Jumalasta — Kristuksen antama käsitys *sisällisestä* Jumalasta, kertoo tekijä.

Tämä sisällinen Jumala oli seisonut häntä niin lähellä, ettei hän ollut sitä voinut erottaa itsestään. Se puhui hänen omassatunnossaan ja oli tästä erottumaton, jopa yhtä kuin tämä, kuten tekijä välistä näyttää tahtovan sanoa.

»Jeesus opettaa, että juuri tuo vähäpätöinen ja poljettu omatunto on Isän ääni ihmisessä ja elämä tämän äänen palveluksessa on Pojan elämä — että ihmisellä voi olla oikeus sanoa *minä* siitä tahdosta, joka on Isän, ja niin olla yhtä Isän kanssa.

Hän sanoo, että Jumalaa semmoisenaan ei voi kukaan nähdä, ei käsittää eikä määritellä — että ainoastaan Poika voi tietää Isästä.»

Jumala ei ole haettava kaukaa ulkonaisesta luonnosta, vaan siitä mikä on meille eniten tuttua ja likeistä — omasta sydämestämme. Tämmöistä käsitystä seuraa pyrkimys »Isän äänen» seuraamiseen, siveelliseen jalostumiseen.

»Kirjanoppineet, pappeinpäämiehet ja fariseukset» koettavat saada ihmisiä uskomasta omaantuntoonsa »Isän äänenä», ja vakuuttavat, että omatunto on »pieni, vähäpätöinen ja helposti eksyttävä kapine», johon ei kenenkään pitäisi uskoa. Sen sijaan laativat he dogminsa ja vaativat kaikkia niihin uskomaan niinkuin Jumalan tahtoon. Omantunnon vapautumista näistä pelkäävät he niinkuin omaa häviöänsä.

Mutta heitä vastaan pysyy lujana »ilmoitus taivaan valtakunnasta, — ilmoitus, että jokaisella ihmisellä on elävä Jumala omassa sydämmessänsä, jonka tahdon seuraaminen on helppo kaikille, kun he vaan eivät aseta mitään inhimillistä tahtoa sen yläpuolelle tai sille ristiriitaan, eivät seuraa vääriä opettajia, vaan ainoata opettajaa heidän omassa hengessänsä.»

Jollei tekijä niin paljon puhuisi »Isästä», voisi lukija helposti niistä lausunnoista, joita olen refereerannut, tulla siihen käsitykseen, että Järnefelt yleensä tahtoo uskonnon sijaan panna siveellisyyden. Mutta tätä käsitystä vastaan löytyy »Ateisti» kirjoituksessa, jonka rajojen sisäpuolella tähän asti olen pysynyt puhuessani tekijän Jumalan käsitteestä, lauseita, jotka sisältävät vähän toista. Esim. siv. 9 puhutaan »ilmoituksesta, että minun ja kaikkien muiden elävä henki on kotosin meille yhteisen Isän hengestä. Tämmöisen äärettömän, mutta meille isän tavalla tutun ja kotoisen alkulähteen tunnustaminen on nyt minun järjelleni» jatkaa tekijä vielä »yhtä välttämätöntä, kuin tähteintutkijalle avaruuden äärettömyys». Lukija huomaa, että on pyrkimys antaa jumalan käsitteelle paljon itsenäisempi pohja kuin tuossa puheessa jumalasta ihmisen omassatunnossa. Siv. 10 sanotaan: »Samaten jokaiselle henkisesti näkevälle Jumala on yhtaikaa kaiken ajattelemisen edellytys että myöskin kaiken elämän tarkoitus, se Isä joka vetää ja kutsuu luoksensa». Täytyy sanoa tekijän kannasta »non liqvet» ja etsiä toisesta uskonnon olemusta koskevasta kirjoituksesta »Usko ja järki» lisää selvitystä.

Referentti ei voi ruveta tässä huomauttamaan niitä monia sattuvia vertauksia ja huomioita, joista tekijä tässä kirjoituksessa puhuu, vaan tahtoo hän ainoastaan ottaa selkoa siitä, joka tekijän itse aatekantaa valaisee.

Järnefelt sanoo tässä kirjoituksessaan jumalankäsitystään opiksi Jumalasta »*luonnolliselta*» kannalta, Kristus on meille tämän opettanut, kun

hän »monet kerrat sanoo, ettemme me voi tietää mitään jumalasta semmoisenaan, joka on äärettömyydessä, vaan me voimme ainoastaan kuulla hänen äänensä itsessämme, joka ääni on meille kotoinen ja meille sukulainen niinkuin isän ääni pojalle.»

Tätä käsitystään selittää tekijä puhuen rukouksen merkityksestä. Hän sanoo, että vaikka rukous usein neuvotaan totuuden etsijälle, kuitenkin ne, jotka ovat heränneet, harvoin ilmoittavat rukouksen välittömäksi herättäjäkseen. »Kaikki he puhuvat siitä, kuinka he huomasivat —, kuinka heille selvisi —, kuinka heille aukesi totuuden valo —, kuinka jonkun opetus vaikutti heihin —, kuinka se tai tuo lause evankeeliossa poisti hunnun heidän silmiltään». Mutta kuitenkin on rukouksella merkityksensä siinä, että ihminen rukoillessaan vapauttaa itsensä valheesta ja asettuu lapsen kannalle. Kun ihminen rukouksessa pyrkii rehellisyyteen ja totuuteen, niin on yhdentekevä, kummoiseksi hän »kuvailee mielessään sitä yläilman persoonaa, jonka puoleen hän kääntyy». Sillä se joka lähestyy rehellisyyttä, lähestyy samalla Jumalaa. Jumala näet ei ole haettava »liian kaukaa yläilmoista», vaan hän asuu kaiken aikaa rukoilijan luona, auttaa häntä totuutta ja rehellisyyttä kohden ja on kenties yhdessä rukoilijan kanssa puhunut tuolle yläilmaiselle olennolle, arvelee tekijä ystävälleen, joka epäilee Jumalan olemassaoloa sentähden, että hän voi psykoloogisesti selittää kaikki mielensä hyvät vaikutukset. »Täytyy ihmetellä», sanoo tekijä, »ikuista viisautta siinä, että jumalankäsitteen puutteellisuus ei ole esteenä todellisen Jumalan lähestymiselle, jos vaan itse rukous on vilpittömän tahdon ilmaisua ja sisältää pyrkimistä vapauteen valheesta. Näin viho viimeinen kuvanpalvelija voi lähestyä ainoata totuuden Jumalaa.»

Luulen tästä selviävän, että Järnefelt todellakin seisoo hyvin lähellä sitä käsityskantaa, että uskonto on vaan subjektiivinen käsittämismuoto, jonka kautta ihminen voi siveellista pyrkimystään elvyttää, ilman että hän tulee mihinkään todelliseen suhteeseen elävän Jumalan kanssa. Se tekijän toisenlainen käsityskanta, johon vasta muutamien »Ateistista» otettujen lauseiden nojalla viittasin, on silloin todistuksena siitä, että kaikki hänen kokemuksensa eivät mahdu hänen yleiseen teoriiaansa.

Epäilemättä puollustaa Järnefelt käsityksellään tärkeätä uskonnollista totuutta ja näyttää siltä, kuin hänen oma kokemuksensa olisi hänen kantansa määrännyt. Hän on tutkinut »dogmeja» ja oppia »jumalasta semmoisenaan» eikä ole mitään löytynyt. Eikä hän ole voinutkaan mitään

löytää, sillä — aivan oikein — Jumala on vaan jokaisen sydämmestä löydettävä. Täydellä syyllä on sanottu, ettei uskonnollinen kokemus koskaan todista: »on olemassa Jumala», vaan »minulla on Jumala». Uskonto perustuu kokonaan käytännölliseen kokemukseen, ja turhaa vaivaa ovat filosoofeille ja teoloogeille tuottaneet kaikki kokeet todistaa »Jumalan olemassaoloa». Nämät todistukset eivät ole voineet ketään uskotonta kääntää; ne eivät voi muuta olla kuin uskovaisen itsensä kokeet ymmärtää ja selittää uskonsa syntyä ja sisällystä.

Jos uskonto siis, tuntuakseen todelta, edellyttää persoonallista kokemusta, persoonallista asettumista suhteeseen Jumalaan, niin voihan kokonelle käydä niinkin, että tuo kokemus, tuo persoonallinen asettuminen saa niin yksinomaisen merkityksen, että toinen puoli katoo, ja saadaan uskonto ilman Jumalaa, tullaan »ateistiksi». Ajatuksessa ei ole ristiriitaa, sillä voidaanhan kokea toisin ja selittää kokemukset toisin.

Niin on ymmärtääkseni Järnefeltin käynyt. Muuten en voi selittää sitä subjektiivistä käsitystä, joka hänellä on uskonnon sisimmästä toimesta, rukouksesta.

Jos rukous todellakaan ei olisi muuta kuin ihmisen huomion kääntämistä totuuteen ja rehellisyyteen, niin tulisi uskonnosta jotakin aivan toista kuin mitä sillä tähän asti on ymmärretty. Juuri rukousta on pidettävä uskonnon ominaisimpana ilmiönä, ja sen tekee Järnefeltin jumalankäsitys paljaaksi subjektiiviseksi toimeksi ihmisen omassa mielessä. Jos niin on, niin puuttuu rukoilijalta juuri se, jota hän hakee — Jumalan voima. Sentähden pyrkii ihminen uskontoon, että hän tuntee omat voimansa kykenemättömiksi tyydyttämään persoonallista henkielämäänsä. Uskossa luottaa hän siihen, että sekä luonnollisen että henkisen elämän lakien takana ja niiden kautta hallitsee viisas ja hyvä voima, vaikka sen äärettömyyttä ei kenkään kuoleva käsitä. Äärettömäksi meidän on Jumala ajateltava, sillä äärellinen Jumala ei ole kristinuskon kannalta muuta kuin — epäjumala, olkoonpa tämä epäjumala vaikka ihmisen omatunto. Ja tähän voimaan asettuu ihmisen äärellinen henki elävään suhteeseen antautuen kokonaan siihen vakaumukseen, että sen paras ponnistus ei tule olemaan arvoa vailla kaikesta elämän ristiriidoista huolimatta. Tällainen uskonnollinen vakaumus ei ole johdonmukaisesti muuten puolustettavissa, jollei otaksuta ihmisen hengessä, ihmismielen syvimmässä toiminnassa Jumalan objektiivisena voimana voivan ihmiselle ilmoittautua, ilmestyä.

Tätä kokemusta suhtautumisestamme jumalalliseen voimaan emme kyllä voi koskaan täydellisesti ymmärtää; ainoastaan puolinaisesti voimme sitä koettaa selittää ottamalla avuksemme vertauskuvia siitä elämästä, jonka korkeimmaksi tiedämme. Koskemme tiedä korkeampaa elämää kuin persoonallinen, selitämme kokemuksen todistaman elävän suhteen ihmisen ja Jumalan välillä tämän analogiian avulla koettamalla miten mahdollista puhdistaa jumalankäsitystämme kaikesta ääreellisyydestä. Tässä on tiedollisessa elämässämme rajoitus, jota kehittyvä ihmisajatus ainoastaan likimäärin voi poistaa. Kokonaan emme voi luopua käyttämästä esim. sellaista kategoriiaa kuin persoonallisuus Jumalan ilmestymisestä, sillä silloin luopuisimme kaikesta ajatuksien vaihtamisesta uskonnollisissa asioissa, joista uskonnolliselle ihmiselle kuitenkin on elävä kokemus. Järnefeltinkin kirjoituksissa johtuu moni epäselvyys siitä, että hänen tahtomattaankin on ajateltava persoonalliseksi se »Isä», josta hän tuntee uskonnollisen kokemuksensa aiheutuvan.

Tässä kohden siis on Järnefeltin käsitystä sanottava liian subjektiiviseksi. Mutta olen jo viitannut siihen, että se sisältää tärkeän ja usein unohdetun totuudenkin. Täydesti on tunnustettava oikeaksi sekin, ettei Jumalaa saa käsittää miksikään ääreelliseksi yksityisvoimaksi maailman kulussa tai ihmiselämässä. Jumala ei ole mikään ihmeitä tekevä yksilö omassa luomakunnassaan; hän hallitsee järkähtämättömällä lainmukaisuudella. Löydettävänä hän ei ole muuta kautta kuin ihmisen sydämen kokemuksien tiellä. »Jumalaa semmoisenaan» koetetaan turhaan käsittää, ainoastaan sen uskomme, että hän yksityisten mieltemme liikunnoissa likeisimmiten meille ilmoittautuu äärettömyydestään. Ainoastaan välillisesti voi uskovainen ulkomaailmassa tulla näkemään »Jumalan sormen», sen kautta että hän selittää sen Jumalan, joka on hänelle hänen sydämessään ilmoittautunut, myöskin hallitsevan sitä maailmaa, jonka keskessä uskovainen elää.

Uskonnollisen ei tarvitse maailmankatsomukseensa ottaa mitään, joka on järkeä ja luonnontieteitä vastaan, siinäkään tapauksessa, että hän kokemuksensa mukaan uskoo jumalallisen voiman todella eläväksi ja objektiiviseksi yläpuolella yksityisiä ihmishenkiä. Täydellisesti on pidettävä Järnefeltin kanssa siitä kiinni, että uskominen vastoin järkeä on ihmisarvoa loukkaavaa. Hänellä varmaankaan ei olisi ollut hyväksi ruveta »uskomaan silmät ummessa semmoista, joka oli järkeä vastaan», kuten hän jo oli »melkein valmis». Totuutta vastaan ei sovi mitään uskotella itselleen. To-

tuudesta ja tiedostamme emme saa poiketa onnenkaipuutamme tyydyttääksemme, sillä silloin luovumme kaikkein pyhimmästä velvollisuudestamme. Uskomaan ei voi kukaan pakottautua, jollei hän sitten tyydy taikauskoon.

Puhuessaan yleisestä uskonnonkäsityksestään panee Järnefelt, kuten referaatissammekin näkyy, kaiken painon ihmisen omalletunnolle. Olemme asiata jo valaisseet yhdeltä puolen, jolta tämä käsitys oikean ohella sisältää myöskin yksipuolisuutta. Tällaista voi siinä eräässä toisessakin suhteessa huomata.

Tekijä tahtoo puollustaa yksityisen omantunnon riittäväisyyttä kaikkea ulkonaista auktoriteettia vastaan. Omatunto ei ole »mikään eksyvä ja erehtyvä tuntoparka, vaan Isän ääni», sanoo tekijä opettavansa vastoin kirjanoppineita, jotka tahtovat kuuliaisuutta dogmeilleen.

Tässä protestissa auktoriteettiuskoa vastaan on Järnefeltillä tosi aate edustettavanaan. Yksityisen omatunto on ainoa rehellinen tuomari hänen toimintansa yli. Se, joka tekee jotakin, uskoo jotakin ainoastaan ulkonaisen auktoriteetin vuoksi, ei ole vapaa, itsestään vastaava ihminen. Sekin kohta, onko yksityisen jossakin tapauksessa jättämällä entisen siveellisen arvostelmansa seuraaminen jotakin uutta ohjetta, on hänen ratkaistava omantuntonsa perustuksella; muuten jää ohje liittymättä hänen siveelliseen tajuntaansa. »Kirjanoppineet» ovat siis väärässä, jos vaativat »dogmeilleen» kuuliaisuutta ilman vastaanottajan omaa arvostelemista.

Mutta näyttäähän kuitenkin kokemus ja historia, että yksityisen omatunto useinkin hyväksyy toimintatapaa, jota yleisempiä näkökohtia huomioonottava arvostelu ei voi katsoa oikeaksi. Varmaan on jotakin perää huudahduksessa: »oi omatunto, mitä kaikkea sinulla onkaan — omallatunnollasi!»

Selvä on, että yksilön omatunto, vaikkakin se on se tuomioistuin, jonka edessä hänen on punnitseminen siveelliset ja uskonnolliset toimintaohjeensa, ei semmoisenaan takaa toiminnalle yleispätöisyyttä, objektiivista oikeutta. Yleisiä siveellisiä lakeja meillä ei olisi, jos ei ihmiset yhteiskunnassa niitä kehittäisi. Tämä totuus pysyy aina oikeana jyrkkää individualismia vastaan.

Tällainen jyrkkä individualismi osoittaa sitä paitse usein johtopäätöksissään oman kykenemättömyytensä. Järnefelt ei ole »Ateistissa» voinut pysyä individuaalisen omatuntooppinsa kannalla, vaan on ylimalkaan viitannut Kristuksen oppiin objektiivisen siveyden ilmaisijana. Toisessa pai-

kassa, eräässä sanomalehtikyhäelmässä, jossa hän vastustaa erästä »Uudessa Suomettaressa» ollutta »Ateistin» arvostelua, on hän selittänyt tämän siveysopin sisältävän juuri ne muutamissa kohden moraalisesti hyvin epäiltävät käskyt, jotka Tolstoi on konstrueerannut vuorisaarnasta. Tästä näkyy selvästi, miten subjektivismi ja hyvinkin epäkriitillinen auktoriteettiusko, positiivisten toimintaohjeiden omistaminen sellaisinaan, voivat yhtyä. Tällaisesta ristiriidasta pääsee ainoastaan ottamalla historiallisesti kehittyvän yhteisyyden aatesisällys huomioon. Yhteiskunnassa kehittyvät ne arvot, joiden hyväksi ihmisen on toimiminen.

Tulemme kohta näkemään, kuinka vieras Järnefelt on historiallisen yhteisyyden aatteelle uskonnollisen kysymyksen suhteen samaten kuin siveellisen. Tulemme näet kirjoituksiin »Kaste» ja »Syöminen.»

Kirjoitus »Kaste» on kirjoitettu kirjeen muotoon, ja tahtoo tekijä siinä ystävälle, joka Joh. 3: 5 nojalla pitää lapsenkasteen vanhempain välttämättömänä velvollisuutena, osoittaa, »että tämmöinen ulkonainen ehto Jumalan valtakuntaan tulemiselle ei ole ainoastaan merkityksetön, vaan on kokonaan Kristuksen opin henkeä vastaan.»

Tämän ajatuksensa perustaa tekijä toiselta puolen yleiseen jumalankäsitteeseensä, toiselta puolen niihin selityksiin, jotka hän antaa kastetta koskevista raamatunpaikoista.

»Jumala on henki, joka on ihmisessä, ja elämä tämän hengen valossa on taivaan valtakunta hänen sydämmessään», sanoo tekijä Kristuksen opettaneen. Tästä seuraa ettei Jumalan valtakuntaan pääsemiselle saa tehdä mitään ulkonaisia temppuja ehdoksi. Mutta nyt ei tekijän mielestä »mikään kirkollinen temppu ole niin ulkonainen kuin juuri lapsen kastaminen». Sen vuoksi tahtoo hän käytännössä samaten kuin uskonnollisessa vakaumuksessaan asettua kirkon kastetta vastaan.

Ainoastaan ulkonaisen jumalankäsityksen mukaan voi vaatia ihmisiltä vissien »laintöiden» noudattamista Jumalan valtakuntaan pääsemisen ehtona. Sama käsitys on niillä, jotka luulevat kastamisen ulkonaisen tempun vaikuttavan jotakin lapsen sydämmessä. »Jos me taas sanomme, ettei ole kysymyskään siitä, mitä kaste lapsen sydämmeen vaikuttaa, kunhan lapsi vaan tulee sen kautta Jumalan yhteyteen ja hänen valtakuntaansa, niin emmekö me juuri silloin kuvaile mielessämme jotakin ulkonaista Jumalaa, joka vaatii kastetta »laintyönä». Emmeköhän ymmärrä taivaan valtakunnalla silloin vaan jotakin tulevaa haudantakaista autuudentilaa, emmekä sitä ny-

kyisyyden elämää sydämmissämme, joksi Jeesus sitä sanoi ja joka on ikuinen vaan siksi, että nykyisyys on ikuinen, ja joka ei voi kuolemalla katketa vaan siksi, että se on elämä kuolemattomassa Isässä.»

Toiseksi tahtoo Järnefelt osoittaa ettei kastetta ole Kristus asettanut, sillä hänestä ovat Kristuksen kaikki käskyt sitovia, joten hän ei ollenkaan epäilisi kastattaa lastansa, jos hän todella ymmärtäisi Kristuksen niin määränneen.

Jeesuksen kuolemantakaisissa lausunnoissa (Math. 28: 19 ja Mark. 16: 16) sanoo Järnefelt puhuttavan kasteesta »aivan satunnaisesti». Jos Kristus todella on lausunut nuo sanat, niin »hän ei ole tietysti voinut silloin tarkoittaa muuta kuin puhdistamista hengessä ja käyttänyt sanaa »kastaa» ainoastaan sananpartena, jolla tahtoi merkitä henkistä asiaa. Niitä ei missään tapauksissa voi selittää miksikään kasteen asetussanoiksi.»

Kauimmin viipyy Järnefelt kuitenkin kirjoituksessaan Johanneksen 3:ssa luvussa, joka sisältää keskustelun Jeesuksen ja Nikodeemuksen välillä, ja erittäinkin sen 5:ssä värssyssä, jossa Jeesus sanoo Nikodeemukselle »*Totisesti, totisesti sanon minä sinulle: ellei joku synny vedestä ja hengestä, ei hän taida Jumalan valtakuntaan sisälle tulla.*»

Tämän kohdan kääntää ja selittää tekijä tällä tavalla:

»Ja Jeesus vastasi hänelle: *Totisesti sanon sinulle, joka ei ole siinnyt lihasta (»vedestä») ja vielä hengestä, ainoastaan se ei taida tulla Jumalan valtakuntaan.*

Tässä ei nimittäin ole kysymys tavallisesta »vedestä», vaan ihmisruumiin siemennesteestä (Vrt. Joh. 19: 34 »ja kohta vuoti veri ja vesi»).

Mitä nyt Järnefeltin yleiseen muistutukseen tulee, niin hän varmaan on oikeutettu kirkkomme opissa kasteesta näkemään paljon ulkonaisuutta. Tämä tulee käytännössä esille hyvin silmäänpistävällä tavalla n. s. »hätäkasteen» noudattamistavassa. Sen perustana ei voi olla muu kuin taikausko, usko, että ulkonainen temppu sellaisena voi yliluonnollisella tavalla vaikuttaa henkisiä asioita. Kirkollamme on tässä jätteitä katoolisesta katsantotavasta. Reformeerattu kirkko on tässä kohden paremmin ymmärtänyt protestanttisuuden periaatteet eikä ylläpidä mitään hätäkastetta.

Puutteellisuus kirkon kasteopissa johtuu ylimalkaan siitä herkkyydestä, jolla ajattelemisemme voi jättää huomaamatta välittävät asteet ja ilman muuta yhdistää toisistaan etäisiä asioita. Kirkonopilla on tarkoituksena opettaa Jumalan objektiivinen läsnäolo kastetoimituksessa, mutta se ei pane

tarpeeksi painoa siihen tapaan, millä tämä läsnäolo voi tapahtua loukkaamatta psykoloogista tietoamme. Se yhdistää ilman muuta jumalalliset armolupaukset lapseen ja ulkonaiseen kastetoimitukseen, eikä tarpeeksi tuo esiin sitä tosiasiaa, että Jumala voi olla läsnä kastetoimituksessa ainoastaan uskovaisten sydämmien kautta. Se tahtoo liian välittömästi yhdistää henkisen toiminnan lapsen sieluelämään, jonka vuoksi kirkollinen dogmaatikko voi johtua puhumaan sellaista kuin että lapsi tajuttomasti voi uskoa, tajuttomasti voi vastaanottaa jumalallisia armolahjoja, anteeksiantamusta ja puhdistusta. Eikä kirkollinen dogmaatikko tässä tarpeeksi huomaa, että tämä lapsen uudistus on tapahtuva henkisen kasvatuksen kautta siinä kristillisessä seurakunnassa, johon hän kasteen kautta otetaan jäseneksi ja jonka edustajat ovat kasteentoimituksessa läsnä tätä kasvatusta takaamassa. Jumala ei kasteessakaan toimi välityksettömästi, vaan uskonnollisten ihmismielten kautta.

Mutta ottamalla kaikki tämä huomioon sisältää kuitenkin kirkonoppi positiivisen totuuden, jota ilman se varmaankaan ei olisi niin kauan voinut ihmisten mieliä lämmittää. Kastetoimituksessa esiintyy kristillisen seurakunnan vakaumus siitä, että Jumalan elävä voima historiallisesti jatkuu polvesta polveen. Kasteessa on todellakin Jumalan henki uskovaisten mielissä läsnä ilmoittamassa, että kastettavaa lastakin varten elää hänen vapauttamistoimensa, joka tälle lapselle hänen henkisesti varttuessaan kasvatuksen ja opetuksen kautta tulee tarjottavaksi. Uskovainen seurakunta tietää oman kokemuksensa nojalla, että Jumalan henki eetillisten vaikutusten kautta vaikuttaa kristillisessä seurakunnassa jokaiseen sen jäseneen. Että seurakunta jo lapsen ensi ajoilta tahtoo ottaa hänet kasvatuksensa alaiseksi, osoittaa se sillä, että se tämän jo pienenä ollessa kasteen kautta ottaa hänet keskuuteensa ja symboolisesti osoittaa luottamuksensa henkisen elämän jatkuvaan voimaan. Kaste ei siis ole paljaastaan kaunis symboolinen toimitus, kuten subjektiiviseltä kannalta tahdotaan väittää, mutta senkin suhteen toteutuu se uskonnollinen periaate, että Jumalan ilmestyvä voima on subjektiivis-inhimillistä kautta välitetty. Symboolit itsessään, ulkonaiset keinot itsessään eivät mitään merkitse, mutta ilman ulkonaisitta keinoitta ei ihmishenki voi mitään ilmaista ja sen vuoksi täytyy uskonnollisen seurakunnan käyttää ulkonaisia keinoja yhteisessä jumalanpalveluksessaan, kultissaan.

Tämä perustelu ei ole kylliksi vaatimaan kasteen välttämättömyyttä jokaiselle lapselle; siitä johtuu ainoastaan oikeus noudattaa kristillisen kirkon kastamistapaa kaikille niille, jotka kastetoimituksessa voivat luottaa Ju-

malan ja seurakunnallisen yhteishengen kasvattavaan voimaan. Ei siis voida vaatia kasteen toimittamista kaikilta vanhemmilta ulkonaisen pakon kautta. Tämän kautta todellakin ylläpidetään se harhaluulo, että kaste vaikuttaa ulkonaisen tempun tavalla.

Ylläolevalla en ole tahtonut kieltää, ettei niillä, joiden uskontajunta on edistyneemmällä kannalla kuin historiallisen kirkkokuntansa virallinen uskonkäsitys, ole asemastaan kirkonjäseninä monta vaikeutta. Mutta huonoin ratkaisu on minusta se, että vetäydytään historiallisesta uskonseurakunnasta pois, ilman että tosi koe on yritetty saada tässä sijaa uskontajunnalleen ja taistella positiivisesten parannusten puolesta. Nykyisessä kansankirkossamme elävät vielä protestanttisuuden periaatteet eivätkä ne sido ketään positiivisesti kristinuskoon luottavaa jokaiseen puustaimeen kirkon nykyisessä tunnustuksessa, vaikkakin ehkä moni kirkon äänenkannattaja sitä vakuuttaisikin. Mutta jos Suomen kansankirkolta riistetään niiden voimat, jotka hyväksyvät uskonnolle vapaampaa tunnustusta, mihin silloin joudutaan? Ei ainakaan saada aikaan sitä kehitystä, jota vapaamieliset uskonnon harrastajat kuitenkin toivovat. Ei tässäkään asiassa ole muuta kuin »yhteisvoimin yhteistyöhön», varsinkin kun uskonto on demokraattisin kaikista ihmishengen ilmauksista.

Yhtä vähän kuin yleisen perustelun kautta voidaan Kristuksen yksityisistä määräyksistä todistaa kasteen välttämätöntä noudattamista, se on heti Järnefeltin raamatunselityksen hyväksi myönnettävä. Kristus ei ole mitään kastetta »asettanut», sillä hän ei ole tahtonut mitään uutta suljettua kirkollista seurakuntaa perustaa. Siitä että Kristus hyväksyi Johanneksen kasteen puhdistussymboolina, on hänen opetuslapsissaan kasteentapa vähitellen kehittynyt.

Mutta vaikka Järnefeltin selitys onkin oikea sen suhteen, ettei Kristus itse ole kastetta »asettanut», on kuitenkin se tapa, millä hän ymmärtää kastetta koskevat yksityiset raamatunpaikat, aivan kritiikkiä vailla.

Jo siinä, missä Järnefelt puhuu Math. 28: 19 ja Mark. 16: 16, on oudoksuttava käänne. »Satunnaisesti» ei näissä raamatunpaikoissa puhuta kasteesta, sillä Math. 28: 19 sisältää sen kaavan, jota kastamistilaisuudessa toisella vuosisadalla ruvettiin käyttämään: »nimeen Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen». [1]) Kristuksen suussa lause olisi käsittämätön, ja se onkin samaten

[1]) Pfleiderer: Das Urchristenthum, seine Schriften und Lehren.

kuin Markuksen evankeelion loppulauseet (16: 9—20) myöhempää lisäystä. Kun myöhempi seurakunta tahtoi antaa kastamistavalleen suurempaa auktoriteettia selittämällä kasteen Jeesuksen asettamaksi, niin sekin sillä että se ajatteli tämän tapahtuneen kuolemasta ylösnousseen Kristuksen kautta, osoitti aavistuksensa siitä, että historiallinen Kristus ei varsinaisesti ollut kastemääräystä antanut. Näitä raamatunkritiikin tosiasioita huomioonottamalla olisi Järnefelt saanut paljon luonnollisemman ja järkevämmän pohjan arveluilleen kuin nykyisellä mahdottomalla selityksellään.

Vielä mahdottomampi ja oikullisempi on »Ateistissa» esiintyvä selitys Joh. 3: 5; se on jo mauton. Sen ymmärtääkseen ei tarvitse muuta kuin lukea tämän ja seuraavan värsyn Johanneksen evankeeliossa.

»Jeesus vastasi: totisesti, totisesti sanon minä sinulle: ellei joku synny vedestä ja Hengestä, ei hän taida Jumalan valtakuntaan tulla. Mitä lihasta syntynyt on, se on liha, ja mitä Hengestä syntynyt on, se on henki.«

Tässä nyt ei pitäisi olla muu selitys mahdollinen kuin se, että »syntyminen vedestä ja hengestä» asetetaan vastakohtana »lihasta syntymiselle», luonnolliselle syntymiselle. Kreikkalainen teksti ei tässä anna vähintäkään oikeutusta sille käännökselle, jota Järnefelt käyttää.

Järnefelt koettaa saada siittämisteoriialleen perustetta saman Johanneksen luvun 3:sta värssystä, jonka hän kääntää näin:

»Ja tähän vastasi hänelle Jeesus: *Totisesti, sanon sinulle, joka ei ole Jumalan siittämä taivaasta, ainoastaan se ei voi olla ymmärtämättä, mitä Jumalan valtakunta on.»*

Suomalaisessa raamatussamme kuuluu lause näin:

»Jesus vastasi ja sanoi hänelle: *totisesti, totisesti sanon minä sinulle: ellei joku vastauudesta synny, ei hän taida Jumalan valtakuntaa nähdä.»*

Järnefelt väittää, että sana »vastauudestasyntyminen» on »aivan mielivaltainen käännös.»

Kreikkalainen teksti antaakin aihetta käännökselle: »ellei joku ylhäältä synny», mutta tämä ei asiassa muuta mitään. Sillä juuri käsite »ylhäältäsyntyminen» on 5:ssä värssyssä tarkemmin selitetty »syntymiseksi vedestä ja hengestä.»

Tämä »syntyminen vedestä ja hengestä» ei voi tarkoittaa muuta kuin kastetta, jonka kuitenkin Johanneksen evankeelion kirjoittaja osaa ymmärtää henkisesti eikä minään ulkonaisena ehtona.

Olen tässä osoittanut kohtia Järnefeltin raamatunselityksestä, jotka todistavat sen mielivaltaisen, subjektiivisen luonteen. Tasapuolisuuden vuoksi on minun mainittava, että »Ateistissa» löytyy joku sellainenkin kohta, jossa tekijä aivan oikein on antanut uskonnollisen mielensä selventää raamatun tekstiä siten, että sen kertoma henkinen tapaus on tullut puhtaammin ymmärretyksi kuin sananmukaisen selitystavan kautta. Niinpä »Ateistissa» ymmärretään evankelistain kertoma tapahtuma Jeesuksen kastetilaisuudessa »sisälliseksi hengen tapaukseksi hänen sydämessään». Mutta tämä ei voi muuttaa Järnefeltin selitystavan yleistä epäluottoisuutta. Järnefelt ei ole ottanut vähintäkään lukua niistä tieteellisistä tuloksista, joita lännessäpäin, protestanttisuuden emämaassa varsinkin, on uusimpana aikana saatu kristinuskon kirjallisista lähteistä. Jos hän olisi kääntänyt katseensa länteen eikä itään, niin hänen ei olisi tarvinnut raamatun kohtain ymmärtämisen suhteen vaeltaa varhaisen aamun hämärässä.

Se tapa, millä Järnefelt kirjoituksessaan »Syöminen» arvostelee kirkkomme toista sakramenttia ja ymmärtää sen kanssa yhteydessä olevia raamatunpaikkoja, ei periaatteessa eroa siitä, jota hän kasteesta käytti.

»Pääasia on vaan, ettemme käsitä, kuten juutalaiset, kysymyksen olevan Jeesuksen lihan syömisestä, ettemme tee tästä suuresta opetuksesta vaan jonkun salaperäisen tempun, johon ryhdymme kerran vuodessa, silloin kuin syömme, juomme ja mässäämme kaiken muun ajan», tämä on tekijän kanta kieltoperäisessä suhteessa.

Se positiivinen »opetus» taas, jonka hän saa uuden testamentin ehtoollista koskevista lausunnoista, on tämä: aina kun syömme ja juomme, on meidän pitäminen mielessä, ettemme syö lihotaksemme ja juopuaksemme tai yleensä nauttiaksemme, vaan että me syömme elääksemme Jumalan tahdon täyttämistä varten. »Henkiselle elämälle» pitää ihmisen »syöttää koko lihallinen elämä ja olemassaolo», s. o. hänen on vapaaehtoisesti uhrattava maallinen elämänsä muille eikä saa tavoitella kaikenlaisia armovälikappaleita itselleen ja rakentaa omaa persoonallista autuutta.

En ryhdy esittämään ja arvostelemaan sitä raamatunselitysta, jolla Järnefelt koettaa perustella käsitystään ehtoollisen merkityksestä, sillä ilman muuta on selvää, että hän tässä kuten kasteessakin lukee raamatunlauseet ennakolta ottamansa ajatuskannan mukaan. Tahdon siis vaan muutamalla viittauksella koettaa valaista itse peruskantaa.

Järnefeltin käsityksessä ehtoollisesta on jotakin oikeutettua samalla tavalla kuin oli laita hänen yleisen jumalankäsitteensä. On oikein, että sitä opin ja käytännön »ulkonaisuutta» vastaan, jota kirkkommekin opissa löytyy, tehdään protesteja. Kirkkomme oppi, jonka mukaan ehtoollisessa on läsnä Kristuksen »todellinen», vaikkakin »kirkastetuksi» ajateltu, ruumis ja veri, on omiansa suuressa määrin peittämään ehtoollisen henkisen merkityksen. Se synnyttää väkistenkin sen ajatustavan, että ehtoollisella käynti vaikuttaa siinäkin tapauksessa, että ehtoollisvieras ei tahdo asettua mihinkään persoonalliseen suhteeseen siihen Vapahtajaan, jonka henki hänen seurakunnassaan elää. En väitä mitään turhia, kun sanon, että monikin kirkonopin suosija neuvoo ehtoolliselle haluamattomia ilman muuta käymään Herran pöydälle siinä ajatuksessa, että ehtoollisella käyminen vaikuttaa haluttomallekin jotakin hyvää — mitään pahaa se ainakaan ei *voi* tuottaa, ajatellaan. Tämä käsityskanta saa paitse kirkon opista Kristuksen ruumiillisesta läsnäolosta ehtoollisessa virikettä siitäkin, että kirkko säätää pakolliseksi ehtoollisella käynnin. Persoonalliseen suhteeseen Jumalaan ei ketään pakottamalla saada, sitä totuutta ei voi tarpeeksi usein lausua. Eikä tähän persoonalliseen suhteeseen auta myöskään mikään »salaperäinen temppu, johon ryhdymme kerran vuodessa.»

Mutta Herran ehtoollinen on kuitenkin jotakin muuta kuin tuollainen ulkonainen temppu samaten kuin se myöskään ei ole vaan tavallinen ruoka-ateria, jossa kohtuuden sääntöä noudatetaan taikka ihmisen henkistä puolta muistellaan, kuten Järnefelt ehdottelee. Kuinka lyhyelle paljas individuaalinen katsantokanta voi uskonnon käsittämisessä päästä, tulee tässäkin näkyviin. Järnefeltin käsityskanta ei pysty näkemään sitä uskonnollista sisällystä, joka Herran ehtoollisessa uskonnollisen kokemuksen mukaan ehdottomasti on persoonallisesti omistettavana.

Herran ehtoollisella on ennen kaikkea siinä merkityksensä, että se on *seurakunnallinen* juhla. Harva indiviidi voi pysyä uskonnollisessa vakaumuksessa kyllin varmana ja kyllin lujana pyhittää sille elämäänsä, jollei hän uudestaan ja yhä uudestaan voi saada uskonnollisesta yhteisyydestä uusia voimia ja uutta virikettä uskolleen, että hänen Jumalansa elää. Kun seurakunta viettää Herransa viimeisen ehtoollisen muistojuhlaa, niin se symboolisessa toiminnassa julistaa yksityisten omistettavaksi kokemukseen perustuvan vakaumuksensa siitä, että Vapahtajan henki siinä elää sovitusta ja henkistä elvytystä antavana. Yhtyessään Vapahtajan uudistavaa henkeä

omistamaan yhtyvät seurakunnan jäsenet myöskin keskenään elpyäkseen yhteiseen työhönsä Jumalan valtakuntaa varten. Herran ehtoollisessa ei ole omistettavana mitään muuta sisällystä kuin mikä kristinuskossa yleensä on saatavana: sovitus Jumalan kanssa ja puhdistetun sydämen uusi harrastus totuuteen ja hyvyyteen. Mutta erityisellä, mieliin painavalla tavalla toimii kristillinen seurakunta suuressa draamassaan kuolemaan menneen Vapahtajansa muistoksi.

Se, joka tähän toimitukseen ottaa osaa ilman vastaanottamiskykyä, ilman persoonallista harrastusta, hän ei siitä saakaan muuta kuin että hänen mielensä yhä tympeytyy uskonnolliselle elämälle. Mutta sen, joka tuntien heikkoutensa ja puutteellisuutensa haluaa päästä seurakuntansa henkiseen uudistusjuhlaan osaa ottamaan, ei tarvitse sitoutua mihinkään erityiseen dogmaattiseen oppiin siitä, millä tavalla Vapahtaja on seurakuntansa juhlassa läsnä. Tässä pitää juuri vapaamielisempi kanta samalla yksinkertaisten puolta, sillä nämät voivat vähiten käsittää ongelmaiset dogmaattiset teoriiat.

Kirkkomme teoriia ehtoollisesta tahtoo ymmärtää seurakunnallisen vakaumuksen Vapahtajan läsnäolosta tässä juhlassa siten, että se selittää hänen kaikkialla läsnäolevan »kirkastetun» ruumiinsa yhdistyneeksi nautittuun leipään ja viiniin. Itse tarkoitus on oikeutettu ja pitää paikkansa sitä subjektivismia vastaan, jota esim. Järnefelt edustaa. Mutta kirkonopin muodostajain on tässä samaten kuin kasteoppia laadittaessa käynyt siten, että he ovat jättäneet huomaamatta monta välittävää rengasta ajatusketjussaan. Ilman muuta yhdistetään ehtoollisen symbooleihin Vapahtajan ruumis ja veri. Kuitenkaan ei Vapahtaja näihin symbooleihin ole suoranaisessa suhteessa, vaan niihin ihmissieluihin, siihen seurakuntaan, jossa hänen oppiansa julistetaan ja joka tämän opin perusteet ehtoollisessa asettaa vertauskuvallisesti käsitettäviksi. Kun nämät asiat tulevat enemmän huomioon otetuiksi, niin tulee myöskin ehtoollisen viettäminen jälleen saamaan suurempaa vaikutusta ilmisten mielissä kuin mitä sillä nyt, ikävä sanoa, on. [1])

[1]) Että kirkossamme on hyvinkin karkeata uskonkäsitystä, todistaa seuraavakin tapaus. Viime talvena sai Valvojan toimitus maaseudulta vastaanottaa julaistavaksi tarjotun pitkän kirjoituksen, jossa arvosteltiin piispa Johanssonin kirjaa: „Kirkollisia kysymyksiä". Nimensä ilmoittanut tekijä puolusti tässä suurella painolla sitä ajatusta, että ehtoollinen olisi annettava pienille lapsillekin. Perusteena oli melkein yksinomaan: koska lapsi kastetaan, niin on sille ehtoollinenkin annettava. Tällä tavalla luuli kirjoittaja tulevan lopun kaikista ikävistä riidoista ehtoollispakon poistamisesta.

Olen siis sitä mieltä, että Järnefelt ei missään määrin tee oikeutusta kristillisen seurakunnan suurelle symboolisello toimitukselle, kun hän ei sille tahdo antaa mitään omaperäistä uskonnollista merkitystä.

Kun kirjoitukseni jo on venynyt näin pitkälle, en tahdo »Ateistin» viimeisestä kirjoituksesta, »Kallionkielekkeellä», sanoa muuta, kuin että se on kokoelman miellyttävimpiä ja eheimpiä kirjoituksia. Siinä on tekijä sievällä tavalla kehoittanut lukijaa ajatuksiin sellaisista elämän tarkoituksista, jotka seisovat jokapäiväisen riehunnan yläpuolella.

Lopetamme tähän selontekomme Järnefeltin »Ateistista». Kokonaisuutena tämä kirja tahtoo olla yhteiskuntamme ja sitä johtavain aatteitten kritiikkiä eikä sitä sen vuoksi voi kukaan harrastava jättää huomaamatta; siksi paljon ajateltavaa se sisältää. Uskonnollisen kysymyksen selvitystä kirja erittäinkin tahtoo antaa ja siinä on tekijällä jyrkimmät sanansa lausuttavina. Yleisenä käsityksenä näkyy tekijää johtavan se, että samaten kuin yhteiskunnallisella ei uskonnollisellakaan alalla päästä mihinkään historiallisesti määrätyn kehityksen kautta, vaan on totuutta harrastavan indiviidin ilman muuta irroittuminen omalle subjektiiviselle kannalleen. Monessa kohden olemme osoittaneet etteivät ne muistutukset kirkon oppia ja käytäntöä vastaan ole perää vailla, jotka Järnefelt tekee vallitsevaa uskonkäsitystä ja kirkkoa vastaan. Kuitenkaan emme voi, samaten kuin emme ole tekijän positiivista elämänkatsomusta voineet katsoa oikeaksi, pitää oikeutettuna sellaista täydellistä epäluottamusta historialliseen seurakuntaamme, nykyiseen kansankirkkoomme, kuin Järnefelt puolustaa. Täydellä luottamuksella olisi niiden, jotka uskonnon itsensä vuoksi eivät kannata dogmaattista kirkonoppia, koetettava kirkon muurien sisäpuolella vaikuttaa sen hyväksi, minkä totuudeksi käsittävät. Olkoon että niitä, jotka tahtovat tehdä eroitusta ytimen ja kuoren välillä uskonnossa ja vaativat toista teoreettista käsitystä Jumalasta nykyaikana kuin se, mikä tehtiin vuosisatoja sitten, tullaan kohtelemaan kovalla ymmärtämättömyydellä niiden puolelta, jotka vallitsevan dogmaattisen käsityksen mukana sanovat uskonkin kuolevan. Oikein tehdään kuitenkin, kun vakaumuksen mukaan tehdään totuuden hyväksi työtä siinä seurakunnassa, jossa oma äiti on ensimäiset alkeet jumalanpelvosta opettanut. Historiallinen seurakuntamme seisoo peruskannaltaan protestanttisten periaatteitten pohjalla, ja nämät periaatteet voivat tulla suoranaisemmin pannuiksi käytäntöön kuin mitä ne nykyään ovat. Niistä lähtee

vakaumuksemme mukaan suurempi voima kuin se, jonka voimme saada lainaamalla aatteemme kuten »Ateistin» tekijä — idästä päin.

»Ateistin» tekijä on kuitenkin uskonnollisesti intresseerattu, hänellä on uskonasioissa varma kantansa, jota hän käytännössäkin uskaltaa ajaa — siinä hänen kunniansa. Kiitos siitä, jos hän voisi herättää nykyajan sivistyneissä piireissä harrastusta uskonnon asiaan. Pahinta kaikesta, uskonnon ja kehityksen vaarallisin vihollinen on indifferentismi, välinpitämättömyys. Niitä, jotka ovat käyneet läpi taisteluja sen vuoksi, että ovat kasvatetut uskonoppiin, jota eivät vanhempina voi rehellisesti ajatellen kannattaa, on aina muistutettava siitä, että heidän on lapsilleen hankkiminen parempi, totuudenmukaisempi opetus. Mutta kutka sen tekevät, jolleivät vapaasti ajattelevat, mutta uskontoa harrastavat rupea itse toimimaan uskonnollisen elämänkäsityksen hyväksi? Ja missä he sen tekevät, jolleivät siinä historiallisessa seurakunnassa, johon he ovat syntyneet? Itsestään ei parannusta saada, yksinkertaista olisi vaatiakaan kirkon nykyiseen kantaan ja oppiin tyytyväisiä rupeamaan itsestään korjauksia tekemään. Vasta yrityksien tehtyä voidaan sanoa että Suomen kansankirkko ei tahdo mitään uskonnollista kehitystä ja että sitä sentähden vapaamielisten on hylkiminen niin paljon kuin mahdollista.

Zach. Castrén.

Itkuvirsien keräämismatkalta.

Itkuvirsistä useimmat Valvojan lukijat ovat kuulleet puhuttavan, mutta varmaan harva lie niitä kuullut. Kuitenkaan eivät ne vielä meidän päivinämmekään oli niin aivan harvinaisia. On pitäjiä, joissa joka kylässä tapaa muutamia jopa useitakin itkuvirsien taitajia. Alaltaan on tämä taito kuitenkin hyvin rajoitettu. Itkuvirsiä tavataan nimittäin ainoastaan kreikkalaiskatolilaisilla suomalaisilla. Mutta niillä niitä vielä on yleisesti. En tässä huoli ruveta itkuvirsistä laveammin puhumaan, ennen on niistä jo ollut

Valvojassa ansiokas kirjoitus.[1]) Tahdon vaan ottaa puheeksi muutamia erityisiä puolia niistä.

Kun semmoinenkin, joka on rajapitäjiemme murteisiin jotenkin perehtynyt, ensi kerran kuulee itkuvirttä, ei hän tavallisesti siitä ymmärrä mitään, ja jos hän sieltä täältä jonkun sanan ymmärtääkin, ei hän saa niistä yhtämittaista ajatusta muodostumaan. Syynä siihen on se, että niissä käytetään omituista kieltä, vallan omituista terminologiaa, jonka merkitystä ei oudoltaan monesti miettienkään voi arvata. Joka sanasta muodostetaan lisäksi diminutiiveja, joka esine, halvinkin saa siten omituisen nimityksensä. Lisäksi tulee, että itkuvirret lauletaan, jos sitä aina lauluksi saattaa kutsua, omituisella itkevällä äänellä; joka lauseen loppuun liittyy nyhkytyksiä ja usein ulinan tapainen itkeminen ja hengenvetäminen. Monesti tekee tämä surkea itku vallan kamalan vaikutuksen. Outo kuulija pyytää pian itkijää vaikenemaan. Talonpoikainen rahvas, niillä tienoin, jossa niitä käytetään, pitää niitä suuressa arvossa. Monesti olen huomannut niiden syvän vaikutuksen. Tupaan tultuani on se kohta täyttynyt kylän väkeä. Kun asiani olen ilmoittanut ja pyytänyt jotain itkuvirsien taitajaa naista niitä esittämään, on se saattanut herättää kansajoukossa suurta naurua. Lasketaan monenlaista leikkiä, syyttä itkemisestä, käsketään lyömään, että olisi jotain syytä itkemiseen j. n. e. Mutta kun kerran itkijä käy itkemään, vaikenee nauru ja leikinteko pian, vakavina istuu kansanjoukko kuuntelemassa, vallattomimmat astuvat hiljaisina tuvasta ulos, iloisimmaltakin »mieli abeutuu», »abivoituu».

Niinkuin tiedetään on itkuja etusijassa kahta lajia: hääitkuja ja hautajaisitkuja. Hääitkuja, »antilahan virsiä» itketään läksiäisissä, ja niissä morsian sanoo jäähyväiset omaisilleen ja pyytää heiltä lahjoja y. m. Hautajaisitkuja, »kuolienvirsiä» lauletaan hautajaisissa ja hautausmaalla. Nämä ovat niin sanoakseni viralliset itkut, joihin on jotensakin määrätyt sanat, mutta sen lisäksi saattaa itkeä mitä tapausta tahansa. Tämän mukaan tahtoisinkin jakaa itkijät kahteen ryhmään: toiset ovat etusijassa ammatti-itkijöitä, toiset enemmän individuaalisia. Ammatti-itkijä käy häissä ja hautajaisissa ja morsiamen kanssa tämän kulkiessa morsianavuilla, maksua vastaan itkettämässä. Hän peittää silmänsä huivilla, panee käden morsiamen kaulaan ja alkaa »loihata», »jorjottaa»; »mahikkahasti», »stuatilleen» »muo-

[1]) *V. Porkka*, Inkerin itkuvirsistä (Valvoja 1883, siv. 199 seur., 261 seur.)

jikkahasti» laulaa hän sanat ja pitkään ulisee ja nyyhkii lauseen lopussa. Sanat sanoo hän aina jotensakin samalla tavalla. — Itkuvirsi on näet aina jossain määrin vapaata improviseeraamista, vaikka ainakin liikutaan verrattain ahtaitten rajojen sisäpuolella. — Ammatti-itkijän sanoissa ei tapaa niin paljon diminutiiveja eikä helliä nimityksiä kuin toisten, ne ovat enemmän kaavamaisia. Itku on monesti tämmöisellä harjoitettu taito, todellisuudessa hän ei itke eikä kyynel tule silmiin. Mutta tämmöinenkin ammatti-itkijä, jos hän on ammatissaan taitava, voi saada muilta mielen heltymään, apeutumaan. Ja todethan ne morsiamella sanat on, omaisistaanhan hän eroaa, lähtee monesti vieraaseen kylään, vieraitten ihmisten pariin, miniän useimmiten vaikeaan asemaan, kukaties »neljänneksi», »viidenneksi» taloon. Miksipä ei hän tosikyyneliä itkisi? Ja samoin äiti, joka tyttärensä luovuttaa, apunsa ja ilonsa! Mutta on morsiamia, »antilaita», jotka silmille vedetyn huivin takaa vaan naurua pidättelevät. Hautajaisissa taas on luonnollisesti täysi syy itkuun.

Niinkuin sanoin ovat toiset individuaalisempia itkuissaan, he panevat koko elämänsä, koko tunteensa itkuvirsiinsä. Monesti saattaa tämmöinen voimakastunteinen itkijä olla samalla taitava ammatti-itkijä. Mutta hän sovittaa sanansa aina erityisen henkilön ja hänen elämänvaiheidensa mukaan, etenkin jos hän itkee omille lapsilleen tai omaisilleen. Hänen virtensä ovat tuntehikkaampia ja on niissä enemmän diminutiiveja ja helliä epiteettejä. Tämmöinen individuaalinen itkijä saattaa tehdä itkuvirren minkä tapauksen johdosta tahansa. Useat heistä itkevät omia elämänvaiheitaan, ja niitä he laulaa hyräilevät alituisesti, töissä yksin kulkiessaan kun mieli milloin raskaaksi painuu. Jos tämmöistä itkijää pyydät itkemään, sattuu monesti, että kesken itkuvirren esitystä apea, »abia» niin valtaa hänet, ettei hän voi jatkaa. Onpa monesti sattunut, että kun olen sanelun mukaan itkuvirsiä kirjoitellut, kyyneleet ovat alkaneet sanelijalta vähitellen silmistä tippua ja suru on hänet niin vallannut, että hän ei ole voinut jatkaa. Kuinka syvä, kuinka todellinen tunne on, kun itkuvirttä »tositarpeessa» »loihataan», voi arvata, kun näkee kuinka syvästi se vaikuttaa sitä aivan vaan näytteeksi esittäessä. Niinpä kertoi muuan vaimo, että kun hänen miehensä kuoli — hukkui — itkiessä apea hänen mielensä niin täytti, että hän meni »juovuksiin», pyörtyi, eikä hän koskaan ole voinut miehensä kuolinvirttä loppuun itkeä ylen määrin apeutumatta tai juopumatta. Minä koetin kirjoittaa sanelun mukaan tätä hänen miehensä kuolinvirttä, mutta

silloinkin suru niin kokonaan hänet valtasi, että täytyi heittää kesken. Toinen oli joka lausui pitkän itkuvirren »köyhyydestä»; siinä kuvaili hän, kuinka lapset jäävät orvoiksi vanhempien kuollessa ja joutuvat mieron varaan ja monesti kerjäämään, tuntematonta maailmaa kiertämään. Hänen miehensä eli, ja vaikka he olivat köyhiä, oli heillä kumminkin toimeentulonsa. Mutta ajatellessaan kuinka helposti heidän, itsellisten, lapsille saattaisi niin käydä, kuin hän virressä kuvasi ja hän itse lapsena oli kokenut, valtasi suru hänen mielensä. Hän lausui tyynesti virtensä loppuun, joka varmaan oli hänen oma kokoonpanemansa, ainakin silloisessa muodossaan. Hän ei puhjennut suureen itkuun, mutta tiheään virtaili kyyneliä poskille ja ääni värähteli. Ja minun täytyy tunnustaa, että syvä osanotto ja kunnioitus valtasi minunkin mieleni tuota erämaan naista kohtaan, jolla oli niin syvät tunteet; sillä erämaan nainen hän oli, oli kotoisin pienestä kylästä, keskeltä asumattomia suuria metsiä ja loppumattomia soita.

Olen jo maininnut että kansa pitää näitä itkuvirsiä suuressa kunniassa; kerron pari piirrettä sen todistukseksi. Sortavalassa on muuan itkujen taitaja nainen; hän on kyllä suuren talon emäntä, mutta vieläkin suuremmassa kunniassa häntä pidetään. Jos on naapureilla jotkin pidot, häät tai muut, haetaan häntä erityisesti hevosella pitoihin. Itkuvirsiä ei niillä tienoin enää käytetä, mutta niiden taitaja on kuitenkin vanhan ajan edustaja, ja sen vuoksi erityisesti arvossa pidetty. Sama nainen kertoi minulle, että kerran oli Laatokan jäihin uponnut kolme sisarta; ne saatiin kohta ylös, mutta hengettöminä. Tyttöjen sekä äiti että äidinäiti olivat itkijöitä ja useampia päiviä olivat itkeneet tyttöjen ruumiiden ääressä ja koettaneet siten herättää heitä henkiin, vaikka turhaan. Piilleekö tässä tapauksessa jäännös vanhastakin katsantotavasta; joka tapauksessa on se monessa suhteessa kuvaava.

Kävin Impilahdella erään yleisesti tunnetun itkijän, Semanan vaimon, luona. Hän oli heti valmis minulle itkemään, mutta halusi jotain toista »jonka kaulassa» olisi voinut itkeä, sillä ainoastaan siten se oikein »andaitse», tulee »stoatilleen». Mutta sitten hän huomasi, että kuolienvirsiä hän kyllä saattoi itkeä ilmankin. Hän meni jumalankuvan, obrasan eteen, risti silmänsä ja alkoi itkeä; lopettaessaan hän taas risti silmänsä. Hänelle itkeminen oli suorastaan jonkunlainen jumalanpalvelus.

Kerrottakoon tässä, kuinka samainen Semanan vaimo kertoi oppineensa itkemään. Hän oli 12 vuotias kun hänen äitinsä kuoli. Se oli

tehnyt häneen hyvin syvän vaikutuksen. Äiti kuoli joulun aikaan. Kuoltua oli äiti kannettu paareille ulos aitviereen. Paarit olkineen jäivät paikoilleen, kun ruumis oli viety hautaan, ja peittyivät pian lumen alle. Kun keväällä lumi alkoi sulaa, tuli ruumisvuode näkyviin. Silloin valtasi suuri suru tytön. Hän istui äitivainajansa viimeiselle vuoteelle ja alkoi itkeä, ja itsestään syntyivät sanat suuhun ja muodostuivat itkuvirreksi. Ja koko päivän itki hän siinä, vielä myöhään pimeän tultua. Viimein sattui siitä sivukulkemaan naapurin vanha isäntä. Hänkin heltyi itkemään, kun kuuli tytön laulun, ja tuli käskemään tyttöä sisään: tule sisään tyttö rukka, en minä jaksa enää kuulla sinun valitustasi. Siitä pitäin on häntä itkijänä pidetty; monelle on häntä haettu itkemään. Ja oma elämä on myös tarjonnut hänelle paljon itkemisen aihetta. Kohta äidin kuoleman jälkeen hukkui isä; nuorena joutui hän naimisiin, mutta ennen pitkää hukkui mies, joka myös oli merimies, ja hukkui kauvaksi vieraille maille, Riian lahteen. Sen jälkeen joutui hän toisiin naimisiin. Nyt on jo toinenkin mies kuollut, lisäksi on häneltä kuollut monta lasta. Kaikki nämä elämänvaiheensa kuvasi hän pitkässä itkuvirressä.

Muuten osasi sama vaimo tehdä itkuvirren minkä tapauksen johdosta tahansa. Muutama vuosi sitten lähti hänen poikansa reserviin erään minun tuttavani kanssa. Heistä erotessa itki mummo virren, joka oli tilaisuuden mukainen.

Erotessa pitemmäksi aikaa ja taas pitkän ajan perästä yhtyessä onkin sopiva tilaisuus itkuvirsiä tehdä ja laulaa. Semmoisia erovirsiä, niin sanoakseni, tavataan etenkin Suistamon pitäjässä. Siellä näytti olevan hyvin tavallista Venäjälle matkustaminen. Harva se perhe oli, josta ei joku perheen jäsen ollut Venäjällä, palveluksessa, tehtaan työssä tai millä tahansa muulla ansiolla. Jos äiti tai muu omainen oli itkuvirren taitaja, itki hän matkalle lähtijälle erovirren; ja kun joskus ikävä sattui kotona olijan valtaamaan, puhkesi hänen ylen täysi sydämmensä itkuvirreksi, jossa hän kaihoksuu kaukana vierailla, tuntemattomilla mailla kuljeksivaa omaistaan. Muuan suistamolainen itkijänainen kertoi minulle, että hänen poikansa oli lähtenyt Venäjälle; silloin oli hän itkenyt erotessa. Kahdeksan vuoden perästä poika palasi kotiin sairaana ja sortuneena, ja kuoli muutaman viikon perästä. Siitä sai vaimo koko ijäkseen itkemistä. Sinäkin päivänä kun minä häntä puhuttelin kertoi hän koko päivän haravoineensa muista erillään ja koko ajan itkuvirttä hyräilleensä tästä elämänsä suuresta surullisesta tapauksesta.

Muuan Korpiselän vaimo kertoi minulle seuraavat vaiheet elämästään. Hän oli saanut kaksi lasta ulkopuolella avioliittoa, vanhin oli poika ja siitä toivoi hän vanhuuden turvaa itselleen. Mutta 15 vuotisena sairastui poika lankeavaan tautiin ja kolmen hyvin vaikean vuoden perästä kuoli. Tästä elämänsä suuresta surusta oli nainen tehnyt itkuvirren, jota hän usein itsekseen lauloi. Kyynelsilmin, kumartuneena sen paperin yli, jolle minä kirjoitin, saneli hän sen melkein kuiskaavalla äänellä minulle.

Yllä olevilla esimerkeillä olen tahtonut osoittaa, minkälaisia seikkoja nuo individuaaliset itkijät virsissään käsittelevät. Niinkuin näkyy ovat ne heidän elämästään, ne tapaukset, jotka enimmin ovat saattaneet tunteita kuohumaan. Onnettomuudet, kuolemantapaukset, köyhyys, omaisista eroaminen, tuntemattomille maille lähteminen, kerjääminen.

Mutta hääitkut, arvellee moni, mitenkä häät ovat niin surullisia juhlia, että niissä niin paljon pitää itkeä? Ensinnäkin häissä ei itketä vaan läksiäisissä. Läksiäisissä, niissä pidoissa jotka pidetään morsiamen kodissa, onkin syytä suruun. Sulhasen kodissa pidetään sitten häät, siellä ei enää itkuvirsiä lauleta. Siellähän onkin suuri syy iloita. Taloon tuodaan nuori emäntä, nuorimies saa puolison, vanhukset tyttären. Ainoa itkuvirren muoto, jota sulhasen kodissa käytetään, on nostatusvirret. Niitä äiti laulaa pojalleen herättäessään häntä läksiäisiin lähtemään. Ja jos äiti on taitava ja harras itkijä, herättää hän poikansa monena aamuna ennen läksiäisiä nostatusvirsillä. Samoin tekee morsiamen äiti morsiamelle. Ennen aikaan on sulhasen kodissa, häissä laulettu häävirsiä, samoja joita Kalevalassa on. Niitä tietääkseni ei enää missään käytetä, vaikka kyllä saattaa tavata henkilöitä, jotka niitä hyvin osaavat. Häävirsiä ovat käyttäneet luterilaisetkin, ja ovat ne varmaan vanhempaa suomalaista alkuperää. Sen sijaan itkut lienevät myöhemmin tulleet Venäjältä päin. Itkuja vielä käytetään enimmässä osassa Salmin, Suojärven, Korpiselän ja Suistamon pitäjiä, vähemmässä määrässä myös Impilahden ja Soanlahden pitäjissä. Lisäksi osataan niitä useimmissa muissa pitäjissä missä on kreikanuskoisia. Rinnakkain ei hääitkuja ja häävirsiä ainakaan kansan muistiajan aikana ole käytetty kovin laajalla alalla. Ilomantsissa, Liperissä ja Korpiselässä kerrotaan molempia käytetyn. Suistamolla taas eivät häävirsiä tunne eivätkä muista ennen käytetyn.

Itkuvirsiä esittävät yksinomaisesti naiset; kun muuan mies, naisten estellessä, kerran rupesi minulle itkuvirttä sanelemaan, herätti se naisissa kovan naurun, ja he suorastaan kielsivät miestä jatkamasta. Häävirsiä sen

sijaan lauloivat miehetkin. Muuan vanha nainen Tolvajärvellä Korpiselässä kertoi minulle, että kun häntä miehelään vietiin, oli läksiäisissä ensin useampia itkettäjiä, ja sulhasen kotiin tullessa oli valta vasten hankittu kaksi häävirsienlaulajaa ukkoa. Ne seisoivat molemmin puolin talon porttia ja lauloivat siitä ensinnä ja sitten koko illan tuvassa milloin käsitysten milloin kaulatusten.

Moni saattaa itkuvirsien johdosta tehdä sen arvelun, että vaikkapa onkin niin, että monessa elämäntilaisuudessa on syytä suruun ja valituksiin, niin eihän itku suruista päästä, parku päivistä pahoista. On toisia kansankerroksia, joissa surua koetetaan painaa alas; etenkin seuraelämässä toisten kanssa ei sitä näytetä. Eron hetkellä koetetaan muistella pikemmin odotettavia iloja, kuin hetken surua, pidetään säälimättömänä, tylynä surujen esiintuomista. Niin ei kansa ajattele. Itke nyt itketettäissä, sanotaan. Itkuun antaudutaan, itku ja suru oikein voimakkailla keinoilla loihditaan esille. Eron hetkellä, olkoon sitten ero ajallinen tai ainainen, erityisesti tuodaan esille suruja ja varjopuolia. Tätä ilmiötä saattaa selittää monella tavalla. Selitys, joka moneen kohtaan tuntuu soveltuvan, on, että se osoittaa jonkunlaista alkuperäistä voimakkuutta, ettei peljätä täristyttävää voimain purkausta. Surua ei kierretä, vaan ikäänkuin antaudutaan siihen, tunteen kiihtyvä täristys samalla tuo hoivaa, tunne tyhjenee sen käsittelemiseen, tuo täristys saattaa muuttua jonkunlaiseksi nautinnoksi. Samalla on luonnollisesti tavan vaikutus suuri. Kuka tahtoisi olla muita huonompi.

On muuan nuori itkivirsien taitaja nainen nimeltä Irinja. Hän on vasta 34 vuotta, mutta on taitavimpia mitä olen tavannut. Paitse itkuja osaa hän myös suuret määrät runoja ja sananlaskuja. Nyt hän on ollut kauvan aikaa sairas ja on siitä saanut paljon elämänkokemusta ja saanut paljon aihetta miettiä elämän salaisuuksia. Hänen itkuvirtensä ovat tuntehikkaimpia ja kauniimpia mitä olen kuullut. Ja hän osaa tehdä itkuvirren minkä elämäntapauksen johdosta tahansa. Minä olen nähnyt häntä ennen, muutamia vuosia sitten; silloin oli hän terve ja laajalti kuuluisa yhtä paljon kauneudestaan ja reippaudestaan kuin hyvästä päästään. Hän kertoi itkijäksi oppineensa jo nuorena. Hän joutui naimisiin 19 vuotisena. Äiti oli kuollut ja isä ei huolinut puuhata itkijää tyttärelleen. Mutta tyttö arveli, ettei hän voisi olla ilman itkuja, ja rupesi itse itkemään. Ja sanat syntyivät itsestään, mitä oli ennen kuullut oli päähän tarttunut, ja nyt ne muodostuivat itsestään tilaisuuden mukaisiksi. Sen jälkeen oli hän itkuvirsiä ahke-

raan harjoitellut. Hänestä on mielestäni vaikea sanoa, että itkuvirsiin mieltyminen olisi ollut sairasmielisyyttä, vaan tuntuu se voimakkaan luonteen taipumukselta antautua voimakkaaseen tunteeseen.

En kuitenkaan tahdo kieltää ettei itkuvirsien esittäminen saattaisi kehittyä jonkinlaiseksi sairasmieliseksi tunteellisuudeksi. Se kai on samaa sukua kuin halu aina olla hautajaisia katsomassa, käydä kuolemaa katsomassa, päästä ensimäisenä surua valittamaan j. n. e. Onhan myös kaikkialla naisia, jotka kirkossa papin ensi sanat kuultuaan hyrähtävät itkemään. Kuolinitkujen suhteen lienee etenkin tämmöinen tunteellinen sairasmielisyys olemassa. Kuolleen vuoteen ääreen rientävät itkijät välistä melkein kilvan. Äskettäin kuoli Suistamolla varakkaan talon emäntä. Isäntä ei ollut itkijöitä hommannut eikä olisi niitä mielellään suvainnutkaan. Siitä huolimatta kokoontui ruumiin ääreen viisi itkijää, jotka siinä kilvan virsiään loihasivat.

Sivumennen huomautettakoon tässä vielä, että tuommoinen ylenmääräisesti tunteidensa valtaan, haltioihinsa antautuminen ei suomalaisilla kansoilla ylimalkaan ole outo. Mainitsen vaan noitien loveen lankeemisen, shamaanien temput, ja loihtimisen yleensä, joka juuri perustuu kiihkeiden tunteiden täristyttävään vaikutukseen.

Olen etusijassa puhunut individuaalisemmista itkijöistä ja olen maininnut useita esimerkkejä semmoisista itkijöistä, jotka ovat omasta elämästään tehneet itkurunoja. Otan tähän vielä pari lausetta tämmöisistä itkuvirsistä näytteeksi. Muuan nainen itkee kuollutta pientä poikaansa; muun muassa sanoo hän: Toivoin jot kybenyiseni opettelen kynäkädyseks kylläu ilmasiin peäl, s. o., toivoin kasvattavani kypenyisestäni, lapsestani tässä maailmassa kynäkätysen s. o. semmoisen joka kädellään osaa kynää käytellä, siis kirjoittaa. Kaikesta näkee, että tämä käänne on aivan uusi, sillä varmaankaan ei kreikanuskosen karjalaisen ihanteena kauvan ole ollut opettaa lastaan kirjoittamaan. — Tavataan itkuvirsissä muitakin uudenaikaisia seikkoja; niinpä muuan leski itkiessään miestään sanoo: velkavekseliä jätit suuret summaset j. n. e. — Hukkuneesta sanotaan: aleni ankaroihen altoloihen alle. — Enempiä näytteitä en tähän huoli itkuvirsistä ottaa; joka niitä haluaa, saa niitä V. Porkan jo mainitsemastani kirjoituksesta ja äskettäin ilmestyneestä O. A. Forsströmin kirjasta, »Raja-Karjalasta.»

O. Relander.

Enkelimme.

On soinehet kuolinkellot
Ja vainaja puetaan
Lumivalkeaan ja sen eestä
Rukouksia luetaan.

Suo vuoteen viileän hälle
Tuo vanha hautausmaa,
Ja kukkia, kyyneleitä
Hän jäänehiltä saa.

Ja enkeliksi hän muuttuu —
Niin lasna me uskottiin —
Ja samaan riemuhun itse
Me ikävöitihin niin.

Niin on meno maailman, niinp' on
Myös ihmissydämmen;
Saa viikatemies sadon runsaan
Myös maailmasta sen.

Unet, toiveet, tuntehet syömmen
Kevätkansaa on kepeää,
Pian syntyy ja kukkii ja kuolee
Ja uusia synnyttää.

Ja siks surusaatossa usein
Sen kansa kulkea saa,
Ja muiston kukkaisnurmi
On syömmen hautausmaa.

Kun aatos iltahetkin
Siell' astuvi hiljalleen,
Sadat »tässä lepää» se lukee
Valuissa kyynelveen.

Ja enkeleinämme varmaan
Nuo itketyt vainajat lie,
Kun niiden haudalla on kuin
Taas kirkastuis elon tie.

O. R s.

Kotimaan kirjallisuutta.

Suomenmaan hallinnollista kirjevaihtoa vuodelta 1808. Handlingar rörande förvaltningen i Finland år 1808. I osa. (Todistuskappaleita Suomen historiaan. Julkaissut Suomen Historiallinen Seura. IV). Helsingissä 1893. XVII + LXII + 613 siv. 8:o. Hinta 6: —.

Esillä oleva julkaisu on omansa monella lailla luomaan uutta valoa tuohon tärkeään vaiheeseen, 1808 v:n sodan aikaan, jota se koskee. Usein sodassakin saavutettu voitto ei riipu niin suuresti sotajoukkojen tappotantereilla osoittamasta rohkeudesta, kuin voittajan viisaasta ja taitavasta käytöksestä yleensä. Tutkiessa mainittua julkaisua, tulee varmaankin usein ajattelemaan, että venäläisen valloittajan ei aivan vähässä määrässä tullut sodan pysyvästä tuloksesta, Suomenmaan yhdistyksestä Venäjän valtakuntaan, kiittää sitä tarkoin mietittyä tapaa, jolla hän kohta maahan tultuansa otti maan hallinnon käsiinsä.

Tätä puolta 1808—09 vuosien tapauksista on tähän saakka jotenkin vähän otettu huomioon tutkijainkin piirissä, ja nyt julkaistut asiakirjat tarjoavat heillekin paljon uutta. Kuten tunnettu, oli siviilihallintokin Suomessa sodan aikana uskottu venäläiselle ylipäällikölle kreivi Buxhövdenille, mutta omituista on nähdä että se, joka varsinaisesti näitä asioita hoiti, oli suomalainen, Venäjälle paennut entinen Anjalanmies Kustavi Ladau. Joskus mainitaan myöskin Viipurin siviilikuvernööri Emine, mutta pää-

toimi näkyy kuitenkin olleen Ladaulla. Että se mies, joka sodan raivotessa näin maassamme hoiti hallintoasioita, oli täkäläisiin oloihin perehtynyt, oli tietysti tärkeätä — oli hän sitten muuten millainen olikaan. Mutta yleensäkin kaikki entiset virkamiehet, korkeimpiin, maaherroihin saakka, tällä kertaa jäivät asemillensa ja hoitivat toimiansa venäläisen hallituksen puolesta. Ja esillä olevan kokoelman julkaisija, prof. *J. R. Danielson,* huomauttaa että tämä tapahtui ruotsalaisen ylipäällikön käskystä; ainakin semmoinen annettiin Hämeen-Uudenmaan läänissä.

Tarkempi esitys julkaistun kokoelman sisällyksestä menisi tarkoitukseni ulkopuolelle. Huomautettakoon vaan että kaikesta saa sen käsityksen, että venäläinen hallitus tahtoi ylläpitää tarkkaa järjestystä ja näyttää säilyttävänsä maan vanhat lait, sekä Suomen asukkaissa aikaansaada luottamusta itseensä. Näkee että viisas valtiotaito on venäläisten menettelyä ohjaamassa. Rasitukset sotaväkeä varten, joita tietysti ei voitu välttää, esim. tavattoman raskaat kyydit, luvattiin aina tarkoin maksaa. Piti vaan luottamuksella kääntyä viranomaisten puoleen. Ja niinpä käännyttiinkin venäläisen hallituksen puoleen pyytämään korvausta siitäkin vahingosta, jota ruotsalaisten sotajoukkojen maallenousu Alalemun talossa oli tuottanut! Silloin neuvottiin kuitenkin valittajaa näiden puoleen. — Viroissa koetettiin käyttää vain kotimaisia ja, mikäli voitiin, tunnettuja miehiä. Niin esimerkiksi — seikka, jota en muista ennen nähneeni mainittuna — tarjottiin amiraali Cronstedtille lokakuussa 1808 presidentin virka Vaasan hovioikeudessa.

Kokoelma on siis erittäin tärkeä historiamme valaisemiseksi. Kuitenkin voi olla eri mieliä, onko ollut tarpeellista painattaa kaikki kokonaisuudessaan, eikö olisi voitu jotain vähemmin tärkeää asiakirjaa antaa lyhennyksessä. Joskus useampikin kirje sisältää melkein sanasta sanaan saman asian; silloin olisi toisessa voinut ainoastaan viitata toiseen — tämä onkin pari kertaa poikkeuksena tehty.

Painatustyötä ovat valvoneet alussa tri J. V. Ruuth, ja sittemmin maist. V. E. Meurman, ja on se tarkasti suoritettu. Ainoastaan jonkun vähäpätöisen kirjainvirheen olen huomannut. Kun teokseen on painettu Buxhövdenin julistukset sodan ajalta, vieläpä liitteihin nekin, joita ei itse alkukirjoituksessa tavata, olisi ollut painettava tai kumminkin merkittävä mitkä löytyvät myöskin suomalaisessa tekstissä (kirjassa nyt on suomeksi ainoastaan julistus maalisk. 16 p:ltä).

Teos on kustannettu Collanin rahaston varoilla, Suomal. kirjall. seuran päätöksen mukaan, ja jatko, josta yksi osa jo on valmiiksi painettuna, julkaistaan Säätyjen Historialliselle seuralle Längmanin rahastosta myöntämillä varoilla.

G–t.

Eliel Aspelin, Kansa Saksan kertomarunoudessa 1750—1850. Helsingissä 1894, Otava. 159 siv. 8:o. Hinta 3: —.

Monessa suhteessa huvittava ja ansiokas on se kirjallishistoriallinen tutkimus, jonka professori Eliel Aspelin viime jouluksi julkaisi nimellä »Kansa Saksan kertomarunoudessa 1750—1850.»

Kirjallisuushistoriaa on meillä näihin asti, varsinkin suomen kielellä, verrattain vähän käsitelty. Suomalaisenkin kirjallisuuden lyhyestä historiasta puuttuu meillä vielä seikkaperäisempää esitystä. Ja vanhempain, suurten sivistyskansain kirjailijoista, maailman kirjallisuuden kulusta ja kehityksestä ei suomalaisella lukijalla ole ollut tarjona muuta esitystä, kuin se, tietysti verrattain supistettu, katsaus sivistys- ja kirjallishistoriallisiin tapahtumiin, mikä löytyy Weber-Danielsonin »Yleisessä ihmiskunnan historiassa». Erikoistutkimuksia jonkun erityisen kansan tai erityisen aikakauden kirjallisuudesta, semmoisia, jotka itsenäisinä teoksina olisivat ilmestyneet, semmoisia ei, tietääkseni, ole suomenkielinen tiede vielä näihin asti luonut. Professori Aspelinin uusi teos on pidettävä tässä suhteessa ensimäisenä ja tavallaan »uuden uran uurtajana». Siinä on ensi kerran yleistajuisessa muodossa esitetty meille suomalaisille tarkkapiirteinen kappale kirjallishistoriallista kehitystä ulkopuolelta oman maan rajoja. — Jo yleensä suomalaisena erikoistutkimuksena maailman kirjallisuushistorian alalta on sen vuoksi tällä teoksella suurikin arvonsa.

Se ei kuitenkaan ole tavallinen kirjallishistoriallinen esitys yhdestä taipaleesta saksalaisen kirjallisuuden kehitystä. Tekijä on ottanut ainoastaan yhden puolen kirjallisuudesta, kertomarunouden, tutkimuksensa alaksi; ja sitäkin alaansa on hän katsonut ainoastaan yhdeltä, aivan erikoiselta näkökannalta, nimittäin siltä, missä määrin tämä kertomarunous on kuvastanut, missä määrin se on kuvaustensa aiheeksi ottanut *kansan*, se on yhteisen kansan, talonpoikaisen kansan. Tämä itsenäisesti valittu aine ja omatakeinen katselukanta se juuri antaa teokselle sen aivan erikoisen, tieteellisenkin, viehätyksen. Ja se omatakeinen, erikoinen katselukanta olisi varmaankin tälle teokselle hankkinut sijan, ehkäpä hyvin huomatunkin sijan, kirjallishistoriallisten tutkimusten joukossa, vaikka se olisi kirjoitettu jonkun suuremmankin sivistyskansan kielellä, kuin meidän kansamme.

Maailman kirjallisuudenhistorioitsijat ovat, ainakin useat, esittäneet kuluvaa vuosisataamme jonkunmoisena »kansanvaltaisuuden aikakautena» kirjallisuudellekin. Mutta missä määrin tämän »kansanvaltaisuuden» alkua ja kehitystä, sen elinehtoja ja sen vaikutuksia lienee seikkaperäisillä erikoistutkimuksilla tähänastinen kirjallishistoriallinen tiede valaissut, se ei ole minulle tunnettua. Samoin puuttuu minulta sitä tarkempaa perehtymistä

saksalaiseen kirjallisuuteen vuosisadalta 1750—1850, jota nyt kysymyksessä olevan tutkimuksen tarkastelu oikeastaan vaatisi. Vaikka minun siis näin ollen täytyykin jättää teoksen varsinainen tieteellinen arvostelu kyvykkäämmälle asiantuntijan kynälle, en kuitenkaan malta olla Valvojan lukijakunnalle lyhyesti esittämättä teosta, jota tavallisena Suomen kansalaisena olen aivan erityisellä mielihalulla lukenut.

Kolmeen aikakauteen, klassillisuuden, romanttisuuden ja vallankumoussen aikakauteen aineensa jakaen ja vuosilukuja 1750, 1800, 1830, 1850 rajapyykkeinä käyttäen, on professori Aspelin teoksessaan meille esittänyt sitä saksalaista kertomarunoutta, joka on ollut vartonaisesti *kansasta* kirjoitettu. Tutustumme siinä klassillisuuden aikakaudella aluksi muutamiin idyllein kirjoittajiin, joissa todellinen maalaiselämä ainoastaan puoleksi on voittanut sijaa kuvitellun ihannoidun herrasmaisen paimenelämän rinnalle, ja joiden joukossa ainoastaan Vossin maaorjuutta kuvaavat idyllit tarjoovat tekijälle kiitollisempaa ainesta, niissä kun ylönkatsottu rahvas esiintyy todellisena, vapautta kaipaavana ihmisluokkana: »Wir sind ja Menschen doch». Tutustumme Jung-Stillingin puoli-ihanteelliseen hiljaiseen ja rehelliseen maalaiselämään, ja saamme lukea taitavasti tehdyn todistelun siitä, miten yleismaailmallinen runoilijanero Goethekään ei ole ollut aivan vieras kansanrunoisille aiheille. Varsinkin löytää Goethe kansankin keskuudesta tunteiden jaloutta, suurta, puhdasta rakkautta Wertherin maalaisrengissä; uljuutta ja neuvokkuutta sekä naisellista hienoutta Dorotheassa. Yleistajuisuuden kannalta kiitettävänä on mainittava, että tekijä tässä samassa antaa hienon esityksen kauniin »Herman ja Dorothea» runoelman sisällyksestä.

Ikäänkuin liitteenä klassillisuuden aikakauteen seuraa esitys kansanopetuksen ensimäisestä harrastajasta Pestalozzista, jonka suuret ansiot kansankuvauksenkin alalla täysin tunnustetaan.

Romanttisuuden aikakaudella tekijä etenkin viipyy Hebelin Allemannisissa runoelmissa, Heinrich von Kleistin mahtavassa historiallisessa kertomuksessa »Michael Kohlhaas», jossa aavistamattoman syvä oikeudentunto on löydetty ennen halveksitun talonpoikaisen kansan joukosta, — sekä Clemens Brentanon omituisessa, saksalaista kunniantuntoa kuvaavassa, »Kasperin ja Annan historiassa». Myöskin Zschokke ja hänen »Kultalansa» on ohimennen mainittu.

Noin toisen puolen koko teoksesta käsittää kuvaus »vallankumousten aikakaudesta», se on tämän vuosisadan kolmannesta ja neljännestä vuosikymmenestä. Eikä ihmekään, sillä tämähän on varsinaisin kansankuvausten ja kyläkertomusten aikakausi, aikakausi, jolloin talonpoikainen kansa jo esiintyy valtiollisiin oikeuksiinsa pyrkivänä ihmisluokkana, mutta ennen kaikkia melkein kaikkien hyveiden ja avujen esikuvana, koko yhteiskunnan pohjana ja perustuksena. Tietysti ovat varsinkin nimet sellaiset, kuin Karl Immermann ja Berthold Auerbach erityisesti kiinnittäneet tekijän huomiota puo-

leensa. Laajanpuolisesti on esitetty Immermannin jalo kuvaus westfalilaisesta hovituomarista. Ja sattuvilla piirteillä on annettu kuva Auerbachin koko kirjailijaluonteesta samoin kuin muutamista hänen paraista kyläkertomuksistaan. Omituinen, mutta harras ja jalopyrintöinen sveitsiläinen kansankirjailija Jeremias Gotthelf on myöskin saanut ansaitun huomion osakseen. Lopuksi on vielä myöhemmistä kansankuvausten kirjoittajista hiukan seikkaperäisempi katsaus luotu böhmiläisen Ernst Willkommin, elsassilaisen Alexander Weillin ja itävaltalaisen Josef Rankin kirjalliseen toimeen.

Erityistä viehätystä antaa teokselle sen puhtaastaan esteettisen esityksen rinnalla se historiallinen tausta, jonka tekijä on kaikille kuvauksillensa antanut. Tarkoitan varsinkin johdantoja teoksen eri aikakausiin, joissa ajan yleistä luontoa on kuvattu ei ainoastaan sivistyshistorialliselta vaan samalla myöskin yhteiskunnallis-valtiolliselta kannalta. Samalla kuin niissä saamme selväpiirteisen kuvan klassillisuuden aristokraattisesta sivistyksestä, joka ylenkatsoi ja »ei nähnyt» yhteistä kansaa, »se kun oli kerrassaan sivistyneiden näköpiirin ulkopuolella» ja joka ainoastaan kirjallisuutensa jaloimmissa edustajissa henki puhdasta ihmisyyttä, jonka opinkappaleita oli ihmisten yhdenarvoisuus ja veljeys säätyerotuksista huolimatta; samalla kuin niissä tutustumme romanttisuuden keskiajan ihailuun ja vähitellen kehittyvään, mutta ihanteelliseksi jäävään kansallistuntoon, sekä vihdoin vallankumousten aikakauden vapaamieliseen kirjailijapolveen, joka vihasi aatelissäätyä ja virkamiehistöä sekä tahtoi lopulliseen vapauteen kohottaa talonpoikia, »kunnianarvoisinta ihmisluokkaa», — samalla ei siltä maalaisväestön todellinen tila ja yhteiskunnallinen asema eri aikoina ole jäänyt huomaamatta. Luonnollista onkin, että sen kirjallisuuden kehitykseen, joka kuvattavaksensa on ottanut maalaisväestön olot, on ennen kaikkia vaikuttanut se yhteiskunnallinen ja valtiollinen asema, missä talonpoikainen väestö on eri aikoina ollut. Erityisesti on tässä suhteessa hauska huomata, että useat niitä kirjailijoita, jotka kansanomaisia aiheita ovat kuvattaviksensa ottaneet, samoin kuin tämän kirjallisuuden parhaiten ja ihanteellisimmin kuvaamat talonpoikaisluonteet, ovat kotoisin lounais-Saksasta ja Westfalenin puolelta, jossa vapaa ja itsenäinen talollissääty on aikain kuluessa parhaiten säilynyt, ja jossa maaorjuuden ies on ollut kevein. Maaorjuutta ja sen kanssa yhdeydessä olevia seikkoja sekä niitä parannuksia, joita etenkin hallinnollisilla toimeenpiteillä Saksassa vähitellen aikaan saatiin, onkin tekijä aikakausien yleistä luonnetta kuvatessaan aina huomioonsa ottanut. Onpa hän vielä teoksensa loppupäätelmissä arvellut, että toiselta puolelta taas kansankuvauksilla vuorostaan on ollut suoranaistakin merkitystä ja vaikutusta siihen kansanvaltaiseen yhteiskunnallisten olojen kehitykseen, joka Saksassa varsinkin tämän vuosisadan alkupuolella on huomattavissa. »Mitä tulee ajan kypsyttämiseen niitä parannuksia varten saksalaisen maakansan oloissa, joita tässä tarkoitetaan, niin luulen esityksestäni käyvän näkyviin, että kansanelämänkuvauksella on

siinä mahtanut olla tärkeä osuus. Tämä kirjallisuus on epäilemättä siinä kohden ollut yhtä tehoisa kuin mikään muu samaan suuntaan vaikuttava kansallisen elämän ilmiö tahansa», sanotaan teoksen lopulla siv. 158. Tästä kansanelämänkuvausten valtiollisesta vaikutuksesta kuitenkin arvattavasti voi olla eri mieliä olemassa, mutta kieltämätöntä lienee, että ne ainakin laajoihin piireihin ovat levittäneet kansanvaltaisia ihanteita — ja ovathan aina, kuten ruotsalainen runoilija Tegnér sanoo, »ne aatteet kulkeneet kauvimmas, joita laulu on kantanut.»

Lukijasta, joka ei ole varsinainen asiantuntija, voipi tuntua kummalta, miksi tekijä on rajoittanut tutkimuksensa alan vuosisataan 1750—1850. Tekijä puolustaa alkulauseessaan tätä rajoitusta sillä, että hänen kuvaamansa kehityksen alku ensiksikään ei ole minkäänlaisessa suoranaisessa yhteydessä niiden vanhempien kirjallisten ilmiöitten kanssa, jotka saattaa kansankuvauksen piiriin lukea, ja toiseksi kuuluvat tätä aikakautta myöhemmät samantapaiset ilmiöt uuteen kehitysjaksoon, joka ei vielä ole päättynyt. »Käsittelemäni vuosisata on kansankuvauksen varsinainen syntykausi ja muodostaa semmoisena yhtenäisen kokonaisuuden.»

Se mikä Eliel Aspelinin »Kansa Saksan kertomarunoudessa» teoksessa etenkin on uutta ja tieteen kannalta viehättävintä, se on, kuten jo olen maininnut, itse teoksen aine. Aiheena tällaisen aineen valintaan sanoo tekijä itsellään muun muassa olleen toivomuksen voida sen tutkimisella välillisesti luoda valoa oman maan kirjallisuuden synty- ja kehitysehtoihin, »kirjallisuuden, jonka ensimäisenä omatakeisen elämän ilmeenä on pidettävä mestarillista kansankuvausta Hirvenhiihtäjäin runoelmaa». Juuri tältä kannalta teoksella varmaan tulee olemaan merkitystä Suomenkin kirjallishistorialliselle tutkimukselle — vaikka meidän maalaisolomme ovatkin aina olleet ihan erilaiset kuin Saksan, samoin kuin meidän suomenkielinen, kansanrunoudesta suoraan polveutunut, kansanelämänkuvauksemme lienee ilman vertauskohtia maailman uudemmassa kirjallisuudessa.

Lopuksi pyydän vaan suosittaa tätä arvokasta tieteellistä tutkimusta varsinkin sille nuorisolle, joka meillä, yliopistossa, jatko-opistoissa ynnä muualla, harjoittaa kirjallishistoriallisia opinnoita. Epäilemättä on tämä teos sitä paitsi löytävä tien kansankin- ja varsinkin kansanopistojenkirjastoihin, samoin kuin hyvin moneen sivistyneeseen suomalaiseen kotiin. Sillä se ei ole ainoastaan lisä meidän tieteelliseen kirjallisuuteemme, se on lisä myöskin kansalliskirjallisuuteemme.

K. N. J.

A. J. Mela, Kasvioppi Suomen kouluille. Kolmas, lisätty ja melkein kokonaan uudistettu sekä 611 kuvalla ja kasvigeograafisella kartalla varustettu painos. Helsingissä 1892. (Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia, 53 osa, I). XIII + 460 siv. 8:o. Hinta 4: 75.

— Suomen koulukasvio. Kolmas kokonaan uudistettu painos. Helsingissä 1895. (Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia, 53 osa, II). 66 + 572 + LXVIII siv. 8:o. Hinta 7: 50.

Viisikymmentäkolmantena osana Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksista ilmestyi lehtori Melan »Lyhykäinen Kasvioppi ja Kasvio» ensi kerran v. 1877. Toinen, paljon laajennettu painos julkaistiin v. 1884. Samasta teoksesta on alkuosa, *Kasvioppi,* kolmannessa painoksessa jo v:sta 1892 asti ollut kirjakaupassa saatavana. Tänä kesänä vasta valmistui jälkimäinen osa, *Koulukasvio.* Ollen ainoa laatuaan suomen kielellä on tämä kirja siis jo lähes kaksikymmentä vuotta ollut käytännössä Suomen kouluissa ja luullakseni hyvällä menestyksellä täyttänyt tehtävänsä ja tyydyttänyt asianomaisia. Valppaudella on tekijä uusissa painoksissa tehnyt ajanmukaisia muutoksia ja lisäyksiä. Kirja on siten kasvamistaan kasvanut. V:n 1877 painos, joka sisälsi sekä kasviopin että kasvion, oli noin 320 sivun laajuinen. Toinen painos oli sivuluvultaan jo 492 siv. Nyt on erikseen painettu Kasvioppi jo melkein yhtä suuri kuin edellisen painoksen Kasvioppi ja Kasvio yhteensä. Vielä perinpohjaisempia muutoksia ja lisäyksiä tapaamme Kasviossa. Kasvio-osa edellisissä painoksissa olikin supistettu pelkkiin, luurangontapaisiin tutkimuskaavoihin, jotka eivät olleet omiaan innostuttamaan kasvien tutkimiseen. Nyt on siitä muodostunut lähes 700 sivua suuri melkein täydellinen Suomen kasvio, vaikka se vieläkin kulkee koulukasvion nimellä. Hyödyllisiä, tervetulleita ja tarpeellisiakin ovat lisäykset näissä kirjoissa, mutta kirjojen suuruus ja samalla hinta ovat sen kautta niin arveluttavassa määrässä kohonneet, että se koulukirjalle ei ole eduksi. Kun oppilas ostamalla edellisen painoksen sai sekä kasviopin että kasvion neljällä markalla, on tämä hinta, verrattuna siihen mitä kasvitieteen oppikirjat ruotsinkielisissä kouluissa maksavat, pidettävä varsin helppona. Mutta samoista välttämättömistä kirjoista pitää nyt maksaa yli 12 mkkaa. Yli 200 prosentin hinnan ylennys tuntuu alussa liian kohtuuttomalta! Huomattava on kuitenkin ettei tämäkään hinta ole enemmän kuin pari markkaa suurempi sitä hintaa, minkä ruotsinkieliset kasvitieteen oppikirjat ja kasvio maksavat.

Suurimmat muutokset kasviopissa ovat huomattavat sen systemaattisessa osassa. Ihan uusia ovat sen kaksi viimeistä lukua, jotka käsittävät muinaismaailman kasvit ja maanpinnan kasvullisuuden. Että oppikirjan

kasvisystematiikassa, luonnollisten heimojen esityksessä, tulisi tapahtumaan muutoksia, oli odotettavissa. Luonnollisten heimojen lukeminen on yleensä koulussa pidetty varsin ikävänä. Usein se kävi pelkäksi heimojen ja sukujen tunnusmerkkien ulkoalukemiseksi, joka oli yhtä kuolettavaa oppilaille kuin opettajallekin. Jos ei oppilas ahkeran tutkimisen kautta luonnossa oppinut tuntemaan oman maan tavallisimpia kasveja ja niitten avulla voinut itselleen muodostaa kuvaa erityisistä luonnollisista ryhmistä, niin ei hän tavallisesti sitä koulussa enää saanut. Jos vaan osasi luetella sen, minkä kirja sisälsi, oli kaikki hyvä. Mihin nuo tiedot perustuivat, oli sivuseikka. Sentähden ei ole niinkään kummasteltavaa, jos moni, joka mainiosti oli koulussa suoriutunut »luonnollisista heimoista», yliopistoon tullessa kahden vuoden perästä ei voinut mainita viittä kaksisirkkaista kasvia!

Vaatimalla tavallisimpien kotimaisten kasvien tarkkaa, itsenäisen tutkimisen kautta saavutettua tuntemista, ennenkuin luonnollisia heimoja ruvetaan lukemaan, voi opetus jo liikkua varmemmalla pohjalla. Näistä tunnetuista kasveista valitaan sitten eri heimojen edustajia tutkimusaineksiksi tai mallikasveiksi. Vertailemalla näitä sukulaisia toisiinsa, voi saada jotenkin täydellisen kuvan siitä luonnollisesta ryhmästä, johon ne kuuluvat. Ellei opettaessa ole eläviä kasveja saatavana, täytyy turvautua herbaarioihin ja kuviin. Pohjana on nyt oppilaan itsenäisellä tutkimisella saavutetut tiedot. Siten voi hänen saamansa kuva tuosta luonnollisesta heimosta säilyä käsityksessä kauemmankin aikaa. Nämä seikat on tekijä huomioonsa ottanut kun hän Linnén järjestelmään on lisännyt erityisen oppimäärän kasveja Linnén luokista ja lahkoista. Se on 85 sivua laaja, runsaasti kuvilla varustettu osa kirjasta, josta tekijä alkulauseessaan huomauttaa, että se pääasiassa sisältää saman minkä tekijä monena vuonna suomalaisessa normaalilyseossa III ja IV luokalla on opettanut kirjaa käyttämättä.

Nämä mallikasvit ovat yleensä hyvästi valitut. Kaikki petit-kirjaimilla painetut selitykset kaavoineen olisivat kuitenkin voineet olla poissa, samaten ehkä moni toisistakin, Linnén luokkia ja lahkoja edustavista kasveista, jotka tavalla tai toisella ovat poikkeuksina pidettäviä. Mielestäni on poikkeuksille nyt suotu melkein liian paljon tilaa. Se on totta, että nämä sukulaisistaan poikkeavat lajit (esim. *Veronica, Alchemilla, Majanthemum, Myosurus, Paris, Viola tricolor, Lobelia Dortmanna, Euphrasia, Salix pentandra, Ribes alpinum, Lychnis dioica, Rubus chamaemorus, Silene inflata)* valaisevat monta hauskaa kohtaa ja voivat siten olla sopivat tarkastettaviksi kasveiksi, mutta tilan vuoksi ja senkin tähden, ettei noita mallikasveja tulisi niin paljon, olisi voinut tyytyä vähempään määrään näitä. Minun mielestäni tyypilliset edustajat luonnollisista heimoista ovat tärkeimmät. Oppilasten muistia ei silloin tarpeettomasti vaivata. Kun jokaisen selitettävän kasvin paikka luonnollisessa järjestössä jo tässä mainitaan ja vielä usein lisätään biologisia ja muita sopivia tietoja, niin systematiikan

lukeminen tämän jälestä voikin tulla vaan kertaukseksi pienillä lisäyksillä, niinkuin tekijä alkusanassaan toivookin.

Yllämainitut mallikasvit kaavoineen, kuvineen ovat taas uudestaan toisessa yhteydessä saaneet tilaa kunkin luonnollisen heimon alussa. Vaikka kirja siten laajenee, on se sille kuitenkin eduksi luettava. Tarkastettavia kuvia näet ei tarvitse toisesta paikasta hakea. Systemaattinen osa kasvioppia täyttää siten melkein tarkkaan puolet kirjan sivuluvusta. Vaikka ottaakin kuvien runsauden lukuun, on mielestäni systematiikkaa sittenkin liian paljon. Muun muassa olisi Friesin järjestelmä kirjasta saanut olla poissa, kun ei sitä enää seurata Ruotsissakaan.

Kukkakaavojen luettaminen ulkomaalaisista kasveista ainoastaan kuvien mukaan voi olla minusta vaarallista. Tarkat suku- ja lajimääritykset niistä ovat mielestäni myöskin tarpeettomia, sillä niitten ulkoaluettamisesta ei ole vastaavaa hyötyä. Ihan tarpeeksi olisi mielestäni ollut tekijän hauskat ja sattuvat tiedonannot niitten bioloogisista ominaisuuksista, käytännöllisestä merkityksestä ja levenemisestä. Kysymyksessä olevan kasvin kuvasta olisi saatava käsitys sen ulkomuodosta.

Ajanmukainen esitys Thallophyteista, runsaasti kuvilla varustettu, on uusi ja tarpeellinen lisäys tässä painoksessa.

Luvut IV, V, VI ja VII (tämän luvun järjestysnumero on kirjassa väärin V, jonka painovirheen kautta myös seuraavat luvut VIII ja IX esiintyvät kirjassa lukuina VI ja VII) sisältävät melkein saman kuin edellisen painoksen II, III, IV ja V luku. Niissä esittää tekijä lyhyesti ja hauskasti pääpiirteet kasvien sisärakennuksesta, niitten hengityksestä ja ravitsemisesta, siitoksesta ja muista ilmiöistä kasvikunnassa.

Seuraa sitten kaksi viimeistä lukua: Muinaismaailman kasvit ja Maanpinnan kasvillisuus. Se on pidettävä ajan merkkinä, että tekijä oppikirjaansa on ottanut nämä luvut. Geologiia ja Paläontologiia ovat nykyaikana vilkkaan keskustelun alaisina ja ovat siten vetäneet sivistyneen yleisön huomiota puoleensa. Ne ovat valaisseet maanpinnan ja elollisen luonnon kehityshistoriaa tavalla, jota ei koulussa voi olla koskettamatta. On sentähden kiitosta ansaitsevaa, että kirjassa muutamalla sivulla kosketellaan kasvipaläontologiiaakin. Luonnollista on että koulussakin jo saa vähän lähemmin kuulla puhuttavan esim. niistä muinaismaailman kasveista, jotka muodostivat ne suunnattomat metsät, jotka kivihiilikerroksina ovat säilyneet nykymaailman poltettaviksi.

Kasvien leveneminen maan pinnalle, syyt ja ehdot levenemisilmiöihin ovat siksi yleistä huomiota ansaitsevia, että pidän varsin ilahuttavana että nämäkin seikat ovat tässä koulukirjassa tullut käsitetyiksi. Hauskaa on lukea kirjassa esitettyä kasvigeografiiaa. Koska Humboldt on tämän tieteen eloonsaattaja, ovat hänen ilmastovyöhykkeensä kaikki luetellut. Pelkkä mainitseminen niistä olisi ehkä riittänyt. Eihän niillä enää ole muuta kuin histo-

riallinen merkitys. Sattuva ja hyvä on esitys »kosmopoliittisista», valta- ja muotokasveista sekä omituisista kasveista. Suurimman osan kasvigeografiiasta ottavat luonnolliset kasvialat, joita valaisee pieni, mutta hyvin selvä ja selityksillä varustettu kartta. Esitys näistä kasvialoista on ymmärtääkseni onnistunut. Toisinaan tuntuu kuitenkin numeroita olevan liian paljon, esim. Andesvuorien kasvialoissa.

Kasviopin ulkoasu olisi voinut olla parempi. Huononlaisen paperin syyksi on luettava, että monet pienemmistä ja muuten hienommista kuvista ovat tulleet jokseenkin epäselviksi. Tällaisessa kirjassa, jossa kuvia on niin runsaasti, ovat kuvat niin tärkeät, että haitaksi on katsottava, jos kirjan huono paperi vähentää hyvien kuvien selvyyttä ja arvoa. Muutamat kuvat ovat ehkä liian pieniä. Kerrassaan onnistumaton on kuva 486.

Korjaamattomista painovirheistä huomautan seuraavista: siv. 38 Linné kuoli 1768, lue 1778; sivuilla 143 ja 144 Thalamifloræ-heimojen yleiskaavassa edustavat väärin merkit + ja β samanarvoisia ryhmiä (sikiäin yksikoppinen, sikiäin yhdiskoppinen). Painovirheet sellaiset kuin Hypum siv. 313, Par*n*elia siv. 347, Eu*p*orbia siv. 424 ja A*l*bies siv. 417 tuskin saavat aikaan väärinymmärrystä.

Melan kasviopin kolmas painos osoittaa suurta edistystä. Muistutuksistani huolimatta on se varsin hyvä ja sopiva oppikirja lyseissa. Tyttökouluille ja seminaareille, joissa sitä myös käytetään, se ei yhtä hyvin sovellu. Koska ainoastaan pienempi osa sen sisällystä niissä voi tulla luetuksi, on näin kalliin kirjan hankkiminen näissä kouluissa pidettävä rasittavana.

* * *

Sellaisen koulukasvion laatiminen, joka täyttäisi kaikkia nykyajan vaatimuksia, on yhden henkilön melkein mahdoton aikaansaada. Koulukasviossakin on kriitillisten sukujen esittäminen siksi vaikea, että vaativat erityistutkijain työtä. Kysytään sentähden suuressa määrässä ahkeruutta, tarkkuutta, laajoja tietoja ja arvostelukykyä tekijältä, joka yksin ottaa suorittaakseen niin vaikean ja laajan tehtävän. Sellaisena kuin Melan koulukasvion kolmas painos nyt esiintyy, on se selvänä todistuksena tekijän väsymättömästä, uutterasta ja onnistuneesta työstä Suomen koulujen eduksi. Muutokset ja lisäykset ovat niin suuret ja perinpohjaiset että tämä painos on pidettävä ihan uutena kirjana. Verrattuna edellisiin painoksiin osoittaa se suurta edistymistä. Edellisten painosten kuivien tutkimuskaavojen lisäksi on tullut laajempia selityksiä kustakin lajista. Näissä mainitaan muun muassa kasvin kasvupaikka, kukkimisaika, leveneminen Suomessa ja yleisyys- tai harvinaisuussuhde. Paitse kaikkia Suomen (ja Lapin) kotimaisia kasveja on kirjaan otettu useita viljeltyjä, lastauspaikoilla ja muualla tavattuja satunnaisia kasveja. Erittäin arvokas on prof. *Norrlin*in kirjoittama esitys *Hieracium*-

suvusta kirjan lopussa. Se tuntuu olevan käytännöllinen, vasta-alkajoita varten kokoonpantu ryhmitys tämän vaikean suvun tärkeimmistä muodoista. Varmaan tulee *Hieracium*-suku tämän esityksen kautta vetämään enemmän huomiota puoleensa ja siten paremmin tunnetuksi kuin tähän asti.

Luonnollista on, että niin suuressa kirjassa kuin tässä epätasaisuuksia ja puutteellisuuksiakin on huomattavissa, mutta ne ovat sitä laatua, etteivät paljon haittaa kirjan arvoa koulukasviona, ja ovat suuremmaksi osaksi laskettavat sen jouduttamisen syyksi, jolla kirja oli painettava. Siten ovat kasviosta jääneet pois kotimaiset *Pedicularis hirsuta* ja *Hypericum montanum*. Sitä vastoin en tiedä suomalaiseksi kasviksi *Potamogeton fluitans*'ia, jonka tekijä mainitsee Etelä-Hämeestä. Eikä Hjelt tunne sitä teoksessaan *Conspectus Floræ Fennicæ*. Sekasikiöt ovat muutamissa, esim. *Betula*- ja *Salix*-suvuissa, tarkkaan huomioon otetut. Toisissa ne ovat liian paljon laiminlyötyjä, esim. suvuissa *Viola, Pyrola, Epilobium, Galium, Carex* ja *Cirsium*. Tahdon viitatuista sekasikiöistä mainita seuraavat, verrattain helposti määriteltävät: *Viola canina* × *Riviniana, Pyrola rotundifolia* × *minor, Galium mollugo* × *verum, Cirsium heterophyllum* × *palustre*. *Gentiana-, Sparganium-* ja *Rosa*-lajimme ovat myöskin osaksi selvitettyjä niin, ettei kasvion esitys näistä suvuista ole ajanmukainen.

Lastauspaikoilla tavattavista kasveista olisi mielestäni voinut mainita useita muitakin esim. *Senebiera didyma, Sisymbrium Læselii, Mercurialis annua, Psamma arenaria, Linaria*-lajeja, joita eri osissa maatamme on huomattu.

Viljeltyjen ja koristuskasvien suhteen on valinta vielä vaikeampi. Oudolta tuntuu kuitenkin ettei viljeltyjä *Tilia*-lajeja, ylen tavallista *Cheiranthus annuus*ta ja *Hyssopus officinalis*ta löydä kasviosta.

Muutamien, meillä yleiseen käytettyjen kasvinimien asemesta käyttää tekijä toisia, esim. *Helianthemum chamæcistus*, ilman että tavallisemmin käytetty nimi *vulgare* edes on sulkujen sisällä merkitty. *Epilobium*-suvussa tapaamme myös toisia nimiä, kuin mitä *Herbarium Musei Fennici*n tekijät ja itse suvun monograafi Heussknecht käyttävät. Siitä ei olisi muuta kuin pelkkää voittoa, jos tottuisimme käyttämään samoja nimityksiä. Mielestäni ansaitsisi *Herbarium Musei Fennici*ssä ja Hjeltin *Conspectus*essa käytetty nomenklatuuri tulla meillä yleiseen käytäntöön. Niitä voisi tässä suhteessa huoletta seurata.

Kovin paljon on tekijä kirjaansa ottanut nimelleen määrättyjä muunnoksia ja muotoja. Siitä ei ole muuta kuin hyvää sanottavaa, että koulunuoriso jo tästäkin tulee huomaamaan vaihtelevaisuuden luonnossa. Mutta ei ole oikein esittää kaikkia muotoja samanarvoisina, *varietas* nimellä, niinkuin kasviossa on tapahtunut. Helposti olisi voinut muodon eteen lisätä esim. *f* (forma), osoittaakseen sen erilaista systemaattista arvoa muun-

nokseen verraten. Onhan tekijä tällaisen merkityksen kautta tehnyt eroa alalajin (*) ja muunnoksenkin (v) välillä. Siten nuo mitättömät toisintelot, joita kirjassa on paljo, eivät kasviossa muodollisestikaan pääsisi esiintymään samanarvoisina kuin hyvät muunnokset.

Epätasaisuutta esityksessä huomaa siinä, ettei toisissa vaihtelevissa lajeissa (esim. *Orchis maculata* ja *Cystopteris fragilis)* muotoja mainita ja että toisissa tutkimuskaavoissa löytyvät kaikki muunnokset ja muodotkin, toisissa taas luetellaan ne tuntomerkkeineen vasta selityksissä päämuodon alla. Monen suvun ja lajin tutkimuskaavan mukaan tulee lajin päämuodolle tarpeettomasti kolme nimeä: *Dianthus deltoides vulgare, Sagina procumbens apetala, Vaccinium myrtillus v. nigra, Campanula cervicaria v. echiifolia* ja monta muuta. Koska toisissa suvuissa ja lajeissa (esim. *Lathyrus, Leontodon* j. m. m.) toista, oikeampaa menettelytapaa kaavoja laatiessa on käytetty, lienee syy tähän epäjohdonmukaisuuteen ehkä kiireellisessä painatustyössä haettava.

Kasvien leveneminen Suomessa ilmoitetaan hyvin käytännöllisesti, vastaavan kasvitieteellisen alueen numerolla. Näitä alueita valaisee kirjan alussa oleva, pieni Suomenmaan kartta ja alueitten kaavakuva. Samaan karttaan on merkitty 12 suomalaisen puulajin pohjoisrajat. Haavan rajaviiva siinä ei kuitenkaan ole oikein merkitty. Haapaa kasvaa vielä Inarin-Lapissa, sitä löytyy runsaasti männynrajalla Enontekiön-Lapissa (Lätäsenon suupuolella), ja ulkopuolella Suomen valtiollista rajaa muodostaa se kuusen kanssa kauniita sekametsiä Nuotjaurin rannalla Venäjän-Lapissa. Haapaa kasvaa siis paljoa pohjoisempana kuin sen pohjoisraja kartalla osoittaa.

Yleisyys- tai harvinaisuussuhteita ilmoitettaessa olisi ollut tarpeeksi tekijän yleiset tiedonannot: *ylen yleinen, yleinen, jokseenkin yleinen, jokseenkin harvinainen, harvinainen* j. n. e. Kasvien vaihtoarvot eivät ole paikallaan kasviossa, ei koulukasviossakaan. Oppilailla tahtoo muutenkin olla liiallinen halu kunnioittaa noita 100-arvoisia kasveja ja laiminlyödä heille alussa paljoa tärkeämmät tavalliset kasvit.

Nimiluettelossa on aksentilla merkitty, miten muukalaiset nimet ovat äännettävät. Siitä on varmaan moni tekijälle kiitollinen. Mielestäni olisi saman voinut suuremmalla syyllä tehdä enemmän huomatulla paikalla itse tekstissä.

Tekijä kirjoittaa *Tofjeldia* pro *Tofieldia, Dracocephalum thymiflorum,* mutta *Dr. Ruyschiana.* Painovirheitä näyttää olevan paljon. Niistä, joita olen huomannut, mainittakoon: siv. 344 *Zisii* lue *Zizii,* siv. 493 *haarainen* pitää olla *haaraton* (Equisetum limosum), siv. 181 *pilurare,* siv. 261 *Androrace,* siv. 297 *herbacca,* siv. 306 *Lapponium,* siv. 307 *repes,* siv. 392 *Personii* lue *Persoonii.*

Kirjan ulkoasu on erittäin miellyttävä ja hyvä.

Tarkoituksensa koulukasviona täyttää tämä kirja hyvästi. Koulukasviona se luonnollisista syistä ei yritäkään tyydyttää kaikkia niitä vaatimuksia, joita täytyy asettaa täydelliselle Suomen kasviolle. Mutta se on mielestäni niin paljon kaikkia muita Suomessa ilmestyneitä kasvioita täydellisempi ja etevämpi, että se ansaitsee levitä ja epäilemättä tuleekin leviämään laajempiin piireihin kuin yksinomaan suomenkielisen koulunuorison keskuudessa. Niitten varalle, joille suomalainen tiedesanasto on outo, olisi suomalais-ruotsalainen tiedesanasto kirjan lopussa ollut tervetullut.

Olen vakuutettu siitä, että Melan uudella Koulukasviolla tulee olemaan suuri innostuttava vaikutus Suomen kasvien tutkimiseen ja tuntemiseen.

John Lindén.

Fredr. Elfving, De vigtigaste kulturväxterna. Med 77 afbildningar i texten. Helsingissä, Söderström & C:o 1895. 222 siv. imp. 8:o. Hinta 5: —.

Tekijä on tällä kirjalla ensi sijassa tahtonut yliopistonuorisolle tarjota helppotajuisen esityksen viljelyskasveista, mikäli ne ovat saavuttaneet yleisemmän merkityksen ja niiden tunteminen siis on luettava tavalliseen kansalaissivistykseenkin. Jos nämät tiedot useimmiten tähän asti ovat olleet jokseenkin vaillinaiset, niin on tämä ainakin suureksi osaksi riippunut siitä, ettei soveliasta teosta ole ollut olemassa mistä niitä olisi voinut helposti ammentaa. Tavalliset kasvitieteelliset käsikirjat tuskin tulevat kysymykseen paitsi varsinaisissa tutkinto-opinnoissa, ja ulkomaan etevät alkuteokset tällä alalla (esim. De Candollen Origine des plantes cultivées, Hehnin Kulturpflanzen und Hausthiere, Wiesnerin Rohstoffe) ovat usein laajan ja seikkaperäisen sisältönsä vuoksi tähän tarkoitukseen liika pitkäveteiset ja muuten vieraan kielensä tähden monelle vähemmin mieluisat. Luonnollista on sitä paitsi, että lukija tämmöisestä kirjasta hakee tarkempia tietoja oman maan kasveista sekä siellä käytännössä olevista ulkomaan tuotteista. Että tekijä on tämän viimeksi mainitun vaatimuksen älynnyt ja mahdollisuuden mukaan koettanut sitä tyydyttää, ei varmaankaan ole luettava kirjan pienimmäksi ansioksi.

Tekijä on muuten ilmeisesti tässä löytänyt tehtävän missä hänen selvä ja hilpeä, välistä leikkisä kirjoitustapansa pääsee täydellisesti vaikuttamaan samalla kuin tiedemiehen tarkkuus lukijalle takaa mieleisen luotettavaisuuden. Liioittelematta voi sanoa, että siten on luotu kirja, joka yhtä hyvin sopii suuren yleisön kuin ylioppilaan luettavaksi. Varsinkin luonnonhistorian opettajille se tarjoo hyvää ja monelle sangen tarpeellista opastusta.

Liki kahdesta sadasta viljelyskasvista kerrotaan lyhyesti niiden ulkomuotojen pääpiirteet, niiden käyttämistavat ja arvokkaimmat ominaisuudet, niiden leveneminen ja tärkeimmät erityismuodot. Erittäin hauskalla tavalla on usein eri lajien historia esitetty, vert. esim. kertomukset perunan, tupakin ja ryytineilikan sivistyshistoriasta. Useimmat lukijat varmaankin kiitollisuudella huomannevat, että tämä historiallinen puoli on paisunut jotenkin laajaksi.

Kuvia on runsaanlaisesti liitetty tekstiin, niinkuin vilppaalta, uudenaikaiselta kustantajalta sopii odottaa. Hyvin eriarvoisia nämät kuvat kuitenkin ovat, löytyypä niiden joukossa moitteettomia nykyajan kuvitusnäytteitä (esim. viiniköynnös, puuvillakasvi), vaan löytyy myös jokseenkin keskinkertaisia, jopa ala-arvoisiakin (esim. kastanjapuu, salaatti, useat jyvälajit).

Yksityiskohtia tietysti helposti löytää semmoisia, joista voi olla eri mieltä. Niinpä syystä voi epäillä tokkohan pellava oli muinais-suomalaisille niinkään tunnettu, kuten tekijä (De Candollen mukaan?) otaksuu. Karjalan tarkoin tutkituista haudoista ei ole tavattu muuta pellavavaatetta kuin kallisarvoista brokaadia, ilmeisesti ulkomaalaista alkuperää. Muut aikaisemmat tiedonannot kaipaavat vielä suuresti lopullista vahvistusta; toistaiseksi meidän täytyy olettaa, että muinaissuomalaiset, joitten puvut ainakin suurimmaksi osaksi olivat villaset, tuskin mainittavassa määrässä harjoittivat pellavanviljelystä. Nykyistä pellavanviljelystä Suomessa olisi ollut syytä vähä tarkemmin selittää kuin mitä viiteen riviin on mahtunut. — Jute-kasvin vertailua hamppuun tuskin voi pitää valaisevana ja ehdoton ihastus tähän kasviin ei pidä paikkaansa, sillä niin kauniinnäköinen ja helppohintainen kuin sen kuitunsa todellakin on, lujuus siitä kokonaan puuttuu; sitä paitsi se on hyvin paha syttymään ja sen käyttäminen akuttimiksi ja esiripuiksi on, niinkuin monet siitä syntyneet tulipalokohtaukset jo ovat kyllästi todistaneet, kerrassaan hyljättävä.

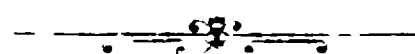
Omenapuusta sopii muistuttaa, että viljeltyjä lajeja ei pidetä tavallisen, Euroopassa ja meidänkin maassa kasvavan metsäomenan jälkeläisinä. Niitä siis ei saisi yhdessä käsitellä. Muuten olisi välistä ehkä voinut pitää alhaisemmat erityismuodot paremmin erillään toisistansa. Esim. siitä mitä siv. 53 sanotaan herneistä voi helposti syntyä se käsitys, että hybriidimuotoja *täytyy* tai ainakin täydellä syyllä *voi* lukea toiseen tai toiseen emä-lajiin.

Vähällä vaivalla olisi useasti tarkemmin voinut määrätä eri kasvien pohjoisrajan. Kun esim. sanotaan, että rukiin pohjoisraja Euroopassa on noin 69:llä leveysasteella, niin tämä tuskin voi tyydyttää, sillä jo Venäjän Karjalassa raja alenee useampia asteita, eikä koko Pohjois-Venäjällä enää kohoa likimainkaan äsken mainitulle linjalle. Lyhyys on sangen kiitettävä, vaan se ei saa viedä harhaan. — Pohjois-Venäjältä ovat kirjan tiedot yli-

malkaan hyvin niukat ja epätietoiset ja kuitenkin nämät olisivat suomalaiselle lukijalle yhtä tärkeät kuin Ruotsia koskevat.

Loppukoot tähän nämät harvat rivit, jotka eivät muuta tarkoita kuin kääntää Valvojankin lukijain huomiota kaikin puolin hauskaan ja hyödylliseen kirjaan. Olisiko se toivo liika rohkea, että siitä ennen pitkää saisi suomenkielisenkin painoksen?

A. Osw. Kihlman.

Julius Krohnin jälkeenjääneistä muistoonpanoista.

III.

Inkerin virsi.

Siitä ritarirunoudesta, joka keskiajan loppupuolella kukoisti Skandinavian maissa ja jota meidänkin maamme ruotsinkielinen väestö vielä muistissaan tallentaa, on suomalaisessa kansanrunossa verrattain vähän jälkiä säilynyt. Nämät jäljet ovat kuitenkin siksi selvät, että ne pakottavat meitä olettamaan ei ainoastaan välillistä, vaan myös suoranaista vaikutusta.

Täydellisesti todistava esimerkki vanhan runon muotoon pukeutuneesta skandinavilaisesta ballaadista on *Inkerin virsi,* kolmas järjestyksessä Sääksmäen Ritvalan kylän Helkavuorella esitetyistä lauluista. Siitä löytyy ainoasti kaksi alkuperäistä kirjaanpanoa, toinen Gottlundin vuodelta 1824, toinen Lönnrotin vuodelta 1831. Kumpikaan heistä ei ole tarkoin noudattanut kansan ääntämistapaa, vaan sitä sovitellut omaan kirjoitustapaansa, niinkuin seuraavista jäljennöksistä niitä toisiinsa vertaamalla helposti huomaa.

Gottlundin kirjaanpano, julkaistu Otavassa II, s. 41.

Inkerin-Runo.

Inkeri ihanen Neiro
Varas se vakuhun nais,
Lalmanti Iso Ritari
Anto kättä kätkyä,[1])
Ison kimpun kihlajell,
Suuren sormuksen lunasti.

Lönnrotin kirjaanpano, käsikirjoituskoelmassa S, n:o 54.

Ingerin Virsi.

Lalmanti iso ritari
Varas se vakuun neidon,
Anto kättä kätkyelle,
Ison kimpun kihlaeli,
Suurin sormuksin lunasti.

„Kokotteles vuotta viisi,
Vuotta viisi, vuotta kuusi,
Kanssa kaheksan keseä,
Ynnä yheksän suven,
Vuosi-kausi kymmenettä!
Kuinsa kuulet kuoleheeni,

Ottakos uroa parempi!
Elkössä pahempataini,
Elkössä parempataini,
Ota muutoin muotohitteis!"
Erikki vähä Ritari
Valeh-kirja kannatteli,
Valeh-kirja kiiruhulta:
„Lalmanteis on sorissa voit'tu,
Pantu maahan paimen luissa."
Inkeri ihanen Neiro
Väein vietiin viintupa, [2]
Väein kihlat annettiin,
Väein ei eneä vihillen saatu.
Ei miehin eikä miekkan, [3]
Eikä uljoisten uroisten,
Eikä vaimojen valitten,
Eikä neitten kauneuven.
Inkeri ihanen Neiro
Istu se lutin [4] solassa,
Sekä istu että itki,
Katto itään, katto länteen,
Katto poiki pohjoisehen.
Näki kykkärän merellä:
„Jossa lienet lintuparvi,
Niin sä lähre lentämään!
Jossa lienet kalaparvi,
Niin se vaipunet mereen!
Jossa lienet Lalmantiini,
Laske purtees valkamaan!"
Erikki vähä Ritar:
„Mistäs tunnet Lalmannikseis?"
„Tunnen nasta, tunnen purteet,
Kahen airon laskennosta,
Toinen puoli uutta purtta,
Toinen silkiä sinistä;

„Kokotteles vuotta viisi,
Vuotta viisi, vuotta kuusi,
Kanssa kahdeksan keseä,
Ynnä yhdeksän suvea,
Vuosikausi kymmennettä!
Kun sa kuulet kuolleheni,
Kaiketi kadonneheni,
Ottakoos uroo parempi!
Älkösä parempatani,
Älkösä pahempatani,
Ota muuton muotohittes!"
Erikki vähä ritari
Valhekirjat kannatteli,
Valhekirjat kiiruhulta:
„Lalmanti se on sodissa voitu,
Pantu maahan paineloissa."

Väen vietiin viintupahan,
Väen kihlat annettihin,
Väen ei vihille saatu,
Eikä miehin eikä miekan,
Eikä uljasten urosten,
Eikä vaimojen valiten,
Eikä neitsen kauneuden.
Ingeri se ihana neito
Istu se lutin solassa,
Sekä istu että itki,
Katto itään, katto länteen,
Katto poikki pohjasehen.
Näki kykkären merellä:
„Jossa lienet lintuparvi,
Niin sä lähde lentämähän!
Jossa lienet kalaparvi,
Niin sä vaipunet merehen!
Jossa lienet Lalmantini,
Laske purtes valkamahan!"

„Mistäs tunnet Lalmantikses?"
„Tunnen nasta, tunnen purtesta, [9])
Kahden airon laskemasta, [10])
Toinen puoli uutta purtta, [11])
Toinen silkkiä sinistä;

Silkki Inkerin kutoma,
Kauvon Neiron kairehtima."
„Minun nuorin veljykkeisen,
Ota ohrilta oriis,
Irulta [5]) ikä-lihanen, [6])
Maata-jalka [7]) maltahilta,
Aja vasta Lalmantia!"
„Terve, nuori Naeramiehein! [8])
Kuinka Inkeri elää?"
„Hyvä Inkeris elää,
Viikkokausi häitä juotu,
Toinen lahjoja lareltu,
Kolmas annettu antemia."

Gottlundin selityksistä mainittakoon: [1]) kätkyveehen; [2]) vihkitupaan (säe lienee alkuaan kuulunut: vietihin vihintupahan); [3]) miekoin; [4]) lutti l. luhti = ylinen, parvi; [5]) iteiltä; [6]) vanha hevoinen; [7]) lyhyt-jalkainen; [8]) lankomies (*Naera-* on luettava: *näärä-*, jonka *r*:n Lönnrot on väärin käsittänyt *d*:n sijaiseksi).

Silkki Ingerin kutoma,
Kauan neidon kaidehtima."
„Minun nuori veljykäisen,
Ota ohrilta ohrisi,
Idulta ikälihani,
Maata jalka maltahilta,
Aja vasta Lalmantia!"
„Terve, nuori näädämiehen!
Kuinka Ingeri eläåpi?"
„Hyvin Ingeris eläåpi.
Viikkokausi häitä juotu,
Toinen lahjoja ladeltu,
Kolmas annettu antimia."

Lönnrotin myöhemmin päällekirjoitetuista oikaisuyrityksistä mainittakoon: [9]) Tulennasta tunnen purren; [10]) Laivan airon laskemasta tai Tulennasta l.; [11]) Uus' on toinen purjepuoli.

Molempia kirjaanpanoja käyttämällä sekä osaksi itäsuomen murteelle mukauttamalla julkaisi Lönnrot yllämainitun runon Kantelettaressa v. 1840 nimellä *Inkerin sulhot.* Sen sekä Gottlundin jo v. 1832 ilmestyneen julkaisun perustuksella, mutta palauttamalla takaisin länsisuomen murteelle painattivat »Hämeen kansan Ystävät» tämän samoin kuin muutkin »Ritualan Helka-virret» pienessä vihkosessa v. 1846. Tarkoituksena oli heillä koettaa »kirjoitettuna eleellä pitää niitä vähiä (vanhoja lauluja ja leikkejä), jotka syntypaikoillamme vielä, niinkuin hämmenevä ehtoorusko, muistuttavat menneitä aikoja», ja heidän onnistuikin vielä kauan ylläpitää Helan huutamisen tapaa Sääksmäellä. Mutta painetusta »Helka-arkista» oli kuitenkin se vahinko, ettei kansa enää luottanut omaan muistiinsa, vaan kirjan sanoihin, joten runojen alkuperäinen muoto unohtui. Nykyisin tuskin enää tavattanee laulajaa, joka olisi sitä kuullut ennen vuotta 1846 ja siltä ajalta vielä muistaisi. Viimeksi mainittakoon, että uusi, molempiin alkukirjoituksiin perustuva ja alkumuotoa tavoitteleva laitos Ritvalan Helkavirsistä on ilmestynyt Kansanvalistusseuran levittämissä Lehtisissä niiden viidentenä numerona v. 1892.

Tämä kaikki koskee ainoasti Inkerin virren muodollista puolta. Mitä itse sisällykseen tulee, niin on ensiksi mainittava, että aivan sama kertomus löytyy eräässä ruotsalaisessa ballaadissa, jonka Arvidsson on painattanut kokoelmaansa nimellä *Herr Lagman och Herr Thor* (n:o 24). Yksi hänen julkaisemistaan kolmesta ruotsinmaalaisesta toisinnosta (C) sen esittää seuraavasti.

Herra Lagman kysyy ylpeältä *pikku Ingalta: »kauanko minua odotat naimatonna?»* Tämä vastaa: »ainakin viisitoista vuotta». Määräajan kuluttua rupeavat veljet häntä naittamaan *nuorelle herra Thor*ille, jolla on enemmän kultaa kuin herra Lagmanilla maata. *Häitäkin jo juodaan, mutta morsianta ei saada vihille. Ja kun häntä viimein väkiseltä tahdotaan viedä, pakenee hän ylisille* (i höga lofts sval; vrt. *lutin* l. *luhdin sola* suomalaisessa runossa). Sieltä hän *näkee purjeen sekä lippuja,* valkoisia ja punaisia, ruunisia ja *sinisiä, jotka tuntee omiksi käsitöikseen. Yhtä veljistänsä hän pyytää ratsastamaan rannalle vastaan. »Kuinka, rakas lankomies, pieni kihlattuni voi?»* kysäisee herra Lagman. »Hyvin kyllä», vastaa veli, »hänellä on jo kolme lasta». — »Kirottu olkoon meri, joka ei laivaani rikki ruhjonnut!» — »Kiiruhda vaan, Inga on vielä naimaton ja odottaa sinua!» Lankonsa hevosella herra Lagman ajaa karauttaa häätaloon ja ryöstää morsiamen kesken tanssia. Kaksintaistelussa hän sitten surmaa kilpaveljensä.

Toisessa kappaleessa (B) on se eroavaisuus huomattava, että *purjeet* mainitaan värillisiksi ja omatekoisiksi; kolmannessa (A) nämät sanotaan nimenomaan *silkkisiksi.*

Neljäs ruotsinkielinen toisinto on äskettäin saatu Länsi-Suomesta. [1]) Siinä *Lagerman* pyytää odottamaan vuoden tai kaksi ja *Deielill* (s. o. pikku neiti) lupaa odottavansa vaikka kaksikymmentä. Kun Deielillaa väkisin puetaan toisen morsiameksi, hänen silmänsä yhä vilkkuvat merelle päin. »*Näen Lagermanin laivan!*» hän äkkiä huudahtaa. »*Kun vaan näet jonkun vähäisen kalastajaveneen, niin heti luulet Lagermanin laivaksi.*» — »Näenhän minä hänen sinikeltaisen lippunsa, jonka omin käsin olen ommellut». Toisena puhujana on Deielillan veli, joka sitten ratsastaa rantaan. »Terve, rakas lankomies, kuinka Deielill voi?» kysäisee Lagerman. »Hyvin kyllä», vastaa veli, »*tämän päivää on häitä juotu*».

---

[1]) Fagerlund, Anteckningar om Korpo och Houtskärs socknar s. 192.

Lagerman vaalenee. »Älähän hätäile», lohduttaa toinen, »vielä hän on naimaton». Lagerman ratsastaa suoraa päätä häätaloon ja ryöstää morsiamen. Maksaa sitten sulhasen, herra *Hjortin*, miehille hääkustannusten korvaukseksi viisikymmentä tynnöriä olutta ja viiniä.

Suomalainen kansanruno ja ruotsalainen kansanlaulu ovat siinä määrin toistensa kaltaisia, että edellinen ei saata olla muuta kuin jälkimäisen mukaelma, josta loppuponsi puuttuu. Jos kertomuksen juonessa läpikäyvä yhdenmukaisuus vielä jättäisi vähintäkään sijaa epäilykselle, niin toimivien henkilöiden yhteiset nimet sen peräti poistavat. Ruotsalainen *Inga* on suomalaisessa muodossa *Inkeri*. Sanaa *Lagman*, joka ei oikeastaan ole mikään nimi, vaan sama kuin nykyinen *laamanni*, vastaa *Lalmanti*. Tässä ei ole varsinaisesti muuta äänteellistä muutosta tapahtunut kuin konsonanttiryhmän *gm*:n siirtyminen *dm*:ksi; *l* on näet hämäläinen vastine alkuperäisemmälle *d* *(ð)*:lle. Sen todistaa eräs Inkerin virren toisinto, joka on muistiinpantu Ilomantsissa [1]) ja alkaa säkeellä: *Latman* (t < d) *Tyyri, Tuori nuori* (s. o. nuori herra *Thor)*.

Ulkopuolella Sääksmäkeä on näet löydetty, paitsi mainittua ilomantsilaista, useampia kappaleita Inkerinmaalla, jotka viittaavat siihen, että Inkerin virsi on aikoinaan ollut hyvinkin yleisesti tunnettu Suomessa. Että ne ovat Ritvalan muodostuksesta riippumattomat, osoittanee niissä säilynyt kilpakosijan alkuperäinen nimi. Itse kilpakosijasta ei tosin ole mitään puhetta, vaan hänen nimensä tavataan Ilomantsissa Lagmanin arvonimeen liittyneenä ja Inkerissä yksinään tämän sijalla muodoissa *Tuuri* l. *Tuurikkinen*, joskus *Tuurin Tuurikkainen.* [2]) Yhdessä inkeriläisessä katkelmassa [3]) on tallella myös tytön nimi *Inkerö vähäinen neito*, joka sanan mukaisesti vastaa ruotsalaisia *Inga lilla* ja *Deielill.*

Inkerin virressä löytyy yksi ainoa itsenäinen piirre, nimittäin Lalmantin *laivan arvaileminen* ensin *lintu-* ja sitten *kalaparveksi*. Tosin on siihenkin voinut olla jonkunlaisena aiheena Suomen Ruotsalaisten kirjaanpanossa mainittu *kalastajavene;* mutta itse kuvaus tuntuu alkuperäisesti suomalaiselta. Inkeriläisissä toisinnoissa on sitä jatkettu esim. seuraavilla säkeillä: [4])

---

[1]) Ahlqvist, vihko B, n:o 72.

[2]) Esim. Europaeus, vihko 3, n:o 5, 270, 291.

[3]) Europaeus, vihko I, n:o 435.

[4]) Törneroos, n:o 217, johon Kantelettaren kolmannen painoksen n:o III, 33 etupäässä perustuu.

„Kuin sa lienet lehtipielys,
Niin sinä lehiksi lennä,
Kun sa lienet heinäpielys,
Niin sa kaa'u karheheksi!"

Vielä runollisemmin lauletaan mainitussa Ilomantsin kappaleessa:

Näki mustasen merellä,
Sinertävän lainehella:
„Jos lienet ve'esen (!) vaahti,
Vesi vaahtesi kaota;
Jos lienet kalainen karja,
Pursto pohjahan purauta;
Vaan kun lienet lintukarja
Nouse siivin taivahalle!"

Satunnaista ei myöskään liene, että juuri tämä kohta on saanut sijan Ilomantsin Kilpakosinta-runossa ja siitä levinnyt vienanpuolisiin Kilpakosinnan toisintoihin, joista taas Lönnrot sen on ottanut Kalevalaansa, siihen kohtaan missä Ilmarin sisar puhuttelee Väinämöisen purtta (r. 18: 61—96). Suomalainen runotar on sen silminnähtävästi tuntenut omakseen.

Inkerin virren ikää siinä muodossa, kuin se meille on Sääksmäellä säilynyt, on mahdollinen määrätä muutamien säkeitten avulla, joita siihen on eksynyt historiallisista runoista. Piispa Henrikin surmavirrestä [1]) ovat epäilemättä lainatut ne sanat, joilla Inkeri kehoittaa veljeänsä lähtemään Lalmantia vastaan.

Inkerin virressä:	Piispa Henrikin virressä:
Ota ohrilta orihis,	Ota ohrilta oroinen,
Iduilta ikälihainen,	Iduilta isoilihainen,
Maatajalka maltahilta.	Maatajouhi maltaisilta.

Samasta alkulähteestä on epäilemättä myös kilpaveljen nimitys *Erikki vähä ritari.* [2])

[1]) Kts. Länsi-Suomi II, s. 18.

[2]) Piispa Henrikin surmavirren vaikutus ulottuu toiseenkin Ritvalan Helkajuhlissa esitettyyn lauluun Mataleenasta, jonka pojista olisi tullut: yhdestä *Ruotsissa ritari*, toisesta *herra tällä maalla* ja kolmannesta *pappi paras*, jollei hän olisi niitä itse hukannut.

Vielä tarkemman ajanmääräyksen antavat meille ne säkeet, joissa Inkeriltä kysytään:

„Mistäs tunnet Lalmannikses?"

— ja hän vastaa:

„Tulennasta tunnen purren",

jos nimittäin viimeksi mainittu säe on näin luettava; sillä ne ehdottomasti johtavat mieleemme alkukohtauksen Elinan surmassa:

„Mistäs tunnet Klaus Kurjen?" —
„Tulennasta tunnen tuiman."

Myöskin säe:

Sekä istui että itki

joka kuvaa Klauksen katuvaista mielentilaa, lienee sovittamalla siirretty Inkerin ikävöitsemiseen luhdin solassa.

Kaikki nämät säkeet, joihin ei ole vähintäkään aihetta Inkerin virren ruotsalaisissa esikuvissa ja joita ei Ilomantsin eikä Inkerin toisinnoissa tavata, yhteensä todistavat, että sen nykyinen muoto Sääksmäellä ei saata olla aikaisempi 1500-lukua. Todistaisivatko ne sitäkin, että piispa Henrikin ja Elinan surmavirsiä on aikoinaan laulettu Ritvalan Helkajuhlissa?

Kaarle Krohn.

J. V. Snellmanin ylioppilasaika Turussa.

(Ote pian ilmestyvästä elämäkerrasta.)

Akateemisen nuorison osanotto yleisiin asioihin oli Turun viimeaikoina yleensä vähäinen. Kuitenkin saattoi se herätä vireille jonkun erikoisen vaikuttimen kautta. Niin esim. kun oli ehdotettu, että ylioppilaat pantaisiin Turun poliissikamarin valvonnan alle, valittivat nämä kirjoituksessa vuodelta 1817, että heidän akateemisia oikeuksiaan sen kautta vähennettäisiin. Siitä olikin seurauksena, että keisarillinen kirjoitus 30 p:ltä Tammik. 1819 määräsi, että mitä ennen yliopiston etuoikeuksien ja säädösten kautta oli ollut voimassa asioiden käsittelemisen ja tuomitsemisen suhteen, jotka koskivat yliopistoon kuuluvia henkilöitä, vastakin pysyisi voimassa. Myöskin suomalainen kieliharrastus herätti jo silloin jossain määrin nuorison osanottoa, joka näkyy siitä, että »enin osa opiskelevasta nuorisosta» 2 p:nä Maalisk. 1821 jätti konsistoriin kanslerille osoitetun kirjoituksen, jossa pyydettiin yliopistoon perustamaan opettajanpaikkaa suomenkielessä. Tämä kirje, joka epäilemättä oli Mnemosynen ja Arwidssonin toiminnan tuloksia, jäi moneksi vuodeksi »rehtorin salkkuun». Vasta vuonna 1824 päätti konsistori, että se oli lähetettävä kanslerille. Kun konsistori 1826 vielä oli puoltanut suomenkielen lehtorinviran perustamista, tuli se voimaan uusien statuuttien kautta vuodelta 1828.

Ylioppilaiden elämä ei näinä aikoina ollut erikoisen kiitettävä. Tavoissa oli paljon raakuutta, juoppous oli yleinen, ja tappelut ylioppilaiden ja kisällien välillä kuuluivat päivän — eli yön — järjestykseen. Luonnollisesti oli myös ahkeria ja siveitä nuorukaisia, mutta näidenkään joukossa ei ollut useita, jotka olisivat pyrkineet ylemmäksi kuin hyvään tutkintoon ja osallisuuteen valtion leipäkannikasta. Ylioppilasjuhlia pidettiin ja niissä virallisia puheita kunniavieraille, rehtorille, inspehtorille j. n. e., mutta harvoin niissä erikoista sisällystä oli, ja juominen pysyi näissä juhlissa aina pääasiana. Vuonna 1824 valitti rehtori konsistorissa ylioppilaiden huonoa elämää, heidän laiskuuttaan, ravintoloissa kuljeskelemistaan y. m. Tämän johdosta tehtiin konsistorissa useita ehdotuksia, niinkuin että vanha unoh-

duksiin jäänyt säädös olisi uudistettava, jonka mukaan kapakat ja ravintolat olivat suljettavat kl. 9 i. p., ylioppilaat eivät saisi pitää turhia kestejä, ja he olisivat jaettavat eri luokkiin, novitii, juniores, seniores, joilla oli eri oikeudet osakuntien asioissa. Viimeksi mainittu ehdotus, joka herätti ylioppilaissa paljon tyytymättömyyttä, koska heidän mielestään sen kautta palattaisiin vanhaan vihattuun pennalismiin, ei päässyt voimaan [1]).

Turun ylioppilaiden jokapäiväisestä elämästä, sillä ajalla kun hän itse kuului heidän piiriinsä, on J. V. Snellman kerran vanhoilla päivillään, kun hän, niinkuin usein tapahtui, kuuntelevalle nuorisolle kertoili nuoruuden muistojaan, kertonut muutamia piirteitä, jotka erään läsnäolevan kirjallisten muistoonpanojen mukaan [2]) tässä mainitaan kuvaavina sen ajan ylioppilaiden elämäntavoille.

Yleinen tapa oli, että ylioppilaat nousivat ylös kello 4 aamulla, jonka jälkeen palvelijatar kello 5 tai viimeistään 6 toi kahvia. Makaamaan mentiin tavallisesti kello 10. Eri tavalla koetettiin herätä. Toinen sitoi jalkansa sängynreunustaan herätäkseen ruvetessaan aamulla potkimaan. Toinen sitoi aisakellon, jommoista ylioppilaat yleisesti käyttivät matkustaessaan kodista ja kotiin, rihmaan sillä tavalla, että kun tuntiviisari (minuuttiviisari oli otettu pois) tuli neljään, se työkkäsi puikkoa, jonka täytyi koskea rihmaan sillä seurauksella, että aisakello putosi lattiaan ja herätti nukkuvan. Taikka asetettiin joukko kapineita pöydälle siten, että ne samanlaisen laitoksen kautta putosivat lattiaan säntilleen kl. 4. Nimipäiviä vietettiin. Päivän sankari otti vastaan vieraita aamupuolella, jolloin hän onnentoivottajien varalta oli pannut esille jonkun verran suolaista ruokaa sekä paloviinaa ja olutta. Illalla ei niitä vietetty. Ravintoloihin milloin mentiin, mentiin miehissä ja silloin tilattiin yhteinen niin kutsuttu »kolmen bankon booli» (punssia).

Ylioppilaselämälle olivat vielä omituisia »puuroillat». Turussa oli kaksi puuropaikkaa, toisessa oli emäntänä muuan rouva Lindström, toinen oli tunnettu »puurokellarin» nimellä. Kaksi kertaa viikossa syötiin puuroa; viikon muina iltoina tyytyi moni leipään (ilman voita), retikkaan, suolaan ja maitoon. Paitse puoroa, jota ei tarjottu annoksittain vaan niin paljon kuin kukin jaksoi syödä, sai vähäistä maksua vastaan myös lihakeitosta ja

---

[1]) Yliopiston konsistorin pöytäkirjat.

[2]) Nykyinen professori Eliel Aspelin.

perunoita. Liike oli niin vilkas, että myöhemmin tulleet saivat odottaa, monesti oli porstuakin täynnä odottavia, olipa niitä kadullakin. Ylioppilaat olivat iloisia ja tyytyväisiä, kun he huokeasta maksusta saivat syödä kyllältään. Helsingissäkin oli ensi aikoina semmoisia puurotätejä. Semmoinen oli esim. rouva Kristén, jonka tytär Gustava joutui naimisiin J. Eriksonin kanssa, josta sittemmin tuli amiraali ja luotsipäällikkö.

Että Turun elämä 1820-luvulla ylioppilaalle voi näyttää komeampiakin puolia, saattaa päättää muun muassa siitä kuvauksesta, joka on Snellmanin novellissa »Så går det till», ja joka perustunee omiin muistoihin [1]. »Turussa tuotti teaatteri iloa ainoastaan lupa-aikoina» (lukukauden aikana olivat näytännöt kielletyt). »Mutta sen sijaan oli siellä seurahuone, jonka tanssisaliin kaupungin koko hieno maailma kokoontui. Kun sen salissa pelipöydät avattiin huoneen toisessa päässä pylväiden takana, jossa ylhäisillä oli paikkansa, sillä välin kun ulkopuolella niitä tanssittiin, niin saattoi ylioppilas, joka ensi kertaa oli mukana, kylläkin ihmetellä. Kun samassa salissa annettiin konserttia, ei koskaan puuttunut ylhäistä taiteen ystävää, joka äänekkäällä »bravo» huudolla antoi merkin käsientaputuksiin. Jos jokin ylhäinen asunto jonain iltana oli valaistu ja sieltä kaikui sotaväen musiikki, niin saattoi talon portin edustalla olla perätysten tusinaankin asti vaunuja odottamassa. Vaunuista ei puuttunut omistajan vaakunaa — jollei kauppaneuvosten vaunuista — tai livreaan puettuja palvelijoita. Voinpa vakuuttaa, että minä viimeksi mainittujen joukossa näin oikeita »kultahousuja», jommoisia virkamiehet Tukholmassa käyttävät juhlapäivinä.»

Yliopistoon tullessaan oli Snellmanissa jo hereillä halu lukuihin ja opintoihin, ulomma tutkintolukuja. Kuitenkin päätti hän aluksi — lähinnä köyhyyden pakottamana — antautua elämänuralle, joka nopeimmin tuntui tarjoavan aineellista toimeentuloa. Hän aikoi ruveta papiksi. Kustaa IV Adolfin hallitessa oli Turkuun, myöhemmin myös Upsalaan ja Lundiin, jumaluusopillisten tiedekuntain rinnalle perustettu seminaareja käytännöllistä papinkasvatusta varten, joihin päästäkseen täytyi suorittaa pienempi tutkinto. Tämä tutkinto oli siis Snellmanin suoritettava. Mutta vuonna 1813 oli

[1]) *J. V. Snellman*, Samlade arbeten, II, 2, s. 660.

määrätty, että virkamiehiksi aikovien oli yliopistossa suoritettava tutkinto venäjänkielessä, joka määräys vuoteen 1824 koski myös papiksi aikovia, sekä vuoteen 1831 koulunopettajiksi aikovia. Vastaiset virkamiehet alkoivat sen vuoksi tavallisesti yliopistolliset lukunsa toimittamalla käsistään venäjänkielen tutkinnon. Snellmaninkin ensi toimeksi tuli tämän opinnäytteen suorittaminen, joka yliopiston venäjänkielen opettajan E. G. Ehrströmin antaman todistuksen mukaan tapahtui jo 21 p. Jouluk. 1822, siis ainoastaan pari kuukautta sisäänkirjoituksen jälkeen, ja arvosteltiin hänen tietonsa siinä »välttäviksi». Seminaariin, jonka esimiehenä oli jumaluusopin professori Jakob Bonsdorff, pääsi hän suoritettuaan tutkinnon 2 p:nä Jouluk. 1824 ja oli hän todistuksen [1]) mukaan »osoittanut omistavansa paremmat tiedot kuin useimmat muut hänen kanssatutkittavistaan». Vasta tämän jälkeen saattoivat varsinaiset jumaluusopilliset luvut alkaa. Samaan aikaan alkoi hän miettiä koulunopettajan uraa ja hän jätti konsistoriin anomuksen, että koska hän vastaisuudessa ehkä aikoi hakea venäjänkielen opettajan paikkoja, hän saisi suorittaa sitä varten tutkinnon. Mutta konsistori vastasi 23 p:nä Maalisk. 1825, että koska hän tätä nykyä ei ollut hakenut mitään sellaista virkaa, ei hänen anomukseensa voitu myöntyä. Koko tuumasta ei tullut mitään. Sitä vastoin sai Snellman vuonna 1825 yhden jumaluusopillisen seminaarin ylioppilaille erityisesti määrätyistä stipendeistä.

Puuttui vielä muutamia vuosia ennenkuin hän tulisi 22 vuoden ikään, joka oli täytettävä ennenkuin voi papintoimeen päästä. Tätä odotellessaan toimi hän kotiopettajana ja harjoitti lukuja myöskin jumaluusopillisen tiedekunnan ulkopuolella. Nyt oli hänellä hyvä aika tyydyttää haluaan ja lueskella yleissivistyttäviä teoksia samalla kuin hän valmistautui papintutkintoon. Yhtäpitäväisesti kerrotaan niiltä ajoilta, että Snellman ei ainoastaan ollut erittäin ahkera opinnoissaan, vaan että hänet oli suorastaan vallannut lukuhimo, joka haki tyydytystä erilaisimmilta tiedonaloilta. Hän ei tahtonut ainoastaan lukea, vaan myös muistaa mitä oli lukenut, ja teki sen vuoksi huolellisia otteita niistä teoksista, joita hän luki. Lukuisat otteet sekä tältä että myöhemmiltä ajoilta osoittavat, kuinka laajat ja perinpohjaiset hänen opintonsa olivat. Hän tutustui saksalaiseen ja ruotsalaiseen kirjallisuuteen, edellisestä etusijassa Schilleriin ja Herderiin, jälkimäisestä silloin vielä »tuo-

[1]) Tämän todistuksen on antanut vasta 16 p:nä Marrask. 1835 silloinen jumaluusopillisen seminaarin johtaja, Benjamin Frosterus. Snellmanin alkuperäinen todistus vuoden 1824 tutkinnosta näkyy hukkuneen, kenties Turun tulipalossa 1827.

reisiin» Tegnériin, Geijeriin, Atterbomiin y. m. Muusta kirjallisuudesta luki hän Youngin »Unettomia öitä», Tassoa y. m. Säilyneissä muistiinpanoissa on otteita Youngin sentimentaalisista »öistä», jotka lapsellisesta käsialasta päättäen näyttävät olevan hyvin aikaisilta ajoilta peräisin, ehkä jo kouluajoilta. Kaunokirjallisuuden ohella luettiin vakavia historiallisia teoksia, ja säilyttääkseen sen opetuksia mielessään valmisti Snellman erittäin huolellisesti synkronistisia tauluja. »Kaikkea ranskalaista vastaan», sanoo hän kirjoituksessa *En gammal skola,* »olin minä jollain minulle tuntemattomalla tavalla ruvennut tuntemaan vastenmielisyyttä, jota on kestänyt koko elämäni, sittenkin kun minä hyödykseni ja huvikseni olin oppinut tuntemaan paljon vakavaa, arvokasta ranskalaista kirjallisuutta. Yritin lukemaan Voltairen »Henriadea», mutta se tuntui ikävältä» [1]).

Snellman oli pakotettu toimeentulonsa vuoksi käyttämään hyvän osan aikaansa kotiopetukseen. Sillä kotoa riitti hyvin vähän hänelle toimeentulon avuksi, vaikkapa hän ylioppilaanakin näkyy saaneen rahalähetyksiä isältään. Vuonna 1823 oli hän poissa yliopistosta. Missä hän tänä vuonna vietti kevään ja kesän, sitä emme tiedä, mutta ainakin syyslukukauden loppupuoliskolla, Marras- ja Joulukuulla sekä kappaleen aikaa seuraavatakin vuotta oleskeli hän Kokkolassa opettaen kahta poikaa, Anders Kyntzelliä, isän laivaisännän poikaa, ja Vilhelm Rahmia. Luettuaan vuonna 1824 ja kevätlukukaudella 1825 yliopistossa seminaaritutkintoaan ja saatuaan jumaluusopillisen stipendin, oleskeli hän syksyn 1825 ja koko vuoden 1826 Kokkolassa kotiopettajana, ja opetti hän paitse jo mainittua Anders Kyntzelliä myös Karl Gustav Favorinia, Karl Kjemmeriä ja Anders Oskar Roosia [2]). Hän asui silloin erään oppilaansa isän, kauppiaan ja raatimiehen Anders

[1]) Tämä vastenmielisyys ei estänyt häntä myöntämästä ranskalaisen kirjallisuuden muodollisia etuja, päinvastoin koetti hän myöhemmin tutkimalla sitä kehittää tyyliään kirjoittaessaan teoksia, jotka olivat aiotut suuremmalle yleisölle. — Tässä saattaa huomauttaa, että myöskin Runeberg tunsi vähän mieltymystä Ranskan kieleen ja kirjallisuuteen (Strömborg, Biogr. anteckningar om J. L. Runeberg, II, 41; III, 299). Tunnettu on Runebergin ankara arvostelu Victor Hugon näytelmistä.

[2]) Kauppias Anders Kyntzellin tilikirjoissa, jotka hyväntahtoisesti on annettu tekijän käytettäviksi, on merkitty, „Hr Jan Snellman" on loppuosan vuotta 1825 ja koko vuoden 1826 kantanut palkkaa 1 ½ vuodelta — „lön för 1 ½ åhr — 250 rdr". Sitä paitse on debet-puolelle merkitty „Jan Snellmanille" kaikenlaisiin tarpeisiin 9 p:stä Marrask. 1825 18 p:ään Heinäk. 1826 yhteensä rdr. 68, 42, joista kredit-puolella sanotaan: „maksettu reversillä."

Kjemmerin luona. Toinen oppilaista, A. O. Roos, rikkaan kauppiaan ja raatimiehen Anders Roosin poika, jonka loistavasti sisustetussa kodissa Aleksanteri I asui Kokkolassa käydessään 1819, tuli sittemmin kauppiaaksi siellä ja tuli tunnetuksi draamallisena kirjailijana, ensimäisiä Suomessa. Hän oli kirjallisesti erittäin sivistynyt. Muutettuaan Tukholmaan eli hän siellä jonkun aikaa magnaatin elämää Sickla nimisellä maatilalla lähellä Tukholmaa, mutta kärsi taloudellisen haaksirikon ja palasi Suomeen, jossa hän kuoli kestikievarina vuonna 1849 [1]).

On jo mainittu, että Snellman, milloin hänellä siihen oli tilaisuutta, käytti Kokkolan rikasta kaupunginkirjastoa. Muuten kerrotaan, että häntä siihen aikaan suuresti huvitti shakin peli, mutta vieläkin enemmän väitteleminen ja naistenseura; — molemmista viimeksimainituista piti hän koko ikänsä, kuitenkin niin, että mitä väittelyihin tulee hän vanhoilla päivillään mieluimmin puhui itse eikä juuri jaksanut kuunnella toisia. Vedon johdosta, joka oli sovittu jossakin seurassa Kokkolassa, menee hän pimeänä syksy-yönä hautausmaalle, josta hän lupauksensa mukaan tuo haudalta poimittua ruohoa.

Aina siitä saakka kuin Snellman alkoi koulunkäyntinsä, oli hän verrattain vähän oleskellut vanhempainsa kodissa. Enimmäkseen puuhaillen kirjojensa ääressä, lyöttäytyi hän kuitenkin joskus vapaaksi ollakseen jonkun ajan nuorempien siskojensa kanssa, joita hän hoiteli hyvin hellästi. Hänellä oli tapana kertoa heille jotain jota hän oli oppinut, milloin kasvitiedettä, milloin historiaa tai jotain muuta, jonka vuoksi siskot mielellään hakivat hänen seuraansa [2]).

Hänen olostaan kotonaan, sen ollessa Palossa Ala-Härmän pitäjässä, on säilynyt useita muistoja meidän päiviimme. Isä, kapteeni Snellman osti tämän tilan eräältä vapaaherratar Strombergiltä. Hän oli leski majori vapaaherra Aleksander Strombergin jälkeen, joka Ruotsista oli muuttanut Suomeen ja nainut täällä Brigitta Charlotta Rossin, laamanni Herman Rossin tyttären. Parooni Stromberg osti Palon tilan, rakensi, järjesteli ja suunnitteli tilalla sekä lienee kuollut 1811. Kun perhe, johon kuului sekä poikia että tyttäriä, vuonna 1820 möi tilan, joka sijaitsee itäpuolella Lapuanjokea, osti se sen sijaan pienemmän talon, Mattilan, joka on länsipuolella

[1]) Katso hänestä J. V. Snellmanin kirjoittamia muistoja Litteraturbl:ssa 1863 s. 5.

[2]) J. V. Snellmanin sisaren, leskirouva Anna von Essenin tiedonannon mukaan.

vinosti vastapäätä Paloa Uuteen Karlebyhyn vievän valtamaantien varrella. Molemmat perheet Stromberg ja Snellman seurustelivat sitten ystävällisesti. Yksi tyttäristä, neiti Henriette Stromberg, joka kuoli vuonna 1876 Ilmajoella, on muistissaan säilyttänyt ja kertonut eri piirteitä J. V. Snellmanin nuoruudenajalta.

Muuan hänen kertomansa pikku tapaus Snellmanin koulupoika-ajalta kuvaa hänen hellyyttään ja tunnollisuuttaan. Oli saatu kiinni nuori varis ja koetettiin sitä kesyttää, joka kuitenkaan ei onnistunut; lintu kuoli. Poika itki, ei niin paljon siksi että lintu oli kadotettu, vaan ajatus, että sitä oli ymmärtämättömyydestä kohdeltu väärin ja siten tuotettu sille kärsimystä, vaivasi häntä sanomattomasti.

Palo oli luonnonihana paikka. Talo oli jotensakin korkealla, joenrinteellä oli ensin puutarha, jonka parooni Stromberg oli perustanut, ja sen alapuolella peltoja ja viimein vihannoiva joenranta, jossa kasvoi kukkia ja tiheätä lepikköä. Puutarhassa oli niin kutsuttu »alttari», joka oli muodostettu panemalla maata ja turpeita kiven ympärille; sillä pelkkä luonto ei karkeudessaan saanut näkyä sen ajan puutarhatyylissä. Päärakennus oli rakennettu säätyläisperheen asunnoksi ja oli siinä riittävä määrä huoneita. Puutarhassa oleskelivat kauneina kesäpäivinä Strombergin ja Snellmanin perheet, Janne Snellman, milloin hän oli mukana, tavallisesti kirja kädessä, vuoroin vaipuen lukemaan sitä, vuoroin antautuen keskustelemaan seuran kanssa.

Henriette Stromberg, joka oli kaksi vuotta vanhempi kuin Snellman, näyttää ensimäisinä aavistaneen, että pojasta tulisi jotain suurta. Hän oli unessa nähnyt Snellmanin ojentavan hänelle oikeata kättään ja näyttävän sen sisäpuolta, johon hän näki aatelisvaakunan piirretyksi.

Unista ja näyistä muuten usein keskusteltiin tässä piirissä. Niinkuin jo on kerrottu, oli isä, kapteeni Snellman syvälti perehtynyt Svedenborgin kirjoituksiin ja suuressa määrin liittäytynyt tämän oppiin, josta niinkuin tiedetään usko henkien näkemiseen on osa, vaikkei se suinkaan ole koko Svedenborgin oppi eikä edes tärkein osa siitä. Myöskin Strombergin perheessä, niinkuin kerrotaan, »uskottiin kokemuksen perustuksella unia ja että vainajat ottavat osaa elämään maan päällä». »Janne» pysyi näissä kysymyksissä epäilevällä kannalla. Isä ja poika väittelivät usein innokkaasti edellisen uskonnollis-filosoofisten mielipiteiden johdosta. Isä nuhteli poi-

kaansa sanoilla: »sinä et usko muuta kuin mitä voit käsin koskea». Tähän vastasi jälkimäinen ainoastaan myöntämällä, että niin todella oli asianlaita [1]).

Mahdollista on, että isän, kapteeni Snellmanin uskonnolliset, vaikkei aivan oikeauskois-kirkolliset, mielipiteet vaikuttivat, että hänen poikansa nuoruudessaan päätti antautua papin toimeen. Sisällistä kutsumusta ei tällä näy siihen olleen. Vähitellen heräsi hänessä ajatus jättää se ura ja sen sijaan jatkaa opintoja — lähinnä saavuttaakseen filosoofisen opinarvon. Kirjeessä 25 p:ltä Kesäk. 1830 nuoremmalta veljeltä Augustilta Juhana Vilhelmille puhutaan siitä: »sinä sanot, rakas veli, että sinä ensiksi päätit ruveta papiksi koska siksi oli helpoin päästä ja mukavinta olla, mutta että kunnian halu, jota sinä kutsut jalommaksi taipumukseksi, heräsi vuosia myöten . . .» Luultavasti ei kuitenkaan erehdy, jos otaksuu, että pääasiallisesti halu tieteellisiin opintoihin vaikutti hänessä päätöksen edelleen jäädä yliopistoon. Myöskin ystäväin kehoitukset vahvistivat häntä tähän päätökseen. Niiden joukossa on etenkin kaksi, jotka ovat vaikuttaneet Snellmaniin.

Toinen niistä, johon hän jo nuorena liittyi läheisillä ystävyyden siteillä, oli nimeltä *Johan Kjemmer*, sen Anders Kjemmerin veljenpoika, jonka luona hän Kokkolassa opettajana ollessaan asui, sekä raatimies Anders Kyntzellin sisarenpoika. Johan Kjemmer oli syntynyt 1805, tuli ylioppilaaksi 1821 ja asui Turussa enonsa luona, joka oli katedraalikoulun vararehtori. Kjemmer, jonka kanssa Snellman Turussa läheisesti seurusteli, oli tämän arvostelun mukaan [2]) »jaloluontoisin nuorukainen ja varustettu melkoisilla henkisillä lahjoilla». Hän harrasti etenkin uusia kieliä, mutta oli mieltynyt myöskin filosofiaan ja yleistieteellisiin kysymyksiin sekä aikansa politiikkaan. Hän matkusti Parisiin harjoittaakseen opintojaan, mutta kuoli siellä nuorena, paraillaan tutkiessaan sosiaalisia kysymyksiä, jotka siellä siihen aikaan olivat alkaneet herättää huomiota ja sen jälkeen ovat yhä enem-

---

[1]) Yllämainitut tiedot Strombergin ja Snellmanin perheiden elämästä Palossa on hyväntahtoisesti kertonut neiti Wilhelmina Hedberg Hämeenlinnasta, joka on kasvatintyttärenä kasvanut Strombergin perheessä, jonka kanssa hän on sukua.

[2]) *Litteraturbladet,* 1848 s. 145.

män voittaneet alaa[1]). Hän kuoli 4 p:nä Tammik. 1833 Charentonin sairashuoneessa, jossa hän oli sairastanut kuukauden ajan, niinkuin luullaan kaksintaistelun seurauksien johdosta. Janne Kjemmerin sisar Karolina meni vuonna 1827 naimisiin kauppias, myöhemmin kauppaneuvos Henrik Borgströmin, tunnetun helsinkiläisen etevän liike- ja kunnallismiehen kanssa. Siitä sai Snellmanin tuttavuus Borgströmin perheen kanssa alkunsa.

Toinen ystävä, joka samoin kuin Kjemmer innokkaasti kehotti Snellmania suorittamaan kandidaattitutkintoa, oli meidän maamme kaikkein nerokkaimpia henkilöitä *Johan Jakob Nervander*. Nervander oli apulaisen, myöhemmin professorin teoreettisessa filosofiassa, Fredrik Bergbomin sisarenpoika, ja kasvoi hänen perheessään.

Ollen vuotta vanhempi Snellmania oli hän kahta vuotta aikaisemmin tullut yliopistoon, jossa heistä tuli ystävykset heti kun Snellman oli päässyt ylioppilaaksi ja samaan osakuntaan, pohjalaiseen, johon Nervander kuului. Nervanderiin oli luonto tuhlannut rikkaimpia lahjojaan: hänellä oli kauniisti muodostunut vartalo, hienot ja viisaat kasvonpiirteet, erinomaisen terävä järki, jota yhtämittainen sukkeluus höysti, sekä suuri kestävyys ja työkyky. Hänellä oli monipuoliset perinpohjaiset tiedot sekä runoilijan lahjat, jotka näyttivät lupaavan hänelle hyvän tulevaisuuden runoilijana, vaikka hän sitten lopullisesti kuitenkin tieteelle omisti miehuuden iän toimensa. Hän oli aikaisin kehittynyt ja oleskellessaan enonsa sekä opettajana muutamissa professorin perheissä perehtyi hän yliopiston oloihin, joten hän jo hyvin nuorena osasi arvostella ihmisiä ja oloja harvinaisen tarkkanäköisesti. »Ei kukaan ihminen», kirjoittaa Snellman myöhemmin tästä nuoruuden ystävästään, »jonka kanssa Nervander tuli lähempiin tekemisiin, voine kehua, ettei Nervanderin katse tunkenut hänen ytimiinsä, harvat, ettei hän heitä jollain tavalla käyttänyt välikappaleenaan. Tämä etevyys olisi voinut tulla turmiolliseksi, jollei tämän ominaisuuden käyttämistä olisi ohjannut halu hyödyttää sekä isänmaata että yksityisiä ihmisiä, joita hän aina oli valmis auttamaan sekä sanoilla että teoilla. Tosin saattoi hän joskus käyttää sitä purevaa sukkeluutta, joka oli hänelle ominainen, vastustajan masentamiseksi, mutta semmoisia sanoja ei vastannut toiminta, päinvastoin ei koskaan ollut vihamielisyyttä Nervanderin teossa, eikä pitkävihaisuutta

[1]) Muistettakoon, että Saint-Simonismin muodostuminen järjestetyksi lahkoksi ja oikeudenkäynti père Enfantinia ja hänen uutta sosialistillis-uskonnollista yhteiskuntaansa vastaan tapahtui Parisissa alkupuolella 1830-lukua.

hänen mielessään» [1]). Suuren toveripiirin keskuudessa ei Nervander oikeastaan ollut suosittu, peljättiin hänen etevämmyyttään, hänen purevaa ivallisuuttaan, häntä oli »vaikea ymmärtää». Sitä lämpimämmäksi muodostui ystävyys Nervanderin ja niiden välillä, jotka likemmin liittyivät häneen. Helposti käsitettävä on että Nervander, joka aikaisin oli kypsynyt ja tottunut johtamaan ja suojelemaan sekä jo oli perehtynyt akateemisiin oloihin, aluksi tuli jonkunlaiseksi holhojaksi Snellmanille, joka nuorena ja kokemattomana tuli kaukaiselta maaseudultaan. Snellman ei ollut mikään aikainen nero, päinvastoin kehittyi hän hitaasti yhtämittaisen, ankaran työn kautta; samalla hän tuli yhä itsenäisemmäksi ja vapautui kaikesta vieraasta vallasta. Myöskin henkisen kehityksensä ja mielipiteidensä muodostamisen otti hän omiin hoteisiin, käyttämättä paljon opettajien tai muiden johtoa. Tähän hän nähtävästi tahtoo viitata omituisella lauseella, jonka hän kerran lausui Fredrik Cygnaeukselle: »minä olen muodostanut pääni itse.»

Nervander ja Kjemmer, jotka olivat ystäviä jo kouluajalta, jolloin he molemmat olivat käyneet Turun katedraalikoulua, harrastivat yhdessä uudemman ruotsalaisen ja saksalaisen kirjallisuuden lukemista. Koko kaunokirjallinen, kriitillinen kirjallisuus romanttisen koulun ensimäisestä alusta Ruotsissa oli heille, sanoo Snellman, jo 18, 19 vuoden iällä hyvin tuttua. »Heidän kaunokirjallinen kritiikkinsä ja aistinsa, myöhemmin yhdessä Runebergin kritiikin kanssa, asetti heidät paljoa ylemmä sen ajan kirjallisuutta, jota siihen aikaan pidettiin suurena ilmiönä Suomessa». Myöskin harjoittelivat he itse kirjoittelemista, Nervander kirjoitti runoja ja Kjemmer hoiti ankaran arvostelijan tointa. Snellmanin kirjallisten harrastusten täytyi luonnollisesti entisestään voimistua seurustelun kautta semmoisten toverien kanssa. Keskustelujen kautta isän kanssa hereille herännyt halu filosoofiseen mietiskelyyn sai yhä enemmän yllykettä väittelyistä Kjemmerin kanssa sekä siitä, että yhdessä toverien kanssa luettiin Thorildin ja Ehrensvärdin teoksia, Geijerin kirjoitusta »*Thorild, en filosofisk eller ofilosofisk bekännelse*» (Thorild, filosoofillinen tai epäfilosoofillinen tunnustus), ja mitä muuta sen tapaista satuttiin saamaan käsiin. Snellman sai siten jo ensimäisinä ylioppilasvuosinaan runsaasti henkistä herätystä. Ja se oli näiden ystävien neuvoa ja oman mielen halua jota hän noudatti luopuessaan papinurasta ja valitessaan uuden elämänradan.

Th. Rein.

[1]) Katso Fredrik Cygnaeuksen J. J. Nervanderista kirjoittaman kirjan arvostelua, Litteraturbladissa 1848 N:o 6.

Agraarikysymyksestämme.

I.

Kun etäältä katselee Euroopan kulttuurimaitten oloja, niin saapi sen käsityksen, että siellä n. k. yhteiskunnallinen kysymys on pelkkä työväenkysymys, että syyt yhteiskunnan vammaan ovat haettavat kaupunkien, tehtaitten ja vuorikaivosten työväen asemasta. Ja kun meillä Suomessa työväenkysymystä suuremmassa määrässä ei ole eikä näytä läheisessä tulevaisuudessa voivan noustakaan, niin tuolla ulkomaalaisella työväenkysymyksellä ei ole ollut meillä kovin suurta käytännöllistä viehätysvoimaa, me olemme sitä seuranneet enemmän teoreettisesta harrastuksesta ja sen vuoksi jokseenkin levollisesti.

Mutta kun asiaan lähemmin alkaa tutustua, niin näkee, että tuo n. k. yhteiskunnallinen kysymys useassa Euroopan maassa ei enää olekaan yksinomaa työväen kysymys, vaan yhtä paljon ja vielä suuremmassa määrässä olemassa-olo-kysymys maataviljelevälle väestölle, eli että n. k. yhteiskunnallinen kysymys suuressa määrässä on *agraari-* eli *maalaiskysymys*. Sen vuoksi onkin yleinen huomio Euroopassa viime aikoina entistä enemmän kääntynyt maanviljelyksen ja maalaisolojen puoleen. Onhan tosin jo tämän vuosisadan keskipaikoilta tehty paljon maanviljelystekniikan kohottamiseksi. »Mikä ensiksi oli luonnollisena toimena kaikille, sittemmin orjien velvollisuutena, sitten ymmärtävien huolena, sitten varakkaitten ja mahtavien voimana, on meidän päivinämme tullut tieteeksi, jonka oikeutta ei kukaan enää epäele, jonka arvoa joka päivä oppii korkeammaksi laskemaan». On asetettu yliopistojen käytettäväksi tieteellisiä koepeltoja ja tieteellisiä koenavettoja ja tieteen tuloksia levitetty laajassa kirjallisuudessa maataviljelevälle maailmalle. On paranneltu kotieläintenrotuja, on keksitty työtä helpottavia koneita maanviljelyksen eduksi, on tieteen kautta saatu selville ja suurissa tehtaissa valmisteltu keinotekoisia lannoitusaineita ja väkirehuja.

Mutta nämät suurenmoiset edistymiset maanviljelystekniikan alalla, jotka aluksi etupäässä tulivat harvojen suurviljelijäin hyväksi, eivät ole voineet pitää maalaisoloja pystyssä, kun kova aika läheni. Kova aika tuli näet, niinkuin tunnettu, maataviljelevälle väestölle Euroopan useimmissa

maissa 1870—1880-luvuilla, kun pohjois-amerikkalainen ja venäläinen vilja sai viljanhinnan alenemaan suhteettomassa määrässä.

Vehnän hinta on näet ollut verrattuna aikakauteen 1851—1870, jonka hinta on pantu = 100, seuraava

	Englannissa	Preussissä
1851—1870	100	100
1871—1875	103,9	113,8
1876—1880	89,9	102,2
1881—1885	75,6	91,5
1886—1889	57,3	81,4

Tämä vieraan viljan kilpailu on saanut useitten Euroopan maitten agraarioloissa näkyviin arveluttavia epäkohtia, joitten johdosta maanviljelijät alkoivat yhdistyä erityiseksi puolueeksi edustuskunnissa ja vaatia hallituksen apua jos jonkinlaisessa muodossa.

Nämät vaatimukset saivat vihdoinkin hallitukset ja tiedemiehet ajattelemaan enemmän kuin ennen maalaistaloutta. Kansantaloustieteeseen on maanviljelystalous tullut viime vuosikymmenenä yhä tärkeämmäksi osaksi, taloudellinen kirjallisuus ja sanomalehdistö on alkanut enemmän kuin ennen käsitellä maalaisoloja ja maalaistaloutta. Tieteelliset seurat ovat ottaneet ohjelmaansa tutkia oman maansa ja muitten maitten maalaisoloja. Hallitukset ovat panneet toimeen suurenmoisia tiedusteluja maalaisoloista sekä sen ohella lisänneet ja parannelleet maanviljelystilastoa.

On yleensä tultu huomaamaan, että ei ole ollut kyllin edistää vaan maanviljelys*tekniikkaa,* on nähty, että maanviljelys*talous* olisi tarvinnut enemmän huomiota.

Näin maissa, joissa ainoastaan 40—50 % väestöstä elää suorastaan maanviljelyksestä; miten meillä, jossa 75—80 % luetaan kuuluvaksi samaan luokkaan?

Meillä maanviljelys, kuten tunnemme, kyllä viime vuosisadan lopulla ja tämän alulla oli »ymmärtävien huolena». Yliopiston etevimmät miehet panivat parhaimmat voimansa sen parantamiseksi ja saivatkin paljon aikaan. Ja vielä 1850-luvulla m. m. J. V. Snellman kaikki käsittävällä nerollaan huomautti, miten on onneksi luettava, että maanviljelys on ja tulee olemaan tärkein Suomen kansan varallisuuslähde, »sillä se on myös kansallisen itsenäisyyden turva. Sen pohjalle voipi kansallinen sivistys varmimmin

perustua ja kasvaa». Mutta samalla hän myös alituisesti muistuttaa siitä, että maanviljelyksemme edistyminen oli seisahduksissa ja tärkeyteensä nähden liian vähän hallituksen mielessä.

Tältä ajalta alammekin nähdä hallituksemme puolelta toimenpiteitä maanviljelyksen parantamiseksi, onpa jo tullut puheenparreksi, jota ei enää epäilläkään, että pääelinkeinomme muka on hallituksemme »lempilapsi». Ja onhan tuossa lauseessa totta ainakin toinen puoli. Hallituksemme on suurella uhraavaisuudella koettanut ainakin suurtilallisille tehdä tunnetuiksi niitä edistymisiä, joita maanviljelystekniikan alalla on aikaansaatu meidän päivinämme, on hankittu maahan ja levitetty tiloille uudenaikaisia työkaluja ja koneita, keinotekoisia lannoitusaineita ja väkirehuja. On asetettu agronoomeja, insinöörejä, meijeristejä, kemiallisia koeasemia, on myönnetty maanviljelys- ja meijerilainoja, on hankittu maahan kallishintaisia ulkomaalaisia karjarotuja ja hevosrodun edistämiseksi pidetty kilpaajoja ja kruunun oriita.

Mutta tämä ei ole riittänyt meillä enemmän kuin muuallakaan. Tosin on myönnettävä, että maanviljelyksemme tekniikka on monessa osassa maata tänään paljo etevämmällä kannalla kuin parikymmentä vuotta sitten, mutta samaten kuin valtion pitämät n. s. »mallimaanviljelykset», jotka teknillisessä suhteessa todellakin kelpaavat malliksi, tuottavat taloudellista tappiota, voivat meidän aikanamme yksityistenkin maanviljelykset usein osoittaa samanlaista tulosta.

Suurtilallisemmekin näet valittavat ahtaita aikoja, koska ei enää kannata viljellä ruista ja voinhinnat alenevat arveluttavassa määrässä. Pienitilallistemme talous lienee ehkä vielä pahemmalla kannalla useassa paikoin, vaikka siitä ei ole tarkkoja tietoja. Niinpä tämän vuosikymmenen alussa käyneet hallavuodet paljastivat Pohjois-Suomen suuren köyhyyden, ja senpuoleiset henkilöt ovat koettaneet alituisesti osoittaa, että se ei ollut satunnaista eikä parin vuoden hätäapuneuvoilla autettavissa.

Samoihin aikoihin kuin katovuodet käänsivät isänmaan huomiota Pohjanmaan puoleen, paljastettiin Itä-Suomesta taloudellisia epäkohtia, jotka eivät nekään ole ensi hetkessä korjattavissa. Todistuksena siitä, että taloudellinen ahdinko siellä vielä on pysyvää, mainittakoon, että vielä tänäkin kesänä on Äyräpään kihlakunnassa ehdotettu myytäväksi 260 taloa kruunun veroista. Länsi-Suomesta on myös ilmoitettu satoja tiloja samalla tavalla myytäviksi. Etelä-Pohjanmaaltakin, jossa maatalouden luulisi olevan edulli-

semman kuin missään muualla maassamme, vakuutetaan tämän vuoden alussa että »maatalous menee huimaavaa vauhtia kiinnitysvelkain pohjattomaan vuohon». Näyttää siis siltä kuin tilallisten köyhyys ja velkaantuminen olisi jokseenkin yleinen maassamme, vaikka ei voisikaan väittää, että se kaikkialla olisi yhtä huonoa.

Näin oli asianlaita monessa osassa Saksaakin viime vuosikymmenellä, ja siellä ryhdyttiin tehokkaasti asiaa tutkimaan, josta on ollut seurauksena parannuksia lainsäädännössä sekä maanviljelijöille edullisempien krediittilaitosten hankkiminen. Sillä täällä tultiin pian näkemään, että juuri krediitti- ja velkaantumiskysymys oli agraarikysymyksistä tärkein, koska siihen kohdistuvat viimein koko agraariprobleemin kaikki langat.

Meilläkin ovat, maaseutukrediittilaitosten puutteessa, viime vuosikymmeninä pääomat vaeltaneet maaseudulta kaupunkeihimme. 1860-luvulla, jolloin maanviljelystämme niin monessa kohden koetettiin edistää, perustettiin tosin Hypoteekkiyhdistys v. 1860 maanviljelijäin kiinnityslainoja varten ja Yhdyspankki v. 1862, jonka tarkoituksena alkujaan oli myöskin maanviljelijäin lyhytaikaisempia rahatarpeita tyydyttää. Mutta tämä Yhdyspankki muuttui pian yksinomaan kaupunkilaisten krediittiä tyydyttäväksi laitokseksi m. m. juuri sen kautta että se suuressa määrässä on vetänyt maalaisten säästöjä kaupunkeihin. Sen jälkeen on perustettu suurempia pankkeja ja muita rahalaitoksia kymmenkunta, jotka samaten ovat koonneet maaseudulta pääomaa, sijoittaakseen sitä suurimmaksi osaksi kaupunkeihin. Ja jos maalainen joskus on saanutkin niistä lainoja, niin hän joka tapauksessa on jättänyt voitot kaupunkilaisille. Hän on näet saanut kaupunkipankkeihin talletetuista rahoistaan 4—5 %, mutta maksanut kaupunkilaisille lainaa tarvitessaan 6—8 %.

Tilallisiamme rasittavana epäkohtana huomautettakoon vielä meidän useimpiin muihin maihin verrattuna hyvinkin vanhentunutta verotusjärjestelmää, joka suhteettomasti rasittaa maanviljelystämme kaupunkilaiselinkeinojen eduksi.

N. k. maavero ei tosin itsessään ole kovin rasittava, mutta kun se on itse maanviljelijäin kesken hyvin epätasaisesti jaettu ja kun sitä vastaavia veroja ei ole muilla tärkeillä elinkeinonharjoittajilla, niin se tietysti käypi epäoikeutetuksi. Pieni tilallinen, joka perheineen otsansa hiessä voi maanviljelyksellä ansaita vaatimattoman jokapäiväisen leipänsä, saapi muutamin paikoin suorittaa suoranaista veroa valtiolle 100—200 markkaa, mutta

kaupunkilainen, vaikka hänellä olisi vuosituloja satoja tuhansiakin, pääsee valtion suoranaisesta verosta maksamalla — kaksi markkaa (henkirahansa). Mutta maaveron lisäksi kantaa maanviljelyksemme »suurimman osan tullituloista ja henkirahoista, suurimman osan karttapaperiverosta y. m. s. Maanviljelys kannattaa sitä paitse valtiokirkkomme ja tuomioistuimemme, ylläpitää maantiemme ja siltamme, j. n. e.» (J. V. Snellman, Samlade skrifter V, 613).

Tilallisten velkaantuminen ja ahdinkotila vaikuttaa tietysti epäedullisesti tilattomainkin asemaan, tehden meidän jo entisestään arveluttavat torppari- ja irtolaisuuskysymyksemme nykyoloissa yhä polttavammiksi. Monelta eri taholta kerrotaan, miten tilalliset ovat koettaneet pelastaa taloutensa joko kohottamalla torpparien arentia taikka poistamalla kaikki torpparit ja yhdistämällä heidän viljelyksensä emätalon viljelykseen, mutta tästäkään liikkeestä ei ole tarkempia ja luotettavia tietoja tätä nykyä saatavissa. Sen luonnollisena seurauksena näemme vaan, että irtolaisten luku on viime aikoina kasvanut nopeammin kuin varemmin. Se oli näet

v.	1880	551,569	eli koko	väestöstä	27,2 %
	1885	636,958	„	„	„	29,2 %
	1890	767,656	„	„	„	32,7 %

Aikakaudella 1881—1885 kasvoi irtain väestö maassamme 2 %:lla, jota vastoin niitten luku, jotka elättävät itsensä itsenäisellä ja vakituisella elinkeinolla, vähentyi 1,5 %:lla. Aikakaudella 1886—1890 olivat vastaavat luvut 3,5 % ja 2,5 %. Huomattavaa vielä on, että tämä irtolaisten eneneminen viime aikoina ei ole tapahtunut niillä seuduin, joissa se on ollut suurin (Oulun ja Kuopion lääneissä), vaan päinvastoin niissä lääneissä joissa se tähän saakka on ollut pienin. Irtain väestö oli nimittäin koko väestöstä

	1880	1885	1890
Turun ja Porin läänissä	24,6 %	27,1 %	34,1 %
Hämeenlinnan „	22,4 %	28,1 %	32,7 %
Uudenmaan „	17,2 %	20,5 %	25,4 %

Irtolaisten %-määrä on siis tällä alueella kasvanut kymmenessä vuodessa noin 10:llä. Ja kun tiedämme, että maassamme juuri tällä alueella torpparijärjestelmä on enin kehittynyt, niin ei liene aivan väärin arvella, että tuohon irtolaisten suureen kasvamiseen kysymyksessä olevalla ajalla on ainakin

osaksi ollut syynä se, että tilalliset ovat poistaneet torppareitaan ja liittäneet heidän viljelyksensä emätalon viljelykseen.

Tämä irtaimen väestön nopea kasvaminen on taas puolestaan viime aikoina ruvennut rasittamaan maalaiskuntiemme taloutta huolestuttavassa määrässä. Vaikka virallinen tilastomme tähänkään ei voi vielä antaa valaistusta, on kumminkin useasta kunnasta nähty ilmoituksia siitä, miten vaivaishoitomaksut tätä nykyä ovat kuntien suurin menoerä, joka lamauttaa suuresti kunnallisen edistymisen mahdollisuuden. Siitä kuinka vaivaishoitokustannukset juuri viime vuosikymmeninä ovat kasvaneet muutamin paikoin moninkertaisesti, on sanomalehdissä nähty yhä tiheämmin valituksia. Että siihen on muitakin ja syvemmällä piileviä syitä, kuin vaivaistalojärjestelmän onnistumaton toimeenpaneminen asianomaisilla seuduilla, on varma.

Ja tämä sama irtain väestö se alkaa jo tulvata kaupunkeihimmekin ja rupeaa kasvattamaan niissä vähitellen eurooppalaista työväenkysymystä, jos emme ajoissa voi saada maalaisolojamme paranemaan.

Olen lyhyesti viitannut niihin tunnettuimpiin arkoihin kohtiin maalaisoloissamme, jotka viime vuosina ovat alkaneet yhä enemmän astua esiin, yhteensä muodostaen meillä agraarikysymyksen, mikä, sitä koskevan kansanluokan suureen lukumäärään nähden, varmaankin lähimmässä tulevaisuudessa on entistä suuremmalla voimalla vetävä kaikkien isänmaanystävien huomiota puoleensa.

2.

Ensimäisenä elinehtona kaikille parannuksille maalaistaloudessa on suurissa sivistysmaissa pidetty *maalaisväestön sivistyksen yleistyttämistä.* Meillä kun viime valtiopäivillä koetettiin saada yleistä kouluvelvollisuutta aikaan, niin monet maanviljelijät pitivät sitä maalaistaloutta turmelevana. Mutta kun tarkemmin katselemme asiaa, niin näemme, että meillä juuri nykyinen keskeneräinen kansakoululaitoksemme itse asiassa on ollut omiansa vahingoittamaan maalaisolojamme. Kansakoulu ainoastaan kirkonkylässä on näet vieroittanut sivistyneimpiä ja lahjakkaimpia maanviljelijäin lapsia pois maanviljelyksestä. Sillä kun koulusivistys on tullut vaan harvojen osaksi, niin on ollut luonnollista, että he eivät aina ole voineet viihtyä kotioloissa, vaan ovat lähteneet hakemaan kaupungeista kaupan, teollisuuden, yliopiston kautta muka »parempia» oloja.

Näin on meillä tapahtunut viime vuosikymmenien aikana, ja se on ollut välttämätön kansallisen kehityksemme vaatimus. Mutta siitä on ollut tappiota maanviljelyksellemme ja maalaisoloillemme, että niin suuri määrä intelligensiä on vaeltanut maaseudulta pois; tämä tappio on ollut sitä suurempi kun ottaa huomioon, että virkamiehistömmekin, joka varemmin niin suurella innolla on ottanut osaa maanviljelyksemme kehittämiseen, viime aikoina suureksi osaksi on joko ruvennut asumaan kaupungeissa tahi ainakin jättänyt maanviljelyksen, asuen vuokralla tahi kirkonkylään ostetulla pienellä palstatilalla. Sitä eivät tee ainoastaan semmoiset virkamiehet kuin kruununvoudit ja tuomarit, vaan myös sellaiset kuin metsänhoitajat, maanmittarit, agronomit ja eläinlääkärit. Vieläpä alkaa nähdä esimerkkejä siitä, että meidän pappimme antavat virkatalonsa maanviljelyksen arennille, siten enemmän voidaksensa antautua hengelliseen toimeensa. Mutta tässä he aivan unhottavat sen tosiasian, että juuri maanviljelys se on entisinä aikoina tehnyt meidän kansassamme papiston ja seurakuntalaisten välin niin hyväksi: maanviljelijöinä papit ovat voineet kärsiä heidän kärsimyksiään, iloita heidän ilojaan ja kulloinkin puhua heidän sydämilleen mitä hetki on vaatinut.

Tätä tappiota minkä maanviljelyksemme on kärsinyt sen kautta, että sivistyneet ovat siitä vieraantuneet, ei liene siis mikään keino parempi korvaamaan kuin yleisen kansalaissivistyksen kohottaminen.

Toiseksi on meidän maanviljelijämme hankittava itselleen parempaa *ammattisivistystä.* Tässä kohden on meillä viime aikoihin saakka oltu yksipuolisia, maanviljelysopetuksemme kun on ollut järjestettynä melkein yksinomaa suurtilallisten etua sekä maanviljelystekniikkaa silmällä pitäen. Mutta koska äskettäin olen tästä asiasta kirjoittanut (Vrt. Valvoja 1894, siv. 378—413, tahi Otavan sarjaa »Yhteiskunnallisia Kysymyksiä» 5: Maanviljelysopetus meillä ja muualla), niin en katso tällä kertaa olevan syytä siihen kajota. Toivottavaahan sitä paitse on, että meillä pian on odotettavissa parempi aika, hallituksemme kun paraikaa käsittelee koko maanviljelysopetuksemme uudestaan järjestämistä.

Se oppi, minkä ammattikoulut antavat, tulee kuitenkin verrattain harvojen hyväksi. Tulee sen vuoksi pyrkiä saadaksemme maanviljelysopin tavalla tahi toisella niin yleiseksi kuin mahdollista, meillä yhtä hyvin kuin suurissa kulttuurimaissakin. Ja tässä kohden on etupäässä kansakoululaitoksellamme tärkeä tehtävä. Sillä niin perin tuhmalta ja väärältä kuin sivisty-

neitten korvissa kuuluukin usean Suomen tilallisen väite: »minun lapseni ovat varakkaita, ei ne tarvitse kansakoulua käydä», on siinä kumminkin jonkunlaista kritiikkiä nykyistä kansakoululaitosta vastaan, jolla on tavallaan perää. Miksi ei meidän seminaareissamme opeteta tuleville kansakoulunopettajillemme maanviljelysoppia, samaten kuin esim. Ranskassa? Eikö meidän kansakoululaitoksellemme olisi voitoksi, jos opettajat tutustuisivat sen väestön elämäntyöhön, jonka lapsia heidän tulee ohjata, sillä tavalla, että he pystyisivät tälläkin alalla opettajiksi? Ja jos meillä ehkä ei voida vaatia maanviljelysoppia erityiseksi opetusaineeksi kansakouluihin, kuten esim. Pohjois-Amerikassa ja Englannissa, niin voisi se ainakin muissa opetusaineissa saada enemmän sijaa kuin tätä nykyä. Esim. laskennossa voisivat laskuesimerkit olla maatalouden alalta ja viimeisellä luokalla voisi laskennon opetus muuttua maanviljelyskirjanpidon opetukseksi; samaten voisi kasvitieteen opetus pitää yhtenä päämääränään saattaa oppilaat tuntemaan kotimaiset hyötykasvit ja niiden elinehdot, eläintiede voisi tarkemmin perehdyttää kotieläinten hoitoon, j. n. e.[1]) Kansakoulujemme jatkokoulut ja kansanopistomme ovat tähän saakka suurimmaksi osaksi olleet yhtä vieraita maanviljelykselle kuin kansakoulutkin. Saksassa jatkokouluja pidetään jo jonkunlaisina maanviljelyskouluina ja Tanskan kansanopistoista antavat useimmat opetusta maanviljelysopissa. Voipiko siis meidän yleinen sivistyksemme jäädä maanviljelysopetusta vaille, kun suuret sivistyskansat pitävät sitä tärkeänä?

Mutta kaikki oppi, minkä koulut antavat, jääpi kuitenkin ainakin osaksi kuolleeksi, jos sitä ei pidetä pitkin elämää vireillä.

Yksi keino maanviljelysopin levittämiseksi etenkin pienitilallisten keskeu, joka ulkomailla on havaittu tässä suhteessa erittäin tarkoitustaan vastaavaksi, on Wanderlehrer-järjestelmä. Ei mielestäni mikään maa ole soveliaampi tällaiselle talosta taloon kiertävien maanviljelysopettajien opetukselle, kuin meidän. Ulkomailla ne tulevat pyytämättä, maksutta, puhellen kunkin maanviljelijän omasta taloudesta, kiertäen piiriään usein. Tästäkin pyydän viitata edellisessä mainittuun kirjaani.

[1]) Huomauttamista ansaitsee, että Ranskassa löytyy eräässä kansakouluja varten aiotussa lukukirjasarjassa noin 350 sivua laaja kuvilla varustettu lukukirja maanviljelyksessä ja maataloudessa nimellä „Sinusta tulee maanviljelijä" („Tu seras agriculteur"), joka lyhyessä ajassa jo on ilmestynyt monessa painoksessa, saanut monta palkintoa (m. m. l'Académie française'ltä ynnä useilta suurilta maanviljelysseuroilta) sekä esitetty Wienin kansainvälisessä maanviljelyskongressissa (1890) mallina muillekin maille.

Tärkeä maanviljelyssivistyksen välikappale on muissa maissa sitä paitse aikakautinen ammattikirjallisuus. Sen kautta leviää tieto uudistuksista ja parannuksista maanviljelyksen alalla, sen kautta löytävät maanviljelystavarain ostajat ja myyjät toisensa ja sen kautta saavat maanviljelijät tarpeensa esitetyiksi, pohdituiksi ja maan asioissa yleensä oman kantansa muittenkin kuuluviin. Esimerkkinä siitä, miten aikakautinen maanviljelyskirjallisuus muualla on runsas, mainittakoon, että Ranskassa v. 1894 oli kaikkiaan tällä alalla 453 aikakautista julkaisua, joista lähes 200 kuukauslehteä ja noin 70 viikkolehteä. Paitse yleisiä, koko maalle yhteisiä oli melkein jokaisella maan 83 departementillä omia julkaisujaan. Näistä useimmat elävät ainoastaan 4—5—8 vuosikertaa, mutta olipa monella jo 20—40—60:s vuosi kulumassa, olipa sellaisiakin, jotka ovat pysyneet pystyssä 80—90 vuotta. Varsinkin näkyvät viikkolehdet olevan hyvin vanhoja. Kun näitä ammattilehtiä on noin paljon ja useimmat niistä ovat paikallisia, niin eivät niitten painokset voi olla kovin suuria, tavallisesti 1,000—3,000 kpl., mutta välistä myös 5,000—10,000. Saksassa on tämä kirjallisuuslaji kehittynyt vähän toisella lailla; siellä näet maanviljelysaikakauskirjoja on Ranskaan verraten harvemmassa, mutta niillä on sen sijaan useinkin paljo suurempi painos. Niin esim. Sachsenin maakunnan maanviljelysseuran kuukauslehteä painettiin v. 1893 12,000 kpl.

Tässäkin kohden meillä ollaan takapajulla, etenkin mitä suomenkielisiin julkaisuihin tulee. Ainoat suomenkieliset julkaisut maanviljelystä varten ovat »Suomen Maanviljelyslehti» Helsingissä ja »Peltomies» Sortavalassa, molemmat pieniä, verrattain helppotajuisia ja satumaisen helppohintaisia, mutta niillä ei sittenkään ole tilaajia kuin muutamia satoja. Ruotsinkieliselle maanviljelijälle tarjotaan, paitse Biet-nimistä aikakauskirjaa, kahdessa pääkaupungin sanomalehdessä liitteenä erityinen maanviljelysviikkolehti, jota hyvin palkatut ammattimiehet toimittavat.

On sanottu, että suomenkielinen maanviljelijä ei vielä ole niin sivistynyt, että hän voisi enempää vastaanottaa ja kannattaa, sekä myöskin että ei ole tarpeeksi asti olemassa tieteellisesti ja kirjallisesti sivistyneitä suomenkielisiä ammattimiehiä, jotka voisivat ja tahtoisivat tehdä työtä tällä alalla. Näissä väitteissä lienee tietysti jossakin määrin perää, mutta pääsyy, luullakseni, on ollut siinä, että ei ole ollut tarpeeksi yhteistoimintaa, ei ole voitu koota kaikkia voimia yhteen.

Yhteistoimintaa, itsetietoista, päämäärästään selvää yhteistoimintaa kaipaavat maalaisolomme monella muullakin alalla. Tämän itsetietoisen yhteistoiminnan kautta on näet suurissa sivistysmaissa viime vuosikymmenillä saatu maalaisolot virkistymään ennen aavistamattomassa määrässä. Onhan meilläkin olemassa kussakin läänissä omat talous- tahi maanviljelysseurat, jotka hallituksen antamilla vuosirahoilla ovat työskennelleet maanviljelystekniikan uudistusten tutustuttamiseksi. Mutta tämä laitos on vielä keskieroinen. Sillä ei ole juuria eikä päätä. Esim. Saksassa ovat pienet paikallisyhdistykset näitten maakuntaseurojen elinvoimaisina juurina, noita paikallisyhdistyksiä on tuhansittain (Preussissä v. 1891 yli 1,500) ja niissä ovat talonpojat jäseninä ja toimivina henkilöinä. Maakuntaseuroilla on sitten pääkaupungissa keskusyhdistys, joka johtaa koko laitosta ja valvoo sen ja maanviljelyksen etuja yleensä. Tällaista järjestettyä yhdistyselämää pidetään kasvattavana laitoksena yksityisille maanviljelijöille, maalaisolojen puutteiden ilmituojana hallitukselle ja maalaisetujen valvojana eduskunnassa. Ja että meilläkin maalaisedut todellakin tarvitsisivat valppaampaa valvomista eduskunnassa, sen näkee alituisesti. Esimerkkinä mainittakoon, että viime valtiopäivien valtiovaliokunta, jossa istui melkein yksinomaan kaupunkilaisia, lausui mietinnössään valtiovaraintoimituskunnan kertomuksen johdosta m. m., että maanviljelystoimituskunta hallituksessamme oli tarpeeton, sillä »maanviljelysasiat olisivat ilman haittaa voitu siirtää Kauppa- ja teollisuustoimituskuntaan». Ja tämän kaikki säädyt ilman vastalausetta hyväksyivät.

Toinen muoto yhteistoimintaa, joka useissa Euroopan kulttuurimaissa viime vuosina on maaseudulla voittanut paljo alaa ja tuottanut erittäinkin vähäväkisille paljo siunausta, ovat taloudelliselle yhteistoiminnalle asetetut yhdistykset, nuo Saksan Genossenschaften, Ranskan syndicats, Englannin cooperative societies. Ne ovat meillä vielä niin alullaan, että kieleemme ei ole tietääkseni saatu vakinaista sanaa niiden nimittämiseksi; niitä voisi ehkä yhteisellä nimellä sanoa *osuuskunniksi,* kuten nyt jo kooperatiivisiä meijereitä on sanottu osuusmeijereiksi. Meijeriliikkeen alalla tämä laitos onkin meillä jo tullut tunnetuksi, noitten osuusmeijereitten kautta, joita sanomalehtiuutisissa kummastellen mainitaan »osakeyhtiöinä ilman pääomaa», tahi »osakeyhtiönä joka jo ensi vuonna antaa 100 %». Ajatus on oikeastaan meidän maaseudullamme jo hyvinkin vanha, vaikka sitä ei ole lainsäädännössä koskaan järjestetty ja vaikka se vanhassa muodossaan on alkanut

hävitä. Tarkoitan vanhoja nuottakuntiamme, venekuntiamme (suuria kirkkoveneitä varten) y. m. s., sekä talkootöitämme. Suurissa kulttuurimaissa on viime aikoina ruvettu laillisesti järjestämään osuuskuntia, joitten tarkoituksena on tehdä »yhteisvoimin yhteistyötä» kaikenmoisilla eri aloilla, sitä näkee paitse osuusmeijereissä myös esim. lainausliikkeen, viininkorjuun, yhteisleipomisen alalla, sekä suurempien maanviljelyskoneiden ja siitoseläinten pitämisessä ynnä kaikenlaisten maalaistavarain myyntiä sekä tarvetavarain ostoa varten. Monin paikoin yhdistetään useita tällaisia tarkoituksia samaan osuuskuntaan hyvällä menestyksellä. Niinpä esim. Badenissa Helmsheimin pienessä kunnassa oli pitkän ajan kuluessa myyty kaikki maito eräälle ostajalle, joka kuletti sen lähikaupunkiin. Vihdoin havaittiin, että maidon myyjät voisivat yhtymällä osuuskunnaksi, jonka tarkoituksena olisi maidon kerääminen ja myyminen kaupunkilaisille suoraan, pitää tuon välikauppijaan voitot omassa taskussaan. Osuuskunnan perustaminen sai heti aikaan parempia maidonhintoja, maidon valmistamisen enentämisen ynnä suuremman säästämisen maitotaloudessa. Maitoa alkoi tulla niin paljon osuuskunnalle, että ryhdyttiin valmistamaan voita ja juustoa. Pian ruvettiin saman osuuskunnan kautta myymään perunoita, kauroja, vehnää, sekä ostamaan yhteisesti väkirehuja ja lannoitusaineita. Tämän liikkeen perustaja ja ohjaaja on yksinkertainen talonpoika, keskikokoisen tilan omistaja. Useissa maissa tahi suuremmissa maanosissa ovat nämät paikalliset osuuskunnat yhdistyneet suureksi liitoksi, jonka keskustoimisto välittää suurta osto- ja myyntikauppaa maalaisille edullisella tavalla. Tätä liikettä, jota n. k. vapaamieliset taloudellisella alalla ovat kohdelleet yleensä tylysti, on kuitenkin monessa maassa hallitusten puolelta koetettu edistää hankkimalla sille tarpeellista lainsäädäntöä, levittämällä tietoa asiasta ja lähettämällä sopivia henkilöitä herättämään maanviljelijöitä alkuunpanoon. Ja sen enempää apua se ei ole tarvinnutkaan ulkoapäin.

Toivottavasti meilläkin ruvetaan panemaan suurempaa huomiota tänkaltaiselle liikkeelle, joka niin voimakkaasti on itseavun kautta kohottanut maalaisväestön sekä taloudellista että siveellistä elämää kaikissa paikoin, missä se on päässyt vaikuttamaan.

Voimakkain »osuuskunta» on kuitenkin *valtio* ja siltä on sen vuoksi odotettava tärkeitä tehtäviä maalaisolojemme parantamiseksi. Sellaiset asiat kuin irtolaisuus-, torppari- ja verokysymykset eivät voi tietysti muuten kuin valtiomahtien avulla tulla ratkaistuiksi.

Mutta ennenkuin valtio kuitenkin voipi ryhtyä maalaisolojamme rasittaviin epäkohtiin todellisia, pysyviä parannuksia aikaan saamaan, eikä vaan epämääräisiä kokeita tekemään, täytyy sen hankkia tarkka tieto asioista. Sillä ei asiata auteta, jos tehdään parannusehdotuksia teoriojen ja rajoitettujen persoonallisten kokemusten nojalla; täytyy ensiksi saada kokonaiskuva oloista, kuva, josta näemme sekä valo- että varjopuolet, ja vasta sellaiselle pohjalle voipi rakentaa luonnollisia reformeja. Tällaisia kokonaiskuvia voipi ainoastaan hyvä virallinen tilasto ja tiedustelu hankkia. »Antakaa meille hyvä tilasto, niin me teemme hyvää politiikkia» on eräs aikamme valtiomies sattuvasti lausunut. »Tilasto on tullut tieteeksi, jonka apua ilman ei voisi johtaa ja hallita nykyajan valtioita. Se on nyt jo, ja tulee vastaisuudessa yhä enemmän olemaan taloudellisten vaihtelujen ja yhteiskunnallisten olojen suurena regulaattorina, ohjaajana». Kuta enemmän siis eduskunnat ja hallitukset alkavat tuntea vastuunalaisuuttansa, sitä enemmän he tarvitsevat tietoja maastansa. Ja tämä tarve se kasvattaa, laajentaa, täydentää tilastoa meidän päivinämme.

Meidän maanviljelystilastomme, jolle 1870-luvulla pantiin hyvä, silloin ajanmukainen pohja, on sen jälkeen joutunut takapajulle, niin että se on tätä nykyä sellaisessa tilassa, että siltä ei voi saada luotettavaa selvitystä tärkeimpiinkään kysymyksiin. Ensi tehtävänä valtion puolelta täytyy siis pitää ajanmukaisen maanviljelystilaston järjestämistä.

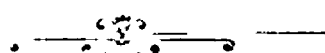
Agraariolojemme parantamiseksi tarvitaan siis, kuten edellisessä olemme lyhyesti koettaneet viitata:

että maanviljelijämme tarmolla ryhtyvät kohottamaan sekä yleistä että ammattisivistystään;

että maanviljelijämme yhtyvät lujaan, järjestettyyn yhteistoimintaan sekä yhteiskunnallisella että varsinkin taloudellisella alalla; sekä

että valtio, hankittuaan luotettavaa selvitystä maalaisoloistamme, ryhtyy suurempien epäkohtien poistamiseen.

Hannes Gebhard.

Uusia tutkimuksia suomalais-ugrilaisten kansojen rakennuksista.

N. N. Haruzin, Očerk istorii razvitija žilišča u finnov (= Lyhyt esitys suomalaisten asumusten kehityshistoriasta). Moskova 1895. Ylipainos aikakauskirjasta „Etnografičeskoe Obozrjenie" XXIV ja XXV. 99 siv. 8:o. 6 kuvataulua [1]).

Hra Haruzin, joka kansatieteilijänä on tullut meillä tunnetuksi etenkin Kuolan lappalaisia koskevan ison teoksensa kautta, ryhtyi yllämainitun esityksensä kirjottamiseen oikeastaan sen johdosta, että Moskovan »Keis. luonnontieteen, antropologian ja kansatieteen harrastajien seuran» kansatieteellinen osasto antoi hänelle toimeksi tehdä yllämainitussa aikakauskirjassa seikkaperäinen selko t:ri A. O. Heikelin vuonna 1888 ilmestyneestä laajasta teoksesta »*Die Gebäude der Čeremissen, Mordwinen, Esten und Finnen*» (Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja IV) [2]). Mutta kun hra Heikelin kirjassa ei käsitellä kaikkia suomalais-ugrilaisia kansoja, sanoo tekijä pitäneensä hyödyllisenä liittää esitykseensä myöskin tietoja liiviläisten, lappalaisten, syrjäänien, votjaakkien, ostjaakkien ja voguulien rakennuksista, varsinkin kun sekä näitä että hra Heikelin käsittelemiä kansoja koskeva venäjänkielinen kansatieteellinen kirjallisuus vuodesta 1888 on suuressa määrässä karttunut. Täten on hra Haruzinin esityksestä syntynyt itsenäinen teos, joka periaatteellisestikin eroaa hra Heikelin tutkimuksesta. Ryhmittäessään rakennukset eri tyyppeihin ottaa nim. jälkimäinen perustukseksi rakennusjärjestyksen sekä varsinkin tulisijan aseman, jota vastoin edellinen ryhmityksessään perustuu rakennusten ulkonaiseen muotoon sekä asemapiirrokseen.

Hra Haruzinin kirjassa on kaksi lukua; ensimäisessä puhutaan kodista, maakorsuista, laakakattoisista hirsikehärakennuksista, kylistä ja kartanoista;

[1]) Kuvat on hra Haruzin saanut toht. A. O. Heikelin allamainitusta teoksesta. Niiden painattamista Helsingissä on hra Heikel valvonut.

[2]) Hra Heikelin teosta arvosteltiin Valvojassa v. 1888 (s. 459—467); arvostelun johdosta syntynyt väittely tekijän ja arvostelijan (Th. S.) välillä löytyy samassa Valvojan vuosikerrassa (XI:n vihon liitteessä sekä s:lla 594).

toisessa hirsirakennuksen ja tulisijan myöhemmästä kehityksestä sekä vieraasta vaikutuksesta suomalais-ugrilaisten kansain rakennuksiin.

Vanhimpana suomalaisten kansain asumuksena pitää hra Haruzinkin keilanmuotoista kotaa, joka vieläkin tavataan asumuksena (pääasiallisesti väliaikaisena) lappalaisilla, ostjaakeilla ja voguuleilla, keittokotana suomalaisilla ja virolaisilla, riihenä mordvalaisilla sekä metsästyskojuna syrjääneillä. Kotaa seurasi asumuksen kehityksessä maakorsu (= sauna). Tässä kohden sanoo tekijä olevansa toista mieltä kuin hra Heikel, joka on taipuvainen pitämään kotaa ja maakorsua samanaikaisina asumustyyppeinä siitä syystä, että tulisija jälkimäisessäkin on perin alkuperäinen. Hra Haruzinin mielestä kuitenkin maakorsu m. m. edellyttää ainakin jossakin määrin vakinaista asumusta, jollaista kota-asukkailla ei ollut. Maakorsu tavataan vielä riihenä tsheremisseillä ja mordvalaisilla, vieläpä asuntonakin muutamin paikoin suomalaisilla ja ostjaakeilla. Kolmas asumusten kehitysmuoto on nelisnurkkainen, laakakattoinen hirsikehä. Tätä tyyppiä edustavat lappalaisten pirtti (tupa), syrjäänien metsäpirtti, ostjaakkien ja voguulien jurtta, tsheremissien *kud* (ja myöhempänä kehitysmuotona *pört),* votjaakkien *kwa* ja savupirtti, mordvalaisten *kud (kudo)* sekä hämäläisten, karjalaisten ja virolaisten sauna (myöhempinä kehitysmuotoina: häm. pirtti, karj. tupa, vir. tuba). Pirtin alkumuotoa ja kehitystä kuvaa hra Haruzin näin: Alkuperäinen pirtti oli luultavasti neliskulmainen, laakakattoinen hirsisalvos; ikkunoita siinä luultavasti ei ollut; matala ovi vei välittömästi ulkoilmaan; tulisija oli keskellä huonetta ja savureikänä oli joko ovi tai aukko katossa; lattiaa ei ollut. Vasta vähitellen tulee lisäksi pieni etehinen ja ikkuna, joka suljetaan juoksulaudalla tai peitetään kalannahalla tai vieläpä jääpalasillakin. Lattiaa peittävät aluksi risut, myöhemmin laudat. Tulisijana on kiuas ja sittemmin uuni, joka paremman tilan vuoksi on siirretty johonkin nurkkaan. Laakakatto vaihdetaan harjakattoon. — Mitä pirtin syntyyn tulee niin arvelee hra Heikel sen kehittyneen maakorsusta tätä korottamalla. Virolainen sauna, jossa on ulkopesä, ja Suomessa tavattavat puoleksi maanalaiset turvemökit tukevat tätä arvelua kuin myöskin se seikka, että *sauna* myös merkitsee maakorsua. Hra Heikelin mielipidettä vahvistavat hra Haruzinin mielestä myös syrjäänien metsäpirtit ja ostjaakkien puoleksi maanalaiset asumukset (Georgin mainitsemia). Kuitenkin pitää hra Haruzin luultavana, ettei kehitys kaikkialla ole käynyt ainoastaan tätä tietä. Muodot sellaiset kuin esim. ostjaakkien kodanmuotoinen, lujatekoinen kesäjurtta ja Kuolan lappalaisten pyramiidintapainen

kesäkota antavat aihetta siihen arveluun, että kehitys on myös voinut tällaista välimuotojen tietä lähteä suorastaan kodasta. — Laakakattoista hirsirakennusta pitää hra Haruzin »yhteis-suomalaisen (= yhteis-suomalaisugrilaisen) asuinrakennuksen viimeisenä muotona, joka ilmestyi suomalaisilla kansoilla niiden vanhimpana aikakautena», tai toisin sanoen, jos käsitämme hänen hiukan epäselvät sanansa oikein, suomalais-ugrilaisen alkukansan viimeisenä asuntomuotona ennen sen hajaantumista eri kansoiksi. Tämä hra Haruzinin johtopäätös on kuitenkin, kuten kohta saamme nähdä, ristiriidassa erään etempänä kirjassa lausutun, hirsirakennuksen alkuperää koskevan arvelun kanssa.

Ensimäisen luvun lopussa ottaa hra Haruzin myös puheeksi suomalaisten kansain kylät ja kartanot, joissa vielä on säilynyt paljon alkuperäisiä piirteitä. Niinpä ovat kylät vielä monin paikoin, missä venäläisyys ei ole kovin levinnyt, hyvin epäsäännöllisiä ja usein sangen pieniä. Tämä epäsäännöllisyys on suoranainen seuraus kylien synnystä. Talosta eroava perheenjäsen rakentaa tupansa sopivimpaan paikkaan johonkin läheisyyteen ja perustaa itselleen sinne oman pienen riippumattoman valtakuntansa. Alkuaan ovat tietysti täten kaikki kyläläiset olleet toistensa sukulaisia ja niin on vielä tänäänkin usein asian laita (esim. votjaakeilla). Tähän kunkin eri kartanon omatakeisuuteen perustuu hra Haruzinin mielestä myöskin eräs kolmas suomalaisten kansain kyliä kuvaava piirre, nim. se, että rakennuksen etusivu nykyäänkin vielä on pihalle, eikä kadulle päin, vaikka kylässä muuten olisikin säännölliset kadut venäläiseen tapaan.

Toisessa luvussa tekee hra Haruzin lyhyesti ja selvästi selkoa eri suomalais-ugrilaisten kansain nykyisistä asumuksista. Paljon on yhteistä vanhaa säilyssä, mutta paljon on myöhemmin uuttakin lisäksi tullutta etenkin vierasten naapurien vaikutuksesta. Yhdessä kartanossa voi nähdä edustettuina kaikki suomalaisen asumuksen kehitysmuodot, keilanmuotoisesta kodasta alkaen aina nykyajan upeaan asuinrakennukseen asti. Mutta vaikka tietysti aikojen kuluessa eri kansain kartanot kaikkine rakennuksineen ovat voineet tulla hyvinkin erinäköisiksi, on niissä kuitenkin yhteisenä johtavana aatteena se, että erilaiset talousrakennukset pidetään toisistaan *erillään,* eikä ole koetettu niitä yhdistää yhdeksi kokonaisuudeksi (kuten esim. venäläiset).

Tämän jälkeen siirtyy hra Haruzin käsittelemään kysymystä vieraasta vaikutuksesta suomalais-ugrilaisten kansain rakennuksiin. Tämä osa, jota hyvin suorittamalla epäilemättä voisi saavuttaa erinomaisen hauskoja ja

tärkeitä johtopäätöksiä, on kuitenkin hra Haruzinin kirjan heikko puoli. Tässä hänen nimittäin täytyy turvautua kielitieteen apuun, ja hyvä apu se olisikin, jos hän vaan sitä ymmärtäisi oikein hyväksensä käyttää. Mutta hra Haruzininkin käsissä näyttää kielitiede olevan yhtä vaarallinen ase kuin terävä puukko lapsen kädessä. — Aluksi huomauttaa tekijä, että nähtävästi ainoastaan kota ja maakorsu ovat säilyneet vapaina vieraasta vaikutuksesta, joka kuitenkin on alkanut hyvin kaukaisena aikana ja huomataan siitä, että ruvettiin rakentamaan hirsirakennuksia. Niinpä länsisuomalaisten hirsirakennus on syntynyt liettualais-lättiläisten *ja* germaanien vaikutuksesta, itäsuomalaisten taas (johon hra Haruzin tässä lukee mordvalaiset, tsheremissit, syrjäänit, votjaakit, ostjaakit ja voguulit) turkkilaisten kansain vaikutuksesta. Tässä ovat lainasanat, joilla hirsirakennuksia nimitetään, saattaneet tekijän pulaan. Ylempänä mainitsimme (sen mukaan kuin voimme hänen sanojansa ymmärtää) hänen arvelevan, että hirsirakennus on yhteis-suomalais-ugrilainen ja on kehittynyt edellisistä asumustyypeistä (osittain kodasta, osittain maakorsusta). Mutta nyt hän sen jo on unohtanut ja arvelee hirsirakennuksia vieraan vaikutuksen synnyttämiksi. Ja vaikka tässä voisikin olettaa hra Haruzinin tarkoittavan sitä, että hirsirakennus kyllä syntyi suomalais-ugrilaisena alkuaikana, mutta silloinkin vieraasta vaikutuksesta, niin jäämme kuitenkin ymmälle siitä, mikä vieras kansa tämän *silloin* olisi aikaansaanut. Että tekijä tässä kysymyksessä vaeltaa sangen hyllyvällä maaperällä osoittaa sekin, mitä hän vielä sanoo itäsuomalaisten hirsirakennuksesta: »Hirsirakennus, jonka itäsuomalaiset lainasivat turkkilaisilta kansoilta, oli alkuperäisessä muodossaan laakakattoinen tai hiukan viisto — —». Mutta laakakattoinenhan hirsirakennus oli, kuten hän itsekin mainitsee, länsisuomalaisillakin, esim. hämäläisillä. Jos hra Haruzin kerta tahtoo pitää hirsirakennusta »yhteis-suomalaisena» (s. o. suomalais-ugrilaisena), kuten hän on sanonut, niin ei sen nimityksinä käytettyjen, eri tahoilta tulleiden lainasanojen olisi tarvinnut välttämättä pyöräyttää hänen arveluansa päinvastaiseksi. Voihan esim. olettaa, että hirsirakennus kyllä on syntyisin suomalais-ugrilaiselta alkuajalta, mutta että vieraan nimityksen mukana on myöhemmin saatu lisäksi joku uusi hirsirakennuksen muoto, taikka myös, että alkuperäinen nimitys on hävinnyt ja lainattu on vaan paljas vieras nimi (sillä lainasana ei suinkaan välttämättä edellytä että sillä nimitetty esine aina myös on lainattu, vrt. esim. suom. *hammas, kaula, napa,* jotka ovat lainoja liettuasta). Vaikea on tekijän myös selvitä tsherimissiläisen hirsirakennuksen

nimityksistä, joista toinen *(surt)* on turkkilaista, toinen *(pört)* liettualaista alkuperää.

Lueteltuaan sitten eri kielistä koko joukon myöhempiäkin lainasanoja arvelee tekijä tuskin mahdolliseksi nykyään määrätä aikaa, jolloin lainat otettiin, kuin myöskin vaikeaksi erikoistapauksissa sanoa, mitä vaikutusta miltäkin suunnalta on lähtenyt.

Emme kuitenkaan luule, että se olisi niinkään vaikeata, jos oikeasta päästä lähdettäisiin. Tunnettu kielentutkija Thomsen on teoksessaan *Berö-ringer mellem de finske og de baltiske (litauisk-lettiske) Sprog* osoittanut, että baltilainen (liettualais-lättiläinen) vaikutus yhteissuomeen ja sen kanssa vielä silloin läheisessä yhteydessä olevaan mordvaan on alkanut viimeistään ajanlaskumme alussa, mieluummin ehkä jo aikaisemmin. Mahdollista on että tämä vaikutus koski tsheremissiinkin, tai ainakin johonkin sen läheisimpään, nykyään hävinneeseen sukulaiskieleen (merjankieleen?). Baltilaisen vaikutuksen jälkeen vasta, ajanlaskumme ensi vuosisatoina, alkaa itägermaanilainen (goottilainen) vaikutus, joka koski ainoastaan yhteissuomea, mutta ei enään mordvaa (eikä tsheremissiä). (Sitäpaitse on mordvassa huomattava toinen ryhmä liettualaisia lainasanoja, joita ei tavata suomessa; tämä seikka osoittaa, että on löytynyt suomesta riippumattomia kosketuksia mordvan ja baltilaisten kielten välillä). Venäläinen vaikutus yhteissuomeen alkoi itägermaanilaisen jälkeen, ennen suomalaisten tuloa Suomenniemelle, joka tapahtui viimeistään noin 800 j. Kr. (vrt. Mikkola: *Berührungen zwischen den westfinnischen und slavischen sprachen,* ss. 29—30). Tälläiset välittömät kielelliset kosketukset tietysti edellyttävät, että itse kansatkin ovat olleet kulttuuriyhteydessä toistensa kanssa. Ja lainasanat osoittavat, mitä lajia vieras vaikutus pääasiassa on ollut. Jos pidämme silmällä tällä kertaa vaan suomalaisia, niin huomaamme että he ovat saaneet koko joukon tärkeitä asumukseen ja talouteen kuuluvia sanoja entisiltä naapureiltaan; baltilaisista kielistä ovat lainattuja sellaiset sanat kuin: lauta (?), maja, malka, pirtti, seinä, seiväs, silta, tarha, terva, tupa (?), kauha, kela, kirves, lapio, luuta, mäntä, ratas, reki, tuura (?), vaaja, varsi y. m.; itägermaanilaisia lainoja ovat: airo, kaira, kammio, keula, lattia, naula, palkeet, tanko, teljo, telta y. m.; venäläisiä: akkuna, hirsi (?), kuomina, lava, lusikka, läävä, pätsi, taltta y. m. Vaikka tosin, kuten jo olemme maininneet, lainasana ei välttämättä aina edellytä sillä nimitetyn esineen lainaamista, niin on kuitenkin varmaan sekin hyvin usein tapahtunut. Ainakin osoittavat laina-

sanat, että niinhyvin baltilaiset kuin itägermaanit ja venäläiset ovat vaikuttaneet suomalaisiin tuntuvasti juuri rakennustenkin alalla. Näistäkin täytyy siis löytyä kerroksia eri vaikutuksista, kuten kielestäkin, ja nämät vaikutukset ovat tietysti samanaikaisia kuin kielellisetkin.

Ennenkuin voidaan varmuudella sanoa, minkälaisia asumuksia suomalais-ugrilaisella alkukansalla oli, on tietysti erikoistutkimuksen selvitettävinä vielä hyvin paljon asioita. Enite aineksia on koossa suomalaisista, mordvalaisista ja tsheremisseistä. Kun kielellisistä syistä tiedämme, että suomalaiset ovat eläneet myöhempään yhteydessä mordvalaisten (ehkäpä tsheremissienkin) kuin minkään muun suomalais-ugrilaisen kansan kanssa (eroaminen lienee tapahtunut ajanlaskumme alussa), niin olisi tietysti rakennustentutkijan lähinnä saatava selville, millä kannalla asumukset olivat suomalais-mordvalaisena yhteisaikana ennen baltilaista vaikutusta ja miten suomalaisten ja mordvalaisten rakennukset sittemmiten erikseen ovat kehittyneet. Olemme jo yllä koettaneet huomauttaa, että tämän selville saamiseksi kielellisillä näkökohdilla on mitä suurin merkitys.

Yrjö Wichmann.

Louis Pasteur.

Viime syyskuun 29 p:nä vaipui Pariisissa kuolon uneen yksi tieteen suurmiehiä. *Louis Pasteurin* henki jätti tämän maailman. Hän oli joutunut jo elämänsä iltapuhteelle sekä ihmisenä että tiedemiehenä. Mutta hän olikin jättänyt jälkeensä niin päätetyn elämän työn, että saattoi sen siirtää hyvällä omallatunnolla jälkimaailmalle perinnöksi, ja harvoin ihmiskunta yhden miehen kädestä on saanut niin paljon tuloksia, jotka mitä suurimmassa määrässä ovat lisänneet sen onnea. Sillä monen miljoonan ihmisen henki on tullut niiden kautta pelastetuksi ennenaikaisesta kuolemasta.

Ei haitanne tällä hetkellä, kun hän ei enää ole vaikuttamassa ja työskentelemässä keskuudessamme, luoda lyhyt silmäys hänen tieteelliseen työhönsä.

1.

Louis Pasteur syntyi jouluk. 27 p. 1822 pienessä Dôlen kaupungissa. Hänen vanhempansa kuuluivat alhaiseen säätyyn, isä oli nimittäin nahkakauppias. Alkuopetuksensa hän sai Besançonissa sekä Ecole normale superieuressä, tuli vuonna 1847 tohtoriksi ès sciences physiques. Työuransa hän aloitti fysiikan opettajana Dijonin lyseossa, josta pian kutsuttiin kemian professoriksi Strassburgiin. Vuonna 1845 tuli dekanukseksi ja kemian professoriksi äsken perustettuun Lillen tiedekuntaan ja v. 1856 kutsuttiin hänet Ecole normale superieuren tieteellisen osaston johtajaksi. Vuonna 1863 pääsi hän professoriksi geologiassa ja fysikassa Ecole des beaux arts'iin ja v. 1867 kemian professoriksi Sorbonneen.

Tässä ovat ulkopiirteet hänen elämästänsä. Mutta meidän ei ole tähän tyydyttävä, vaan on seurattava hänen henkisen työnsä kehitystä. Pasteurin tutkimuksilla on ylimalkaan se omituisuus, että niiden tulokset on helppo tehdä kaikkien ihmisten ymmärrettäviksi. Ne ovat alusta alkain kehittyneet ankaralla johdonmukaisuudella pienestä alusta suurenmoisiin lopputuloksiin. Mutta Pasteurilla on myöskin alusta alkain ollut selvillä se johtava aate, joka häntä vei elämänsä toisesta tieteellisestä keksinnöstä toiseen.

Pasteurin ensimäiset tutkimukset koskivat kemiallisten yhdistysten muodostamia kristalleja, joissa hän onnistui näyttämään toteen tärkeä sääntö molekulaarisesta dissymmetriasta. Tämä keksintö oli niin ihastuttanut hänen opettajaansa, vanhaa *Biota*, että hän oli lausunut Pasteurille: »Lapseni, minä olen niin paljon rakastanut tieteitä ijässäni, että keksintönne saapi sydämeni tykkimään.»

Mutta Pasteurin tutkimusten varsinaiseksi esineeksi tulivat aluksi käymisprosessit. Näistä seikoista olivat tiedot ennen häntä hyvin hämärät, pelkkiä arveluja. Tarttuvien tautien syntymistä selitettiin erityisten käymistointen avulla, verraten sitä hiivan vaikutukseen *(Billing)*. — Saksalainen kemisti *Liebig* koitti selittää asian siten, että veressä löytyi aine, joka saattoi hajotessaan synnyttää erään vaikuttavan aiheen; tämä hajoaminen ja siis myöskin aiheen muodostuminen tapahtuu heti kuin pienikin palanen myrkyllistä

ainetta on tullut toisesta sairaasta veren kiertoon. Mutta tässä teoriassa jääpi selittämättä mistä tämä aine, joka saattaa muuttaa vaihtelevissa määrässä veren vaikuttavaksi aiheeksi, mistä se saapi alkunsa? Saattaako se syntyä itsestänsä, spontaanisesti?

Juuri niihin aikoihin oli päivän riitakysymyksenä luonnontutkijain kesken tarttuman ja käytteen alkuperä. N. k. generatio spontanealla eli näiden itsestään syntymisellä oli yleinen mielipide puolellansa.

Myöskin loisolentojen eli parasiittein avulla oli koetettu selittää tautien syntyä. Tällaisia mielipiteitä toivat esille jo vanhana roomalaisaikana kaksi agronoomia *Varro* ja *Columella* sekä myöhempinä aikoina *Languis, Zacutus, Kircher, Deidier, Linné, Réaumur, Rasori*. Tästä siis näkyy että ihmiskunnalla on aikojen kuluessa ollut hämärää aavistusta totuudesta, jonka vasta Pasteurin onnistui saattaa tieteen valoon.

Tämän todistuksen Pasteur antoi tutkimuksillansa hiivan vaikutuksesta käymisessä. Hän näytti toteen, että hiivassa vaikuttavana aineena oli yksisoluinen sienikasvi, niin sanottu hiivasieni. Tämän aineenvaihdon kautta sokeriperäisissä nesteissä syntyi muun muassa alkoholia. Hän viljeli hiivasientä eri sukupolvissa ja sai aina samat tulokset. Tämän nojalla hän saattoikin esittäessänsä tutkimustansa Pariisin Tiedeakatemialle selvästi määritellä seuraavan väitteen: käyminen riippuu elämästä, pienten solujen kasvamisesta, ei niiden kuolemasta eikä mätänemisestä, eikä liioin niiden koskettamisen kautta, jolloin käyminen muka syntyisi käytteen, fermentin avulla, mitään siltä ottamatta ja mitään sille antamatta.

Pasteurin väitteet tuottivat aina vastarintaa tiedemiesten puolelta. Mutta hän kesti ja kumosi sen aina järkähtämättömillä todistuksillaan. Näinpä nytkin syntyi kiivas väittely *Pouchet*in kanssa generatio spontaneasta, elimellisen olennon itsestään syntymisestä. Pasteur kuitenkin pääsi helposti voitolle selvillä todistuksillaan, niin että *Paul Bert* kerran siitä puhuessaan sanoi Pasteurin naulinneen vastustajainsa kanuunat umpeen.

Pasteur jatkoi tutkimuksiansa käymisestä ja julkaisi niistä teoksen v. 1863 nimellä: *Nouvel exemple de fermentation determinée par les animalcules infusoires pouvant vivre sans oxygène libre.*

Tämän jäljestä hän alkoi tutkia viinin käymistä ja tuotti tutkimuksillansa paljon hyötyä viininvalmistukselle Ranskassa, etenkin mitä viinien säilyttämiseen tulee. Niitä opittiin steriliseeraamaan, »pasteuriseeraamaan»,

Tätä asiata käsittelevä tutkimus ilmestyi vuonna 1866 nimeltä: »*Sur le vin et ses maladies.*»

Pasteur jatkoi yhä tutkimuksiansa käytännöllisessä elämässä esiintyvistä käymisilmiöistä. Niiden esineenä oli nyt etikka, josta ilmestyi teos 1868 nimeltä: *Etudes sur le vinaigre, sa fabrication, ses maladies.*»

Seuraava tutkimus, mihin Pasteur ryhtyi, oli äärettömän tärkeä Ranskalle taloudellisessa suhteessa. Se koski erittäin sitä tautia, joka usein esiintyi silkkimadoissa ja hävittäen ne tuotti suurta tappiota maalle. Pasteur oppi tuntemaan taudin synnyttäjän, erityisen mikrobin ja neuvoi myöskin kuinka se on hävitettävä. Tutkimus ilmestyi v. 1870 nimellä: *Étude sur la maladie des vers à soie, moyen pratique assuré de la combattre et d'en prévenir le retour.*

Täten oli Pasteur antanut kansallensa monta arvokasta lahjaa, joista Ranskalle taloudellisessa suhteessa on ollut ääretöntä hyötyä. Se on varmaan lisännyt kansallisrikkautta monella miljoonalla. Tässä on myöskin loistava esimerkki niitä vastaan, jotka halveksien tiedemiehen työtä väittävät siitä ei olevan mitään käytännöllistä hyötyä.

Palkinnoksi Pasteurille hänen suurien ansioittensa vuoksi määrättiin hänelle v. 1874 eläkkeeksi 12,000 fr. vuodessa. Hän oli myöskin saanut ottaa vastaan näinä aikoina kuunianosoituksia tieteellisiltä seuroilta. Niinpä Lontoon Royal Society antoi hänelle v. 1856 Rumford- ja 1874 Copley-mitalin.

Pasteurin viimeinen tutkimus, joka koski taloudellisia kysymyksiä oli hänen teoksensa oluesta. Se ilmestyi v. 1876 nimellä: »*Étude sur la bière.*

2.

Sillä aikaa kun Pasteur oli yllämainituilla tutkimuksillansa ratkaissut monta probleemia käytännöllisessä elämässä tavattavien käymisprosessien alalla, olivat useat lääketiedettä harjoittavat alkaneet ajatella, että kenties tällaiset pienet mikrobit, jotka Pasteur oli keksinyt, olivat myöskin tautien synnyttäjiä.

Jo vuonna 1850 olivat *Rayer* ja *Davaine* sekä vuonna 1855 ja 1857 *Pollender* ja *Brauell* tavanneet pernaruttoon kuolleen eläimen veressä pieniä, sauvamaisia kappaleita. Mutta heidän ei onnistunut saada tätä sauvamaista mikrobia erotetuksi verestä ja tarkemmin määrätyksi. Sa-

moin monen muun tiedemiehen yritykset tällä alalla eivät tuottaneet varmoja tuloksia.

Mutta näihin aikoihin alkoi Pasteur oppilaitensa *Joubertin* ja *Chamberlandin* kanssa menestyksellä viljellä pernaruttobakteeria samojen menetystapojen mukaan, kuin hän oli käyttänyt fermenttejä tutkiessaan. Täten onnistui heille v. 1876 määrätä pernaruttobasilli pernaruton varsinaiseksi synnyttäjäksi. Ennenkuin tätä voi väittää, tuli bakteeria viljellä n. k. puhdaskultuurissa (jossa ei kasva muuta kuin yhtä samaa bakteerilajia) ja synnyttää sillä eläimessä sama tauti. *Koch* Saksassa sai aivan samaan aikaan tutkimuksensa valmiiksi myöskin perunaruttobasillin suhteen ja tämä basilli siis oli ensimäinen, joka oli todistettu tieteellisellä varmuudella *patogeeniksi*, s. o. tautia synnyttäväksi.

Kun nyt kerran oli saatu metodi, keksitty periaate, oli helppo jatkaa tutkimuksia ja siirtää ne muihin bakteereihin. Pasteur määräsi verenmyrkytyksen bakteerit, *Toussaint* kanakoleran basillin, *Klein, Pasteur, Thuillier* sikaruusun, *Arloing, Cornevin* ja *Thomas* ritinäruton j. n. e. Saksassa taas Koch omalla keksimällään tutkimustavalla, jonka etuna on kiinteä ravintopohja, keksi toisen bakteerin toisensa perästä, muun muassa tuberkelibasillin v. 1884.

Mutta nyt oli selitettävä, millä tavalla bakteerit saivat taudin aikaan. Koch arveli niiden suorastaan monilukuisuudellansa turmelevan ruumiin kudokset. Tähän ajatukseen hän tuli sen johdosta, että ensimäisissä taudeissa, joita opittiin tuntemaan, pernarutossa ja verenmyrkytyksessä, niitä löytyi kovin runsaasti. Mutta tämä selitys ei kelvannut toisissa taudeissa, niinkuin esim. tuberkuloosissa, joissa löytyi paikallisia vikoja.

Oikean selityksen asialle antoivat Pasteurin oppilaat *Roux* ja *Yersin* v. 1888. He kasvattivat difteriabasilleja lihaliemessä ja siivilöitsivät bakteerit tarkoin pois. Tätä siivilöityä lihalientä ruiskuttivat sitten koe-eläimeen, joka sai tavallisen difterian. Tästä näkyy siis, etteivät itse basillit saa tautia aikaan, vaan niistä aineenvaihdon kautta irtauvat myrkylliset aineet. Näitä tällaisia myrkkyjä kutsutaan toksiineiksi.

Tästä näemme siis mitenkä Pasteurin tutkimustapoja käyttämällä ja kehittämällä on saatu suurenmoisia tuloksia.

Mutta ei tähän vielä päättyneet Pasteurin uudet luomat. Hän alkoi tutkia rokotus- eli vaccinikysymystä. Ensimäisen tällaisen kokeen teki hän, kun hän ymppäsi kanaan heikonnettuja kanakolerabasilleja. Tästä ei syntynyt

täydellistä kanakoleraa, vaan ainoastaan lievä paikallinen tulehdus. Mutta kun sitten ruiskutettiin kanaan täysin myrkyllisiä basilleja, niin ei kana enää sairastunutkaan, vaan pysyi terveenä.

Tässä oli siis keksitty avain rokottamiselle. Pasteur on sitä menestyksellä käyttänyt pernarutossa, raivotaudissa, ritinärutossa ja sikaruusussa. Se on osoittaunut käytännössä hyväksi ja siten on tehty äärettömästi hyötyä ihmiskunnalle ja eläinkunnalle. Etenkin Pasteurin keksintö koiraraivon parantamiseksi on tuottanut suurta siunausta.

3.

Edellisestä olemme nähneet, kuinka Pasteurin nero erinomaisella johdonmukaisuudella on hänet vienyt toisesta suuresta keksinnöstä toiseen. Hän on tehnyt uupumatonta, maltillista työtä ja tuonut tutkimuksensa aina niin kaikilta puolin todistettuina esiin, ettei kukaan niihin ole päässyt kiinni. Tosin ovat hänen esityksensä Tiedeakatemiassa kohdanneet kovaakin vastustusta, mutta hän on siitä aina kunnialla suoriutunut.

Suurenmoista on myöskin Pasteurin tieteellisessä urassa, että hän niin selvään näki päämaalinsa. Kun hän oli ensin antanut varman pohjan jollekin opille, oli hän valmis jättämään sen muille työntekijöille täydennettäväksi ja laajennettavaksi. Mutta hän itse oli jo kaukana edellä muita uutta totuutta etsimässä ja valmiina ryhtymään sitä todistamaan.

Hänen keksintönsä ovat lisäksi omituisia siitä, että ne ovat kaikki olleet ihmiskunnalle suureksi hyödyksi. Ja hän ei ole koskaan tuonut niitä esille liian aikasin eikä ole koskaan niillä saattanut kenellekään mitään vahinkoa.

Jos vertaamme saksalaisten kuuluisaa bakteriologia *Kochia* ja *Pasteuria* toisiinsa, niin on heidän välillä suuri erotus. Koch ei ole keksinyt mitään luovaa aatetta, joka olisi vienyt tiedettä eteenpäin. Hän on keksinyt hyvän bakteerien tutkimustavan, jonka avulla on saattanut määrätä useita bakteereja. Koch on etevä morfoloogi, Pasteur taas bioloogi, ja kun Koch kerran ryhtyi hänkin bioloogista kysymystä ratkaisemaan, kun hän keksi tuberkuliininsa, niin teki hän sen niin huonosti, että siitä jäi ikuinen häpeäpilkku Saksan bakteriologian historiaan. Se maksoi monia monituisia ihmishenkiä.

Yksityisenä ihmisenä oli Pasteur vaatimaton. Hän jakoi aikansa tie-

teen ja perheensä välillä ja rakasti kumpaakin yhtä hellästi.[1] Hänellä oli ollut halvauksen kohtaus vuonna 1868, jonka jäljestä vasen puoli tuli lamatuksi. Mutta intelligenssi ei siitä ollenkaan vioittunut. Sillä vasta tämän ajan perästä hän teki kaikkein nerokkaimmat tutkimuksensa.

Tämän suuren miehen elämän tehtäväksi oli annettu suuri työ, jonka hän kunnolla täytti, ja saavutti sillä koko ihmiskunnan siunauksen itsellensä. En voi lopettaa tätä elämäkertaa kauniimmilla sanoilla kuin ne, mitkä hän itse lausui ylioppilaille, silloin kun vietettiin hänen 70:ntä syntymäpäiväänsä: »Minä uskon voittamattoman lujasti, että tiede ja rauha voittavat tietämättömyyden ja sodan; että kansakunnat ymmärtävät olevansa olemassa ei hävittämistä vaan rakentamista varten; ja että tulevaisuus kuuluu niille, jotka ovat enimmin tehneet kärsivän ihmiskunnan hyväksi.»

F. J. Pätiälä.

Käynti Somalimaan rannikolla.

(Muistiinpanoja päiväkirjan mukaan.)

Ollessani viime huhtikuussa Adenissa, jonne olin saapunut oleskeltuani neljä edellistä kuukautta Massauassa, italialaisten siirtomaassa Abessiinian rannikolla, päätin käväistä Afrikan puolella *Berberan* kaupungissa, vastapäätä Adenia. Tilaisuus tämän matkan tekemiseen ilmaantui 13:na p:nä s. k., kun pieni englantilainen rahtilaiva, joka kerran viikossa kiertelee Aden-lahden etelärannikolla, oli lähtevä Berberaan,

Ostin siis piletin laivan asiamieheltä, eräältä käyränenäiseltä parsilta, jolloin tulin ensi kerran tekemisiin tämän rodun edustajan kanssa. Parsit ovat niistä lukuisista itämaisista kansantyypeistä, jotka Adenissa saa nähdä, erittäin silmäänpistäviä, vaikka he enemmän kuin muut ihoväriltään, puvultaan ja käytökseltään muistuttavat eurooppalaisia. He ovat vaaleaihoisia, tukka musta ja suora, käyvät puettuna puhtaan-valkosessa ahtaassa liinatakissa, joka leukaan saakka on kiinni, päässä korkea kiiltonahkanen hattu omituista muotoa. Adeniin he ovat saapuneet Intiasta (Bombaysta), ovat

tulen palvelijoita, Zoroasterin uskontoa, heidän temppelissään palaa ikuinen tuli; eivät hautaa kuolleitansa, vaan vievät ruumiit »hiljaisuuden torniin» kotkien ruoaksi. (Enimmät asujamet Adenissa ovat arapialaisia ja tummanruskeita somaleja, mutta hindulaisia (baniaaneja), turkkilaisia, persialaisia, egyptiläisiä y. m. näkee. Uskonto on enimmäkseen Muhamedin. Lännen kansoista englantilaiset luonnollisesti ovat lukuisimmin edustetut.)

Kun tarkoitukseni ei ollut viipyä Berberassa enemmän kuin joitakuita päiviä en tarvinnut pitkällisiä valmistuksia. Jälkeen päivällisen soudatin itseni veneellä laivalle, joka oli satamassa ankkuroittuna.

Tähän vuoden aikaan jo on aika kuuma Adenissa. Jos talvikuukaudetkin tuntuvat pohjoismaalaisesta melkein sietämättömän kuumilta, niin huhtikuussa jo kuuma alkaa kuumalle tuntua. Vuoden keskilämpö varjossa on $29\,^{1}/_{2}{}^{0}$ C. Auringon säteet ovat täällä jylhäin mustain vuorten ympäröimällä paikkakunnalla erinomaisen läpitunkevia. Ilman auringonpistoa vastaan suojelevaa tropiikkihattua tai auringonvarjostinta ei eurooppalainen liiku ulkona päivän aikaan.

Ulkona satamassa laivan kannella tuntuu kumminkin vilposemmalta.

Se vaikutus, jonka Adenin maisema tekee katsellessa sitä mereltä päin, on kerrassaan masentava: nuo mustat, hirveästi revityt vuoret vulkaanista alkuperää, joilla ei silmä eroita kuin siellä täällä notkoissa heikosti viheriähtäviä laitumia, painavat kuvaamattomalla jylhyydellään mieltä. Eivätkä tätä vaikutusta vähennä englantilaisten linnoituksien muurit, jotka siellä täällä pistävät esiin.

Minulla oli »ensi luokan» piletti ja olin sillä oikeutettu oleskelemaan laivan yläkannella, jonne vähitellen saapui muutamia muita matkustajia, muuan nuori italialainen rouva, joka oli matkalla Berberaan muuttaneen miehensä luo, ja eräs siviilipukuinen englantilainen upseeri, jonka aikomuksena oli käyttää Intiassa saamaansa virkavapautta leijonan ja elefantin metsästykseen Somalinmaan sisäosissa. Häntä seurasi pari nuorempaa gentlemannia.

Lähtöä odotellessa oltiin tilaisuudessa ihmettelemään somalipoikien sukellustaitoa. Näitä oli kokoontunut nuorempia ja vanhempia useissa soutoveneissä laivan ympärille, ja he houkuttelivat huudoilla ja vilkkailla liikkeillä matkustajia viskaamaan lantteja mereen. Näitä viskattiinkin ja silloin pojat kilvan uivat paikalle, johon raha oli pudonnut: se, joka ensiksi siihen ennätti, katosi syvyyteen ja sai kuin saikin kiinni intialaisen »$^{1}/_{4}$ an-

nan», ennenkuin tämä oli ennättänyt painua ylen syvään. Suuri oli riemu joka kerta kun sukeltaja tuli ylös veden pintaan ja pisti lantin valkoisten hammasriviensä väliin! Kirkkaassa merivedessä nuo suklaatiruskeat pojat muistuttivat isoja sammakoita tai muita amfiibioita.

Somalit muodostavat Adenissa melkein yhtä suuren osan asujainten luvusta kuin itse arapialaiset. Molempia näitä kansoja voi ihonsa, rakennuksensa ja vaatetuksensa puolesta helposti erottaa toisistaan. Arapialainen on säännönmukaan lyhyt ja jänteinen, vaalean ruskeahtavat kasvot, tukka usein pitkä ja musta. Omituista hänen ulkoasussaan on lyhyt hame, pienet heleänväriset liivit ja pään ympäri kierretty liina eli turbaani. Somalit taas ovat yleensä pitkiä ja hoikkia, väriltään tummanruuniset. Ne käyvät enimmäkseen väljässä, valkoisessa pumpulikankaassa, jonka he käärivät ruumiinsa ympäri viitaksi, kumminkin niin, että oikea käsi ja hartia jäävät peittämättä. Vähempivaraiset käärivät vaan kangaskappaleen keskiruumiin ympäri. Useimmilla on kaulaan ja käsivarteen sidottu pieni nahkakukkaro tai käärö, jossa säilyttävät tenhokaluna paperilipulle kirjoitettua koraanilausetta. He eivät käytä mitään päähinettä, mutta sen sijaan sotkevat kiherään mustaan tukkaansa jonkinlaista savea, joka värjää sen punertavan kellertäväksi, eurooppalaisen silmissä sangen inhottavan väriseksi.

Arapialaisia Adenissa käytetään enimmäkseen työmiehinä, usein mitä raskaimmissakin töissä niinkuin esim. tien teossa polttavimmassa auringon paahteessa vuorilla, joilla englantilaisten linnoitukset ovat; useat heistä pitävät kauppapuoteja tai harjoittavat laajempaa kauppaliikettä omistaen haaraliikkeitä Egyptissä, Arapiassa ja Afrikassa. Monet omistavat pienempiä aluksia, jotka purjehtivat pitkin Afrikan ja Arapian rannikoita. Somalit taas rakastavat kepeämpiä toimia, he ovat venemiehiä, ajureja tai aasinajajia, toimia, jotka paremmin sopivat heidän synnynnäiselle paimentokansataipumukselleen laiskottelemiseen ja vetelehtelemiseen.

Näitä jälkimäisiä oli laivaan vähitellen keräytynyt yli puolisataa matkustaakseen takaisin kotirantaansa. Ennen laivan lähtöä he aikaansaivat pienen näytelmän, joka, samalla kuin se viivystytti tätä, oli tavallaan oloja kuvaava.

Tuli näet laivaan piletin myyjä, yllämainittu parsi, tarkastelemaan, olivatko nuo puoli-alastomat matkustajat kaikki lunastaneet »ticket»insä, ja kun pian kävi ilmi, että moni koetti petkuttaa itselleen vapaan matkan, järjestettiin niin, että jokaisen somalin tuli kulkea piletintarkastelijan ohi

näyttäen tälle lippunsa merkittäväksi. Saada järjestystä tässä seurassa ei kuintenkaan ollut niinkään helppoa ja useat koettivat jos jotakin tietä pujahtamalla tuossa ylen täyteen ahdetussa pienessä laivassa päästä tarkastuksesta. Miten olikaan, syttyi äkkiä kina ja riita, ja samassa tuokiossa nähtiin etukannella laivan pienikasvuinen englantilainen perämies mitä kiivaimmassa nyrkkitaistelussa vihasta raivoavien somalien kanssa, jotka joka puolelta ympäröivät häntä ahdistavana taajana muurina. Perämiehen asema kävi todella tukalaksi: jos hän antoikin iskuja, niin kyllä hän saikin!

Ilmoitettiin siis kapteenille, joka sattui olemaan toisaalla, että etukannella on meteliä.

Uteliaisuudella seurasin, mitä tämä tulisi tekemään. Näennäisesti oli laivan miehistö kovin vähäväkinen suurta somali joukkoa vastaan. Laivan pari matruusia olivat myös somalilaisia, ainoastaan kapteeni, perämies ja koneenkäyttäjä olivat englantilaisia.

Kapteeni oli lyhyt, whisky & soodasta lihava, tanakka mies, oikea merikarhu. Tuskin oli hän kuullut sanan ja huomannut perämiehensä vaarassa, kun hän silmänräpäystäkään epäilemättä syöksyi keskeen temmellystä alkaen englantilaisen taidolla iskeä nyrkkinsä oikeaan ja vasempaan ruskeitten miesten paljaisiin ruumiisiin. Paikalla tila väljeni, perämies sai uusia voimia, ja kolmantena miehenä sekaantui jupakkaan vielä muuan englantilaisista urheilijoista, jota nyrkkileikki tuntui huvittavan. Pahimpaan vastustajaan he vihdoin tarttuivat yhteisvoimin ja pää edellä viskattiin mies yli laivan laidan. Hän ei kumminkaan pudonnut mereen, vaan alla olevaan soutoveneeseen, jossa, kumma kyllä, sangen pian näkyi tointuvan tainnostilastaan. Masennettuina somalit tyyntyivät taas yhtä pian kuin olivat nousseet raivoihinsakin, ja rauha oli palautettu.

Minuun näitten englantilaisten laivamiesten järkähtämätön luottamus omaan voimaansa teki syvän vaikutuksen, se heitti minusta kirkkaan valon eräisiin syihin anglosaksilaisen rodun kykyyn levittää valtaansa kaikenlaisten alkuasukkaitten yli siirtomaissaan eri maan äärissä. Sellaisiin perin alhaisella sivistyskannalla oleviin kansoihin kuin somalilaisiin fyysilliset voimanosoitukset herättävät enimmin kunnioitusta, ja miten englantilainen kuumassakin vyöhykkeessä ei laiminlyö voimainsa harjoittamista, urheiluansa, siitä näin paraimman esimerkin siinä nuoressa upseerissa, jonka kanssa asuin yhteisessä hotellissa Adenissa ja joka säännöllisesti joka päivä har-

joitteli lawn-tennistä tai pallonlyömistä nelistävän ratsun seljästä! Ja tätä vähintään 29 tai 30° C lämmössä!

Miten eri lailla olisi käynyt, jos laivamiehet olisivat olleet italialaisia! Siinä olisi revolveri tai muu ase pian ollut esillä ja verta vuodatettu, eikä itsensä hillitsemisestä olisi ollut puhettakaan.

Aurinko oli jo ennättänyt laskea, ja tuli aivan pimeä, kun $^1/_2$ 7 aikaan lähdettiin satamasta.

Olin saanut maksaa piletistä, joka oli sekä meno- että tulomatkaa varten, kokonaista 40 rupiata = 95 smk., mutta mukavuuksia se ei juuri tuottanut. Pieni laivamme olikin vaan mitätön rahtihöyry, jonka päätehtävä oli kuljettaa cebu-karjaa, lampaita, vuohia, nahkoja ja kahvisäkkejä Somalimaan rannikolta Adeniin. Yksinkertainen illallispöytä, joka ei kuitenkaan ollut whiskypulloa vailla, oli valmistettu ahtaaseen hyttiin, johon töin tuskin pieni seurammé, italialainen signora, englantilaiset urheilijat, kapteeni ja allekirj. sopi. Unohtumattomana muistissani pysyy laivan paljassäärinen kokki, sekarotuinen mies kotoisin portugalilaisesta Goasiirtomaasta; — hänen ylen alkuperäiset käsityksensä siisteydestä antoivat yhtä paljo aihetta naurunhymähdyksiin kuin ystävällisiin huomautuksiin.

Yönsä vietti jokainen meistä eurooppalaisista laivan kannella sellaisissa pitkissä palmikoiduissa nojatuoleissa, joita matkustajien on tapana ottaa mukaansa laivan kannelle troopillisen vyöhykkeen merillä. Yö oli tyyni, lämmin, suloinen, tähdet kimaltelivat . . . .

Seuraava päivä oli pääsiäis-sunnuntai. Kulutin aikaani katselemalla delfiinejä, jotka uivat laivan kokan edessä tai seurasivat sitä sen kupeilla leikillisesti hyppelehtien aaltojen harjoissa. Pienet lentokalat peljästyneinä laivan tulosta lensivät kuin heinäsirkat yli veden tummansinisen pinnan.

Lähestyessämme Afrikan puoleista rantaa alkoi perämies uudestaan tarkastaa olivatko ruskeat miehet kaikki lunastaneet lippunsa, ja kävipä ilmi, että viisi miehistä kuitenkin oli yrittänyt saada huomaamatta vapaamatkan kotirannalleen. Noh, ei muuta, kursailematta hän tarttui heihin vuorotellen niskasta kiinni ja asetti heidät erityiseen paikkaan kannella istumaan ja siihen laivamies viereen vartioimaan. Kun ei muu auttanut, syntipukit viimein kaivoivat esiin kääröNsä, jossa penningit olivat, ja maksoivat maksettavansa. Joku heistä kuitenkin oli rahatta, mutta kansalaiset keräilivät keskenään piletin lunastamiseksi tarvittavan hinnan.

Näkyy maata! sama keltanen hiekanväri, joka kohtaa silmää missä

vaan saapuu Punaisen meren rannoille. Etäisyydessä kellertävien vuorten terävät piirteet. Tumman sinisen meren rannalla kaupungin huikasevan valkoiset arapialaiset rakennukset. Tuo indigosininen meri ja tasanen kellertävä hiekkaranta kalkkivalkoisine taloineen, taustassa selväpiirteiset vuoriryhmät, jotka kohoavat tasangosta kuin merestä, on sama taulu eri vivahduksissa, joka kohtaa silmää Suezissa, Massauassa, Mokkassa ja Assabissa tai useimmissa Punaisen meren kaupungeissa, kun niitä lähestyy meren puolelta. Tällä Berberan tasangolla näkyi kuitenkin enemmän viheriähtäviä aropensaita kuin muilla näkemilläni rannikoilla.

Berberalla, joka on kymmenennellä leveysasteella, on paras satama Somalimaassa. Pitkä hiekkanen niemenkieleke muodostaa mannermaan kanssa lahden, ja tämän perukkaan on itse kaupunki rakennettu. Satamassa oli tällä kertaa ankkuroittuna toista kymmentä arapialaista purtta eli n. s. »sambuk»ia.

Tullessamme rantaan jonkun matkan päähän itse kaupungista oli laiturille kokoontunut lukuisa joukko miehiä, kaikki alkuasukkaita, paitsi pari herrasmiestä tavanmukaisissa tropiikki-hatuissa. Sain myöhemmin kuulla näitten olevan ainoat eurooppalaiset kaupungissa lukuunottamatta englantilaista everstiä eli hallituksen edustajaa ja muuatta katolilaista lähetyssaarnaaja-munkkia.

Illallisen syötyäni laivassa läksin pilkkopimeässä hiekkarantaa pitkin tallustamaan kaupunkiin. En tiennyt vielä missä saisin yösijan.

Kaupungin kadut olivat säännöllisesti rakennetut, suorat ja leveät. Talot rannassa olivat tavallisia laakeakattosia, arapialaista mallia, mutta suurempi osa asujaimista näyttivät kumminkin asuvan kuperissa, mehiläiskorin muotosissa, matoilla peitetyissä majoissa yhteisten aituuksien sisässä. Etsin yösijaa, mutta en keksinyt yhtään rakennusta, jossa olisin voinut otaksua eurooppalaisen asuvan. Pieniä arapialaisia kahviloita oli muutamia ja niissä tai niiden edustalla näkyi himmeästi palavien lamppujen valossa kaupungin miehiä loikoilevan angarebeillaan *) ja rupattelevan keskenään tai kiinnitettyinä jonkunlaiseen dominopeliin. Kaupungin miehet eivät käy aseellisina, kantavat ainoastaan lyhyttä taivutettua keppiä niinkuin kivääriä olkapäällään. Asujamet yleensä, luvultaan kenties kymmenentuhannen paikoilla, ovat melkein yksinomaan muhamettilaisia.

*) *Angareb* on yleinen itämailla käytetty palmikoitu matalan pöydän muotoinen pohja, jolla maataan.

Kun en ensimältään halunnut mennä kaupungin ulkopuolelle viettämään yötäni paljaalla hiekalla — josta luultavasti ei ilmaston puolesta olisi ollut haittaa — pistäysin viimein arapialaisessa rihkamapuodissa ja sieltä sain pojan opastamaan taloon, jossa asui toinen laivasillalla näkemistäni eurooppalaisista. Tämä oli saksalainen, kauppias, oli asunut jo kuusi vuotta Berberassa, jossa näkyi hyvinkin tyytyvän oloonsa. Minulle hän oli vierasvarainen isäntä niinä muutamina päivinä, jotka Berberassa tulin viettäneeksi.

Somaa oli seuraavana päivänä katsella elämää tällä paikalla, jossa eurooppalaisesta vaikutuksesta näki paljo vähemmän merkkiä kuin muissa käymissäni kaupungeissa Punaisen meren rannoilla.

Likellä asuntoani sataman rannassa oltiin työssä. Siinä oli suuriksi pinoiksi ladottu satoja riisisäkkejä, jotka arvattavasti joku äskettäin Intiasta saapunut laiva oli siihen purkanut. Pinojen päällä seisoi joitakuita hindulaisia kauppiaita eli n. s. baniaaneja rotunsa mukaisissa valkeissa vaatteissa ja pieni litteä kirjaeltu lakki päässä, merkiten paperille säkit, jotka somalit kantoivat makasiineihin. Baniaanein ja arapialaisten käsissä on kaikki kauppa, somalit muodostavat kaupungin suuren joutilaan köyhälistön. Tuossa kadunkäänteessä tasoittivat katua muutamat somalit englantilaisten rangaistusvankilasta ja vartijoina heillä oli ruskea-ihoisia intialaisia sotamiehiä. Joku satamäärä alastomia lapsia pulikoi sataman matalassa vedessä; sitä riemua ja kirkunaa! Toiset leikittelevät lämpösellä hiekalla. Tuossa kaksi mustaa lasta, jotka tavottelevat nyrkinkokoista hännätöntä rapua, jonka tapana on kaivaa reikiä rantahiekkaan. Vikkelästi juoksee rapu tapansa mukaan sivu edellä ja piilottautuu koloonsa; poika koettaa ottaa kiinni, mutta rapu on jo nostanut saksensa uhkaavaan asentoon! Kävelen rantaa pitkin. Siellä täällä joku yksinäinen mies tai vaimo pesee ainoan vaatekappaleensa tai antaa sen kuivua levitettynä hiekalle, itse vetelehtien vieressä ihka alastomana nauttien auringon paisteesta. Jollei niillä muuta ole näillä ihmisillä, niin ei heiltä ainakaan puutu aikaa! Tulen pienen niemekkeen luo ja sen takana pistää esiin muutamia kurjia majoja, joista eräät olivat rakennetut — tyhjistä ruosteisista petroleumilaatikoista! Siinä loikoilee hiekassa ryhmä vanhempia ja nuorempia vaimoja paradiisillisessa peittämättömyydessä, ja laakean rannan saunanlämpöisessä vedessä istuu eräs äiti lapsi sylissään.

Yleensä Somali-naiset koristavat itseään varojen mukaan helmilöillä ja käyvät valkosessa pumpulikankaassa, jonka he käärivät somalla tavalla ruumiinsa ympäri, arapialainen vaimo esiintyy taas enimmiten käärittynä

kiireestä kantapäähän ruskeanpunaiseen viittaan. Vaikka ovat muhamettilaisia, niin somali-naiset samoin kuin arapialaistenkin vaimoväki Adenissa ja Berberassa suurimmaksi osaksi esiintyvät avokasvoin. Nuoret somalitytöt eivät käytä mitään päähinettä, mutta naimisiin jouduttuaan he pitävät tukkansa eräänlaisessa mustassa hiusverkossa.

Rannalta suuntaan askeleeni maahan päin. Lakeus ei ole samassa tasangossa rannan kanssa, vaan muutamia metriä korkeammalla kuin tämä. Ranta-äyräässä, joka tarjoaa läpileikkauskuvan tasangosta, näkyy korallilohkareita ja raakunkuoria: Berberankin tasanko on alkuaan koralliriutta, joka on kohonnut merestä aivan niinkuin saaret, jolle Massauan kaupunki on rakennettu, ja ranta Assabin luona. Tasangolla on hiekkaa ja irtonaisia kiviä, jotka rajut sadevesivirrat ovat tuoneet vuorilta; nämä näyttävät olevan hyvin likellä, vaikka ovat muutaman päivämatkan päässä. Kuivasta hiekasta nousee surkastuneen näköisiä okaisia pensaita, joiden juuriin lähestyessäni pienet vikkelät sisiliskot luikertelevat jättäen hienoja varpaanjälkiä hiekkaan. Siellä täällä myös matala laakealatvainen *acacia* herneenmuotoisilla lehdillä ja paloilla.

Tasangolla ei näe monta ihmistä, joku paimen mustapäisine rasvahäntä-lampaineen, aaseja sälytettyinä risukimpuilla, joita käytetään polttoaineeksi, muutamia kuormattomia kameleja, jotka hitaasti jonossa astuvat sisämaahan päin.

Aurinko laskee ja kiiruhdan ennen pimeän tuloa kaupunkiin. Huomaan shakaalin, se on aivan kuin meidän kettumme. Pysähdyn liikkumattomaksi, ja shakaali, utelias ja varovainen samalla, kiertää minut loitossa piirissä.

Tulen kaupunkiin, jossa päivän rähinä alkaa hiljentyä. Pienen moskean torniin on jo kiivennyt mueddini, ja kauvas kuuluvalla äänellään hän huutaa la ilaha ill'allah'iansa; ja sataman rannalla miehet, joko yksinään tai pienissä ryhmissä, ovat levittäneet liinansa hiekalle toimittaen kasvot käännettyinä pyhään kaupunkiin päin monitemppuisen rukouksensa, notkistuen ja kumartuen maahan.

Kun myöhempään illalla katsoin ulos ikkunareijästä — lasi-ikkunoita ei näissä kaupungeissa käytetä — esiintyy omituinen näky: miehiä on valkoisiin vaippoihinsa kääriytyneinä pannut maata pitkin kadun reunuksia.

Juomavesi Berberassa on huonointa mitä olen maistanut. Adenissa ja Massauassa käyttävät eurooppalaiset juomavetenään tislattua merivettä, jota

valmistetaan tehtaissa samoin kuin jäätä, ja se on kyllä hyvää. Luonnollinen vesi kaivoista korallikalkissa, jossa on paljo elimellisiä aineita, maistuu rikkivedylle ja sitä tottumaton tuskin voi pahoin voimatta juoda, jollei siihen sekoita sitruunahappoa tai muuta, joka poistaa pahan maun.

Berbera on itämailla kuuluisa vuosimarkkinainsa tähden, jotka alkavat lokakuussa. Niihin virtaa silloin afrikalaisia tuhansittain pitkissä karavaaneissa kaikilta suunnilta, ja Punaiselta mereltä, Etelä-Arapiasta, Persian lahdesta ja Intiasta saapuu sadottain laivoja. Sanotaan kaupungissa silloin yhtyvän 30,000 ihmistä. Tavarain vaihtoarvo lasketaan useiksi miljooniksi markaksi. Tärkeimpiä vientitavaroita ovat myrrha, kumi, indigo ja matot, maahan tuodaan taas vaatekappaleita, taateleja, riisiä ja metallitavaroita.

K. M. Levander.

Hollannin ylioppilasoloista.

Gentin ylioppilasten vapaamielinen yhdistys on jo 11 vuoden aikana toimittanut vuosittain ilmestyvää, *Almanach de l'Université de Gand* nimistä julkaisua, joka sisältää tietoja Gentin yliopistossa kunakin lukuvuonna tarjona olevista luennoista, suoritetuista tutkinnoista sekä ylioppilasten perustamista yhdistyksistä. Siinä on sitä paitsi luettelo mainitun yhdistyksen jäsenistä ja kaunokirjallinen osasto, johon antavat apuansa useimmat Belgian nuoremmista kirjailijoista. Kaunokirjalliseen osastoon liittyy leikillisiä ja, mikäli syrjäinen voi päättää, sattuvia pikakuvia useista henkilöistä, joiden vaikutus on ollut tuntuva Gentin ylioppilaspiireissä. Mutta Gentiläiset päättivät vielä laajentaa vuosikirjaansa uudella osastolla. joka tulisi kuvaamaan ylioppilasoloja maailman eri yliopistoissa. He kääntyivät sitä varten viime syksynä kaikkien niiden ylioppilaskuntien puoleen, jotka olivat heidän tiedossaan, ja heidän onnistuikin kysymyksiinsä saada niin paljon ja niin täydellisiä vastauksia, että ne eivät kaikki mahtuneet tämänvuotiseen julkaisuun. Vuosikirja tulee sen tähden tulevanakin vuonna

ilmestymään samassa asussa kuin tämänvuotinen, ja silloin saanemme siinä lukea selonteon Suomenkin ylioppilaskunnasta.

Mainitun huvittavan julkaisun pohjalla tahdomme suomalaiselle lukijakunnalle tehdä selkoa pienen Hollannin ylioppilasoloista, jotka monessa kohdin ovat varsin omituiset ja joita meillä tuskin yhtään tunnetaan.

Hollannissa ovat vanhat kreikkalaiset ja roomalaiset klassikot aina hyvin viihtyneet; hollantilaisilla on loistava ja kunniakas menneisyys, nykyisyyttä vähän — nämä seikat ehkä ovat vaikuttaneet siihen, että Hollannin ylioppilasoloille on säilynyt usea vanhanaikuinen piirre. Niinpä vanha keltanokkalaitos on siellä pysynyt mitä puhtaimpana, ja useilla ylioppilasyhdistyksillä on vielä pitkät latinan- tai kreikankieliset nimet: *Nunc resonet cantus, Arti et litteris, Placet hic requiescere Musis, Πάντα Νοητά.*

Ylioppilaskasvatusta pidetään Hollannissa jonkunmoisen ylellisyyden merkkinä. Köyhälistön lapset eivät pääse siitä lainkaan samassa määrässä osallisiksi kuin Pohjoismaissa. Useat nuoret miehet, joitten vanhemmat ovat etevässä yhteiskunnallisessa asemassa tai muuten hyvissä varoissa, lähtevät yliopistoon vain täydentääkseen yleissivistystään. Että he niin muodoin koettavat järjestää olonsa siellä niin hupaisaksi kuin mahdollista, on varsin luonnollista. He pyrkivät ylioppilasyhdistysten, n. s. *Corpsgezelschap*ein jäseniksi, sillä niissä he tapaavat iloisia tovereita ja sitä paitsi on heillä niissä tilaisuutta ylentäviin, jalostaviin nautintoihin. Mutta ennen kuin heidät vastaanotetaan, on heidän kestäminen nöyryyttävä, kärsivällisyyttä kysyvä keltanokka-aika *(groentyd).* Heidän täytyy alati kulkea mustat silkkilakit päässä, jota vastoin vanhemmat ylioppilaat eivät vaatetuksessaan eroa muista yliopistokaupungin asukkaista. Heidän tulee nurkumatta totella jokaista vanhempaa ylioppilasta ja milloin tahansa, vaikka keskellä yötä, olla valmiit saapumaan *Senatus Veteranorum*in eteen. He eivät ilman mainitun senaatin myöntymystä saa lähteä pois kaupungista tai ottaa osaa julkisiin huveihin. Vihdoin tulee heidän oppia persoonallisesti tuntemaan ne civikset, jotka istuvat *Senatus Veteranorum*issa sekä vähintäin kolmas osa *Corpsgezelschap*in muista jäsenissä. Jos keltanokka *(groene)* on nämä ehdot täyttänyt ja muuten käyttäytynyt moitteettomasti, pääsee hän jo 15 päivän päästä häväistystilastaan, ja hän viettää viikon kestävää juhlaa tämän iloisen tapahtuman johdosta. Jokainen juhlapäivä päätetään yhdistyksen huoneustossa kemuihin *(kroegjool),* jotka vasta arvoonsa pääs-

syt vieras kustantaa ja joissa hän hoitaa isännän velvollisuuksia, saaden palkakseen — haukkumasanoja.

Vihdoin hän on täysiarvoinen akateeminen kansalainen ja saa nauttia kaikista niistä eduista ja huvituksista, joita ylioppilaselämä tarjoaa. Aamupäivän hän tavallisesti käyttää lukuihinsa. Iltapäivällä muutamat vielä käyvät luennoilla, toiset huvitteleivat. Suosituimpia huvituksia ovat ratsastaminen ja vaunuissa ajaminen. Kello 6:n aikaan syödään päivällinen. Sen jälkeen suuri osa ylioppilaita vielä tekee työtä jonkun tunnin, mutta jo kello 10:n, 11:n aikoihin löytää yhdistyksen huoneustosta suuret joukot miehiä, jotka ovat sinne tulleet virkistystä hakemaan »jusqu'a une heure indéfinie». Hollantilaiset pitävät paljon alkoholijuomista, ja niitä konsumeerataan vahvasti, semminkin *kroegjool*eissa, mutta hyvin harvinaista kuuluu olevan, että ylioppilas joutuu »deekikselle». Utrechtissa ei miesmuistiin tiedetä ainoatakaan sellaista tapausta, ilmoittaa Almanach de l'Université de Gandin sikäläinen kirjeenvaihtaja. Tämä seikka riippuu paitsi hollantilaisten luonteesta ehkä myöskin siitä, että ylioppilailla on niin vankka taloudellinen pohja.

*Corpsgezelschap*ein kokouksissa keskustellaan kaikesta muusta paitsi politiikasta. Samoin kuin Saksan ei Hollanninkaan ylioppilas ole laisinkaan valtiollisista asioista huvitettu. Seuraus onkin, ettei ole olemassa minkäänlaista puolue-elämää; yksityisiä klerikaalisia ja vanhoillisia ja muutamia harvoja sosialisteja tosin löytyy, mutta he eivät koeta vaikuttaa tovereinsa mielipiteisiin. Enemmistö lienee maltillisia vapaamielisiä — tai täydellisesti indifferenttejä, vaikka heidän kannastaan ei ole helppo saada selkoa, kun he eivät sitä milloinkaan ilmaise. Innokkaita rojalisteja ovat kuitenkin melkein kaikki, ja Leydenin ylioppilaskunnan sihteeri vakuuttaa, että nuorella kuningattarella ei ole sen uskollisempia alamaisia kuin Hollannin ylioppilaat.

Muutamat *Corpsgezelschap*it panevat joko omilla voimillaan tai tunnettujen taiteilijain avulla toimeen konsertteja, joihin yhdistyksen jäsenillä on oikeus kutsua vieraita. Toisissa pidetään kirjallisia iltamia. Varsin omituisia Hollannille ovat ne yhdistykset, jotka tarjoovat jäsenilleen tilaisuutta kehittää taiteellisia taipumuksiaan. Ne järjestävät nimittäin etevien opettajien johdolla piirustus- ja maalauskursseja ja panevat toimeen taidenäyttelyitä. Toisten *Corpsgezelschap*ein alkuunpanosta on näytelty useita Kreikan klassillisia draamoja, joista Utrechtissa vuonna 1891 näyte-

tyllä Oidipus-kuninkaalla kuuluu olleen suunnaton menestys — menestys, josta vieläkin Hollannissa ihmetellen ja ylistellen puhutaan.

Sama ylioppilas voi liittyä jäseneksi useampaan *Corpsgezelschap*iin ja voi sen kautta monipuolisemmin kehittää tietojaan ja taitojaan. Keltanokka-aikaa hänen ei tarvitse palvella kuin yhdessä yhdistyksessä. Mutta noin kolmas osa kaikista ylioppilaista pysyy yhdistyksistä erillään, osittain taloudellista syistä — jäsenyys yksin maksaa jo noin 50 mk. vuodessa —, osittain peläten keltanokka-ajan kauhuja. Näitä ylioppilaita, jotka eivät muodosta minkäänlaista yhdyskuntaa ja joita kutsutaan pahantekijöiksi *(boeven,* vrt. Saksan *»die Wilden»),* halveksivat korporatsiooni-ylioppilaat kovasti, ja eräs Almanach de l'Université de Gandin kirjeenvaihtaja mainitsee kehuskellen, ettei hän edes tunne ainoatakaan noista raukoista, »jotka ovat pakotetut hakemaan keskinkertaisia huvituksiaan ulkopuolelta sitä hauskaa seuraa, johon heidän tulisi kuulua».

*Corpsgezelschap*in johto on uskottu vuodeksi valitulle *Senatus Veteranorum*'ille. Siinä on 5 jäsentä: *Rector* (puheenjohtaja), *Vice-Rector* (varapuheenjohtaja), *Fiscus* (rahastonhoitaja, joka samalla on *magister ceremoniarum et epularum), Ab-actis* (sihteeri) ja *Vice-Ab-actis* (varasihteeri). Senaatin jäseneksi vaalikelpoinen on jokainen, joka vähintäin kolme vuotta on ollut yhdistyksen jäsen. Vaaliin saavat ottaa osaa muut jäsenet paitsi ensi vuoden ylioppilaat.

Kaikki *Corpsgezelschap*it yhteenluettuina muodostavat ylioppilaskunnan *(Studentencorps),* jonka tehtävänä on yleensä olla yhdyssiteenä ylioppilasten välillä. Sen asioita hoitaa samalla tavoin kokoonpantu *Senatus Veteranorum* kuin *Corpsgezelschap*einkin johdossa on. Ylioppilaskunnalla näyttää muuten olevan sangen vähäinen merkitys Hollannin ylioppilaselämässä, ja sen järjestelystä ja kokouksista saamme hyvin niukkoja tietoja Gentin ylioppilasten vuosikirjasta. Koko ylioppilaselämä keskittyy yhdistyksiin, ja niillä on useilla omat mukavat huoneustonsa, joissa on sekä ravintola että luku- ja kokoushuoneet. Mutta kaikki yhdistykset ovat vuokralaisia, niistä ei yksikään ole samassa onnellisessa asemassa kuin Suomen ylioppilaskunta, joka jo neljännes vuosisadan ajan on asunut omassa kodissa.

Hollannissa löytyy neljä viikottain ilmestyvää ylioppilaslehteä: *Alma Mater* ja *Propria Cures* (Amsterdamissa), *Minerva* (Leydenissä) ja *Vox studiosorum* (Utrechtissa). Näistä on kahdella ensimäisellä paikkakunnallinen leima, jota vastoin jälkimäiset käsittelevät asioita, jotka ovat

omiansa huvittamaan ja hyödyttämään kaikkien yliopistojen ylioppilaita. Ne sisältävät kirjoituksia yliopisto- ja ylioppilaselämän, kirjallisuuden ja taiteen aloilta, ja niissä ylioppilaat myöskin julkaisevat tieteellisiä tutkimuskokeitaan. Politillisia kirjoituksia hakee niistä turhaan. Sitä paitsi ilmestyy kussakin yliopistossa erityinen vuosikirja, samantapainen kuin Gentiläistenkin. Vuosikirja sisältää tietoja *Corpsgezelschap*eista ja ylioppilaskunnasta sekä näiden yhdistysten historian kuluneelta vuodelta ynnä pienempiä kaunokirjallisia tuotteita.

Sellainen vuosikirja, kuin hollantilaisten ja belgialaisten ylioppilasten julkaisemat, olisi meilläkin hyvin paikallaan. Siinä voisivat saada sijansa kaikkien osakuntien historiat ja myöskin ylioppilaskunnan historia, jota kuitenkaan ei vielä ole ryhdytty kirjoittamaankaan. Se olisi paras keino säilyttää tuleville polville tieto siitä, mitä nykyajan ylioppilas tekee ja harrastaa.

Knut Polón.

Vainopurren valitus.

Sai Väinämöinen viisas tuo
Ja Ilmari seppo suuri
Ne matkalle Sammon nou'antaan
Ain' kauvas kolkkohon pohjolaan.
Rantateitä
Vettyneitä
Ne yhdessä rohkeina ratsastaa.

Kun tuosta sitte saavutaan
Veen aukean vieremille,
Niin Väinämö verhosta rantamaan
Niin vienoa kuulevi laulantaa.
Impyeksi
Hentoseksi
Sen Väinämö ensiksi arvoaa.

Ja neitoa tuota katsomaan
Nuo Väinämön miehet saapi.
Mutt' impi se ei ole kuitenkaan,
On honkapuinen pursi vaan.
Murhemiellä
Koito siellä
Se yksin huolivi huoliaan.

»Oi pursi, miksi sa itketkään»,
Sai Väinämö virkanneeksi,
»Kun päivä niin herttaasti hellittää,
Ja tuulonen laineita läikyttää.
Hankavuusko,
Puisevuusko
Se rintasi huolella hämmentää?»

»Vesille venhon mieli»,
Niin pursi äännähtää,
»Ain' nei'on rikkahanki
On mieli miehelään.
Teloilla en mä viihdy,
En tervatuillakaan;
Ma soisin tuonne päästä
Vesille kulkemaan.

‹Kas tuosta oivan kerran
Ma vainopurren saan;
Se lainehill' on liukas
Ja riistan kannattaa.›
Niin lausui mies, kun hangat
Hän reunustaani löi, —
Ei tullut päätös toimeen,
Sen unhovirta söi.

En päässytkään ma raukka
Vesille viiltämään.
En päässyt vainoteille

Ehoille ensinkään,
Kun toiset taasen purret
Ne kauvas kiiruhtaa,
Ja tuima tyrskytuuli
Purjeita pullistaa.

Kas tuolta aallon kehdon
Sinervän tänne nään,
Mutt' turhaan toivon sinne
Ma laineläikyntään.
Niin taiten tehty pursi
Mä tässä olla saan,
Ja aian kova koura
Mun kerran lahottaa.

Nuo kurjat konnikatkin
Koloista korpimaan
Ne kaaripuuni alla
Levossa asustaa.
Lomiin on laidan alle
Ja päähän pielien
Pesänsä raatolintu
Jo tehnyt itselleen.

Oi, kuinka monta kertaa
Mä ennen oisinkaan
Viel' kasvamassa tuolla
Sylissä salomaan!
Siell' laululinnut pienet
Oksilla olla sais,
Ja pohjan tuima tuuli
Latvaani liekuttais!»

Näin pursi lausuvi huolissaan,
Ja Väinämö virkahtaapi:
»Sä ällös itkekö ollenkaan.

Kun koituvi huomenpäivä vaan,
Ulapalle
Aukealle
Sä pääset kuohuja koettamaan.»

* * *

Ja kaukana liekussa laineiden
Jo Väinölän urhot liitää.
Sotavenhoa Väinämö ohjailee,
Ja Ilmari airoja käyttelee.
Sampotiellä
Pursi siellä
Nyt aallokkohyrskyjä halkoelee.

Kyösti U—o.

Väittelyä.

Valvojan Toimitukselle.

Valvojan viime numerossa, kirjotuksessa »Miten voi puolueasema selvitä», sanotaan siitä lentokirjasta, jonka salanimellä *Neuter* viime vuonna julkaisin, että se vain on tarpeeton hyökkäys ruotsalaista puoluetta vastaan, kun se, puhuessaan ruotsin kielen vastaisesta asemasta maassa, ei tähtää nykyaikaa, vaan kaukaista, tietämätöntä tulevaisuutta. Koska lukia tästä hyvin helposti voipi tulla siihen käsitykseen, että kirja vain sisältää kaikellaisia joutavia mielikuvituksia ruotsin kielen tilasta maassamme jonku vuosisadan perästä, *joka käsitys olisi aivan väärä,* täytyy minun Toimitukselta pyytää vähän tilaa, että saisin lyhykäisesti kertoa, mikä kirjan sisällys on, ja siten oikaista kaikki mahdolliset väärinkäsitykset.

Lentokirja alkaa selittämällä, että, vaikka muka ollaan yksimielisiä siitä perusteesta, jonka mukaan kielikysymys on ratkaistava, riitaa yhä kestää yhtä kiivaasti jollei kiivaammin kuin ennen. Syyksi tähän ikävään

asianlaitaan kirja arvelee, että tuota ratkaisuperustetta, kielten *tasa-arvoa,* voidaan käsittää ja myöski käsitetään kahella eri tavalla: a) joko molempain kielten *rinnakkaisuutena* aina ja kaikkialla maassa, joka merkitsee, että maan sivistyneen säädyn täytyy olla kaksikielinen, tai b) kummanki kielen *isännyytenä omalla alueellansa,* josta on seurauksena, että sivistynyt sääty suomalaisella alueella on suomenkielinen, ruotsalaisella alueella ruotsinkielinen. Lausuttuaan sen vakuutuksen, että kieliriidan loppua ei tarvitse odottaa niin kauan kuin näillä, toisistaan kovin eroavilla alternatiiveillä kummallaki on hartaat kannattajansa, lentokirja, jouduttaaksensa riidan loppua, ryhtyy tutkimaan, kumpi alternatiivi on sopivampi riidan ratkaisemisen perusteeksi. Tutkimuksen resultaati on, että kielten rinnakkaisuudelle olevaiset olot rakentavat esteitä, joita on *mahoton* voittaa, oli tahto niin suomen- kuin ruotsinmielisten puolelta kuinka hyvä tahansa, ja että tasa-arvoa voidaan ajatella maholliseksi yksistään kummanki kielen *isännyytenä* alueellansa, niin että sivistynyt sääty noin $^{24}/_{25}$ osalla maata (suomalaisella alueella) on suomenkielinen, noin $^{1}/_{25}$ osalla ruotsinkielinen.

Tämä nyt on kirjan pääsisältö. Ratkaiskoon lukia itse, puhutaanko siinä nykyajasta ja olevista oloista sekä niiden parantamisesta, vai sisältääkö se, niinkuin Valvoja rohkeasti väittää, ainoastaan kaikellaisia mieleen lennähtäneitä haaveiluja ruotsin kielen asemasta vasta mailmassa meillä.

Kirjan lopussa tosin löytyy liite, jossa esitys erittäin kääntyy ruotsalaiseen puolueeseen ja kehottaa sitä luopumaan sen nykyisestä *quand-même* vastustusjärjestelmästä, koska se muuten kaivaa oman hautansa ja ehkä kerran aikaansaapi ruotsin kielen häviämisen koko maasta. Tämä ilmeisesti on kirjotukselle Valvojassa antanut aihetta sen selontekoon kirjan sisällöstä. Vaan kirjan sisällön kanssa liitteellä on niin vähän tekemistä, että kirja olisi jäänyt aivan muuttamatta, vaikka koko liitettä ei ollenkaan olisi siihen pantu. Mitä nyt on sanottava Valvojan menettelystä, kun se tuon liitteen mukaan ottaa ilmottaaksensa lentokirjan sisällön?

Miksikään hyökkäykseksi ruotsalaista puoluetta kohtaan en muuten voi sanottua liitettä myöntää. Niin pätevillä syillä kuin mahollista siinä koetetaan näyttää, kuinka puolue nykyään kulkee perikatoa kohti ja kuinka sen *oma etu* vaatii sitä toiselle suunnalle kääntymään. Oliko tämmöinen näytös välttämättömän tarpeellinen, siitä pidettäköön eri mieltä, vaan kun se oli hyvässä tarkotuksessa tehty, on sitä väärä sanoa hyökkäykseksi. Paremmalla syyllä sitte voipi sanoa hyökkäykseksi, kun ruotsalaiselle puolueelle

ilman pitemmittä mutkitta huudetaan *ôtez-vous en* s. o. *pois tieltä* eli *pois maasta,* johon huutoon Valvojaki on valmis yhtymään (ks. Valvojan kirjotuksen ensi sivua).

Syyskuun alkupuolella 1895.

A. V. Ervasti.

Vastaus.

Hra A. V. Ervasti on pahoillaan siitä, että minä muka kirjoituksessani puolueaseman selvittämisestä olisin esiintuonut Neuterin viime vuonna julkaistua broshyyriä esikuvana tarpeettomista hyökkäyksistä vastapuoluetta vastaan. Sitä en kuitenkaan ole tehnyt, vaan supistui minun arvosteluni hänen kirjastaan ja ehdotuksestaan maamme kielellisestä kahtia-jaosta siihen, että pidin sitä »sekä teoreettisesti hyljättävänä, että epäkäytännöllisenä». Se seikka, että tulin tästä ehdotuksesta puhumaan yhdessä jaksossa vastapuoluetta kiihottavien hyökkäysten kanssa, on nähtävästi antanut aihetta tuohon väärinkäsitykseen. En ole sitä tarkoittanut. — Mitä hra Ervasti lopuksi lausuu minun siteeraamastani Snellmanin lauseesta *ôtez-vous en,* niin se ei pidä paikkaansa, niinkuin lukija voi nähdä katsoessansa sitä kohtaa minun kirjoituksestani.

K. Grotenfelt.

Kotimaan kirjallisuutta.

Maanviljelysylihallituksen tiedonantoja. I. ***Karl Enckell*, Kertomus yleisillä varoilla** tehdystä matkustuksesta Saksanmaalla, Hollannissa ja Ruotsissa 1891. Helsingissä 1893. 49 siv. 8:o.

— II. *Gösta Grotenfelt*, Kertomus Mustialan maanviljelys- ja meijeriopiston vaikutuksesta ja tilasta v. 1892. Helsingissä 1893. 81 siv. 8:o.

— III. Tilinteko maanviljelystaloudellisista kokeista, joita Mustialan maanviljelys- ja meijeriopistossa v. 1892 ovat toimittaneet opiston opettajat. Helsingissä 1894. 154 siv. 8:o.

— IV. Mietintö, jonka on Maanviljelysylihallitukselle antanut hallan ja sitä vastaan käytettävien varokeinojen tutkimista varten asetettu komissiooni. Helsingissä 1893. 52 siv. 8:o.

— V. *[Edv. Björkenheim]*, Kertomus maanviljelysolojen tutkimista ja Chicagon maailmannäyttelyssä käyntiä varten Pohjois-Amerikan yhdysvaltoihin v. 1893 tehdystä matkasta. Helsingissä 1894. 35 siv. 8:o.

— VI. *Gösta Grotenfelt*. Kertomus Mustialan maanviljelys- ja meijeriopiston vaikutuksesta ja tilasta v. 1893. Helsingissä 1894. 84 siv. 8:o.

— VII. *Enzio Reuter*, Kertomus Maanviljelysylihallituksen kannatuksella kesällä 1894 tehdyistä tutkimuksista niittymadosta ja muista tuhohyönteisistä. Helsingissä 1895. 45 siv. 8:o.

— VIII. *L. Fabritius*, Tilastollisia tauluja yleisistä kilpa-ajoista Suomessa vuosina 1862—1895. Turussa 1895. 217 siv. 8:o.

— IX. *[R. Gripenberg]*, Valkojuurikkaanviljelyksestä ja sokerinvalmistamisesta Voipalan tilalla Sääksmäellä v. 1837—1840. Helsingissä 1895. 35 siv. 8:o.

— X. *[A. von Wright]*, Kertomus Ruotsiin, Tanskaan ja Englantiin erinäisten voikauppaa, meijeriliikettä ja karjanhoitoa koskevien olosuhteitten tutkimista varten v. 1895 valtion varoilla tehdystä matkasta. Helsingissä 1895. 24 siv. 8:o.

— XI. *H. Savela*, Nystyrätaudista nautaeläimissä ja taistelusta sitä vastaan. Helsingissä 1895. 23 siv. 8:o.

Tällä kertaa pyydän kääntää Valvojan lukijan huomiota erääseen outoon kirjasarjaan, joka ei ainoastaan suurelta yleisöltä vaan myös useilta ammattimiehiltä jäänee enimmiten huomaamatta, jo ainoastaan siitäkin syystä, että se on virallinen. Nuoren Maanviljelysylihallituksemme tiedonannot ovat kuitenkin sitä laatua, että ne mielestäni ansaitsevat yleisempää huomiota, kuin mitä niiden osaksi tähän saakka lienee tullut.

Sarjan, jota jo on ilmestynyt 11 numeroa molemmilla kielillä, voipi jakaa muutamiin pääryhmiin.

Yhden tällaisen ryhmän muodostavat ne *matkakertomukset*, jotka eräät ammattimiehet yleisillä varoilla ovat tehneet viime vuosina. Ensimäinen tekee selkoa Harjun maanviljelyskoulun johtajan maisteri Karl Enckellin

matkasta Saksaan ja Skandinaaviaan suoviljelyksen tutkimista varten, toinen maanviljelysneuvos Edv. Björkenheimin matkasta Chicagon näyttelyyn ja Pohjois-Amerikaan maanviljelyskalujen ja koneitten ynnä yleensä karjanhoidon ja maanviljelystoimen tutkimista varten, kolmas valtionmeijeristi Adolf von Wrightin matkasta Skandinaviaan ja Englantiin voikaupan ja meijeriliikkeen tutkimista varten.

Vaikka matkat ovat tehdyt eri tarkoituksissa ja eri maihin, näkyvät kaikki tutkimusmatkailijamme tulleen siihen yhteiseen huomioon, että meidän ammattisivistyksemme on muista kulttuurimaista äärettömän takapajulla, jonka vuoksi he kaikki varsinaisen tutkimuksensa ohella panevat erityistä huomiota ammattiopetuksen järjestämiseen tahi ammattisivistyksen tilaan. Niinpä hra Enckell innolla ottaa selkoa niin hyvin korkeamman maanviljelysopetuksen kuin varsinkin talvikurssien järjestämisestä Saksassa. Hra Björkenheim taas antaa hauskan esityksen• Pohjois-Amerikan talvikursseista, joita aivan viime vuosina on järjestetty korkeampain oppilaitosten yhteyteen maanviljelijöitä ja heidän poikiaan varten, jotka eivät ole tilaisuudessa käyttämään pitempää aikaa tietopuolisen opin saavuttamiseksi. »Sen mukaan mitä saatoin huomata — kertoo hän — oli osanotto näihin kursseihin kaikkialla hyvin vilkasta, useissa opistoissa ei ollut likimainkaan sijaa kaikille pyrkijöille. Yhtä yhdenlaiset kuin nämä kurssit olivat tarkoitukseltaan, yhtä moninaiset ne olivat järjestykseltään ja pituudeltaan, vaihdellen aina eri valtioitten tarpeitten ja olosuhteitten mukaan.»

»Paitsi näitä talvikursseja toimeenpannaan ainakin muutamissa valtioissa luento- ja keskustelukokouksia pitäjissä nimellä »Farm Institute». Niinpä pidettiin eräässä valtiossa viime talvena 99 semmoista kokousta. Näissä kokouksissa pidetyt keskustelut, joita kestää aina pari päivää, merkitään muistiin pikakirjoituksen avulla ja jaetaan ilmaiseksi 40 tuhantisena painoksena valtion asukkaille. Tällaisten kokousten pitämistä varten on palkattu tietopuolisesti sivistynyt henkilö, jolla on apuna 4 käytännöllistä maanviljelijää. Kunkin vuoden (pitäjä-)kokoukset päättyvät 3 päiväiseen suurempaan kokoukseen.»

Hra v. Wright taasen, tehtyään selkoa viime vuosina tapahtuneista muutoksista Englannin voimarkkinoilla, joitten seurauksena oli australialaisen voin pääseminen huomatulle sijalle, valittaa m. m.: »Varmaa on, että jos Suomella olisi tällä aikaa ollut valppaampi, sivistyneempi ja varakkaampi kauppiaskunta tahi jos meillä edes olisi ollut meijeri-asioitsija Englannissa, niin voisi Suomen voilla nyt olla paljoa edukkaampi asema maailman markkinoilla kuin mitä asia nykyään on». »Valitettavasti eivät useat voikauppiaistamme näy harrastavan muuta liikkeessään kuin saada palkkionsa ja moni nähtävästi ei ole nähnytkään suurinta osaa siitä tavarasta, jonka myyntiä hän välittää, eikä hän useimmissa tapauksissa kykenisikään arvostelemaan ja lajittelemaan sitä. Onhan mennyt niin pitkälle, että jokainen,

joka vaan osaa kirjoittaa rahtisetelin, voi esiintyä voikaupanvälittäjänä. En epäile lausuessani sitä vakuutusta, että on suoranainen kirous meijeritoimellemme, että on ihmisiä, jotka omaamatta vähintäkään ammattisivistystä esiintyvät meijeriemme tuotteiden myynnin välittäjinä.»

Tämä — ammattisivistyskysymys, johon lyhyesti olen viitannut, — on kumminkin vaan pienenä osana, usein sivuseikkana näissä hauskoissa ja opettavissa matkakertomuksissa. Kehoitamme siis yleisöä niihin tutustumaan. Kertomukset luettua ei voi muuta kuin toivoa, että usein lähetettäisiin eteviä ammattimiehiä tällaisille matkoille, ainakin yhtä usein kuin kaikenlaisia taiteilijainalkuja.

Toisen ryhmän tässä sarjassa muodostavat *vuosikertomukset.* Tähän asti niitä kuitenkaan ei ole ilmestynyt muita kuin Mustialan maanviljelys- ja meijeriopistosta vuosilta 1892 ja 1893. Nämät ovat jatkona samanlaiselle kertomukselle vuodelta 1891, jolla nykyinen oppilaitoksen johtaja, T:ri G. Grotenfelt aloitti julkiset tilinteot opistonsa toimesta. Sitä ennen ei ole tietääkseni sellaisia ainakaan säännöllisesti julaistu, ja ne harvat aikaisemmat, jotka olen nähnyt, ovat olleet nykyisiin verraten hyvin vähäpätöiset ja vaillinaiset. Nämät ilmoitettavana olevat vuosikertomukset antavat tietoja m. m. opetuksesta, oppilaista, kokoelmista (näistä erittäin huomautettakoon se alku maanviljelysmuseoon, jonka nykyinen johtaja on saanut aikaan), opetusvälikappaleista, koeasemasta ja opettajien tieteellisestä toimesta, rakennuksista, kalustosta, sekä lopuksi Mustialan maatilan hoidosta. Täydellisyyteensä ja selvyyteensä nähden nämä kertomukset hyvin voivat vetää vertoja vastaaville julkaisuille muissa maissa.

Toivottavasti saamme pian näissä tiedonannoissa nähdä myöskin vuosikertomuksia kaikkien maanviljelys- ja meijerikoulujemme toiminnasta ynnä Maanviljelysylihallituksen laatimia yleiskatsauksia ja tilastollisia tauluja niiden vaikutuksesta kunakin vuonna. Tämä toivo on sitä luonnollisempi, kuin kaikki sekä teoreettiset että käytännöllisetkin ammattimiehet meidän päivinämme niin suurella mielenkiinnolla seuraavat ammattiopetuksen kehitystä tällä alalla.

Myöskin kaipaa tässä ryhmässä Maanviljelysylihallituksen vuosikertomusta sen omasta toiminnasta, jota varmaankin luettaisiin mielihyvällä monella taholla.

Sarjan kolmantena ryhmänä voipi pitää niitä *tieteellisiä tutkimuksia* maatalouden eri aloilla, joita siinä on julaistu.

Näistä on huomattavin »Tilinteko maanviljelystaloudellisista kokeista joita Mustialan maanviljelys- ja meijeriopistossa vuonna 1892 ovat toimittaneet opiston opettajat». Julkaisu on jaettu kolmeen osaan. Ensiksi annetaan Mustialan koeaseman vuosikertomukset. Hra A. Rindell tekee selkoa maanviljelyskemiallisista kokeistaan (kainiitti-, luujauho- ja tuomaskuonakokeita vainiolla ja astiakokeita luujauholla), R. Gripenberg on toimittanut

kokeita Johanssonin voiekstraktorilla ja tutkinut kermamäärää hollannin-, ayrshire-, angler- ja Suomen maatiaisrotuisten lehmäin maidossa sekä rasvamäärää eri hollantilaislehmäin maidossa. Tuloksena näemme että vähin rasvaa on hollantilaislehmillä, sen jälkeen Angler-rotuisilla ja että Suomen maatiaisrotu ynnä Ayrshire-rotu ovat edellisiä tässä suhteessa paljoa etevämmät, Ayrshire kuitenkin kaikista paras. Mustialan koeaseman metsänhoidollisessa osastossa on hra Thom. Cannelin osaksi jatkanut aikaisemmin aloitettuja kokeita osaksi ryhtynyt uusiin. On tehty m. m. havaintoja maan lämpömäärästä, viljelys- ja lannoittamiskokeita, tutkittu eri maapeitteiden taipuvaisuutta siementen idättämiseen sekä laitumella käyvän karjan vahingollisuutta tahi etuisuutta metsän uudestaan-kasvuun nähden.

Julkaisun toinen osa käsittää hra Gösta Grotenfeltin »kasvinviljelemiskokeita». Mainittuna vuonna hän on toimittanut viljelemiskokeita useilla koti- ja ulkomaisilla kauran ja ohran toisintolajeilla sekä kauran pikkutähkissä löytyväin eri jyvästen viljelemiskokeita.

Saman julkaisun kolmannessa osassa tekee hra H. Savela tiliä »tutkimuksistaan sarvikarjassa tavattavan tuberkelitaudin alalla». Näitten tutkimustensa tulokset ynnä kirjallisuudesta saadut lisätiedot on hän sittemmin myöskin esittänyt kansantajuiseen muotoon eri kirjasessa »Nystyrätaudista nautaeläimissä ja taistelussa sitä vastaan.»

Tieteelliseen ryhmään luen myöskin hra E. Reuterin tutkimukset niittymadosta ja muista tuhohyönteisistä. Tehtyään selkoa itse tutkimuksistaan, lopettaa hän esityksensä lausumalla toivottavaksi, että meilläkin kuten useimmissa muissa kulttuurimaissa saadaan bioloogineen koelaitos, jossa voidaan tehdä tarpeellisia kokeita pitemmän ajan kuluessa. »Ei meidän pidä tyytyä siihen, että käytämme hyväksemme ainoastaan muissa maissa saavutettua kokemusta, eikä meidän pidä aina ehdottomasti noudattaa ulkomaalaisten ammattimiesten neuvoja ja osoituksia, jotka heidän kotimaassaan olevissa oloissa saattavat olla kylläkin oivallisia, mutta harvoin meillä ovat täydellisesti soveliaat.»

Kun kysymys sokerijuurikkaanviljelyksestä meillä on viime aikoina jälleen tullut keskustelun alaiseksi ja viljelyskokeita on tehty useilla tiloilla eri osissa maatamme, on Mustialan meijeriopettaja R. Gripenberg julaissut useita hauskoja ja opettavia asiakirjoja, jotka koskevat »Valkojuurikkaanviljelystä ja sokerinvalmistamista Voipalan tilalla Sääksmäellä vuosina 1837—1840». Voipalan tilan silloinen omistaja ja kokeitten tekijä oli julkaisijan isä, sittemmin senaattori ja Suomen ensimäinen maanviljelystoimituskunnan päällikkö vapaaherra Seb. Gripenberg.

»Mietintö, jonka on Maanviljelysylihallitukselle antanut hallan ja sitä vastaan käytettyjen varokeinojen tutkimista varten asetettu komissiooni» on varemmin ollut Valvojassa (1894, siv. 130—150) asiantuntijan esitettävänä, joten minun ei ole syytä tehdä selkoa sen sisällyksestä.

Vihdoin on mainittava hra L. Fabritiuksen «Tilastollisia tauluja yleisistä kilpa-ajoista Suomessa vuosina 1862—1895». Asian ulkopuolella olevan lienee vaikea ymmärtää tällaisen julkaisun hyötyä. Toimittajan alkusanoissa oleva lause, että »hyöty kilpa-ajoista on silminnähtävä, sillä juuri niiden kautta on hevostemme nopeus vähitellen kehittynyt siihen määrään, että Suomen hevonen nykyään jo ansaitsee huomiota maailman etevimpien juoksijarotujen rinnalla», ei näet mielestäni ole kyllin motiveerannut noin laajan ja kalliin julkaisun toimittamista. Sillä kuten tunnettu on kilpa-ajojemme hyöty tätä nykyä ammattimiestemmekin kesken riidanalainen. Sitä paitse on jo ennestään ollut painettuna koko ainehisto vuosilta 1862—1877 sekä sen jälkeen tiedot eri vuosilta »Biet»-lehdessä sekä Suomen Ravisportin kalenterissa vv. 1883—1887. Olen kuitenkin eräältä asiantuntijalta saanut tietää, että julkaisulla on arvonsa hankkeessa olevaa Suomen hevosten kantakirjaa varten. Mutta sittenkään ei mielestäni olisi ollut syytä painattaa julkaisu kooltaan niin laajaksi, sen en luule hyödyttäneen asiaa, ainoastaan kirjapainoa.

Viitattuani lyhyesti Maanviljelysylihallituksen tiedonantojen monipuoliseen ja pääelinkeinomme harjoittajille varmaankin hyvin opettavaiseen sisällykseen, en voi vielä olla lisäämättä toivomusta, että sarjassa julaistaisiin myöskin sellaista valmista työtä, kuin Maanviljelysylihallituksen antamia lausuntoja tärkeimmissä kysymyksissä ynnä sen tekemiä suurempia ehdotuksia hallitukselle. Tälläinen julkaiseminen olisi varmaankin omiaan edistämään asioita.

Lopuksi pari sanaa tiedonantojen tunnetuksi tekemisestä.

Sarja jaetaan tätä nykyä ilmaiseksi maanviljelysseuroille ja yhdistyksille, maanviljelysoppilaitoksille ja virkamiehille ynnä muille tunnetuille henkilöille, joilla on maanviljelyksen kanssa tekemistä, sekä Helsingin suuremmille sanomalehdille ja aikakauskirjoille. Luullakseni olisi asialle eduksi, jos kaikki maaseutulehdetkin saisivat kappaleensa näitä julkaisuja, sillä sen kautta niitten ilmestyminen tulisi suuremmalle yleisölle tunnetuksi, ja sitä paitse voisi useasta julkaisusta löytää lehtiin otettavaksi soveltuvia osia; niinpä esim. hrojen Björkenheimin ja v. Wrightin matkakertomuksista. Lisäksi on toivottavaa, että nyt, kun sarja jo on kasvanut melkoiseksi, vastaisten julkaisujen kansilehdessä ilmoitetaan koko sarjan sisällys sekä annetaan tieto kunkin vihkon kirjakauppahinnasta ynnä siitä, mistä tiedonannot voipi tilata. Vihdoin olisi mielestäni syytä ottaa muutamista julkaisuista suurempia painoksia ja jakaa niitä ilmaiseksi maanviljelysseurojen ja yhdistysten kaikille jäsenille, koulujen oppilaille j. n. e. Sellaisia olisi ehkä hra H. Savelan selvä ja opettavainen esitys »Nystyrätaudista nautaeläimissä ja taistelusta sitä vastaan», joka asia on niin ylen tärkeä kansamme vaurastumiselle.

Hannes Gebhard.

Finska kyrkohistoriska sällskapets handlingar. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia. I. Porvoossa 1895. 16 + 197 s. 8:o. Hinta 3: 20.

Suomen kirkkohistoriallinen seura on julkaissut ensimäisen osan toimituksiansa, joka paitsi piispa Råberghin kirjoittaman johtavan kirjoituksen »Suomen kirkkohistoriallisesta seurasta ja sen työalasta» sisältää *K. G. Leinbergin* »Det odelade finska biskopsstiftets herdaminne». Seuralla on kyllä, niinkuin edellisessä näistä kirjoituksista näytetään, laaja ja tärkeä työala, jolla se voi valaista monta vielä hämärää kohtaa kansamme menneisyydestä, sillä kirkon historiaan liittyy mitä laajimmassa määrässä se sivistystyö, mikä meillä on tehty tähän vuosisataan asti, ja kirkoissamme ja kirkkoarkistoissa, joihin papeillamme on paras tilaisuus tutustua, säilytetään epäilemättä vielä monta tuntematonta asiakirjaa entisajoilta. Herättämällä harrastusta tällä alalla historiamme tutkimiseen on Kirkkohistoriallinen seura aikaansaava paljon hyvää.

Prof. Leinbergin tekemä »jakamattoman Suomen hiippakunnan paimenmuisto», siis ulottuva vuoteen 1554, aloittaa varsin sopivalla ja ansiokkaalla tavalla seuran julkaisuja. Koska allekirjoittaneella itsellä on ollut kokoilemia näistä seikoista, voin todistaa, että työ yleensä on huolella ja tarkkuudella suoritettu käyttämällä aineen valaisemiseksi löytyviä lähteitä. Tahdon seuraavassa esiintuoda niitä muistutuksia, joihin olen huomannut syytä olevan. Paitsi painettua kirjallisuutta, on myöskin teosta varten käytetty valtioarkistossamme olevia tilikirjoja uuden ajan alusta. Ainoa mainittava asiakirja, josta muutamia lisiä olisi saatu, vaan jota toimittaja ei ole käyttänyt, on syksyllä 1894 julkaisemani Jaakko Teitin valitusluettelo. Tämä tuntuu varsin omituiselta, joll'ei tiedä että itse asiassa prof. Leinbergin teos on painettu jo aikaisemmin; valitusluetteloa olisi siis ollut käyttäminen painamattomana. Siitä olisi tekijä voinut saada pari tietoa Viipurin kirkon prebendoista sekä paimenmuistoon kymmenkunnan lisätietoja. Sitä paitsi olisi jokunen tieto ollut saatavana Hildebrandin painattamasta Tukholman kaupungin maakirjasta ja Ruotsin ja Venäjän välisiä rauhanneuvotteluja koskevista asiakirjoista y. m. Näin voidaan hra Leinbergin paimenmuistoon lisätä seuraavat nimet tai uudet tiedot.

Piispojen sarjassa olisi ollut huomautettava tuosta nimeltään tuntemattomasta miehestä, josta Innocentius III:n bulla v:lta 1209 puhuu, ja joka näyttää olleen ensimäinen Suomen hiipan kantaja.

Tuomioprovastina oli nähtävästi Henricus Hartmanni jo v. 1351 (Mustakirja, painettu laitos s. 94). Tuomioprovasti Johannes Petri (1526—47) ei liene ollut mikään Fleming, niinkuin olen koettanut näyttää Jaakko Teitin valitusluettelon esipuheessa.

Kaniikkien luetteloon on lisättävä: Conradus Philippi, aatelista Ahtisten sukua, noin v. 1500 (Jaakko Teitin valitusluettelo); eräs Magnus Cu-

Cumensis 1514 (Greifswaldin matrikkeli); eräs Turun kaniikki Johannes mainitaan 1523 lähettiläitten joukossa Venäjällä. Hyvin mahdollisesti myöskin 1497 v:n rauhansovitteluissa mainittu kaniikki Gregorius Johannis oli Turun hiippakunnasta.

Tuomiokirkonhoitajana mainitaan 1523 kaniikki Anders, siis Andreas Jacobi (Pietari Svartin kronika).

Muitten *pappien* luetteloon voidaan lisätä seuraavat: Mustasaaren kirkkoherra Hinric Cordzsson, kuollut vähän ennen 1451 (Tukholman maakirja); Lammilla eräs pappi herra Enevald 1457, ja sitä ennen herra Bengt (Hausen, Bidrag till Finlands hist. I); Hollolassa (?) Michael Olafsson, kuollut ennen v. 1445 ja samassa paikassa herra Lars 1461 ja Pedher 1470 (Hausen, Bidrag); Pernajan kirkkoherra Cyprianus Andreæ, v. 1497 rauhansovittajana Venäjällä; Pälkäneen kirkkoherra Poval 1506—9, luultavasti sama kuin herra Leinbergin v. 1497 mainitsema Paulus (Hausen, Bidrag); Perniön kirkkoherra Andreas Andreæ 1500-luvun alkupuolella (Teitin luettelo); eräs Hemming, kirkkoherra Kirkkonummella, nähtävästi 1500-luvun alulla (Teitin luettelo); Helsingin kirkkoherra Jacob, surmattu 1524 (Hist. Arkisto XIII); Katariinan prebendaatti Viipurissa noin 1535 Lars Romer (Teitin luettelo); tuntemattomassa paikassa pappina Olof Ragvaldi Suuripää 1470 (Tukholman maakirja) ja Lars Savolainen noin 1540 (Teitin luettelo). Sitä paitsi olisi ollut saatava joku lisätieto esim. seuraavista henkilöistä. Herra Jönsistä Lammilla (noin 1460) löytyy muutama tieto Hausenin Bidrageissa I s. 106. Hämeenkyrön kirkkoherra (1595) Laurentius Torstani oli aatelista Villilän sukua ja oli nähtävästi jo 1520 v:n paikoilla siinä virassa (Teitin luettelo). Pohjan kirkkoherra Jacob on v. 1530 virassaan (painamaton tieto). Finströmin kirkkoherra Henrik tavataan tässä virassa jo 1533—35 ja oli Pietarinpoika (Teitin luettelo). Jämsän kirkkoherra Michael oli isännimeltään Clementis ja kuoli 1555 (Teitin luettelo). Uudenkirkon kirkkoherra (Viipurin läänissä) Magnus Bock kuoli 1522 (Archiv f. d. Gesch. Liv-, Est- u. Curlands III 4) [1]).

Yleensä olisi luullakseni ollut teokselle eduksi, jos tekijä niistä henkilöistä, esim. piispoista, tuomioprovasteista, joista tarkempia tietoja voi saada, olisi koettanut antaa täydellisempiä elämänkertomuksia. Teos olisi täten tullut elävämmäksi ja niin sanoakseni yleisemmäksi, kuin se nyt on, ja olisi voinut esiintuoda sivistyshistoriaamme valaisevia piirteitä. Mainitakseni vaan yhden esimerkin: Finströmin kirkkoherra (1406—19) Hinza oli tunnustettavasti ollut nainut mies (Arvidsson, Handlingar II s. 98). Kun tähän vertaa mitä teoksessakin kerrotaan Taivassalon kirkkoherrasta (1480-luvulla) Nicolaus Byskallesta, ja sitä seikkaa että itse piispa Maunu Tavast

[1]) Tämän tiedon puutetta ei ole luettava hra Leinbergille viaksi, koska kirja vasta aivan äsken on ilmestynyt.

todennäköisesti nuorempana oli ollut naimisissa, niin näkee että pappien naimattomuus hyvin vaikeasti pääsi voitolle meidän maassa. — Yleisemmän merkityksen olisi teos myöskin saanut, jos se olisi ollut suomeksi toimitettuna, papistomme kun jo suuremmaksi osaksi on suomenkielinen.

Nimien kirjoituksessa en ole voinut huomata noudatetun mitään varmaa periaatetta, kun tekijä toiselta puolelta tahtoo niin orjallisesti seurata muka ajan kirjoitustapaa, että kirjoittaa *Iwsten, Herkepä,* mutta samalla kertaa piispa Arvi Kurjen nimen *Kurck,* kun kuitenkin samanaikuisissa asiakirjoissa aina on *Kurke* eli *Korke.* Minun nähdäkseni on sopivin ja paras sääntö kirjoittaa nimiä, joilla ei ole vakaantunutta muotoa, siis yleensä keskiajan ja alkavan uudenajan nimiä, siten että löytyvistä muodoista päättää sen lausumistavan ja sitten kirjoittaa näin saadun nimimuodon nykyaikaisella kirjoitustavalla. Kirjoittaisin siis *Juusten, Härkäpää* ja *Kurki* eli *Kurke.*

K. Grotenfelt.

Santeri Ingman, Aikansa lapsipuoli. I, 2 osa. Porvoossa 1895, Verner Söderström. 309 siv. 8:o. Hinta 4: 50.

Santeri Ingman on tässä kirjassaan ottanut vaikean tehtävän suorittaakseen. Hän on koettanut kaunokirjallisessa teoksessa antaa kokonaiskuvan omasta aikakaudestaan, esittää tyypillisissä henkilöissä sen suunnat ja riennot sekä varsinkin arvostella siinä elävän nuorison maailmankatsomusta ja pyrintöjä.

Aikakautta — on ajateltava 80 luvun keskiväliä ja siitä jälkeenpäin — kuvaa tekijä käänteiden ajaksi. Se innostus, jolla nuoriso oli sitä ennen harrastanut suomalaisuuden asiaa, alkaa raueta. Puoluekokoukset ja tuliset puheet jäävät syrjään, ja niiden mukana yhteishenki. Ylioppilaat eivät huoli muusta kuin läksyistään, jotta pian joutuisivat ansioihin ja virkoihin. He ovat väsyneet yhteisiin puuhiin ja antautuvat reaktsioonisen suunnan valtaan. Tällaisena aikana eivät aatteet merkitse mitään; jos niihin kosketellaan, niin vain sen vuoksi, jotta käyttämällä niitä kylttinä voisi päästä yleisen mielipiteen suosikiksi. Varmaa perusaatetta ei ole missään, ja suunnat vaihtelevat hyvin omituisesti. Suomenmielisessä puolueessa, jota tekijä etupäässä kuvaa, suosii »yleinen mielipide» toisin ajoin maltillista, toisin ajoin mitä punaisinta kantaa. Noista suuntien vivahduksista on pitäminen tarkka vaari sen, joka aikoo saada osansa saaliista, kun voittava puolue periaatteellisen taistelun tauottua ryhtyy käytännön valtaa omistamaan.

Tähän ympäristöön on asetettu teoksen kaksi päähenkilöä: »aikansa lapsipuoli» ja »aikansa lapsi». Edellinen, Juuso, muutamien vuosien vanha

ylioppilas, ei voi unohtaa suomalaisuuden intoiluaikaa, vaan tahtoo tehdä jotakin taistellakseen aikansa kylmästi punnitsevaa mielialaa vastaan. Ystävänsä Vilhon kanssa perustaa hän uuden aikakauskirjan, »Kyntäjän». Siinä piti nuorisolle kirjoitettaman kansanvaltaisuuden ja suomalaisen kansallisuuden aatteita, joita ajan nuoriso näkyi tahtovan unohtaa.

Kun Juuso ryhtyy »Kyntäjää» puuhaamaan, on hän juuri palannut kaukaa sydänmaan seudusta, jossa hän on viettänyt kesää perehtyäkseen kansaan ja sen kieleen. Maallaolo on antanut Juusolle, kerrotaan samassa alkukapittelissa, uuden katsomustavan, opettanut häntä näkemään kansan syvempää luonnetta ja ymmärtämään, että hiljainen positiivinen työ sen eteen on paras isänmaallisuus. Tätä kirjan prologin sisällysta — se tarjoaa hauskan vertauskohdan Järnefeltin »Isänmaalle», kuten yleensäkin molemmat nämät teokset hyvin likeisesti kuuluvat yhteen — ei kuitenkaan jatko johdonmukaisesti vastaa. Juuso on päinvastoin Helsinkiin tullessaan sama intoileva, tyhjiä tavoitteleva nuorukainen, joksi hän on ajateltu ennen maallaoloaan. Eikä voi sanoa, että hän käytännössä koskaan olisi oppinut tuntemaan hiljaisen työn arvoa. Hän kirjoittaa näytelmän, mutta jo ennakolta panee hän kaiken painon siihen, onnistuuko se yleisön edessä vai ei; siitä sen arvo tuntuu hänen omissakin silmissään riippuvan. Emme näe hänessä yksityisiä piirteitä, jotka osoittaisivat, että hiljainen työ jonkun asian eteen olisi voinut hänen mieltään innostaa.

Kirjan prologi on siis mielestäni ainoastaan höllässä yhteydessä muun sisällön kanssa.

Mutta tämä muistutus lukuunottamatta on muuten Juuson luonne varsin tarkalla psykologiialla kirjoitettu. Luonteen heikkous, varsinkin sellaisena kuin se astuu esille onnettomassa avioliitossa, on hyvin kerrottu. Juuso on sille käytännön aikakaudelle, jossa hän elää, liian heikko ja samalla liian hyvä ja rehellinen, jotta hän voisi onnistua; sellaiseksi näkyy tekijä tahtoneen hänet kuvata. Ottamatta vielä huomioon sitä, että tekijä kirjansa päähenkilön kautta on tahtonut lausua yleisiä arvosteluja hänen aikakaudestaan, tahtoisin pitää, että Santeri Ingman on tällä luomallaan osoittanut voivansa piirtää tarkan, todenmukaisen kuvan ihmisestä. Ja hän on samalla osoittanut, että hän näyttämällä meille syvemmät motiivit siihen ulkonaiseen toimintaan, jota meidän kaikkien on helppo huomata, osaa saada lukijassa ymmärtävää myötätuntoisuutta kuvattuun henkilöön silloinkin, kun meistä tämä esiintyy suuresti raukkamaisena.

Yhtä hyvää psykologiiaa osoittaa tekijä kuvatessaan muutamia muitakin kirjassa esiintyviä luonteita. Varsinkin ovat kirjan naiset hyvin osattuja. Niistä taas Juuson vaimo on tarkimmin kuvattu, ja onkin tekijä ymmärtänyt Hilda Almissa saada esille individuaalisen luonteen.

Kirjan toinen pääsankari, Heikki Grönberg, on minusta psykologisesti tekijältä huonoimmiten onnistunut. Hänen kuvaukseen onkin suora-

naisesti vaikuttanut tekijän tarkoitus kuvata aikansa yleistä luonnetta ja tarkoitusperiä. Heikki on tyyppinä aikansa pyrkijäluonteista, jotka aina mukautuvat »olojen mukaan» päästäkseen yhteiskunnassa vaikuttamaan. Tekijä ei ole hänen suhteensa asettunut tutkimaan ihmismielen syntyjä syviä, kuten muiden henkilöittensä, vaan on kuvannut häntä enemmän ikäänkuin ulkoapäin. Heikki ei tee meihin elävän ihmisen vaikutusta, vaan on kernaammin egoismi ja kylmä punnitseminen personifioituna. Heikistä huomaa selvästti että tekijä kuvatessaan yleisiä piirteitä siitä, mitä hän käsittää kuvaamansa aikakauden ominaisuudeksi, on liiaksi takertunut puolueelliseen katsomistapaan.

Jos tekijä ei olisi tahtonut muuta »Aikansa lapsipuolessa», kuin kertoa heikon, hyvää tarkoittavan luonteen surullisen sielunhistorian, niin epäilemättä Santeri Ingmanin teos herättäisi lukijassa paljon myötätuntoisuutta ja taiteen ystävässä iloa. Mutta siihen ei ole tekijä tarkoitustaan rajoittanut. Hän on mielestäni saanut aikaan lukijassa paitsi puhtaasti taiteellista vaikutusta myöskin kaksi muuta. Ensinnäkin sen, että kirjassa saamme jonkunlaisen kuvan siinä kuvatun ajan henkisistä suunnista ja sen kannattajista. Toiseksi saamme kirjassa tutustua omituiseen tendenssiin, omituiseen tapaan katsoa ja arvostella elämätä. Näistäkin puolista kirjaa on meidän lausuttava sananen.

En ylimalkaan luule onnelliseksi sitä, että kaunokirjailija, joka ottaa kuvatakseen omaa aikaansa, on samalla käytännöllinen politikoitsija. Sellaisena on hänen vaikea saada näköpiirinsä niin laajaksi ja objektiiviseksi kuin taiteilija sen tarvitsee. Syvemmät aatteet, jotka vastustavan puolueen toimintaa kannattavat, jäävät huomaamatta, ja sen sijaan saavat pikkumaisuudet, intriigit ja egoistiset pyrinnöt, joita tietenkin aina jokaisessa puolueessa löytyy, yksinomaisen sijaan. En voi katsoa muuta kuin että Ingman viimeisessä teoksessaan on kompastunut tälle kivelle. Historiallinen todenmukaisuus siitä kärsii, sillä lukija ei koskaan voi vakautua siihen, että joku suurempi henkinen suunta voisi pysyä pystyssä paljastaan pikkumaisuuksien, intriigien ja egoististen pyrintöjen pohjalla. Puolue, jonka tunnussanana ei ole mitään muuta kuin »valpas, viisas ja varova», ei voi koota itselleen voimia elämäänsä varten.

Toiseksi löydämme Santeri Ingmanin kirjasta omituisen niin sanoakseni eetillisen katsomiskannan. Kaksi tietä on elämässä, opettaa meille tämä kirja. Toista käy Juuso ja hän kuvaa sitä seuraavalla tavalla (siv. 151): »Minä olen uskonut liian hyvää maailmasta, ihmisistä ja itsestäni, ja siksi se tuntuu niin karvaalta kun näkee esiripun syrjään vedettyä kaikki mustana ja ilkeästi ilkkuvana. Itseluottamus on kadonnut, vanhat ihanteet ovat vaipuneet valheiksi enkä kumminkaan tahtoisi taipua tunnustamaan, että elämä ilman uskoa hyvään ja totuuteen on elämätä.»

Toista tietä vaeltajat ovat »nuo viheliäiset narrit, jotka itsekkäässä

innossaan ahertavat, reuhtovat ja raatavat tuota kallista arkihenkeään pystössä pysyttääkseen, jotka konttaavat ja matelevat päästäkseen vehkeillään aina kynnen verran eteenpäin ja polkeakseen muita saman verran alleen. — — Mitä he sillä kaikella voittavat: tyydytystäkö vai tyytyväisyyttä? Samaa viheliäisyyttä päivä päivältä, vuosi vuodelta, aina vain karttunutta himokkaisuutta, joka petomaisen, alituisen nälkänsä ensi hätään tarvitsee myötään yhä suurempia syöttipaloja, yhä verisempiä viipaleita. He kiipeävät kuin kuoleman tuskassa, hyökkäävät ja tappelevat, toisiaan koettavat vetää alas ja viskata alleen. Ja mikä heistä sitten lopuksi tulee? Siihen aineelliseen tappeluunsa kerran kaatuvat ja kupertuvat, jäljelle jääneet hyppäävät kilvan kaatuneen raadolle ja tappelevat he taas siinä, kunnes on heidän vuoronsa kellahtaa alle ja maata muitten astuinportaana.»

Nämät mietteet lausuu kirjan pääsankari viinapäissään, mutta -- in vino veritas.

Mitä nuo mietteet sisältävät? Yksinkertaisesti sen, että maailma on kova ja paha; siinä voi voittaa vain se, joka raa'asti käyttää voimiaan muita musertaakseen. Mutta sisällinen tyytyväisyys jää tältäkin saavuttamatta. Se taas, joka pyrkii ihanteita toteuttamaan, ei pääse mihinkään edistymään, joutuu tunnottomien sorrettavaksi. Muita elämän mahdollisuuksia emme opi »Aikansa lapsipuolesta» tuntemaan. Joku voisi viitata siihen että tekijä on Vilhon persoonassa tahtonut osoittaa jotakin muuta mahdollisuutta olevaksi. Mutta sekin toivo raukeaa meiltä siv. 188, jossa sanotaan, että »hänkin oli noita haaveksijaluonteita, jotka ajattelevat kauniisti ja aikovat suuria, mutta joille pettymys käytännössä juuri siksi onkin kahta katkerampi». Se on Heikki joka antaa tämän selityksen, ja hänhän se maailman tuntee.

Minusta tuntuu, että nämät kirjan yleiset aatteet saavat sen taiteellisenkin vaikutuksen vähenemään. Ja varsinkin kun ottaa huomioon, että kirja on Suomen nuorisosta kirjoitettu, niin noiden aatteiden esitykseen yksinkertaisena totuutena ja kauttaaltaan kirjan läpikäyvänä ajatuksena on kahta ikävämpi tutustua.

Erään kolmannen elämän mahdollisuuden, joka ei Ingmanin kirjassa ole saanut ketään edustajaa, on Viktor Rydberg lausunut tällä tavalla:

»Var glad och glöm dig själf och dö med mod!
För dem, som mäkta det, är världen god.»

Santeri Ingman omistaa minusta siksi suuria kirjailijan lahjoja, että kernaasti näkisi ne suurempien aatteiden palveluksessa kuin niiden, jotka tässä hänen teoksessaan tulevat ilmi.

Z. C.

Kirjallinen katsaus.

Kolmikymmen-vuotisen sodan historia. Viimeksi ilmestyneitä osia W. Onckenin suuressa historiallisten teosten kokoelmassa on v. 1893 Berliinissä painettu *Georg Winterin* esitys »Geschichte des Dreissigjährigen Krieges», joka jo aineensakin puolesta suuremmassa määrin kuin muut vaatii huomiotamme. Teos on, niinkuin kaikki edellisetkin osat, runsaasti samanaikuisten originaalien mukaan tehdyillä kuvilla varustettu, joiden joukosta esimerkiksi mainittakoon ainoastaan kuvat Breitenfeldin ja Lützenin taisteluista. Molemmissa näissä nähdään erittäinkin kuvattuna ja mainittuna myöskin suomalainen ratsuväki, hakkapäliitat, kiivaimmassa miekanmelskeessä. Muitten kuvien joukossa huomataan, paitsi muotokuvia, jäljennöksiä noista 30-vuotisen sodan aikoina niin lukuisasti sekä protestanttisella että katolisella puolella painetuista lentolehdistä irvikuvineen. Esityksessä on, niinkuin edellisissäkin osissa, seurattu tieteen uusimpia tuloksia. Tekijän kanta on tietysti saksalainen, mutta maltillinen ja verraten puolueeton, samalla kertaa tunnustaen Kustavi Aadolfin suuria ansioita ja jaloa luonnetta. Kuitenkin tuntuu Pohjolan asujalle, niinkuin joskus ruotsalaisen armeijan osanotto sotatapauksiin olisi ansainnut laajempaa esitystä, kuin sille on suotu. Muutoin pistää silmään se suuri arvo, jonka tekijä, samoin kuin useat muut nykyajan saksalaisista historiantutkijoista, panee Wallensteiniin. Hän oli muka se, joka ajan henkilöistä parhaiten näki ja arvosteli asiat, harrastaen suvaitsevaa, puhtaasti saksalaista politiikkia, jota noudattamalla olisi voitu välttää niitä äärettömiä vaivoja, jotka sitten kohtasivat Saksanmaata. Teos koskettelee luonnollisesti, paitsi itse sotaa, yleensä Saksan historiaa ja Euroopan politiikkia mainitulla ajalla, ja erittäinkin se sisältää laajan johdannon Saksan oloista edellisinä aikoina, melkein aina Kaarlo V:nnen hallituksen lopusta alkaen.

G—t.

Suomen sota v. 1808—1809 tulee uudestaan perinpohjaisesti ja nykyajan sotatieteen kannalta esitetyksi Ruotsin yli-esikunnan sotahistoriallisen osaston julkaisemassa teoksessa »Sveriges krig åren 1808 och 1809, utgifvet af Generalstabens krigshistoriska afdelning», josta ensimäinen osa ilmestyi v. 1890 ja toinen nyt kuukausi sitten. Edellinen osa kun ainoastaan käsitti katsauksen sotaa edelläkäyviin valtiollisiin seikkoihin sekä Ruotsin senaikuiseen sotalaitokseen maalla ja merellä, niin esitys itse sodasta alkaa vasta nyt kolmena niteenä ilmestyneessä toisessa osassa. Se sisältää ensin esityksen Venäjän (ja Tanskan) sotavoimista ja sitten kuvauksen sotavarustuksista Suomessa ja sodan alkuajoista, helmikuun 21 päivästä alkaen huhtikuun loppuun ja Viaporin antaumukseen asti. Itse teksti, 1:nen nide, on 390 sivua, toinen nide sisältää liitteitä, ja kolmas 30 isompaa ja pienempää karttaa. Teos tulee siis aika laajaksi. Sen tarkoitus on sotahistoriallinen, ja se pysyy tarkasti itse sotatapauksissa sekä niissä seikoissa, jotka ovat vaikuttaneet sodan syttymiseen ja sotavarustuksiin. Mutta tällä alalla tulee sillä olemaan ratkaiseva merkitys, kun edelliset sodan esitykset, esim. Suchtelen, Mihailovski-Danilevski, Montgomery, epäilemättä eivät enää tyydytä ajan vaatimuksia. Ruotsin yli-esikunta on kauvan teosta valmistellut ja kokoillut aineksia sitä varten, Venäjänkin sota-arkistoista. Myöskin Suomessa ja *suomeksi* ilmestynyttä kirjallisuutta on käytetty. Se kohta nyt ilmestyneestä osasta, joka luultavasti enimmin kääntää suuremmankin yleisön huomiota puoleensa, on esitys Viaporin piirityksestä ja antaumuksesta. Siinä on tarkkaan käytetty ja päivästä päivään verrattu kaikkia lähteitä piirityksen kulusta. Itse antaumuksen ja sen syiden arvostelu on pääasiassa sama, kuin meillä on viime aikoina vallinnut, ja erittäinkin otetaan huomioon mitä prof. Danielson kymmenkunta vuosia sitten tämän asian valaisemiseksi on esiintuonut *). — Karttojen joukossa on useita intressantteja. Niin esim. valaiseva Suomen kartta v.

---

*) Meidän suurten jokapäiväisten lehtien loistava kurjuus tuli tämän johdosta taas merkillisellä tavalla ilmi. Kaikki riensivät, ruotsalaisten lehtien esimerkin mukaan, lainaamaan lukijoillensa kertomuksen Viaporin antaumuksesta — tietämättä tai mainitsematta, että he jo v. 1883 olisivat voineet sen tehdä kotimaassa ilmestyneestä esityksestä! Ja niin on laita yhä tänäkin päivänä: mitä kotimainen tieteellinen kirjallisuus ja tutkimus on esiintuonut, semmoistakin, joka suuremmalle yleisölle olisi kerrottavaa, sitä meidän suuret lehtemme eivät tunne, — ennenkuin saavat lainata sen ulkomaan sanomalehdistöstä.

1808, jossa on merkitty väestön tiheyttä siihen aikaan, tämä kun suuresti vaikuttaa sotaliikkeihin. Sodan ensi päivistä on karttoja suomalaisten ja venäläisten sotajoukkojen asemasta melkein joka päivä, niin iltaisin 20, 21, 23, 28 p. helmik. 1808. Siikajoen ja Revonlahden taisteluista on kummastakin kaksi karttaa, sekä tarkkoja karttoja Viaporin linnoituksista. — Toivottavasti saavuttaa Ruotsin yli-esikunnan teos meilläkin sitä huomiota, jota se ansaitsee. Jatkoa odotamme intressillä.

G-t.

T. J. Parker, Vorlesungen über elementare Biologie. Autorisirte deutsche Ausgabe von Dr. R. v. Hanstein. Braunschweig 1895. XXI + 303 ss. — Hinta 10: —.

Kirjan esipuheessa lausutaan m. m., että luonnontieteellisen opetuksen tarkoitus ei ole vaan tutustuttaa oppilaita tosi-asioihin, vaan myös tieteen periaatteisiin. Se tapa, jolla tekijä, professori biologiassa Dunedin yliopistossa Uudella Seelannilla, koettaa luennoissaan saavuttaa tämän päämaalin, on erittäin onnistunut. Alkaen yksinkertaisimmista eläin- ja kasvimuodoista prof. Parker on valinnut luentojensa aineeksi jonkun määrätyn lajin, tyypin, jota selittämällä kaikin puolin valaisee helppotajuisella tavalla morfologian ja fysiologian yleisiä prinsiippejä, niinkuin esim. työjaon toiminnoissa ja siitä johtuvat erilaistumiset rakennuksessa. Tyypit ovat juuri niin valitut, että tärkeimmät erilaisuudet rakennuksessa ja pääasiallisimmat fysioloogiset tapahtumukset kasveissa ja eläimissä tulevat selvitetyiksi. Sitä paitsi on erityisiä lukuja omistettu sellaisille aineille kuin: lajien synty, kehitysoppi ja luonnollisen järjestelmän periaatteet, valaistuina konkreettisilla esimerkeillä. Tahtoisimme kiinnittää ylioppilasten ja erittäinkin luonnontieteen opettajien huomion Parkerin pieneen teokseen, jolle saksalaisissakin aikakauskirjoissa on tullut kiittävä arvostelu osaksi.

K. M. L.

Encyklopädisches Handbuch der Pädagogik, herausgegeben von *W. Rein*. Band I. Langensalza 1895, Hermann Beyer & Söhne. 944 + XII siv. suurta 8:voa. Hinta 12 Rm. (Kansissa 13: 40.)

Kun Herbartin kasvatusopilliset teokset tämän vuosisadan alkupuoliskolla ilmestyivät ja otettiin vastaan jotenkin välinpitämättömästi, lienevät harvat aavistaneet sitä merkitystä, minkä hänen pedagoogiset aatteensa saisivat aikoja sen jälkeen kun hän itse jo oli muuttanut manalan majoille. Hänen kylvämänsä siemenet ovat itäneet ja kasvaneet hitaasti, ja vasta nyt alkaa näkyä, mikä ihmeteltävä elinvoima niillä on. Ei ole tätä nykyä toista suuntaa kasvatustieteessä, jolla olisi läheskään sama tieteellinen arvo kuin hänen alkuunpanemallansa, eikä mikään elähytä ja ohjaa edistystyötä niin voimakkaasti kuin se.

Uusi todistus tästä asianlaidasta on prof. *W. Rein*in toimittama »Encyklopaedisches Handbuch der Pädagogik», joka on vihottain ilmestynyt viime vuoden alusta ja jota ensimäinen nidos, ulottuva sanaan »Erzählen» asti, on äskettäin tullut valmiiksi. Teos on aiottu käsittämään yhteensä neljä nidosta samaa suuruutta kuin nyt ilmestynyt (noin 60 painoarkkia). Tälle yritykselle antaa erityisen merkityksen se seikka, että tässä ensi kerran ilmestyy kasvatuksen alalla encyklopeedinen teos, joka perustuu yhteiseen ja johdonmukaiseen tieteelliseen katsantotapaan. Eri kirjoittajain käsittelemistapaa ja näkökohtia määräävät näet samat herbartilaiset periaatteet, joten eri kirjoitukset aivan toisella tavalla kuin muissa samanlaisissa teoksissa valaisevat ja täydentävät toisiansa. Kun apuansa on luvannut tähän teokseen liki 200 tiedemiestä, on tämä seikka — niinkuin jo viittasin — erinomainen todistus siitä, minkä tunnustuksen ja vaikutusvoiman Herbartin pedagoogiset periaatteet jo ovat saavuttaneet.

Teosta ei tosin ole suunniteltu yhtä laajaksi kuin esim. Schmidtin yleisesti tunnettu pedagooginen ensyklopedia, mutta voittaa tämän epäilemättä kokoonpanon käytännöllisessä järjestyksessä sekä esityksen ytimekkäisyydessä, joka tekee lyhyetkin kirjoitukset sisällysrikkaiksi. Yleiskatsauksen ja perehtymisen helpottamiseksi on jokainen kirjoitus jaettu lyhyihin lukuihin, joiden sisällys on alussa muutamalla sanalla mainittu. Uusi ja luotettava kirjallisuusluettelo on liitetty joka kirjoituksen loppuun. Samalla kuin teos siis supistuneemman kokonsa kautta voi tulla pienempienkin kirjastojen sekä yksityisten omaksi, antaa se täsmällisen ja luotettavan kuvauk-

sen käsitellyn asian laidasta sekä hyvän ohjauksen perehtymään siihen likemmin.

Ansiona on myöskin pidettävä se, että pedagogiikan aputieteiden — terveysopin, psykologian ja etiikan — alat on otettu käsiteltäviksi ja niillä koetettu saada niin päteviä apumiehiä kuin mahdollista. Täten teos niissäkin kohdissa esiintyy ajanmukaisena. Jos kohta onkin totta, että esim. varsinaisten herbartilaisten pedagoogien ja tästä suunnasta kauempana olevien psykoloogien välillä, sellaisten kuin prof. Paulsenin Berliinissä ja prof. Höffdingin Kööpenhaminassa, onkin olemassa jonkinveroinen erotus käsityskannassa, koskee tämä enemmän teoreettista sielutiedettä eikä heikonna kirjan yhteisvaikutusta pedagoogisissa asioissa.

Se puoli, joka on teoksessa niukimmasti edustettu, on kasvatusopin ja kasvatuksen historia. Kuitenkin on tältäkin alalta enemmän historiallisen käsittelytavan malliksi kuin täydellisyyden vuoksi otettu muutamia saksalaisia oloja koskevia kirjoituksia. Koulun hallintoa, järjestystä ja yhteiskunnallisia suhteita koskevia kirjoituksia on sitä vastoin runsaasti.

Jokaiselle, joka tahtoo päästä tilaisuuteen mukavasti perehtyä aikansa pedagoogisiin oloihin ja kysymyksiin sen uusimman käsitystavan valossa ja jolla on varaa sitä varten uhrata 1 Rm. kuukaudessa, on tämä teos mitä lämpimimmin suositeltava.

M. J.

Deutsche Zeitschrift für ausländisches Unterrichtswesen, herausgegeben von Dr. *J. Wychgram.* 4 vihkoa (20—22 arkkia) vuosittain. Leipzig 1896, R. Voigtländer. Hinta vuosikerrasta 10 Rm.

Kun edellinen teos historiallisissa kirjoituksissaan sulkeutuu nimenomaan saksalaisten olojen piiriin, tarjoutuu t:ri *J. Wychgram*in aikakauskirja antamaan lukijalle aikaansa seuraavan kuvauksen muun maailman kouluolojen kehityksestä. Se näyttää tulevan tyydyttävästi tarkoitustaan vastaavaksi, jos siitä voi pitää takauksena lukuisain apumiesten hankkimisen kaikista kulttuurimaista.

Meidän suomalaisten huomiota on se senkin vuoksi ansaitseva, että se ei näy meikäläisiäkään oloja aikovan unhottaa. Ilmoituskirjoituksessa mainitaan näet *Suomi* niiden maiden joukossa, joiden kouluolot vaativat erityistä huomiota.

M. J.

Elias Lönnrotin lapsuus[1].

Vanhin tunnettu Lönnrot suvun esi-isä on sotamies Eerik Losteen Karjalohjalla. Hän oli syntynyt v. 1717 ja kävi muun muassa Pommerin sodassa, josta toi palatessaan perunoita kotiseudullensa, niinkuin usea muukin suomalainen sotamies. Hän oli pitkä mies, jolla kerrotaan olleen sinisestä kankaasta tehty, pitkillä liepeillä varustettu takki yllä, töyhtöniekka hattu päässä. Hänellä oli sukulaisia Vihdissä, jotka olivat talollisina siellä. Usein jouluna kävi Losteen jalkaisin tervehtimässä noita neljän peninkulman päässä asuvia sukulaisiansa viettääksensä joulu-oluen ja kinkkujen ääressä jonkun hauskan hetken. Hän kuoli v. 1760 paikoilla.

Losteen oli nainut Margareta Gabrielintyttären, jonka kanssa hänellä oli neljä poikaa ja kaksi tytärtä. Pojilla näkyy olleen luontainen taipumus käsitöihin, sillä ainakin kolmesta tuli käsityöläisiä: Matista tuli räätäli, Gabrielista hopeaseppä ja eräs pojista rupesi sepäksi. Suku Lönnrot polveutuu Matista. Gabriel otti nimen Sylvander ja omisti Ali-Kottarin rustitilan Sammatissa, jossa hänen jälkeläisiänsä vieläkin elää. Se veljeksistä, josta tuli seppä, muutti Pälkjärvelle.

Matti Losteen oli syntynyt v. 1740. Alussa hän käytti isänsä liikanimeä, mutta jo 1760-luvulla ilmaantuu kirkonkirjoissa nimi »Mats Lönrot». Sukutarina kertoo että Lönnrot nimi on mukailemalla käännetty Vahterojasta, jonka luona Matin torppa Pyöli sijaitsi Sammatissa. Matti asettui

[1]) Lähteinä tähän kirjoitukseen olen käyttänyt, paitsi painettuja Lönnrotin elämäkertoja, kanslianeuvos C. G. Borg vainajan Lönnrotin omien kertomusten mukaan tekemiä muistiinpanoja sekä tohtori G. Lönnbeckin muistelmia Helsingfors Dagbladissa v. 1884 N:o 123 ynnä niitä tietoja, joita Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran stipendiaattina viime keväänä ja kesänä keräsin Lönnrotin elämäkertaa varten.

kuitenkin tuon puron lähelle asumaan vasta 1780-luvulla. Hän on nähtävästi jostakin sattumuksesta ottanut nimensä Vahterojan mukaan jo ennenkuin hän sen luo rakensi asuntonsa. Lönnrot nimen ensimäinen kantaja oli seurakuntalaisten kesken paremmin tunnettu »mustapää Matin» nimellä kuin liikanimellänsä, syystä että hänellä oli sysimusta tukka. Hän oli monitaitoinen mies. Paitsi räätälintyötä taisi hän sorvata. Vanhempana elätti hän itseänsä sorvaamalla haapaisia kuppeja. Matti osasi myös soittaa viulua. Kerrotaan mitenkä kerran tuli herrasneitiä pyytämään häntä soittamaan. »Kera Lönnroti, pela meitill' polska» he sanoivat. Matti noudattikin heidän toivomustansa ja alkoi soittaa samalla laulaen:

»Heifa riti, rati,
Antakaa viinaa Matill',
Se on kunnia teitill',
Antakaa viinaa meitill'!
Hei frolskaa,
Tää on polskaa,
Vaikk'ei tämmöist' polskaa mailmass' olskaa!»

Muistakin muistelmista käy selville, että mustapää Matilla oli leikillinen luonne. Kerran joutui Matti työhön taloon, jossa hän ei viihtynyt. Päästäksensä pois keksi Matti tekosyyn. Hän opetti vanhempien poissa ollessa lapset sanomaan:

»Tilka-Matti, talka-Matti,
Kaiken mailman kangas-Matti
Söi meiän mamman lihat ja makkaratki.»

eli toisen toisinnon mukaan:

»Musta Matti ja harmaa katti
Syö kaikk' meiän lihat ja makkarat.»

Kun väki tuli kotiin, matkivat lapset Matin tekemää värsyä. Matti oli syvästi suuttuvinaan ja lähti pois arvellen: »Mitä tämmöisestä on, kun kaikki lapsetkin haukkuvat». Matti Lönnrot oli naimisissa Anna Lena Tolpon kanssa, joka oli Pohjan pitäjästä kotoisin, mutta syntyään suomalainen. Hän kuoli v. 1821 ja vaimo seurasi miestänsä kymmenen vuotta myöhemmin Manan majoille.

Matti Lönnrotilla oli viisi poikaa ja kolme tytärtä. Vanhimmasta pojasta Fredrik Juhanasta tuli suuren Elias Lönnrotimme isä. Mutta ennenkuin lähdemme hänestä puhumaan, mainitsemme muista sisaruksista sanasen.

Mustapää Matin vanhimman jälkeinen poika Kustaa Henrik oli räätäli Sammatissa. Hän osasi kirjoittaa ja muutenkin tiedetään, että hän oli tavallista lahjakkaampi mies. Hänellä oli hyvä laulunääni, niin että hän joskus oli lukkarin sijaisena kirkossa. Luonteeltaan hän oli leikkisä. »Sillä oli semmoisia fantasti-juttuja», sanoi eräs kertoja. Muun muassa Kustaa Henrik kerran teki itselleen siivet, kiipesi navetan katolle ja aikoi lentää läheiseen torppaan. Mutta koe ei onnistunut, mies putosi — lantakasaan. Molemmat nuoremmat Matti Lönnrotin pojat, Eerik ja Elias, olivat hyviä muurareja. Edellinen muutti Lokalahteen v. 1813 ja jälkimäinen samoihin aikoihin Nurmijärvelle. Eerik oli hyvin kätevä ja luonteeltaan hänen kerrotaan olleen ystävällisen ja hilpeän. Matin tytär Anna Stiina joutui naimisiin eläkettä nauttivan luutnantti J. E. Ståhlhanan kanssa, jonka tuttavuuteen hän Tukholmassa palvellessaan oli tullut. Hänen nuorempi sisarensa Lena naitiin Vihtiin hyvinvoivan torpan emännäksi. Kaksi sisarusta, Gabriel ja Greta, lienevät kuolleet nuorina.

Fredrik Juhana Lönnrot oli syntynyt v. 1765 ja hänestä tuli räätäli, niinkuin isäkin oli. Ammatissaan hänen mainitaan olleen taitavan. Sitäpaitsi hän oli näppärä kaikenlaisiin töihin, joihin kätevyyttä vaaditaan. Kun räätälintyö ei häntä huvittanut, elätti hän itseänsä mertojen, tupakkakukkarojen, puukonpäiden, silmälasinsankojen y. m. teolla. Hänellä oli kiivas ja rohkea luonne. Mutta isän leikillisyyttä oli hänkin perinyt. Kun hän tuli Kajaanista, jonne poikansa hänet muutti, Sammattiin katsomaan, lausui eräs tuttava hänet tavatessaan: »Näkeepä vielä kerran mestarinki silmät.» »Näet maar' koko miehenki», oli vastaus. Usein lausui Fredrik Juhana sukkeluutensa riimissä. Kerran kuoli Sammatissa rikas, mutta ahne talollinen, luultavasti viinapäissä metsään lumeen. Kun pappi kirkossa teki kiitoksen kuolleesta, lausui Lönnrot, joka sattui olemaan läsnä eteisen puolella, heti jälkeen näin kuuluvan kiitospuheen:

»Eli kuin vaivainen,
Kävi kuin kerjäläinen,
Kuoli korpeen kuin koira.»

Eräässä talossa oli vähän ontuva renki, hyvin ylpeä mies. Fredrik Juhana, jonka piti tehdä hänelle housut, ei ottanut ollenkaan mittaa miehestä, vaan uunin kraakusta. Lisäksi hän teki housut vasten teettäjän mieltä miestä myöten, jättäen toisen lahkeen lyhyemmäksi kuin toisen.

Aina ei kuitenkaan Fredrik Juhanan leikillisyys pysynyt sopivaisuuden rajoissa, vaan esiintyi vallattomuutena. Kerrankin hän eräässä talossa nähdessään, että kaksi henkilöä toisistaan tietämättä pani suolaa ruokapataan, pani siihen suolaa salaa vielä kolmannenkin kerran. Karjalohjalla hän toisten miesten kanssa pani eräiden vanhojen neitien tekemän kukkaissalon lähteeseen. Kun neidit kutsuivat ilkityön tekijät käräjiin vastaamaan teostansa, kosti Fredrik Juhana siten, että teki tapauksesta laulun, jossa pilkkasi neitiä. Laulu, jota kokonaisuudessaan ei enää muisteta, alkoi:

»Nyt lähden minä läänillä
Kokoman räntty koko,
Maijan mä otan kanssani,
Mutt' olkon Klaara koto,
Pipolast' [1]) saatiin yks' lammas,
Pukkilast' [1]) vaska sii' samass',
Tätä oli täss' paistiks' kylläks'.»

Loppu oli tällainen:

»Jos joku tahtoo tietää,
Kuka tään laulun on tehny:
Se on Fredrik Johan Lönnrot,
Joka heitist' paljon on kärsiny.»

eli toisen toisinnon mukaan:

»Jos tahdot tietää, kuka laulun on tehny,
Niin kuultel' tätä viimist' värssy,
Fredrik Johan Lönnrot
Hän on saanu sanat sopiman,
Vaikk' ei ol' käyny kouluu,
Ja valhesanoi ei täst' löyttä.»

[1]) Talojen nimiä Karjalohjalla.

Laulu kukkaissalon lähteeseen panosta ei ole ainoa, jonka Fredrik Juhana on tehnyt. Tilapäiset tapaukset näkyvät useimmiten olleen hänen laulujensa aineena. Hyvä laulunääni, joka hänellä oli, epäilemättä vaikutti, että hän teki itsekin lauluja. Fredrik Juhana osasi veisata kaikki virsikirjan virret. Öisin ylhäällä ollessansa kuultiin hänen veisaavan ja varsinkin pyhä-aamuisin hän virsiä lauleli.

Mainitsimme että Fredrik Juhana oli ankara mies leikillisyytensä ohessa. Hänen esiintymisessänsä oli jotakin liiankin rohkeata. Hänellä oli tulinen luonne. Kun hän suuttui, tuli hän aivan mustaksi, mutta helposti hän jälleen leppyi. Fredrik Juhana oli epäilemättä monessa suhteessa lahjakas mies. Hänen syntyperäistä kyvykkäisyyttänsä himmensi kuitenkin epäsäännöllinen elämä. Varsinkin nuorempana oli hän juoppo. Alkoholin vaikutuksesta paisui hänen luontainen rohkeutensa yli rajojen ja hän oli tällöin valmis koettamaan voimiansa kenen kanssa tahansa. Kerrotaan että kyläläiset silloin oikein pelkäsivät, sillä hän oli vahva mies. »Ei maar' tarvinnut minua taluttaa, kun olin nuori mies, yhdeksän miestä loukkoon lykkäsin» hän vanhana itse lausui. Iäkkäämmäksi tullessansa ei Fredrik Juhana kuitenkaan enää nauttinut väkijuomia liiaksi.

Fredrik Juhana Lönnrot oli nainut rustitilallisen tyttären Ulrika Vahlbergin Sammatin Kiikalan Junnilta. Tämä, joka oli kadottanut isänsä jo pienenä, oli nuorin vanhempiensa viidestä lapsesta ja syntynyt v. 1773. Siihen aikaan kun Fredrik Juhana nai hänet, oli äiti, jonka vanhimman tyttären mies piti taloa, eläkettä nauttiva. Ulrika ei tuonut suurta omaisuutta mukanansa naimisiin joutuessansa, sillä perhe eli köyhyydessä. Mutta nuori vaimo oli siisti ja taitava nainen. Hän oli hyväpäinen ja erinomaisen avulias tarvitsevaisille. Sanalla sanoen, hän oli vaimo, joka saattoi tehdä nuoren räätälin kodin hauskaksi. Jos hän suuttui, voi hän kuitenkin olla pitkävihainen ja umpimielinen.

Aluksi asui pariskunta vaimon kotona. V. 1797 muutti Fredrik Juhana perheineen toiseen kylään, Luskalaan, jossa hän asui vuokralla pitäjänapulaisen lesken luona. Hyyryllä eläminen perheen lisääntyessä alkoi kuitenkin vuosi vuodelta käydä vaikeammaksi. Täytyi etsiä paikkaa, johon voisi rakentaa oman asunnon. Semmoinen löytyikin. Noin v. 1800 tienoissa oli räätälin väellä »oma tupa, oma lupa». Ensimäinen lapsi, joka uudessa kodissa syntyi, oli maailman maineen saavuttanut Elias Lönnrotimme.

Elias Lönnrotin synnyinpaikka on jokaiselle suomalaiselle tunnettu. Tuo vähäinen, nyt jo vanha ja lahonnut mökki Valkjärven rannalla Sammatisssa on saavuttanut kuuluisuuden, jommoista ei palatseilla ole. Paikkarin torppa on yhtä vanha kuin meidän vuosisatamme. Mutta mitä merkitsee vuosisata sille! Kansan rakkaus pystyttää sen yhä uudestaan. Vielä syntymättömille sukupolville on se kertova, kuinka syntyperän halpuus ei todista kyvyn ja luonteen huonoutta, vaan että Jumala lahjoittaa neron kipinän ja luonteen jalouden, kenelle hän tahtoo.

Elias oli vanhempiensa neljäs lapsi. Häntä vanhemmat lapset olivat: Henrik Juhana s. v. 1793, Adolf Fredrik s. v. 1796 ja Kustaa Edvard s. v. 1799. Kuten tunnettu, syntyi Elias 9 p. huhtikuuta v. 1802. Hän kastettiin saman kuun 11 päivänä. Mutta Sammatissa ei ollut pappia, vaan lapsi täytyi viedä Karjalohjalle saakka pastori G. Procopaeuksen luo, joka asui Härjänvatsan kylässä Lohjan järven rannalla. Läheisen torpan, Pokan, muorille oli uskottu lapsen kuljetus ja nimet. Matka oli pitkä ja lisäksi oli pyryilma. Lapsestakin oli epämukavata tuo tuommoinen kulku, se itki koko tien. Kun muori pääsi perille, ei hän enää muistanutkaan kotona annettuja nimiä. Ei ollut muuta neuvoa kuin yhdessä pastorin kanssa etsiä sopiva nimi. Syntymäpäivän nimen, Oton, katsoi pastori jostakin syystä sopimattomaksi. Elias, joka oli lähellä, soveltui paremmin hengellisen miehen mielestä, ja niin ristittiin poika siksi. Kummeina olivat: lukkari Juhana Venholm, talollisen poika Juhana Mickelsson, vaimo Greta Jakopintytär ja talollisen tytär Anna Stiina Juhantytär. Mutta äiti ei kotona pitänyt ollenkaan nimestä, vaan sanoi suuttuneena: »Olis hänen sitte pannut vaikka Tuisku-Jaakoksi.» Isä taas arveli että pojasta oli tehty »Hulikka». Sammatissa on näet Elias nimen tavallinen muoto Elkka.

Kertomus Eliaksen nuoruudesta ei ole hauska. Varhaisimmasta lapsuudesta asti sai hän taistella puutetta ja köyhyyttä vastaan. Köyhän pojan pyrkimys tietoon ja valoon ei myöskään ole mitään uutta. Sellaista on tapahtunut lukemattomat kerrat meidän sivistyshistoriassamme. Mutta harvoin on kärsimyksien koulusta lähtenyt niin suuri nero, niin jalo ja eheä luonne kuin Elias Lönnrot oli.

Pitäjän räätälin tulot eivät ole suuret. Niin kauvan kuin perheen isä jaksaa ja kykenee tekemään joka päivä työtä, tulee perhe toimeen, jos se elää säästäväisesti. Mutta annapas tulla sairauden, huonon vuoden tai muuta vastusta, niin puute astuu kynnyksen yli. Paikkarin torpassakin oli

nälkä usein vieraana. Torpassa oli ainoastaan yksi lehmä ja vähän peltoa. Lapsijoukko yhä suureni. Eliakselle syntyi vielä kolme nuorempaa sisarusta: Gabriel Martin v. 1805, Johanna v. 1810 ja Henrika v. 1815. Isän juoppous toi lisäksi mukanaan eripuraisuutta aviopuolisojen välille. Kerrankin oli äiti poissa kotoa kaksi viikkoa toisessa torpassa, jossa pakolaiselle ja hänen lapsilleen annettiin suojaa.

Etenkin Suomen sodan aikana oli Paikkarin torpassa köyhyys suuri. Pettua syötiin, mutta sitäkään ei riittänyt tarpeeksi. Lasten oli meneminen maailmalle hakemaan leipäpalaa. Eliaksenkin täytyi lähteä kerjäämään. Raskaalta mahtoi tuntua poikaparasta lähteä kylmään maailmaan ihmisten armoille. Pyytäminen oli Eliaksesta erinomaisen vaikeata. Ja nyt hänen oli pakko elättää henkensä sillä, sanoa jäähyväiset rakkaille kotinurmille, joita tuskin enää milloinkaan saisi nähdä . . . Mutta mitä nuoressa sydämessä liikkui, saatamme ainoastaan aavistaa. Kyyneleitäkään, jotka kostuttivat poskipäitä, eivät kenties muut nähneet kuin Paikkarin suuret koivut. Aina Tammelassa asti ja Turun puolella kävi Elias kerjäämässä. Eräällä tämmöisellä matkalla panivat venäläiset sotamiehet hänet kaivoon, mutta onneksi eivät tehneet pahempaa.

Aivan maantielle ei perhe kuitenkaan joutunut. Torppa säilyi. Kun Elias palasi kotiin, humisivat koivut niin ystävällisesti terve tuloa ja Valkjärven laineet loiskivat niin tutusti. Eläminen ei suinkaan kotonakaan ollut helppoa. Kesäisin istui Eliaksemme päiväkaudet vanhassa ruuhessa ongella Valkjärvessä. Kalat, jotka hän sai, toi hän kotiin tai paisti järven rannalla ruoakseen. Suolaa ei hänellä ollut sekaan panna, särpimenä oli jäkälävelli. Joskus hän kuitenkin läheisistä taloista pyysi itselleen maidon puolta. »Saisinko mä vähän piimää» hän lausui katsoen kattoon. Itse hän vanhana kertoi, mitenkä hän kahdeksanvuotiaana näki ensi kerran kahvia. Hän oli vienyt marjoja kotikylässä asuvalle Ståhlhanan rouvalle, josta tämä hyvitykseksi tarjosi tuota silloin harvinaista juomaa. Elias sysäsi kahvikupin luotaan. »No mikset juo?» kysyi täti. »Entäs jos menee päähän?» Kun suurin puute tuli, meni Elias sukulaistensa luo Ali-Kottarille. Siellä saattoi hän väliin iltakauden seisoa kraakkuun nojaten hiiskumatta sanaakaan. Mitä hän mietti, ei kukaan tiennyt. Väki arveli, ettei poika ollut aivan viisas.

Elias oli lapsena tavattoman ujo ja hiljainen, siinä syy hänen vaitioloonsa. Toisessakin suhteessa hän oli erilainen kuin muut lapset. Hänellä

oli ääretön halu lukemiseen. Jo neljän vuoden vanhana heräsi hänessä lukuhalu. Äiti oli kuitenkin niin viisas, ettei opettanut poikaa lukemaan, vaan käski tämän sanoa kirjaimet, miksi ne »sopivat». Mutta Elias oppi ilman erityistä opettamista lähinnä vanhemman veljen lukiessa. »Paras on olla sekaantumatta hänen lukuunsa, kun itsellä on halu», arveltiin. Noin viiden vuoden vanhana tunsi Elias kirjaimet ja osasi tavata. Kun vanhemmat huomasivat pojan opin, panivat he hänet ruotsia oppimaan erään toisella puolella Valkjärveä asuvan rakuunan eukon luo. Elias, joka tuskin osasi lukea, karkasi kuitenkin akan luota, kun hänen täytyi maata samassa sängyssä tämän kanssa. Eikä häntä sinne sen jälkeen enää viety. Kuuden vuoden ijässä oli Elias ensimäisen kerran lukukinkereillä. Siellä kunnosti hän itsensä mainiosti, voittaen erään pitkän miehen, joka pantiin pöydän alle häpeemään. Seuraavilla lukusilla osasi Elias koko Svebiliuksen katkismuksen ulkoa.

Mutta Elias lukikin erinomaisen ahkerasti. Leikit joutuivat lukuhalun tähden toiseen sijaan, vaikka ne nähtävästi viehättivät Eliasta. Vahva ruumiinrakennus teki hänestä kuitenkin vähällä harjoituksella hyvän uimarin ja mäenlaskijan. Jo poikana ui Elias Valkjärven saareen, joka ei ole aivan lähellä rantaa. Saadaksensa rauhassa lukea muilta pojilta kiipesi Elias ylös puihin. Kerrotaan että naapuritorpan vaimo herätti aamuisin lapsiansa seuraavasti: »Nouskaa ylös jo! Lönnrotin Elias on jo aikaa istunut puun oksalla lukemassa.» Luku lievensi nälänkin tuskat. On säilynyt pieni liikuttava kertomus, joka hyvin voi olla tosi. Kerran olivat talon piiat jauhamassa jyviä. Elias, joka oli katsellut heidän työtänsä, tuli äitinsä luo ja sanoi: »Äiti, minun on nälkä.» Äiti vastasi, ettei hänellä ollut ruokaa. »Jaso, mä luen sitte», arveli poika. Toinen tapaus, jota vielä muistellaan, kuvaa, miten luvut vaikuttivat leikkeihinkin. Lapsena kiipesi Elias kerran isolle kivelle, jonka päälle johtivat luonnon muodostamat portaat. Siellä hän istui keppi kädessä ja saarnasi, ollen olevinansa toisten lasten pappi. »Kyllä tuosta pappi tulee», sanoivat aavistaen ihmiset, jotka sen näkivät.

Mutta isä, joka tahtoi pojastansa tehdä kunnon räätälin, ei mielellänsä nähnyt tuota alituista lukemista. Eliaksen täytyi suuremmaksi tultua ottaa neula käteensä ja tehdä työtä. Ainoastaan varkain uskalsi hän jossakin piilossa lukea, niinkuin ulkohuoneiden alla y. m. »Kun et kelpaa räätäliksi, niin ei sinusta tule mitään miestä», oli isän ajatus. Ankaruus ei kuitenkaan auttanut. Elias halusi lukea ja hän pyrki ulos vapaaseen luon-

toon. Iltaisin, kun tuuli tyyntyi ja Valkjärven pinta lepäsi peilikirkkaana, meni hän ulos järvelle soutelemaan. Siellä oli hän kuin toisessa maailmassa ja unohti kaikki murheensa. Hänen unelmiensa päämaalina oli koulu. Vihdoin huomasivat isä ja vanhin veli ettei Eliaksesta ollut räätäliksi. »Ei sen työnteosta ole, sen täytyy antaa lukea», arveli Henrik Juhana. He alkoivat tuumia, että mitenkähän tuo olis, jos panisi pojan kouluun, jonne hän itse tahtoo, oppisi hän siellä edes ruotsia. Päätökseksi tuli, että Elias vietäisiin Tammisaareen kouluun. Lönnrot itse arveli että luutnantti Ståhlhanan rouva, ennen mainitun mustapää Matin tytär, myös mahdollisesti vaikutti tähän lopputulokseen.

Mitä iloa kouluun pääsö Eliaksessa synnytti, ei meidän ole vaikea kuvailla. Nythän toteutuisivat hänen hartaimmat toivomuksensa, hän saisi vaan lukea, lukea niin paljon kuin tahtoi. Vanhin veli läksi viemään 10-vuotista Eliasta. Sisäänpääsötutkinto Tammisaaren pedagogiaan onnistui hyvin. Koulun rehtorina oli kappalainen A. W. Fagerlund. — Suomalainen poika ruotsalaisessa koulussa! Elias ei ollut ensimäinen eikä viimeinenkään, joka on saanut kokea, miltä oppiminen vieraalla kielellä tuntuu. Toiset pojat pilkkasivat häntä huonon ruotsinkielen taidon tähden ja ehkä siitäkin syystä että hän oli maalaispoika. Lohjalta kotoisin oleva, sittemmin arvossa pidetty rustitilallinen I. Verlander Sammatissa oli ainoa, joka piti Eliaksen puolta — seikka, jonka Lönnrotin vielä vanhana sanotaan muistaneen. Eliakselle oli erinomaisen vaikeata oppia ruotsia. Hänen täytyi sanasta sanaan lukea ulkoa Svebiliuksen katkismus ja Hübnerin piplianhistoria sekä vastata kirjan mukaan. Puhua ei hän osannut niin paljon, että olisi kyennyt omin sanoin selittämään ruotsiksi sen, jonka oli lukenut.

Ensimäisen lukukauden asui Elias erään kirjansitoja Åttmanin luona, joka oli asunut Karjalohjalla, mutta sittemmin muuttanut kaupunkiin. Asunto oli sen puolesta hyvä, että Elias, jolla itsellä ei ollut kirjoja, sai luettavakseen sidottavana olevia kirjoja. Kevätlukukauden asui Elias vanhan aatelisneidin Greta Lostjernan luona, jonka veli, kornetti arvoltaan, omisti Paikkarin puustellin Sammatissa. Tässä paikassa, joka sijaitsi Tammisaaren eteläisessä korttelissa, olivat ikkunat ainoastaan metrin korkeudessa maasta, niin että ohikulkevat ihmiset helposti voivat nähdä, mitä huoneessa tehtiin. Asunto oli kuitenkin Eliaksesta hyvä kyllä.

Ruokansa piti Elias itse. Hänen ravintonsa oli etupäässä kuivaa ruokaa, jota kotoa oli mukaan annettu. Saadaksensa elatuksen apua hän

jouluna kävi toisten poikain kanssa Tammisaaressa laulamassa latinalaisia lauluja »Ecce novum gaudium» y. m., joita laulajat yhtä vähän kuin kuulijat ymmärsivät. Tällä tavalla tuli kokoon rahaa, kynttilöitä ja muuta semmoista. Mutta ruokaa ei Eliaksella sittenkään aina ollut riittämään asti. Kerrankin leipä loppui. Elias ei tahtonut kuitenkaan pyytää eikä ilmaista köyhyyttänsä, vaan kärsi mieluummin nälkää. Vihdoin huomasi piika, että pojan viimeinen leipä kesti tavattoman kauvan. Hän ilmoitti asian emännälleen, joka kysyi syytä siihen. »Jos mä sen alan, niin se loppuu», vastasi Elias. Kertomus, joka ei ole satua, todistaa hämmästyttävää tahdon lujuutta kymmenvuotiaassa pojassa.

Sen vähän, mitä Elias sai rahoja kotoa, antoi vanhin veli. Niinpä kerrotaan että hän kerrankin lähetti jonkun sammattilaisen mukana kolme riksiä veljellensä Tammisaareen. »Äidillä tuskin oli ropoakaan koskaan» sanoi Lönnrot itse Borgille kertoessaan näistä ajoista. Vanhimmalla veljelläkään ei ollut suuria varoja. Mutta mitä hänellä oli, antoi hän mielellänsä. Hänelle tulee suurin ansio Eliaksen kouluun joutumisesta. Tämän Eliasta yhdeksän vuotta vanhemman veljen koti oli myös myöhemminkin se suojapaikka, johon Elias puutteen ahdistaessa pakeni. Ennenkuin menemme edemmäksi, esitämme Henrik Juhanan lukijalle.

Henrik Juhana oli lapsena saanut kärsiä puutetta ja käydä kerjäämässä, kuten veljensäkin. Mutta hän oli kyvykäs mies, joka raivasi itsellensä tien vastuksien läpi. Hänestä tuli taitava räätäli. Siinä ammatissa Henrik Juhana oli etevin koko suvussaan. Useassa pitäjässä, Karjalohjalla, Lohjalla, Kiskossa, Nummella y. m. hän kävi työssä, eikä ainoastaan talonpojissa vaan herroissakin. Isän ja isänisän kätevyyttä hänessä oli muutenkin, satulasepän työtä y. m. hän teki. Suvun iloinen maailmankatsanto oli periytynyt myös Henrik Juhanaan. Hän oli valmis tekemään pientä pilaa, mutta se ei koskaan ollut loukkaavata. Milloin hän ompeli liian unisen oppipojan sänkyvaatteisiin kiinni tämän nukkuessa, milloin käski oppilastensa koettaa heittää itseänsä päänalusilla kumoon, aina oli leikissä joku hauska puoli. Toiselta puolen oli Henrik Juhanalla vakava luonne. Seurakuntalaisten kesken hän oli rakastettu ja arvossa pidetty henkilö. Kuusi vuotta hän m. m. oli pitäjän siltavoutina. Hän nai v. 1819 puustellin vuokraajan tyttären Stiina Liisa Björklundin, jonka vanhemmat olivat Tenholasta muuttaneet Sammattiin. Tämän syntyään ruotsalaisen naisen kunniaksi on myös luettava, että hän yhdessä miehensä kanssa koki auttaa Eliasta opin

tiellä. Hankkiaksensa Eliakselle rahoja lukujen jatkamiseksi hän kerran antoi vihkisormuksensa pantiksi. V. 1825 osti Henrik Juhana isältänsä Paikkarin torpan, johon hän rakensi kamarin lisäksi. Täällä hän oli vanhuksien tukena, joiden luona puute aina siihen asti, kunnes Elias heidät v. 1835 muutti Kajaaniin, ei ollut harvinaista. Henrik Juhana kuoli v. 1838. Vaimo, Elias Lönnrotin perheen rakas »fasteri», eli kauvan jälkeen ja näki monin kerroin sen avun palkittuna, jonka miehensä ja hän antoivat Eliakselle. Säilyttäen viimeiseen asti selvän ymmärryksensä hän kuoli vasta v. 1892.

Mutta palatkaamme jo Eliakseen, joka lastenkoulussa taistelee nälän ja ruotsinkielen kanssa.

Kun lukuvuosi Tammisaaressa päättyi, olisi ollut luonnollista, että Elias olisi jatkanut lukujansa. Mutta opin tie täytyi hänen jättää. Varoja ei ollut. Vaatteet, asunto, ruoka, kaikki maksoivat enemmän kuin kotolaisten tulot myönsivät. Eliaksen oli turvautuminen neulaan ja tekeminen työtä isänsä ja veljensä kanssa. Kaksi vuotta kului täten. Kuitenkin luki Elias aina, kun tilaisuutta vaan oli. Kaikki kirjat, mitä talossa löytyi, jossa hän kulloinkin oli, kelpasivat hänelle. Sunnuntaipäivät käytti Elias lukemiseen hyvin tarkoin. Hän meni humalistoon, metsään y. m. saadaksensa olla häiritsemättä työssänsä. Räätälinammatissa ei Elias silti nähtävästi ollut huono. Kerrotaan että hän kerran, kun tehtiin eräässä talossa säkkejä Lohjannummen markkinoille, löi vetoa mestarinsa kanssa tekevänsä »tunti ja säkki». Hän voitti vedon, mutta kertomus tietää, että talon tytär oli vähän avussa.

V. 1815 koitti Eliaksellemme jälleen onnellisempi aika. Hänet päätettiin taas panna kouluun, tällä kertaa Turun katedraalikouluun. Henrik Juhana yhdessä sukulaisensa ja hyvän ystävänsä, talollisen pojan Kristoffer Sylvanderin kanssa läksi viemään. Mukaan pantiin evääksi leipää ja mitä muuta liikeni kotoa. Mutta Elias, joka väliajalla oli ainoastaan omin päin lueskellut, oli unohtanut senkin vähäisen ruotsinkielen taitonsa, minkä Tammisaaressa oli oppinut. Sisäänpääsötutkinnossa oltiin vähällä hyljätä hänet. »Saat matkustaa kotiin samaa tietä kuin tulitkin veljesi kanssa, joll'et vastaa ruotsiksi», uhkaili koulun rehtori. Elias pääsi kuitenkin kouluun. Muuan tuttava nahkurinkisälli toimitti hänelle asunnon erääseen nahkurin työhuoneeseen lähellä Hämeen tullia. Kisällit ja oppipojat luovuttivat yhden

nurkan työhuoneesta köyhälle koulupojalle. Asunto ei suinkaan ollut kadehdittava, mutta paremman puutteessa piti siihenkin tyytyä.

Koulu, johon Elias tuli, oli vanha opin ahjo. Opettajilla ja oppilailla olivat omat tapansa, joilla he koettivat sivistyttää uutta tulokasta. Nähdäksensä oliko kumppanista miehen toivoa veivät toverit aina lukukauden alussa uuden oppilaan puuvajaan koulun pihalle. Säilystä otettiin vanha tupakanpuru, jota tulokkaan täytyi pitää määrätty aika suussansa. Jos oppilas, rupeamatta pahoin voimaan, kesti koetuksen, oli hän saavuttanut toveriensa suosion ja kunnioituksen, mutta jos päinvastoin tapahtui, rangaistiin ja halveksittiin häntä. Elias piti tupakanpurun suussaan ilman että alkoi voida pahoin ja sai sentähden käydä miehestä. Opettajat taas ankaruudella istuttivat opin siemeniä ja hyviä tapoja kansaan kasvavaan, nuorisoon nousevaan. Eliaksemmekin, joka, luultavasti näyttääksensä toisille pojille, mihin hän kelpasi, heitti kiviä kirkon katon yli, oli vähällä saada selkäänsä. Ei auttanut, että poika selitti, ettei tietänyt kivien heittämisen olleen kiellletyn. Opettaja vaati Eliasta pöydän alle häpeemään. Tämä oli kuitenkin Eliaksesta kovempi rangaistus kuin selkään saaminen. Hän valitsi jälkimäisen. Mutta tunti loppui ja vapautti syyllisen kaikesta rangaistuksesta.

Huolimatta huonosta ruotsinkielen taidosta viihtyi Elias hyvin koulussa, sillä pojat puhuivat keskenänsä enemmän suomea kuin ruotsia. Koulukirjoja ei hänellä ollut ollenkaan. Kolmella riksillä, jotka hän ensimäisenä syksynä sai kotoansa, ei paljon kirjoja voinut ostaa ja osa oli säästettävä muihinkin tarpeisiin. Elias luki toveriensa kirjoista ruoka-aikoina ja muulloin, kun nämät eivät itse tarvinneet kirjojansa. Jonkun kumppanin asunnon eteisessä tai portailla saattoi köyhän räätälin pojan usein tavata lukemassa, sillä aikaa kun toveri söi. Eliaksen hyvä muisti korvasi kuitenkin vaillinaisen lukemisen. Varsinkin latinankielessä hän pian tuli tovereitansa etevämmäksi. Vanhana hän itse arveli ruotsinkielen luvun Tammisaaressa hyödyttäneen hänen latinan opintojansa. Kun syyslukukausi loppui, siirrettiin Elias monta poikaa ylemmäksi luokalla. Jos otamme huomioon, minkälaisissa oloissa Elias eli, on hänen menestymisensä sitä merkillisempi. Eliaksen ravinto oli yhtä kehno kuin asuntokin. Hänen pääasiallisin ruokansa oli leipä. Kerran lähetettiin hänelle kotoa makkaroita, ja joskus hän sai armeliailta ihmisiltä ilmaiseksi soppaa. Tiedetään että Elias lakaisemalla erään leskirouvan rappuja sai päivälliseksi lämmintä ruokaa. Että tämä tapahtui Turussa, on todennäköistä. Turussa olo-aikaan so-

veltuu myös se tosi seikka, että Eliaksemme, auttaessansa tovereitansa läksyjen luvussa, sai näiltä vehnäkorppuja palkaksi, mutta olisi kymmenen kertaa mieluummin ottanut kovan leipäpalasen sammuttaaksensa nälkäänsä.

Lukukausien väliajoilla oli Elias luonnollisesti kotona. Matkan kotoa kouluun ja päinvastoin teki hän tavallisesti jalkaisin. Hänen setänsä Kustaa Henrik väliin vei hänet Turkuun hevosellansa. Kerran otti ohi ajava rovasti hänet vaunuihinsa, kun kuuli pojaltansa, että pussi selässä kulkeva poika oli tämän koulutoveri. Toisinaan pääsi Elias jonkun sammattilaisen matkassa. Niin kerrotaan, että eräällä tällaisella matkalla isäntä, jonka seurassa hän oli, sanoi: »Koetas messua, jos sinusta tulee pappi.» Poika totteli, mutta messu onnistui huonosti. Elias oli sanonut, ettei ollut papiksi aikonutkaan. Kuinka niukoissa varoissa Elias oli, kuvaa seuraava tosiasia. Kerran Turusta koulusta tullessa ei Eliaksella ollut ruokaa eikä rahaa. Kulkea lähes kymmenen peninkulmaa tyhjällä vatsalla ei ole helppoa. Poika oli aivan nääntyksissä päästyänsä Sammattiin. Kun hän saapui kotikylään, sattui eräs emäntä kirnuamaan. Uupunut nuorukainen sai suuren voileivän, joka maistui niin hyvälle, että hän vielä vanhana muisti kiitollisuudella antajaa.

Kuinka kauvan Elias asui nahkurin työhuoneessa, ei ole tarkkaa tietoa. Loppuajan koulussa ollessa, ainakin vuoden, hän asui erään vahtimestari Engblomin luona, jonka poika, sittemmin Iniön kappalainen Abraham Engblom, myös kävi koulua. Perheellä oli kaksi huonetta, joista toinen oli poikien hallussa. Omassa ruoassaan oli Elias täälläkin. Ansaitaksensa itsekin jotakin rupesi Elias, nähtävästi kouluaikansa loppupuolella, erään ylioppilasosakunnan vahtimestariksi eli n. s. »kansakuntapojaksi». Kauvanko hän tässä toimessa oli, ei ole tunnettu, eikä tiedetä edes osakuntaa, jonka kansakuntapoikana hän oli. Kun Borgin muistiinpanoissa ei ole asiasta mitään puhuttu, on luultavata, ettei Elias suurta aikaa vahtimestarin virassa ollut.

Mitä ponnistuksia Elias tekikin pysyäksensä koulussa, eivät ne lopultakaan auttaneet. Lähes kolmen vuoden koulunkäynnin jälkeen täytyi hänen taas palata entiseen toimeensa, räätälintyöhön. Hän teki työtä vanhimman veljensä kanssa ja oleskeli tämän kodissa. Koulupoika sai ryhtyä tavallisiin maalaistehtäviin. Milloin hän ei tehnyt räätälintyötä, toimitti hän kaikenlaisia askareita, kantoi ruokaa elukoille j. n. e. Heinänaikana hän seurasi kylän väkeä ulkoniityille, jonne kotoa lähdettiin jo illalla, jotta

seuraavana aamuna oltiin valmiit aikaisin työhön. Ruumiillinen työ virkisti nuorukaisen mieltä. Nuo heinämatkat säilyivät Eliaksen hauskassa muistossa hänen elämänsä ehtooseen asti.

Elias ei heittäytynyt toimettomaksi ja veltoksi luku-asioissakaan, vaikka kaikki apulähteet näyttivät kuivuneen. Sammatin silloisessa kappalaisenapulaisessa Juhana Lönnqvistissä Elias löysi auttajan aikana, jolloin hän sitä parhaiten tarvitsi. Lönnqvist, joka oli syntynyt Nurmossa v. 1787, oli ennen mainitun Procopaeuksen apulainen ja nainut tämän tyttären. Kun Lönnqvist sai tietää Eliaksen lukuhalun, rupesi hän hänen opettajakseen. Hän oli taitava opettaja ja varsinkin matematiikassa etevä. Hän opetti Eliakselle m. m. algebraa. Eräs omin silmin näkijä kertoi, että Elias, käydessään Lönnqvistillä kesäaikana lukemassa, oli usein ulkona luonnon helmassa kirjoinensa. Rakkaus luontoon, jonka näimme lapsessa, ilmaantui siis nuorukaisessakin, se seurasi miestä ja vanhusta.

Toisestakin syystä kuin Eliaksen opettamisesta tulee jälkimaailman olla Lönnqvistille kiitollisen. Hän keksi keinon, jolla Elias pääsi aineellisesta pulasta. Lönnqvist kehotti Eliasta laulamalla kokoomaan jyviä. Talonpojat neuvoivat samaa. Tapa ei ollut uusi. Köyhät koulupojat keräsivät ennen aikaan usein sillä keinoin itselleen varoja, ja olihan Elias itsekin jo Tammisaaressa kulkenut ympäri laulamassa. Elias päätti koettaa, vaikka ei ollut erityisesti laulaja. Mutta suurta taitoa ei vaadittukaan. Isä opetti pojalle muutamia virsiä, m. m. nuo tutut »Mun silmän', käten' nostan» ja »Hädässän' huudan Herraa». Mahdollisesti annettavien kynttiläin kulettamista varten teki Elias noin 30 centimetriä pitkän ja 20 centimetriä leveän suunnikkaan muotoisen laudan. Toiseen lyhyemmistä sivuista laittoi hän kantimen ja puikkoja, joihin kynttilät sydämistään ripustettiin. Kun oli kesä, käveli Elias paljain jaloin. Saadaksensa jalkapohjansa vahvemmiksi hän tervasi ne. Säkki selkään ja teini oli valmis. Ensimäisessä paikassa, Kiikalan Pulkalla Sammatissa, johon Elias meni, hän sai tavallista runsaamman saaliin: neljä vakkaa jyviä, lihakontin, juuston ja kakun. Tämä kehotti jatkamaan, vaikka julkinen esiintyminen oli Eliaksen luonnolle vastahakoista. Laulaessa katsoi Elias seiniin eikä ihmisiin päin. Erään naisen, kun sen näki, tuli poikaa niin armo, että rupesi itkemään. Oliko Elias alussa yksin vai jonkun kumppanin seurassa laulamassa, on vaikeata päättää. Yhteen aikaan ainakin hänellä oli toveri. Mahdollista on, että se oli Samuel Hellgren, sittemmin Urjalan kirkkoherra, joka kuoli

v. 1890 90-vuotiaana ja tiedetään olleen yhdessä Eliaksen kanssa teinipoikana. Että Eliaksella oli kumppani, todistaa hupainen pikku kertomus, joka saakoon sijansa tässäkin. Oli heinänaika, kun Elias toisen teinin kanssa oli veisaamassa Sammatin kirkolla. Talon väki oli ulkona työssä, lapset vaan leikkivät sisällä. Kun nuorukaiset pöydän päässä lauloivat virttänsä, satuloi talon pieni poika tynnörin jalkoja. Laulajat eivät voineet pidättää nauruansa nähdessään lapsen homman ja koko virsi meni penkin alle.

Kuinka laajalla alalla Elias liikkui jyviä kokoomassa, on enää mahdoton saada selville. Tiedetään hänen käyneen Sammatin naapuripitäjissä. Saaliin suuruudesta päättäen — se teki 6 tynnöriä viljaa — ei hän aivan kaukana kotoa ollut keräämässä, kenties Karjalohjalla, Nummella, Kiskossa ja Suomusjärvellä.

Saaduista jyvistä leivottiin kotona leipiä. Elias saattoi taas ruveta ajattelemaan kouluun lähtöä. Syyslukukausi v. 1819 ehti kuitenkin alkaa, ennenkuin Elias tuli valmiiksi. Opettajansa kehotuksesta hän tällä kertaa päätti mennä Porvoon lukioon. Lönnqvist vei hänet omalla hevosellaan sinne ja hankki oppilaalleen vielä asunnonkin erääseen käsityöläisperheeseen. Vaikka lukukautta oli osa jo kulunut, otettiin Elias vastaan. Yksi kirja Euklideen geometriaa täytyi hänen kouluun päästäkseen lukea lisäksi, mutta se oli tehty muutamassa päivässä.

Elias oli nyt lukiolainen. Hänen nuoruutensa pilvisellä taivaalla paistoi jälleen onnen aurinko. Mutta onni saada olla koulussa, tarvitsematta nähdä nälkää, oli Eliakselle liian suuri voidaksensa kestää kauvan. Kun päästiin kevääseen, alkoivat leipävarat loppua. Pitkältikö nuo kuusi tynnöriä riittivät, kun muita tuloja ei ollut! Oliko teininä kulku taas alettava? Täytyikö yhäti turvautua ihmisten armeliaisuuteen? Koska oli kärsimyksistä loppu tuleva? Tämän tapaiset kysymykset epäilemättä risteilivät nuorukaisen mielessä, kun hän näki leivän päivä päivältä vähenevän. »Kun hätä on suurin, on apu lähinnä», sanotaan. Niin nytkin. Apteekkari Kustaa Bjugg Hämeenlinnassa tarvitsi apteekkiinsa oppilasta. Saadaksensa sellaisen hän kysyi kirjeellisesti Porvoon lukion rehtorilta, olisiko oppilaitoksessa ketään poikaa, joka haluaisi apteekki-oppilaaksi ruveta. Tarjona oleva paikka oli kuin Eliasta varten. Kun rehtori ilmoitti asian oppilaille, oli Elias valmis jättämään koulun. Ennenkuin kevätlukukausi loppui, hän jo oli Hämeenlinnassa, jossa ratkaiseva käännekohta hänen elämässään oli tapahtuva.

Apteekkari Bjugg oli tuohon aikaan naimaton mies. Paitsi Eliasta palveli apteekissa proviisori Bror Hagelin. Alussa oli uusi ala Eliakselle luonnollisesti outo, vaan hän perehtyi työhönsä pian. Proviisori oli hyvä mies, mutta musikaalinen henkilö, joka jätti Eliakselle enimmät työt. Harvat lomatunnit ja yön hiljaiset hetket vaan jäivät oppipojalle omiin töihin. Mutta Elias käytti aikansa hyvin. Hän jatkoi opintojansa lukien Ovidiusta, Dahlin kreikkalaista lukemistoa, kasvioppia, laski algebraa y. m. aina kun sai aikaa. Sjögrenin latinalais-ruotsalaisen sanakirjan hän oppi ulkoa. Hän tuli hyväksi tutuksi usean koulupojan kanssa ja luki yhdessä heidän kanssansa. Elias kirjoitti m. m. Dahlin lukemistoon käännöksen, jota kauvan jälkeenpäinkin käytettiin koulupoikain kesken. Pysyäksensä öisin valveilla hän sitoi nuoralla jalkansa niin, että sitä alkoi pingoittaa, jos sattui nukahtamaan.

On selvää, että Eliaksen luvut ilman johdatusta eivät olisi toivotuille perille vieneet, siksi hajanaista oli hänen opiskelunsa tähän asti ollut. Puutetta koetti hän korvata lukemalla yhdessä koulupoikien kanssa, mutta opetuksen arvoista sellainen luku ymmärrettävästi ei ollut. Hyvä sallimus saattoi kuitenkin nytkin Eliaksen tielle miehen, joka otti häntä vapaaehtoisesti ohjatakseen. Koulupoikien kautta saapui tieto Eliaksen ahkeruudesta kaupungin koulurehtorin Henrik Långströmin korviin. Tämä otti selvän merkillisestä apteekki-oppilaasta ja tutkittuansa Eliasta rupesi häntä yksityisesti opettamaan tunnin viikossa. Långström oli syntynyt Karjalohjalla v. 1790, joten se seikka, että Elias oli saman puolen mies, nähtävästi oli yhtenä syynä hänen uhraavaisuuteensa. Mutta toiselta puolen aavisti rehtori epäilemättä, että Elias omasi suuret hengen lahjat, jotka olivat päästettävät vapaasti kehittymään. Sattuma saattoi nuoren apteekki-oppilaan toisenkin miehen suosioon, jonka ystävyys ja vaikutus tuli hänelle suuriarvoiseksi. Tapahtui kerran että piirilääkäri Eerik Juhana Sabelli, joka oli apteekkari Bjuggin lanko ja asui saman rakennuksen yläkerrassa, missä apteekki oli, puhutteli huvikseen apteekki-oppilaita latinaksi. Toiset eivät osanneet vastata paljon mitään, mutta Elias puhui sujuvasti tuota oppineiden kieltä. Lääkärin huomio kääntyi harvinaisen taitavaan oppilaaseen ja hän alkoi siitä lähtien yhdessä Långströmin kanssa suunnata Eliaksen opintoja.

Lukujensa päämaalia, yliopistoa, lienee Elias entisinä kouluvuosinansa tuskin rohjennut ajatella. Jouduttuansa Långströmin ja Sabellin tuttavuu-

teen hän alkoi täyttä totta jännittää voimiansa suorittaakseen ylioppilastutkinnon. Kaksi vuotta oltuansa Hämeenlinnassa Elias jo uskalsi ajatella Turkuun lähtöä. Mutta vielä oli yksi este ensin poistettava. Elias oli sitoutunut olemaan Bjuggilla opissa kuusi vuotta. Noin monivuotinen opissaolo olisi ollut kalliin ajan tuhlausta. Långströmin ja Sabellin avulla tuli tämäkin asia hyvään päätökseen. Jo kesällä 1822 pääsi Elias opista ja meni kotiin, jossa hän luki etenkin Homerusta ja Vergiliusta. Rehtori Långström tutki häntä ja antoi päästötodistuksen yliopistoon vielä samana syksynä. Korkeakoulu ei enää ollut kaukainen toivojen maa. Matkarahat ainoastaan puuttuivat. Ne sai Elias eräältä hyvältä ystävältänsä, kauppapalvelija Juhana Vilhelm Lucanderilta Hämeenlinnassa. Tämä antoi 40 riksiä sanoilla: »Ei sinun tarvitse pelätä, että minä karhuan, maksa milloin voit». Sabelli antoi lisäksi. Sydän täynnä toivoa läksi Elias suorittamaan ylioppilastutkintoa. Lokakuun 10 p. hän piirsi nimensä yliopiston nimikirjaan, samalla viikolla kuin J. L. Runeberg ja J. V. Snellman. Uusi ajanjakso Eliaksen elämässä alkoi.

Ennenkuin lopetamme kuvauksemme Elias Lönnrotin lapsuudesta, on vielä yksi asia mainittava. Harrastus, jolle Lönnrotin koko seuraava elämä oli pyhitetty, sai alkunsa jo apteekissa. Hämeenlinnassa ollessansa Elias luki R. v. Beckerin toimittamia Turun Viikko-Sanomia ja J. Juteinin juttuja. Alussa oli tuo suomalaisuuden harrastus kuitenkin yhtä paljon historiallinen kuin kieli- ja kansatieteellinen. Eliaksessa heräsi halu tietää, mistä Suomen kansa oli tullut ja minkälainen sen muinaisuus oli. Etsiessänsä näihin kysymyksiin vastausta hän yliopistossa johtui suomenkielen ja kansanrunouden alalle Porthanin, Lencqvistin ja Gananderin kirjojen sekä Beckerin ynnä Topeliuksen vaikutuksesta.

A. R. Niemi.

Piirteitä Giovanni Pratin runoudesta [1]).

Italian myöhempien romantikkojen joukossa on Giovanni Pratilla etevä sija. Hän syntyi 27 p. tammikuuta v. 1815 Dasindossa Tyroolin vuoristossa, vallan lähellä Italian rajaa. Rajaseudun olot ja luonto painoivat sekä hänen ruumiilliseen että henkiseen olentoonsa selvän leimansa. Hänen kasvonsa, joita tuuhea ruskea tukka ympäröi, ilmaisivat mielen lujuutta ja hehkuvaa intoa, mutta hänen sinisilmissään piili omituinen haaveksiva surumielisyyden sävy, joka ilmaisi germaanista luonteenpiirrettä, ja joka on niin vastainen Arioston ja Boccaccion maamiehien vilkkaille katseille. Runoilijan nuoruudentoverit kertoivat, että kaikissa hänen pienimmissäkin tavoissaan saattoi havaita raja-asukkaan sekaluonnetta. Se, joka kuuli hänen jossakin Firenzen kahvilassa, nojautuneena marmoripöytään, innokkaasti selittävän jotakin mieliainettaan, saattoi helposti kuvitella näkevänsä edessään Hoffmannin, tuon haaveellisen saksalaisen kertojan.

Pratin runoteoksissa kuitenkin italialainen elementti on vallalla, lukuunottamatta hänen »Ballate»jansa.

Nuorena lähti Prati ihanalta kotiseudultaan, Tyroolin alppien harjanteilta, opintoja harjoittamaan Italiaan ja rupesi Padovassa lakitiedettä tutkimaan. Kohta hän kuitenkin huomasi valinneensa väärän uran, hylkäsi juridiikan ja antautui kokonaan runottarien palvelukseen. Enimmän osan elämäänsä Prati vietti Italiassa, jossa hän julkaisi koko pitkän sarjan teoksiaan. Mutta kotiseudun viehkeät muistot, sen raittiit vuorituulet ja lumipeitteiset alppihuiput tuon tuostakin tulevat esiin hänen runoudessaan.

Pratin ensimäinen huomattava teos, joka perusti hänen runoilijamaineensa, oli runollinen kertomus »Edmenegarda», joka ilmestyi Padovassa vuonna 1841. Pari vuotta myöhemmin siirtyi runoilija Torinoon, jossa

[1]) Kriitillisiä lähteitä: *A. de Gubernatis*, Giovanni Prati, Torino 1861. *C. Tenca*, Giovanni Prati, Milano. *F. Martini*, Prefazione alle Poesie scelte di Giovanni Prati, Firenze. *Francesco de Sanctis*, Saggi critici, Napoli.

hän innokkaasti ylisti Carlo Albertoa ja hänen pyrintöjänsä Italian vapauttamiseksi. Asuttuaan jonkun aikaa Veneziassa ja Firenzessä, muutti Prati Roomaan, jossa hän pääsi opetusministeristön jäseneksi. Tässä virassa hän kuoli 9 p. toukokuuta v. 1884.

Pienen koelmamme tarkoitus ei ole käsitellä kaikkia Pratin teoksia, joiden lukumäärä on varsin runsas. Aiomme vaan luoda piirteitä muutamista hänen enemmän tunnetuista ja Italiassa luetuista runoteoksistaan.

Mainitussa »Edmenegarda» runossa saattaa helposti havaita Byronin vaikutusta. Yhtäläisyyksiä huomaa myys Pellicon, Grossin ja Sestinin runollisten novellien kanssa.

Muutamin sanoin mainitsemme sen sisällyksen.

Edmenegarda, joka muuten on jaloluonteiseksi kuvattu nuori aviovaimo, pakenee miehensä kotoa arvottoman houkuttelijan, Leonin kanssa, joka vähän senjälkeen hänet hylkää, tuhlattuaan pelissä kaiken omaisuutensa. Nälän ahdistamana palaa Edmenegarda entisen miehensä luo, joka hänet armotta sysää luotansa. Onneton vaimo miettii ensin itsemurhaa, mutta rohkaisee sitten mielensä ja päättää luostarissa hyvittää hairahduksensa.

Aihe siis on tavallinen, siihen aikaan usein käsitelty, mutta siitä huolimatta oli Pratin runoelmalla erinomainen menestys. Se levisi nopeasti yli koko Italian, ja kerrotaan hengellisen seminaarin oppilaiden Milanossa panneen toimeen kapinantapaisen mielenosoituksen saadakseen lukea sen (A. De Gubernatis, Giovanni Prati). Jos Edmenegarda olisi ilmestynyt meidän aikoinamme, en luule, että se likimaillakaan olisi herättänyt sellaista huomiota. Runoilija nimittäin usein eksyy pateettiseen deklameeraamiseen ja väririkkaiden kuvauksien esittämiseen, joka meidän aikalaisellemme tuntuu liioitellulta, jopa väliin teeskennellyltä. Myös on teoksen draamallisessa puolessa suuria heikkouksia, tekijällä kun ei ole tarpeeksi malttia objektiivisesti kuvata toimivia henkilöitä. Psykoloogisessa karakteristiikassa pistää ennen kaikkea runoilijan subjektiivisuus esille. Toisin sanoen: Edmenegarda on olennoltaan lyyrillinen, kuten yleensä Pratin runous.

Mutta Edmenegardassa on eräitä hyviä puolia, jotka kohottavat sen yli muitten samantapaisten senaikuisten runoteoksien. Grossi käsittelee samankaltaista aihetta runollisessa novellissaan »Idelgonda», Sestini novellissaan »Pia». Näitten runoelmien sankarittaret voitokkaina taistelevat siveellisyytensä uhkaajaa vastaan. Samoin useissa muissa runollisissa novelleissa. Toisin on Edmenegardan laita. Hän on surkuteltava henkilö, jonka kärsi-

myksen kautta runoilija tahtoo kuvata aviorikoksen tragediaa. Aiheen oli Prati saanut eräästä tositapahtumasta Veneziassa (De Gubernatis, mainittu teos). Keskellä pilvientakaista romantiikkia Edmenegardan ilmestyminen tuo mukaansa todellisuuden tuulahduksen, ja siinä on puutteellisuuksista huolimatta teoksen itsenäinen merkitys. Lämpimästi runoilija ottaa osaa Edmenegardan kohtaloon ja herättää myös lukijassa mielenkiintoa ja sääliä.

Jättämällä syrjään Pratin satiirisen ja allegooris-moraalisen legendan «Satana e le Grazie» mainitsemme ohimennen hänen poliitillista lyriikkiänsä, joka syntyi 1848 vuoden vallankumouksen aikana. Kun kuningas Carlo Alberto, väsyneenä alituisiin levottomuuksiin, epäröitsee, tuleeko hänen uudelleen julistaa sota Italian sortajia, Itävaltalaisia, vastaan, ja Pio Nonon kansallinen ja vapaamielinen into laimenemistaan laimenee, kunnes hän menettää kansan suosion ja lopulta valepuvussa pakenee Roomasta, niin Prati heille laulaa rohkaisevasti:

Svegliati, Alberto, alzatevi per Dio
Popoli tutti della nostra fé;
Se dal sonno ti desti, alma di Pio,
La cattolica Italia è ancor con te.

(Herää, Alberto, nouskaa, kautta Luojan, kaikki meidän uskomme kansat! Jos havahdat unesta, Pion henki, niin katoolilainen Italia on vielä puolellasi).

Senjälkeen hän huudahtaa täynnä sotaista intoa kansalaisilleen:

Tra l'aure e i fiori, tra i sepolcri e l'are
Tuoni un sol grido italico e guerrier:
Nostra è la terra dalla Rezia al mare,
Via lo stranier, per Dio, via lo stranier!

(Taivasalla kukkien keskellä, hautojen ja alttarien ääressä kaikukoon yksi ainoa italialainen ja sotaisa huuto: Meidän on maa Raetiasta aina mereen saakka: muukalainen täältä pois, kautta Jumalan, muukalainen täältä pois!).

Helmet Pratin runoudessa ovat tavattavissa hänen »Ballate»insa joukossa. Näissä on muoto ja runollinen asu italialainen, mutta henki ja aiheet germaanilaisia. Siinä syy miksi nämät ballaadit Italiassa eivät ole populäärejä. Italialaiset arvostelijat kyllä kiittävät muodon erinomaista täydellisyyttä ja kuvien rikkautta, mutta vieras alppihenkäys ei heitä miel-

lyttävästi hyväile. Kuvaavaa on tässä suhteessa Giuseppe Finzin arvostelu: »Siirrettynä meidän kirjallisuuteemme ballaadi aina vaan on ulkomaalainen kukka. Sillä on historiallinen oikeutuksensa haaveellisissa ja yleensä kamalissa paikkakunnallisissa taruissa, joille runoilija antaa määrätyn muodon, vilkkauden ja taiteellisen elämän, juuri senvuoksi, että ne herättävät määrätyn tunnelman ja eloisuuden runoilijassa, joka puolestaan tulkitsee kansan tietoisuutta. Mutta utuiset pohjoismaiset tarut eivät kestä meidän paahtavaa aurinkoamme» [1]).

Myöskin etevä nykyaikainen runoilija Giosuè Carducci pitää näitten ballaadien muodollista puolta arvokkaimpana. Hän kiittää niissä »mitä kauneimpia käänteitä ja mielijohteita, teknilliseen käsittelyyn katsoen täydellisiä säkeitä, jotka muodon puolesta ovat kauneimpia, joista sointuva italian kieli saattaa kerskata» [2]).

Pohjoismaitten asukas taas täydesti ihailee näitä ballaadeja, joissa henget valtaavasti personnifieeraavat voimakasta alppiluontoa.

Etevimpiin kuuluu mielestämme ballaadi »I fuochi fatui» (Virvatulet). Ballaadin alussa on juhlallinen hymni hengille. Kun runoilija siten on manannut eteensä virkeät muistonsa kotiseutunsa luonnosta — siitä mahtavasta luonnosta, johon niin hyvin sopivat sellaiset ylevät henget kuin Manfred — kertoo hän pitkistä talvi-illoista, jolloin hän lapsena kotiseudullaan vanhojen palvelijoiden ympäröimänä istui kuunnellen jännittäviä tarinoita hengistä ja velhoista.

Siirtykäämme runoilijan tunnelmaan:

Era nel verno. Non pianeta in cielo,
Nudi e squallidi i campi,
E l'aer basso; e la gelata buffa
Contro le quadre e brune

[1]) Introdotta nella nostra letteratura la ballata è pur sempre un fiore esotico Essa ha la sua ragione storica in fantastiche e generalmente truci leggende locali, a cui il poeta dà determinatezza, movimento e vita artistica, appunto perchè le hanno determinatezza e vita nello spirito del poeta, ch'esprime a sua volta la cascienza del popolo. Ma le nebbiose leggende nordiche non sostengono i nostri soli". (Finzi, Lezioni di Storia della Letteratura Italiana; Torino-Roma).

[2]) — le movenze e trovate bellissime, strofe per esecuzione tecnica perfette. chi prese così di per sè raro o non mai la melica italiana ne vanta di più belle e di così belle. (Cronaca bizantino, 1° giugno, 1884).

Vetriere stridea, cacciando obliqui
Strosci di pioggia, e di nevose falde.
Sul focolar d'un povero colono
Scoppiettava la fiamma; e a quella intorno
Io m'assidea, con molti,
I piccioletti membri attiepidendo . . .

(Oli talvi. Ei tähteä taivaalla, kedot autioina ja synkkinä, pilvet alhaalla; ja jäinen tuuli ritisi vasten mustia ikkunalaseja, kiidättäen alas sadetulvia ja lumiräntää. Köyhän uudistalolaisen pesässä paloi tuli räiskien, ja sen ympärillä istuin taajan piirin keskellä lämmittäen hentoja jäseniäni).

Tätä seuraavat kummitusjutut; jokainen säe päättyy refrengiin, joka muistuttaa tyroolilaiskirkon kellon surullista kajahdusta yksinäisessä vuoristossa.

Lukija joutuu samanlaisten tunteitten valtoihin kuin lukiessaan vanhoja skottilaisia tai germaanilaisia ballaadeja. Kummitusjuttujen loputtua omistaa runoilija liikuttavia säkeitä muutamille vainajille, jotka eläessään olivat hänelle ennen muita rakkaita, sekä viimeiset hyväiset kahdelle pienelle lapselleen, jotka kuoleman kautta ovat saavuttaneet vapauden.

Osaksi germaanilaista vaikutusta saatamme huomata Pratin kuuluisassa eepillis-lyyrillisessä runossa »Armando». Tämä ilmestyi täydellisenä vuonna 1868, siis Pratin varttuneemmalla iällä. Runoilijalla on tunne siitä, että hänen runoelmansa sankari tuntui olevan muitten mukaan muodostunut tyyppi. Siksi sanoo hän häätäen esipuheessaan:

— — — Novo è il mio calle;
— — — — — — — — — — —
Non è Fausto o Manfredo il mio poema,
Insigni forme, che imitar non giova,
È un pensier del mio capo.

(— — — uusi on tieni; — — ei runoelmani kuvaile Faustia eikä Manfredia, kuuluisia runouden muotoja, joita ei sovi jäljitellä, tämä on oman pääni ajatus).

Mutta hän on maininnut Faustin ja Manfredin nimet, ja lukija tulee heti ajatelleeksi näitä runouden sankareja ja rupeaa vertaamaan. Ei ole tarpeen pitkällekään ehtiä Pratin runossa, ennenkuin huomaa, runoilijan

omasta kiellosta huolimatta, että Armando on Faustin, Manfredin ja Hamletin heimoa. Tarkastamme myöhemmin sukulaispiirrettä.

Seuratkaamme ensin Pratin runoa sen pääkohdissa.

Armandon on hyljännyt hänen lemmittynsä Clara. Tämä seikka masentaa kuolettavasti Armandon mielen, niin että koko elämä hänestä tuntuu tyhjältä ja arvottomalta. Hän rupeaa harhailemaan ympäri Italiaa, kokee matkallaan jos jotakin. Mutta kaikki vaan herättää hänessä tunteen elämän mitättömyydestä. Ihanan Toscanan luonto ei tee häneen mitään vaikutusta. Ei muu siellä vaikuta häneen mielenkiintoa kuin eräs mustalaisvaimo, jolta hän kysyy tulevaisuuttaan. Sellaiset historiallisesti kuuluisat paikat kuin Palestro, Montebello ja Superga eivät ollenkaan vedä puoleensa hänen huomiotansa. Armando siirtyy Sisiliaan, mutta siellä eivät kauniit rauniot, ei ylevä vuoristo eikä kansanelämä häntä huvita, ainoa joka herättää hänen tarkkaavaisuuttaan on viidakkoon kätkeytynyt murhamies. Kauniissa Napolissa tämä haaveilija löytää simpukan ja vaipuu sen johdosta utuisiin mietelmiin. Sanalla sanoen: Armando on sairas, hän ei huoli mistään, hän on täydellisessä apatian tilassa.

Hänen mielensä tyydytyksen kaipuu on ylimmillään kun hän saapuu Roomaan. Nähdessään iäisen kaupungin, huudahtaa hän:

O inutile mia vita!
(Oi hyödytöntä elämääni!)

Muistellessaan Rooman muinaista loistoa ja mahtia tuntee hän oman elämänsä köyhyyden ja mitättömyyden yhä katkerammin. Hän on juuri itsemurhan mietteiden kynsissä, kun hänessä herää vireille hellyyden tunne ja hänen mielialassaan tapahtuu kriisis.

Armandon synkeys johtuu hänen järjestään, eikä hänen sydämmestään. Hänen povensa pohjalla piilee paljon hyvyyttä, se on vaan herätettävä. Eräs jalo nainen, Natalina, jolle Armando on osoittanut auttavaisuutta, rukoilee hänen puolestansa. Pian löytää Armando oman itsensä, hän kohtaa taiteen ja Arbellan. Arbellassa kuvaa runoilija taiteen tytärtä, lapsellista uskoa ja rakkauden korkeinta ihannetta. Armandossa herää hehkuva rakkaus Arbellaan. Tässä loppuu Armandon elämän lyyrillinen osa, ja nyt alkaa draamallinen. Hänessä virkoavat taas ne puhtaat ja viehkeät tunteet, jotka hänessä vallitsivat ennenkuin petollinen Clara ne oli himmentänyt. Arbella sovittaa hänet uudelleen elämän kanssa, jonka mysteeriumi on ratkaistu. Elämän salaisuus on rakkaus, Armando on saavuttanut

tavoittamansa ihanteen, se on Arbella; Arbella on äärettömyys, jota hänen henkensä halasi.

Mutta myöhemmin Arbella palauttaa Armandon mieleen menneisyyden ja aukaisee siten uudelleen Armandon sydämmen vanhan haavan.

Arbella kehottaa:

»Ricordiam, ricordiam! Senza rimorsi
È un divino splendor dell' intelletto
La ricordanza.»

(Muistelkaamme, muistelkaamme! Vapaana omantunnon syytöksistä muisto on järjen jumalallinen välke.)

Armando oli etsinyt Arbellassa unhotusta, ja nyt Arbella kehottaa häntä muistelemaan.

Armandon entinen synkeys palaa. Liikuttavasti hän sen lausuu sanoissa:

»Beltà della Natura,
Fuggevoli in un dì,
Non siete che figura
Di un Dio che non è qui;
E in te pur anco, Arbella
Quel grande Iddio non è:
Sol, come in onda stella,
Splende riflessa in te.»

(Luonnon kauneus, joka haihdut päivässä, et ole muuta kuin varjokuva Jumalasta, joka ei ole täällä; eikä sinussakaan, Arbella, piile tämä suuri Jumala: ainoastaan aaltoon heijastuvan tähden tavoin hän kuvastuu sinussa.)

Maailman tuottama puutteellinen tyydytys taas katkerana muistuu hänen mieleensä, ja äärettömyyden kaiho herää valtaavana; hänen onnettomuutensa on:

»— — — Venir al mondo
Con superbe nature, e non poterle
Dominar come numi.»

(— — — tulla maailmaan ylpeine pyrintöineen voimatta hillitä luontoansa jumalien tavoin.)

Arbellan seuraamana rupeaa Armando taas astumaan vaivaloista elämän polkua. Hän antautuu tutkimuksiin, lukee viisaita kirjoja, mietiskelee

ja kirjoittaa. Tämän kautta hän yhä vaan etsii unhotusta. Mutta hänen ponnistuksensa loppuu kaiken olevaisen halveksimiseen. Tällä kertaa Armandon epätoivo on vielä täydellisempi kuin ennen. Mutta nytkin syntyy hänessä reaktsiooni. Kuten ensi kerralla hänet pelasti Natalinan rukous, niin nytkin esirukous hänet parantaa. Eräs sysien kaivaja perheineen, joiden hyväntekijä Armando on ollut, rukoilee hänen puolestaan. Armando tunnustaa itseänsä ylemmäksi taivaan Herran ja rukoilee häntä ensi kerran elämässään. Hänen mielensä nöyrtyy, hän hylkää kunnian ja mahdin. Täydellinen harmonian tila seuraa, rakkaus Arbellaan herää uudelleen kahta voimakkaampana. Entinen iäisyyden kaiho elpyy taas, nyt kun hän on täydelleen varma Arbellan puhtaasta rakkaudesta. Unissa kysyy Armando: »Qual sarà il mio domani?» (Millainen on oleva huomispäiväni?) Hän on saava tähän pikaisen vastauksen, sillä hänen elämänsä ura on loppuunut, hän lepää kuolinvuoteellaan, ja hänen huuliltaan kuuluu rukous: Herra, vastaanota henkeni ja saata minut ansaitsevaksi jälleen näkemään Arbellan.

Armando siis ainoastaan taivaassa voi täysin rakastaa Arbellaa.

Huomaamme lopussa vaikutusta Petrarcasta, joka myös ihailee transscendenttistä rakkautta, joka kuvailee, miten maallinen rakkaus vähitellen puhdistuu ja muuttuu taivaalliseksi. Mutta sen sijaan, että Petrarca antaa äsken kuolleen Lauran taivaasta palata tätä rakkautta ilmoittamaan ja selittämään, siirtää Prati sankarinsa iäisyyden maille. (Vertaa Petrarcan kauniiseen runoon »Trionfo della Morte».)

Tässä lyhyissä piirteissä tuon haaveellisen runoelman sisällys. Helposti siitä näemme sukulaisuuden Faustin, Manfredin ja Hamletin kanssa.

Verratessaan Armandoa Faustiin tuomitsee Francesco de Sanctis edellisen jotenkin arvottomaksi. Hän tuo vikana esille etupäässä sen seikan, että Pratin runoelma on liian abstrakti, että runoilijalla on ennaltaan valmiina metafyysilliset aatteensa, joita hän ilmaisee haaveellisen runoelmansa muodossa. Onhan tosin Goethen draamassa paljon salaperäistä, onhan hän siihen, kuten itse sanoo, »Vieles hineingeheimnisst», mutta päähenkilöt ovat todellisia, elämästä temmattuja, kuten Gretchen, Faust y. m. Jatkaaksemme de Sanctisen vertausta otamme vielä huomioon Goethen virkeät luonnon kuvaukset, jotka elävinä liittyvät kokonaisuutta ylentämään johtuen Goethen valtaavasta panteistisesta katsantokannasta, ja kernaasti siis myönnämme, ettei Pratin runoelma kykene kilpailemaan Faustin kanssa.

Puolestamme emme voi olla viittaamatta Byronin ylevään Manfrediin. Myös Manfred hakee unhotusta menneisyydestä, itsestään, kaikesta. Kuinka voimakkaan todellisuuden vaikutuksen tekee Manfred keskellä yksinäisiä lumipeitteisiä alppeja henkienkin manaajana! Jospa Manfredin syvä syyllisyyden tunne ei olekaan runoilijan omaa kokemaa — kuten esim. Georg Brandes arvelee — niin on Byron kuvannut sen niin liikuttavan todeksi, niin eläväksi, että lukija kauhistuen seuraa Manfredin omantunnon tuskia. Mutta mikä ääretön erotus heikon Armandon synkeyden ja itseänsä tuomitsevan raudanlujan Manfredin tunnontuskien välillä!

Kenen runous voikaan kuvata sellaista pateettista ylevyyttä ja individiin itsenäisyyttä kuin Manfredin seuraavat sanat (Manfred, Act III):

»— — — there is no future pang
Can deal that justice on the self-condemn'd
He deals on his own soul.»

(— — — ei mikään tuleva tuska voi rangaista niin ankarasti, kuin se joka itse itseänsä tuomitsee ja rankaisee.)

Sekä seuraava Manfredin vastaus pahalle hengelle, joka tahtoo ottaa hänet valtoihinsa (Manfred, Act III):

»Thou hast no power upon me, that I feel;
Thou never shalt possess me, that I know:
What I have done is done; I bear within
A torture which could nothing gain from thine:
The mind which is immortal makes itself
Requital for its good or evil thoughts —
Is its own origin of ill and end —
And its own place and time — its innate sense,
When stripp'd of this mortality, derives
No colour from the fleeting things without;
But is absorb'd in sufferance or in joy,
Born from the knowledge of its own desert.
Thou didst not tempt me, and thou couldst not tempt me;
I have not been thy dupe, nor am thy prey —
But was my own destroyer, and will be
My own hereafter. — Back, ye baffled fiends!
The hand of death is on me — but not yours!»

(Sinulla ei ole mitään valtaa minun ylitseni, sen tunnen. Sinä et koskaan omista minua, sen tiedän. Minkä olen tehnyt, se on tehty; minä kannan povessani tuskaa, johon sinä et saata lisätä mitään. Henki, joka on kuolematon, antaa itse itsellensä palkinnon tai rangaistuksen hyvistä tai pahoista ajatuksistaan. Se on oman onnettomuutensa alku ja loppu. Se on oma paikallisuutensa ja aikansa. Sen sisäinen olemus, kun se on vapaa tästä kuolevaisuudesta, ei lainaa muotoansa ulkonaisista häilyväisistä seikoista, on vaan vajouneena kärsimykseen tai iloon, joka johtuu oman ansion tietoisuudesta. Sinä et ole minua viekoitellut, sinä et olisi voinut minua viekoitella. En ole ollut petettäväsi, enkä ole saaliisi. Olen itse ollut oma runtelijani ja olen oleva vastedeskin siinä elämässä, joka lähestyy. Pois te pettyneet henget! Kuoleman käsi on päälläni, eikä teidän.)

Jos ulotamme vertauksemme Hamletiin, niin ei tämäkään vertaus mielestämme lankea Armandon eduksi.

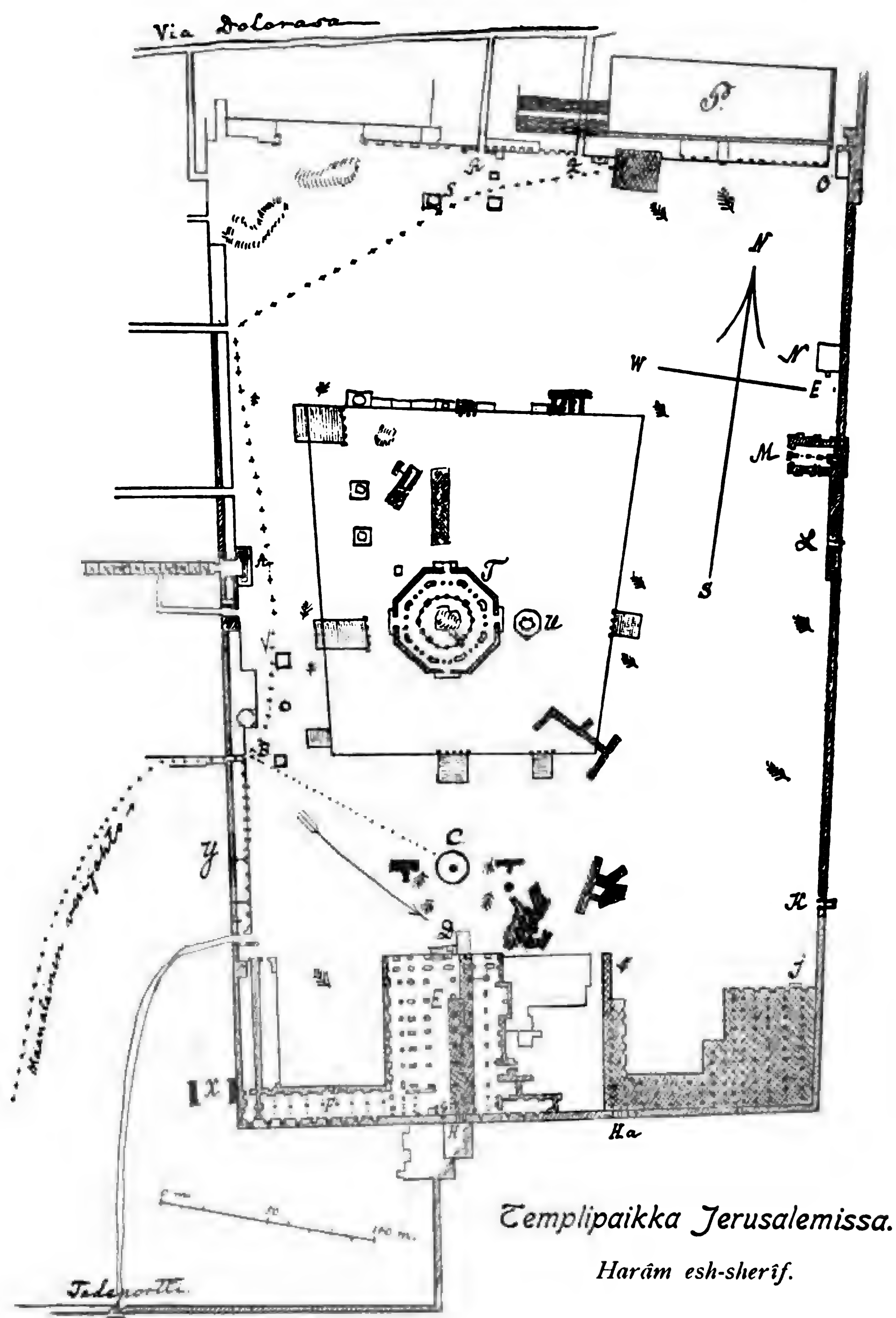
Niin nerokasta ja hienoa analyssiä pessimistisestä mielentilasta, joka syntyy ideaalisen ja reaalisen katsantokannan yhteentörmäyksestä ja edellisen häviämisestä, kuin suuri Brittiläinen on antanut kuuluisassa psykoloogisessa draamassaan, ei Prati likimaillekaan onnistu antamaan. Siksi ovat hänen henkilönsä liiaksi abstrakteja, liiaksi vailla lihaa ja verta.

Mutta mitä ei runoilija ole sanoin onnistunut tuomaan esille, sen näemme piilevän periajatuksen pohjalla. Pratikin, kuten johtavat runoilijat, on syvällä povessaan tuntenut paremman todellisuuden kaihoa, ihmishengen pyrintöjen ylevyyttä, mutta myös niiden yhä pettäviä tuloksia, toisin sanoen nerokkaan ihmishengen kamppausta ja kärsimystä nykyisissä puutteellisissa olosuhteissa. Jos ei hän ole onnistunut ilmaisemaan omaa ja muitten etevien henkien elämäntaistelua niin universaalisella runoteoksella kuin Faust, eikä niin ylevää individualisuutta edustavalla traagillisella runoelmalla kuin Manfred, saatamme kuitenkin syystä hänessä kunnioittaa hänen syvää runoilijaluonnettansa ja hartaita pyrkimyksiänsä.

Hyljättyään käytännöllisen uran antautui Prati koko innollaan runouden palvelukseen, ja piti sitä pyhänä uhraten sille parhaat voimansa ja pysyen sille uskollisena kuolemaansa asti.

Jalmari Hahl.

Templipaikka Jerusalemissa.

Harâm esh-sherîf.

Käynti Jerusalemin templipaikalla.

(Harâm esh-sherîf.)

I.

Jos tahtoo mukavasti silmätä pyhää kaupunkia Jerusalemia ja saada siitä edullisimman vaikutuksen, pitää nousta Öljyvuorelle. Täällä käsittää seuraavien *Wallinin* sanojen koko totuuden: »näin katsottuna etäältä ja ikivanhojen muistojen kirkastamana, hamasta ihmiskunnan ensi vuosisadoista aina viimeisiin saakka, Sionin kaupunki ei saata olla innostuttamatta tylyintäkään mieltä; mutta älä mene sinne sisään, pysy mieluummin ulkopuolella ja palaa sitten takaisin omaan maahasi säilyttäen hurskaita muistoja Davidin linnasta.» Nämät sanat sopivat koko pyhään maahan ja kaikkiin itämaihin. Itämaat ovat ihailtavat kaukaa. Joka kylä, joka kaupunki pyhässä maassa on lumoava virstan ja virstojen päästä katsottuna. Mutta kaupungin muurien sisäpuolella muuttuu lumouksemme pettymykseksi.

Öljyvuorelta havaitsee kuitenkin Jerusalemissa yhden paikan, jossa katse mielihyvällä viipyy. Vastapäätä Öljyvuorta ja ainoastaan Kidronin laakson erottamana vuorelta, on kaupungin kaakkois-kulmassa suuri aukea paikka, jonka pinta-ala on melkein kuudes osa koko aluetta kaupungin muurien sisäpuolella. Tämän aukean paikan rajana on idässä ja osaksi etelässä kaupungin muuri. Pohjoisessa ja lännessä ympäröivät sitä kaupungin huonerivit. Tuossa ahtaassa lian ja meluavien ihmisjoukkojen täyttämässä kaupungissa on tämä paikka ainoa, jossa tapaa siisteyttä ja hiljaisuutta. Ympäröivät muurit estävät huoneet anastamasta tätä aukeata paikkaa, ja silmämme saa vapaasti ihailla niitä jaloja rakennuksia, jotka sijaitsevat täällä tummien vakavien kypressi-puitten varjoomina.

Tällä alueella oli luultavasti »Araunan Jebusealaisen riihi», jonka luokse David rakensi alttarin herralle (2 Sam. 24, 25). Tänne Morian vuorelle Salomoni sittemmin foinikialaisilla rakennusmestareilla rakennutti itsellensä palatsin ja templin. Täällä levisi hävityksen kauhistus, kun Ne-

bukadresarin sotalaumat valloittivat kaupungin ja hävittivät templin. Tuhasta ja sorasta kohosivat tällä paikalla *toisen* templin vaatimattomammat muurit, jotka vuorostaan joutuivat kreikkalaisten, egyptiläisten ja roomalaisten ryöstettäviksi ja hävitettäviksi. Tänne Herodes vihdoin rakensi *kolmannen* templin, jossa Jeesus esiintyi. Loistossa ja komeudessa se ehkä voitti Salomonin pyhyyden, ja monta jäännöstä tästä rakennuksesta löytyy vielä. Tämän paikan pohjoispuolella kohosi myös *Antonia* niminen linnoitus, josta Titus katseli templin hävitystä ja paloa. Juutalaisten templin sijaan keisari Hadrianus rakensi Jupiterin templin, ja kaikkein pyhintä saastutti Jupiterin kuvapatsas. Juutalaiset olivat ainaiseksi pois suljetut pyhimmästä paikasta, jonka he tunsivat. Pelosta, että he tahtomattansa astuisivat kaikkein pyhimmälle paikalle ja saastuttaisivat sen, eivät he tohdi ollenkaan käydä vanhan templipaikan luona. Sen läntisen muurin ulkopuolelle (kartassa Y) he sitävastoin kokoontuvat joka perjantai-iltapuoli ja virittävät liikuttavan valituksensa Sionin kadonneesta loistosta.

Pakanallisen roomalaisvallan sijaan tuli sitten kristinusko. Kristityt eivät näy antaneen juutalaiselle templipaikalle erityistä kunnioitusta. Näyttääksensä ylenkatsettansa juutalaisuudelle käyttivät he templipaikkaa kaikenlaisen lian vientipaikkana.

Vasta Islamin kautta sai templipaikka pyhyytensä takaisin. Yhtä pyhä, kuin se ennen oli juutalaisille, on se nyt muhammettilaisille, jotka ainoastaau Mekalle antavat suuremman kunnioituksen. Tämä omituinen ilmiö perustuu seuraavaan asianlaitaan.

Vaikutuksensa ensi ajoilla koetti Muhammetti sovinnollisella ja kohteliaalla käytöksellä juutalaisia kohtaan voittaa nämät opillensa. Siinä tarkoituksessa käski hän uskovaisten rukoillessa kääntyä Jerusalemia kohden, joka niinmuodoin oli Islamin ensimäinen k i b l a. Koranissa uskottelee hän käyneensä juutalaisten entisen templin paikallakin sanoessaan (Sura 17, 1): »kunnioitettu olkoon hän, joka näyttääksensä palvelijallensa muutamia meidän ihmeistämme, eräänä yönä siirsi palvelijansa yöllisen matkan kautta pyhästä rukouspaikasta *(mesdjid elharâm,* Mekassa) kaukaisemmalle rukouspaikalle *(mesdjid el-aksa),* jonka alan me olemme siunanneet.» Tämä kuuluisa koranin lause antoi alun vanhan templipaikan nykyiselle uskonnolliselle nimelle »kaukaisin rukouspaikka», *(mesdjid el-aksa)* jolla nimellä siis tarkoitetaan *koko* yllä osoitettua aluetta. Se synnytti myös kosolta taruja profeetan uskotellusta yöllisestä käynnistä. Ja mikä on tärkein kaikesta,

se tuli syyksi, minkätähden Muhammetin tunnustajat pitävät Jerusalemia pyhänä.

Kun Jerusalem antaumuksen kautta oli joutunut toisen kaliifin Omarin haltuun, oli sentähden hänen ensi työnsä etsiä tätä kuuluisaa paikkaa, jossa arapialaisten tarujen mukaan Davidin templi oli seisonut ja jossa pyhä kallio löytyi, jolla Muhammetin sanotaan rukoilleen. Arapialainen kirjailija *Djamâl eddîn Ahmed* (c. 1351) kertoo, että Omar, kun hän vietiin pyhälle paikalle, heti tunsi sen Allahin apostolin mainitsemaksi paikaksi, vaikka se oli peitetty sonnalla ja kaikenlaisella lialla, jota kristityt olivat sinne koonneet. Omar alkoi heti puhdistaa paikkaa ja vihki sen muhammettilaisten rukouspaikaksi eli moskeijaksi, jolla siis — tätä ansaitsee vieläkin huomauttaa — oikeastaan ymmärretään koko nykyistä templialuetta. Erään islamin uskoon kääntyneen juutalaisen esittämän ehdotuksen, että määrättäisiin templipaikan keskuudessa oleva kallio kiblaksi, näkyy Omar hylänneen. Hän määräsi sen sijaan, että kibla oli oleva templipaikan eteläpäässä, siis Mekkaan päin. Jotensakin varmaa on, että Omar tähän rakennutti yksinkertaisen rakennuksen puusta sen ajan tavan mukaan. Mutta Omarin rakennuksesta ei ole mitään jäljellä. Se rakennus, joka nyt löytyy templipaikan eteläosassa ja kutsutaan *El-áksa* ahtaammassa merkityksessä, on luultavasti rakentamista rakastavan omaijaadiruhtinaan *Abd el-melik*in (c. 691) tekemä, jota tulee pitää nykyisen templipaikan, niinkutsutun *Harâm esh-sherîf*in, oikeana laatijana.

Näitten johdattavien muistojen jälkeen, joille häiritsemättä voi antautua Öljyvuorella templipaikka niinkuin kartta levitettynä edessään, tahdomme nyt käydä itse tällä alueella. Joskin lähempi tutustuminen itämaitten näkemistä ansaitseviin paikkoihin tavallisesti vaan hävittää meidän lumouksemme, niin luulen, että käyntiä templipaikalla voi pitää hyvänä poikkeuksena yleisestä säännöstä.

Ennen muinoin päästiin templipaikalle itämuurissa näkyvän komean «kultaisen portin» kautta ja luultavasti etelästäkin kahdesta portista. Mutta nämät kaikki ovat aikaa sitten umpeen muuratut. Ainoastaan pohjoisesta ja lännestä voi nyt päästä templipaikalle, ensin mainitulta suunnalta kolmen portin kautta ja lännestä koko seitsemän portin kautta. Vieras ja uskomaton kristitty, jolla vasta Krimin sodan jälkeen on vapaa pääsy templipaikalle mutta jonka nytkin täytyy olla konsuliviraston santarmin ja yhden

turkkilaisen sotilaan vartioimana, saatetaan sisään tavallisesti lännestä »Puuvillakauppiaiden portin» kautta *(Bâb elqattânîn,* kartassa A). Tämän portin kautta astuin minäkin templipaikalle eräänä kirkkaana joulukuun päivänä viime vuonna.

Käännyin heti tultuani portin sisäpuolelle oikealle ja kuljin läntisen rajamuurin ja templipaikan ylisen penkereen välillä muutaman kaivon ohitse, templipaikan eteläpuolelle, jossa *El-âksa*-moskeija ahtaammassa merkityksessä sijaitsee. Vastapäätä sisäänkäytävää on kaunis kaivo *El-kâs* (kartassa C), joka samoin kuin templipaikan muutkin lukuisat kaivot saapi vetensä maanalaisesta vesijohdosta, joka »Vitjojen portin» *(Bâb es-silsile,* kartassa B) alta tuottaa templipaikalle vettä Salomonin lammikoista lähellä Betlehemiä. Vähän matkan päässä täältä on toinen vielä suurempi vesisäiliö, ja juuri El-aksan portin vieressä on niin kutsuttu »Lehtikaivo» *(Bîr el-waraka,* kartassa D). Odottaessani templin palvelijaa, jonka piti seurata minua, istauduimme kaivon reunalle ja muuan mies kertoi seuraavan tarun. Eräs pyhiinvaeltaja, joka tahtoi ottaa vettä kaivosta, pudotti sankonsa. Silloin hän itse laskeutui alas kaivoon ottaaksensa sankonsa ylös. Mutta siellä alhaalla löysi hän oven ja astui sisään erääseen puutarhaan. Hän poimi yhden lehden puusta ja pisti sen korvansa taa. Sitten hän jälleen nousi ylös kaivosta. Tultuansa ylös meni hän kaupungin kuvernöörin luo ja kertoi löydöstänsä. Kuvernööri ilmoitti tämän eriskummaisen tapauksen Omarille ja muistutti häntä eräästä muinaistarusta, jonka mukaan yksi mies oli käyvä paratiisissa ja palaava elävänä takaisin. Omar käski hänen tutkia miehen tuomaa lehteä. Jos se edelleen oli viheriä, niin se varmaankin oli paratiisista. Ja niin oli myöskin asian laita. Tässä on siis paratiisin ovi.

Sillä välin saapui templin palvelija ja sittenkun minun jalkani olivat käärityt säkkikankaasta tehtyihin terukkeisiin, astuimme El-aksaan (kartassa E).

Tämä rakennus vastaa tarkoituksensa puolesta sitä katollista osaa joka vanhimpain muhammettilais-moskeijain kaavan mukaan aina on moskeijan kibla-puolella ja kutsutaan *el-mughatta.* El-aksaa voi suurimmassa lyhykäisyydessä sanoa basilikaksi, joka kuuden pylväsrivin kautta on jaettu seitsemään osaan ja on 56 metriä leveä ja 80 metriä pitkä. Sen eteläosan yli kohoaa puinen kupooli, jonka ohessa sillä täällä on kaksi sivurakennusta. Tämä rakennusryhmä ei muodosta mitään kokonaisuutta. Siinä voi huomata sekoitettuna monta muotoa ja rakennusainetta. Abd el-melik

näkyy El-aksaa rakentaessaan käyttäneen vanhoja raunioista saatuja rakennusaineita. On väitetty, että hän ainoastaan on korjannut vanhemman kristityn basilikan, niinkutsutun Maariankirkon, jonka keisari Justinianus oli perustanut. Mutta ei ole todistettu, vaan on pikemmin hyvin epävarmaa, että tämä kuuluisa kirkko, joka vielä muutamia vuosia ennen Omaria oli käytännössä, oli templi-alueella.

Abd el-melikin rakennusta vahingoitti pahasti maanjäristys 8:lla vuosisadalla, jonka jälkeen abbasidiruhtinaat *El-mansûr* ja *El-mahdi* korjasivat sen. Arapialainen kirjailija *El-mukaddasi* (»Jerusalemilainen», 985) ja persialainen *Nâsir-i-Khusrau* (1047) ovat ensimäiset, jotka kertovat El-aksasta. Heidän kertomuksensa mukaan oli silloisessa El-aksassa enemmän portteja kuin nykyisessä rakennuksessa ja myöskin suurempi luku pylväitä, nimittäin 280 kappaletta. Tästä päättäen oli silloinen rakennus nykyistä laajempi, ja kirjailija *Edrîsî* sanoo, että ainoastaan Kordovassa moskeijan katettu osa on suurempi kuin *El-aksassa.* Varsin erilainen on *Mudjîr eddîn el-ulaimin* kertomus (noin 1496), joka jotensakin tarkoin kuvaa nykyistä moskeijaa.

Kysyttänee mikä on Mukaddasin ja Nâsir-i-Khusraun aikojen jälkeen vaikuttanut El-aksan nykyiseen muotoon? Jerusalemin historia 11:lla ja 12:lla vuosisadalla antaa vastauksen tähän kysymykseen.

Vuosina 1016 ja 1034 tapahtui Jerusalemissa maanjäristyksiä, jotka tekivät tuhoja templipaikallakin ja antoivat aihetta laajaperäisiin korjaus- ja uudistöihin. Vähän myöhemmin, Heinäkuun 14 p. vuonna 1099, valloittivat ristiretkeläiset pyhän kaupungin. Templipaikka jätettiin nyt niin sanottujen templiherrojen haltuun. Nämät asettuivat El-aksaan asumaan ja toimeenpanivat tätä tarkoitusta varten tarpeellisia muutoksia moskeijan sisustuksessa. Muun muassa se länteenpäin käyvä suippoholvinen sali (kartassa F), joka nyt on naisten osasto, tehtiin templiritariston asehuoneeksi. Kun vihdoin Saladin jälleen valloitti Jerusalemin muhammettilaisille (1187), niin hän uudestaan vihki El-aksan sen alkuperäiseen uskonnolliseen tarkoitukseen ja korjasi perin juurin koko pyhän huoneen. Tästä työstä hän itse kertoo kirjoituksessa, joka on luettavana moskeijan *mihrâbin* eli rukouskomeron yläpuolella. »Ja hän rukoili Allahta synnyttämään hänessä kiitollisuutta tästä armosta ja tekemään hänet osalliseksi anteeksi-antamiseen, hänen laupeutensa ja armahtavaisuutensa tähden.»

Kun minä kävellessäni moskeijassa saavuin mainitun rukouskomeron (kartassa G) eteen, makasi siinä mies polvillaan ja rukoili. Jotta en häiritsisi miestä hänen silminnähtävässä hartaudessaan, astuin ohitse oikealle päin. Siinä samassa tuli kunnianarvoinen sheikki, tarttui käsivarteeni ja vei minut *mimbarin* luo. Tämä on saarnastuolin näköinen teline, jonka päällä *el-khâtib* elikkä puhuja seisoo, kun hän puhelee kokoontuneille uskovaisille. El-aksa-moskeijan *mimbar* on erittäin kaunista työtä, jonka eräs taiteilija Alepposta teki v. 1168 Nureddinin tilauksesta ja jonka Saladin sitte asetti tänne. Se on taitavasti puusta veistetty ja kirjailtu norsunluulla ja simpukankuorella. Mimbarin vieressä näytti sheikki kivessä olevan kolon ja sanoi: «tuo on Jeesuksen, Maarian pojan, jalanjälki.» Sitten hän vei minut kahden vieritysten seisovan pylvään luo ja kertoi, ettei se pääse taivaaseen, joka ei mahdu kulkemaan pylvästen välistä. Niistä kokeista, joita ennen muinoin tässä oli tehty, oli varmaankin ollut vaan surettavia tuloksia, sillä väli on varsin soukka. Sentähden ehkä tämän kokeen tekeminen tätä nykyä on tehty mahdottomaksi pylvästen väliin asetetulla raudalla.

Muitten nähtävien joukossa näytti vanhus minulle itäisessä sivurakennuksessa olevan paikan, jossa Omarin alkuperäisen moskeijan sanotaan seisoneen. Itäisen seinän vieressä on vielä nähtävänä »40 martyyrin pyhyys» ja »Sakariaan paikka», jossa Sakarias, Barakian poika tapettiin, joka Matt. 25, 35 mukaan tapahtui »alttarin ja templin välillä». Vastapäätä ovea on vihdoin Aaronin poikain hauta.

Kun olin tarpeekseni tarkastanut El-aksan sisäpuolta, astuimme pienestä »Lehtikaivon» vieressä olevasta rautaportista toistakymmentä astuinta alas maanalaiseen holviin, joka nelikulmaisten pylväitten kannattamana ulottuu El-aksan keskiosan alle. Vanha seuralaiseni löi kädellään holvin sivuseinää ja kysyi enkö äänestä kuullut, että seinänkin takana oli ontevuus. En tiedä varmaan, kuinka lienee asianlaita, mutta vanhus väitti, että maanalaiset holvit ulottuvat aina templipaikan keskikohdalle, »kalliokuvun» alle. Eikä hän ollut vallan väärässä, sillä todellisuudessa on templipaikan pinnan alta löydetty suuri joukko ontevuuksia, holveja, vesisäiliöitä, kaivoja ja vesijohtoja, niinkuin osaksi kartastammekin näkyy. Jos tarkempi tutkimus sallittaisiin, löydettäisiin ehkä enempi ontevuuksia.

Mainitun holvin eteläpuolella käänsi sheikki huomioni vahvaan monoliittipylvääseen, jonka hän sanoi olevan Salomonin aikakaudelta. Yleensä kansa itämailla luulee, että kaikki vanhat muistomerkit, joilla on tavallista

suurempi koko, ovat Salomonin ajoilta. Todellisuudessa tämä pylväs lehdillä koristettuine latvaksineen juontaa alkunsa bysantilaisten aikakaudelta. Vielä etelämpänä, itse ulkomuurissa, näkyy vanha kaksoisportti (kartassa H), joka nyt on suljettu. Se on rakennettu aikamoisista kivistä, joitten koristeet osittain vielä ovat näkyvissä. Sekä ikänsä että paikkansa puolesta on se luultavasti »Huldan portti», joka oli olemassa Kristuksen aikoina ja mainitaan Talmudissa.

Tästä maanalaisesta holvista palasimme takasin samaa tietä, jota olimme tulleet, ja nousimme jälleen templipaikalle. Käännyimme nyt oikealle ja lähdimme templipaikan kaakkoiskulmaan. Vanhus astui sisään pimeästä aukosta (kartassa I), sytytti kynttilän ja kävi edelläni alas pitkiä pimeän peittämiä kiviportaita pitkin. Kun olimme astuneet vähintään kolmekymmentä askelta alaspäin, tulimme kammioon, joka on sisustettu rukoushuoneeksi. Tämän paikan mainitsee jo espanjalais-arapialainen kirjailija *Ibn Abd Rabbîh* (c. 900), joka kutsuu sitä »Maarian, Jeesuksen äidin, *mihrâbiksi*». Sen omituisuus on se, että siinä näytellään vapahtajamme Jeesuksen kehto. Jo mainittu kirjailija Nâsir-i-Khusrau kirjoittaa: »täällä löytyy ammoisilta ajoilta Jeesuksen kehto. Se on kivestä ja niin suuri, että mies voi toimittaa rukouksensa sen sisässä, jonka itsekin tein. Kehto on kiinnitetty maahan, niin ettei sitä voi liikuttaa paikasta. Tässä kehdossa Jeesus lepäsi pienenä ollessaan ja puhuessaan kansalle.» Nâsir lisää vielä: »tässä paikassa sanotaan Jeesuksen syntyneen, rauha olkoon hänen kanssansa. Eräässä pylväässä näkyy vielä merkki, niinkuin joku henkilö olisi kahdella sormella pidellyt pylvästä. Kerrotaan, että Maaria, kun hän oli synnytysvaivoissaan, tarttui pylvääseen ja kiveen painoi tämän merkin.» Omasta puolestani voin ainoastaan todistaa, että tämä on yhtäpitävää sheikin kertomuksen kanssa ja sen kanssa mitä itse näin. Jo ennen islamin syntyä näkyy tämä taru olleen olemassa. Sentähden olikin tähän paikkaan rakennettu niin sanottu »Jumalansynnyttäjän kappeli». Ehkä syntyi tämä taru siitä, että muinaisten heprealaisten vaimoilla lienee ollut tapana tässä paikassa odottaa lapsensaantiansa.

Jeesuksen kehdon luota astuimme sisään suurenlaiseen maanalaiseen rakennukseen. Sen muodostaa kolmetoista niin sanottua pulkkoholvia, joita kannattaa 88 kahteentoista riviin järjestettyä pylvästä. Tämä mahtava rakennus ulottuu 88 metriä länteen päin ja 60 metriä pohjoiseen päin. Sen tarkoitus on aikaansaada suurempi tasainen pinta templipaikalle. Se ei

näy olevan peräti vanha. Mutta se on suureksi osaksi tehty ikivanhoista suurenlaisista aineksista. Tiedämme, että samanlaisia holvirakennuksia oli olemassa Jeesuksen aikana, ja templialan luonnosta päättäen voi pitää varmana, että jo Salomoni oli rakennuttanut tänkaltaisia holvia samaa tarkoitusta varten. Arapialaiset pitävät tätä rakennusta demoonien työnä, ja ikäänkuin osoittaaksensa, ettemme tallustelleet pyhällä paikalla, pyysi arvoisa sheikki minulta paperossin, jota hän hyvällä maulla poltti sillä aikaa kun kävelimme näissä himmeissä huoneissa. Kerrotaan että Salomoni täällä piti mainiot hevosensa, joita kaukaisilta mailta osteli, ja sentähden tätä paikkaa kutsutaankin Salomonin talliksi. Tätä kertomusta ei voi todeksi näyttää. Sitä vastoin on tuttu asia, että templiherrat tänne majoittivat hevosensa. Seinissä vieläkin näkee renkaita, joihin hevoset olivat sidotut. Templiherrojen aikana samoin kuin Jeesuksenkin aikakaudella pääsi näihin holvirakennuksiin suoraan etelästä kolme-osaisen portin kautta, josta vielä näkee jäännöksiä etelämuurissa (kartassa H a). Tästä portista kulki epäilemättä usein Jeesus, kun hän opetuslastensa kanssa kävi »Salomonin pylväskäytävässä» (Joh. 10, 23). Näissä huoneissa moni juutalaisperhe oli kätkettynä Jerusalemin viimeisen piirityksen aikana. Heidän oli siinä mukava olla kun löytyi vettäkin, joka oli tänne johdettu jo mainituista Salomonin lammikoista. Kun Saladin valloitti Jerusalemin, suljettiin sekä tämä kolmeosainen portti että kaksoisportti, josta edellä puhuin.

Mutta jo olivat paperossimme poroksi poltetut. Menimme taas päivän valoon ja nousimme kaupungin ja templipaikan itäisen muurin huipulle. Tässä paikassa avautuu silmälle ihana ja suurenlainen näköala. Lännessä näkee templipaikan ja kaupungin. Idässä nousee Öljyvuori kirkkoineen, hautoineen, öljypuineen ja Getsemanen puutarhoineen. Syvällä jalkojemme alla on Kidronin elikkä Josaphatin laakson syväri, jossa hauta on haudan vieressä, patsas patsaan takana. Tämä näköala oli varmaan muinaisuudessa vielä ihanampi, silloin kun Kidronin virta huuhtoi templivuoren jalkaa. Kaivaustyöt, joita »englantilainen seura Palestinan tutkimusta varten» on toimittanut, ovat osoittaneet, että Kidronin laakso ennen muinoin oli paljon syvempi kuin nyt, jolloin sen suureksi osaksi täyttää sora ja multa. Kaakkoisen muurin kulman jalkakivet — joissa on nähty foinikilaisia kirjaimia — ovat löydetyt noin 25 metrin syvyydestä nykyisen maanpinnan alta muurin ulkopuolella ja melkein 40 metrin syvyydestä nykyisen templipaikan pinnan alta. Templipaikan lounaisessa kulmassa, jossa *Robinson* löysi

jäännöksiä siitä sillasta (kartassa X), joka muinoin kävi *Tyropoionin* laakson yli n. s. *Ksystus* vuorelle, on soran syvyys 18 metriä. Templimuurin koillisessa kulmassa on sora koko 35 metriä paksuna. Jos voisi poistaa nämä summattomat soraläjät, jotka peittävät muurien jalat, vasta silloin voisi täydellisesti käsittää mille mainion sopivalle paikalle »Davidin linna» oli perustettu. Juuri täällä idässä oli kaupungilla paras turva luonnollisessa jyrkässä kallioseinässä ja Kidronin syvässä laaksossa. Semmoinen kaivaustyö ei kuitenkaan ole mahdollinen. Sillä Kidronin laakson länsipuolinen rinne on muhammettilaisten suosittu hautauspaikka, ja niin kauan kuin heillä on valtaa, eivät he salli, että heidän isäinsä hautoja turmellaan.

Profeetta Joel 3, 12 sanoo: »nouskaat pakanat ja menkää ylös Josaphatin laaksoon, sillä minä tahdon siellä istua ja tuomita kaikki pakanat ympäristöltä.» Tätä lausetta käsitettiin muinoin väärin, ja siten syntyi luulo että viimeinen tuomio olisi tapahtuva tällä paikalla. Tämä taru löytyy Muhammetin uskolaisillakin. Erään muurista ulkonevan pylvään pätkän viereen (kartassa K) pysähtyi sheikki ja sanoi: »tuomiopäivänä jännitetään tästä pylväästä näkymätön silta, joka kuilun yli ulottuu Öljyvuorelle. Sen toisessa päässä seisoo Muhammetti ja toisessa Jeesus. Ja kuolleet nousevat ylös ja astuvat sillalle. Ja autuaat kulkevat vahingotta kuilun yli, mutta jumalattomat putoovat syvyyteen ja helvettiin.»

Astuttuamme alas templipaikan kivillä lasketulle tasangolle kävelimme pohjoiseen päin itäistä muuria pitkin. Tässä näkee ensiksi pienemmän portin (kartassa L), joka Mudjîr eddînin aikana kutsuttiin »Burâkin portiksi», koska muka profeetta hevosensa *Burâkin* selässä tästä portista oli tullut pyhään kaupunkiin. Yhteen aikaan sillä oli nimi »Ruumisten portti» *(bâb eldjanâiz)* syystä että kuolleet tämän kautta saatettiin ulos kaupungista. Sitten tulimme tuon ihanan portin luo, jota väärin on pidetty samana kuin Apost. tek. 3, 2 mainittu »kaunis» portti ja joka kreikkalaisen nimen väärän käännöksen kautta kutsutaan »kultaiseksi» portiksi (porta aurea, kartassa M). Tässä portissa on kaksi osaa, joita arabialaiset sanovat »armon» ja »katumuksen» portiksi. He tietävät sanoa, että muutamat portissa olevat pylväät ovat Saaban kuningattaren antamat Salomonille. Mutta todellisuudessa tämä »kultainen» portti rakennettiin 6:lla vuosisadalla. Arapialaisen kirjailijan Idrîsîn mukaan, joka kertoo ristiretkeläisten aikakauden oloista, pidettiin se suljettuna ja avattiin ainoastaan palmusunnuntaina. Silloin tästä kulki Öljyvuorelta Kidronin laakson kautta tuleva juhlakulkue, ja tämä tapahtui

samalla tapaa kuin Jeesuksen kuuluisa tulo Jerusalemiin, kun kansa hosiannahuudoilla tervehti häntä Davidin poikana. Muhammettilaisten kertomusten mukaan on kultainen portti pysyvä suljettuna, kunnes he kadottavat kaupungin kristitylle valloittajalle, joka tämän kautta on tuleva kaupunkiin. Muuten on huomattava, että joku portti itäpuolella, ehkä tässä samassa paikassa oleva, pidettiin suljettuna jo Hesekielin aikana, Herran sanojen mukaan (Hes. 44, 2): »tämän portin pitää oleman kiinni ja eikä sitä pidä avattaman, eikä kenenkään pidä siitä käymän; sillä Herra Israelin Jumala on siitä käynyt ja se on jäävä suljetuksi.» Eiköhän yllä mainitulla tarulla ole yhteyttä tämän raamatunlauseen kanssa?

Vähän matkan päässä kultaisesta portista on »Salomonin istuin» *(Kursî Sulaimân),* joka on pieni rukoushuone (kartassa N). Arapialaiset kertovat että Salomonilla oli tapa istua täällä katselemassa templin rakentamista. Täällä sanoo *Assujûtî* hänen työn päätyttyä uhranneen Jumalalle kolmetuhatta hiehoa ja seitsemäntuhatta lammasta. Seuralaiseni lisäsi tähän seuraavan kertomuksen. Täällä oli Salomoni kuollut. Jotteivät demoonit, joitten peljätty hallitsija Salomoni oli, huomaisi hänen kuolemaansa, nojasi hän valtikkaansa vasten niinkuin hän olisi levännyt. Vasta pitkän ajan perästä, kun mato oli syönyt valtikkaa, niin että se taittui kuninkaan painosta, huomasivat demoonit, että he vihdoin olivat vapaat hänen ikeestänsä.

Templipaikan pohjoisosa on tasaamaton, osaksi ruohoinen osaksi kivinen. Se mikä siinä on nähtävää on vähempiarvoista, ja kävelimme nopeasti pohjoismuuria pitkin. Tässä muurissa löysi v. 1874 ranskalainen muinaistutkija *Clermont Ganneau* erään arapiankielisen kivikirjoituksen, jossa mainitaan templipaikan mitat. Tästä kirjoituksesta, joka ehkä on Abd el-melikin ajoilta, puhuvat useat itämaiset kirjailijat, muitten muassa jo Nâsir-i-Khusrau. Tämä ranskalaisen tutkijan löytö todistaa sekin arapialaisten kirjailijain esitysten todenperäisyyttä.

Pohjoismuurissa on kolme porttia. Itäpuolisesta, joka kutsutaan »heimojen portiksi» *(bâb el-asbât,* kartassa O), voi nähdä suuren melkein kuivan vesisäiliön (kartassa P). Arapialaiset sanovat sitä »Israilin lammikoksi», kristityt Bethesdaksi. Lännempänä on yksi *Harâm esh-sherîfin* (kartassa Q) neljästä minareetista. Sitten seuraavat »anteeksi antamisen» *(bâb elhitta,* kartassa Z) ja »Profeettain kunnia» *(sheref elanbijâ,* kartassa R) nimiset portit. Jälkimäisen vieressä on kaivo, joka sekin saa vetensä Salomonin lammikoista tulevan vesijohdon kautta. Läheisyydessä on pieni

rukoushuone, »kalliolohkareen kupu» (kartassa S). Se on saanut nimensä siitä kallionkappaleesta, jonka Nebukadresarin sanotaan lyöneen irti templipaikan keskuudessa olevasta pyhästä kalliosta. Vihdoin näkyy luoteiskulmassa, jonka yli templipaikan korkein minareetti kohoaa, vanhojen muurien jäännöksiä. Tiedämme, että tällä kohtaa oli Herodeksen rakentama *Antonia* niminen linna, joka Josephuksen mukaan oli »sangen luja linna» ja jolla Tituksen valloitushistoriassa oli tärkeä sija. Ehkä kuuluivat nämät muurinjäännökset mainittuun linnaan.

Luoteiskulmasta kävelimme läntistä muuria pitkin, kunnes saavuimme pumpulikauppiasten portin luo, se on saman portin, josta ensin olin tullut templipaikalle. Olin siis kiertänyt templipaikan keskuudessa olevaa ylem pää osaa. Tänne nyt suuntasimme kävelymme.

K. L. Tallqvist.

Uusi Kalevalan painos.

Kuinka suuri merkitys Kalevalalla on meidän kansalliselle sivistyksellemme, on jokaiselle tuttu. Sitä todistaa myös yhä uudet painokset, jotka Kalevalaa on täytynyt julkaista. Uusin painos on ilmestynyt tänä syksynä.

Niinkuin jokainen tietää ovat viimeiset Kalevalan painokset, paitse runoja, sisältäneet hyvin paljon muutakin, Kalevala-tutkimuksen historiikkia, asia- ja sanaselityksiä, nimiluetteloja, kuvia. Uudessa painoksessa on näitten järjestyksessä poikettu entisistä. Kalevala ja sen selitykset on nyt toimitettu kahdessa eri nidoksessa. Edellinen käsittää ainoastaan itse runot ja Lönnrotin kirjoittaman alkulauseen 1849-vuoden Kalevala-laitokseen, sekä Loitsulukujen luettelon. Tekstin alla olevat selityksetkin on jätetty pois. Toinen nidos taas käsittää Johdannon, Asiaselityksiä, Kieli- ja Runo-oppia, Sanaselityksiä, Nimien luettelon, Runosävelmien näytteitä ja Kansantieteellisiä kuvia selityksineen. Tämä järjestys on mielestämme kaikin puolin hyvä. Edellistä nidosta on arvattavasti painettu suuri määrä ja onkin se stereoty-

peerattu, joten uusia painoksia saattaa ottaa koska tahansa ja kuinka suuria tahansa. Jälkimäistä osaa taas arvattavasti uudistetaan useammin, ja sehän onkin luonnollista, sillä mielipiteet yksityiskohdissa saattavat muuttua, tutkimus edistyy ja voi tuoda esille uusia tärkeitä tietoja ja näkökohtia. Kalevala-tutkimushan on meidän kansallisen tutkimuksemme tärkeimpiä osia, ja nämä »Kalevalan selitykset«, ovat varmin tulos tästä tutkimuksesta. Ne osoittavat millä kannalla tämä tutkimus on, ne tarjoavat sen ytimen kansan suurelle enemmistölle. Tältä kannalta katsottuna on hyvä että näitä »selityksiä« ilmestyy yhä uusia painoksia, ja että niitä koetetaan yhä täydentää, yhä parantaa.

Lähdemme nyt tarkastamaan tätä selitysten uutta painosta. Itse runoissa ei luonnollisesti ole tehty muutoksia, muita kuin muutamia välimerkkien käytännön ja oikokirjoituksen suhteen. — Jos kysymme mikä näiden selitysten tarkoitus on, voimme saada vähän eroavia vastauksia. Kalevalaa käytetään yleisesti koulukirjana, ja selityksiä laatiessa saattaa tätä käytäntöä pitää etusijassa silmällä. Saattaa myös asettua ankarasti tieteelliselle kannalle. Mutta ennen kaikkea saattaa katsoa Kalevalaa kansalliseepokseksi, kansallisen kirjallisuuden ensimäiseksi kirjaksi, jonka tulee »kulua jokaisen kansalaisen käsissä«. Mielestäni ei ole selitysten laatijoilla ollut täysin selvillä mitä näkökantaa noudattaen ne olivat laadittavat. Tuntuu melkein siltä kuin eri osastojen laatijat olisivat olleet vähäisessä määrässä eriävien näkökantojen vaikutuksen alaisina.

Mitä ensinnäkin tulee runojen eteen liitettyyn Elias Lönnrotin kirjoittamaan alkulauseeseen, niin puolustaahan se kyllä paikkansa, jo historiallisen merkityksensä kautta. Ristiriitainen se kuitenkin on, onpa siinä erehdyttäviäkin tietoja. Sanotaan esim. että Inkerissäkin »vielä myös joitakuita Kalevalan runoja, ehkä vajanaisesti, muistellaan«. Niinkuin tiedetään, osataan Inkerissä vieläkin hyvin paljon runoja ja panevat tutkijat Inkerin laulajille hyvin suuren merkityksen runojen kehityshistoriassa.

»Selityksissä« olevan »Johdannon« on kirjoittanut maisteri A. R. Niemi. Se käsittää lyheissä piirteissä kansanrunojen keräyksen, Kalevalan synnyn ja sen tutkimuksen historiikkia. Kaikki tässä olevat tiedot ovat epäilemättä täysin luotettavia, sillä kirjoittajalla ovat olleet apuna paraimmat asiantuntijat. Esitys, kuinka kansanrunoutemme ensin alkoi herättää huomiota ja kuinka sitä ryhdyttiin tutkimaan ja kokoomaan, on pääpiirteissä sama kuin edellisessä painoksessa. Lisää on tullut esitys H. R. von Schrö-

terin vaikutuksesta. Tämä saksalainen tiedemies nimittäin vuonna 1819 julkaisi kokoelman Porthanin, Lencqvistin ja Ganandcrin teoksista poimittujen suomalaisten kansanrunojen käännöksiä, »Finnische Runen». Tämä teos herätti hyvin suurta huomiota Suomessa ja innosti vireämpään asianharrastukseen. — Muissakin kohdissa on tietysti pienempiä uudistuksia.

Lönnrotin tointa, kehitystä, matkoja ja elämää on uudessa laitoksessa esitetty koko joukon laveammin kuin ennen. Arvokkain on esitys siitä kuinka Lönnrotissa heräsi ja kehittyi Kalevalan ajatus, kuinka hän työnsä suoritti; on näytetty mikä merkitys on Lönnrotin väitöskirjalla »De Väinämöine» ja Kalevalan edelläkävijällä Kanteleella ja Kalevalan ensimäisellä painoksella. Jollei tämä vaikea kysymys lopullisesti lienekään selvitetty, on tässä tehty hyvä askel eteenpäin.

Paikoillaan on myös, että Kalevalan johdannossa on laveampi esitys Lönnrotin elämästä ja matkoista. Tämä puoli johdannosta on kuitenkin mielestäni sen vähimmin onnistunut osa. Esitys on epätasainen. Toisia kohtia kerrotaan kovin laveasti, toisia yhtä tärkeitä tai tärkeämpiäkin taas aivan lyhyesti. Melkein kokonainen sivu on omistettu kuvaukselle kuinka hellästi Lönnrot oli kiintynyt kotiseutuunsa. Lönnrotin ensimäistä runonkeruumatkaa kuvataan osittain niin laveasti että mainitaan minkä vuorien yli hänen piti mennä kulkiessaan kahden kylän väliä. Toisista matkoista luetellaan vaan matkan pää-käymäkohdat. Luulen että kuvaus Lönnrotin matkoista olisi voinut olla koko joukon hauskempi, olisi mielestäni saanut mainita hiukan enemmän hänen keräämistavastaan ja seurustelustaan runolaulajien kanssa. Yleensä on Lönnrotin elämäkerta ripoteltu vähän liian laajalle alalle. Turha on ollut ankaran kronoloogisen järjestyksen noudattaminen Lönnrotin yksityisten elämänvaiheiden ja yleisten historiallisten tapahtumain suhteen. Tämän kautta, etenkin alussa, pyrkivät toiset asiat vähän epäselviksi, niinkin että muutamaa kohtaa pitää lukea pariin kertaan täysin tajutakseen. Jos järjestystä olisi hiukan muutettu, olisi esitys voittanut vilkkaudessa, eheydessä.

Lönnrotin matkoista kerrottaessa mainitaan sivumennen pari runolaulajaa. Eiköhän vastaisiin Kalevalan selitysten painoksiin voisi hankkia vähän laveampia tietoja etevimmistä runolaulajista? Mainita lyhyesti, kutka paraiten ovat laulaneet, keltä paraimmat ainekset eri lauluryhmiin on saatu, ja huomauttaa muutamalla sanalla laulajien sukulaissuhteista ja yhteiskunnallisesta asemasta. Ja miksi ei voisi hankkia muutamia kuvia runolaulajista?

Niistä laulajista tietysti ei voi saada, joilta Lönnrot ja hänen aikalaisensa kokoilivat, mutta kyllä samoihin sukuihin kuuluvista myöhemmistä laulajista. Nämät nimet ja tiedot ja kuvat kaikin puolin puolustaisivat paikkansa «Kalevalan selityksissä«.

Johdannon loppuosan muodostaa uusimmassa painoksessa samoinkuin edellisissä lyhyt esitys siitä, mikä merkitys Kalevalalla on ollut meidän sivistystyössämme ja minkä vaikutuksen se on muuhun maailmaan tehnyt, ja mitä käännöksiä siitä on vieraisiin kieliin ilmestynyt. Tämä osa on luonnollisesti täydennetty tiedoilla uusimmista käännöksistä ja Kalevala-tutkimuksista.

Seuraa sitten «Asiaselityksiä». Nämä asiaselitykset olivat ennen joka sivulla tekstin alla, yhdessä sanaselitysten kanssa. Sanaselitykset sitä paitse silloinkin muodostivat erityisen sanakirjan tekstin jälkeen. Uuden järjestyksen kautta on saavutettu se etu, paitse jo aikaisemmin mainitsemaamme, että on päästy sanaselityksiä kahteen kertaan painattamasta, tekstin alla ja luettelossa. Asiaselitykset, jotka nytkin ovat runojen mukaan järjestetyt, eivät näet ollenkaan käsitä outojen sanojen, vaan ainoastaan outojen lauseiden, vaikeammin ymmärrettävien kohtien ja outojen tapojen selityksiä. Niitä laatiessa on noudatettu entisiä selityksiä hyvin huolellisesti, melkein liiaksikin. Joku selitys olisi tarpeettomana voinut jäädä pois, niinkuin esim. III, 205; IV, 140. Toisin paikoin olisi vanha selitys voinut saada vähän selvemmän muodon, esim. XVIII, 567, 569. Monin paikoin on selityksissä mainittu muotoja, jotka jälempänä olevasta «Kieliopista« käyvät selville. Mutta voivat ne puolustaa paikkaansa, jos ajattelee että kirjaa niin suuressa määrässä käytetään koulukirjana, mikä näkökanta mielestäni yleensäkin jossain määrin on vaikuttanut näiden selitysten laatimiseen. — Vielä olisi mainittava, että etnograafisten nimitysten selitykset ovat toisin kerroin sanaselityksissä toisin kerroin asiaselityksissä, (esim. arpa sanaselityksissä ja orsi asiaselityksissä), mutta siihenkin on voinut olla vaikuttavat syynsä. Kenties voisi kuitenkin näille etnograafisille selityksille valmistaa tilaa muualla.

Epäilemättä on meillä ollut ja on vieläkin suurella osalla meidän yleisöämme muutamissa suhteissa liikoihin menevät käsitteet Kalevalasta, etenkin sen iästä, ja siitä saatavien tietojen vanhuudesta, ja myös yleensä Kalevalan kertomusten reaalisuudesta. Näitä liiallisia käsitteitä ei näillä selityksillä ole ruvettu kumoamaan, mikä onkin aivan oikein. Mutta tässä suhteessa olisi kaikkialla voitu noudattaa samaa arkatuntoisuutta kuin nimi-

luettelossa, ei ainakaan selityksillä niitä ylläpitää. Tältä kannalta olisi jokunen selitys voinut jäädä pois tai saada toisen muodon. Niinpä XVIII, 235:n selityksestä voisi luulla että runot olisivat yhtä vanhoja kuin siinä mainitut vanhat hautalöydötkin. Tähän selitykseen ei kuitenkaan ole mitään aihetta.

Arka asia ja paraillaan suuren muutoksen alainen on käsitys suomalaisten mytologiasta. Siitä saamme myöhemmin puhua enemmän. Tässä mainittakoon että asiaselityksissä ei ole noudatettu samaa näkökantaa kuin »Nimien luettelossa«. Asiaselityksissä, missä muutamin paikoin on mytologiaa koskettelevia selityksiä, on otettu Kalevala niin sanoakseni semmoisenaan varmaksi mytologian lähteeksi, ja kerrottu seikkoja, joihin kyllä voi löytää perustusta Kalevalasta, mutta joista uudempi tutkimus väittää, ettei kansan oma käsitys ole ollut samanlainen. II, 301:n selityksessä sanotaan että Ukkoa palveltiin ylijumalana. Onhan tutkimus osoittanut kuinka ylijumaluuden käsite on Lönnrotin muodostama. — Sanaselityksistä taas saadaan tieto, että ylijumala merkitsee yläilmassa asuvaa jumalaa.

Jossakin seikassa saattaa luonnollisesti olla eri mieltä. Säkeet XXII, 521, 522, »Kaikki rauniot rahoina, kivet pienet peninkinä«, selitetään: »Aarrekätköjä kivien alla. Rahoja kätkettiin vihollisten pelosta metsään«. Mielestäni ovat nämä säkeet selitettävät edellisten yhteydessä mielikuvitteluksi. — Jos jossain olisi ollut taipuvainen säilyttämään illusioonia, niin olisi ollut XI, 240:ssä, ja liekö niin aivan välttämätöntä selittää siitä Väinämöisen kuulu kannel jouhikanteleeksi. — III, 209 saattaa käsittää toisellakin tavalla.

Edellisissä Kalevalan laitoksissa on myös ollut esitys Kalevalassa käytetystä kielestä ja sen omituisuuksista. Uudessa laitoksessa on tämä esitys perin pohjin uudestaan järjestetty, joten se nyt selvyytensä ja asiallisuutensa ja säntillisyytensä vuoksi on erittäin arvokas. Monia parannuksia ja uudistuksia en huoli ruveta luettelemaan, mainitsen vaan refleksiivimuodot, joissa vihdoin on päästy oletetuista, mutta olemattomista muodoista. Sama perinpohjainen muutos niiden suhteen on pantu myös sanaselityksissä toimeen, joissa ei mainita oletettua refleksiivistä infinitiiviä, vaan varsinaisen pääsanan infinitiivi.

Erittäinkin ansiokas on tähän laitokseen lisätty runo-oppi. Yksinkertaisilla, harvoilla säännöillä saadaan runonrakenne tarkalleen määrätyksi. Yksi pieni huomautus olisi vielä mielestäni voinut puolustaa paikkaansa.

Kalevalassa on nim. koko joukko säkeitä, jotka kirjakielessä käytetyn lukutavan mukaan rikkovat runosääntöjä, ja joiden mielestäni pitäisi loukata jokaista tämmöisille seikoille herkkää korvaa. Tarkoitan semmoisia säkeitä kuin: „Iski virkkua vitsalla», — «Mieluisan metsän emännän«, j. n. e. Niissä on pääkorollinen pitkä tavu laskussa — vit-salla, met-sän e-mäntä. Ja tämmöisiä säkeitä on sangen paljon. Tässä olisi huomautettava, että ts sanan sisässä ei tällä tavalla säily muuttumattomana, kun viimeinen tavuu tulee suljetuksi, vaan heikkenee. Siis: met-tsä, me-tsän tai met-t͡sä, me-t͡sän, tai kuuluu se mehtä, mehän tai mettä, metän. Nämä yllämainitut säkeet ovatkin siis luettavat: Iski virkkua vi-tsalla, Mieluisan me-tsän emäntä, jota vastoin: Miesty met-sä, miesty korpi.

Melkoisen osan uuden Kalevala-laitoksen toista nidosta täyttävät «Sanaselitykset«. Näitä sanaselityksiä laatiessa saattaa noudattaa vähän eriäviä näkökantoja. Saattaa pitää tekstiä ikäänkuin minäkin vieraana kielenä, jonka jokaista yksityiskohtaa ymmärtämään on lukijaa autettava. Mutta saattaa myös selittää mitä sana yleensä merkitsee, josta sitten johtuu tai johdetaan sen erikoinen merkitys. Edellinen näkökanta saattaa muodostua ahtaaksi ja pintapuoliseksi ja helposti synnyttää väärinkäsitystä. Jälkimäinen taas avaa uusia näköaloja, ja auttaa paljoa syvemmälti tajuamaan runoilijan ajatustapaa ja kielenkäyttöä. Kansanrunoutemme sanaselityksissä on yhä selvemmin kehitytty edellisestä jälkimäiseen. Kuitenkin on mielestäni vieläkin näissä uusissa Kalevalan selityksissä, arvattavasti entisistä muuttumattomina säilyneinä, montakin tämmöistä ahtaampaa erikoispaikkaan rajoittuvaa selitystä. Kenties vastataan, että monesti tämmöinen paikallinen selitys on aivan välttämätön; silloin on paikallisuus lyhimmässä muodossa merkittävä ja selitys liitettävä yleisemmän jälkeen, tai jos tämä on turha, on se siirrettävä asiaselityksiin.

Suuri vaikeus on kaikilla kansanrunouden selittäjillä äänenmukaisista, onomatopoetisista sanoista. Jos rajoitutaan yksityisiin paikkoihin, ja selitetään mitä ne siinä merkitsevät, voidaan helposti saada erehdyttäviä selityksiä. Niin esim. Kantelettaren sanaselityksissä sanotaan: Julkotella = jolkutella, juosta pitkin askelin; julkutella = tehdä jotain kovalla äänellä, paukutella. Ei suinkaan edellinen sana kuitenkaan lähemmin kuvaa juoksemista, ja jälkimäinen muuta tekemistä. — Niitä ylimalkaan ei voi selittää konkreettisilla verbeillä, vaan toisilla samanluontoisilla verbeillä, tai adverbeillä ja lauseilla. Ollessaan toisen verbin kanssa yhdessä antavat ne pää-

sanalle erityisen vivahduksen, käänteen, liittävät siihen jonkun tunteen. Enimmäkseen nämä sanat on selitetty sattuvasti ja tarkasti. Monestihan ne ovat melkein mahdottomat selittää. Toisissa on kyllä vielä säilynyt konkreettinen verbi. Mielestäni on näissä siitä syystä noudatettava suurta tarkkuutta, että näyttää olevan paljon ihmisiä, jotka ovat kokonaan kadottaneet itsenäisen onomatopoetisten sanojen käyttämisen ja käsittämisen taidon.

On suuri joukko säkeitä, joissa sanaa on käytetty vähän vapaammin, etenkin kerrantosäkeessä, parallellisanaksi pääsäkeen vastaavalle sanalle, ja lisäksi alkusoinnussa oman säkeen muille sanoille. Jos näitä sanoja selitetään aivan paikallisen merkityksen mukaan, saadaan selityksiä, joilla ei ole mitään yleisempää merkitystä. Tämmöinen selitys saattaa oudolle olla erehdyttävä. Olisi siis sopivalla tavalla tämä paikallisuus huomautettava. Esimerkeiksi tähän mainittakoon: Hylätä = luoda, viskata; Anella = tutkailla; Arvelo = aikomus; Arvelu = mieli, tieto; Katkoa = tuhoten toimittaa; Ottaa = repiä; Osata = rakentaa.

On myös useita sanoja, joita tekstissä on käytetty kuvannollisesti, selittävästi, joissa saattaa käsittää pääsanan poisjääneeksi j. n. e. Tämmöisissäkin ovat selitykset paikallista laatua, rajoittuvat erikoiskohtaan, joka ehkä olisi ollut sopivalla tavalla ilmi tuotava. Esimerkkiä: Jänö = kovaosainen, on vertaus; Kainu = kehno, huono, pikemmin saamaton, vaikka tässä voi näin selittää; Kaita = ihomyötäinen, paik. sel.; Kapoinen = ihomyötäinen, kaunis, soma, paik. sel.; Haka = peukalohanka, paik. sel.; Havut = havuvuode, paik. sel.; Hierrin = makuusija, kuohupaikka, paik. sel.; Hirmu = kauhea aine, kuvannollisesti; Huokea = herkkäliikkeinen, paik. sel.; Katkoa = väännellä, kuvann.; Korkeus = vertainen korkeudessa, paik. sel.; Katselo = vahdinta, paik. sel.; Korjelo = pyynti, paik. sel.; Käppyrä = vyöryvä laine, paik. sel.; Säihkyväinen = vaahtoavainen, paik. sel.; Temmotin = kavio, kuvann.

On useita, jotka mieluummin olisivat voineet olla asiaselityksissä, niinkuin: Hiisi, s. o. äkäinen eläin; Hiki = lämmin tupa; Kasen = kasken; Iän = ijän tai idän.

Olisi mielestäni monestikin voinut lähteä sanan alkuperäisestä merkityksestä, esim. hiostaa, maatua j. n. e.

Maine sanan selittäisin ehdottomasti: mainittava, -vat; luullakseni ei sanan käytäntö tässä merkityksessä ole Karjalassa niinkään harvinainen,

liekö sitten kansanjohdannainen. — Paikka (säkeessä: paikaksi pahoille maille) = laitin, paranne ei oikein tyydytä. — Kujapatsas sanan selittäisin mieluummin vähän toisella tavalla, kujan sisässä olevaksi patsaaksi. — Savitsen sanaa luulisin merkitsevän erästä villojen vanuttamistapaa. Se toimitetaan erityisellä kapineella, savitsemispuulla. Tämä on noin sylen pituinen tanko, josta lyhyellä poikkipuulla pingoitetaan nahkaköysi. Tätä köyttä tärisytetään erityisellä palikalla, tärisevä köysi vanuttaa villoja, jotka ovat asetetut päreliisteille.

Yleensä ovat sanaselitykset koko joukon säntillisempiä ja lyhempiä, uusia on tarvittaissa pantu lisää, entisiä joskus jätetty pois. Uudistus on infinitiivien kirjoittaminen Kalevalassa noudatetun murteen mukaisesti, esim. pyörähteä, kasvoa.

Suurin muutos on pantu toimeen nimien luettelossa. Ennen kuvattiin niissä Kalevalan perustuksella lyhyvin piirtein kunkin henkilön luonne. Paikan nimissä tyydyttiin Kalevalan antamiin selityksiin. Mytoloogisia nimiä selittäissä myös perustuttiin painettuun Kalevalaan sekä vanhempiin tutkimuksiin; n. k. Kalevalan toisintoja ei siihen vielä osattu käyttää. Yleensä mytologian esityksessä tuntui halu kuvata se runolliseksi, yleväksi.

Sen jälkeen on käsitys mytologiasta ylimalkaan muuttunut ja toiselta puolen Kalevalan tutkimus suuresti edistynyt. Edellinen on kumonnut monta kaunista kuvittelua ja lähtenyt aivan päinvastaisista näkökannoista. Jälkimäinen taas on osoittanut, missä määrässä painetussa Kalevalassa eri seikat ovat Lönnrotin työn vaikutuksen alaisina muuttuneet. Melkein enimmin Lönnrotin käsi näkyy nimien käyttämisessä. Muutamat nimet ovat suorastaan Lönnrotin muodostamia. Paljon suuremmassa määrässä vielä on hän yhdistänyt saman nimen alle alkuperäisissä runoissa eri nimillä, tai nimettä kerrottuja tapahtumia ja toimia. On tullut näkyviin, että meidän kansanrunoutemme on yleensä hämmästyttävän köyhä nimistä. Yhdistäminen ja nimien vapaa käyttäminen on sen vuoksi ollut melkein välttämätön, jotta tämmöinen yhtämittainen eepos ollenkaan voi tulla mahdolliseksi. Mutta Lönnrot on tässä menetellyt hyvin vapaasti. Hän on ollut vanhemman katsantokannan vaikutuksen alaisena Kalevalaa valmistaessaan. Arvattavasti on hän tahtonut rekonstrueerata, palauttaa alkuperäiseen eheyteen, ja onkin konstrueerannut, muodostanut uutta. Kalevalan perustuksella ei sen vuoksi voi muodostaa luotettavaa käsitystä suomalaisesta mytologiasta. Vielä on

huomattava, että tämä tutkimus ei suinkaan ole jo loppuun saatettu, vaan on paraillaan työn alaisena.

Kaikki nämä näkökannat ovat vaikuttaneet uusia nimiselityksiä laatiessa. On perustuttu ankarasti tieteelliselle kannalle, ja on tahdottu antaa ainoastaan täysin varmoja tietoja. Enin huomio on käännetty siihen, missä määrässä nimien käytäntö ja eri nimellisistä kerrottu perustuu alkuperäiseen kansanrunouteen, missä määrässä se on Lönnrotin muodostelemaa. Näissä esityksissä myös mainitaan tuon tuostakin mistä eri runoainekset ovat kotoisin. Mytoloogisia nimiä selittäessä mainitaan, toisissa laveammin toisissa lyhyemmin, mitä näistä tieteen nykyiseltä kannalta tiedetään. Laveimmin selitetään: Hiisi, Ilmari, Jumala, Sampo, Sariola, Tapio, Tuoni, Ukko. Kaikki nämä selitykset poikkeavat kokonaan aikaisemmista, perustuvat kielitieteellisiin ja yleisiin mytoloogisiin tutkimuksiin.

Epäilemättä on tämä nimien selitys pidettävä väliaikaisena. Se näkyy tietojen epätasaisuudestakin. Edistyvä tutkimus on tuova uusia tietoja lisää. Silloin varmaan tämä osasto Kalevalan selityksissä taas on muodostuva eheämmäksi.

Nimien selityksistä jokainen, joka voi ja tahtoo, saattaa lukea totuuden, jota Kalevalan selityksissä ei missään paikoin selvin sanoin sanota, nimittäin että suuressa yleisössä ja myös kansantajuisissa esityksissä yleisesti tavattava käsitys kansanrunoutemme suuresta iästä ei pidä paikkaansa, ainakin jos tarkoitamme sen korkeimpia kehitysasteita, jotka juuri ovat Kalevalalle perustuksena. Luultavasti tämän illusioonin kumoaminen on montakin loukkaava, mutta lausuttavahan se kerran on. Takaisin päin tämä runojen myöhäinen edistyvä kehitys selittää juuri nimien ja mytoloogisten käsitteiden epävarmuuden.

»Selityksissä» on vielä runosävelmien näytteitä. Ne ovat J. Sibeliuksen valikoimat, ja ovat kaikin puolin paikoillaan. Paitse aikaisemmin tunnettuja on niissä meidän enimmälle yleisölle vallan uusia. Kauneita ne yleensä ovat ja kuvaavia ja tekevät ne Kalevalan kansanomaisen hengen monelle varmaan entistään paljoa selvemmäksi ja elävämmäksi.

Edellisessä Kalevalan laitoksessa oli jo joukko kuvia ja niihin selitykset. Enimmät kuvat ovat tässä laitoksessa uusia. Entisestä ovat ensiksikin värilliset nykyaikaisia pukuja esittävät kuvat aivan oikein jätetty pois. Muinaissuomalaista miestä ja naista esittävät kuvat ovat tulleet entisestään paljon yksinkertaisemmiksi ja arvattavasti samalla todellisuuden

mukaisemmiksi. Uusista kuvista ovat savutuvan ja saunan sisäkuvat kovin mustia. Muutamia sangen tärkeitä kuvia kaipaa, niinkuin ketrinpuun, jonka käytäntö varmaan on monelle hyvin epäselvä. Tuohikaluja olisi saanut olla enemmän, esim. kontin kuva. Selityksissä toivoisi muutamissa kirjaimilla eri osat merkittäviksi, esim. jousen ja käsipuun. — Selityksissä sanotaan ahkiota lappalaiseksi kuormareeksi. Ainakin rajapitäjissä Karjalassa, joissa runoja on laulettu ja lauletaan, tavataan vieläkin ahkio; se on kuvassa kuvatun kaltainen, ja käytetään sitä etusijassa suurempaa metsäriistaa metsästä kotiintuodessa; toinen suksimies vetää ja toinen lykkää.

Eiköhän muuten etnograafisten esineiden ja tapojen selityksiä voisi muodostaa erityiseksi osastoksi, johon voisi liittää samantapaiset tiedot asia- ja sanaselityksistä?

Olemme tarkastaneet näitä «selityksiä« jotensakin laveasti. Edellisiin nähden on huomattavana selvä edistys. Kalevala-tutkimusten edistyessä nämä selityksetkin kehittynevät. Ja uusien painoksien ilmestyessä, muodostunevat ne yhä eheämmiksi, että lukijalle käy Kalevalan muodostuminen ja merkitys yhä selvemmäksi, että lukija yhä syvemmälti niitten avulla voi syventyä Kalevalan tekstiin ja sen avulla kansan henkeen.

O. Relander.

Kotimaan kirjallisuutta.

Th. Rein, Johan Vilhelm Snellman. Förra delen. (Supplementband till Johan Vilhelm Snellmans Samlade arbeten. Lefnadsteckning. I) Helsingissä 1895, Otava. 575 siv. 8:o. Hinta 7: 50.

— Juhana Vilhelm Snellmanin elämäkerta. I, 1, 2 vihko. Helsingissä 1895, Otava. Hinta 2: —.

Ylen harvoin tarjoutuu arvostelijalle niin mieluisa tehtävä kuin yllämainitun teoksen esittäminen yleisölle. Sen aine on jo itsessään mitä suurimmasta arvosta: koko historiamme ei tarjoo toista elämäkertaa, joka läheskään yhtä suuressa määrässä voisi lukijan mieltä vetää puoleensa kuin J. V. Snellmanin kamppaus yhteiskunnallisen vapauden ja itsetoiminnan sekä kansallisen kehityksen palveluksessa. Kun sen lisäksi tämän aineen esittä-

miseen on ryhtynyt mies, joka kykynsä, asianharrastuksen ja tietojen puolesta on paraimpain vertainen, niin onkin syntynyt teos, jolla nyt ja vastedes lienee pysyväinen paikka taattuna jokaisessa kodissa, missä vaan tiedetään arvoa antaa Suomen kansan henkiselle ja valtiolliselle itsenäisyydelle.

Pienempiä osia tästä elämäkerrasta on jo ollut luettavana Valvojassa (vuonna 1894, sivv. 427—440 sekä v. 1895 sivv. 388—397), ja kun jokainen lehdemme lukija epäilemättä ennen pitkää ottaa tutustuakseen hra Reinin teokseen sen kokonaisuudessa, voimme rajoittaa arvostelumme muutamiin huomautuksiin vaan. Kaikkien huvittavien asiain luettelemiseen ei riittäisi paljon suurempikaan ala kuin kokonainen Valvojan numero sisältää.

Tässä teoksensa edellisessä osassa hra Rein ei ehdi vuotta 1856 edemmäksi, vaan onpa siinäkin viehätystä yllin kyllin. Täynnä taistelua on Snellmanin elämä ollut, mutta draamallisesti jännittävin lienee sittenkin se jakso, jolloin hän, vaikka kyllä kaikkialta koetettiin tehdä hänet täkäläisille oloille mahdottomaksi, isänmaanrakkauden ääntä noudattaen jäi kotimaahan, murtaen itselleen tietä. Geijer on väittänyt että »Ruotsin kansan historia on sen kuninkaitten historia», ja kaikessa yksipuolisuudessaan tämä lause totuuttakin sisältää. Mutta samaa lausepartta voisi sovittaa Suomen uusimpaan kehitykseen ja Snellmaniin, sillä eipä ole monta tärkeätä uudistusta tämän vuosisadan jälkimäiseltä puoliskolta mainittavana, jonka tarvetta ja suuntaa Snellman ei olisi ensimäisenä käsittänyt ja esittänyt. Ylen harvoin on suurelle kansalle syntynyt näin nerokas tienraivaaja, Suomelle ei muuta kuin kerran.

Snellmanin vaikutukseen ja luontoon tutustuessamme hämmästyttää meitä ensinnäkin se tietojen laajuus sekä kyky kaikenlaisten asiain oikeaan arvostelemiseen, mikä hänelle oli ominainen. Ratkaisematta jääköön, kuinka suureksi osaksi tämä etevyys oli suopean luonnon suoma lahja, mihin määrin omalla vaivalla saavutettu. Ainakin ylen harva lienee tehnyt ankarammin työtä tietojensa kartuttamiseksi kuin Snellman, ja siltä kannalta katsoen hän todellakin saattoi kehua »tehneensä päänsä itse».

Tuo sikseen, mutta loistava oli tulos hänen ponnistuksistaan. Kaikissa maissa lahjakkaat ajattelijat 1830-luvulla riensivät omakseen tekemään Hegelin viisautta, muka tieteen viimeisenä sanana, mutta tässäkin valiojoukossa Snellman saavutti huomatun sijan, kehittäen yhdessä kohden esikuvansa järjestelmää huomattavalla tavalla. Sen ohessa Snellman osoittihe muissakin tieteissä omistavan syvälle tunkevaa käsitystä, niin että todellisena polyhistorina esiintyy Litteraturbladissaan. Omituisinta on kuitenkin, että hän samalla menestyksellä oli tutustunut käytännöllisen elämän suuriin kysymyksiin, jotka tavallisesti panevat kamarioppineen pään pyörälle. Hän, joka nuoruudessaan oli eri tiloissa osoittanut älyä ja neuvokkaisuutta, joko leikkitoveri oli hukkumasta pelastettava, tai tavaroita piti palavasta kaupungista korjata, tahi huoneita suojella patoutuneen jokiveden tulvaa vas-

taan, — hän on siihen määrin kyennyt mutkikkaita taloudellisia kysymyksiä selvittämään, että silläkin on vuosikymmeniksi viitoittanut tulevaisuuden uraa kansallensa; ajatelkaamme vaan elinkeinovapautta, maanosittamiskysymystä, rautatiepolitiikkiamme ja rahaolojamme. Todellakin hyvä todistus, että yhä vieläkin kuten vanhan Väinön aikoina syvien syntyjen tunteminen ennen kaikkea vaaditaan, milloin jossakin kohden tahtoo vaikeasta työstä suoriutua.

Mutta ei siinä kyllin, että Snellmanilla oli niin verrattomat tiedot: käsitys ja tahto, tiedot ja pyrintö olivat hänessä kokonaisuudeksi kasvaneet; tieteellinen maailmankatsanto, itsessään johdonmukainen, oli myöskin hänen omalle toiminnalleen ojennusnuorana tavalla, joka ei voi olla katselijan ihmettelyä herättämättä. Järkähtämätön velvollisuudentunto on harvoin saanut itsensäkieltävämmän ja uskollisemman edustajan, ja sellaisen oli juuri silloin jos koskaan Suomen kansalle tarpeellinen, jotta se vihdoin heräisi täydelliseen itsetajuntaan.

Snellmanin kolmivuotinen ulkomaan matka se se varsinkin kehittää hänet siksi, jommoisena sitten esiintyy, ja taloudellisista huolistaan huolimatta se olikin hänen elämänsä valoisin jakso. Ruotsissa, Tanskassa, Saksassa sai hän persoonallisesti virkeämpään kirjalliseen ja yhteiskunnalliseen elämään tutustua, ja moni esimerkki osoittaa, mitä arvoa esim. Almqvist, Malmström, Hagberg, Ignell, Blanche, Molbech, Strauss y. m. hänelle antoivat. Tieteelliset teokset sellaiset kuin Die Idee der Persönlichkeit ja Läran om staten, sanomalehtikirjoitukset Frejassa sekä huomattavat kaunokirjalliset teokset — joista viimemainituista Snellman itse ei tosin paljon välittänyt — todistavat henkistä kypsyyttä, monipuolisuutta ja työvoimaa suorastaan verratonta.

Eipä kummaa jos näiltä oloilta kotiin palaavalle tupa tuntui pieneltä. Asettaessamme ylistetytkin, nerokkaat aikalaiset kuten Nordströmin ja Nervanderin Snellmanin rinnalle, näkee miten oikein Schiller laulaa:

Im engen Kreis verengert sich der Sinn,
Es wächst der Mensch mit seinen grössern Zwecken.

Entäs sitten toisen, kolmannen rivin miehet, esim. Tengström, Linsén, Blomqvist, Ursin y. m. joitten itseensä tyytyvää kantaa Snellmanin armoton kritiikki häiritsi — puhumattakaan Kothenista ja Menshikoffista, joista Suomen kansan kuoppaaminen oli paikallaan. Ihmeen hauskoja uusia tietoja saamme siitä taistelusta, jota Snellman näitä suuntia vastaan kesti, samoin siitä tulevaisuudesta josta luopui, kun jäi Suomeen puutetta kärsimään, »jotta ei kuolisi häpeällä». Mutta voitoksi muuttui uhraus. Jälkimaailma tunnustanee oikeaksi mitä Snellman kerran itse on filosoofisesta vaikutuksestaan ennustanut. Jos olisi kuinkakin taitavasti Hegelin järjestelmän kehittänyt, niin se samoin kuin oppi-isän ja ruotsalaisen Boströmin metafyysilliset

järjestelmät olisi jäänyt skolastiikin viereen unohdettavaksi, mutta se on pysyväistä mitä Snellman käytännöllisen elämän alalla sai aikaan. Henkiseen kuolemaan tuomittu kansa jäi eloon.

Siinä paraiten näkee Snellmanin vaatimusten kohtuutta, ettei hänen vastustajainsa väitteitä kukaan jälestäpäin tahdo omakseen tunnustaa. Mutta kylläpä vielä tänäkin päivänä elää se nurjamielisyys, joka noissa vanhoillisissa heräsi, kun hän niiden unta häiritsi. Jollei Snellman tällä puolen esiinny suorastaan irvikuvana (vert. esim. Edv. Bergh, Vår styrelse och våra landtdagar, Wilh. Lagus, Nordströmin elämäkerta), niin tiedottomuus menee aina uskottomiin asti. Tämän kirjoittajalla oli kerran suuri vaiva saada erästä innokasta rautatiepolitiikin harrastajaa vakuutetuksi, että Snellman ei ole ollut rautateiden vastustaja!

Suuri onni on, että suuri vainaja nyt on hra Reinistä saanut kuvaajan, jonka täydellinen ja tasapuolinen esitys on omansa juurtuneimmatkin ennakkoluulot poistamaan. Hra Reinistä on kaukana tuo itsesuggestiooni, jonka kautta niin moni etevän miehen elämänkertoja vihdoin on tullut siihen, että kaikissa kohden koettaa puolustaa kuvattavaa, ikäänkuin hänellä ei olisi ollut inhimillistä heikkoutta. Se tapa, millä hra Rein esim. osoittaa Snellmanin kansallisuuskäsitteen yksipuolisuutta, moittii hänen tunnettua kovaa arvosteluaan Nordströmiä vastaan, samoin tämän osan loppusanat antavat lukijalle luottamusta hänen arvosteluunsa kun Snellmania kiittää. Ne selvät piirteet, joilla kuvataan filosoofisten teosten merkitys, samoin ne runsaat ja hyvin valitut otteet, jotka saamme Snellmanin ja hänen aikalaistensa kirjeistä, ovat omansa viehättämään lukijaa; ainoa jota voisi muistuttaa on että yleisöllämme kyllä Ruotsin oloihin nähden lienee vähän suurempia alkutietoja kun mitä hra Rein toisinaan näkyy olettaneen.

Esitystapa ja stiili ovat kauttaaltaan mallikelpoiset.

Erehdyksiä emme ole monta tavanneet. Niiden pikkuseikkain lisäksi, jotka arvostelija E. N. on Päivälehdessä n:o 264 maininnut, sopinee pari muistutusta luetella. Auran kirjoitus suomenkielisen kirjallisuuden esteistä ei ollut Linsénin vaan Tengströmin tekemä, kuten jo Biografinen nimikirja G. Laguksen tietoa oikaisemalla mainitsee. Arwidssonin puoliso ei kuulunut kreivilliseen haaraan Armfelt-sukua. Nerokas tanskalainen naiskirjailija Tomasine Ehrensvärd-Gyllembourg on todellakin kirjoittanut nuo kertomukset, jotka J. L. Heiberg julkaisi, siitä ei ole mitään epäilystä olemassa, ja hänen nimeään ei sovi kirjoittaa Gyllenborg.

Mitä suomennokseen tulee emme ole tavanneet aihetta muistutuksiin muuta kuin että henkilöjen nimiä on epäjohdonmukaisesti käytetty. Jos kerran kirjoittaa Juhana Vilhelm Snellman, niin emme tiedä, miksi paikoittain käytetään muodot Johan, Anders, Jakop. Viimemainittu nimimuoto meitä erittäinkin oudoksuttaa. Sivulla 44 on kahdessa paikassa *Jon* Snellman; pitää olla *Jan*. Tulee hauskaksi nähdä, voiko suomentajan taitava

käsi jossakin määrin tehdä Fredr. Cygnaeuksen kummallisen pitkäveteisistä ongelmantapaisista lauseista jotakin umpisuomalaisille ymmärrettävää; sepä vasta on tehtävä, joka taitoa kysyy.

Mitä suurimmalla mielenkiinnolla odottanee joka lukija jatkoa tähän teokseen, jonka vertaista ei tosiaan usein saa käsiinsä.

E. G. Palmén.

Ur Finlands historia. Publikationer ur de Alopæiska pappren, redigerade af Ad. Neovius. Helsingfors 1890—95, Söderström & C:o. LXIV + 963 s. 8:o. Hinta 21: —.

Yllämainitun asiakirjakokoelman julkaisija, pastori Ad. Neovius Porvoossa, löysi v. 1890 ylisiltä mainitussa kaupungissa suuremman kokoelman vanhoja asiakirjoja, jotka olivat kuuluneet Alopæus-suvulle ja nimenomaan näyttävät olevan kerääntyneinä Porvoon piispan M. J. Alopæuksen aikoina († 1818). Sen lisäksi on julkaisija saanut käsiinsä muitakin Alopæus-nimisten omistamia muistoonpanoja ja kirjoituksia, ja näin kerääntyneen kokoelman on hän nimittänyt »Alopæuksen papereiksi». Että näin syntynyt kokoelma sisältää paljon semmoistakin, joka on yksityisempää laatua ja vähemmän tärkeää, on helposti ymmärrettävää, mutta seassa tavataan myöskin paljon kirkkohistoriaamme, erittäinkin tietysti Porvoon hiippakuntaa, valaisevaa. Nykyisen valtiolaitoksemme perustamisajoilta löytyy myöskin valtiollisia seikkoja koskevia kirjeitä ja papereja. Sitä paitsi tietysti yksityisetkin muistoonpanot ja kirjeet valaisevat sivistyshistoriaa ja oloja entisinä aikoina.

Pastori Neoviuksen nyt painosta toimittama julkaisu käsittää valikoidun osan mainitusta kokoelmasta, ja on tässäkin sekä tärkeämpää että vähemmän tärkeätä joukossa. Lisäksi sisältää se tietoja niin erilaisista asioista ja eri aloilta, että tutkijan on vaikea tietää edeltäpäin mitä hän voi siitä etsiä. Tämän epäkohdan poistaa kuitenkin suureksi osaksi viimeisessä vihossa painettu nimiluettelo koko teokseen, joka nyt vasta varsinaisesti voi tulla historiantutkijan käytettäväksi. Tähän saakka on se kokonaan ollut »rudis indigestaque moles», johon luullakseni ei moni ole rohjennut käydä käsiksi; nyt on asianlaita käynyt toisenlaiseksi.

Painetussa kirjeenvaihdossa ovat erittäinkin, paitsi muutamia Porthanin ja Caloniusksen kirjeitä, huomattavat valtiollisia asioita koskevat kirjeet vuosilta 1809—1816, vaihdetut piispa Alopæuksen ja M. Speranskin, K. M. Armfeltin, F. Steinheilin, J. Tengströmin y. m. välillä. Kaikesta näkyy että piispa Alopæus on ollut valtioseikkoihinkin varsin tehokkaasti osaa ottanut henkilö, jolla oli monta tuumaa ja ehdotusta. Mainittakoon tässä ainoastaan hänen v. 1811 Steinheilille esittämänsä ehdotus Porvoon kym-

naasin muodostamisesta yliopistoksi. — Kokoelman muusta sisällyksestä lienevät tärkeimmät ainekset Itä-Suomen kirkollisten olojen valaisemiseksi ison vihan aikoina; niitä on Gezelius nuoremman konseptikirja vv. 1712—1717 ja otteita Viipurin konsistoorin pöytäkirjoista 1712—1714. — Kirjallisuudenhistoriaamme viime vuosisadan loppupuolella ja tämän alussa valaisevat useat puheet ja runot, sekä ruotsiksi että suomeksi. Kiitospuheitten joukossa on huomattava M. J. Alopæuksen v. 1773 Porvoossa pitämä Augustin Ehrensvärdin muistoksi, sen innon tähden jolla esiintuodaan hänen merkitystänsä nimenomaan Suomelle. Muun muassa siinä sanotaan: »tämä kunink. kymnaasi pitää kunniana ottaa osaa niihin ylistyksen osoituksiin, joilla Suomenmaassa on kunnioitettu meidän suuren sankarimme muistoa — maassa, jossa hänen nimensä on sitä kiitollisempaan muistoon kätkettävä, kuin hän muitten sille osoittamiensa rakkauden todisteitten lisäksi, myöskin ritarilauseekseen on suomalaisen sanan valinnut». Suomenkielisten runojen joukossa tavataan myöskin muutamia viime vuosisadalla kirjaan pantuja kansanrunoja. Suotavaa olisi että »suomenkielisiä aineksia» sisältävä vihko, yhdestoista, myytäisiin erikseen, jolloin se mahdollisesti voisi saada suurempaa menekkiä. Tämä olisi enemmän paikallaan kuin toimittajan menettely vapauttaa muun teoksen ostajat lunastamasta tätä yhtä vihkoa, kun sitä vastoin sen, joka tahtoo sitä, täytyy ostaa kaikki muut, 11, lisäksi.

Esillä oleva teos on uusi todistus toimittajansa uutterasta harrastuksesta isänmaallisen tutkimuksen alalla, vaan eduksi sille olisi ollut ankarampi arvostelu painettavien asiakirjojen suhteen. Pelkään että monelta nyt tärkeätkin hukkuvat vähäpätöisten joukkoon. Luullakseni hra Neovius tekisi viisaasti jos hän vastaistenkin julkaisujen varalle ottaisi tätä seikkaa lukuun. Historiamme ja kirjallisuutemme harrastajain on kuitenkin syytä ottaa huomioon niitä osaksi varsin valaisevia lisiä entisaikojen tuntemiseksi, joita past. Neoviuksen julkaisu sisältää, ja olla hänelle kiitollisia siitä että hän on ne ilmoille tuonut.

G—t

M. G. Schybergson, Suomen historia, kouluille ja kodeille kertomuksina esitetty ja kuvilla sekä kartalla varustettu. Suomennos. Helsingissä 1895, G. W. Edlund. 123 siv. 8:o. Hinta: 1: 50, sid. 1: 75.

Prof. Schybergson on ahkera oppikirjojen julkaisija. Nyt ilmestynyt esitys isänmaan historiasta »on aijottu annettavaksi nuoren lukijan käteen hänen ollessaan siinä ijässä, jolloin mieli jo rupeaa kiintymään historiassa ilmestyviin henkilöihin, vaikka kyky käsittää tapausten keskinäistä yhteyttä vielä on heikko». Se on siis lukukirja nuoremmalle kouluijässä olevalle

nuorisolle, ennenkuin vielä varsinainen yhtenäinen historian opetus voi alkaa. Yleensä on esitys minusta hyvä. Tekijän kirjoitustapa on lämpimämpi, kuin hänen edellisissä teoksissaan. Se on helppotajuinen ja puhuu nuorison tunteelle ja mielikuvausvoimalle, käymättä kuitenkaan toiseen liiallisuuteen, hämäryyteen ja epäselvyyteen. Joku tapaus, joka mielestäni olisi ollut erittäin sopiva juuri tämmöisessä esityksessä huomioon otettavaksi, on kuitenkin jäänyt syrjälle. Semmoinen on esimerkiksi nuijasota. Tekijä kertoo laajemmin vain Kaarlo herttuan retkistä, mutta talonpoikaiskapina mainitaan ainoastaan parilla rivillä: Daniel Hjort esiintuodaan kyllä, mutta ei Jaakko Ilkka! Ja kuitenkin olisi juuri nuijasodan esittäminen ollut omansa, ennen muita, antamaan elävää kuvaa maamme ja kansamme tilasta sillä ajalla. Samoin olisi uusimmasta historiastamme, Aleksanteri I:n ja Aleksanteri II:n ajoista, pitänyt antaa laajempaa esitystä. Ainetta ei suinkaan puuttuisi: Aleksanteri I:n matka, valtiopäivät v. 1863, y. m. Nyt tuntuu kirjan loppupuoli jotenkin köyhältä. — Kartta ei minua tyydytä. Se on epäselvä; muun muassa saa oppilas siitä sen tiedon, että Kymijoki vuoteen 1809 asti on ollut Suomen itärajana — arvattavasti pakanuuden ajasta alkaen.

Huolimatta nyt tehdyistä muistutuksista, on kuitenkin, kuten jo sanoin, esitys yleensä onnistunut. Tapauksien ja henkilöjen arvostelu, mikäli se tällaisessa teoksessa tulee kysymykseen, on maltillinen ja paikallaan. Verrattain runsaat kuvat ovat enimmäkseen varsin onnistuneita. Rohkenen sentähden toivoa, että tämä prof. Schybergsonin teos saa laajan menekin.

G—t.

Sebastian Kneipp, Vesiparannuskeinoni. Lääketieteentohtori *O. Torstenssonin* supistamasta, muistutuksilla ja alkulauseella varustamasta toisesta ruotsalaisesta painoksesta suomensi *A. Noponen*. Helsingissä 1895, Otava. 195 siv. 8:o. Hinta 2: 50.

»Vesi on vanhin voitehia». Tämä suomalainen sananlasku osoittaa että meidänkin esi-isämme ovat kehityksensä alkuajoista asti käyttäneet terveytensä ylläpitämiseksi vettä. Ja tähän veden käyttämiseen liittyi jo hyvin varhaisina aikoina lämpimän kylvyn käyttäminen *saunan* muodossa. Tämä oli lämmin höyrykylpy. Tällaisella saunakylvyllä on varmaan ollut ja on edelleen ääretön merkitys kansamme terveyden hoidossa.

Mutta samoinkuin suomalaiset ovat muutkin kansat käyttäneet erimuotoista kylpemistä. Kaikki suuret henget, jotka vanhoina aikoina säätivät lakeja ja elintapoja kansoillensa, antoivat niissä hyvin tärkeän sijan

säännöllisille pesuille ja kylpymenoille. Tunnetut ovat myöskin vanhojen roomalaisten uhkeat kylpylaitokset. Minne ikänänsä roomalaiset sotajoukot samosivat valloitusretkillänsä, sinne perustivat he aina kylpyjä. Roomalaiset tunsivat myöskin erilaisten terveyslähteiden arvon ja osasivat käyttää hyväksensä niissä sisältyvien kemiallisten ainesten vaikutusta.

Ja niin on jatkunut maailman sivun kylpyjen käytäntö, vaihdellen suuresti muodoillensa. Varsinaisten tieteellisesti sivistyneiden lääkärien käytäntöön tuli se vasta tämän vuosisadan alkupuolella. Mutta ei silloinkaan heidän omasta alkuunpanostaan. Kylpyjen historiassa on usein havaittu se omituinen ilmiö, että henkilöt, jotka eivät ole lääketieteellistä sivistystä saaneita, mutta ovat muuten älykkäitä ihmisiä, ovat saattaneet reformeja aikaan, jotka tieteellinen kylpylaitos on omistanut ainakin osittain itsellensä.

Tällainen ilmiö eli vuosisatamme alkupuolella, talonpojan poika Itävallan puoleisessa Schlesiassa, *Priessnitz*. Hänen vaikutuksensa kesti aina noin 1850 vuoden vaiheille, ja kun hänen sairaslukunsa oli korkeimmillaan yhdellä kertaa, nousi se 1,700 henkeen. Hänen hoitotapansa perustui n. k. »kosteiden lämmittävien kääreiden» käyttämiseen, jotka nykyään ovat jokaisen perheenemännän omaisuutta. Lisäksi on Priessnitz pannut käytäntöön myöskin puolikylvyt.

Priessnitziä pidetään uudenaikaisen hydroterapian perustajana. Sillä hänen vaikutuksensa kautta alkoivat varsinaiset lääkärit ottaa varteen kylpyjä, kehittivät niitä ja keksivät uusia veden käytäntötapoja. Täten on kylpytaito kohonnut sille korkealle kannalle millä se meidän aikoina on. Mutta kylpyjen käytäntö ei koskaan voi tulla ankaran tieteellisen perustelemisen kautta vahvistetuksi, vaan se tulee aina olemaan enemmän empiiristä laatua.

Meidän aikanamme on taas ilmestynyt Baijerissa tuollainen »veden apostoli» *Sebastian Kneipp*. Wörishofenin kirkkoherra on hänen yhteiskunnallinen asemansa. Hän on syntynyt pienessä Baijerilaisessa kaupungissa v. 1823. Isä oli köyhä kankuri ja tahtoi poikaansakin antaumaan tähän ammattiin. Mutta pojassa paloi jo lapsena ankara tiedonhalu, joka voitti kaikki vastukset ja vaikeudet, mitä hän kohtasi lukutiellä. Hän luki itsensä papiksi. Mutta pahin seuraus näistä ponnistuksista oli se, että hän turmeli terveytensä. Lääkärin apu ei auttanut, mutta silloin sattui hän saamaan käsiinsä *Sigmund Hahnin* kirjoittaman teoksen vesiparannuksesta. Hän alkoi koettaa tätä keinoa ja sai siten terveytensä vähitellen takaisin.

Kun hän sitten nuorena pappina sai viran Wörishofenissa, alkoi hän siellä harjoittaa tautien parantamista veden avulla. Tässä hän on saavuttanut niin suuren maineen, että hänen luoksensa tulvii sairaita kaikista maan ääristä.

Koska nyt suomalainenkin yleisö on saanut tiedon hänen parannuskeinostansa hra A. Noposen suomennoksen kautta, lience paikallaan sen johdosta mainita muutamia sanoja hänen kirjastansa.

Ensinnäkin pidän teokselle etuna, että suomennos on tehty tohtori *Torstenssonin* ruotsalaisen laitoksen mukaan. Sen kautta on teos tullut jonkun verran lyhemmäksi ja varustetuksi kokeneen kylpylääkärin tekemillä huomautuksilla.

Se periaate, joka punasena lankana johtaa Kneippiä hänen ajatuksissansa ja toimissansa, on, että luonnossa vallitsee sopusointu, harmonia, jota jumalallinen kaitselmus ylläpitää. Mutta aina kun rikotaan luonnon vallitsevaa sopusointua vastaan, ei sitä enää voida ylläpitää. Tällöin alkaa tauti kalvaa ihmisen terveyttä. Tauti ihmisessä asuu veressä ja tästä se on koitettava poistaa erilaisilla veden käyttämistavoilla.

Menetystavoissaan hän aina huomauttaa sitä seikkaa, että, kylmävesiparannustapaa kun se on, sitä aina on käytettävä varovasti. Ei saa koskaan mennä liiallisuuksiin, ja myöntää täytyy, että hänen neuvonsa ovat siinä suhteessa hyvät. Suuren arvon panee hän ruumiin karkaisemiselle. Näitä sääntöjä pidän erittäin tärkeinä ja suositan niitä yleisölle. Mutta silloin tulee niitä myös tehdä sillä varovaisuudella jota Kneipp aina teroittaa mieleen.

Villaiset alusvaatteet hylkää Kneipp kokonaan ja siinä hän tekee oikein. Sillä iholla on erityinen omituisuus vastustaessaan lämmön vaihtelujen vaikutusta ruumiin sisäosiin, se nimittäin, että ihon verisuonet kylmässä kutistuvat ja ajavat veren ruumiin sisäelimiin. Mutta tämän ominaisuutensa iho säilyttää ainoastaan silloin, kun sille annetaan tilaisuutta tällaisiin lämmön vaihteluihin. Mutta kun ruumis pidetään käärittynä kaulasta kantapäähän villaan, niin iho käy niin veltoksi ja vilustumiselle alttiiksi, että pieninkin varomattomuus »täysvillaisuuden» noudattamisessa saattaa tuottaa mitä vaarallisimpia seurauksia. Niiden henkilöiden, jotka ovat tottuneet villaa pitämään, on usein aivan mahdoton siitä vaaratta luopua. Mutta jos he kesäisenä aikana Kneippin karaistuskeinoja käyttämällä koettaisivat siitä vierautua, niin ehkäpä se onnistuisi.

Ylimalkaan ei minun tarvitse tehdä Kneippin kylpytapoja vastaan mitään erityisiä muistutuksia. Sen, jolla ei ole asiassa omaa kokemusta, täytyy myöntää, ettei niillä kukaan itseänsä vahingoita, sillä niin varovaisesti ne kaikki on järjestetty. Mutta epäilemättä ne ovat suureksi hyödyksi, sitä osoittaa Kneippin oma toiminta Wörishofenissa.

Luettelen tässä muutamia omituisuuksia, joita ei ennen tavattu kylpyparannustavoissa. Ensinnäkin kylpijä ei saa kuivata ruumistansa, vaan hänen on pukeuduttava vaatteisiinsa ja sitten joko mentävä vuoteeseen tai oltava liikkeessä, kunnes ruumis on aivan kuiva. — Toinen omituinen hoitotapa ovat n. k. *valelut* (Guss), joita annetaan joko puutarhakannulla tai vesi-

johdosta tulevalla kummiletkulla. Valelua voi antaa eri ruumiin osille ja toimitetaan siten että vesiruisku johdetaan johonkin kohtaan ruumista, josta vesi sitten valuu alas.

Kapaloiminen on myöskin Kneippiläinen menettelytapa. Tällöin otetaan iso lakana, kastetaan veteen ja väännetään, kiedotaan sitten ruumiin ympäri ja sairas peitetään vuoteeseen.

Kneipp ei koskaan anna lämmintä kylpyä pelkästä vedestä, vaan panee siihen aina jotain ruohoja joukkoon. Hänellä on runsas varasto tällaisia yrttejä. Kuinka suuri vaikutus niillä lieneee on vaikea sanoa.

Yhdessä ainoassa kohdassa tahdon vastustaa Kneippiä, siinä nimittäin, että hän kokonaan hylkää *jään* käyttämisen lääketieteessä. Hän pitää kovin raakana ja julmana tapana, että esim. aivotulehduksessa, jossa vallitsee päässä hirmuinen kuumuus, pään päälle asetetaan kylmää jäätä. Hän on aina pelännyt tällaisten jyrkkäin vastakohtain synnyttävän vahinkoa.

Mutta nyt on huomattava että jäätä käytettäissä tulee käyttää samaa varovaisuutta, jota Kneipp vaatii omien menetystapojensa suhteen kirjansa joka sivulla. Ei jäätä koskaan aseteta suorastaan iholle, vaan sen ja jääpussin väliin asetetaan monin kerroin taitettu vaate. Ja tätä vaatetta joko ohennetaan tai vahvennetaan sairaan oman halun mukaan. Ja jo se seikka, että sairaat rakastavat jääpussia tuskainsa lievitykseksi ja kaipaavat sitä, jos se poistetaan, osoittaa sen hyödyllisyyttä.

Mitä suomennokseen tulee, on se kauttaaltaan hyvä. Mutta tässä kirjassa tavataan sama luonnottomuus kuin monessa muussa ruotsin kielestä suomennetussa, että tiedesanoille annetaan se muoto kuin niillä on ruotsinkielessä. Se loukkaa sekä silmää että korvaa. Luettelen tässä muutamia esimerkkiä: siv. 96 on *Eqvisetum-arter;* siv. 159: *folliculära anginan;* siv. 162: *Epilepsi;* siv. 168: *Hypocondri;* siv. 174: *Neurasteni.* — Näille tällaisille tiedesanoille on joko säilytettävä niiden latinainen muoto taikka annettava suomalainen.

F. J. Pätiälä.

Valvoja 1896.

Valvojan kuudestoista vuosikerta ilmoitetaan täten tilattavaksi.

Valvojaa voipi tilata Helsingissä **G. W. Edlundin, Wasenuksen** *ja* **Akateemisessa** *kirjakaupassa sekä* **Lindstedtin antikvaarisessa** *kirjakaupassa ja* **O. V. Laurentin ja K:n** *luona, Turussa* **Frenckellin,** *Viipurissa* **Cloubergin ja K:n,** *Tampereella* **H. T. Bärlundin** *ja Porissa* **Satakunnan** *kirjakaupassa sekä* **kaikissa maamme postilaitoksissa.**

Hinta: **10 markkaa** *koko vuosikerralta ja* **5 markkaa 50 penniä** *puolelta. Maaseuduilla sen lisäksi tavalliset postimaksut.*

Venäjällä voipi Valvojaa tilata **A. Lindebergin** *kautta Pietarissa tahi suorastaan toimitukselta. Venäjän rahassa hinta on 4 ruplaa 50 kop. koko vuosikerralta, 2 ruplaa 50 kop. puolelta.*

O. E. Tudeer. *Vastaava toimittaja.*
Zach. Castrén.
Hannes Gebhard.
Kustavi Grotenfelt.
Mikael Johnsson.
K. M. Levander.
E. G. Palmén.
Th. Rein.
O. Relander.
E. N. Setälä.

Viktor Rydberg runoilijana.

Esitelmä pidetty yliopiston juhlasalissa 4 p. Joulukuuta 1895.

Laulajan ei sovi laulaa vaan, ja kaunista luoda;
aatella täytyvi myös, sillä tietoisuus hän on kansan,
ruhtinas henkien maan; kuni päivä hän silmänsä luopi
kaikkeen siihen, mi aiassa kehkeytyypi ja kasvaa.
Kansaansa johtaa hän, ei näytä hän kaunista vainen,
vaan mitä oikein on: hän järkenä kaikkien olkoon.

Niin määrittelee runoilijan tehtävää Esaias Tegnér. Ja Tegnérin jälkeläisistä ruotsalaisella parnassilla on tuskin kukaan niin runsaassa määrässä täyttänyt tämän tehtävän vaatimuksia, kuin se runoilija, jonka muistolle me olemme omistaneet tämän iltahetken. Viktor Rydberg oli todellakin «ruhtinas henkien maan». Ja kun hän nyt on kuollut, niin on hänen maassaan hallitsijasuru.

Jo siinä kohden, että Rydberg oli samassa runoilija ja ajattelija, voi sanoa hänen olleen tosikansallisen. Sillä melkein kaikki Ruotsin suuret kirjailijat ovat tavalla tai toisella koettaneet näyttää kansalleen «ei kaunista vainen, vaan mitä oikein on». Eikö jo Kellgren ollut «kansan tietoisuus»? Eikö tarttunut Tegnér usein ajan «liehuviin kiharoihin», kuvatakseen kansalaisillensa tätä aikaa semmoiseksi kuin se hänestä näytti? Eikö Geijer kuten Rydbergkin persoonassaan yhdistänyt ajattelijaa ja runoilijaa? Eikö Atterbom ollut filosoofi samalla kertaa kuin hän oli runoilija? Eikö Almqvist ole syvästi vaikuttanut useilla yhteiskunnan eri aloilla? Ja eikö Fredrika Bremerilläkin ollut laajalle ulottuvia käytännöllisiä tarkoituksia kaunokirjallisen toimintansa ohella?

Entäs omat kirjailijamme, eikö ole samaa sanottava heistä? Eikö Franzén, Runeberg, Cygnæus ja Stenbäck olleet ajattelijoita yhtä hyvin kuin runoilijoitakin? Eikö Topelius ole lausunut kultaisia sanoja monessa yhteiskunnallisessa kysymyksessä? Niin, eivätkö Snellman ja Nervander ole kulkeneet myös runotaidon tanhuvilla?

Tämä onkin aivan luonnollista. Pienen kansan, sellaisen kuin Ruotsin tai Suomen, täytyy ponnistella kaikkia voimia ylläpitääkseen asemaansa sivistyskansojen keskuudessa. Siitä seuraa ensinnäkin, että kirjallisuuden miehiä tarvitaan toisaallakin, että heillä on yhteiskunnallisia tehtäviä täytettävänänsä; ja siten johtuvat he välttämättömästi ajattelemaan valtion, ihmiskunnan, elämän korkeimpia kysymyksiä.

Kuvaavaa on myös, että lähes kaikki mainitsemani kirjailijat ovat toimineet joko nuorison opettajina tai sanomalehtimiehinä, siis niissä toimissa, joissa kansalainen enimmin tuntee olevansa velvoitettu näyttämään kansallensa «mitä oikein on».

Mutta toiseltakin näkökannalta katsoen tullaan samaan päätökseen. Jos kerran kansakunnassa on vallitsemassa elokas yhteistunne — ja tämmöinen tunne on aivan välttämätön pienille kansakunnille — niin täytyyhän runoilijan kansakunnan eksponenttina myöskin olla tämän tunteen eksponentti ja sen kautta tuntea itsensäkin kansalaiseksi. Ellei hän tätä tee, jos häneen jää koskematta ne kysymykset, joiden ratkaisemisessa hänen aikansa työskentelee, silloin on tämä useimmiten merkkinä sairauden tilasta — joko runoilijan tai ajan.

Edellisen esimerkkinä on Stagnelius, jälkimäisen se aika joka synnytti Bellmanin. Tämä aika oli hajaannuksen aika. Ne yhteiskunnalliset ihanteet, joita lähinnä edellinen aika oli koettanut toteuttaa, olivat kadottaneet tenhonsa, ja uudet eivät vielä olleet muodostuneet tarpeeksi voimakkaiksi voidaksensa runoilijaa innostuttaa.

Mutta sellainen ei suinkaan ollut se aika, jolloin Viktor Rydberg muodosti itselleen käsityksen maailman menosta.

Hän oli kahdeksantoistavuotias kun Helmikuun-kumous tapahtui ja vapaudentunne taas alkoi kohottaa päätänsä lamauttavan taantumisajan jälkeen. Jo tätä ennen oli skandinavilaisuuden aate saattanut Ruotsin nuorukaisten mielet innokkaaseen liikuntaan, ja tätä innostusta ylläpiti voimakkaasti sota Tanskan ja Saksan välillä.

Näiden ulkonaisten herätysten ohella kävi yhtä voimakkaita liikkeitä sisäpolitiikan alalla. Kysymys eduskuntalaitoksen uudestaan muodostamisesta oli jo päivänjärjestyksessä ja herätti mitä vilkkainta innostusta.

Olipa vielä yleisemmälläkin alalla suuria mullistuksia tulossa. Se myrsky, jonka Strauss ja muutkin olivat herättäneet uskonnollisten kysymysten maailmassa, oli ulottanut vaikutuksensa Ruotsiinkin ja aikaansaanut kiihkoista keskustelua.

Kaikkialla nähtiin siis taistelua vanhaa vastaan, uusien, elinvoimaisempien suuntain alkua.

Näiden virtausten tuttavuuteen tuli Viktor Rydberg aikaisin. Eikä hän tyytynyt ainoastaan katselemiseen, sillä jo ennen ylioppilastutkintoansa rupesi hän kirjoittamaan sanomalehtiin. Ja mitään muuta tutkintoa suorittamatta, tuli hän 25 vuotiaana ammatiltaan sanomalehtimieheksi. Tätä tointa hän sitten jatkoi yli kaksikymmentä vuotta.

Tällaisissa olosuhteissa oli tietysti mahdotonta jäädä vieraaksi yhteiskuntakysymysten kehitykselle. Päinvastoin: tehtävät suorastaan tunkeutuivat hänen päälleen. Niin oli esim. sen kysymyksen laita, jota käsittelee kirja *Raamatun oppi Kristuksesta.* Rydberg tahtoi vaan lausua mielipiteensä toisen miehen aloittamassa polemiikissä, mutta tästä lausunnosta tuli kuin tulikin koko kirja.

Jätettyään sanomalehtikirjailun, rupesi Rydberg tieteelliseksi opettajaksi ja vaikutti sellaisena taas lähes kaksikymmentä vuotta. Hän on siis työskennellyt molemmilla niillä aloilla, joilla Ruotsin ja Suomen etevimmät runoilijat, kuten äsken mainittiin, ovat kansalaisina toimineet.

Opettajantoimi toi luonnollisesti mukanaan vielä suuremman velvollisuuden näyttämään hänen kateederinsa ympärille kokoontuvalle nuorisolle, »mitä oikein on». Onhan tieteellinen opettaja velvollinen muodostamaan itselleen varman maailmankatsomuksen, voidakseen antaa nousevalle sukupolvelle johtoa ja tukea elämän taisteluissa.

Täten loivat ympäröivät olosuhteet Rydbergin ajattelijaksi ja monessa suhteessa edistyksen mieheksi. Ja kuitenkin uskallan väittää, että hän koko pohjaltaan etupäässä oli runoilija.

En tahdo lausua mitään arvostelua Rydbergin tieteellisestä toiminnasta. Mutta otaksukaamme hetkinen, että puolet hänen teoksistaan olisivat kadonneet. Menettäisikö Rydberg sanottavan paljon suuruudestaan, jos tämän puolen muodostaisivat tieteelliset teokset? Tuskin. Tieteelliset mää-

ritelmät ja johtopäätökset, semmoiset kuin hänen teoksissaan löytyvät, saattaisi toinen tiedemies tehdä yhtä, ehkä enemmänkin täsmällisiksi ja älykkäiksi. Mutta jos hänen kaunokirjalliset tuotteensa olisivat poissa — mikä ammottava kuilu silloin syntyisikään ruotsalaiseen kirjallisuuteen!

Uskaltanen siis sanoa Rydbergin tieteellisellä ja sanomalehtityöllä olleen suurimman merkityksensä siinä, että se tuotti hänen runoteoksillensa syvän sisällyksen ja korkeita aatteita. Mutta on huomattavaa, miten nämä aatteet astuvat runotaidon palvelukseen. Siinäkin missä teoksella on poleemillinen tarkoitus, astuu runoilija etusijaan, eikä tendenssikirjailija.

Jo *Itämeren merisississä* esiintyy selvä tarkoitusperä; tämä kirja jo on sitä, mitä runoilija sanoo *Viimeisen Ateenalaisen* olevan: «keihäs, joka soturin luvallisen tavan mukaan heitetään vihollisrivejä vastaan haavoittamisen ja surmaamisen tarkoituksella». Keihäs on jo tässä tähdätty fanatismia ja suvaitsemattomuutta vastaan. Mutta jo tässä kirjassa huomaa, kuinka tekijä on koettanut selittää moitittujen yksipuolisuuksien syntyä; ja täten tarkoitusperältä ikäänkuin katkaistaan terävin kärki.

Viimeisessä ateenalaisessa Rydberg vielä enemmän hallitsee itseänsä. Tarkoitusperä ei ole voinut häneltä temmata tuota olympolaista tasapuolisuutta, oikeudellisuutta valon ja varjon osittelemisessa. Fanaatista Petrosta vastaan seisoo tosikristillinen Teodoros. Ja jos Rydberg lämpimällä sympatialla kuvaelee kuolevan pakanuuden aristokraatista kauneutta, jota Krysanteus ja Hermione edustavat, niin on hänen osanottavaisuutensa yhtä lämmin noita köyhiä, halveksittuja, pahasti kohdeltuja novatianolaisia ja donatolaisia kohtaan, jotka käyvät kuolemaan uskonsa tähden.

Mikä vaikutti, että soturi, kun hän heitti keihäänsä vihollisrivejä vastaan, teki sen niin, ettei kättä vavistuttanut raivo eikä viha?

Siihen vaikutti epäilemättä jo se seikka, että Rydberg oli niin suuri taiteilija. Hänen varma ja erinomaisesti kehittynyt muotoaistinsa johti häntä tasasuhtaisuuteen silloinkin, kun hän kuvasi mitä oli hänelle vastenmielistä.

Kuvaavata on tässä kohden, mitä nyt hänen kuolemansa jälkeen kerrotaan hänen työtavastaan. Hän saattoi pitkät ajat olla «mahdoton» kaunokirjallisten tuotteiden luomiseen. Mutta sitten aukenivat äkkiä runosulut ja virta tulvasi esiin, ei kuitenkaan vaahdoten ja ryöppyen muotovaikeuksien kalliota vastaan, vaan heti tyynenä, kirkkaana, läpikuultavana. Samaa kerrotaan Runebergistäkin. Ja huomaammehan hänessäkin saman olympolaisen tasasuhtaisuuden muodossa ja kuvaamisessa.

Varmaan voi siis otaksua, että näennäisen toimettomuuden aikanakin salaperäinen luomistyö alituisesti oli jatkunut, ja että sill'aikaa kuin runoilija sisällisesti pyrki aineensa hallitsijaksi, myöskin kaikki alhaiset, vihamieliset tunteet tukehtuivat, ennenkuin ne edes ilmimuodon saavuttivat. Ja vasta kun tämä puhdistusprosessi oli lopetettu, silloin vasta sai runoilija tunteen siitä, että luomistyö oli valmis, silloin vasta esiintyi muotokin yhtä tyynenä, yhtä sopusointuisana, kuin ajatuksen sisällys.

Mutta jos kohtakin tämä varma muodontunne oli Rydbergille taiteellisuuden pyhäkön suojaavana vartijana, ei hänelle sentään muoto koskaan tullut yksinvaltiaaksi, ei edes pääasiaksikaan. Se nähdään esimerkiksi hänen muistopuheestaan runoilija Strandbergistä. Strandberg (Talis Qvalis) oli 1860-luvulla lausunut ankaran arvostelun tendenssirunoudesta, ja tämä arvostelu koski siis myöskin hänen omia nuoruuden runojaan, noita tulisia *Panssarilauluja*. Rydberg käy nyt näiden runojen puolustajaksi niiden omaa synnyttäjää vastaan.

Strandberg oli lausunut, että runoilijan ei pitäisi «tarttua harpun kieliin kädellä, joka vielä vapisee ajan intohimoista». Tähän vastaa Rydberg:

«On mahdollista ja muutamissa tapauksissa varmakin, että muoto kärsii voimakkaista harpunlyönneistä. Mutta itse asiassa ei nuhteeton pinta, ei tarkkaan punnitseva aisti, vaan suoraan sydämmestä esiintunkeva, vilauksessa käsitetty ja ruumiintunut mieliala itse, se se on joka sitä varmemmin turvaa runon pysyväisyyttä, mitä enemmän se tuo mukanaan sydämmen tuoreita tunnelmia. Runoissa etsitään vallan toista kuin muodollista taidetyötä, sillä sehän ainakin pitää olla, ja saattaapa vielä monastikin tapahtua, että muotovirhe, samalla kun se vähentää runon täydellisyyttä, enemmän kuin sovittaa tätä puutetta sen kautta, että se suo meidän aavistaa korkeampaa kauneutta runoilijassa itsessä. Ja «Talis Qualiksen» panssarilauluissa esiintyy todellakin kohtia, jotka tekevät sellaisen vaikutuksen, että tahtoisimme nostaa tuon panssaroidun kypärää, perinpohjaisesti nauttiaksemme siitä kauniista näöstä, jota tarjoaa nuorukaisen kasvot, kun otsa loistaa, silmät säteilevät, poskia innostuksen pyhä tuli punertaa».

Ja sitten kuvaa hän Strandbergin esiintymisen vaikutusta seuraavilla sanoilla, jotka yhtä hyvin voitaisiin sovittaa häneen itseensä:

«Ei auta — asia oli niin, että nuoret silloin luulivat seisovansa Odysseun miehinä Lotofaagien rannalla. Toisella puolen aatteiden meri, keinuvat aallot, jotka kohosivat yhä korkeammalle, mutta joiden takana oli et-

sittävissä esi-isien luvattu maa. Toisella puolen, romanttisella rannalla, lempeät Lotofaagit, vienon tunnelyriikan pojat, ojentaen kukkamaljoissa lotushedelmiä, joiden nesteet saattavat kaihtimaan noita autioita vesiavaruuksia ja unohtamaan tuon kaukaisen rannan. Silloinpa kaikuu, kuten Odysseun rinnasta muinoin, ääni, joka kehotti noita epäröiviä astumaan laivaan, pukeutumaan pronssiin, rivittymään soutu-istuimille sekä airoilla ja aseilla murtautumaan eteenpäin kohden ihmisyyden päämäärää».

Tämä tämmöinen lausunto osoittaa selvästi, että Rydbergillä oli täysi tietoisuus siitä mitä teki, kun hänkin esiintyi herättäjänä, aikansa johtavien aatteitten puolustajana. Jopa me siitä saamme tehdä johtopäätöksiä, mitkä valaisevat kohtaa, jota toisinaan on väärin ymmärretty, Rydbergin suhdetta antiikkiin.

Häneen, samoin kuin Runebergiin, sanotaan antiikin tehneen syvän vaikutuksen. Mutta yhtä hyvin kuin Runebergin henkinen synnyinmaa oli Suomi, yhtä hyvin oli Ruotsi Rydbergin. Ei edes muodon tasasuhtaisuutta ole yksinomaan luettava Hellaan vaikutuksen ansioksi, vaan molemmilla oli runoilijaluonne semmoinen, että muinaisuuden tyyni, kirkas puoli soveltui hyvin siihen. Mutta Tegnér ihaili hänkin Hellasta yhtä lämpimästi — ja kuitenkin on hän koko kuvaamistavassaan suora vastakohta Runebergille. Hänen muodostamistapansa on levotonta, rajua; siinä kuvat usein ikäänkuin ajavat toisiansa.

Ja vielä yksi esimerkki: Ibsenkin aloitti kirjailijauransa muinaisuudesta otetulla aiheella. Mutta saatetaanko ajatella enemmän silmäänpistäviä vastakohtia, kuin kapinallinen Catilina ja sopusointuinen filosofi Krysanteus?

Ei: varmaan on nuo erilaiset tulokset määrännyt pääasiallisesti runoilijain individuaalinen ja myöskin kansallinen omituisuus.

Mikä, yleisesti sanottuna, saattaa mainittuja runoilijoita ottamaan aiheensa muinaisuudesta? Varmaankin se seikka, että nykyinen elämä muutamissa kohden on runoudelle vaikeata käsitellä.

Runous vaatii toimivia henkilöitä. Se tarvitsee siis yhteiskuntamuotoja, jotka antavat indiviidille tilan tarttumaan omituisuutensa mukaisesti elämään, suoranaisesti vaikuttamaan sen kulkuun. Mutta nykyinen elämä tarjoaa indiviidille tässä kohden hyvin niukan tilan. Jos esimerkiksi tahdotaan saada aikaan uudistusta jollakin alalla, niin on vaatimuksen ja sen toimeeenpanemisen välillä pitkä jono kokouksia, sanomalehtiartikkeleja, komitean mietinnöitä, esityksiä ja äänestyksiä. Nykyinen elämä on sanalla

sanoen koneistunutta ja tarjoaa sellaisena runoudelle suuria vaikeuksia — jollei kirjailija juuri tahdo ottaa kuvataksensa yksityisen alotusvoimaisen henkilön taistelua paperijoukkoja vastaan.

Muinaisuudessa näyttäytyy asia runoilijan katseelle toisenlaiselta. Siinä ovat yhteiskuntamuodot mutkattomammat, siinä on voimakkaalle persoonallisuudelle toiminnan tilaa. Mutta on huomattava, ettei muinaisuudessa henkilö pyydä toiminta-alaa itsensä tähden. Hän on täynnä kansalaishenkeä, hän elää yhteiskunnan, ei oman itsensä hyväksi.

Mitä siis etsii Runeberg, kun hän *Salamiinin kuninkaissa* valitsee aiheensa muinaisuudesta?

Hän etsii yhteiskuntamuotoa, jossa selvissä, mutkattomissa piirteissä voi esiintyä se totuus, jota hän tahtoo julistaa: että ainoastaan se on todellisesti vapaa, joka ehdottomasti tunnustaa oikeuden voiman. Mutta mitä on tämä totuus muuta kuin se ajatus, joka käy kautta Suomen koko uudemman yhteiskuntakehityksen, jonka ympärille koko Suomen kansa kokoontuu: ajatus, että oikeus käy ennen valtaa.

Ibsen taas, mitä etsii hän *Catilinassaan?* Hän etsii yhteiskuntamuotoa, joka tekee indiviidille mahdolliseksi «heittää pelin nurin niskoin», tehdä vallankumouksen.

Mutta mitä on tämä muuta kuin unenhuumainen ilmaus siitä aatteesta, jonka palveluksessa Norjan nuori kansa niin innokkaasti on työskennellyt: edistyksen, kehityksen suuri aate.

Ruotsalainen seisoo keskikannalla. Laki vallitsee kieltämättä hänen isänmaassansa. Eikä hän vallankumousta halua; siihen on lain alaisella vapaudella liiaksi syvät juuret hänen maassansa. Mutta syvät juuret on ortodoksiallakin ja kaavamaisuudella. Sentähden tulee persoonallinen vapaus, ajatuksen ja omantunnon vapaus hänen ihanteeksensa. Ja tätä ihannetta edustaa Krysanteus, filosoofi.

«Viimeinen ateenalainen» on senvuoksi pohjaltaan puhtaasti ruotsalainen. Sillä ajatusvapauden taistelulla on vanhaa sukuperää Ruotsissa. Puhdasoppisuus oli juurtunut yksinvallan avulla 1600-luvulla, ja kun tämä avioliitto purettiin toisen aviopuolison kuoleman kautta, tahtoi leski edelleen hallita jakamatonta pesää. Mutta silloin alkoi paikalla oppositsiooni puhdasoppisuutta ja suvaitsemattomuutta vastaan. Jo Fresessä kohtaa meitä omantunnonvapauden ihanne, vaikka vielä heikkona kipenänä. Mörkin teoksissa se jo yltyy tuleksi, joka leimuaa hyveen temppelissä. Mutta

Kellgrenin ja Tegnérin kädessä se jo on salama, joka musertaen iskee fanatismiin ja pimentolaisuuteen. Vielä elämänsä lopussa huudahtaa Tegnér kuninkaallensa:

Vapaaksi aatos; toiset maat sa sulje,
jos tahtonet; vain niin on kansa sun.

Mutta ajatuksen vapaus on vain erityismuoto persoonallista vapautta ylimalkaan. Ja tässäkin yleisemmässä muodossa on ihanne syvästi kansallinen Ruotsissa. Se ulottaa juurensa aina muinaisskandinaviseen aikaan asti, jolloin viikinki oli tämän vapauden tyypillinen edustaja.

Tämä muinaisaika miellytti syvästi Rydbergiäkin. Kuinka käy sitten selittäminen, että hän astui sen alueelle vain tutkijana eikä runoilijana, kun esimerkiksi Tegnér sitä vastoin ei missään suuremmassa teoksessa kuvannut Hellaan muinaisuutta?

Tämänkin erilaisuuden voinee johdattaa ympäröivien olosuhteitten erilaisuudesta.

Tegnér näki ja rakasti Hellaan muinaisuudessa etupäässä satujen sankariolentoja: Akilleusta, Diomedesta, Hektoria. Mutta kun taiteellisesta toiminnasta oli kysymys, olivat nuo muinaisskandinaviset sankarihaamut häntä lähempänä. Ne antoivat hänelle samaa kuin kreikkalaisetkin, individuaalisen urhoollisuuden, mutta ne antoivat hänelle sen ohessa jotain muutakin. Ne esiintyivät hänen aikalaistensa esi-isinä, ja sentähden saattoi hän esittää niitä esikuviksi aikalaisillensa, fyysillisen voiman ja sielun lujuuden esikuviksi.

Mutta tietysti oli Tegnérin viikinki samalla vapausihanteen edustaja, tuon «itsenäisen voiman» personifikatsiooni, jota hän Epiloogissaan vaatii «miehen ensimäisenä hyveenä». Miksi ei sitten tämä viikinki enää Rydbergille kelpaa tämän ihanteen edustajaksi?

Senvuoksi että aika jo silloin oli toinen. Syystä laulaa Tegnér nuoruudessansa:

Muinainen muoto ei se kestä Europan,
nyt luomakunta uus jo miekoin vuollahan.
Kas kruunut kumoon käy, paloiksi valtakunnat!

Sellaisena aikana saa luonnollisesti fyysillinen voima ja sankarin urhoollisuus suuren merkityksen, ei ainoastaan indiviideissä, vaan kansakunnassakin. Ja silloin jää viikinki ihanteeksi.

Mutta Rydbergin aikana olivat hengen taistelut astuneet etualalle. Sotaa ei käydä eri kansojen, vaan eri maailmankatsomusten välillä. Ja silloin esiintyy ihanteena Krysanteus, filosoofi.

Mutta tavataanpa viikinki Rydberginkin runoudessa, jos tarkoin katsotaan. Hänen runojensa joukossa on esimerkiksi yksi, *Levottomuus,* jossa viikinkiluonne esiintyy sangen läpikuultavassa puvussa. Kuultakoonpa vaan esimerkiksi seuraavaa säkeistöä:

Purje pystöön, vaikka näämme,
kuinka taivon kansi musta
tulta välkkyy, pitkin maata
kaartaa öinen varjovuo.
Aallon liekkuun lähtekäämme!
Purjetuulta, innostusta!
Ällös lännen leyhkää saata,
hornan myrsky, Herra, suo!

Nämät sanat saatettaisiin aivan muuttumattomina panna Fritjofin suuhun. Mutta jokainen, joka tuntee Rydbergin runon, tietää että sillä sentään on vallan toinen tarkoitus kuin Fritjofin sankari-uhmalla. Matka, johon Rydberg kehottaa, on matka aatteen valtamerelle. Siis tässäkin sama edistys kuin äsken, mutta kansallista perusluonnetta säilyttämällä.

Tähän on kuitenkin jotakin aivan omituista lisättävä. Tämä siirtyminen uudempaan näkökantaan, siirtyminen käsi-aseiden kahakasta hengen asetten taisteluun — se ei ole huomattavissa ainoastaan Tegnéristä Rydbergiin, vaan myös Rydbergistä Rydbergiin, hänen kirjailunsa toisesta perioodista toiseen. «Levottomuus» on näet uusi muodostelma siitä laulusta, mikä tavataan hänen kirjassaan «Itämeren merisissi». Ja tämä laulu kiittää puhdasta merisissi-elämää s. o. puhdasta viikinkielämää. Vertaus näiden kahden muodostelman välillä antaa hyvin kuvaavia tuloksia.

Vanhemmassa kuten uudemmassakin runossa kehotetaan joukkoa ohjaamaan kulkuansa pohjoisnapaa kohti. Mutta sitten sanotaan laulussa:

Siellä immet kaulailemme,
juomme viinin viime herkut,
kunnes värjyy kuolon hyyssä
hermot ruumiin hervonneen.

Uudessa runossa taas lausutaan:

Siellä jäätyy raivo aatos,
jähmettyypi syömmen laava.
Voi! vain tuskaa on sen lämpö,
jäätä rauha Olympin.

Kun me nyt kerran olemme Rydbergin runoudessa huomanneet tämän selvän, jos kohta nykyistyneen viikinkisuonen, niin ei ole vaikeata löytää sitä muualtakin. Niinpä esimerkiksi nuo kreikkalaiset pojat, jotka Deksippoksen johdolla «leikkivät Maratonia» gootteja vastaan — ne ovat pohjaltaan aivan ruotsalaisia poikia. Sillä niinpä viikingillekin sota, vaara on vain leikkiä. Ja vielä tälläkin vuosisadalla esiintyy taistelu Ruotsin kunnian puolesta ruotsalaisille runoilijoille vain leikkinä. Niinpä esim. Tegnérille, kun hän «Nostoväen laulussaan» laulaa vihollisista. «Monta on heitä — — Monta? Ei lasketa taistelijoita; laskemme vaan kaatuneet».

Korkeimmilleen käy tämä tunnelma Strandbergin kuningaslaulussa, jossa kansa tekee lupauksen kuninkaallensa:

Jos uhkaa joukot mailman tään,
me emme kalpene sittenkään,
vaan niistä, valtijas, urhot nää
sull' astinlaudan luo.

Ei siis ole kummallista, jos Rydbergkin antaa

lasten pyhän leikinnän
pyyhkiä pois maineestamme vuositatain häpeän.

Mutta taas huomaamme tärkeän erilaisuuden.

Voiton temppelissä älköön urhotyömme loistako,
armon alttarilta nouskoon kiitosuhrin suitsunto!

Taistelu miekka kädessä ei ole nykyiselle käsitykselle itsestään minkään arvoinen. Arvoa on ainoastaan mielenlaadulla, joka tekee voiton saavuttamisen mahdolliseksi. Sitä tarkoittaa kyllä Tegnérkin. Mutta voiton ehdoksi hän vaatii ruumiillista voimaa, tapojen yksinkertaisuutta ja tottelevaisuutta kuningasta kohtaan.

Deksippos taas rukoilee:

Kuink' oot mailma turhan viisas, kuinka jäisen järkevä!
Järkevyytes palkaksi sa kannat orjan iestä. — —
Zeus, luo heimoon poian luonne, toivo, hehku, haaveilus!
Silloin sortuu orjan ies, silloin alkaa aika uus.

Ei siis enää vaadita vain erityisiä ominaisuuksia voiton ehdoksi; vaaditaan koko sisällisen ihmisen uudistamista.

Olemme täten tulleet siihen kohtaan, jota tahtoisin pitää Viktor Rydbergin runollisen ohjelman keskuksena.

Toivo, hehku, haaveilus! Eikö nämät sanat sisällä kaikkea sitä, joka syvimmin miellytti Rydbergiä, ja joka elokkaimmin viehättää meitä hänen runoudessaan?

Niin lämpimästi kuin hän suosikin vapaasti ajattelemista, hän kuitenkin huomasi, mikä vaara syntyy siitä, jos «jäinen järkevyys» saa ylivallan henkisessä elämässä. Se johtaa helposti mekaaniseen mailmankatsomukseen, joka ei tahdo tietää ihmisen henkisen elämän korkeammista puolista, koska ei niitä voi punnita eikä mitata. Ja tällaisen käsityksen kautta kuoletetaan toivokin, toivo juuri näiden ihmisten korkeampien voimien yhä rikkaammasta kehityksestä. Sitä ihannetta, jota Rydberg suosi, itsenäistä persoonallisuutta, ei myöskään voida toteuttaa, jos ihminen leikkaa pois olennostansa osan — ja parhaan osan — elääkseen ainoastaan puolinaisena aatteen maailmassa.

On huomattavaa, että Rydberg myös taistelussa mekaanista mailmanteoriaa vastaan on niin sanoakseni löytänyt Tegnérin vaipan. Sillä Tegnérilläkin oli tuskin kyllin voimakkaita sanoja häväistä kahdeksannentoista vuosisadan filosofian järkiperäisyyttä.

«Minun sieluani inhottaa tämä ihmiskunnan proosa, tämä hengen siipien soukentaminen, tämä selvä ja sentään väärä kalkkyyli, jossa, kuten differentsiaalilaskussa, jätetään äärettömyys pois, jotta saataisiin lasku oikeaksi. Mitään hengellistä, joka kuitenkin on ihmisen varsinainen elämänilma, ei tämä filosofia uskonut; ja jos sen ilmapumppu olisi saanut käydä, niinkuin se oli alkanut, olisi se ennemmin tai myöhemmin tukahuttanut ihmiskunnan allensa».

Mutta tätä järkiperäisyyttä ei ainoastaan Tegnér vastustanut, vaan myös romantikot. Haaveiluhan oli heidänkin tunnussanansa. Ja heidänkin kanssa

näyttää Rydberg olevan selvässä heimolaisuudessa, huolimatta siitä, mitä hän itse on sanonut Lotofaageista. Kuinka syvästi romanttinen on *Singoalla;* muistuttaahan se monessa kohdassa suuresti Almqvistia. Kuinka läheisessä yhteydessä ovat *Tonttu* ja Geijerin *Pikku miilunpolttajanpoika.* Ja semmoinen runo kuin *Unelmaelämä* eikö se ole luonnonsymboliikkia, jonka voi sanoa olevan Atterbomin sukua?

Ymmärrettäköön minua oikein. Minä en suinkaan suosi tuota nykyään käytettyä kirjallishistoriallista metoodia, joka luulee voivansa riittävästi kuvailla kirjailijaa sen mukaan vaan, kuinka monta prosenttia hänessä on sen tahi tuon edellisen kirjailijan luonnetta. Mutta ei se mielestäni vähennä, vaan päinvastoin suurentaa Rydbergin kirjallisia ansioita, jos voidaan näyttää, että hän on omistanut itselleen korkeimmat ihanteet, joiden hyväksi hänen edeltäjänsä olivat taistelleet, ja että hän — huomattakoon se — on niitä kehittänyt.

Tämä Rydbergin ihanteiden kehittäminen on kaikkialla huomattavana. Niinpä romanttisellakin kentällä.

Minkä toivoo Atterbom olevan voittona siitä, että hän kehottaa meitä syventymään luontoon ja kuuntelemaan sen ääniä? Todellisuuden unhottamista ja heilumista epämääräisten tunteiden aalloilla, tunnetta että elämä on «suuruuden runoelma ja kauneuden unelma».

Mutta vallan toista kertoo luonto Rydbergille:

Jopa harsohon peittyvi nurmikkomaa,
ohi valkeita usvia liukuelee!
Oi, sa kuuntele laulua kuiskailevaa
ajan henkien, siinä mi haapuelee!
Syvä, valtava tunne se rintahan saa,
mitä aikojen syömmyt on synnyttänyt,
Mitä murhetta, kaihoa, lohtua vaan
on tietäjäin harpuista helkkyellyt.

Tässä ei siis ole todellisuuden unhottamista, vaan runo kehottaa meitä kuuntelemaan ajan henkiä, kuuntelemaan sitä, mitä «aikojen syömmyt on synnyttänyt». Siinä tuo suuri edistys — edistys, joka on sekä runollinen että yleis-inhimillinen.

Vanha romanttisuus oli aristokraattista. Ainoastaan ylen harvat saattoivat, paeten todellisuudesta pois, käsittää ja nauttia sen haaveiluelämää.

Gööttiläiset runoilijat tavallansa olivat enemmän demokraattisia. Sekä Tegnér että Geijer on lauluissaan ylistänyt talonpoikaa. Mutta toiselta puolen herätti voimakkaan sankarihenkilön ihaileminen heissä toisenlaisen aristokratismin tai ehkä oikeammin sanottuna monarkismin. Aina on suuri juopa johtajan ja johdonalaisten välillä.

Tavaraa sopii laivalla arpoa; näin mitä saat, ole tyytyvä vaan!
Meriruhtinas itse ei arpoa lyö, hänen kunnia on osanaan.

Ja kun *Akselissa* talonpoikaislaumat kokooontuvat puolustamaan isänmaata, eivät he yksinään mitään voi, ennenkuin kuninkaan henkivartija saapuu «kuten vihainen Tor» ja antaa heille tunnussanan: Jumala ja Kaarle kuningas!

Mutta ajatus semmmoinen, että joku Pilven veikko, «mieronpoika kuningasotsa» saattaisi astua esiin ja tulla kotimaansa pelastajaksi, se on Tegnérille vallan vieras. Ja tässäkin näemme vaikutuksen vuosisatain perinnöstä. Ruotsin kansan on niin usein tarvinnut nähdä voimansa koottuna yhden miehen käsiin, että taipumus lujaan johtajavaltaan melkein näyttää olevan juurtunut kansalaisluonteeseen.

Eräässä kohden on Rydberg samalla kannalla. Syvä juopa erottaa Gustaf Draken, merisissin, hänen kokoonhaalitusta miehistöstään, ja mahtavana kohoaa Krysanteus donatolaisten ja novatianolaisten yli.

Mutta juuri viimemainittujen yhteistaitaistelu näyttää meille samalla kertaa jotakin uutta. Huolimatta yhteiskunnallisesta erilaisuudesta, yhdistyvät johtaja ja johdonalaiset taistelemaan korkean ja suuren ihanteen puolesta; he taistelevat omantunnon vapauden pyhän asian hyväksi. Ja Krysanteus, tuo sivistynyt helleeni, tunnustaa noista sivistymättömistä kristityistä, että hän vasta heiltä on löytänyt sen, mitä kristinoppi ja filosofia etsivät.

«Minä olen huomannut», sanoo hän, «että korkeimmat totuudet, lämpimin rakkaus totuuteen ja hyvään voidaan kylvää oppimattomimmankin sydämmeen».

Tämä on jaloa kansanvaltaisuutta. Eikä Rydberg epäröi vetäessään johtopäätöstä tästä käsityksestä nykyiseen yhteiskuntaan nähden.

Lienee syytä muistuttaa näistä johtopäätöksistä nyt kun yhteiskunnan pienempien halveksuminen ja tunne omasta luullusta etevyydestä pöyhkeilevät yleisissä keskusteluissamme.

Asesepässä kerrotaan kuinka «Suoraan sydämestä» seurassa tulee puhe valtiopäivistä ja valtiopäivä-oikeudesta.

Esimunkki Matias lausuu mielipiteen, „joka näyttänee kummalliselta, että, jos joku osa kansaa olisi suljettava pois valtiopäivä-oikeudesta, pitäisi niiden olemaan mahtavimmat ja rikkaimmat, koska rikkaus yksistäänkin tuottaa omistajillensa suuremman vaikutusvallan yhteiskunnassa, ja koska rikkaat ja mahtavat ilman valtiopäivä-oikeuttakin saavat sanansa kuuluviin ja etunsa huomioon otetuksi. Mutta köyhimmät ja enimmin rasitetut yhteiskuntaluokat eivät voi suojella itseään, elleivät yhdistetyin voimin nouse kapinaan, josta Jumala varjelkoon.

Ja edustusoikeutta vaille jätettyinä he yleensä eivät voi valittaa hätäänsä, ilmoittaa tarpeitansa, eikä saada puutteitaan poistetuksi. Euroopan valtakunnissa yhteiskunta ei vielä likimainkaan seiso oikeuden, saatikka kristillisyyden perustuksella".

Svante tohtori lausui: Esiveljen mielipiteesen yhdyn minä siinä: että epäkristillinen ja hyljättävä on yhteiskuntalaitos semmoinen, jossa köyhän ääni ei kuulu yhtä korkealle kansanneuvoissa ja valtaistuimen edessä kuin rikkainkin. Tämä olisikin kaiketi selvä kaikille oikein ajatteleville ja kristillismielisille, ellei eräs omituinen este olisi tiellä. Köyhäthän ne tavallisesti ovat, joilla on vähin määrä oppia ja tietoa, vaikka, totta puhuakseni, hirveä tietämättömyys tavataan aatelissakin Euroopan kaikissa maissa, niin että melkein tekee mieli kysyä, eiköhän tietämättömyys ylpeyden liitossa ole yhteiskunnalle turmiollisempi kuin tietämättömyys, johon yhtyy oman pienuuden tunto.

Este jota tarkoitan on se eräältä Kreikan filosoofilta peritty oppi, että viisaammat hallitkoot ja kaikki yhteiset asiat päättäkööt. Tämä kuuluu hyvältä. Mutta viisainten tulisi, nähdäkseni, olla siksi viisaita, että ymmärtäisivät, että mitä nuo vähemmän viisaat vieläpä nekin yhteiskuntalaiset, jotka eivät millään viisaudella kerskaile, tuntevat, kärsivät ja tahtovat, että kaikki se on jotain hyvin tärkeää, josta viisailla tarvitsee olla selvä tieto etteivät juotuisi umpimähkään ottelemaan salaperäisen voiman kanssa.

Ja vielä: mitkä ovat nuo viisaimmat? Nekö jotka itseänsä siksi luulevat? Silloin saamme niitä hakea kaikkein pöyhkeimpäin ja tyhmänylpeimpäin ihmisten seasta. Tosiviisaissa on luullakseni joku määrä kainoutta, joka estää heitä lukemasta itseään siihen laumaan, joka huutaa: *meillä* on tiedot, *meidän* tulee hallita. Tosiviisaat eivät koskaan näin tuo näytteille itseään. Sentähden on etsitty ja luultu löytäneensä ulkonainen viisauden tunnusmerkki. Viisaus pitäisi löytymän tietorikkaitten hallussa. Onhan nyt tosin runsas tieto ja viisaus eri asioita, mutta jälkimmäinen edellyttää ylimalkaan edellistä. Siihen seikkaan perustuu se ajatus, että oppineitten ja sivistyneitten tulee hallita, heidän mieltään tulee hallitsevain kuulla ja noudattaa.

Mutta tässä unohdetaan se, mitä kristinusko kutsuu perisynniksi, joka juureltaan on itsekkäisyyttä. Sitä ei saa suljetuksi kouluseinäin ulkopuolelle, eikä valtameren taa, ja epäilenpä, onko runsailla tiedoilla varustettu itsekkäisyys menettelevä kohtuullisemmin ja kristillisemmin alempia luokkia kohtaan, kuin rautapukuisten ja kultakannuksisten herrain köyhätietoinen itsekkäisyys, ellei omat selvemmin älytyt edut vaadi

tuota kohtuullisuutta. Olen erittäin Italiassa, jossa todella löytyy monitietoinen ja monipuolisesti sivistynyt kansaluokka, tämän saman keskellä tavannut niin häpeemätöntä häjyyttä, semmoista riettautta ja kataluutta, että kysymys tiedollisuuden suhteesta siveellisyyteen on minulle käynyt probleemiksi, yhdeksi niitä, joita ajatukseni yrittää selittää. Voidakseen jalosti elää tarvitsee tuntea sisässään jotakin, jota ei saa tahrata likaan. Muutama sivu Thomas Kempiläisen kirjasta luettuna saattaa köyhimmässäkin herättää tämän tunteen eleille, yliopistonoppi ei tee sitä yhtä varmasti. Kun tiedot astuvat sen tunteen palvelukseen, silloin älyn viljelys kasvattaa terveitä, yhteiskunnalle hyödyllisiä hedelmiä; muutoin siitä pikemmin kasvaa ja kypsyy Sodomanomenoita.

Mutta vaikka Rydberg niin jalomielisesti tunnusti aliluokan oikeuksia, niin häntä ei sentään juuri miellyttänyt taistelu noitten oikeuksien puolesta. Päinvastoin: vielä vähän aikaa sitten hän sanoi epäilevänsä, löytyykö mikään pätevä demokraattinen vakaumus kenelläkään muulla kuin sillä, joka on synnyltään aristokraatti. Ainoastaan semmoisesta miehestä saatetaan otaksua, ettei hän itsekkäässä tarkoituksessa aja demokratian asiaa.

Samanlainen ainakin näennäinen ristiriitaisuus huomataan muuallakin. Hyvä esimerkki on *Uusi Grottelaulu.*

Siinä Rydberg toiselta puolelta lausuu ankaria sanoja Mammonanpalvelusta ja siitä johtuvaa ihmisrääkkäystä vastaan. Industrialismin suurten myllynkivien vääntäjiksi tarvitaan yhä enemmän työvoimaa. Ja ensin orjat, sitten orjattaret, lopuksi orjanlapsetkin sortuvat laumoittain tuossa raskaassa ja ilottomassa työssä. Mutta toiselta puolen Rydberg samassa yhtä ankarasti ruoskii sosialismia.

Mistä syystä? Siitä syystä että molemmat, industrialismi ja sosialismi, ovat lähteneet siitä katsantotavasta, jota Rydberg ennen kaikkea vihaa: tuosta mekaanisesta katsantotavasta. Molemmat ovat yksimieliset siitä, että väkevämmällä on oikeus sortaa heikompaa: erotus on vain siinä, että toinen luottaa rahaansa, toinen nyrkkeihinsä. Mutta molemmat unhottavat, että jo on olemassa korkeampia voimia: ihmisrakkaus, oikeudellisuus.

Ja juuri sama on laita valtiollisellakin alalla. Sama mekaaninen katsantotapa vallitsee siinäkin. Sillä mikä voi olla mekaanisempi, kuin teoria että tiedot ovat luotettava yhteiskunnallisen kyvyn mittari? Tiedot ovat työaseina vaan, mutta ei ole ensinkään sanottu, että mies, jolla on terävä kirves, sentähden on taitava kirvesmies. Unhotetaan siis tässäkin, että on olemassa korkeampia voimia: sillä oikeudellisuus ja ihmisrakkaus, sanalla sanoen yhteiskunnallinen mieli on enemmän kuin tiedotkin. Mutta

yhtä vähän oikeutetut ovat toiselta puolen ne pyrinnöt, jotka tarkoittavat vain omia etuja.

Ja jos siirrymme vielä korkeammalle alalle, uskonnolliselle, niin huomaamme taas aivan samaa. Rydberg yhtä vähän hyväksyy ateismia kuin puhdasoppisuutta. Hyvin luonnollista, sillä ovathan molemmat nämä suunnat nekin mekaanisen katsantotavan lapsia, molemmat unhottavat korkeamman voiman, uskonnollisen mielen ja elämän.

Syystä siis Rydberg vastustaa «jäistä järkevyyttä». Sillä se se on joka orjanikeenä painaa nykyistä sukupolveamme, sekä vanhoillisia että usein uudistajiakin. Kummako ettei Rydberg siis tahtonut puolueriitoihin sekaantua. Kummako että hän tunsi seisovansa yksinään taistelevien puolueitten yläpuolella. Huokaahan Rydberg sentähden:

Yksinänsä
uros taistelkohon veressänsä,
joka nousi turvaks alhaisten;
lähemmäksi taivasta jos pyrkii,
raskaamp' on vaan kulku hänellen.

Tämä tunne on sekin tie, joka viepi romanttiseen maahan: mikä niin vaikeasti toteutuu elämässä, sitä tahtoo nähdä haaveilun maailmassa.

Mutta niinkuin olemme nähneet, niin romanttisuus ei sisältänyt koko Rydbergin ihannetta. Tämä oli ylevämpi: eheä sopusointuinen ihmisyys, kaikkien sielunvoimain yhteisvaikutus ja sen tuloksena iloinen, itsekkäisyydestä vapaa toiminta.

Tämä eheyden, sopusoinnun ihaileminen se se on hänen kauneuden ihailunsa ytimenä. Ja siinä on myöskin syvin selitys hänen teoksissaan esiintyvästä ihmeteltävästä tasasuhtaisuudesta.

Tällä ylevällä ohjelmalla Rydberg kehittyi runoilijaksi, jolla on yleisinhimillinen merkitys. Sielunsa pohjalta hän oli ruotsalainen — onhan suuri runoilija aina syvästi kansallinen. Mutta hänen tietäjäsilmänsä katseli loitolle ihmiskunnan suuren taistelukentän yli, hän oli täyttänyt sielunsa sillä, mitä ihmiskunnalla on parahinta. Ja sentähden antoi hän takaisin ihmiskunnalle mitä hän siltä oli saanut, luoden runoja, jotka innostuttavat jokaista ihmistä, joka tahtoo olla ihminen korkeammassa merkityksessä.

Ja sentähden lähetämme mekin kiitollisen tervehdyksen meren yli hänen haudalleen. Mekin tarvitsemme niin hyvin, kuunnellen hänen kehoitustaan, nostaa katseemme korkeammalle, puhtaampia ihanteita kohden. Meilläkin hallitsee tuo jäinen järkevyys, joka kouluissamme vaalentaa rusut lapsiemme poskilta, puoluetaisteluissamme panee vallan oikeuden edelle, sanomaledissämme murtaa kansalaisten luottamusta toisiinsa.

Tätä vihollista vastaan taistellaan turhaan kirjoissa, kokouksissa ja lainsäätävissä eduskunnissa. Ei, taistelu on taisteltava ihmisten sydämmissä. Ja siinä taistelussa on Rydberg jalo johtaja. Kun hän viepi meidät haaveilun maailmaan, niin hän sen tekee selittääksensä meille, kuinka luonto odottaa ihmiskunnan jalostuttamista. Sentähden luonto keväällä pukeutuu kukkiin; morsiamena se odottaa kaiken uudistumisen hetkeä:

Sulotoivo se on vapauntumisen
joka välkkyvän loistonsa pilvihin luo,
joka silmiköt aukovi kukkasien,
ruson impien, poikien poskille suo.

Laki luonnon se hengess' on ihmisien:
ehommin kun he luotua silmäelee,
myös päivyt ehompien eetterien
sinipiiristä selvempi liukuelee.
Ja kun kauniimmin laulajan kantelo soi,
ihanampana uhkeus käy yli maan,
kuta korkeemma aattehet tunkea voi,
sitä rohkeemman kaartehen taivaskin saa.

Kun niin olemme oppineet ehommin katselemaan luotua, silloin voimme myöskin rohkeammin mennä ulos maailman taisteluun. Sillä silloin on meissä »poian luonne» ja ilolla me kohotamme sitä lippua, johon Rydberg on piirtänyt kauniin ohjelmansa:

eespäin mennään, ei oo elo unta:
käy eespäin ihminen ja luomakunta!

Silloin — mutta vasta silloin — *elää* meissä Viktor Rydbergin muisto.

Valfrid Vasenius.

Käynti Jerusalemin templipaikalla.

II.

Templipaikan keskusosan muodostaa noin kolme metriä korkea nelisivuinen penger, jonka sivut vaihtelevat 125 ja 170 metrin pituuden välillä. Tälle penkereelle viepi lännestäpäin kolme, idästä yksi, sekä etelästä ja pohjoisesta kaksi mukavaa porrasta. Ne päättyvät somiin arkaadeihin, jotka suuressa määrässä lisäävät templipaikan rakennustaiteellista kauneutta.

Tämän penkereen keskuksessa kohoaa se pyhyys, jota arabialaiset kutsuvat *Qubbet essakhra*, «Kalliodoomi» eli «Kalliokuvukko» (kartassa T). Kristittyjen keskuudessa tätä rakennusta tavallisesti mainitaan nimellä «Omarin moskeija». Mutta tämä nimitys on kahdessa suhteessa eksyttävä. Sillä ensiksikin kalliodoomi ei ole tavallinen moskeija, niinkuin sen sisusta on meille osoittava. Toiseksi kalliodoomi ei ole Omar kaliifin rakentama, kuten mainitulla nimityksellä tahdotaan luulotella. Nimi Omarin moskeija riippuu yhtä suuresta erehdyksestä, kuin se nimi, jolla ristiretkeläiset nimittivät tätä rakennusta. He antoivat näet sille nimen *Templum Domini*. Sillä he luulivat, että tämä uljas rakennus vanhan templipaikan keskuksessa ei saattanut olla muuta kuin juutalaisten templi Kristuksen ajoilta. Tästä erehdyksestä tuli monta merkillistä seurausta, joilla on sivistyshistoriallinen merkitys. Niin kutsuttu templiritaristo, jonka haltuun *harâm* joutui, kuten jo mainittiin, sai nimensä juuri tästä Herran «templumista». Sen kuva otettiin templiritariston vaakunaan ja levisi siten kautta Euroopan. Monta kirkkoa rakennettiin kalliodoomin mallin mukaan. Ja kun Rafaello esitti «neitsyt Maarian naittamisen», jonka hän ajatteli tapahtuneeksi juutalaisten templin edustalla, niin hän maalasi templin tarkkaan Kalliokuvukon muotoiseksi. Tämä yhtäläisyys minua suuresti kummastutti, kun — ennenkuin tiesin tästä tosiasiasta — katselin tuota kuuluisaa taulua *(lo sposalizio)* Palazzo di Breran kokoelmassa Milanossa.

Kalliodoomin pääosa muodostaa suuren kahdeksankulmion. Jokainen sivu on runsaasti 20 metriä pitkä ja 12 metriä korkea. Seinät ovat neljän metrin korkealle peitetyt silitetyillä marmorilevyillä. Ylempänä elikkä akkunalaudalta ylöspäin ovat ne lasketut sinisillä, vihriäisillä ja valkoisilla fajanssikaakeleilla, joitten vaihteleva muoto ja yhteen asetteleminen luovat kirjavan mutta silmää miellyttävän pinnan. Tämä kaunis fajanssikoriste ei ole vanhempi kuin *Soliman loistavan* ajoilta (v. 1561). Joka seinässä on seitsemän suippukaarista ikkunaa, joista kulmanpuoleiset nykyään ovat umpeen muuratut samoinkuin keskimäiset ovilla varustetuissa seinissä. Ikkunain yläpuolella jatkuvat seinät noin puolikolmatta metriä korkeaan rintanojan näköiseen kattoreunukseen. Tämä on katettu fajanssikaakeleilla. Joka kaakeli on varustettu kirjoituksella ja muodostaa osan siitä suurenmoisesta kirjoitussarjasta, jonka konstikkaasti punotut monimutkaiset piirteet mahtavana friisinä mainitussa kattoreunuksessa kiertävät koko rakennuksen. Tämä kirjoitus sisältää koraaninlauseita.

Neljällä sivulla on portteja, jotka ovat kuhunkin ilmansuuntaan päin. Kunkin portin edessä on aikoinaan ollut aukea pylväskäytävä. Mutta nämät ovat umpeen muuratut, niin että nyt ainoastaan eteläportin *(bâb el-qible)* edustalta löytyy sivuilta suljettu kahdeksanpylväinen katettu käytävä. Pohjoista porttia kutsutaan »Paradiisin portiksi» *(bâb el-djenne)*, läntistä »Länsiportiksi» *(bâb el-gharb)* ja itäistä Daavidin taikka »Ketjujen portiksi» *(bâb es-silsele)*.

Kunkin portin ylipielessä on pronssinen taulu. Taulussa on seuraava kirjoitus: »Allahin palvelijan *Abd Allâhin*, imaamin *El-mâmûnin*, uskovaisten ruhtinaan käskystä — Allah pitkittäköön hänen elämänsä — ja uskovaisten ruhtinaan veljen *Abu Ishaqin, Er-rashîdin* pojan, maaherrana ollessa — Allah sallikoon hänen kauvan elää —, ja päätetty uskovaisten ruhtinaan vapaaksi julistetun orjan *Sâlih Ibn Jahjan* toimesta, kuukaudessa *rabîh el-âkhir* vuonna 260». Tämä kirjoitus ei käsittele kalliodoomin perustamista, niinkuin sen sommittelusta sopisi päättää ja niinkuin kirjoituksen laatija luultavasti tahtoi sen käsitettäväksi, kuten myöhemmin saamme nähdä. Tämä kirjoitus tarkoittaa korjaustyötä, jonka *Harûn Er-rashîdin* poika, mainittu kaliifi *El-mâmûn* aikoinaan toimitti. Sillä vaikka kalliokuvukkoa monasti on korjattu ja sen ulkoasua vähän on muuteltukin, ei saata epäillä, että nykyinen rakennus on sama, jonka ka-

liifi Abd El-melik rakennutti, ja että sillä on melkein sama muoto kuin alussa. Tämän muodon selittämistä tahdomme nyt jatkaa.

Tuota kahdeksankulmaista päärakennusta peittää kalteva katto. Se aukeaa keskeltä noin viiden metrin korkeaksi rummuksi eli kuvunkaulaksi, joka kannattaa kupoolia. Rummun ulkopuolinen seinä on neljän muurivahvikkeen kautta jaettu yhtä moneen osaan, kussakin osassa neljä ikkunaa, ja on kokonaan verhottu mosaiikilla. Rummun päällä lepäävä kupooli on puusta ja lyijylevyillä peitetty. Sen huippu on 30 metriä korkealla maanpinnasta. Vielä korkeammalla hohtaa hamasta Abd El-melikin ajoilta kultainen puolikuu, jonka sijan risti ainoastaan pieneksi ajaksi anasti ristiretkeläisten vallan kestäessä.

Kun olin lopettanut tämän ulkonaisen katselmukseni, puettiin jalkani taas terukkeisiin ja eteläportista astuin kalliodoomin sisään.

Ensi vaikutus Kalliodoomin sisustasta on todellakin mahtava. Siinä on jotain kaunista, suurta, ylevää ja rauhallista. Kalliodoomin sisässä rohkean kupulaen alla herää ehdottomasti se hartauden tunne, jota jokaisen pyhyyden on määrä herättää mutta vaan harvat voivat synnyttää. Mutta samassa tuntuu niin omituisen vieraalta ja kummalliselta, kun tuon komeimmalla loistolla ja mitä suurimmalla taiteella sisustetun pyhyyden keskuksessa huomaa paljaan ruman kallion, röhmyisen ja jylhän kuten kallio ainakin. Muistoja ja taruja menneiltä ajoilta muistuu mieleen. Tuntuu kuin äkkiarvaaamatta olisi siirtynyt takaisin pakanuuden hämäriin oloihin. Ei voi käsittää, että kuivanjärkevällä 19:llä vuosisadalla ja melkein sivistyksen keskellä on säilynyt taikausko, joka pyhittää — kiven.

Ajatellessani tätä kysyi minulta arvoisa sheikki: «oletko nähnyt Sofian moskeijan Stambulissa?» Sanoin nähneeni ja ihmetelleeni sitä, ja hän lisäsi: «niin olet nähnyt jotain meidän kalliokuvukon kaltaista, mutta tämän vertaista ei löydy maailmassa.»

Epäilemättä hyvä sheikki liioitteli ja puhui nurkkapatriotismin kannalta. Kuinka lieneekin, ei voi kieltää, että kalliokuvukko muistuttaa Sofian moskeijaa. Mutta samaa saattaa sanoa useasta muhammettilaisesta pyhyydestä, erittäinkin myöhemmällä ajalla rakennetuista. Sillä tunnettu on, että tuo Justinianuksen rakennuttama Sofian kirkko, joka Konstantinopolin valloituksen jälkeen muutettiin moskeijaksi, oli turkkilais-muhammettilaisten rakennusmestarien suosittu malli. Kalliokuvukko on kuitenkin islamin vanhimpia ja aikaisimpia rakennuksia. Että senkin rakenteessa selvään on huo-

mattava byzanttilainen tyyli, jonka ominaisuuksiin kuuluu rakennuksen yksityisten osien keskikohtainen järjestelmä ja tuo tunnusmerkillinen kupu, on varsin helposti selitettävissä. Kalliokuvukon tarkoitus on suojella pyhää kalliota, joka muodostaa sen luonnollisen keskipisteen. Tämän kallion ympäri piti islamin tapojen mukaan juhlakulkueen voida esteettömästi liikkua. Rakennuksen tarkoitusperä johti siis ihan luonnollisesti sen perustajaa valitsemaan byzanttilaisen rakennustavan. Abd El-melik jätti luultavasti työn byzanttilaisten rakennusmestarien suoritettavaksi. Heillä oli itse Jerusalemissa byzanttilainen malli, nimittäin Pyhän haudan kirkko. Mainitaankin nimenomaan että Abd El-melik peljäten, että tämä komea kirkko jaloine kupuineen liiaksi vaikuttaisi oikeauskovaisten mieliin, pyhän kallion *es-sakhran* yli rakennutti samanlaisen kupurakennuksen. Vasten arabialaisten traditsioonia sentähden ei pidä pitää kalliokuvukkoa vanhana itse Justinianuksen perustamana kirkkona, niinkuin muutamat tutkijat (Sepp y. m.) tekevät.

Joka tapauksessa oli sheikillä syytä muistutukseensa. Hän oli oikeassa siinäkin, että kalliokuvukko epäilemättä on kauniimpia pyhiä huoneita mitä löytyy.

Kalliokuvukon sisustan jakaa kaksi samakeskistä pylväsriviä kolmeen laivaan. Ulommaisen laivan (ulko-)seinissä, jotka ovat peitetyt marmorilla, vetävät kauniit ikkunat erityistä huomiota puoleensa. Lävistettyjen kipsilevyjen aukkoihin on asetettu värillisiä lasikappaleita, jotka ovat yhteensovitetut kaikenmoisten haaveksittujen kuosien mukaan. Erityisen koristeen muodostaa kirjoitus, joka valkoisine kirjaimineen sinisellä ja tummalla pohjalla jatkuu ikkunasta ikkunaan. Tässä on muun muassa luettavana: «Jumalan armahtavaisen, laupiaan nimessä. Teidän Jumalanne on yksi ainoa Jumala. Ei ole Jumalaa paitsi Allah, armahtavainen laupias . . . . . O Jumala suo ainiaan voitto oikeauskovaisten armeijalle ja pitkitä päivät meidän herrallemme sultaanille, jonka hallussa alamaisten niskat (= henki) ovat, sultaani *Solimanille,* sultaani *Selîn khanin, Bajasidin* pojan pojalle! Ja tämä työ päättyi vuonna 935.» Tästä nähdään, että nämät ikkunoissa olevat kirjoitukset ja koristeet samoinkuin seinien ulkopuolellakin näkemämme fajanssikoristeet ovat jo mainitun Soliman loistavan ajoilta (1520—1566).

Ulommaisessa pylväsrivissä on kahdeksan kuusisärmäistä pilaria, yksi rakennuksen kutakin kulmaa kohti, ja kuusitoista pylvästä, jotka kaksittain

seisovat pilarien välillä. Pylväät ovat marmorimonoliittejä eri väriä ja muotoa ja ovat nähtävästi otetut vanhemmista roomalaisrakennuksista. Pilarit ovat yhdistetyt vahvoilla puisilla ankkurihirsillä, jotka ovat päällystetyt osaksi vaskella osaksi puuveistelmillä ja lepäävät pylvästen päitten päälle asetettujen paksujen marmorilaakojen päällä. Nämä ankkurit elikkä poikkihirret kannattavat pyörökaareihin jakaantuvia muureja, joitten päällä rakennuksen yllämainittu katto lepää. Muurit ovat peitetyt kullan, sinisen ja vihreän kirjavilla mosaiikeilla, jotka ovat ihmeen kauniit ja melkein kaikki Abd El-melikin ajoilta.

Mosaiikkien yläpuolella on sinisten kaakelien muodostama vyöhyke, jossa on muutamia tärkeitä kultaisilla muinaisarabialaisilla (kuufilasilla) kirjaimilla kirjoitettuja kirjoituksia. Siinä on joukko tähdillä erotettuja koraaninvärsyjä, jotka ovat vanhimpia kirjoitettuja koraaninlauseita, jotka tunnetaan. Ne koskevat Jeesusta, joka kuten tunnetaan on pyhä muhammettilaisillekin. Tässä luemme m. m.: «Messias Jeesus on Maarian poika, Allahin lähettiläs ja sana, jonka hän kätki Maariaan, ja henki hänen luotansa; uskokaa siis Allahiin ja hänen lähettiläässensä ja älkää sanoko: (heitä on) kolme; jättäkää semmoista, se on teille parempi. Jumala on ainoastaan yksi Jumala. Kaukana hänestä että hänellä olisi poika» (Suura 4,169) j. n. e. Abd El-melik tahtoi juuri tässä paikassa, josta hän tiesi kristinuskon lähteneen, kristittyjä vastaan pontevasti esittää islamin eriävää käsitystä Jeesuksesta.

Toinenkin mainitussa vyöhykkeessä löytyvä kirjoitus ansaitsee suurta huomiota, se kun kertoo kalliodoomin perustamisesta ja sen lisäksi sisältää historiallisen väärennyksen. Tämä kirjoitus kuuluu: «tämän doomin rakennutti Allahin palvelija *Abd [Allâh*, imaami *El-mâmûn]*, uskovaisten ruhtinas, vuonna 72. Allah olkoon hänelle hyvänsuopa ja laupias! Amen!»)

Se kaakeli, johon sulkumerkkien välissä olevat sanat ovat kirjoitetut, eriää toisista värinsä ja hienomman kirjoituksensa kautta. Se on nähtävästi vasta möyhemmin asetettu paikallensa vanhemman sijaan. Alkuperäisessä kaakelissa ei ole voinut olla nimi «El-mâmûn». Sillä kirjoituksen ajanmäärä «vuonna 72» ei sovi kaliifi El-mâmûnin hallitusaikaan 198—218 (=813—833 j. Kr). Sitä vastoin mainittu ajanmäärä sattuu yhteen Abd El-melikin hallitusajan kanssa 65—86 (=684-705 j. Kr). Varma on, että alkuperäisessä kaakelissa oli Abd El-melikin nimi, siis sen miehen, joka muittenkin lähteitten mukaan todellakin oli kalliodoomin rakennuttanut.

Kunnian tästä työstä oli siis kaliifi El-mâmûn koettanut tämän väärennyksen samoinkuin yllä (siv. 531) mainitun kaksimielisen kirjoituksen kautta anastaa itsellensä. Mutta väärennystyössä jäi ajanmäärä korjaamatta, ja siten on väärennys tullut ilmi.

Mainitun kirjoituksen selvitykseksi kertovat arabialaiset kirjailijat seuraavaa. Profeetan yhdeksännen jälkeläisen omajjaadi Abd El-melikin hallituksen aikana syntyi häiriöitä ja kapinallisia liikkeitä omajjaadien ylivaltaa vastaan. Mekassa vastusti *Abd Allâh Ibn Es-subair* julkisesti kaliifia kieltäen häneltä vapaan pääsyn pyhään kaupunkiin ja vaatien pyhiinvaeltajia vannomaan uskollisuutta hänelle, Ibn Es-subairille. Kun Abd El-melik huomasi valtansa uhatuksi, päätti hän Jerusalemiin luoda pyhyyden, joka voisi kilpailla *Kaaban* kanssa Mekassa. Tuumasta toimeen, ja hän perusti nykyisen kalliokuvukon pyhän kallion *es-sakhran* yli ja koristeli sitä loistolla, jonka vertaista ei sitä ennen oltu nähty. Sitten hän kielsi kansaa vaeltamasta Mekkaan ja käski heitä tulemaan Jerusalemiin ja juhlakulkueissa kiertämään pyhyyden keskuksessa olevaa pyhää kalliota, niinkuin heidän oli tapana kiertää Kaaban ympäri. «Mutta,» kertoo kirjailija *Jaakûbi,* «kansa napisi ja sanoi: kuinka sinä saatat kieltää meitä vaeltamasta Allahin huoneeseen, vaikka tiedät, että Allah on käskenyt meitä siihen? Kaliifi vastasi: «eikö *Ibn Shihâb Es-suhri* (mainio traditsioonin tuntija) ole kertonut mitä Allahin ähettiläs on sanonut: ainoastaan kolmen rukouspaikan luo pitää ihmisten vaeltaman, nimittäin Harâm moskeijaan (Mekassa), minun moskeijaani (Mediinassa) ja Pyhän kaupungin (Jerusalemin) moskeijaan. Sentähden olen määrännyt viime mainitun paikan teidän rukouspaikaksenne Mekan Harâm moskeijan sijaan. Ja tämä kallio, josta kerrottu on, että Allahin lähettiläs astui sen päälle, kun hän lähti taivaisiin, on oleva teille Kaaban asemesta!»

Tästä siis näkee, että kalliokuvukko syntyi valtiollisista syistä.

Sisäpuolinen pylväsrivi muodostaa kehän kallion ympärille, niin että tätä mukavasti voi kiertää. Siinä on neljä neliösärmäistä pilaria, jotka ovat asetetut vastapäätä kahdeksankulmion sivuja, ja kaksitoista hienoa korinttilaista monoliittipylvästä, jotka kolmittain seisovat pilarien välissä. Pylvästen kapiteelien ja pilarien päällä ovat välittömästi ne kaaret vaaleista kivistä tummine sisäänpanoksineen, jotka kannattavat rumpua ja itse kupoolia. Rummun seinän pinnan jakaa reunus kahteen osaan. Ylemmässä osassa ovat ne kuusitoista ikkunaa, jotka jo ulkoa näimme. Ikkunain vä-

liset ja aliset seinät ovat peitetyt mitä ihmeteltävimmillä mosaiikeilla. Ne ovat kudotut pienistä värillisistä lasikappaleista. Kultapohjalla näkyy sinisiä ja vihriöitä ornamentteja, vaaseja, lehtiä, viinirypäleitä y. m. Ikkunoista, jotka ovat tehdyt samaan tapaan kuin yllämainitut aliset ikkunat, tunkee kirjava himmeä valo, jonka puolihämärässä kultakoristeet ja heleät värikuvat esiintyvät kohtavien tähtien tavalla.

Rummun yläpuolella kohoaa vihdoin tuo mahtava kupooli. Sen alisessa osassa on pienten puupylvästen kannattama kalteri, johon pääsee oven kautta ulkopuolelta. Muuten kupooli on peitetty sinertävällä ja kullan hohtavalla stukkiornamentiikilla. Tässä näkyy kaksi suurta kirjoitusvyöhykettä, jotka metaljonkien kautta jaetaan yhteen kuuluviin osiin. Toisessa kirjoituksessa kerrotaan, että kupoolin sisäinen koristus on Saladinin toimittama (1189) ja on korjattu vuosina 1318 ja 1830.

Toinen kirjoitus kuuluu: «Jumalan armahtavaisen laupiaan nimessä! Allahin rukouspaikat pidetään kunnossa uskosta Jumalaan! Tämän siunatun kupoolin korjaamisen toimeenpani imaami *Abu-l-Hasan Ali-t-Tâhir Liaazâz Dîn Illâh, El-hâkim Bi-amr Illâhin* poika, uskovaisten ruhtinas; Allah siunatkoon häntä ja hänen hurskaita jaloja esi-isiänsä. Tämän työn toimitti hänen palvelijansa, uskon tuki ja valtakunnan voima, emiiri *Ali ben Ahmed Inâbet Allâh* vuonna 143 (= 1022 j. Kr.) Allah pitkittäköön meidän herramme, uskovaisten ruhtinaan voimaa ja valtakunnan vahvuutta, niin että hän hallitkoon maailman itä- ja länsiääriä. Ja Allahia ylistämme töittemme alussa ja lopussa!»

Tästä kirjoituksesta voi päättää, että nykyinen puinen kupooli on tehty vuonna 1022 entisen sijaan, jonka maanjäristys vuonna 1016 hävittää romahutti. Kalliokuvukon kupooli on siis kestänyt kahdeksan vuosisadan myrskyt ja on vanhimpia senkaltaisia puurakennuksia maailmassa.

Siitä erinomaisesta kauneudesta, joka on kalliodoomille ominainen, katsottakoon sen kokonaisuuteen taikka yksityiskohtiin, ei minun niukka kuvaukseni voi antaa mitään selvää käsitystä. Käännymme nyt kalliodoomin näennäisesti vähimmin mieltä kiinnittävän osan puoleen; se on tuo paljas kallio doomin keskuksessa.

Tätä kalliota ympäröi rautainen aita, joka on kiinnitetty sisimmän pylväsrivin pylväisiin. Itse kalliota ei siis saata saastuttaa kävelemällä sen päällä. Tuskin sitä pääsee kädelläkään koskettelemaan, ja ainoastaan mainitun aidan päälle kiipeemällä voi sitä tarkastaa. Se on noin 17 metrin

pituinen ja 13 metrin levyinen ja kohoaa pari metriä rakennuksen matoilla peitetyn lattian yli. Näkönsä puolesta se on rosoinen ja vakoinen niinkuin kallio ainakin Jerusalemin läheisyydessä. Luulisi sen siis vallan tavalliseksi kallioksi; mutta kuunnelkaamme sheikin kertomuksia, kuunnelkaamme juutalaisten traditsiooneja ja arabialaisten historioitsijain säilyttämiä taruja, niin huomaamme että tämä kallio todellakin on muita merkillisempi, pyhä.

Vanhassa testamentissa tätä pyhää kalliota ei mainita, mutta kyllä Talmudissa. Juutalaisten traditsioonin mukaan lepää tämä kallio pohjattomuuden päällä maailman keskipisteessä. Tällä kalliolla uhrasivat Abraham ja Melkisedek, Saalemin kuningas, ja Jaakoppi oli sitä voidellut. Siinä sanotaan myös liiton arkin seisoneen. Tätä kalliota Talmudissa luultavasti tarkoitetaan «perustuksen kivellä», *eben shatja,* johon Jahveen lausumaton nimi oli kirjoitettu. Erään myöhemmän tarun mukaan suojeli tätä «perustuksen kiveä» kaksi ulkoa kiven luo saapuville näkymätöntä jalopeuraa. Jahveen nimi, joka oli kiveen piirretty, ei ollut niinkään lausumaton. Vaan se asian laita, ettei kukaan tietänyt tätä nimeä sanoa, riippui siitä että kiven luota palaava nähdessään jalopeurat aina säikähtyi niin pahanpäiväisesti, että unhotti nimen. Jeesus, joka myös pyrki tuota lausumatonta nimeä lukemaan, oli muita viisaampi. Hän näet otti pergamenttipalasen mukaansa, kirjoitti nimen pergamentille ja pisti sen taskuunsa. Niin säilyi Jeesukselle Jahveen lausumattoman nimen tunteminen, ja siitä hän sai voiman ihmetöihinsä!

Jo mainitun kirjailijan Idrîsin kertoman tarun mukaan on tämä kallio pudonnut alas taivaasta. Sheikki ystäväni väitti, että se on itse tyhjyyden kannattama! Nâsir-i-Khusrau kertoo, että Mooses Jumalan käskystä oli vaatinut kansaa rukoillessa kääntymään tätä kalliota kohti, niinkuin Muhammettikin myöhemmin teki. Sitten oli Salomo rakennuttanut templinsä sen päälle. Itse asiassa on hyvin luultava, että Salomonin templi ympäröi tämän kalliohuipun. Sillä juuri tällä kohtaa kohosi Salomonin kuuluisa pyhyys. Muutamat arvelevat, että polttouhrin alttari oli sijoitettu tälle kalliolle. He ovat siinä näkevinään sen kourunkin jälkiä, jota pitkin uhrieläinten veri juoksi kalliossa olevaan luolaan, josta se veden mukana juoksi Kidronin virtaan.

Niistä koloista ja jäljistä, jotka todellakin näkyvät pyhässä kalliossa, kertovat arabialaiset monenmoisia taruja. Sheikki kertoi (niinkuin kirjailija *Sujûti*), että kallio, kun Muhammetti tästä paikasta hevosensa Burâkin se-

lässä nousi taivaisiin, oli nousta hänen mukaansa, niin että enkeli Gabrielin täytyi kädellään pidättää se. Gabrielin käden jälkiä siis ovat nuo kolot kalliossa. *Ali Heratilainen* taasen kertoo kuulleensa, että kalliossa on profeetan jalanjälkiä. Nâsir-i-Khusraun mukaan profeetta itse kädellään pidätti kallion. Hän sanoo sitä paitsi kalliossa nähneensä seitsemän koloa ja kuulleensa kerrottavan, että ne syntyivät kun Abraham Isak poikansa kanssa kulki kallion päällitse. Ristiretkeläiset, jotka pyhälle kalliolle pystyttivät alttarin, väittivät, että siinä näkyi Jeesuksen jalan jälki. Olen myös kuullut, että muhammettilaiset ovat tämän Jeesuksen jalanjäljen kätkeneet pienen rautaisen kaapin alle, jossa säilyttävät Muhammetin partaa.

Arapialaiset kirjailijat *Imâd El-kâtib* ja *Ibn El-âtir* kertovat, että frankkilaisilla oli tapana hakata pyhästä kalliosta kivikappaleita, jotka myytiin omasta painostaan kultaa ja käytettiin tenhottimina ja sinetteinä y. m. Vihdoin rupesivat asianomaiset pelkäämään, että koko kallio vähitellen häviäisi — vaara joka meidänkin päivinämme uhkaa monta itämaitten muistomerkkiä. Jotta kallio säilyisi, peitettiin se marmorilevyillä. Näihin oli piirretty kaikenmoisia kuvia raamatusta, ja Imâd El-kâtib sanoo ivallisesti marmorissa nähneensä sian kuvia. Frankkilaiset olivat myös pyhään kallioon hakanneet astuimia, jotka veivät mainitun alttarin luo. Näitä astuimia voi vieläkin havaita.

Ihan luonnollisella tavalla voi siis selittää niitä koloja ja merkkejä, jotka näkyvät tässä kalliossa. Mutta pyhimystaru ei tiedä luonnollisesta. Eivätkä muhammettilaiset tahdo muistella aikakautta, jolloin frankkilaiset hallitsivat tätä pyhää paikkaa. Frankkilaisten tekemää marmoripeitettä he pitivät iljetyksenä. «Sillä», sanoo Imâd El-kâtib, «pyhän kallion koriste on sen koristamattomuus, ja sen koristamattomuus on sen koriste, sen paljaus on sen peite, ja sen peite on sen paljaus». Heti Jerusalemin valloitettuaan Saladin poisti paitsi kristityn alttarin marmoripeitteenkin. Mainittu kirjalija kertoo, että Saladinin pikku tytär *Taki Ed-dîn* puhdisti ja ruusuvedellä virutti paljastettua kalliota. Ainoastaan rautainen aita, jonka ristiretkeläiset olivat teettäneet kallion ympärille, säilytettiin ja on sama, joka nähdään siinä tänä päivänä.

Vielä olisi kertominen monesta muusta merkillisyydestä, joka liittyy tähän kallioon. Eteläpuolella puhujalavan vieressä olevien portaitten kautta pääsee luolaan, joka on kalliossa. Tätä luolaa sanovat arapialaiset «Sielujen kaivoksi». He luulevat, että kuolleitten sielut kahdesti viikossa kokoontuvat

tänne rukoilemaan. Siinä ovat nähtävinä Abrahamin ja Eliaksen, Davidin sekä Salomonin rukouspaikat. Muhammettikin rukoili täällä. Kun hän nousi rukouksestaan, sattui hänen päänsä kattoon, ja siinä on vielä lovi nähtävissä. Kun hän vihdoin lähti taivaisiin, halkasi hän kallion ja jätti siihen läven, joka näkyy luolan katossa. Näin arabialaiset. Realistisilla tutkijoilla on toinen selitys. Luola, he sanovat, ei ole muuta kuin vanha vesisäiliö, ja tuo profeetan muka synnyttämä läpi on vanha kaivon suu!

Mutta ei pidä päästää realismia tälle pyhälle paikalle! Se on säilytettävä pyhänä uskolle, jonka muistoja kolmen eri uskonnon tunnustajat hurskaudessaan kutovat sen ympärille.

Kun kauan ja tarkkaan olin tarkastellut kalliodoomin sisäpuolta, lähdin ulos. Vielä kerran kiersin kalliodoomin ja katselin niitä muita merkillisyyksiä, jotka ovat nähtävinä templipaikan ylisellä penkereellä.

Vastapäätä kalliodoomin itäporttia on pienempi kupoolirakennus ilman seiniä. Sheikki kertoi, että tämä rakennus oli tehty malliksi kalliodoomille. Tätä luuloa, joka johtunee kirjailijalta Mudjîr Ed-dînilta, oikeuttaa jossakin määrin rakennuksen yhtäläisyys kalliokuvukon kanssa. Toisen tarun mukaan oli Abd El-melik tänne koonnut ne rahavarat, jotka seitsemän vuoden kuluessa kokoontuivat verona Egyptistä. Sillä tämän rahamäärän hän oli määrännyt kalliokuvukon rakentamista varten. Muhammettilaiset kutsuvat tätä rakennusta »Davidin tuomioistuimeksi» *(mehkemet Daûd)* taikka »Ketjujen kuvukoksi» *(qubbet es-silsele).* Ensimäinen arapialainen kirjailija, joka mainitsee tämän rakennuksen, oli Ibn Abd Rabbih. Hän sanoo, että täällä Israelin lasten aikoina on ketju, joka »ratkaisi heidän välinsä». *Jâkût* kertoo myös ketjusta, jota ainoastaan totta puhuva saattoi pidellä, muttei valehtelija, ennenkuin oli tehnyt parannuksen.

Pohjoisessa kalliokuvukosta penkereen reunalle on useita pienempiä kappeleja, joita ei näytetä vieraille. Itse penkereellä on sen länsipuolella kolme pienempää rakennusta. Siinä on »Henkien maja» *(qubbet el-arvâh),* jonka alla paljas kallio näkyy. Siinä on »Taivaaseen-astumisen kuvukko» *(qubbet el-mirâdj)* profeetan taivaasen nousemisen muistoksi. Nâsir-i-Khusraun mukaan oli profeetan hevonen lieassa täällä, kunnes hän valmistui lähtemään taivaisiin. Eräässä kirjoituksessa sanotaan että rakennus on uudistettu vuonna 1200. Vielä on täällä Gabrielin ja Yrjön kuvukot. Jälkimäisessä sanotaan Salomonin kiusanneen demooneja.

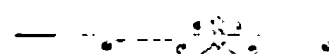
Sheikki vielä kertoi ja selitteli, kun kävellessämme huomasin jälleen saapuneeni Pumpulikauppiasten portin eteen, jossa konsuliviraston santarmi ja turkkilainen sotilas minua odottivat. He olivat nähtävästi nukahtaneet ja arvelivat, että kovin kauvan olimme viipyneet. Ja tosiaankin, tunti oli umpeen kulunut templipaikkaa tarkastellessani. Auringon lämpimät säteet lankesivat jo viistoon lännestä. Kalliokuvukon marmoriseinät ja kultainen puolikuu ylhäällä kiilsivät ilta-auringon valossa, niin että silmät huikenivat ja etsivät rakennusten varjoja, jotka harâmin kivilaskua pitkin pitenivät Öljyvuorelle päin.

Vielä kerran katselin tuota autiota rauhallista aluetta, joka nyt tuntui tavallistaan vielä rauhallisemmalta, kun rähinä kaupungista jo taasen sattui korviini.

Käyntini Jerusalemin templipaikalla oli päättynyt, muuttunut vaan muistoksi, mutta muistoksi, joka minulle on unohtumaton. Tällä hetkellä tunsin, että olin käynyt pyhän kaupungin muistorikkaimmalla, maailman ehkä merkillisimmällä paikalla.

Sanoin jäähyväiset sheikille, joka oli ollut uskollisena oppaanani, ja annoin hänelle pienen lahjan. Ja hän siunasi minut ja me erosimme rauhassa.

K. L. Tallqvist.

Mitä me näemme.

Turhaan me koetamme paljain silmin erottaa noita miljoonia pieniä olentoja, jotka kaikkialla ympäröivät meitä ilmassa, vedessä, maassa y. m. Paljain silmin me emme näe niistä mitään, vielä vähemmin me voimme seurata niitten kehitystä ja liikkeitä. Yksinomaan mikroskoopin avulla voi tutustua tähän eläinmaailmaan, joka on liian pieni voidaksensa tulla huomatuksi varustamattomalle silmälle.

Toiselta puolen on tuolla kaukana monituisten miljoonien peninkulmain päässä miljoonia maailmoita, ehkä asuttuja, ehkä monta vertaa kauniimpia kuin meidän; ja me tiedämme niistä tuskin mitään. Me näemme ne vaan tuikkivina tähtinä taivaankannella, niitten lukua me emme voi laskea. Ne ovat taas liian kaukana voidaksensa tulla tarkemmin huomatuiksi paljain silmin. On teleskoopin ja spektroskoopin tehtävä levittää tietoa näistä asioista, ja valokuvaus, joka tätä nykyä tunkeutuu kaikenmoisiin tutkimuksiin, lienee tälläkin alalla tärkeimpiä apukeinoja.

Emme nyt tahdo kääntää lukijamme huomiota niihin löytöihin, jotka on tehty mikroskoopin, teleskoopin ja spektroskoopin avulla. Me tahdomme sen sijaan käsitellä aivan toista näkökykymme vaillinaisuutta, joka, vaikka vähemmin tunnettu, on yhtä suuri puute silmämme kokoonpanossa kuin se ettemme voi nähdä kylläksi kauas emmekä erottaa pieniä esineitä. Me tarkoitamme silmämme taitamattomuutta huomata aivan äkkiä tapahtuvia ilmiöitä tahi liikkeitä.

Käsittääksemme kysymystä tulee meidän hiukan yleisemmin tutkia kuinka ulkopuolellamme olevan luonnon vaikutukset tulevat meidän tiedoksemme.

Jos lihaksen hermoa kiihotetaan esim. sähkön purkauksella, niin kuluu joku vähäinen aika (noin $^1/_{60}$ sekuntia), ennenkuin tämän kiihotuksen vaikutus tulee näkyviin lihaksen lyhentymisen eli kontraktsioonin kautta, ja vielä pitempi aika (noin $^1/_6$ sek.) kuluu, ennenkuin tämä vaikutus on hävinnyt ja lihas uudestaan saavuttanut alkuperäisen muotonsa. Lihaksessa sähkön purkauksen kautta tapahtunut muutos kestää siis paljon kauemmin kuin itse sähkön purkaus, joka on tämän muutoksen syynä.

Se mikä yleisesti koskee lihaksia ja hermoja, se koskee myöskin silmäämme, josta ulkoluonnon vaikutukset juuri hermojen kautta tulevat meidän tiedoksemme. Kokeitten tekeminen näön alalla on kuitenkin paljon vaikeampi kuin monella muulla fysiologian alalla. Sentähden ei kokeitten kautta ole voitu näyttää toteen että valon vaikutus silmässä alkaa myöhemmin kuin itse valoilmiö, mutta yksinkertaisella tavalla voi todistaa että valoilmiön vaikutus silmäämme kestää vielä jonkun aikaa sen jälkeen kun ilmiö on lakannut.

Kokeen voi jokainen itse tehdä. Pitäkää vaan silmänne joku aika suljettuna tahi pimeässä huoneessa ja katsokaa sitten hetken aikaa erittäin loistavaa esinettä (aurinkoa, lamppua tahi muuta). Kun silmä sen jälkeen

uudestaan suljetaan ja peitetään kädellä, tahi jos katsotaan mustaa seinää, niin nähty esine kaikkine yksityiskohtineen esiintyy silmiemme eteen. Tämä niinkutsuttu jälkikuva muuttaa ensin väriään ja vaalenee vaan vähitellen, siksi kun se vihdoin häviää.

Toinen yksinkertainen tapa nähdä valon jälkivaikutuksen pysyväisyyttä, on tarkastaa kuvajaksoa, jossa jälkimäinen kuva kylliksi suurella nopeudella siirtyy edellisen sijaan silmämme eteen. Tämän kokeen me myöskin voimme helposti tehdä. Ottakaa ympyränmuotoinen paperilevy, joka keskipisteestä alkaen jaetaan esim. 24 yhtä suureen sektoriin, joista joka toinen tehdään valkeaksi ja joka toinen mustaksi. Kun tätä levyä pyöritetään keskipisteen ympäri riittävän nopeasti*), niin eri sektorien rajat häviävät, mustat osat vaalenevat ja valkeat tulevat tummemmiksi, siksi kun koko levy on saanut aivan tasaisen harmaan värin. Jos nopeus, jolla sektorit kulkevat silmien ohitse, on saavuttanut määrätyn suuruuden, niin toisen sektorin vaikutus silmään ei häviä ennenkuin toisen alkaa samasta paikasta. Silmämme näkee siis samaan aikaan sekä valkeata että mustaa. Näitten värien yhteisestä vaikutuksesta syntyy levyn näennäinen harmaa väri.

Jos mustien ja valkeitten sektorien sijasta käytämme muun värisiä, niin levy lopullisesti saa näennäisen värin, joka on sekoitus sektorien väreistä. Se nopeus millä sektorien tulee kulkea silmämme ohitse antaaksensa aivan tasaisen värin levylle, riippuu valon voimasta ja sektorien väristä. Taivaankaaren värit maalattuina oikeassa suhteessa levylle antavat levyn pyöriessä valkean tahi harmaanvalkean värin. Helmholtz on huomannut että levyn, jossa on mustia ja valkeita sektoreja tulee kirkkaimmassa lampunvalossa kulkea $^1/_{48}$ sekuntia silmämme ohitse mutta täysikuun valossa noin $^1/_{20}$ sekuntia, jotta väri tulisi tasaiseksi. Muut tutkijat ovat jo pienemmällä (noin 0,2 à 0,3 sekunnin) kuvain vaihtonopeudella saaneet tasaisen värin pyörivälle levylle.

Tähän silmämme ominaisuuteen säilyttää valonvaikutuksia perustuu lukijoillemme ehkä tuttu kone, n. s. thaumatrooppi, jota paljon myydään lasten leikkikaluna. Siinä on pyöreän paperilevyn kumpaisellekin puolelle maalattu eri kuvia esim. toiselle hevonen ja toiselle mies ratsastajan asennossa. Kun levyä pyöritetään kiertämällä kahta levyn vastakkaisiin reunoi-

*) Tämä tehdään yksinkertaisesti siten että paperilevy keskeltä kiinnitetään puu puikonpäähän ja tämä puristetaan rukin rullaan.

hin kiinnitettyä langanpätkää, niin molemmat kuvat sulavat yhteen, siten että ratsastaja näkyy hevosen selässä.

Edisonin uusins uurempi keksintö «Kinetoskooppi», perustuu samaan silmämme ominaisuuteen säilyttää valon vaikutuksia. Siinä me näemme niin sanoaksemme eläviä valokuvia todellisista tapauksista. Me näemme esimerkiksi kukkojen tappelevan pöydällä, jonka ympäri istuu joukko lapsia. Joka hyökkäyksellä höyhenet lentävät ympäri ja lapset nauravat niin makeasti että katsojankin täytyy nauraa.

Pääpiirteiltään on kinetoskooppi yksinkertainen kone. Siinä on jaksovalokuvia, jotka ovat otetut todellisista tapauksista erittäin lyhyessä ajassa ja niin tiheästi kuin mahdollista. Nämät kuvat vaihtuvat kinetoskoopissa silmiemme edessä, oikeassa järjestyksessä ja niin nopeasti, ettei silmä huomaa niitten vaihtuvan. Me saamme sentähden käsityksen että valokuvatut henkilöt todellakin liikkuvat valokuvassakin*). Vaikka valokuvat ovat näin tiheästi otetut, on luonnollista että väliltä jää liikkeitä kuvaamatta. Näitten väliliikkeitten poissaolo ei tule huomatuksi, sillä silmämme ei niitä todellisuudessakaan huomaa yksityisliikkeinä. Yksinomaan niitten yhteinen vaikutus ennen ja jälkeenpäin tapahtuvien liikkeitten kanssa tulee meidän tiedoksemme. Tämmöinen oikeassa järjestyksessä vaihtuva jakso silmänräpäysvalokuvia tuntuu siis luonnolliselta ja kuvaa todellista tapausta; mutta vallan toinen on jokaisen yksityiskuvan vaikutus, jos niitä katsotaan erikseen.

Kun ranskalainen maalari Meissonnier pani näytteille tauluja juoksevista ja esteitten ylitse hyppäävistä hevosista, niin yleisö piti maalattuja hevosten asentoja aivan luonnottomina. Myöhemmin kehittyi silmänräpäysvalokuvaus. Opittiin ottamaan valokuvia liikkeistä, jotka tapahtuivat noin $^1/_{200}$:ssa sekuntia. Nämät valokuvat todistivat, että Meissonier oli oikeassa. Ihmisten ja eläinten liikkeet ovat itse teossa kokoonpannut eriskummallisista, erittäin nopeasti tapahtuvista liikkeistä, joita silmämme ei voi erottaa. Meissonierin silmät olivat olleet yleisön silmiä herkemmät, tahi oikeammin hän oli taiteellisten tutkimustensa kautta kehittänyt silmiänsä tähän suuntaan.

*) Koska kinetoskoopin kuvat ovat stereoskooppiset, näkyvät kaikki esineet niissä plastillisina s. o. vapaasti seisovina. Melkein samanlainen vaikka paljon epätäydellisempi kuin kinetoskooppi on tuo leikkikaluna levinnyt stroboskooppi, jossa maalatut kuvat liikkuvien esineitten eri asennoista kulkiessaan suurella nopeudella silmämme ohitse antavat meille käsityksen esineen liikkeistä.

Meissonier ei kuitenkaan ollut ensimäinen alallansa. Jo sata vuotta ennen häntä olivat japanilaiset maalarit hämmästyttävällä tarkkuudella kuvanneet etenkin lintujen lentoa, vaikka heidän taiteensa vasta nyt tuon nopeasti nousevan japanilaisen kulttuurin kanssa on herättänyt huomiota Euroopassa.

Meissonierilla on ollut useita seuraajia, ja moni on maalannut tauluja silmänräpäysvalokuvien mukaan. Täytyy kutenkin kysyä, onko tuommoinen silmänräpäysliikkeitten maalaaminen taiteen oikea ihanne. Luonnontutkijan kannalta voivat tämmöiset kuvat kyllä olla arvokkaita, mutt'ei mikään silmä voi tässä suhteessa kilpailla valokuvaustaidon kanssa. Yleisön kannalta taas tämmöinen maalaustaide luullaksemme on aivan arvoton. Me tahdomme nähdä sekä elävät että kuolleet luonnon esineet juuri semmoisina kuin me käsitämme ne.

Ihmisten ja eläinten liikkuessa muuttavat lihakset joka silmänräpäyksessä muotoansa. Puhuessamme kasvojen piirteet muuttuvat siten että eri mielentilaa ja eri lauseita seuraa meidän tietämättäkin aivan erilaiset kasvojenlihasten ja silmien liikkeet. Nämät määrätyssä järjestyksessä tapahtuvat kasvojen muodon vaihtumiset ovat itsessään puhetta — ei sana- vaan niin sanoaksemme ilmepuhetta.

Professori Marey Pariisissa, joka fysioloogisia tarkoituksia varten tekee valokuvajaksoja liikkuvista luonnonkappaleista, voi saada useita kymmeniä kuvia joka sekunnin kuluessa. Hän oli Meissonierin ensimäinen puollustaja ja hän on etenkin lintujen lennon, kissan putoamisen y. m. suhteen tehnyt omituisia huomioita. Sama tiedemies on enemmän sattumuksesta kuin varsinaisella tarkoituksella kerran tehnyt muistaaksemme 28 valokuvaa eräästä henkilöstä hänen sanoessaan «j'aime» (= minä rakastan). Se on vaihteleva jakso kasvojen muotoja. Välistä ovat silmät kiinni, välistä auki, ja suun eriskummalliset asennot ovat mahdottomat tässä kuvata. Kun näemme tuon jakson kasvojen muutoksia, täytyy meidän myöntää että se sisältää itsessään paljon enemmän kuin tuo lausuttu sana «j'aime», jonka merkitys on selvä ainoastaan ranskaa taitavalle henkilölle.

Näitä puhuvan henkilön kasvojen muotoja me emme voi käsittää erikseen. Jokainen yksityinen muoto voikin muodostaa osan erilaisista mielipiteen purkauksista. Yksinäisenä sillä on yhtä vähän arvoa kuin yksityisellä säveleellä jossakin musiikkikappaleessa tahi puheessa. Se on päinvastoin tuo järjestys, jossa nämät vaihtelevat kasvojen muodot seuraavat

toisiaan, joka kuvaa meidän ajatuksiamme ja mielialaamme, ja tästä järjestyksestä meillä tavallansa on käsitys.

Jos muistamme mitä alussa sanottiin valon vaikutuksen pysyväisyydestä silmässämme, niin voimme saada käsityksen siitä mitä todellisuudessa näemme noista kaikista nopeasti muuttuvista liikkeistä. Yksi näistä kasvojen muodoista tekee jokaisessa määrätyssä silmänräpäyksessä mahtavimman vaikutuksen silmäämme, mutta me emme näe tätä muotoa yksin. Ennen sitä on koko joukko muotoja tehnyt vaikutuksensa silmäämme ja näitten muotojen jälkikuvat hämmentävät kysymyksessä olevan muodon rajoja. Puhuvan henkilön kasvojenpiirteet eivät siis näytä yhtä rajoitetuilta, kuin kuolleen ruumiin tahi kivikuvan piirteet. Silmässämme kuvautuvat päällekkäin edellisten muotojen jälkikuvat ja se muoto, jonka vaikutus on juuri saavuttanut suurimman voimansa.

Niinkuin alussa jo näimme, tämä suurin vaikutus luultavasti tapahtuu myöhemmin kuin itse valoilmiö. Se kasvojen muoto, joka määrätyssä hetkessä tekee suurimman vaikutuksensa silmäämme, on silloin jo kadonnut, ja uudet muodot pyrkivät tekemään yhä kasvavia vaikutuksia silmämme hermoihin. Nämät juuri syntyvät vaikutukset hämmentävät, samaten kuin häviävien muotojen jälkikuvat, kasvojemme piirteitä ja antavat niitten rajoille himmeyden joka juuri on tunteitamme kuvaava. Se on se jota me kutsumme ilmeeksemme.

Taiteilijan tehtävä on mielestämme maalata kaikki luonnonkappaleet semmoisina kuin me näemme ne sinä hetkenä, jota hän tahtoo kuvata. Hänen tulee maalata ne elävinä, toimivina ja ilmeensä kautta mielialaansa ilmoittavina. Hänen tulee toisin sanoen maalata kaikki nämät kysymyksessä olevana hetkenä toinen toistaan seuraavat naamanmuodot päälletysten antamalla jokaiselle oikean voimakkuutensa. Käytännössä tämä luonnollisesti tapahtuu siten, että kuvan piirteitten rajat tehdään laajemmiksi, niihin lisätään vähitellen heikontuva varjo tahi liite siihen suuntaan, jossa raja entisten muodonvaihettelujen aikaan on ollut. — Taiteilijan tulee toisin sanoen piirustaa pehmeitä eikä kovia viivoja ja sitä laajempia kuta enemmän kuvattava osa värähtelee. Meidän käsityksemme mukaan ei taiteilijan siis tule pitää ihanteenaan silmänräpäysvalokuvan matkimista. Se on samaa kuin yksityisen säveleen laulamista.

Friantin taulu «Le jour de la Toussaint», Luxembourgin palatsissa, on todistava esimerkki. Se on tietääksemme maalattu silmänräpäyskuvan

mukaan, ja tulos on semmoinen kuin piti tulla. Se kuvaa erästä surupukuun puettua seuruetta, joka kulkee hautausmaalla. Yksi kasvava tyttö on muutama askel kolmen muun naisen edellä ja ojentaa rahaa kerjäävälle vanhukselle. Etenkin tuo apua antava tyttö näyttää siltä kuin hän olisi puisen eikä elävän henkilön kuva.

Moni sanonee että onhan kuolleellakin ilme, ja siinä hän on oikeassa. Luullaksemme tämä ilme kuitenkin on toista kuin elävän ihmisen. Kuolleen ja usein nukkuvankin henkilön kasvojenpiirteet asettuvat niihin asentoihin, jotka ovat olleet tavallisimmat hänen tunteittensa ilmoittajat. Löytyy niin sanoaksemme keskiasentoja joitten ympäri kasvojemme piirteet värähtelevät eri mielialoissa. Nämät keskiasennot kuvaavat luullaksemme luonnetta mutt'ei mielialan yksityisiä vaihteluja.

Olemme rohjenneet puhua varsinaisesta kasvojenpiirteitten eli ilmekielestä joka ehkä on yhtä rikas kuin puhekieli. Syy miksi emme voi tarkoin seurata tätä kieltä, on silmämme yllämainittu puutteellisuus. Me erotamme niitä yksityisiä liikkeitä, joista tämä kieli on kokoonpantu, yhtä vähän kuin me erotamme niitä yksityisiä säveliä, jotka muodostavat puheen ja laulun soinnin. Mutta samaten kuin sointi puheessa ja soitannossa kokonaisuudessaan vaikuttaa meihin, samaten kielen värähdykset kokonaisuudessaan tekevät meihin tarkoitetun vaikutuksen.

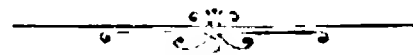
Nojautuen fysikan tulosrikkaaseen aalto- eli värähdysoppiin voimme me käsittää sen vaikutuksen, jonka toisen henkilön kasvojen piirteitten värähdykset tekevät toiseen henkilöön aivan yksinkertaisella tavalla. Jos sävelrauta tahi viulunkieli soi, niin se panee toisen samaa säveltä vastaavan sävelraudan tahi viulun kielen soimaan, vaikk'eivät nämät ole missään suoranaisessa yhteydessä keskenään. Naurava ihminen saa enimmiten toisen nauramaan, kiivastunut toisen kiivastumaan. Nauravan naaman ja silmäinlihasten värähdykset panevat toisen vastaavat lihakset värähtelemään, ja lihasten värähtelevä tila vaikuttaa hänen mielialaansa.

Tämä ei liene ainoa esimerkki ulkoluonnossa tapahtuvien värähdyssen vaikutuksesta meihin. Jokainen kokemuksestaan tietää kuinka esim. kaunis kesäinen maisema voi elähyttää mieltämme. Mikä on tämän vaikutuksen syy? Ei mikään muu kuin nuo tuhannen tuhannet eri värähdykset, jotka noilta kaukaisilta järviltä, taivaan siniseltä kannelta, metsän viheriäisistä lehdistä ja nurmikon kirjavasta kukkaispeitosta heijastuvat meitä vastaan. Nämät värähdykset pääsevät kirkkaana kesäpäivänä verrattain va-

paasti leviämään kaikkialle. Jokainen niistä saa jonkun hermoistamme värähtelemään. Näitten ehkä osaksi vielä tuntemattomien värähdysten sopusointu lienee tuon virvoittavan tunteen syy. Yhtä tunnettuja esimerkkejä ovat laulun ja urkujen rauhoittava vaikutus kirkossa sekä tuo levottomuuden tunne, joka syntyy myrskyn ja kosken pauhinan epäharmoonisista liikkeistä. Voisimme saada useampia esimerkkejä, mutta olemme jo liiaksi poikenneet aineestamme. Jokapäiväisinä esimerkkeinä ilmekielestä voimme me vielä mainita kuuromykkäin, pienten lasten sekä eläinten ajatuksen vaihdon. Lapsi, joka ei osaa puhua, seuraa vanhempien ihmisten silmiä. Se erottaa erinomaisella aistilla kuka lapsia rakastaa, kuka ei, ja hämmästyttävä on usein se voima millä äidin tyyni katse voi rauhoittaa itkevää lasta. Sama on suuressa määrässä eläinten laita, ja luullaksemme tämä ilmekieli on ollut koko ihmiskunnan alkuperäinen keskustelutapa, vaikka se puhekielen kehittyessä on huomattu riittämättömäksi. Lapset ja luonnonihmiset, jotk'eivät aavistakaan tämmöisen kielen olemassaoloa, puhuvat usein totta silmillään vaikka valehtelevat sanoillaan. Diplomaatin taito on juuri se että hän voi käyttää molempaa kieltä salataksensa tarkoituksiaan. Talleyrandin sanat, että puhe on sitä varten että voisimme salata ajatuksiamme, ei siis mielestämme riitä diplomaatin kuvaamiseen.

Ilmekielen tutkiminen eri kansoissa silmänräpäysvalokuvauksen avulla tuottaisi varmaan yhtä rikkaita tuloksia kuin moni nykyajan kielitutkimustapa, ja kuitenkaan ei kukaan meidän tietääksemme ole ottanut näitä seikkoja tutkimusalaksensa.

K. Melander.

Kotimaan kirjallisuutta.

Usko ja totuus. Teoloogin tunnustuksia. Suomennos. Helsingissä 1895, Otava. VI + 132 siv. 8:o. Hinta 1:50.

Alkukielellä tämän teoksen nimi on «Im Kampf um die Weltanschauung. Bekenntnisse eines Theologen.» (Taistelussa maailmankatsomuksen saavuttamiseksi. Teoloogin tunnustuksia). Se ilmestyi ensin v. 1888; kuinka

suuren huomion se on kotimaassaan tuottanut todistaa jo se seikka että sitä oli v. 1893 ilmestynyt 12 painosta. Viime vuonna se ilmestyi ruotsinnettuna, nimellä «Hvad är sanning». Ruotsinnoksen johdannoksi *Viktor Rydberg* oli kirjoittanut tutkimuksen «Om den mekaniska verldsåskådningen», jossa m. m. lausuu ilonsa siitä että on saanut tutustua «hyvään kirjaan, ehkä parhaimpaan lajissansa». Missä määrin alkuteos ja ruotsinnos ovat meidän maassa löytäneet lukijoita, sitä en tiedä; — alkuteoksesta oli 1891 vuoden Valvojassa (siv. 55) lyhyt, hra Arvi Grotenfeltin kirjoittama tieto.

Kirjan on rehellisesti totuutta etsivälle kirjoittanut rehellisesti totuutta etsivä. Siinä lyhyesti lausuttuna sen arvo ja merkitys.

— Kun ryhdyttiin sen julkaisemiseen suomeksikin, aiottiin esipuheeseen panna lähempiä tietoja nimeänsä mainitsemattoman tekijän persoonasta ja elämästä, ja käännyttiin sitä varten yhteisten tuttavien kautta hänen itsensä puoleen. Hänen vastauksensa ei kuitenkaan enään ehtinyt tulla kirjaan painetuksi. Mutta koska minulle on tarjottu tilaisuus käyttää sitä arvosteluani varten, pyydän saada ottaa sen tähän, sillä se varmaan antaa lukijalle parhaimman käsityksen siitä, mikä hänellä tässä kirjassa on tarjona:

— —

«Nimeni on *Richard Wimmer*, ja olen syntynyt 10 p:nä kesäkuuta 1836 Altenburgissa (Sachen Altenburg). Tutkin teologiaa Leipzigissä, Jenassa ja Erlangenissa, harjoittelin sittemmin 7 vuotta nuorisonopetusta osaksi kotiopettajana, osaksi opettajana eräässä tyttökoulussa, ja siirryin v. 1865 Badeniin, missä antauduin hengelliseen säätyyn. Toimin eri paikoissa pienissä kaupungeissa ja maalla, ja nyt olen 15 vuotta ollut kirkkoherrana (Pfarrer) *Weisweilin* kylässä. Sellaisena minä kokonaan olen liittynyt maalaisseurakuntaani, seurustelen sangen vähän n. s. sivistyneessä maailmassa ja elän syrjässä. Mutta minusta on oivaa olla jokapäiväisessä yhteydessä kansan kanssa, ja olen virkaani kiintynyt. Oppineitten joukkoon en lue itseäni; mutta olen totuttanut itseäni tarkastamaan elämää ja sitä miettimään. Mihinkään teoloogiseen oppikuntaan en kuulu; kuljen omia teitäni, mutta otan kernaasti kärsiäkseni sen häväistyksen, joka muutamalta taholta tulee n. s. vapaan teologian osaksi. Nuoruudessani olin «puhdasoppinen», ja olen puhdasoppisilta opettajilta ja ystäviltä saanut vastaanottaa syviä vaikutuksia. Kokemuksen ja ajattelemisen perustuksella olen muuttanut mielipiteitäni, mutta uskoni ja rakkauteni ovat pysyneet samoina. Olen varma siitä, että kaikkein vapain ajatteleminen ja kaikkein hartain uskonelämä, koska molemmat perustuvat totuuteen, aivan hyvin voivat viihtyä yhdessä, ja minä harrastan niiden yhteen sovittamista. Ensimäinen ehto on se, että me kaikissa kappaleissa olemme tosia itseämme kohtaan. Emme saa luulotella tietävämme enemmän kuin voimme tietää. Sentähden en

arkaile tunnustaa tietämättömyyttäni monissa asioissa ja tehdä itselleni selkoa tietojeni aukoista. En väitä olemattomiksi niitä vaikeuksia, jotka minua kohtaavat, vaan näen ne avoimin silmin, ja annan niiden pysyä olemassa, jollen voi todellisesti niitä kumota. Tiedän ettei tämä tyydytä niitä monia, jotka tahtovat saada silosen vastauksen kaikkiin kysymyksiin, mutta minä en saa ketään pettää, olletikaan en itseäni. Olen tyytyväinen, jos muutamille etsiville voin viitata suunnan, jossa yhteinen päämäärämme, järjen ja sydämen totuuksien rehellinen sovittaminen, on etsittävänä. Tähän päämäärään päästäkseen täytyy jokaisen itsensä tehdä työtä. Paitse kirjassani «Im Kampf um die Weltanschauung» olen pienessä kirjoituksessa «Der Weg zum Frieden», joka on pidettävä täydennyksenä edelliseen, puhunut tästä asiasta.*) — — — — — — — — — — — — — —»

Se lukija siis, joka toivoo kirjasta saavansa valmiita, varmoja vastauksia, hän luultavasti sitä lukiessaan tuntee itsensä pettyneeksi. Sillä tekijä ei ole tahtonutkaan muuta kuin viitata suuntaa, jota kunkin on itsensä pyrittävä eteenpäin kaukana siintävää päämäärää kohti. Vastaukset, mikäli niitä kirjassa on, ovat subjektiivistä laatua: tekijä kertoo mitenkä ne ovat hänelle selvinneet. Myöntääpä hän monasti, ettei vastauksen tukena ole muuta kuin sydämen palava kaipuu.

Mutta pääasiana kirjassa ovatkin mielestäni juuri kysymykset. Niissä ilmenee niin järkähtämätön rehellisyys, niin kirkas totuuden rakkaus ja samalla niin lämmin tunne-elämä, niin syvä uskonnollinen harrastus, että lukijakin tuntee mielensä laajenevan ja sydämensä lämpiävän.

Seurustelu semmoisen rehellisen kilvoittelijan kanssa elähyttää ja voimistuttaa sitä mikä meissä on parasta. Ja siksi sekin, joka monessa tärkeässä asiassa on toista mieltä hänen kanssaan, voi iloiten tunnustaa saaneensa hänestä jalon toverin ja luotettavan oppaan vaelluksessa päämäärää kohti.

O. E. Tudeer.

Wilh. Bolin, Studier och föredrag. 7 ja 8 vihko. Helsingissä 1895, G. W. Edlund 190 siv. 8:o. Hinta 2: 50.

Edessämme oleva vihko päättää prof. Bolinin sarjan «tutkisteluja ja esitelmiä», joka kokonaisuudessaan muodostaa kaksi pientä nidosta. Ensimäinen kirjoitus on äskettäin Helsingissä pidetty esitelmä «10:nnestä runottaresta» (25 sivua). Tekijä siinä puhuu julkisesta kirjallisesta arvostelutoimesta. Hänen lausuntonsa «ammattikritiikistä» ovat ylen ankarat. Sitä

*) Tämän kirjan sisällyksestä on nimim. Z. C. lyhyesti tehnyt selkoa 1894 vuoden Valvojassa (siv. 50, 51).

hänen mielestänsä tavallisimmin harjoittavat henkilöt, jotka ovat perin kykenemättömät semmoiseen todellista korkeampaa esteettistä käsitystä ja arvostelukykyä kysyvään tehtävään. Epäilemättä tämä ankara «filippika» sisältää paljon totuutta, jos kohta loukkaavaa liioitteluakin. Nuo ammattikritiikin harjoittajat näyttävät tosiaan tekijän mielestä enimmäkseen olevan, erinomaisessa esteettisessä taitamattomuudessaan aivan omituinen, ala-arvoinen ihmislaji. He ovat usein alkuansa «haaksirikkoon joutuneita eksistensejä». «Töin tuskin päästyään ylioppilastutkinnon läpi, pysyvät he sillä saavutetun tietomäärän sisäpuolella, hiemasen lisäten sitä muutamilla satunnaisesti opituilla fraaseilla, joita he kaavamaiseati yhä käyttävät sepustuksissaan», j. n. e.

Kirjoitus «Usko ja totuus; tutkisteluja uskonnollisen järkeisopin alalla» (48 s.) esittelee muutamien vapaasuuntaisten uskonnollisten teoksien pääpiirteitä, pääasiassa yhtyen niiden kantaan. Käsitellään ruotsalaista kirjailijaa C. F. Bergstedtiä, suomalaista, kenraali C. R. Sederholmia, kahden ameriikkalaisen saarnaajan, O. B. Frothinghamin ja J. W. Chadwickin mielipiteitä, sekä sveitsiläistä S. Vögeliniä. Bergstedt julkaisi 1878 teoksen «Hvad vi veta, hvad vi tro och hvad vi vilja; tankar och frågor af en lekman» (Mitä tiedämme, uskomme ja tahdomme; maallikon mietteitä ja kysymyksiä). Teos näyttää pääasiassa kannattavan sitä mielipidettä, että usko *ei* ole *tietämistä* mistään asiasta, vaan ainoastaan tahdon eli koko sydämmen vakava pyrintö Jumalan yhteyteen, — vaikka ihminen ei saata ajatuksellaan, yhtä vähän kuin aistillisesti, nähdä Jumalaa, käsittää mitä hän on. Uskonnolliselle mielelle on luottamus siihen evankeliumin lausuntoon, että Jumala on rakkaus, aivan riittävä perustus. Se ei kaipaa sen tarkempaa tietoa Jumalasta. Bergstedt koettaa osoittaa, miksi ihminen sellaisilla vakaumuksilla pysyy kristityssä seurakunnassa ja säilyttää raamattua etevimpänä hartauskirjanansa. Myöskin kosketetaan saman kirjailijan julkaisemaa kirjaa valanteosta. — Kenraali Sederholmin teoksista käsitellään etupäässä kirjaa «Andens eller det rena förnuftets religion» (Hengen eli puhtaan järjen uskonto, 1883). Mainitaan lyhyesti myös muutamia saman tekijän myöhemmin ilmestyneitä pienempiä teoksia. Sitä vastoin esittäjä ei näy tietävän, että Sederholm 1888 julkaisi «täydellisesti uudistetun laitoksen» pääteostaan, nimellä «Kristendomen och dermed öfverensstämmande religioner och filosofemer» (Kristinusko ynnä sen kanssa yhtäpitävät uskonnot ja filosoofiset opit). Lopuksi kerrotaan lyhyesti sveitsiläisen S. Vögelinin elämästä ja vaikutuksesta, ensin pappina, sitten sivistys- ja taidehistorian professorina Zürichissä. Vögelinin saarnat herättivät aikoinaan meilläkin, kun E. Rönnbäck julkaisi ne ruotsiksi (Helsingissä 1866), paljon kiistaa ja taistelua. Tekijä yhtyy jyrkästi Vögelinin ajatukseen, ett'ei voida pitää kiinni uskoa esim. raamatussa ja Kristuksesta kerrottuihin ihmeisiin, «yliluonnollisesta syntymisestä alkaen taivaaseen nousemiseen asti», mutta

luulee kuitenkin voivansa samalla pysyä siinä, mikä oli ydin ja pääsumma Jeesuksen omassa uskossa ja saarnassa.

«Mitä on onni?« on pikkuinen viivanalainen, ainoastaan muutamia lehtiä, kirjoitettu jo 1861.

Viimeinen kirjoitus, «Kirjoja ja lukemista» (79 s.) puhuu 20:ssa lyhyessä luvussa yhtä ja toista kirjallisuudesta yleensä, muutamista erityisistä teoksista, jotka kuuluvat maailmankirjallisuuden enimmin luettujen joukkoon, kirjastoista ja niitä käyttävän sivistyneen yleisön pahoista tavoista j. n. e. Tähän on otettu osia Finsk Tidskriftissä olleista kirjailmoituksista. Tekijä palaa tässäkin lempiaatteisiinsa, esim. raamatunkritiikkiin ja ankariin tuomioihinsa tavallisesta sanomalehdistöstä. Vaikka kirjoitus osaksi on varsin keveätä kokoonpanoa, ilman korkeampia vaatimuksia, ovat kuitenkin muutamat kohdat omansa herättämään mielenkiintoa. Lämpimästi tekijä puhuu (vapaasti käsitetyn) protestantismin erinomaisesta merkityksestä historiassa. J. V. Snellmanin aikakauskirjoitukset, «jotka nyt silmäimme edessä painatetaan uudestaan», mainitaan todistuksena siitä, että korkeinta lajia sanomakirjallista tointa *voipi* löytyä meidänkin pienissä oloissamme, vieläpä ankarimman sensuuripakon alla. — Tekijä puhuu erityisesti siitä, että hänen kokemuksensa mukaan usein huomataan työväestössä enemmän todellista harrastusta sivistykseen kuin oppineissa piireissä. — Muistutetaan lukijan mieleen se «suurenmoinen innostus, joka täytti koko maamme», kun prof. Danielsonin «Suomen yhdistäminen Venäjän valtakuntaan» oli ilmestynyt, ja moititaan ruotsalaista kirjallisuusseuraamme, joka, vaikka mainittu teos oli alkuperäisesti ruotsinkielisenä julkaistu, antoi eräälle toiselle historialliselle teokselle kunniapalkintonsa samalta ajalta. — Kun tekijä kertoo itse, mitenkä on muissa maissa koetettu tehdä kalentereja opettavaisiksi, joten niistä vuosien kuluessa «saattaa kerääntyä vähäinen hyödyllinen kirjasto vähävaraiseen kotiin«, niin hän valittaa, että meillä yliopiston almanakkamonopooli on «estänyt asettamasta kalenteria kansansivistyksen palvelukseen». Tässä tekijä luullakseni ei tunne, mitä suomeksi on voitu, monopoolin estämättä, saada aikaan tuohon suuntaan.

Vihkoon on liitetty nimiluettelo koko sarjaan, joka sillä on saatettu loppuunsa.

A. Gr.

M. Willkomm, Luontaisjärjestöllinen kasvikunnan kuvasto. Tekstin mukaillut *R. Hult.* Suomentanut Vihtori Peltonen. Porvoossa 1893—1895, Werner Söderström. 100 siv. + 68 kuvataulua isoa 4:oa. Hinta 15: —.

Kuvaston 68 taulussa on kuvia noin 500 eri kasvilajista, luonnollisiin heimoihinsa järjestettyinä. Tärkeimmät viljelyskasvit ja yleensä suurempaa huomiota ansaitsevat kasvilajit ovat kuvissa edustetut. Koska teos alkujaan on saksalaiselle yleisölle tarkoitettu, on kuvien joukossa sellaisiakin, joita suomalainen lukija ei vähääkään kaipaisi, vaikka ne siitä olisivatkin poissa, niinkuin muutamia Keski-Euroopan rikkaruohoja j. m. s.

Kaikin puolin hyvät värilliset kasvikuvat ovat vielä varsin harvinaisia. Värillisissä kasvikuvissa loukkaa silmää tavallisesti tuo aina samanlainen räikeä väri, jolla kaikki vihreät kasviosat kuvataan. Tämä puoli ei tässä kuvastossa ole onnistuneempi kuin muissakaan helppohintaisissa kuvastoissa. Esim. *Trientalis europæa,* pähkinäpuu, *Arabis perfoliata, Sesleria coerulea, Isatis tinctoria* y. m. m. ovat ihan samalla vihreällä värillä kuvatut. Mainittujen kasvien lehtien värivivahdukset luonnossa poikkeavat kuitenkin suuresti toisistaan.

Muutamat kuvat ovat sellaisia, että arvaamalla saa arvata, mitä ne edustavat. Sellaisia ovat mielestäni kuvat XXXII, 4 ja 5 *(Calluna vulgaris* ja *Ledum palustre)*, XXXVIII, 4 *(Pedicularis palustris)*, XLVI, 3 *(Carum carvi)*, LVIII, 5 *(Empetrum nigrum)* ja LVIII, 6 *(Callitriche verna)*. Oudolta näyttävät myöskin pienennetty kuva 2 *(Epilobium angustifolium)* taululla XLIX ja suurennettu kuva 6 *(Medicago lupulina)* taululla LIII, verrattuina taulujen muihin kuviin. Suurin osa kuvista on kuitenkin sellaisia, että ne täyttävät paikkansa.

Suomalaista yleisöä varten on t:ri Hult mukaillut tekstin näihin kuviin ja siinä mielestäni onnistunut varsin hyvin. Teksti on toisessakin suhteessa ansiokas. Siinä käsitellään tietysti etupäässä kuvastossa löytyvät kasvit ja selitetään niitten kukkaosien j. m. s. erityiskuvat. Mutta tärkeä sija tekstissä on annettu muillekin luonnollisille heimoille ja huomattaville muodoille, jotka eivät ole saaneet sijaa kuvissa. Tämän kautta saa tekstin lukija hyvän kokonaiskuvan kasvien luonnollisesta järjestelmästä, heimojen ja lajien levenemisestä y. m.

Kuvastoa kaunistaa erittäin siisti ulkoasu. Sen hinta on verrattain helppo, (tilaajille 15 mkkaa). Kuvaston hyvät puolet ovat siis siksi suuria, että se mielestäni ansaitsee sen yleisön huomiota, joka huvikseen ja hyödykseen tahtoo tutustua kasvikunnan vaihteleviin muotoihin.

J. L.

Otto E. A. Hjelt, Svenska och finska medicinalverkets historia 1663—1812, I—III. Helsingissä 1891—93. I: 6 + VIII + 564siv., II: 2 + XII + 616 siv., III: 4 + XIV + 793 siv. 8:o Hinta vihottain 1: 50; koko teos sidottuna 44: 50.

Vilh. Lagus, Album studiosorum Academiæ Aboensis MDCXL—MDCCCXXVII. Åbo Akademis Studentmatrikel å nyo upprättad. Förra afdelningen 1640—1740. Senare afdelningen 1740—1827. (Skrifter utgifna af Svenska Litteratursällskapet i Finland XI). Helsingissä 1889—1895. I: 6 + L + 490 + 46 siv., II: 6 + 714 + 50 siv. 8:o. Hinta 16: —.

Kumpikin näistä teoksista on ennen tullut Valvojassa arvostelluksi, (1892 sivv. 50—52, 1893, sivv. 304—305), mutta silloin ei ollut kuin alkuosa kummastakin julkaistuna, joten nyt olemme ottaneet nämä teokset kokonaisuudessaan tarkastettaviksi. Molemmilla on siksi suuri merkitys, että ne varmaankin aikojen vaihdellessa jäävät pysyväiseksi todistukseksi tämän vuosisadan tieteellisistä riennoista, kantaen samassa tekijäin nimet kauas tuleviin aikoihin.

Arkiaatteri Hjelt on tärkeälle aineellensa omistanut toista vuosikymmentä mitä uskollisinta työtä, ja niinpä hänen onkin onnistunut luoda teos, jolle ei helposti monta vertaista löydä Suomen tahi Ruotsin kirjallisuudesta.

Esitettyänsä ensin seikkaperäisesti niiden virastojen toimintaa, jotka eri aikoina ovat terveydenhoidon asiaa valvoneet, (Collegium medicum, Kirurgiska societeten, Sundhetskommissionen ja Serafimergillet), puhuu tekijä niistä professorinviroista, jotka Tukholmassa ovat olleet Collegium medicumin valvonnan alaisia, samoin lääkärien yleisistä oikeuksista ja velvollisuuksista, jolloin myöskin kosketellaan sitä opetusta, joka entisajan lääkäreille hankittiin, ynnä lääkärien yhteiskunnallista asemaa ja tilaa, — tämä kaikki teoksen ensimäisessä nidoksessa.

Toisessa osassa tulee piirilääkärien asema puheeksi, ja Suomen olot otetaan silloin erityisesti esitettäviksi (siv. 64—129); saadaanpa tietoa siitäkin, mitä vuosina 1799—1808 on valtion kassasta maksettu piirilääkärien ja niiden apulaisten matkoista, mikä ei Suomeen nähden tehnyt sen enempää kuin 2,700 riksiä, eli vuotta kohti keskimäärin noin 1,500 Suomen markkaa, vaikka lääkärejä oli kymmenkunta vaan koko laajan Suomen alueelle! Selitetään sitten, mitä kaupunginlääkäreistä ja maalaiskuntien välskäreistä tiedetään, sekä eri luvuissa mitä kulkutautien estämiseksi on tehty, samoin lapsenhoidosta, ynnä tärkeämmistä taudeista, joista rokko ja kuppatauti erityisesti tulevat huomioon. Vihdoin tulee tässä osassa esitettäväksi lapsenpäästötoimi ynnä kaikki mikä siihen kuuluu sekä eläinlääkintäoppi. Jokaisessa luvussa on Suomen oloille omistettu eri osastonsa, joka usein sisältää varsin hauskoja tietoja, jommoisia ei aina voi suurellakaan vaivalla saada muualta.

Kolmas osa on omistettu muille kysymyksille, jotka niin ikään ovat tärkeitä yleiselle terveydenhoidolle. Ensiksi saamme nähdä, mitä sairashuoneista tiedetään, — jossa kohden Tukholman Serafimerlasaretti koko valtakunnan mallilaitoksena tietysti tulee erityisen huomion esineeksi. Lääkintötoimi sodassa tulee sitten esitettäväksi, ja saadaan tässä osassa (siv. 112—315) aivan kauhistuttavia tietoja niistä kärsimyksistä, jotka isänmaan puolustajain on täytynyt kestää samassa kuin saivat ylivoimaa vastaan taistella. Vihdoin tulee n. k. valtiollis-lääketiede, apteekkilaitos ja lääkkeet ynnä terveyslähteet huomioon, jonka jälkeen teokseen liittyy tietoja niistä menoista, joilla valtio on koettanut terveydenhoitoa edistää, sekä elämäkerrallisia tietoja Ruotsin ja Suomen lääkäreistä, välskäreistä, apteekkareista ja eläinlääkäreistä ynnä muista henkilöistä, jotka teoksessa mainitaan. Lopuksi löytyy vielä yhteinen aakkosellinen nimistö, jonka kautta edellä mainittujen luettelojen ja koko teoksen käyttäminen tulee helpommaksi; lukija voipi siten vaivatta löytää mistä paikasta kukin henkilö on tavattavana. Nämä erityiset nimiluettelot ja elämäkerralliset tiedot täyttävät yksinänsä koko 120 sivua, ja siitä jo voipi nähdä, minkä äärettömän paljouden tietoja tämä lähes 2,000 painosivua käsittävä teos yleensä lukijalle tarjoo.

Vaikea on arvata, mitkä kysymykset paraiten voisivat antaa lukijalle käsityksen tämän erinomaisen runsasvaraisen teoksen tärkeydestä, mutta koska meillä ei ole tilaa kuvaamaan sota-aikojen oloja sekä sitä järkevän hoidon puutetta, jonka kautta 1788—90 ja 1808—09 vuosien sankarien taistelu vieläkin traagillisemman muodon sai, lienee syytä parilla numerolla valaista, miten muutamat tärkeimmät taudit ovat aikojen kuluessa merkitykseltään muuttuneet. Siinähän on lääketieteen käytännöllinen ponsi, että voipi niiden haitallisten vaikutusten valtaa supistaa, jotka ennen oikeata aikaa saattavat ihmisiä hautaan sekä samassa jäytävät koko kansan voimaa.

Hra Hjeltin antama tilastollinen taulu (II, siv. 290—295) osoittaa ensiksi, miten suuri merkitys vielä viime vuosisadalla oli rokolla eli rupulilla. Edullisimpinakin vuosina, esim. 1757—60, 1765—67, 1771—75 j. n. e. nousi tähän tautiin sortuneiden luku noin 5—8 prosenttiin kuolleitten koko summasta, mutta tuon tuostakin tauti yltyi oikein raivoavaksi, ja silloin se kolme, neljä vuotta järjestänsä yksinänsä otti keskimäärin 16 ja 17 prosenttia, joskus enemmänkin osaksensa kuoleman koko saaliista! Jaksot 1753—56, 1761—64, 1768—70 ovat tässä kohden surkean maineen saaneet, mutta niinkin myöhään kuin vv. 1799 ja 1803 rupuli yksinänsä tappoi 24—25 prosenttia kaikista vuoden kuolleista! Viimemainittuina vuosina taudin voima kuitenkin murtui pikemmin, ja sitten kun rokotukseen oli ruvettu, on tämän taudin vaikutus yhä vähentynyt, — ilahduttava todistus, miten järkiperäinen terveydenhoito voipi ihmiselämän ehtoja parantaa. Vuosina 1804—10 rupulin uhrit ovat tehneet keskimäärin 5 prosenttia, — tulos, joka askel askeleelta on mennyt *alle kahden* kuten

näkee Rabben kuolevaisuuden tilastosta (Hist. Arkisto IV) ja Tilastollisen viraston väkiluvuntilastosta. Hinkuyskä ja kuumetaudit ovat rokon jälestä entisinä aikoina olleet murhaavia, kohoten joskus aina 14 prosenttiin asti, mutta niidenkin merkitys on ilmeisesti vähentynyt jo silläkin ajalla, jonka historiaa hra Hjelt esittää.

Perehtyminen lääketieteeseen olisi tarpeen, jos tahtoisi yksityiskohdissa ruveta tämän teoksen arvostelemiseen, ja tämän kirjoittajan on siis täytynyt rajoittaa tarkastustaan niihin seikkoihin vaan, jotka ovat historiallista laatua. Mutta tämäkin riittänee loppupäätöksen esittämistä varten. Hämmästyttävä paljous ennen käyttämättömiä, Ruotsinkin tutkijoille tuntemattomia lähteitä hra Hjeltin on onnistunut saada päivän valoon, ja hän on niitä käyttänyt sillä huolella, ettei jää kuin yksityiskohtien täydentäminen seuraajain asiaksi. Jos voikin viime vuosisadan lähteistä löytää uusia piirteitä lisään puheena olevien kysymysten valaisemiseksi, niin kokonaiskuva, mikäli me olemme voineet havaita, ei silti muutu.

Elämäkerrallisessa osastossa on tekijän samoin onnistunut saada kokoon tietoja, jotka ovat hyvin valittuja ja odottamattoman täydellisiä. Jonkun ainoan huomautuksen voisi tehdä. Emme ymmärrä, miksi Robertsonus a Struan on otettu apteekkarien joukkoon, kun oli henkilääkäri sekä Kustaa Aadolfin että Kristiinan hovissa. Kajaanin apteekkari Juh. Svahnista olisi sopinut mainita, että hän 1805—17 omisti Enhörningin apteekin Tukholmassa (Lundin ja Strindberg, Gamla Stockholm siv. 202), seikka, joka kaiketi olisi tullut mainituksi, jos tekijä olisi sattunut silmäilemään viime mainittua teosta, josta niin paljon pikkutietoja voipi löytää. Winterin kokoelmasta Suomen valtioarkistosta olemme muistoon merkinneet, että W. Groen (III, siv. 751) on kuollut 1811, että Simon Malmgrehn (III, s. 778 virheellisesti eläinlääkäriksi mainittu) oli syntynyt 1775 ja kuollut Liivinmaalla 1839, j. n. e. Mutta varsin vähän olemme sellaisia muistutuksia tavanneet, ja muuten onkin vaikea tässä kohden keksiä rajaa, mikä olisi ollut otettava, mikä ei. Se sitä vastoin on kieltämätöntä, että arkkiaatteri Hjelt tällä teoksella on suuresti kartuttanut niitä ansioita, jotka hän jo ennen uupumattomana, huolellisena ja onnellisena tutkijana on liittänyt nimeensä, ja harvinaista on todellakin, että mies työläästä virasta täysin palvelleena päästyänsä uhraa vuosikymmenen vaivoja ja kustannuksia tämmöiseen tehtävään, josta hänelle ei ole ollut kuin aatteellista tyydytystä.

Ottaessamme valtioneuvos Vilh. Laguksen toimittaman Turun akatemian ylioppilasmatrikkelin tarkastettavaksi oli meillä alusta pitäen se vakaumus, että siinäkin kohden oli kirjallisuuteemme liittynyt teos, jota ei voisi muuta kuin kaikissa kohden kiittää. Tunnettu on, että tekijä tässä kohden on voinut käyttää edellistenkin tutkijain työtä hyväkseen, ja sen lisäksi löytyi ennestäänkin todistuksia siitä pienimpiinkin seikkoihin ulot-

tuvasta huolesta, jolla hra Lagus on voittanut maineensa kirjallisuudenhistorian tutkijana.

Valitettavasti meidän kuitenkin työn kestäessä on täytynyt melkoiseksi osaksi supistaa a priori valmis kiitoslauseemme. Sataluku muistutusta teosta vastaan, joka antaa 7,000 henkilöstä elämäkerrallisia tietoja, ei tietysti itsessään ole paljon, ja siitä syystä niinkin pitkä pikku virheitten luettelo, kuin lehtori A. Bergholmin pari vuotta sitten Finsk Tidskriftissä julkaisema, ei estä antamasta tekijälle kiitosta suuresta huolellisuudesta ja tarkkuudesta. Toisin jos lähteitten käyttämiseen nähden pitemmät jaksot ovat aivan puutteenalaisia. Iäkkään tutkijan tähden soisimme tosin, että voisi olla muistutuksia esiin tuomatta, mutta sekä se lisävihko, jota on aiottu antaa, että vilkkaaksi käynyt biograafinen ja genealooginen tutkimus voivat siitä hyötyä saada, jos puutteet tuodaan ilmi.

Vanhemmissa ajoissa hra Laguksen ansiot paraiten tulevat näkyviin. Konsistorin pöytäkirjat vuoteen 1664 asti ja vanhemmat paimenmuistot ovat, mikäli me olemme voineet huomata, tulleet hyvin tarkasti käytetyksi, ja luulemme voivamme päättää, että nekin konsistorin pöytäkirjat, jotka eivät löydy julkaistuina, ovat saaneet veronsa maksaa tälle uudestaan kokoonpannulle matrikkelille.

Mutta sittenkin voipi kyllä vanhempiinkin aikoihin nähden saada aineksia aiotulle lisäviholle. Viime vuosina on näet löydetty ja osaksi jo painettu lähteitä, joita hra Lagus ei ole tietänyt käyttää, eri vihot hänen matrikkeliaan kun ovat julaistut vv. 1889, 1890, 1891, 1892, 1893 ja 1895. Ruotsalaisen kirjallisuusseuran Förhandlingar och uppsatser 8 sisältää jo prof. K. G. Leinbergin antaman lisän, joka perustuu arvokkaaseen lähteeseen, *Liber scholæ Aboensis,* ja Historiallisen Arkiston XIII:nen osan edellinen vihko sisältää rehtorin, prof. Mestertonin antaman ylioppilasluettelon v:lta 1755, joka niinikään ansaitsee huomiota.

Tahdomme parilla esimerkillä osoittaa, millaisia oikaisuja näitten lähteitten mukaan voi tehdä.

Hra Lagus ilmoittaa eräästä Petrus Finanderista eli Finnanderista, joka tuli ylioppilaaksi v. 1748, että muka oli kotoisin *från Kumo,* mutta samassa että hän oli hämäläinen. Mestertonin luetteloa tehdessä hän oleskeli *Kuhmoisissa,* siis Hämeessä. Lähellä on arvelu, että hra Laguksen tieto perustuu epäselvään muistoonpanoon, jossa sen ajan tapaan kirjoitettu *Cuhmois* tahi lyhennys siitä on erehdyksestä saanut *Cumo*sta käydä. Arvoisa tekijä itse voinee paraiten tämän kysymyksen ratkaista; tietysti syy kyllä voi sysissä olla eikä sepässä. Ja muita samanlaisia tilaisuuksia uudistettuun vertailuun löytyy. Kun pohjalaisen ylioppilaan J. Wettbergin isä Laguksen luettelossa mainitaan *Turussa* asuvaksi teurastajaksi, tahi yliopp. A. Mahlman ilmoitetaan olleen kotiopettaja *i Saratow,* mutta Mestertonin luettelon vastaavat tiedot ovat *Uhleå* ja *Savolax* (Oulu

ja Savo), niin erehdys silloinkin on jommalla kummalla puolella olemassa, kenties juuri siinä muutenkin puutteenalaisessa rekisterissä, jonka avulla hra Lagus on ottanut vaivaksensa luoda uuden matrikkelin.

Mutta mikäli lähteitten paljous 18:nen vuosisadan keskipaikoilta ja varsinkin tämän alusta asti enenee, sikäli kasvaa myöskin aukkojen luku, ja nämä puutteet ovat ehdottomasti luettavat hra Laguksen viaksi.

Tarkastaessa muutamia historiallisesti tunnettuja nimiä huomasimme, että tunnettu valtiollinen seikkailija Wijkman on tullut mainituksi (I, 373), vaikka hän nähtävästi ei ole koskaan ollut Turussa ylioppilaana, mutta hänen pojastaan hra Lagus ei tiedä mainita yhtään mitään (II, 79), mikä osoittaa, että hän ei myöskään tunne sitä seikkaperäistä tutkimusta, jolla Yrjö-Koskinen on Historiallisen Arkiston IV:ssa osassa valaissut Wijkmanin vaiheita. Samasta kirjasta hra Lagus olisi voinut saada tarpeellisia lisätietoja Idströmistä sekä myös Sam. Lizeliuksesta, joka kyllä on hakenut kirkkoherranvirkaa, jos kohta toista kuin sai. (II, 77, 201).

Kun Historiallista Arkistoa noin sans façon unohdetaan, niin muitakin teoksia tietysti on jäänyt käyttämättä.

Anrepin Svenska adelns ättartaflor on kauan ollut aatelittomiin henkilöihin nähden ylen työläs käyttää, mutta toisenlaiseksi on asian laita käynyt sitten kun Otto Bergström v. 1888 siihen liitti aatelittomain nimien rekisterin, jolla useasti voipi työtään Wasastjernaankin nähden helpottaa. Aateliskalenterit sen lisäksi sekä Schlegel & Klingspor ynnä paraikaa ilmestyvät lisävihot Anrepiin antavat aatelisista, Örnbergin Svenska Ättartal aatelittomista suvuista lukemattomia tietoja, tavallisesti täydelleen luotettavia. Saalis näistä puhtaasti ruotsalaisista lähteistä ei tietysti voi Turun matrikkeliin nähden tulla suuren suureksi, mutta nimet Cederström, Piper, Mesterton, (Lagus II, 216, 448, 669, 683, 685, 706) osoittavat, että hra Laguksen olisi ollut syytä niitä käyttää tarkemmin kuin on tehnyt.

Paljon helpompi on kuitenkin todistaa, että kotimaisiakin teoksia on jätetty käyttämättä. Arvokas teos Finska kadettkåren liitteineen antaa tietoja Haapaniemen ja Haminan sotaopistojen opettajista, josta muun muassa olisi voinut saada selville kuolinvuodet A. Appelbergille ja Sv. Galleniukselle (Lagus II, 491, 693, jälkimäisessä paikassa virheellinenkin tieto), mutta sitä ei ole käytetty. Laurén vainajan Vasa trivialskola 1684—1884 sisältää paljon tietoja, joita hra Lagus on kaivannut, mutta on samoin jäänyt syrjälle; olemme vaan panneet muistoon nimet Carp, Hoffrén, Holm, Högman, Venman, Vidmark ja Östring (Lagus , II, 654, 655, 669, 673, 674, 695, 714) osoitteeksi mitä sieltä olisi voinut löytää. Näyttää siltä kuin Färlingin kertomus Porin koulusta samoin olisi hra Lagukselle tuntematon, samoin kuin pari yksityisten harrastajain toimesta painettua sukuluetteloakin kuten Wegelius ja Ignatius sukujen (vert. II, 625, 661, 679, 703 y. m.).

Mutta käytetyistäkin teoksista löydämme tuon tuostakin tietoja, jotka ovat luiskahtaneet hra Laguksen silmien ohitse.

Akianderin paimenmuistoista näemme esim. että Aug. Blomqvist (hämäläinen ylioppilas v:lta 1827) kuoli Ruskealan kappalaisena v. 1849 ja G. W. Kellbach Hatsinan kirkkoherrana v. 1854, mutta jälkimäisestä hra Lagus ei tiedä sen enempätä, kuin että tuli papiksi vihityksi, ja edellisestä hän nimenomaan sanoo, ettei saanut virkaa (II, 675, 681). J. A. Karstenin, K. J. Brunowin ja K. J. Granbergin puuttuvat kuolinvuodet (II, 493, 676, 693) löytyvät Sukukirjassa, joka ohimennen myös antaa muita huomaamatta jääneitä tietoja (vert. J. G. Silfverbergistä ja L. Pentzinistä Sukukirjaa 113, 361 ja Lagusta, II, 362, 684). Sukukirjan erehdys, että provasti K. Aeimelæus v. 1863 olisi ollut valtiopäivämiehenä on hra Lagus vielä siksi parantanut, että muka oli «riksdagsman». Hornborgin v. 1873 painettu matrikkeli ei voinut mainita, että arkkipiispa Bergenheim oli puhemiehenä myöskin 1877—78 v:n valtiopäivillä, mutta kyllä sekin olisi ollut mainittava (II, 570). Sauvo on *Sagu*, eikä Savolaks (II, 705)!

Vihdoin löytyy valtiokalentereissamme virkamiehistöstämme — virkamiehiksihän suurin osa matrikkelin luettelemia miehiä onkin tullut — aivan ääretön paljous tietoja, jotka kyllä, työtä käytännöllisesti järjestettäissä, kannattaa kerätä. Löytyyhän aakkosellinen nimiluettelo 1868 vuoden kalenterissa sekä vuodesta 1878 eteenpäin jokaisessa. Toiseksi tavataan joka kalenterissa ritarien luettelo, joka, semminkin vanhempiin aikoihin nähden voipi aakkosellisen nimistön puutetta johonkin määrin korvata. Tästä edusta on otettava tarkasti vaarin, sitä enemmän kuin tuommoisista armonosoituksista ei muuten ole järkevälle ihmiselle iloa enemmän kuin hyötyäkään. Kolmanneksi tiedämme, että papistoon ja kihlakunnantuomareihin nähden kalenterista katoaminen miltei aina on pettämätön todistus, että asianomainen on kuollut. Korkeammista virkamiehistä löytyy sitä paitsi Ignatiuksen Tilastollisessa käsikirjassa paljon tietoja, vieläpä on edellisessä painoksessa luetteloja kaupungin pormestareistakin siv. 44—48; sen lisäksi löytyy Ekbomin ja Caloniuksen luettelot Vaasan ja Viipurin hovioikeuksien virkamiehistä j. n. e., Ecklesiastika underrättelser y. m. mikä kaikki tarjoo lukemattomia tilaisuuksia tietojen kokoelemiseen, varsinkin kun monta henkilöä saapi yhtaikaa etsiä, jolloin ei kuluteta aikaakaan hukkaan. Vihdoin sanomalehtien joka vuoden lopussa antamat luettelot vuoden vainajista nekin ovat ylen tärkeä apu genealoogisille ja biograafisille tutkimuksille.

Tähän asti olemme vaan sellaisista lähteistä puhuneet, joista jokaisen tutkijan täytyy tietää, koska löytyvät julkaistuina. Kaiken tämän ohessa löytyy sitten vielä käsikirjoitettuja kokoelmia, joita ei myöskään saa laiminlyödä: osakuntien matrikkelit, ja asianharrastajain muistoonpanot, kuten J. G. Winterin kokoelmat yliopiston kirjastossa sekä J. P. Winterin kokoelma

Valtioarkistossa, joka viimemainittu täyttää neljättä hyllyä. Hra Lagus on nämä lähteet tuntenut, mutta viimeksimainitusta hän nimenomaan ilmoittaa, ettei siitä muka löytänyt teokselleen tarpeellisia tietoja [1]).

Tarkastaessamme hra Laguksen työtä viimeisessä vihossa satuimme heti tapaamaan aukkoja, jotka meitä suuresti hämmästyttivät. Eipähän se voi Helsinkiläiselle olla vaikea saada siitä selkoa, että Helsingin kappalainen Graan (II, 707) jo aikoja sitten on kuollut, eikä myöskään pitäisi olla vanhemmalle polvelle yliopistonmiehiä tuntematonta, että II, siv. 702 mainitusta B. A. Thunbergista tuli *yliopiston* kirjakauppias, († 1873); uusmaalaisten matrikkelissakin hänet jo kirjakauppiaaksi mainitaankin, vaan hra Lagus ei tiedä hänestä sen enempätä kuin että «lueskeli lakitiedettä!» Ja virkamiestemme lukuisassa ryhmässä ei ensinkään ole vaikea ylempiä seurata. Puuttuvat tahi väärät tiedot hovioikeuden varapresidentistä (kuin Carp), neuvoksista tai assessoreista (Fagerström, Floman, Tudeer), kirkkoherroista (Saxbäck, Liljeblad), passiviraston päälliköstä (Steven), pormestareista (Bergstedt ja Spolander, jälkimäinen † 1854 eikä 184.), eivät siis osoita suurta huolellisuutta teoksen toimittamisessa. Voipihan sitä paitsi monesta paljon vähemmän tunnetusta henkilöstä saada tietoja, jos käyttää kirjoitettuja ja painettuja lähteitä, joista useimmat-ylempänä ovat tulleet mainituksi, eikä tyydy aukkoa jättämään tahi vaillinaiseen tietoon *död* tai kolmenumeroiseen vuosilukuun.

Varmempaa käsitystä asiasta saadaksemme päätimme ottaa pienemmän osan lähemmin tutkittavaksi kuluttamatta kumminkin tehtävään enemmän kuin muutamia päiviä. Valitsimme sen ajan, joka kuuluu neljään viimeiseen rektoraattiin, (II, sivv. 662—714), mutta luulemme, että tulos olisi samanlaiseksi tullut, jos mikä osa hyvänsä tätä vuosisataa olisi otettu.

Tulokseksi tuli, tasaisiin numeroihin tyytyäksemme, että missä herra Lagus ei tiedä mainita kuin 310 henkilön kuolemasta, jättäen noin 240 selvittämättä (kymmenkunta on vielä tiettävästi elossa) siinä me pikaisen tarkastuksen perästä voimme puuttuvan kuolinvuoden täyttää *ainakin 110:neen henkilöön nähden,* — ja tavallisesti juuri Winterin kokoelmain avulla, joista hra Lagus ei sano löytäneensä mitään [2]).

---

[1]) — — Nec multa, ut id simul significem, in amplissima annotationum ejusdem viri (J. P. Winter) genealogicarum copia incepto meo utilia reperi. Prooemium de fontibus huinus operis XLVIII.

[2]) Omituisuutena mainittakoon, että Winterin kokoelmassa mainitaan eräästä Kellgrenistä, joka on kuollut Tukholmassa $^{30}/_{10}$ 1840 ja arvattavasti on sama kuin matrikkelissa sivulla 681 mainittu C. G. Kellgren, jonka vaiheista hra Lagus jo kirjassaan Joh. Henr. Kellgrenista on turhaan koettanut saada selville.

Todistuksia vaadittaneen ja annettakoon!

Katselkaamme esim. siv. 683! *Lagerstedt,* kapteeni-luutnantti, † 1880. *Lindeström,* kielenkääntäjä kenraalikuvernöörin kansliassa, † $^{9}/_{1}$ 1846. *Lindgren,* apulainen, † $^{2}/_{12}$ 1850 Ingossa. *Lindström,* maamittari, † $^{29}/_{12}$ 1868 (ei 187.!) *Lovén,* apulainen, † $^{24}/_{2}$ 1866 Kankaanpäässä. *Löfman,* maamittari, † $^{24}/_{11}$ 1861 Siuntiossa. Ensimäinen näistä tiedoista on valtiokalenterista, muut ovat Winterin kokoelmista otetut.

Tahi sivu 686! *Saxbäck,* provasti, † 1877. *Sjöblom,* raatimies, Käkisalmessa, † Helmikuulla 1854. *Stadius,* maamittari, viime kerran valtiokalenterissa 1879. *Stolpe,* † $^{6}/_{12}$ 1855 Muhoksessa. *Stormbom,* maamittari, † $^{17}/_{8}$ 1858, Tuuloisissa. Tiedot kahdesta ovat valtiokalenterin mukaan, muissa kohdin Winterin kokoelmasta.

Sivulla 667: *Hedberg,* pappismies, † $^{8}/_{8}$ 1843 Köpenhaminassa. *Hertz,* läänin räntmestarin apulainen, † $^{1}/_{6}$ 1868 Haminassa. *Hilander,* pappismies, † $^{4}/_{11}$ 1857, Pirkkalassa. *Kohlström,* pappismies, † Kesäkuulla 1864. Tahi sivulla 670: *Möller,* postihallituksen sihteeri, arvattavasti ei kuollut 1860-luvulla, koska vasta 1872 poistettiin valtiokalenterista. *Nordberg,* maamittari, viime kerran kalenterissa v. 1879. *Nervander,* † $^{28}/_{4}$ 1868 Voipaalassa. *Nordenstreng,* maamittari, † Kiteellä $^{8}/_{1}$ 1864 (ei siis 185.). Sivulla 680: *Hidén,* kappalainen Ulvilassa, † $^{29}/_{2}$ 1856. *Hillbom,* maamittari, † $^{11}/_{2}$ 1858 Sääminġissä, *Holm,* maamittari, † $^{20}/_{5}$ 1865 Vaasassa, (vert. Laurénia!). Sivulla 709: *Kyander,* maamittari, † $^{30}/_{9}$ 1865 Heinävedellä, *Lauenburg,* maamittari, † $^{27}/_{8}$ 1853 Oulaisissa, *Liljeblad,* provasti, † $^{24}/_{1}$ 1862. *Lindberg,* maamittari, † $^{1}/_{6}$ 1861 Turussa. Sivulla 710: *Moberg,* maanviljelijä, † $^{7}/_{4}$ 1845 Somerossa *Möller,* polisikamarinnotarius, † $^{26}/_{1}$ 1851 Turussa. *Rönholm,* maamittari, katoaa valtiokalenterista 1881, *Sahlstein,* maamittari, † 1856.

Tarvinneeko jatkaa?

Emme ruvenneet täyttämään hra Laguksen antamia tietoja kun vaan oikea kuolinvuosi on ilmoitettu; jos päivämääräyksiä rupeaisi lisäämään sekä muita tärkeitä elämäkerrallisia tietoja, kasvaisi muistutusten luku äärettömästi. Samoin jos rupeaisimme turvautumaan yksityisiin tiedustuksiin, kirkonarkistoihin y. m., saati virallisiin lehtiin, jolloin rekordiamme helposti saisi monin kerroin parannetuksi.

Näyttää siltä kuin alkupuoli 1840-lukua olisi hra Lagukselle tärkeä raja; siihen asti otetaan huomioon paljon tilapäisiä määräyksiä (vert. esim. pappeja ja maamittareja), mutta sitten nämä tiedot aivan äkkiä taukoovat, ja moni vakinainenkin virka jääpi mainitsematta. Arvattavasti oli teos jo siihen aikaan suunnilleen valmis, mutta ei sitten tullut jatketuksi muuta kuin tunnetumpiin henkilöihin nähden. Joka tapauksessa tuo epätasaisuus on kovin hankala teoksen käyttäjälle. Ainakin olisi sopinut vaatia, että jokaisen astuminen vakinaiseen virkaan sekä eroaminen siitä olisi tullut

mainituksi, samoin kuolinvuosi ja jos mahdollista päiväkin. Parin kuukauden lisätyöllä olisi luultavasti siinä kohden voinut saada tämän vuosisadan tyydyttäväksi.

Kielellisessä suhteessa teosta on jokseenkin huolettomasti toimitettu, mikä varsinkin tulee suomalaisissa paikannimissä näkyviin. Kaikki nuo *-lax'it* sikseen tapaamme esim. Paldamo, Muldia, Tyrvändö, Kauvatza, Kautua, Ryttilä, Erijärvi, Sääxmäki, Sutarla, Mätsäkylä. Jaakko Juteini kutsutaan *Juteni*, kuuluisa ruotsalainen Engsö mainitaan Engsjö, j. n. e. Tahtoisimmepa tietää, mitä hra Lagus olisi sanonut, jos roomalaisia tai kreikkalaisia nimiä olisi tällä lailla runneltu akateemisessa väitöskirjassa!

Kiitollisuutemme siitä suuresta ja vaivaloisesta työstä, jonka hra Lagus on tehnyt, ei ole oikeuttanut meitä säästämään häneltä näitten muistutusten katkeruutta, eikä voine esitettyjen muistutusten loppupäätöstä epäillä. Loppupuoli Turun yliopiston matrikkelia ei täytä kohtuullisia, saati ankaroita vaatimuksia, ja täydennys on välttämättömästi tarpeen, jollei tyydytä alusta asti pitämään teosta vanhentuneena. Toivomme että tämä arvostelu antaa viittauksia, miten korjaustyö on toimitettava.

Nimiluettelo on yleensä oikea ja tarkka; harvoin tapaa painovirheitä. Edelheim, Franc. *Fr.* luetaan, pitää olla Fr. *Ivar.* Mitään *Sten Sture* Arppea ei ole löytynyt, vaan koko rivi on eksynyt väärään paikkaan; kuuluu Arvidsoniin. Muut tapaamamme erehdykset ovat pieniä.

Hankala on teoksen käyttäminen sen tähden, että sivua ainoastaan poikkeustilassa ilmoitetaan, vaikka se olisi luonnollisin johto; sen sijasta saadaan viittauksia rektoraattien (roomalaiseen) numeroon, ja toisinaan alkuperäisen rekisterin (arabialaiseen) sivulukuun, jota tosin mainitaan sivujen yläpuolella, mutta joka kumminkin tuntuu jokseenkin oudolta. Jos tämmöinen järjestelmä teosta toimittaessa onkin ollut ymmärrettävä tai käytännöllinenkin, niin se painetussa teoksessa kyllä olisi saattanut väistyä yksinkertaisemman tieltä. Odotettavien lisien paljouteen nähden olisi varsinkin tärkeä saada uutta rekisteriä käytännöllisesti järjestetyksi.

E. G. Palmén.

E. W. Palander, Slägten Palander. Genealogisk Studie. Hämeenlinnassa 1895, Tekijä. 43 siv. 8:o ynnä taulu.

Niistä lukemattomista suvuista, jotka Suomen rahvaasta lähteneinä ja vähitellen levinneinä myös ovat haaraantuneet Ruotsiin, on suku Palander yksi. Nordenskiöldin tunnettu toveri *Adolf Arvid Louis Palander af Vega* on nykyänsä sen paraiten tunnettu jäsen; Suomessa filosofian professori *Gabriel Palander* aikoinaan oli varsin huomattu. Suvut sellaiset kuin Schultén, Ahlstedt, Danielson y. m. ovat läheisesti liittyneet Palanderin

kanssa yhteen, ja esillä oleva genealogia siis on omansa saavuttamaan muittenkin huomiota kuin siinä mainittujen.

Tämän genealogian kokoonpanija, Hämeenlinnan lehtori Palander on nähtävästi käyttänyt paljon aikaa ja huolta tehtäväänsä, joten tulos esiintyykin hyvin täydellisessä ja tyydyttävässä muodossa. Pari kohtaa kannattanee kuitenkin mainita, koska tekijä tietojensa varaston tyhjäksi ammennettuansa näkyy pitävän tätä kirjasta vastaisen täydellisemmän sukuluettelon edelläkävijänä.

Tärkeä on oikeastaan vaan yksi muistutus: *Beata Maria Palander* (Abrahamin tytär, taulu 4) on leskeksi jäätyänsä mennyt uudestaan naimisiin luutnantti *Gabriel Hagelbergin* kanssa, s. 1720, † 1780, ja siinä aviossa syntyi poika Gabriel August, jonka poika *Otto Julius* Suomessa syntyneenä sitten jäi Ruotsin palvelukseen ja v. 1818 aateloittiin nimellä *Hagelstam* (Ruotsin ritarihuoneen n:o 2270). Hänestä katso Anrepia, Svenska adelns ättartaflor II 167, ja Biografista nimikirjaa siv. 274. Bergströmin nimiluettelo Anrepiin olisi pelastanut tekijän tästä unohduksesta, jos olisi siitä tiennyt. Ruotsalaista sukuhaaraa koskevat taulut hän sitä paitsi olisi voinut täydellisemmiksi saada kääntymällä Suomen valtioarkiston puoleen Winterin kokoelmain käyttämistä varten. Mahdollista myös, että samasta lähteestä voisi saada lisiä muihin tauluihin; emme ole omistaneet asialle kyllin huomiota, ehtiäksemme sovittaa noita hajanaisia muistoonpanoja sukutauluun.

Muuten sopinee kysyä, minkä tähden siv. 30 vanha ajanlasku kerran on tullut käytetyksi, ja miksei syntymäpäivää ole mainittu missä sitä on tarjona (esim. siv. 35 Ch. K. W. von Beckeriin nähden). Sivulla 36 mainitaan L. G. G. Palanderin syntymävuodeksi 1821, joka nähtävästi on painovirhe ja pitää olla 1823, (vert. edellistä sivua ja Finska kadetter 1812—1887).

Lopuksi muistutus, jonka olemme eri kerroin kuulleet esitettävän. Suotava olisi että Sukukirjan toimitus ei katsoisi spesiaali-genealogian olemassa oloa esteeksi suvun ottamiselle Sukukirjaan. Voisihan, jos jostakin suvusta laajempi esitys on olemassa, (vert. Donner, Elmgren, Ignatius y. m.) ottaa Sukukirjaan sen pääkohdat vaan, sekä viitata täydellisempään laitokseen. Mutta jos tehty työ ei joudu suurempaan kokoelmaan, jääpi liiankin suuressa määrässä sattumuksen asiaksi, tuleeko se todellakin tutkijain käteen ja käytettäväksi, — sen osoittaa tuorekin kokemus.

E. G. Palmén.

S. G. Elmgren, Suomalaisia Päivätapahtumia. Uusi, lisätty toimitelma vuodelta 1895. Jyväskylässä 1895, K. J. Gummerus. 131 siv. 8:o. Hinta sidottuna 2:40.

Uusi painos kirjasta, joka ilmestyi 41 vuotta sitten, sehän ei ole tavallisimpia ilmiöitä! Kun se tällä kertaa ilmestyy suomenkielisessä asussa, on sillä uutuudenkin viehätys, sillä Kansanvalistusseuran kalentereita 1881 ja 1891 lukematta, johon tilan vähyyden takia ei ole otettu kuin keskimäärin yksi tieto kunkin päivän osalle, ei ole toista kirjaa, josta umpisuomalainen saisi sellaisen yleiskatsauksen Suomen historian tapahtumiin kuin hra Elmgrenin kokoelmasta. Varmaan kirja on saava hyvää menekkiä, jonka se ansaitseekin.

Samoinkuin sen edelläkävijä «Finska efämerider» on tämäkin kirja järjestetty sekä kuukausittain että ajanmukaisesti, joten jokainen tapahtuma on kahdesta paikasta tavattavana, mikä suuresti helpottaa työtä milloin tahtoo jotakin etsiä. Tapausten valinta on tietysti vanhempiin aikoihin nähden suurimmaksi osaksi sama kuin ennenkin; joskus on kuitenkin tarpeellisia lisäyksiä ja oikaisuja tehty; toisinaan olisi vielä voinut sellaisia tehdä. Että Turku v. 1198 poltettiin «feriis pentecostes» eli 17 p. Toukokuuta, olisi kenties sopinut ottaa mainittavaksi, koska Suomen vanhin kaupunki silloin ensi kerran tulee näkyviin historiassa. Juustenin kronikaan luottaen hra Elmgren yhä mainitsee, että Hemming piispa kuoli 1367, vaikka Urban V:nen bulla 5 p:ltä Lokakuuta 1366 tekee kieltämättömäksi mitä jo Porthankin oletti, että hän kuoli jo vuotta ennemmin. Margareta kuningattaren kuolinpäivä on kyllin tärkeä, että sekin olisi kuulunut asiaan; Arvid Kurjen ja J. Messeniuksen kuolinpäivää määrättäessä olisi sopinut ottaa oikeaksi todistetut Toukokuun 23 p. 1522 ja Marraskuun 7 p. 1636. Pietarin kaupungin perustaminen on Brücknerin mukaan tapahtunut Kesäkuun lopussa 1703, j. n. e.

Erityistä huomiota ansaitsee uusi aikamme, jota ei ollut edellisessä painoksessa. Siinä kohden luulemme, että lueteltujen tosiasiain vaali paikoittain olisi sietänyt muodostuksia. Karakosoffin, Beresowskin ja Soloviefin murhayritykset Aleksanteri II:a vastaan ovat varmaan yhtä tärkeitä kuin tuo ilmoitettu yritys Aleksanteri III vastaan 1887, josta — jos sellaista on ollut olemassa, — ei mitään tullut. Valtiopäivien avauspäivät, samoin kaikki ne päivät, jolloin suuri rautatie on tullut liikkeelle avatuksi, olisivat myös ansainneet huomiota; niinikään lait sellaiset kuin 1865 v:n painolaki, 1873 v:n kunnallisasetus ja laki v:lta 1877 kultarahakannasta. Samalla lailla lienee luonnollista, että rikoslain peruuttaminen ja postimanifesti ansaitsevat päivätapahtumissa saada sijansa, vaikkei niitä voikaan voitoiksi lukea.

Vaikea on päättää, kenen syntymä- (ja kuolin-)päivää pitäisi ottaa luetteloon, mutta siihen verrattuna, että esim. J. A. Lindström on tullut

muistetuksi, on meitä kummastuttanut, ettei tekijä ole ottanut huomioon N. L. Arppea, Robert Lagerborgia, Otto Donneria ja Th. Reiniä. Olisihan K. von Kothen voinut hänkin siinä kohden tulla muistetuksi, sillä suuri oli aikoinaan hänen merkityksensä, vaikkei terveellinen.

Painovirheitä löytyy paikoittain; muutamia on korjattu. Korjaamatta on jäänyt esim. Laxell, lue *Lexell;* J. E., lue *E. J.* Längman, j. n. e. Birger Jarlin kuolinvuosi mainitaan toisessa paikassa 1260; pitää olla 1266. Tekijän nimellekin on sattunut se vahinko, että jälkimäinen tavu on tarpeettomalla aksentilla varustettu, — seikka joka yhdessä hra Elmgrenin tunnetun tarkkuuden kanssa todistaa, että nuo virheet ovat suomentajan tahi korrektuurinlukijan syyksi luettavat.

Toivotamme tälle hyödylliselle kirjalle paljon lukijoita.

E. G. Palmén.

Oikaisu.

Sen selityksen johdosta, jonka hra A. R. Niemi on antanut Lönnrotin lapsuudesta Valvojan 11 n:ssa, rohkenen huomauttaa, että tieto siv. 469 ei ole aivan oikein, mitä koskee Lönnrotin tuloon Porvoon kymnasiin. Häntä ei kirjoitettu kymnasiin syyslukukaudella 1819, vaan seuraavana vuonna. Porvoon kymnasin matrikkeli sisältää asiasta:

«*Elias Lönroth;* natus in paroecia Karislojo die IX Aprilis 1802 patre sartore; Scholam Aboënsem aliqvamdiu freqventavit; deinde privatim institutus. Coetui Gymnasiastico adscriptus est die 20 Martii 1820. Testimonio vitæ instructus die IX Aprilis 1820 arti pharmaceuticæ se adducturus abiit.»

Tätä todistaa myös seuraava tieto (Alopæiska pappren):

«Förteckning öfver Gymnasii ungdomen vårterminen 1820: — — Nedre classen: — —

Elias Lönroth (nimi on päälleviivattu) skiljde sig några veckor efter inskrifningen».

Ad. Neovius.

